HRADY
ZÁMKY A TVRZE
KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

POPISUJE

AUGUST SEDLÁČEK,

C. K. KONSERVÁTOR A GYMNASIJNÍ PROFESSOR.

ILLUSTRUJÍ

BRATŘÍ LIEBSCHEROVÉ A V. KRÁL z DOBRÉVODY.

DÍL OSMÝ.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.

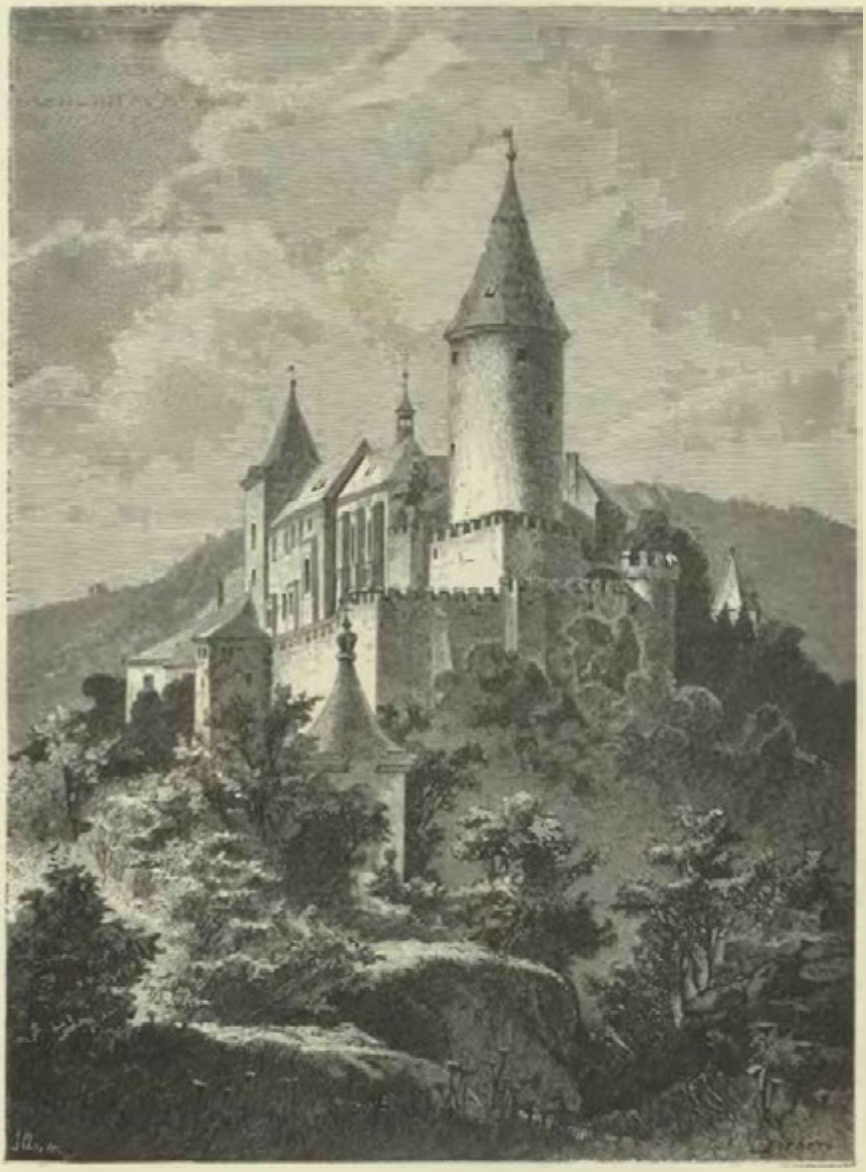
1891.

DÍL OSMÝ.

RAKOVNICKO A SLANSKO.

Hrádek Křivoklát.

Hrádek Křivoklát.

Hrádek Křivoklát.

Hrádek Křivoklát roku 1842.

Hrádek Křivoklát.

Hrádek Křivoklát od východní strany r. 1880.

HRÁDEK KŘIVOKLÁT.

1. Popis hradu.

Křivoklát jest město i les. Oboje jest tak harmonicky sloučeno, že tu popřáno hospodářství přírody tolik, jako práci lidské, že tu vedlé klénotův uměleckých a chalup v zátiší položených pučí a bují množství rozmanitého stromoví a při samých staveních rozléhá se veselý zpěv ptactva lesního. Co se pak dotýče hradu samého, potěšuje nejen krásou, nýbrž i zachovalostí svou. Byv již napolo zříceninou, došel za naší paměti důstojného obnovení, což děkovati spanilomyslnému knížeti Emilovi z Fyrštemberka, který se práce této veliké a vysoce nákladné sám třetí v Čechách podjal. A tak stojí tento starý, krásný a znamenitý hrad důstojně vedlé Zvíkova a Valdeka.

Hradiště Křivoklátské se výborně k založení hradu hodilo. Potok Rakovnický tekoucí od Městečka prorývá výšiny okolní klikatým svým tokem, tak že stráně jich lesy porostlé příkře k břehům jeho se sklánějí; prorva tato jest na některých místech

tak úzká, že jest sotva místa pro silnici a dráhu podlé potoka jdoucí. Nad nynějšími Budami objímá týž potok vysoký skalnatý ostroh, na němž stojí slavný někdy Hrádek řečený Křivoklát. Podobá se ostroh tento trojhranu, od jehož severozápadního úhlu dlouhá klínovitá ostrožna vybíhá, tak že se znenáhla snižuje a nad hladinou potoka prostým pahrbkem končí. Na východní straně spojen jest ostroh hradiště s blízkou výšinou bradlem nebo skalnatým hřebenem nevelmi širokým. Podlé podoby tohoto ostrohu také postaven byl hrad. Avšak původní Hrádek, který stával za dob pradávných, míval bezpochyby opevnění takové, že stály na východním bradle kolikeré hradby za sebou, a kromě toho hradby okolo celého hradiště. Když pak hrad podlé římského způsobu založen byl, překopáno jest bradlo širokým příkopem, a to, co bylo dříve vchodem zřízeno za opyš, bývalý pak opyš také překopán a znova zpevněn. Hrad takto založený ovšem postaven byl v trojhranu, tak že tupý jeho úhel hledí na jižní stranu. Podlé zásady středověké, chrániti části ven povydané, poněvadž k ochraně celku nejvíce přispěti mohou, utvrzen byl hrad na těchto úhlech věžemi, totiž na jižní straně Lidomornou, na západní Huderkou, na východní velkou věží. A ty věže posud stojí.

Dotčená ostrožna k severozápadu vybíhající zřízena jest jako nějaké předhradí nebo zvláštní hrádek, poněvadž se bez opevnění nechati nemohla. A aby přístup ke hradu od nejslabší jeho strany zamezen byl, překopán jest ostroh na nejužším místě nebo lépe řečeno prosekán (osekání skály na venkovské straně velmi dobře viděti, poněvadž tu skála pracně vylámána) a příkop udělán, jehožto šířka dosahuje neobyčejného rozměru 47 m., neb obyčejně má příkop 19—20 m. Kromě ochrany potřebné bylo vylámání příkopu s výhodou pro zakladatele, poněvadž tu získal množství stavebního kamene. Nyní jest příkop z větší části zasypán a stojí tu velké stavení pivných sklepů; před tím tu bývala zahrádka, a zase před tím prý tu býval hřbitov, což zůstavujeme ve své váze.

Nynější cestou jde se pod sklepy, kde se k ní pěšiny z Bud připojují, pod hrad na strmé skále stojící, k němuž přístupu na této straně mohutná velká věž hájila. V úzkém prostranství pod touto věží mezi krajem hory a bývalou vrátnicí stávala *první brána* got. klenutá a později všelijakými přílepky znešvařená, kterouž r. 1848 rozmetali. Za bývalou první branou jest ústupek a pod ním zdivo z hradby velmi hrubé. Zde bývala branka, kterou se pěší do hradu vpouštěli; pěšinku ještě lze znáti. Od místa bývalé brány přichází se do příhrádku, kterýž v levo hradba, v pravo stavení horního hradu a hned za branou malé stavení u cesty stojící zavírají. V tomto malém domku jest velitelství četnické. Naproti tomu přes cestu jest k hradbám přistavěn z venku domek, proto jsou i střílny ve hradbě zazděny. Na starou hradbu postaveno r. 1733 sedm soch (sv. Antonína, Víta, Floryana, Marie, Josefa, Jana Nep. a Vácslava), kteréž se nijak k ozdobení tohoto královského sídla nehodily, nemajíce za mák umělecké ceny. K ochraně tohoto příhrádku velice přispívala *věžka čtverhranná* v rozích tesným kamením sesílená, stojící nad samým četnickým velitelstvím, která jest zdola až nahoru klenuta. Má okna jen v nejvyšším patře a dole jen okénka na způsob střílen. V přízemí dříve ani oken ani vchodu nebylo. Roku 1884 vybourán tu vchod a našlo se, že přízemí, v němž bezpochyby bylo vězení, bylo zasypáno. Nad tím jest patro s výklenky a střílnami pro střelce; nejvýše byly dvě světničky nad sebou. Věžka stojí v hradbách horního hradu a z nich také přístup mívala. Naši předkové jí říkali *bašta*. Roku 1560 byla tu zbroj. Do r. 1658 bydlel v jedné světnici zámečník. Než se odtud přijde k bráně druhé, jest v pravo na stavení nad oknem vkusně obnoveným znak Fyrštemberský ve starém slohu, ale nový.

Druhá brána nachází se v pevném jednopatrovém stavení, které jako trojhran s ostrým rohem z hradu vybíhá. Brána jest ozdobně got. slohem sklenuta a štukovím obložena a má pěkné památky z doby Vladislavovy, kterýž ji dal postaviti. Nad svornými kameny jest hmotný kamenný rámec a v něm uměle vytesaný znak krále českého. Přikryvadla nad helmou jsou tak bohatá, článkovaná a ozdobná, že musíme tento znak za heraldickou vzácnosť pokládati. V rozích horních jsou štítky s písmenem W a korunou. Sluneční hodiny, které bývaly vedlé tohoto kamennického klénotu a svou nesrovnalostí jej lhyzdily, jsou již odklizeny. Vedlé brány bývala pro pěší branka, z níž zbyl pouze kus oblouku. Nad branou v levo od znaku jest zazděná vyhlídka pro vrátného. Před branou býval příkop, jak svědčí posud otvory pro klády, ač zazděné.

Z brány přichází se do dlouhého tmavého *průjezdu*, v němž jsou dvě ozdobné střílny tesným kamením obložené, jedna jakoby jablko křížem prorazil, druhá jakoby na třísku dvě jablka napíchl. Dlouhý býval proto, aby se vnikajícímu nepříteli překážka činiti mohla, k čemuž i jiná věc u bran obyčejná přispívala. Průjezd totiž jde napřed dotčeným jednopatrovým stavením a pak se zatáčí do vysoké *věže*; kde jedno přestává a druhé začíná, bývala těžká vrata. O těchto vratech často se děje zmínka ve starých zápisech, a nejdříve r. 1444, kde svědčí Jan Týřovský z Hřebečník, že Jan ze Sadlna vydal asi r. 1428 zboží své služebníčí v Sadlně na Hrádku mezi železnými vraty, jakož jest obyčej panošský, Kunšovi ze Šlovic. Jiní

Vysvětlení plánu Hrádku Křivoklátu:

1. Příkop na východní straně Hrádku.
2. Místo bývalé brány.
3. Četnická kasárna.
4. Vížka řečená Bašta.
5. Druhá brána.
6. Průjezd.
7. Parkán.
8. Spilka, konice (1560 marštale).
9. Čtverhranatá procházitá věže.
10. Dvůr neb plac předního hradu.
11. Lednice, nahoře ředitelstvo panství (1560? knížecí pokoje nad marštalemi).
12. Pivovár s příslušenstvím (1560 sladovna a pivovár).
13. Západní stavení předního hradu (1658 bečvárna, sklepy pivné, sýpka, 2 komory na chmel, byt sládkův).
14. Novější přístavek s kanceláři a byty (1658? kůlna).
15. Schody ke hradbě.
16. Vížka v hradbě a v ní schody na hradbu.
17. Kůlna.
18. Studně.
19. Kašna.
20. Vchod ke sklepům.
21. Věže Lidomorna neb Zlatá.
22. Věž Huderka.
23. Bývalá kovárna.
24. (1560? pekárna) 1658 pekárna s chlebnou komorou.
25. (1658? jatky).
26. (1658? vinopalna).
27. (1560, 1658? moučnice).
28. 1560 a t. d. kuchyně velká.
29. Bývala věže na Liškách.
30. 1638, 1658 paštikárna.
31. 1638? špižírna aneb 1658 k paštikárně.
32. 1638? špižírna?
    Č. 24—32 r. 1658 chodba s novou kuchyní a mnohými světnicemi.
33. Sklep (1658? syrnice).
34. (1560, 1658 sklep železný, 1560 nad tím král. pokoj).
35. Průjezd brány zadního hradu.
36. 1560 a 1658 sklep stříbrný.
    Nad 34—36 v 1. poschodí palác královský, v 2. poschodí r. 1638 čtyři světnice a 3 komůrky.
37. Prampouch s ozdobnými deskami.
38. Sklep, v němž seděl Augusta, při tom druhý sklep, skrze nějž se sem chodí (1658? sklep klíčnice a za ním sklep s váhou na máslo a sýr).
39. Sklep. — Roku 1560 snad vězení, v němž seděl Šimon Firbas z Husince.
40. Sklep — 1560 vězení, v němž seděl Jakub Bílek.
41. Jiný sklep s vězením.
42. Sklep (1658? strážnice).
    Nad 38—42 velká světnice a kaple. Nad kaplí roku 1638 světnice.
43. Sklepy někdy řečené šenky, 1560—1658 mléčný sklep (záp.) a solnice (vých.). V 1. poschodí r. 1560 světnice, mezi nimi pokoj královské, přirozeně tedy při něm i fraucimor. Roku 1638 naproti kapli 4 pokoje.
44. Velká věže.
45. Plášť.
46. Bašta v hradbách.

Přední brána na Křivoklátě

povídali, že se to stalo u železných vrat. V manských knihách Křivoklátských často jest poznamenáno, že manství oddáno mezi vraty a přiznání že se stalo ve velké jistbě, anebo že se stalo odevzdání pod věží prochoditú u železných vrat (r. 1468) aneb pod věží čtverohranatú (r. 1482). Způsob tento ještě v 17. století zachováván.

V průjezdu před samými vraty prochodité věže v levo a v pravo jsou vchody. V levo jsou dvéře, které se nyní zcela znova upravily a dostaly podobu pěkného got. portálu. Přichází se jimi do spilky, která prý tu zřízena r. 1687, když hrad předešlou svou podobu dostával. Před tím bývaly pod spilkou sklepy, do nichž světlo jen úzkými okénky přicházelo, tehda však zrušeny a schody k nim vedoucí zazděny. V pravo jest vchod na *parkán* a procházka sem se doporoučí tomu, kdo rád vidí něco starodávného a mnohotvárného. Napřed se jde mezi hradbou a stavením horního hradu pod několika prampouchy. Pak se přijde na parkán, který se nyní proměnil v pěknou zahradu. Tu jsou schody k čtverhranaté baště neb vížce, která bývala nad přední branou. Také lze viděti odtud venek horního hradu, zejména arkéř kaple, který býval někdy větší, nežli jest nyní, jak lze souditi ze zbytkův krákorců, ale zase v původní podobě obnoven býti má. Také se tu spatřuje východně od kaple čtverhranaté stavení, v němž se nachází zákřiští, na němž bývalo podkroví a spojení s hlavním vchodem do velké věže.

Projdouce průjezdem skrze věž prochoditou vstoupíme do *předního hradu*, který obsahuje prostranný dvůr nebo plac, na všech stranách staveními zavřený a nyní z části, pokud se ho nepotřebuje jinak, v zahradu proměněný. Uprostřed dvora jest velká kašna, odkud se brávala voda do pivováru, a stará studně 42 m. (dříve říkali 68) hluboká, kterou r. 1882 vyčistili; v ní jest na 26 m. vody. Studně stojí v severozápadním rohu hradu a před mnohými staletími pracně ve skále vylámána. Dříve se voda šlapala, jako na Karlšteině, nyní se vytáčí na stroji. Dvůr zavírá z východní strany stavení zadního hradu, na ostatních stranách jsou rozmanitá stavení, kterážto v rozličných dobách vyzdvižena byla. Nade vchodem vypíná se *věž čtverhranatá*, několik poschodí vysoká a končitou střechou pokrytá. Pochází z 13. století,

První nádvoří na Křivoklátě.

ale v 16. století opravena a rýsováním ozdobena. Obsahuje několik sklepův nad sebou. V jednom z nich hořejším chovali r. 1560 soudek sanytru a nemnoho šípův starodávných a střelišť. V nejhořejším poschodí jsou dva zvony; jedním se za starých dob ke stolu zvonilo. Konečně jsou na této věži hodiny, které dlouhý čas nešly, ale nyní jsou spraveny.

Způsoba ostatních stavení předního hradu jest taková: Nejstarší úprava udržela se u stavení na severní straně, neb přízemí jich pochází z doby Vladislavské, ač nepovstala všechna stavení stejnou dobou. U západní a jižní strany není starých památek (kromě níže položené), jsou tedy z části přestaveny, z části povstaly v novějších dobách.

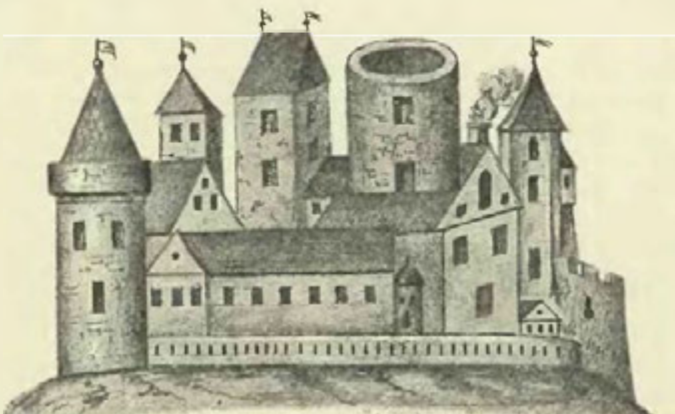
Stavení na jižní straně užívalo se většinou k účelům pivovarským, ovšem co se místností v přízemí a pod zemí dotýče. Nyní jest stavení to rozděleno na kancelář ředitelství panství a pivovár s bytem. Ke kanceláři vstoupá se dveřmi do oblouku sklenutými a tesným kamenem obloženými. Nade dveřmi, které jsou uvnitř, čte se nápis: Anno domini millesimo quadricentesimo nonagesimo tertio. Serenissimus rex Wladislaus est fundator h(ujus) do(mus). Tabule, do níž jsou písmena tato vryta, není psána písmem za Vladislava obyčejným, ale přece z té doby pochází. I jest ovšem na snadě, že postaveno jest toto stavení za krále Vladislava (r. 1493), avšak toto platí jen o hlavních zdech západní části, kdež se také nachází okrouhlá vížka nepřístupná (a v ní šnek), a zejména o místnostech spodních. Všechno ostatní v západní části pochází z dob pozdějších, zejména okna pravidelně umístněná, která jsou bezpochyby po r. 1687 prolámána, když celý hrad opravován. Krov býval z téže doby, ale nyní jest jako všechny krovy na zámku nový. Západní polovice této strany čili pivovár jest za naší paměti znova vystavěna a nespatřuje se tu nic kromě staré hlavy v kukli (mnicha?). Před tím tu bývala mezi pivovárem a západním rohem soutka, vedoucí do parkánu, který přední hrad na jižní a západní straně obkličoval. Nyní jest parkán zastaven novým stavením zřízeným při přestavování pivováru na chladicí štoky. Jak se nám zdá podlé

starého inventáře r. 1560 založeného, byly tu tehda sladovna, pivovár (v záp. části) a obročnice (ve vých. části). Roku 1658 se připomínají v této části: pivovár nový, pivovár starý, spilka, železná komora. Ve východní polovici byl do r. 1850 byt vrchního, potom tu umístěn na několik let c. k. okresní soud, který pak přenesen do nového domu nad hradem. Za východní polovicí jest stavení, v němž jsou konice a spilka. Již r. 1560 připomínají se tu marštale a tak i v dobách potomních. Od tohoto stavení táhla se (před vystavěním nynějšího pivováru) hradba až k západnímu rohu; uprostřed ní (jak se spatřuje na starších obrazích) byl výstupek a před ním prampouch vysoko vyklenutý, což mylně na bránu se vykládalo.

Západní roh sesílen jest věží, která se před časy nazývala *Zlatá* a nyní slove *Lidomorna*. Založena kusem do úhlu, z ostatní části do podkovy. Výška její činí asi 9½ m., bezpochyby však bývala vyšší. Zdi hrubé již před lety opravovány byly, jak svědčí cihly zazděné. Střecha její již dávno vzala za své, a tak zůstala vnitřní prostora nepokryta, která jest nyní v zahradu obrácena. Chodívalo se k ní skrze fortnu (již zbořenou), v níž bylo 5 střílen v 17. století prolámaných a cihlami vyzděných. Věž tato mívala prý 3 oddělení a v nejspodnějším bylo vězení. Již r. 1638 byla chatrná a navrhováno kr. komoře, aby byla spravena takto: Věž slove Zlatá, nad níž krov vod povětří (na kterouž v l. 1635 hrom uhodil a mnoho z cihelného krovu cihel kůrek srazil) velkou škodu vzal, od dešťů jak předešle i nyní veliká škoda na ní se činí a ta časného opatření s velikým nákladem potřebuje. — K opravě zdí snad přišlo, ale brzo spustla věž a házely a pouštěly se sem odpadky z pivováru, čímž se věž brzo naplnila. Odtud povstala také dětinská pověsť, kterou ctihodný Beckovský slyšel a věře jí takto (v Poselk. I. 968) napsal: Nachází se také v tom hradě jedno vězení Lidomorna jmenované proto, že král Václav Lenivý v čas své prchlivosti častokráte nevinné pány do toho tyranského vězení uvrhnouti a tam je mlátem i jinými nelidskými krměmi nasycovati poroučel, kdež mnozí hladem přemožení vězňové takové krmě jedouce od nich umírali, a kteří těch krmí jísti nechtěli, hladem mřeli. Jest pak v té lidomorně dosavad veliké koryto, do něhož mláto a jiné svinskému dobytku příslušící krmě těm ubohým vězňům za potravu dávány byly.

Západní strana předního hradu při ohni r. 1826 tak velice utrpěla, že z ní starý ráz docela setřen. Stavení tu stojící jest jednopatrové. V přízemí jižní části jsou veliké sklepy pivovarské na hrubých čtyřhranatých sloupech položené, nad tím jest sýpka. Roku 1658 připomínají se tu bečvárna, sklepy pivné, sýpka, dvě komory na chmel a byt sládkův. Tento tu byl až do r. 1826, kdež úplně spustl. Severní část této strany jest nové stavení r. 1811 postavené. Býval tam úřad berničný a byty; nyní jsou tu samé byty. Z hradeb za těmito staveními se nacházejících vybíhala polookrouhlá bašta. Spodek jen zvenčí viděti, leč přišlo se nedávno v ní na sklep, který má ctvor ovální podoby na spouštění vězňů. Vezpod u vězení našlo se mnoho zvířecích kostí, silná vrstva slámy spálené, promíchané s hlinou, a v tom celá kostra psí, střepiny, kachle a p.

Mezi tímto stavením a severozápadním rohem jest velmi hrubá hradba, která již před lety obnovována byla; na ochoz její, odkud jest rozkošný pohled do údolí, jsou schody. Brankou v této zdi lze přijíti ven na svah hory a na zajímavé opěvnění hradiště, které tuto, jak již řečeno, skalnatým výběžkem daleko k severozápadu vybíhá. Na místě jeho jsou zahrady. Na konci této ostrožny bylo hrazení 26 m. dlouhé a 13 m. široké, založené do čtverhranu, jehož rohy jsou zakulaceny. Ještě zbyly z něho dosti vysoké zdi. Skály tu strmě spadají na obě strany, ale hradiště samo se znenáhla svažuje, až se pak nevysokým pahrbkem končí. Slabá tato strana bývala ovšem překopána.

Starý obraz Hrádku Křivoklátu (r. 1677) v archivě Třeboňském.

Věž *Huderka*, stojící na severozápadním rohu hradu, obsahuje 3 poschodí. Zdi její jsou 4 lokte hrubé. V přízemí jest sklep sudovitě sklenutý, tmavý a jest tu skladiště; dříve byl vězením, pod nímž se nacházela lidomorna ve skále vytesaná. Této se nyní užívá jako sklepu. Posud se nachází v přízemí čtverhranatý otvor, kterým se vězňové do lidomorny spouštěli. Ještě v 17. století bylo v přízemí vězení. Do 1. poschodí Huderky přichází se ze svrchupsané velmi hrubé zdi, tak že se jde ze dvora po stupních do vížky, v ní se stoupá po šneku a brankou se vyjde na hradbu a kamennou chodbu. (Tato r. 1847

na místě dřevěné pavlače postavena.) Světnice v 1. poschodí Huderky obydlená jest sudovitě sklenuta. Na dveřích jsou starodávné veníře uměle vytesané a na nich znak s českým lvem. Také tu je staré okno s pěknými veníři. Bezpochyby pocházejí z posledních let Vladislavových. Do druhého poschodí chodívalo se dříve jen z půdy vedlejšího stavení, ale nyní se stoupá k němu po dřevěných schodech. Zde jest skladiště. Odtud lze vylézti nahoru až na hořejší ochoz asi 3 m. široký. Odtud vybíhá šestihranná končitá střecha vesměs z cihel postavená, která dostala úpravu svou r. 1847. Roku 1658 a potom vypočítávají se v této věži světnice nad vězením, v níž ve zdi byla pokladnice a nad tím solná komora. Dotčená *věžka* ve hradbě k Huderce jest věc čistá a ozdobná, až do základů sahající, kteráž jest způsobena pro jednoho střelce.

Severní strana předního hradu skládá se ze čtyř (vlastně z pěti, poněvadž druhý jest na dvé rozdělen) v řadě postavených domů, které jsou sice jako jedno stavení, ale přece štíty od sebe odděleny jsou. Postaveni jsou tu domové hned po založení hradu; kdežto na hradbách ven povydány byly pavlače k obraně, z vnitřku přistaveni domové, v nichž bydlívali manové stále na hradě bydlící. Z r. 1337 nejméně tři takové „kastellány" známe. První jednopatrové stavení vedlé Huderky bývalo kovárnou, potom kůlnou a skladištěm, a od r. 1847, kdež přestavěno jest, kůlnou na vozy a senníkem. Za vrchnostenského úřadování tu byla také šatlava pro tuláky a šupáky. Pamětihodného nic není u tohoto domu. Ostatní domové upomínají v přízemí na poslední léta panování Vladislavova. V druhém domě tolikéž vysokém, ale delším, v němž jsou byty, jest portál kamenný. V třetím stavení jest pěkné okno a na něm štítek se lvem, též portál podobný předešlému a na něm štítek s písmenem W pod novým schodištěm, jímž i část portálu zastavena. Také je tu jiný portál, zdobený kamennými pruty. Ve čtvrtém (aneb třetím, béře li se druhý a třetí za jediný) domě jsou dva staré nestejné portály, z nichž levý jest zase pod schodištěm. V tomto domě bývala někdy veliká kuchyně, o níž poznamenal Meissner, že v celých Čechách měla největší komín. Po tom není teď ani známky; stavení to jest docela nové, ale vrchu pod tím stavením ještě se říká pod kuchyněmi. Na půlnoční stranu od toho stavení vystupovala bašta nebo věž, z níž nezbylo nic jiného než kopec. Když tato věž hradu sloužila, zajisté v těch místech chránívala hradbu, k níž nynější domy přistaveny jsou. Věži této se říkávalo *Lišky*. Roku 1579 připomíná se světnice na Liškách. Roku 1638 se činí o ní zmínka takto: Věže slove Lišky jsouce hrubě natržena velmi nebezpečna jest, a kdyby padnouti měla, veliký díl z pokojů, krovů a kuchyně JMC. velké, též komínu spolu i zdi na mnoze by sebou strhla. V pátém (neb čtvrtém) domě, který má zcela novou úpravu, přebýval prý královský cukrář. Uvnitř toho domu jde stará branka do horního hradu. Z inventáře r. 1560 zdělaného jde na jevo, že bývaly v těchto domech kovárna, pekárna, kuchyně, moučnice, světnice malá mezi kuchyněmi nad moučnicí. Snad sem patří také byt fišmistrův. Roku 1638 již se připomíná v těchto místech paštikárna, odkud pochází pověsť o kr. cukráři. Podrobněji popisují se části ty v l. 1658—1732, a to tak: kůlna na vozy, kovárna zámecká, chlebnice, pekárna, komora řečená šlachta, vinopalna se sklepem pod ní, moučnice vedlé ní, špižírna, paštikárna se sklepem pod ní, kuchyňka vedlé důchodenského písaře, kancelář, světnice a komora důchodenského písaře. Místnosti ty, k nimž přičísti jest velkou kuchyni, byly v přízemí. Asi tolik místností a o některou více dalo by se nyní napočítati a podlé toho hádati, kde asi která místnosť bývala, poněvadž se to po pořádku od západu k východu jmenuje. Ale byly tu ještě jiné místnosti. V inventářích roku 1658—1732 připomíná se chodba, kteráž se podlé zdání našeho táhla od Huderky až k zadnímu hradu. Připomínají se totiž komora na chodbě (gang) nad kovárnou, druhá, třetí a čtvrtá komora tudíž a hlídačova světnice na konci chodby pod schody.

Zdali býval příkop mezi hradem zadním a předním, nesnadno určitě říci, poněvadž tu „lant běží," jak jistý zedník kdysi napsal, t. j. od pátého stavení ke druhé bráně jest svah, ale lze za to míti, že tu bezpochyby příkopu nebylo.

Zadní hrad Křivoklátský má podobu trojúhelníku, v jehož východním rohu stojí veliká věž. Na jižní straně jest kaple, na severní bývaly světnice královské, na západní dům 2 poschodí vysoký k předhradí obrácený. Čelní strana tohoto domu podepřena jest 4 hrubými, ze štukoví postavenými pilíři, kteří stojí na skále, tak že se tato strana dosti nějakému kostelu podobá (kostelem farním prý tato část měla býti, když se o to před obnovením hradu jednalo). Pilíře tyto stojí tu bezpochyby dlouhá léta (snad 400 let). *Pohled na průčelí* ukazuje, že tu stával palác již ke konci 13. neb počátkem 14. věku, o čemž svědčí vysoká got. klenutá, ale z části zazděná okna. V levo jsou dvě okna taková, pak velmi široké okno, v němž jest arkéř s mnohými proutky a žlábky a hlavicemi bohatými, pak následují 3 okna a konečně portál velice ozdobný a z části posud zachovaný, který se podobá portálu u paláce Píseckého, tak jako by oba byl jeden kamenník tesal. Proto soudíme, že tento palác postaven byl za Přemysla II. asi v té způsobě, jak jsme právě popsali. Za doby Vladislavovy (trvám před r. 1493) podepřena jest zeď tato již mdlá a zazděna okna a zřízena tu nová podlé vkusu tehdejší doby čtverhranatá s kamennými kříži, do nichž dána za

naší paměti prohlédací kolečka. To vše, co jsme tu pravili, platí o prvním poschodí. V přízemí jsou malá okna a ve druhém patře ještě menší okna. Nade branou velice ozdobnou spatřuje se námětek zasklený a nad obloukem brány položený, jehož okno jest bohatým lupením vroubeno. Na patě námětku jsou mezi ozdobami dvě poprsí, totiž s hlavou starou bradatou a hlavou mladou, kteráž má vlasy skadeřeny. Obě měly tuším birety a v rukou drží nějaké listy zavinuté. Vyslovovány o nich rozličné domněnky. Jsou-li to vůbec podobizny, mohli by to asi býti Vladislav II. a jeho manželka Anna de Foix. V pravo do krásné brány v přízemí tohoto stavení jsou dvě okna s pěknými veníři. Na prvním z nich jest štítek s trubkou loveckou, jako mívali Hložkové z Žampachu, na druhém jest anděl, držící štít, na němž snad W namalováno bylo.

V jižním nebo lépe jihozápadním rohu vystavěn jest za Vladislavské doby *prampouch*, který dotčený starý portál s jiným portálem z Vladislavské doby (nyní obnoveným), který se nachází ve stavení vedlé věže čtverhranaté, spojuje. Prampouch má v otvoru svém žlábky. Na konsolách hlava jednorožce s trojlistem v hubě a obraz šaška. Na čelní straně jsou kromě dvou obnovených chrličův ozdobně vytesané tabulky, na nichž jest viděti monogramy, znaky a symboly. Z dolejška nelze jich dobře rozeznati, ale na stavitelské kanceláři v Huderce lze viděti bedlivé jich výkresy. (Viz vedlejší vyobrazení.) Podlé nich lze je popsati takto:

1. Tvář jako ve výklenku, v levo od ní sloupec ovinutý lupenem, pod tím veverka louskající oříšek na konsolce sedící a pod tím štítek s jednorožcovou hlavou.

2. Býčí hlava, z jejího chřípí vynikají na levou stranu hlohový list, na druhou stopka svinutá nebo provaz stočený.

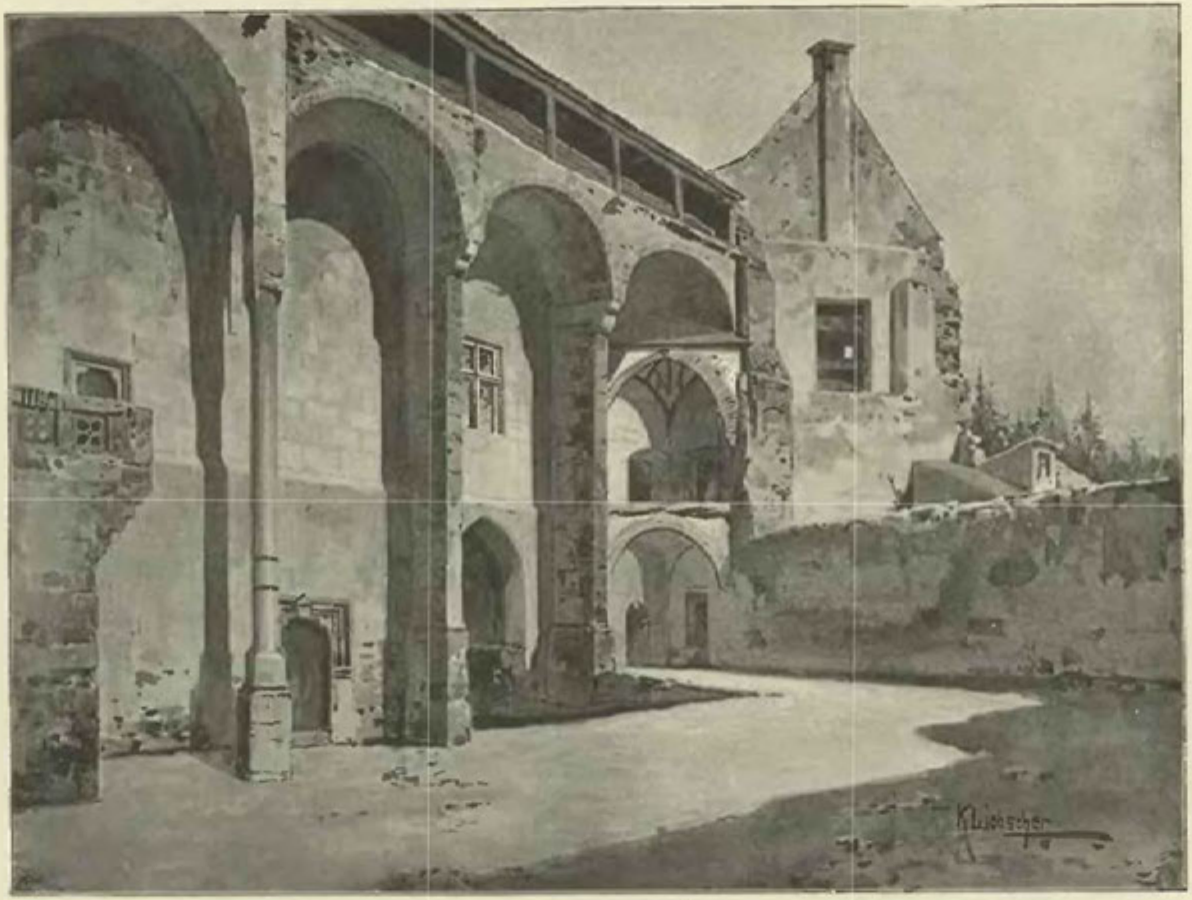
3. Zvíře nosorožec (snad tu chtěli zobraziti druh jednorožce) s uzdou a sedlem, ale na místě jezdce jest věž s oknem a střílnou, z níž praporec vyniká.

4. Štít pod korunou, na němž jest W, monogram krále Vladislava.

5. Zvíře čtyřnohé, jehož hlava jest ušatá a na ušich nahoře štětičky, tělo vyzáblé, drápy ostré. Krčí se na konsolce, na níž jest vytesáno W, a tato stojí na sloupci.

6. Štít a na něm půl koně s uzdou, pod koněm 2 stužky a na levé písmeno W,

7. a poslední v pravo hodně oprýskaná ukazuje lovce na podstavci stojícího, an střílí na nějaké zvíře. Co tyto tabulky znamenají, nikdy se snad dostatečně nevysvětlí. Že je králův monogram na prostředním čestném místě, rozumí se. Jinak jsou tu dva štíty, jež s žádnou osobou spojiti nedovedeme, poněvadž ani při komoře ani na Křivoklátě žádný z úředníků takového znaku nenosil. Heber píše, že na počátku našeho století prampouch tento zakládali, aby měli pohodlnou cestu z bytu justiciáře (při věži) do sklepův u brány, a že užili k jejímu venkovskému ozdobení těchto kamenů, které venku na dvoře ležely, ale pohled na prampouch každého o jiném přesvědčí. Spíše se zpráva ta vztahuje na opravení nebo přikrytí tohoto oblouku.

Zadní nádvoří na Hrádku Křivoklátě.

Brána zadního hradu jest dílo krásné a nádherně teprve zřízené v 15. věku a naposled od krále Vladislava. Před tím totiž v přízemí žádného vchodu nebylo a hlavním vchodem byl dotčený portál za krále Přemysla založený, k němuž se přicházelo po nějaké dřevěné pavlači. Podobného cosi našli jsme již při popise Karlšteina, Litic a p., kde totiž známky takové zbyly. Před branou v levo založena jest králem Vladislavem ozdobná síňka s točitým sloupem a dobrou prací kamenickou. Dva štítonoši drželi na něm písmeno W. Hezoučké dílo toto vzalo škodu takovou, že se muselo při obnovení hradu (r. 1883) rozebrati a nahrazeno dílem novým, věrně podlé starého způsobeným. O účelu této síňky poučuje nás majestát krále Vladislava, daný r. 1472 dne 17. srpna a do urbáře Hlubockého zapsaný, v němž potvrzuje Janovi ze Lhotky manství jeho a ukládá, „když král na hrad přijede, že s oštěpem u mostu za čtyři neděle s jinými má státi nebo místo sebe hodného člověka poslati.“

Průjezd jest vysoký a úzký, že se tu ledva jen projeti mohlo, a vyšší než jindy býval. Krásné got. klenutí jeho položeno jest na hranatých kamenných sloupech (o zeď podepřených), jichž hlavice měly zvláštní avšak velmi ozdobnou podobu a pestrými barvami pomalovány byly. Kde se pruty obou křížů daleko ven vynikající protínají, jsou svorníky někdy ozdobně způsobené, ale poněvadž jsou začazeny, nelze dobře rozeznati, co na nich bylo. Na každé straně průjezdu bylo 6 výklenků z tesného kamene postavených, jichž pěkně klenuté oblouky děleny byly od sebe útlými sloupky. Podobné výklenky viděl Heber v Písku a na Zvíkově. Schottky kladl je mylně do 13. věku, Heber je klade do doby Václava IV. Znešvařen byl tento průjezd teprve v 16. nebo 17. století. Před tím byl dvůr zadního hradu, jako obyčejně bývalo, nerovný a skalnatý. Když potom jej urovnávali a odsekávali skálu, nehodila se jim výška průjezdu k nové cestě; proto vylámali skálu v průjezdu až po základy zdí a o lepší upravení se nestarajíce nechali ostatek státi, tak že jest bývalé dno 1·5 m. vysoko nad nynějším. Tak i udělali v Hradci Jindřichově.

Huderka na Křivoklátě z r. 1842

Trojhranný *dvůr zadního hradu* jest vyšší než přední hrad nejméně o 3 m. Vstoupíme-li do něho, spatříme před sebou velkou okrouhlou věž na východním rohu v pravo a v levo jsou stavení, někdy nádherná. V levém (severozápad.) rohu utkví zrak na prampouchu a nad tím druhém prampouchu s velmi ozdobným klenutím. Ohlédneme-li se na stavení, skrze kteréž jsme vešli, spatříme před sebou takovou malebnou část, jako jsme viděli, ubírajíce se k zadnímu hradu. I tato strana jest podepřena dvěma podpěracími sloupy. V jižním rohu prvního poschodí jest dřevěná pavlač. Tato položena jest na 4 prampouších z cihel vystavěných a podepřena štíhlým kamenným sloupem a dvěma opěracími pilíři.

Všude v přízemí zadního hradu jsou pevní sklepové a na jižní straně je i podzemní ve skále tesaný sklep o dvou prostranných odděleních. Dvéře k němu mají pěkné veníře. V levo od průjezdu jsou nyní prosté dvéře, kdež bývaly někdy mohutné, železem pobité dvéře, na nichž se četl nápis: Léta

božieho tisícieho čtvrstého devadesátého ty sú dvéře dělány za Hrozka z Prošovic, hejtmana na Hrádku. Ty dvéře jsou nyní v kníž. museu Nyžburském. Nade dveřmi v veniři jest štít s orlicí a nad tím hlavička, upomínající buď na krále Václava nebo na jeho purkrabě Bozděcha z Bělušic. Dveřmi vstupuje se do sklepa, v němž uložena bývala zvěřina a v němž uprostřed jest vysoký got. oblouk, který se končí na místě konsol hlavami hrubě tesanými. Ode dávna říká se sklepu tomuto *Stříbrnice* (r. 1560 sklep stříbrný). Roku 1658 tu uschovávali rozličné staré věci, zejména i zbraně.

Na jižní straně jest řada sklepů, jichž užíváno v 16. století za vězení. V inventáři r. 1560 jmenují se tu tři vězňové, totiž Firbas (Šimon z Husince), Augusta a Jakub (t. j. Bílek). Ve čtvrtém sklepu, k němuž vedou třetí dvéře od velké věže, seděl Bílek. Sklep ten jest jeden z pěti sklepů, které jsou na této straně, a sklenut jest do kříže bez svorníku. Ve zdi jest výklenek s dvířky, aby se mohl zavříti. Tak je to i v ostatních sklepích. Na jižní stěně nahoře jsou zbytky nápisu německého ve velkých písmenech. Ještě se čtou slova „mich trōstet". Pod tím jest psáno hrudkou: Žalm lxj (vlastně 62.): Bohu poddána buď duše má, nebo od něho jest bezpečnosť má, on (jest zajisté skála má, mé spasení, vysoký hrad můj atd.). Konec jest: „Na světě na . . . . . ati budete" a ještě několik slov. Ve výklenku okna jest zase skříňka k zavření, vedlé ní na staré omítce obraz sv. Barbory, nad tím pak nápis: Sláva má od Hospodina, kterýž (jest) stvořil nebe i zemi. Na druhé straně výklenku jest touž rukou psáno, jako žalm 62: Jakub Bílek seděl zde v vězení 8 let a 9 neděli pro vieru boží, kteráž tím potupně . . . . jest . . . . (ostatek byl od nějakého člověka, kterého ten nápis mrzel, rozmazán). Také při vchodu do tohoto vězení jsou zbytky písma, kteréž snad též od Bílka pochází, a z něhož se jen slova „přijde v slávě otce svého . . . . tehdy každému podlé . . . ." čtou.

Vedlé tohoto sklepa k západu jest místnosť týmž způsobem sklenutá, jako předešlá, a má okno s kamennými lavicemi. Vedlé toho pak zase takový sklep. K východu slunce jsou také dva sklepy podobné bez nápisu. Augusta seděl ve sklepích dvou, k nimž jest vchod v jihozápadním rohu zadního hradu a kteréž od čtverhranaté věže jen malým sklepem odděleny jsou. Sem se klade vězení jeho podlé pověsti lidu a stvrzuje se též pamětmi psanými. Podlé inventáře r. 1560 sepsaného bylo v tomto vězení: Peřina spodní o 2 povlakách, peřina spodní o 2 cíchách, poduška o dvou povlakách a prostíradlo. V chodbě, kterouž se jde do bytu v jihozápadním rohu pod kaplí, jsou také nápisy, které od vězňů pocházejí. Čte se tu na př. „Bartoss," pak r. 1584 d. maj. 29. Michal Ssedod . . . . von Ssweigern . . . . Heidplberg," pak r. „1628 Jan Kalina Kambersky". Také vykreslena šibenice, nad tím r. 1570, pod tím půlměsíc a r. 1549.

Severní strana na tomto dvoře byla tak sešlá před obnovením Křivoklátu, že vůbec nemohla býti zachována. Část již nebezpečná musela se zbořiti a pomýšleno na to, aby v téže způsobě a v témž slohu zase byla postavena. Tím způsobem zničen byl jeden sklep nebo tak zvaná Popelárna, proto tak řečená, poněvadž se tu popel skládal. Odtud v pravo jsou schody ke dvěma sklepům prostranným, ve skále vytesaným. U jiného sklepa jsou dvéře, nad nimiž byl výklenek z kamene vytesaný, a v něm dva muži pod rozložitým stromem sedíce a z velké konvice popíjejíce; v levo sedící dopíjel, v pravo sedící dlouhovlasý od pití odpočíval. Tento obraz již tu není. Vedlé toho sklepa jest jiný užší, též starý sklípek. Oba tyto sklepy i ostatní sklepy v přízemí jsou z hrubého kamene postaveny. Obyčejná pověsť, že tu byla krčma, aspoň v tom se potvrzuje, že se tu pivo točívalo. V inventáři r. 1560 jmenuje se sklep, kde šenk, a nacházely se tu rozličné sudy pivné, střez pod sudy a provaz piva spouštěti. Roku 1579 slove v šencích v sklepě. Patrno tedy, že se tu točilo pivo do konvic, které pak do velké světnice ke stolu úředníků nošeno. Roku 1658 již to pominulo, poněvadž bývali úředníci tehda ženati a každý měl své hospodářství. Podlé inventářů tehda a později zdělaných připadají na tuto část sklepové železný a syrný, mléčnice a solnice. Syrný býval r. 1560 tuším chlebnicí. Nikde není psáno, že tu bývala vězení; to jest výmysl spisovatelů některých z předešlých desetiletí, po nichž i jiní to opakovali.

V prvním poschodí západní strany nachází se *královský palác*. Krásná a ozdobná tato památka byla na počátku našeho století rozdělena na chodbu, síňku a čtyři světnice, při čemž ještě prostora na pohodlnou půdu zbyla. Roku 1881 vybouráno všechno z paláce a obnoven v původní své způsobě, aby byl knížecí knihovnou, která sem z domu Pražského přenesena. Kromě regálů na knihy spatřují se tu na stěnách obrazy předkův knížecího rodu. K Vladislavskému sálu v Praze řadí se důstojně síň tato asi 9·5 m. široká a nad 24 m. dlouhá. Čelní strany mají po pěti sloupcích, z nichž každý v pět prutů se rozděluje; ty pak obloukovitě se protínajíce tvoří hvězdovité tvary a sbíhají se ve svorníky ozdobné, na nichž se spatřuje lupení aneb hlavy, mezi jinými i pěkná hlava pána Krysta. Hlavice sloupů skládají se z rozmanitých předmětů štítu s W, muže s mečem, medvěda s 2 ženštinami, bradatého muže, muže s tesákem, lupení a p. Některé jsou obnoveny podlé starých vzorů. Světlo vnikalo sem až do dob Vladislavových osmi velikými got. klenutými okny, kteréž změnili pak v okna čtverohranatá. Ze síně

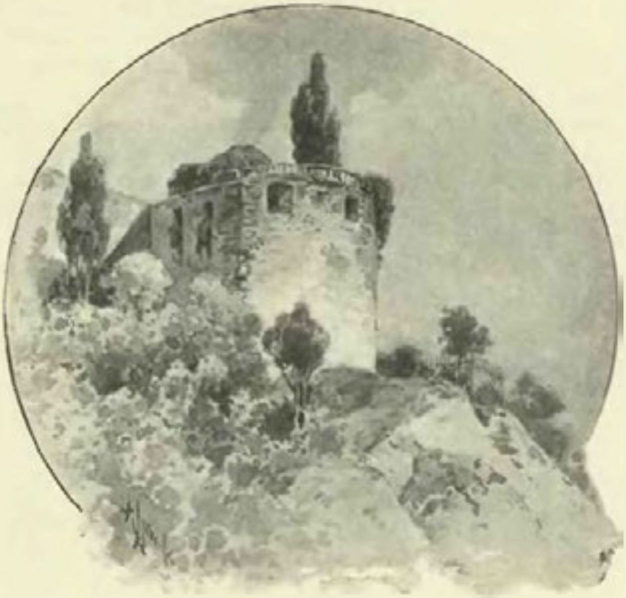
vycházelo se na námětek již dotčený nad branou, umělým dílem kamenickým ozdobený a pěkně do kříže sklenutý. Roku 1560 ozdoben byl palác tento 27 jeleními rohy, kteréž byly přibity na stěnách; kromě toho tu byly 2 stoly a 4 stolice dlouhé polámané. Roku 1658 připomíná se tu 7 oken bez prohlédacích koleček a dotčených 27 párů parohů ještě stěny zdobilo.

Krásná *kaple Křivoklátská* zabírá obě poschodí jižního domu. Složena jest ze tří oddělení, které mohutnými got. oblouky od sebe odděleny jsou První oddělení, přidané teprve po r. 1826, obsahuje kruchtu na dvou sloupích položenou s varhanami, oltář sv. Jana a zpovědnici. Druhá část má klenutí Vladislavské a v pravo výstupek, který byl původně arkéřem, z něhož se ještě konsolky našly. Spatřujeme tu velmi krásné klenutí s pěknými ornamenty z lupení na svornikách a hlavicích. Na jedné hlavici vytesána jest hlava, bezpochyby obraz krále Vladislava. Nad tímto oddělením je oratorium, k němuž jdou z výklenku točité schody. Třetí oddělení jest vlastní kaple hradská, do kteréž světlo třemi vysokými a širokými got. okny vniká. Po obou stranách na stěnách jest po čtyřech ozdobných výklencích v krásném got. slohu, tak že dvě a dvě sloupem točitým a lupením ozdobeným od sebe se dělí. Hlavice sloupů těchto jsou nestejné velikosti; na jedné jsou tři prázdné štíty, které snad byly aneb měly býti pomalovány, na jiných jsou uměle vytesané arabesky. Kde nejsou točití sloupové, jsou sloupce překrásného díla. Štíty nad výklenky krášleny jsou krabulemi; na ostří jich kamenném jsou ozdoby, které přecházejí v ozdobnou římsu. Klenutí zdobí pruty mohutné, rýhované a daleko ven vybíhající s rozmanitými svorníky, spočívajíce na hranatých podstavcích, od nichž se spouštějí sloupové hranatí o sobě stojící. Na svornících spatřují se jméno Spasitelovo (I H S), jeho velice krásná hlava malovaná a růžice s lupením. Sloupové dotčení končí se hlavicemi, ale jedna druhé se nerovná. Na některých jakož i na hlavicích pod svatými spatřují se lidské hlavy, na jiných lupení, na jednom za oltářem jsou dva bradáči s ostříhanou bradou. Zajímavy jsou po stěnách dřevěné sochy svatých, kteréž se vyznamenávají pěkným a drastickým řasováním šatův; hlavy jejich jsou proti tělu velké. Spatřuje se v nich všech 12 apoštolů, kromě toho jsou za oltářem ještě čtyři, ale dva z nich vyndány z výklenkův a jinam postaveny. Mezi těmi čtyřmi jsou sochy sv. Václava a sv. Víta. Nejkrásnější část kamennického ozdobení této kaple spatřuje se však nad oltářem. Tu jest v závěrku prutů pozlacený medvěd (na místě svorníku), od něhož vychází dolů ozdobný sloup, k němuž se ve volných smělých obloucích pruty ve vzduchu od prutů v klenbě se nacházejících spouštějí. Tam, kde se sbíhají před velkým oltářem, končí se toto překrásné dílo visutým hroznem.

Na straně evangelií skorem za oltářem jest starožitná branka pěkné kamennické práce. Ve žlábcích veníři jdou proutky posázené a ovinuté žaludy, hrozny, vinnými listy a věcmi uvitými z lupení dubového; ostatní obruba jest též lupením zdobena. Skrze tuto branku přichází se do zákřiští, podlouhlé a klenuté místnosti, v níž jsou dvě okna jednoduchá.

Jinou krásnou ozdobou této kaple jest *velký oltář*, ke sklonku 15. věku ze dřeva vyřezaný, který jest dřevěným zábradlím od lodi odloučen. Jest to skvostný, bohatě vyřezávaný a pozlacený oltář rozvěrací, jehož hlavní obraz řezbářské práce představuje korunování Matky boží. Křídla jeho na rubu jsou malována obrazy sv. Víta a sv. Václava. Na líci křídel v levo v hořejším oddělení jest zvěstování p. M., pod tím obřezání Páně, v pravo jsou narození Páně a sv. tři králové. Vše jest s velikou bedlivostí a mistrně na dřevě malováno a zachovalo se bez porušení. Na zadní stěně tohoto oltáře jest sv. Vojtěch (neb Prokop?) a nějaký král s žezlem (sv. Ladislav?). Kromě tohoto velkého oltáře stály v kapli ještě dva jednoduché oltáře sv. Anny a Pána Krysta, určené k vyklizení, protože s úpravou kaple nijak se nesrovnávaly. Ale byly na nich dva obrazy malované na půdě stříbrné, zlehounka rýhované, sv. Barbory a sv. Kateřiny, krásné to dílo z počátku 16. století.

Velice zajímavy jsou *malby na skle*, krásné práce starodávné. V levo dole v jednom okně spatřuje se sv. Václav v odění a v zeleném plášti s korouhví a štítem s orlicí, avšak sloh té malby je neobvyklý. Druhý obraz jest sv. Jiří v brnění plátovém. Zlomiv dřevce, jehož kus na zemi leží, o ještěra, chytá jej levicí za hlavu a pravicí tasí meč k ráně smrtelné. Grueber se domnívá, že to není práce česká, nýbrž francká nebo švábská, ale nelze mu zde tak věřiti, jakož i na jiných místech. Poslední pak památka kaple, o níž hodno se zmíniti, jest cínová křtitelnice, původně ulitá pro kostel Skřivanský a sem později přenesená. Na ní je psáno: Léta páně 1603 urozený a statečný rytíř pan Ferdynand z Renšperku a z Držkovic a na Skřivanech s urozenou paní Markýtou Renšpergovou rozenou Fictumkou z Nového Šumburka, manželkou svou milou, koupili sou tuto křtitedlnici za své vlastní penize ke cti chvále pána Boha všemohoucího do tohoto božího domu, od slovutného a poctivého pana Václava Macla, konváře na Široké ulici, měštěnína Nového města Prahy. Zvon ke kapli patřící byl r. 1728 přelit. Býval ozdoben císařským orlem, šifrou cís. Rudolfa a znakem hejtmana Jindřicha Prolhofera, a slit r. 1597 od Matouše Flemika, konváře v Rakovníce.

Lidomorna.

Kaple Křivoklátská má své dějiny. Na jejím místě stávala nějaká kaple hned od těch dob, co postaven byl Křivoklát od jednoho z posledních Přemyslovcův. Za krále Václava objevuje se při kapli této kapitula, skládající se z kanovníků nebo kaplanův a kantorů. Jeden z nich Petr řečený Prase připomíná se r. 1398, jiný, Petr Smetana, podáván jest skrze kanovníky roku 1402 k faře Rakovnické na místě královĕ, ale tu zůstal jen krátkou dobu. Od roku 1400 byl proboštem všech kaplí hradův královských, a zejména této, Karlšteinské a Kutnohorské Mikuláš, biskup Nazaretský.[1]) Za krále Vladislava vystavěna jest kaple v nynějším třetím oddělení a umělecké její vykrášlení buď již za tohoto krále ukončeno nebo se protáhlo ještě do dob krále Ludvíka. Jak ve starém mšálu poznamenáno bylo, posvětil r. 1522 druhý den po narození p. M. (10. září) František Josef řádu sv. Františka, biskup Seňský, tuto kapli (a kapli sv. Petra a Pavla nade hradem) ke cti a chvále sv. Anny a velký oltář sv. Petru a Pavlu.[2]) V inventáři r. 1560 poznamenáno, že se nacházely v kapli kalich stříbrný s patenou, spodek stříbrný ad pacem a kalich cínový z Doupna, čtyři ornáty, ubrusy, svícny, ampulky, knihy a korouhve strhané. Zvon se sem měl teprve zavěsiti. Za neznámé doby připojeno jest ke kapli vedlejší oddělení a později také první oddělení nebo tak zvaná *velká světnice*, jak se nazývá r. 1560. Jan Ant. Roth, vrchní hejtman, dal do kaple r. 1741 nábytek nějaký a lampa darována r. 1749 od nějakého Trkala. Ferd. Adolf kníže ze Švarcenberka, zástavní držitel Křivoklátu, založil zde znova kaplanství (r. 1680), což potvrdili r. 1739 Arnošt z Valdšteina a dcera jeho Marie Anna z Fyrštemberka. Kaplan bydlíval v jihozápadním rohu u brány. Kaplanství to za naší paměti proměněno ve faru a stavení farní má státi u kostela svatého Petra a Pavla. Připomeneme ještě, že bývaly nad kaplí světnice a dvě komory tuším dřevěné, neb nad kaplí a okolo celého hradu i na hradbách všude byla podsebití dřevěná, kteráž sňata teprve na samém konci předešlého století.

Naproti kapli „nad šenky", jak se říkávalo, bývaly také světnice, jimž novější nepravě královské světnice říkali. V pokojích těch byla okna velká s kamennými veníři a kříži. Až do r. 1826 byla zde

Západní část ohrazení na Křivoklátě.

[1]) Acta jud. lib. conf. copiar. Przemysl. [2]) Pam. kniha farní ze sklonku minulého století.

škola a byt učitelův. Od roku 1780 totiž počalo se učiti na Křivoklátě podlé soustavy normální. Škola byla napřed v Huderce, po dvou letech přeložena do staré školy. Nějaký čas potom byly školy na paláci a konečně nad šenky. Od roku 1826 byly tyto světnice pusté, a při obnovení hradu musely se zbořiti, ale udělány před zbořením podrobné nákresy, aby se mohly obnoviti v téže způsobě, jako stávaly.

Co se týče rozdělení světnic v zadním hradě a k čemu která byla, o tom nejsme dostatečně poučeni. Podlé fideikommissních seznamů při c. k. zemském soudě v Praze býval na Křivoklátě velký a pěkně spořádaný archiv, jehož část zůstala v rodinném archivu Fyrštemberském v Praze. Zejména tu byly také urbáře z r. 1556, 1588, 1598 a 1658, ale přese všechno hledání nemohly se objeviti, tak že jen

Z hradeb u velké věže Křivoklátské.

ta domněnka možna, že se vším, co na hradě zůstalo, r. 1826 shořely. Skrovnou náhradou za ně jsou inventáře, kdež jsou jen někde nahodilé zmínky, pomáhající k poznání, kde co bývalo. Podlé inventáře r. 1560 (v arch. gub.) nacházely se v prvním poschodí kaple, velká světnice, palác, sklep a světnice nad šenky, kdež byl také pokoj králové. Do druhého poschodí připadají podlé toho královský pokoj hořejší nad fortnou, v němž byly stůl s truhlou a stolec prostý, komora, velká světnice obecná, nové pokoje a světnice slove fraucimor. V dotčené velké světnici obecné nacházelo se 6 stolů, sedmero parohů, jedna almara za tovaryšským stolem, 22 hákovnic, tarasnice, houfnice, 5 pavez starodávných a kancelář prkenná. Úředníci tu stolovali a kvasili. Když spisovali inventář r. 1658 (v kníž. arch. rodinném), začali u královského pokoje, v němž nebylo nic jiného než stará postel a dvéře bez zámku. Byl to královský pokoj dolejší

v prvním patře vedlé věže prochodité. Odtud vyšli do kouta před palácem, kdež tehda vězňové sedávali, prošli síňkou a světnicí a vstoupili do paláce a prohlédli ještě jednu místnost za ním. Odtud sešli do přízemí a popisovali sklepy všechny, jak jsme se již o nich zmínili. Odtud šli do nové kuchyně na chodbě a popisovali tuším světnice v prvním poschodí severní strany. Tu prošli za kuchyní nově postaveným pokojem, světnicí, kterou míval hejtman, a komorou při ní. Pak přišli do pokoje hejtmanova, kanceláře, komory, velké světnice, komory, světnice, komory a prošli takto i druhé poschodí po celém stavení, až přišli ke zbrojnici, před níž se ještě jedna světnice nacházela. Ve zbrojnici samé nacházelo se tehda 13 halaparten, 3 sedlské oštěpy s násadami a 9 bez nich, 22 přílbic, 10 párů plechovnic, 10 kusů přední a zadní zbroje, 23 hákovnic a jedna k tomu, kterou Švédové roztrhali, 6 mušket, staré dělo již ohněm zkažené, 10 růžkův na prach, 34 nových kožených kabelí a stará potrhaná píšťala.

Na východním konci hradu stojí *velká věž*, hmotné okrouhlé stavení, kteréž se bez střechy do výšky 32 m. vypíná. Do přízemí věže prvotně nebývalo vchodu, poněvadž tu bývalo vězení. Vchod nynější prolámán teprve v minulém století, aby se poznal vnitřek věže a získalo skladiště na dříví. Našli tu kromě kostí rozházených celou kostru, vedlé níž ležely střely a papíry. Vězení to zavřeno bývalo zdmi hrubými (4 loket), bylo vysoké 11 m. a v průměru mělo 6 m. Sklenuto bylo do kříže, tak že byl na místě svorníku čtverhranatý a tesným kamením obložený otvor, který byl pevnou mříží zavřen a jímž se zločinci do vězení sázeli. Nad tím klenutím byla vrstva země, poněvadž sem všechen prach skrze věž nahoře otevřenou padal, a tu vyrůstaly stromky. Když se pak klenutí bourati mělo a hlína se vyhazovala, našlo se tu 8 střel, kožená puška na šňupavý tabák, jako bývají sáčky na hodinky, ale s poklopcem, a jiné věci. Aby bylo v dolní části věže světlo, prolámáno jest na východní straně okno, a to určeno za obnovování hradu za budoucí vchodiště, od něhož povedou schody nahoru na věž. Tímto oknem se může vylézti na *plášť* hrubý několik metrů, který východní stranu věže zavírá. Na něm bývala zábradla, aby bránila tuto stranu hradu, zejména přední bránu. Na ten plášť vedou nyní schody po východních hradbách a pak přes prampouch, který je s pláštěm spojuje.

Prvotní vchod do věže jest nad zákřištím a proti kapli. Jest nyní v původním slohu obnoven, a jak na něm viděti, měl poklop. Tento poklop spouštěl se na nějaký přístavek dřevěný nad kaplí, a tak jediné a ne jinak dostali se na věž ve 14. a 15. století. Kdo odtud chtěl nahoru jíti, šel po schodech, nacházejících se v hrubosti zdi, kdo chtěl do věže sejíti, učinil tak po žebříku nebo dřevěných schodech. Za dob krále Vladislava zdálo se býti prospěšnějším, aby byl vchod do věže ze západní strany, totiž z pokojův, které byly nad šenky. Tedy vylomena do věže nová čtverhranná branka a obložena kamennými venííí v tom způsobu, jako se posud spatřuje. Spojení s oběma vchody později přerušeno a tak jsou dnes oba vchody ve vzduchu. Vladislavskou brankou chodívalo se do prvního, starodávnou Přemyslovskou brankou do druhého poschodí věže. Do třetího poschodí vedou, jak již dotčeno, schody, umístěné ve hrubosti zdi a pak dále na způsob točitých schodův až do nejhořejšího poschodí. Schody tyto jsou tak úzké, že tu jediný člověk projíti může. Mylně se domníval ctihodný Heber, že jest spodek věže starý a svršek k němu (od druhého poschodí nahoru) v 15. století postaven, ale že nebyl dodělán, poněvadž prý v druhém a třetím poschodí začato klenutí, ale nedoděláno. Až nahoru dozajista jest věž tato jednolitá, a co se dotýče nedodělaného klenutí, to má svůj počátek při stavení věží hned za posledních Přemyslovcův. Patníky zajisté, na které mělo přijíti klenutí, zazděny hned při stavení zdiva, ale pak z klenutí věže sešlo. Svršek věže pokryt jest kuželovitou střechou přiměřené výšky, na níž se stkví pozlacená makovice.

Severně od věže jest v hradbách *bašta* polookrouhlá, v níž jsou nad sebou tři a tři střílny v podobě jablka s křížem a u nich výklenky pro střelce. Přistavěno bývalo k výklenkům dřevěné lešení, aby se od jednoho k druhému choditi mohlo. — Nalézti nelze, kde a co byly r. 1560 Veliká Jahodka, r. 1579 vinný sklep, Eliščin sklep, truksaská světnice, purkrabská komora, r. 1638 Jelínkovské pokoje, pokoj cihelný na pavlačích, ve kterém písař důchodní bydlel. [1])

---

[1]) Zvláštními díky jsem zavázán za bohatýrskou podporu při prozkoumání Hrádku a panství Křivoklátského J. J. panu knížeti Emilovi Egonovi z Fyrštemberka, jakož i za laskavé provedení a vysvětlení p. kníž. inženýrovi Urbanovi. Při popise použito Hebrova sepsání (VII 1.), Starožitností Mikovcových (II. d.) a Gruebrova popisu (IV. 70.).

2. Dějiny hradu.[1])

Křivoklátu prastaré jméno bývalo Křivoplát, což značilo položení místní. Hradu samému říkalo se již od 13. věku Hrádek Křivoklát, což bylo i později jménem u úřadův královských obvyklým, kdežto se u lidu prostě Hrádek říkávalo, jako teď slýchati jen název Křivoklát. Německy se říkávalo ode dávna ve starých listinách Burglein. Toto poslední jméno vyskytuje se nejprve za krále Vácslava I., milovníka německých způsobů rytířských, ve formách Burgelin, Burglin a Burgleis. Za Přemysla II. se někdy i Purglins, Purgelins psávalo. Z Burgleis utvořilo se nynější německé jméno Bürglitz.

Nejstarší paměti o Křivoklátsku ztrácejí se v neproniknutelném temnu. Krajina okolní, jakož posud viděti lze, byla v 11. století daleko široko pokryta lesem hustým, na jehož okraji stály Krakov, Tetín, Budeč, Levý hradec a j.; Kosmas sám dokládá, že Libušín stál na kraji lesa, jenž se až ke dvoru a vsi Zbečnu táhl. Později osadníci pronikali do krajin těchto podlé Mže a přítokův jejích a lesy naše staly se oblíbeným bydlištěm knížat českých. V lesích Křivoklátských, blíže nynější vsi Velize, byl kníže Jaromír od Vršovců jat a cílem jejich šípův učiněn, až věrný lovec Dovora pomoc přinesl. Na místě, kde proveden úklad Vršovců proti Jaromírovi, vystaven jest kostelík ke cti sv. Jana. Dovora povýšen jest i s potomky svými do stavu vladyckého. Nad to mu daroval důstojenství lovcovské při Zbečně, kteréž potomci jeho ještě za časů Kosmových drželi.[2]) Nedaleko Křivoklátu na protějším břehu Mže ležel dvůr a lovčí dům Zbečno, před kterýmž šlechetný kníže Břetislav II., vraceje se z honby r. 1100, padl rukou úkladného vraha Lorka. Vedlé dvoru tohoto, první osady nám v této krajině známé, povstal druhý dvorec silně opevněný — náš Křivoklát. Kníže Vladislav, jenž r. 1109 počal panovati, věnoval hradu našemu zvláštní pozornosť; místo starého, snad jen dřevěnými sruby opevněného hradu postavil tvrdý kamenný hrad; tak aspoň si vykládáme Kosmovo o tom podání.[3])

První zpráva o obnoveném hradu jest neveselá. Kníže Vladislav setkávaje se s odporem některých Přemyslovcův již při nastoupení svém po různicích, které mezi ním a Otou Černým, knížetem Olomouckým způsobeny byly, tohoto r. 1110 v červenci na bouřlivém sněmě v Sadské jal a odtud na Vyšehrad, potom však na Křivoklát odvézti kázal. Zde byv vězením opatřen tři léta smutně strádal, a teprve po docíleném smíření Vladislavově s bratrem Soběslavem propuštěn jest v prosinci r. 1113 na svobodu. Vladislav byl zvykl často v lesích Křivoklátských honiti. Slaviv na Zbečně nový rok 1125 a svátek Tří králův, roznemohl se tam a dal se odvézti na Vyšehrad, kde 12. dubna 1125 nemoci své podlehl. Že by byli nástupce jeho Soběslav I. a Vladislav II. někdy navštěvovali Křivoklát, dosti jest k víře podobno, ač se nám o tom zpráv nezachovalo.[4])

Přemysl I. miloval Křivoklát a často na něm přebýval. Hned po svém korunování s milcem svým Smilem se sem odebral, by sobě hověl v pohodlném odpočinku a rozkošném živobytí. „Otakar, třetí král, korunu přijal, pak ležel se Smilem na Křivoklátě tyje," praví Dalimil. Z l. 1222 a 1224 zejména víme o pobytu královĕ na Křivoklátě. Již tehda slušel Křivoklát mezi přední hrady zemské a byl sídlem úřadu kraje Rokytenského. Přemyslův nástupce *Vácslav I.*, který neméně miloval honbu jako rytířské hry a milostné písně, ještě častěji na Křivoklátě přebýval než otec jeho. Dalimil, žehraje na libůstku královu v napodobení cizích věcí, takto jeho život na hradě zdejším popisuje: „i počal se psy honiti, se psy ve svém domu bydliti; honě v lese oko ztratil, v lese jal se přebývati: na Křivoklátě býval a o Prahu nic nedbal. A že se psy rád bydlel, proto jej noha bolela." Německému řádu daroval král Vácslav r. 1233 ves Senomaty. Jakožto sídlo knížecí zajisté byl také Křivoklát podlé způsobu západních hradův obnoven a rozšiřován. Obnovení to se bezpochyby nestalo najednou, nýbrž protáhlo se až do dob Otakarových. V letech 1241—1244 se král často na Křivoklátě zdržoval, jsa tu s celým dvorem svým. Po skončení války se synem Přemyslem II. ukryl se král ve zdejších lesích, nedbaje o věci vládní. Vypravuje se, že

[1]) Pomůcka: Heber's Burgen oc VII. 3, Mikovcovy starožitnosti II. 37. [2]) Font. r. B. II. 51. [3]) Ib. II. 171.

[4]) Po Vladislavově smrti stal prý se Křivoklát jevištěm znamenitých příběhův. Tak alespoň vypravuje Dalimil (kap. 72.) vyličuje nám, kterak Stanimír, před tím v Němcích bydliv, v Čechách knížetem učiněn jest. Když však potom příliš Němcům přál, sešli se zemané na Křivoklátě a v tajnou radu všedše poslali pro Bedřicha, „i tu jemu radu dachu, by s Křivoklat jiezdy činil". Potom prý byl báječný tento Stanimír ze země vypuzen a Bedřich knížetem učiněn. Jméno Stanimírovo srovnává se docela se jménem Štylfryda, báječného knížete českého.

v prosinci r. 1250 Pražského děkana Víta k sobě na Týřov volal, aby on příštího dne v kostele sv. Jana na Velizi dvořenína králova Medvěda u přítomnosti šlechty mečem rytířským opásal. Několik měsícův později (r. 1251) přijal Václav na Křivoklátě *Jindřicha* markrabí Míšenského, jemuž byl dceru svou Anéžku zasnoubil a města Zavidova s hradem Piršenšteinem postoupil. Lesy Křivoklátské staly se bohatýrskému králi osudnými; na jedné honbě v nich vyrazila mu odskakující větev oko, a na jiné honbě v okolí Hudlickém utržil smrtelnou nemoc svou, která tak kvapně se zmohla, že mohl jen ještě přivežen býti do malého královského dvora v Berouně, kdež 22. září 1253 duši vypustil.

Přemysl II. byl druhým zakladatelem hradu. Panovník tento nádhery milovný dal Křivoklát opraviti. Zejména postavil ne-li celý hrad zadní, tedy zajisté palác a celé stavení jeho. Na stropě paláce skvěly se od těch dob pěkně vytesané znaky veškerých zemí, jež Přemysl byl spojil pod žezlo své, od Českého lva a Rakouského přepásaného štítu až ke znakům Pordenonskému a Chebskému. Přemysl sem také někdy zavítal. Roku 1258 dal tu svobody Jevičským, r. 1269 dne 18. března vyňal klášter Plasský z právomocnosti cud krajských.[1]) T. r. 1. května v jistém listě zde daném jmenuje se mezi svědky Jetřich Špacman a Albert bratr jeho, purkrabě na Křivoklátě.[2]) Roku 1275 potvrdil zde smlouvu dílčí mezi syny po Sulislavovi z Trnovan. Za téhož krále byl hrad také vězením, zvláště r. 1268, když se byli štyrští páni Hartneid v. Wildon, Oldřich z Lichtenšteina, Wülfing ze Stubenberka, Bernart a Jindřich z Pfanenberka spikli proti králi, ale svým domnělým přítelem Fridrichem ze Ptuje zrazeni byli. Bernart z Pfanenberka, jenž nad jiné vinen byl, odevzdán jest purkrabí zdejšímu Albrechtovi na Křivoklát, kdež seděl 7 měsícův a nabyl svobody své teprve potom, když byl králi hrady své Pfanenberk a Pechlarn s městečkem sv. Petra ve Štyrsku na věčné časy odstoupil.[3]) Po odstoupení purkrabě Albrechta, který ještě r. 1282 na Křivoklátě seděl,[4]) následoval *Zdislav z Třebouně*, který se roku 1283 jako nejvyšší komorník a purkrabě na Hrádku připomíná.[5]) Zdá se, že král Václav velmi zřídka na Hrádek přišel, nýbrž jsa těla slabého a zdraví křehkého raději na pohodlném hradě Pražském bydlel.

Věžka na hradbách u Huderky.

V čas bojův o Český trůn po zavraždění posledního Přemyslovce osadil Rudolf Rakouský hned po svém zvolení za krále Hrádek Rakouskými a Švábskými oděnci, kteří také po smrti Rudolfově, když Jindřich Korutanský na stolec Přemyslovcův dosedl, hradu toho postoupiti nechtěli, až je *Vilém Zajíc z Valdeka* odtud vypudil. Od těch časův podržel Vilém ve své moci nejen Hrádek, nýbrž tím také správu kraje Rokytenského. Vilém usadiv se na hradě, pozdvihl se odtud proti Korutanskému, s kterým brzo byla celá země nespokojena. Část vojska Jindřichova táhla na svém útěku z Prahy s bohatou kořistí a četnými rukojměmi Křivoklátskými lesy, tu udeřil na ně Zajíc dne 9. prosince r. 1310, odňal jim kořist a vysvobodil rukojmě. Zajíc byl od té doby věrným rytířem poslední Přemyslovny Elišky, a též její manžel Jan z rodu Lucemburského byl mu s počátku nakloněn pro veliké a platné služby, které králi prokazoval. Roku 1315 v říjnu byl Jan na Křivoklátě, a tu ves Lubno již před tím Zajícem vysazenou

[1]) Reg. II. 76, 212. [2]) Reg. 252. [3]) Lichnovský, Gesch. des Hauses Habsburg I. 199, 441. [4]) Reg. II. 260, Paprocký o st. pan. 106, kdež Ryzmberk jest špatné čtení. [5]) Reg. II. 560.

znovu vysadil právem Pražským.[1]) Svěřeno mu také vychovati králevice Václava (Karla IV.). Týž byl po odjezdu otce svého od měsíce září r. 1316 až do března r. 1317 chován na hradě Křivoklátě. Také roku 1316 po vyhoření královského hradu Pražského přijal Vilém královnu na Křivoklátě, kdež ji až do máje roku 1317 hostil i s dcerami Markétou a Jitkou; kterak a proč Vilém od krále odstoupil, již jinde (VI. 175) vypravováno. V boji tom zasadil Zajíc německému vojsku královu ránu nejcitelnější. Když totiž ono se dalo mezi Křivoklátem a Žatcem do picování, Zajíc přikvačiv porazil je a schytal 144 vězňů, mezi nimi německé pány Oldřicha z Hanova, Otu z Donína a Kunrata z Buches, Jindřicha ze Šumburka,

Zadní dvůr s velkou věží na Hrádku Křivoklátském r. 1880.

bývalého kancléře králova, jenž podněcoval papeže proti lidomilnému biskupovi Janovi a v zemi rozmíšky plodil, Jindřich z Lipé a Vilém Zajíc zajali a dali do vězení na Křivoklát. Po třech čtvrtích léta vysvobozen byl z vězení Křivoklátského, když lantkrabě z Leuchtenberka zaplatil zaň 300 hřiven stříbra. Roku 1319 táhl Vilém s vojskem do Bavor, ale v Dachově, když se strhla půtka s lidem purkrabě Normberského, poraněn jest smrtelně.[2]) Křivoklát mezi tím neznámým způsobem se octl v moci královë. Sem dal z nevrlosti zavésti syna Václava (Karla), jehož byl měl nějaký čas ve vězení v jakési komůrce jen se dvěma služkami.

---

[1]) Arch. gub. [2]) Veškerá tvrzení starších letopisců Hájkem počínaje, že by před tím byli templáři bydlili na Křivoklátě, dějí právě vypravovanými v niveč se rozpadají, jak již Heber (str. 57.—59.) důkladně prokázal.

V bitvě Mildorfské dne 28. září r. 1322 upadl mimo Bedřicha Sličného také bratr jeho kníže Jindřich Rakouský v zajetí vítězných Bavorův a Čechův. Ludvík Bavorský vzal ve svou moc Bedřicha a kázal jej vězniti na hradě Trousnici na pomezí Českém, Jindřich odevzdán jest králi Janovi a odvezen na Křivoklát, kdež byl purkrabí Oldřich Pluh. [1]) O jeho přibytí zde vypravuje letopisec Beneš následující příběh: „Když Jindřich, vévoda Rakouský, zajat jsa, do paláce hradu téhož vstupoval a klénot jakýsi, jenž tam byl vyobrazen velmi nákladně, totiž na nejvyšších místech stropů štítové zemí, jimž někdy král Otakar panoval, položeni byli díla tesaného a nákladného, ejhle, v okamžiku vstupování jeho štít země Rakouské vůči všech vidoucích před nohama knížete zajatého spadne na zemi a všecek pádem svým rozpadne se v kousky maličké. Však přece na vrchu stropu téhož štítu malá část na znamení takového divu zůstala, jakož se tam až na nynější dobu nachází.“ Případ ten od mnohých pokládán jest za znamení brzkého úpadku moci Rakouské. Mezi svědky, kteří patřili na příběh ten, nacházel se i šestiletý králevic Vácslav (Karel). Král Jan uložil svému knížecímu vězni těžké výminky propuštění, jichž vyplnění kníže nemohl přislíbiti, leč by se dříve poradil se svými bratřími Otou a Leopoldem, kteří zatím zemi Rakouskou spravovali. Dovolen tedy na knížecí slovo své k žádané poradě, a když výminky nedaly se uskutečniti, věren danému slovu vrátil se jako Říman Regulus do svého vězení (r. 1323 dne 24. února). Kníže zůstal ještě asi rok u vězení na Křivoklátě, až ho konečně král po sjezdu knížat v Hodoníně v září roku 1323 propustil za výplatu 3000 hřiven stříbra a pod výminkou, aby se řádně odřekl všech nároků rodu svého ke koruně České, což bratří jeho spolu spečetili. Před tím však byl sedmiletý králevic Vácslav dne 4. dubna roku 1323 odvezen z Hrádku a poslán do Paříže, kdež vychováván byl při dvoře krále francouzského, který jméno jeho Vácslav proměnil v Karel.

Po té král nešetrný a ustavičně peněz potřebující zastavil Hrádek. Komu se to stalo, není známo, ale mohl to býti *Oldřich Pluh z Rabšteina*, jenž se psal purkrabí na Křivoklátě. Týž jménem královým dal klášteru Plasskému háj u Kozlan směnou za zboží Nezabudické. Na něm povstala r. 1337 ves Hubenov. [2]) Když se mladý Karel roku 1333 v měsíci září do Čech navrátil jako spoluvladař otcův a markrabě Moravský, nalezl stav země velmi bídný, jejž si umínil podlé zkušeností ve Francii nabytých opraviti. Na vyvazení statků komorních z rukou panstva záleželo všecko; pročež obrátil k tomu Karel přední zřetel; i jestiť potěšitelno viděti, že při vší lakotnosti panstva, jehož větší část hleděla si jen prospěchu svého, našel se přece některý počet pánů Českých, kteří stáli o obecné dobré. Především obdržel Karel od sněmu Českého velikou berni, jíž ovšem znamenitou část musel poslati otci do Lucemburka, ostatek však obrátil ihned na vykoupení některých hradův a měst královských. Tedy i Hrádek vykoupen a zase ke komoře připojen. Karel vykázal jej za nedlouho jako sídlo své milostné manželce Markétě Valesské vůbec Blankou zvané. Roku 1335 dne 24. května narodilo se mu na Hrádku první dítě, kteréž po matce pokřtěno jest Markéta. V lidu se udržela pověsť, že když Blanka na Hrádku přebývala, dal Karel schytati od lidu vesského všecky slavíky, jichž dostati mohli, a přinésti do křovin okolo hradu, aby zpěvem svým nemocnou paní obveselovali. Stezka na úbočí hradiště až dosud se nazývá „slavičí pěšinou.“ Vypravuje se, že i potom bylo povinností některých obyvatelů sháněti slavíky, kdykoliv královna na hradě Křivoklátě ležela.

Král Jan zastavil r. 1337 dne 10. ledna Jindřichovi z Kaufunku ves Mutějovice [3]) a vysazoval rozličná manství. Roku 1337 dal markrabě Karel Ješkovi Lintvurmovi z Chlumu v manství ves Loučku s několika dvory ve Všetatech. [4]) Asi v ten čas udělil témuž Ješkovi dům jeden na Hrádku hradě, ležící mezi domy Gotšalkovým a Alšovým pod pavlačemi hradu, v němž dříve bydlíval prakovník hradský, a k tomu 4 lány lesa v Braštích k vyklučení a zdělání, za kteréžto manství (burglehen) povinen byl tak jako ostatní posádkou býti na hradě k jeho obraně. [5]) Roku 1341 dne 1. května dal král Jan moc dvěma osobám, aby v lesích královských a pustinách dvě vsi Hudlice, při níž ležela malá víska Újezd, a Chýňavu znova vysadily a pod plat daly právem německým, jakého také sedláci v Pavlíkově užívali. [6])

Neznámého roku zastaven jest Hrádek *Jenčíkovi*, *Vavřinci*, *Herbortovi* a *Peškovi* bratřím z *Janovic*. Markrabě Karel chtě jej zase vyvaditi, vypůjčil si od *Menharta Olbramovce* a *Henslina Kadaňského* zetě jeho, měšťanů Pražských, tolik peněz, kolik potřeboval k vyplacení Hrádku a od *Jeslína Bartova* (snad synovce Menhartova) 300 kop, i zastavil jim panství Křivoklátské, totiž oněm Strašecí a tomuto Křivoklát. [7]) Než to nebyly jediné peníze, jež Jeslín neb Ješek Karlovi půjčil. Když nějaký čas potom s ním počet o dluhy udělán, aby mohl býti Křivoklát Karlovi navrácen, našlo se dluhů 1400 kop gr., kteréž Karel slíbil zaplatiti stavě za to rukojmě Jana bratra svého a Jana biskupa Olomouckého. Na místě Křivoklátu Karlovi navráceného zapsány Ješkovi a *Heinlinovi řeč. Eilower (Jílovský)*, měštěnínu a urburéři na Horách

---

[1]) Arch. Drážďan. [2]) Rkp. pamětí Plasských (mus.). [3]) Reg. IV. 153. [4]) Rkps. Roudnický. [5]) Summa Gerbardi n. 60 ed. Tadra. [6]) Arch. gub. [7]) Jacobi cod. ep. 36. Srov. Tomkovy děje Prahy I. 298, 537 a II. 472.

Kutných, jisté důchody z dolů Kutnohorských. Nicméně se to všechno nestalo jen proto, aby Hrádek navrácen byl komoře, nýbrž proto, aby zapsán byl ve větších penězích, nežli jej měl dosud Ješek. Neb současně vypůjčil si Karel od dotčeného Heinlina 2000 k., v nichž mu zapsal hrad Křivoklát s městečkem Rakovníkem, se vším panstvím i s poddanými a many tak, jak to „Jeslin Bártův nedávno držel.“ A poněvadž mnohá zboží od toho hradu odcizena (t. j. zastavena) byla a tím způsobem důchody panství zmenšeny byly, přidán Heinlinovi plat 4 hřiven z mince Kutnohorské. Při tom mu také slíbeno za všechny škody, které by mohl v držení Hrádku míti. S právy ke hradu patřícími dána také Heinlinovi poprava.[1]) Mezi těmito událostmi nebo před nimi aneb po nich nedlouho měl býti Křivoklát zase jinému pánu odevzdán. Stalo se totiž, že roku 1341 dne 8. června učiněn byl počet mezi *Rudolfem* knížetem Saským a nejvyšším maršálkem Římské říše a svatem jeho králem Janem a markrabí Karlem; nalezlo se tu, že knížeti za králem Českým dluh 5900 kop a zase 5000 kop zůstával; v tom tedy dluhu zapsány jsou mu Křivoklát a Nižmburk a hrady Perno a Královský Kámen. Panství ta jim jen slíbena, kdyby dluh nemohl býti zaplacen; neb peníze si vybíral kníže v minci Kutnohorské a v Přísečnici každou neděli 50 k.[2]) Poněvadž dluh tento zaplacen jest, nehnuto s Křivoklátem, kterýž i potom nacházíme v držení Heinlinově s tím rozdílem, že jej ve větší summě držel.

Jan Lucemburský.

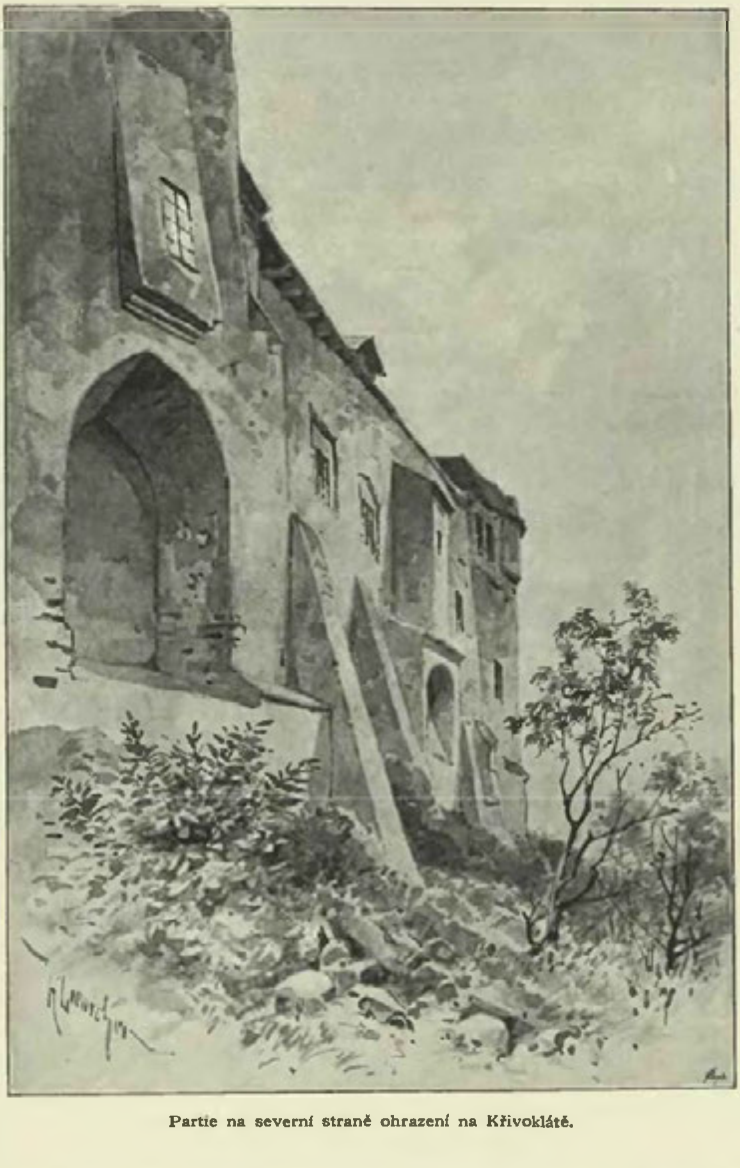
Roku 1343, 5. července Karel zápis na Hrádek obnovil v ten smysl, že Heinlinovi v 2766 kopách zastavuje hrad Křivoklát s panstvím i se soudem krajským, se všemi právy a požitky, které od starodávna k tomuto hradu patřívaly, zejména právo v kraji Rakovnickém popravce a v Žatecké cúdě úředníka, písaře a jiné úředníky sázeti a sesázeti,[3]) tedy veškeren úřad královský v kraji Rakovnickém s průvody cestujících, o pravou nad kláštery a j. Poněvadž však důchody vytčené nestačily ještě na úroky summy zápisné, protože některé části panství zastaveny byly, zapsán jest Heinlinovi zase týdenní plat 4 kop grošů z mince Kutnohorské. Heinlin, jenž se odtud purkrabí na Hrádku (burgravius in Burgleins) psal, dosadil sem za purkrabí jakéhosi Haimana co místopurkrabí, jemuž přikazoval, aby klášteru Plasskému vrátil jistý mlýn ve Zbečně.[4])

Roku 1347 nacházel se Křivoklát zase v bezprostředním držení koruny. Karel uzavřev na pravé straně Vltavy založiti město nové, brzy před tajným odjezdem svým do Tyrolska (r. 1347) smluvil se o to s měšťany Staroměstskými a vydal jim listinu, danou na Křivoklátě o svátcích velikonočních (1. dubna), kterou je opatřil proti všeliké škodě, ježto by jim mohla přijíti z nového tohoto založení. Dosti pravdě podobno, že byla listina vydána na Křivoklátě v jeho jméně, ač ne v jeho přítomnosti, a to snad schválně, aby se v Praze myslilo, že přebývá ještě na Křivoklátě, ač zatím byl již někdy ke konci března odtamtud odjel; neb odjezd jeho do Tyrol stal se právě tajně.[5]) V pozdějších dobách Karel někdy na Křivoklát zavítal; byl tu roku 1348 v dubnu a srpnu, r. 1351 a 1352 v únoru, roku 1352 v květnu, tedy skorem rok co rok, pak jen v l. 1357, 1361 a 1375. Uznával velikou cenu tohoto hradu; v novém svém zřízení (Majestas Carolina) r. 1350 sepsaném vřadil Hrádek Křivoklát mezi takové hrady, kteréž král nikdy nesměl zastaviti.[6]) V těch dobách však byl hrad pořáde ještě hlavou kraje Rakovnického. *Odolen* z *Chlumčan*, purkrabí na Hrádku, byl zároveň vladařem Rakovnickým a r. 1350, 24. listopadu s Evanem z Jeřně ručil za Fridlina Heinlinova, někdy rychtáře v Podbořanech, že se na rychtu v Podbořanech, klášteru Plasskému náležející, táhnouti nebude.[7])

Objem panství za Karla nemnoho ztenčen. Mansionářům Pražským dal r. 1353 vsi Bratronice, Žilinu, Krupou a Olešnou proto, že jim vesnice jich v Hradecku příliš vzdáleny byly.[8]) Vesnice Lišany, Krupou a Nesuchyni zastavil r. 1360 Janovi purkrabí Maidburskému a Heleně, manželce jeho, v 1300 k.[9]) Poněvadž byly sporné hranice panství s mezemi Měšce a Žehrovic, dal je Karel prozkoumati a podlé

[1]) Summa Gerhardi p. 77—83. [2]) Reg. IV. 373. [3]) Reg. IV. 518. [4]) Jacobi cod. ep. p. 50. 56. [5]) Tomkovy děje Prahy II., 4—6. [6]) Huber, Reg. Maj. Car. [7]) Kopie bibl. Pražské. [8]) Archiv kapitulni. Tamže ještě jen list r. 1376 v příčině Bratronic. [9]) Glafey Anecd. I. 231.

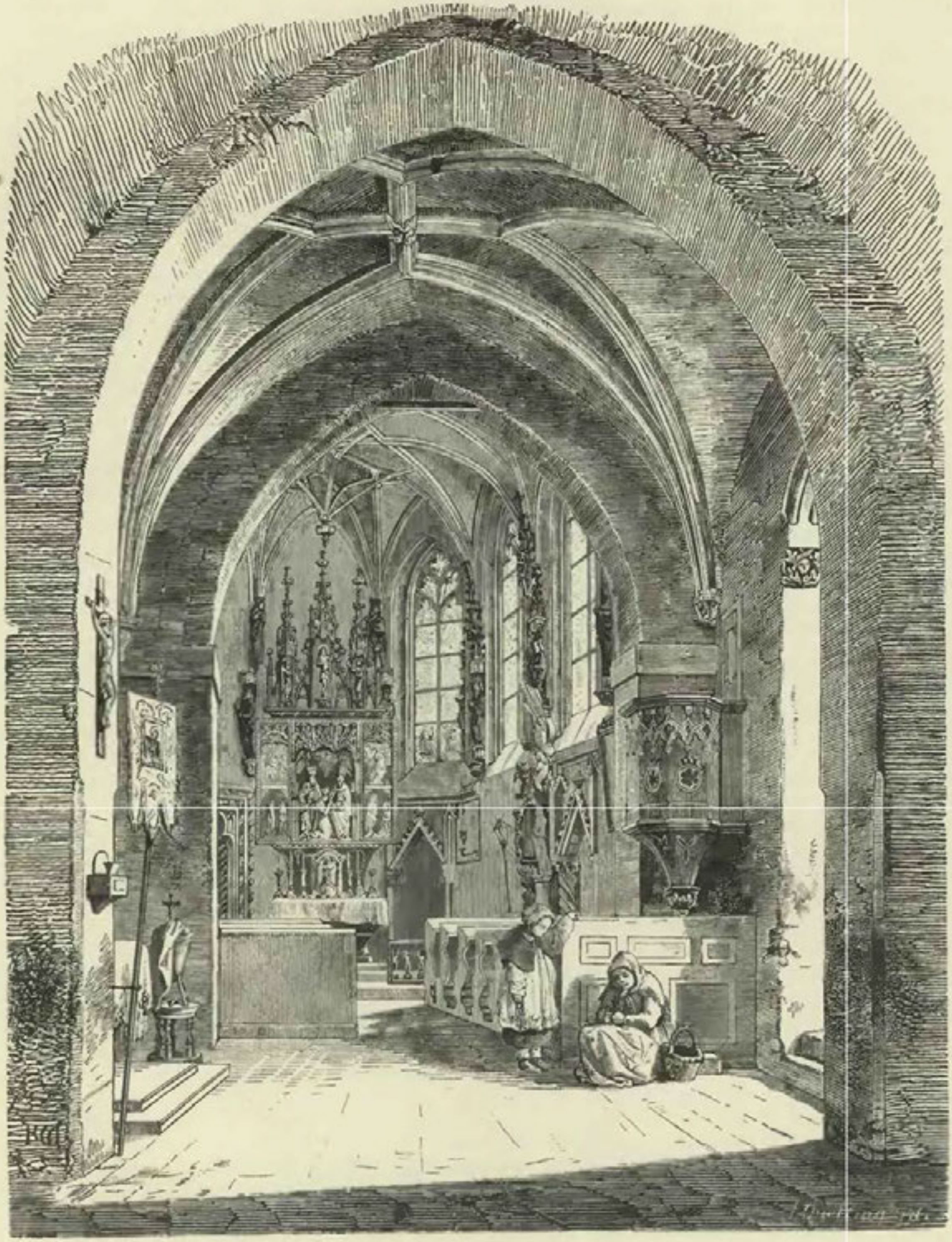
výpovědi vladyk, manů, hajných a měšťan okolních určeny nové meze, jež král majestátem svým (r. 1361 dne 11. března) potvrdil.[1]) Na Křivoklátě dal také Karel vychovávati svého syna *Vácslava*, potomního krále (nar. r. 1361 dne 26. února).[2]) Léta mladosti, kteréž tu Vácslav v lesnatém zátiší, kdež byl dostatek všelijaké zvěři, strávil, nemálo asi přispěla k probuzení té lásky k myslivosti, kterouž při něm v pozdějších létech nacházíme. Oblek, jejž prý nosil jako pachole, ukazoval se na Křivoklátě až do ohně roku 1826. V posledních letech Karlových, zejména r. 1374 byl tu purkrabí Otrad, držitel vsi Černoce.[3])

Partie na severní straně ohrazení na Křivoklátě.

Vácslav IV., jemuž byla myslivosť kratochvílí milou za mladých let, zůstal i za kralování svého silným myslivcem (robustus venator), jakým ho Petrarka, někdejší jeho učitel, v listech svých nazývá. Z té příčiny často přicházel na Křivoklát a některé části jeho opravovati dal. Roku 1380 spravoval Křivoklátsko celé aneb z části *Vilém z Landšteina*, zejména sázel faráře v Nezabudicích a Městci; purkrabí pak na Hrádku byl Jíra z Roztok, jenž byl současně vrchním lovčí lesů královských.[4]) Tomuto daroval král r. 1381 menší clo, které se v Rakovníce ze skotu, bravu a železa vybíralo.[5]) Jíra byl pak činným t. r.,

[1]) Arch. c. k. panství. [2]) Prvorozenec jeho Vácslav (nar. roku 1350, 17. ledna) zemřel r. 1351 (Tomek II. 85.). [3]) Lib. conf. [4]) Lib. conf. [5]) Arch. Rakovnický.

Kaple hradská na Křivoklátě.

když Ješek Kozíhlava z Pnětluk t. r. na Křivoklát přišel a ves Řehly sobě zastavenou králi vracel.[1] Za mnohé služby, které Jíra králi prokázal, dal mu v manství hrad Krakovec, vyjímaje jej ze všech soudů zemských, tak aby žalobníkům jen před purkrabí Křivoklátským odpovídal. Roku 1386 udělil mu právo, aby mohl v lesích Hrádeckých, Bukovských a Týřovských dřeva pro svou potřebu sekati a zvěř velikou i malou štváti a honiti, kteréhož práva držitelé Krakovce ještě v 16. století užívali. Do r. 1384 nacházíme Jíru jako vladaře na Křivoklátě, ale měl tu své podpurkrabě, jako na př. r. 1381 Bozděcha z Bělušic.[2] Čím byl Smil Světlický prvnímu Otakarovi, tím byl Jíra čtvrtému Vácslavovi, nejsa ovšem rodu vznešeného, nýbrž jen vladyčího, z něhož si král důvěrníky své vybíral, ale i to napravil král povýšiv Jíru mezi korouhevné pány říše Římské a království Českého.[3]

Když se Vácslav na podzimku r. 1380 s komonstvem svým na Hrádku zdržoval, přišlo sem poselství Richarda II., krále Anglického, žádající pro krále svého kněžny Anny, milostné sestry Vácslavovy, k manželství. Také v lednu r. 1381 a v r. 1382 král tu přebýval. Roku 1384 byl tu po celé jaro, zejména i ke konci měsíce června,[4] r. 1385 v únoru a v červenci. Toho roku hostil zde bratra svého Zikmunda markrabě Braniborského a strýce své Jošta a Prokopa markrabě Moravské, a když v těch dobách Jan kníže Bavorský na Hrádek se nahodil, aby přijal léno na statky n. Menharta Gorického, začalo hlučné živobytí na Hrádku a v širých lesích rozléhaly se rohy lesní až do konce měsíce září. V lednu r. 1386 přivítal zde Vácslav svaka svého Fridricha purkrabí Norimberského a opata u sv. Emerana v Řezně, jemužto poslednímu potvrdil svobody kláštera jeho. V květnu r. 1386 přijal Jan biskup Kaminský na Křivoklátě prsten a berlu od krále, a 18. června bratřím z Koldic uděleno léno na hrad Eulenburg. Vedlé toho udílel i milosti svým poddaným na panství. Zajímavý den pro Křivoklát byl 1. červenec r. 1386. Král rozhoduje tu při Kunratovu ze Šefova s opatem Kamberským Erkingerem u přítomnosti arcibiskupově a jiných kněží namítl otázku, zdali se musí duše v očistci očistiti, čímž přiměl přítomného M. Adalberta Ranconis de Ericinio k uveřejnění spisu „obrana očistce."

Roku 1387 sem král snad ani nepřišel, za to jej tu nacházíme často v letech 1388 a 1389, po nichž následuje delší přestávka. V l. 1390 a 1391 přišel sem málokdy, v následujících pěti letech sotva někdy nebo snad nikdy. V září r. 1398 přijal zde poselství krále Franckého a posledně tuším sem přišel r. 1399, když choť jeho králová Žofie dne 26. února svobody měst Trutnova a Dvoru potvrdila. Vůbec po r. 1390 Hrádek zanedbával proto, že mu byly Žebrák a Točník milejší a bezpečnější. Roku 1396 byl tu purkrabí *Pešík Šatka*. O panství se však i potom staral. Tak dal v manství r. 1400 Jiříkovi, střelci na Hrádku, dvory Přílepy a Sadlno s tou výminkou, že má na hrad 6 dobrých samostřílů ročně dávati. Jaroslavovi z Nevida daroval (r. 1402 dne 10. března) 20 pustých lánův u vsí Kounova a Lhotky, aby na Hrádku s koněm zbrojným a kuší sloužil. Od r. 1401 vyskytuje se jako lovčí Filip Laut z Dešova a jako purkrabě *Jan Študent z Taklovic*.[5] Za místopurkrabě dostal se sem *Žibřid z Chříče*, zeman velmi pobožný. Tento obdařil roku 1405 faráře v Lišanech a t. r. založil s dvěma sousedy Rakovnickými nový oltář sv. kříže a 10 tisíc rytířů v Rakovníce.[6] Roku 1406 byl také Žibřid sám druhý mocným opravcem ve při, kterouž měli Študent a sousedé Rakovničtí s Albertem bratrem Cilmanovým. Albert byl odsouzen, že nesmí vkročiti do Rakovníka, aniž smí někde ve 2 mílích okolo Rakovníka bydleti kromě jediného Veclova, kdež měl statky. Také jiní si brali Žibřida za opravce a v té příčině jej roku 1408 naposled jako místopurkrabě nacházíme.[7] Študent zůstal mezi tím pořád purkrabí až do smrti královy (r. 1419).[8] Lovčím lesů zdejších byl Hanušek z Újezdce, který koupil r. 1417 dědiny v Bělči.[9] Panství Hrádecké vynášelo roku 1412 platu s berní 800 k. 27 gr. 5 hal., obilí a kur v ceně 400 k. 21 gr., tedy dohromady 1272 k. 37 gr., z čehož ke komoře královské dáno bylo 700 kop a ostatek úředníkům připadl. Lovčí na Hrádku z domnění sahal platem svým až do 550 k. a z toho králi 300 kop odváděl.[10]

Když Vácslav roku 1419 zemřel, zůstavil Hrádek jako všecky hrady své v nejlepším stavu a výborném opatření. Mimo Karlštein, Nový hrad, Točník nacházela se i na Křivoklátě část jeho pokladu, jíž zmocnil se bratr jeho Zikmund v květnu r. 1420, aby zaplatil žoldnéřům svým. „Ty všecky cizozemcům a žoldnéřům rozdal, a proto i tím žádného pokoje nezjednal," dí starý letopisec. Tehda strana katolická v Hrádek více důvěřovala, než pevný Karlštein; nejznamenitější klénoty království, dsky zemské a koruna byly na Hrádku v prvních časích husitské války chovány, aby se jich Pražané nezmocnili. Ale r. 1422 vyhořel hrad Křivoklát zapálením od marštale, tedy klénoty svrchu psané zaneseny do Plzně a později na Karlštein. Třeba i dobře klenutá stavení se opírala zhoubnému živlu, nicméně dřevěné pavlače takovou škodu utrpěly, že pevnosť hradu jest nemálo seslabena, a posádka tam pozůstalá nejsouc silna nemohla odolati mocnému útoku.

---

[1]) Arch. c. k. dvor. [2]) DD. 13. f 166. [3]) Palacký Formelb. II. 112. [4]) Glatzer Geschichtsquellen 239. [5]) DD. 14. f. 217, Kopiář. Přemysl. arch. gub. [6]) Lib. erect. [7]) Acta jud. [8]) Viz DD. 61 str 130—239. [9]) DD. 2 str. 28, rkps. Lobkovský. [10]) Arch. č. VI. 26.

Když tedy Pražané buď zvědouce o tom aneb omrzeni jsouce nájezdy, které posádka proti nim činila, před hrad přitáhli, opustila jej posádka ihned, a mnozí měšťané Pražští, kteří byli r. 1420 z Prahy utekli a na Hrádku s ženami a dětmi přebývali, odstěhovali se do Plzně.[1]) Držeti hrad a opravovati prsní jeho braně nelíbilo se Pražanům, pročež jej nedlouho po osazení (které se stalo na počátku dubna) svěřili na jistý způsob některým svým stranníkům. Ale dne 20. srpna udeřil na hrad Hanuš z Kolovrat, jeden z vůdců katolické strany, a zmocniv se ho náhle, zajal tu Absolona Bělobožku ze Chříče, Jana syna Bedřichova z Valče a 50 pacholkův. Na hradě zanechána malá posádka, ale na důkladnou opravu hradeb nebylo pomyšlení. To věda dobře Žibřid, bratr Absolonův, nám již z předešlých dějin povědomý, přitáhl ke Hrádku a oblehl jej. Zvěděv to Hanuš, rychle spěchal s lidem svým na pomoc, Žibřid pak když je spatřil, dal se druhou stranou na útěk do Rakovníka S Hanušem spojil se tehdá Aleš ze Šternberka. Oba páni pak učinili útok na Rakovník, a snadno slezli chatrné hradby, kterými bylo město obehnáno, ale když potom město hořelo, ubránili se měšťané přece na kostele, kterýž si byli na způsob tvrze opevnili. Možná, že kostel po dlouhém obléhání přece padl.[2]) Žibřid utekl pak do krajiny Žatecké, Aleš ze Šternberka obdržel za kořisť válečnou pustý hrad. Při prvním osazení hradu kališníky dostalo se několik vězňův v moc kališníkův a zavezeni jsou do Prahy, kdež byli v šatlavě chováni. Když r. 1422 obec Pražská způsobila shluknutí před radnicí a šatlavu vybili, aby vysvobodili vězně Táborské, dostali se i tito vězňové Křivoklátští na svobodu.

Stará pečeť soudu zemského.

V ty časy asi zdržoval se císař Zikmund v Norymberce, kdežto se zanášel novými přípravami k válce české. Zde t. r. v sobotu před narozením matky boží zapsal Zikmund *Alšovi ze Šternberka* hrady Křivoklát a Týřov v 3960 kop. gr. a učinil s ním téhož dne smlouvu, najav jej do služby královské, aby choval 200 koní do roka, jemuž za to 14.400 fl. rh. dáti zůstáno, a že jemu polovice té summy k jiným dluhům připsána a 5200 fl. zaplatiti jemu slibuje rozdílně, totiž 2600 na vánoce příští (r. 1422) a druhé 2600 na sv. Jiří (r. 1423). Pakli by nesloužil, aby to na summě sešlo. Roku 1423 dne 2. června obdržel Aleš opět od krále Zikmunda (spolu se strýcem svým Zdeňkem ze Šternberka a z Veselé) zápis na 11.960 kop za škody posud vzaté a připsány jsou na Hrádek a Týřov. Tehda válčil Aleš pořád s Pražany a ukončil záští to dne 1. listopadu příměřím. Boje se, aby skrze mocnou stranu kališnickou z držení Hrádku vyveden nebyl, zavřel s nimi smlouvu okolo hromnic r. 1424 a přistoupil ke čtyřem článkům Pražským slibuje, že „ze všech zámků svých, které drží, nebo míti a držeti bude, a zvláště Hrádku hory jemu od svrchupsaných Pražan (slovem) postoupené, jim Pražanům ani městům jich zvláště Berounu, Lounům, Slanému, ani Žatci, ani komu z jich strany, nemá překáženo býti, ani škoděno v nižádné míře, ale proti jich nepřátelům má býti pomáháno statečně. A jestliže by kdy ta hora Hrádek měla z jeho rukou vyníti, buďto trhem anebo kterým stoupením: tehdá to má tak objednáno býti, aby žádnému odpornému těm svatým pravdám, i také těm, kteříž by Pražan odporni byli, nebyla stoupena.“ Konečně slíbil, že nebude přijímání pod obojí na panství překážeti. Jinou smlouvou zá-

Starý obraz Zbečna (z roku 1678) v archivě Třeboňském.

[1]) Tomek, Děje Prahy IV. 243, stař. letop. 53.
[2]) Zprávy Bartoškovy o tom jsou matné; jednou se dí, že kostela nedobyli, po druhé zase, že padl. Viz i Tomk. D. Pr. IV. 255. pozn. 73.

roveň vyrovnal se Aleš s Žibřidem a Absolonem ze Chřiče, upsav jim 150 kop nepochybně jako náhrady za škodu jim učiněnou, na kteroužto summu vyplatil jim brzy potom 100 kop jako lhůtu ustanovenou na hromnice.[1])

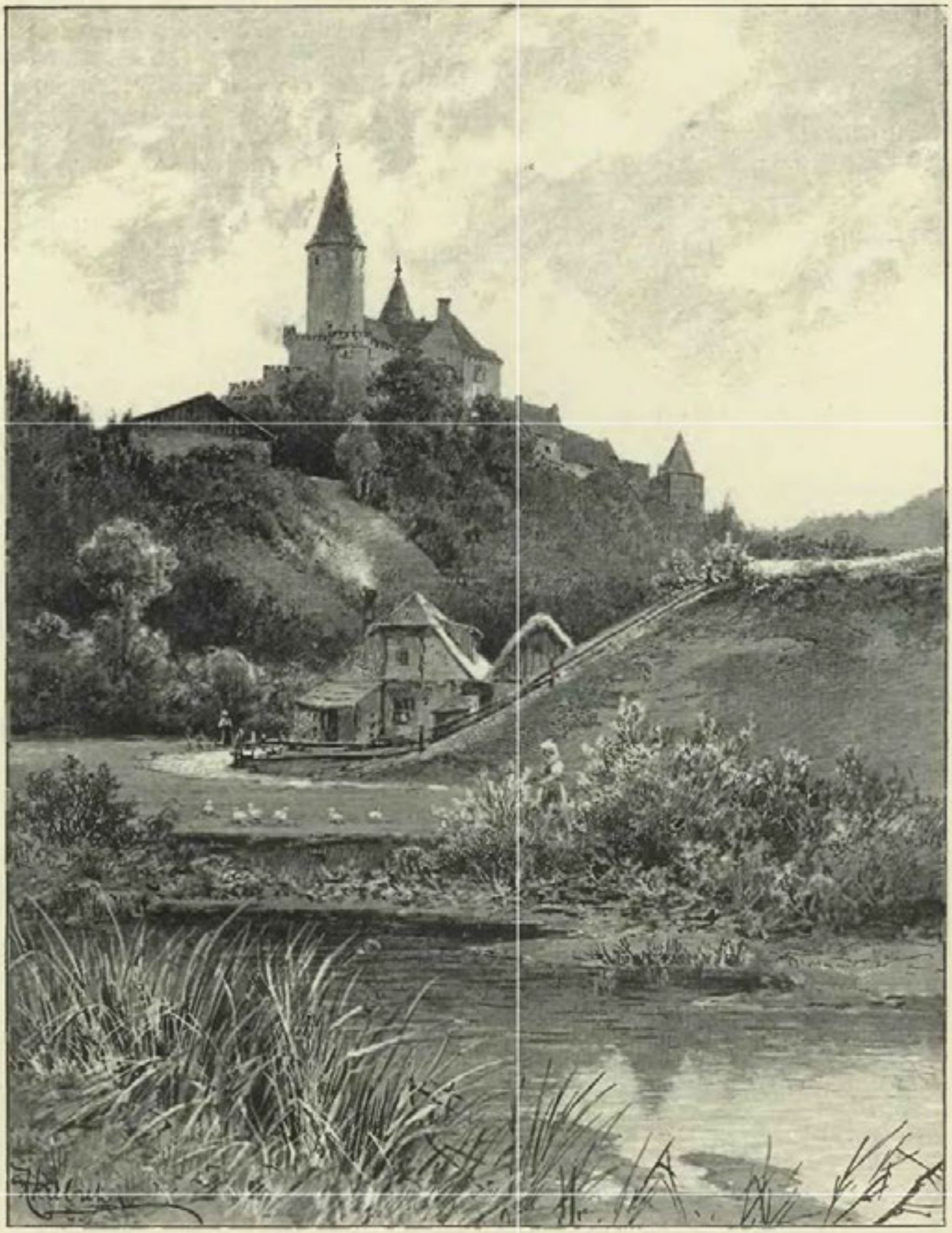
Někdy v měsíci listopadu r. 1424 odpadl Aleš zase od strany podobojí a vstoupil do služby krále Zikmunda. Purkrabě jeho Záviše z Jimlína a Rous ze Svinné s pány Kolovraty, Ondřejem ze Slatiny

Zadní dvůr na Hrádku Křivoklátě.

a jinými pány krajů Rakovnického a Podbrdského trvale válčili s kališníky a přívrženci Zikmunda Korybuta I tato půtka ukončena jest r. 1425 dne 16. října příměřím, jež mělo trvati až do sv. Havla r. 1426. Služby v letech předešlých králi Zikmundovi bezpochyby Aleš znamenité prokázal; za tou příčinou zapsal mu týž panovník r. 1425, 26. září k předešlým summám na Hrádek a Týřov nových 1500 kop. Jiným listem

[1]) Tomek, D. P. IV. 297.—298.

Hrádek Křivoklát.

Pečeť krále Vladislava I. († 1174).

daným r. 1426 v pondělí před sv. Antonínem dostal Aleš za to, že slíbil 200 koní (?) chovati na pomoc kraji Plzeňskému, nový zápis na 1000 kop k dřevnímu dluhu na Hrádku připsaných. Aleš obnovil zase hrad a řady šly na panství zase způsobem starodávným. Hrad sám pokládán r. 1427 za pevnou záštitu strany katolické, jsa pořád v držení Alšově, a r. 1428 vzdal Janek ze Sádlna manství svoje před Mikulášem Kapounem ze Smiřic purkrabí a many některými u železných vrat Kunšovi ze Šlovic, lovčí lesů Hrádeckých.[1]) Jan z Hnidus byl tehdy kuchmistrem na Hrádku.

V letech následujících až do r. 1434 málo jest známo o Hrádku.[2]) Bitva u Lipan zjednala zase převahu té straně, ke které Aleš náležel. Když pak se potom o dobytí Řisut pokoušel, selhalo mu. Císař Zikmund připsal mu, aby odměnil jeho věrnosť, nových 1000 kop na panství Křivoklátském. Byv r. 1437 nejvyšším komorníkem jmenován, dostal od císaře k opatrování nepokojného kněze Havla, faráře u sv. Havla na Starém městě Pražském, jehož opatřil vězením na Křivoklátě. Purkrabí tu učinil Bořivoje z Lochovic, a Rakovnické bezpochyby proto, že přáli straně výstřední, stíhal. Roku 1437 zajal jich konšely a zavřel je na Hrádku. Nicméně zjednána brzo shoda. Roku 1438 posílán pánu oves; když se neť jeho vdávala, dána pocta a koupeno k svatbě k rozkazu páně za 20 gr. kuřat.[3]) Nedlouho před smrtí Zikmundovou (r. 1437) Aleš, Hynce Ptáček a Jiří Poděbradský tajné srozumění mívali s císařovou Barborou, pročež tato císařem byla vězněna. Po jeho smrti byl Aleš mezi těmi, kteří volili za krále kníže Kazimíra Polského. V bojích potom proto vzešlých více Aleš působil cestou svou do Polska, kdež na dvoře královském více než rok přebyl, a mužný syn jeho *Petr Holický ze Šternberka* mečem pro věc jejich bojoval. Když se markrabě Míšenský z Prahy domů vracoval, Petr ještě s jinými za ním vytáhli. U vsi Želenic setkaly se obě strany a spojenci jsou od Jakoubka z Vřesovic a Míšňanův poraženi. V té porážce jato vězňův 500 a s nimi též p. Holický, Svojše, Absolon Kovařík a Čéček. Petr jest zavezen do Míšně a tu ve vězení chován až do r. 1441, kteréhož na přičinění otcovo byl propuštěn.

Po té zůstal Křivoklát jediné pod opatrováním Elišky z Boskovic, manželky Alšovy, a hejtmana Soběslava ze Pšovlk. Jménem Alšovým učiněno r. 1439, 28. února příměří s místodržitelem Oldřichem Celským až na sv. Jiří příštího, ale když vyjednáno v červenci příměří s Hynkem Krušinou ze Švamberka až do sv. Jakuba, přistoupila k němu Eliška v nebytí manželově. K ní také jen zření měli Rakovničtí.[4]) Navrátiv se Aleš z Polska učinil také t. r. 26. prosince příměří s Jakoubkem z Vřesovic, Hanušem z Koldic a z Bíliny, Janem z Vřesovic, Mikulášem Hasišteinským z Lobkovic a Jetřichem z Kladna na Střekově na 14 dní. Všeobecný mír zemský r. 1440 následující učinil zatím konec drobným půtkám. Od těch dob věnoval Aleš služby své zase císařové ovdovělé Barboře, jež na Mělníce bydlela, a mimo to účastnil se všech důležitějších jednání zemských. Když se tehda syn jeho Petr ze zajetí Míšeňského na náš hrad vrátil, počalo tu hned veselejší živobytí. Mladý pán s chotí svou Annou ze Seinsheimu a ze Švarcenberka přicházel často na Hrádek, kdež mimo purkrabě, lovčí a kuchmistra Tomáš z Chviňavy, číšník neb šenk, přebýval.[5]) Brzo zase Petr k novým bojům vytáhl. Na jaře r. 1444 přepadl tvrz Jeneč, kdež seděl Pražský bakalář Prokop Jidášek, tvrz ztekl a zajatého pána odvedl na Křivoklát. Všecka důležitější jednání zemská a války tehda panující zaměstnávaly stejnou měrou otce i syna. Smělý hrdina Petr Holický, který zajal r. 1448 papežského legáta Jana Karvajala s kompaktáty utíkajícího a hrdinským bojem svým u Gerova se proslavil, zemřel v nejlepší síle mužské r. 1454, nejspíše na Křivoklátě. Starý otec jeho slouže věrně Jiříkovi Poděbradskému, bydlel potom na Křivoklátě, a zde také r. 1455, 19. března ve středu před sv. Benediktem okolo hodiny 11. na úsvitě zemřel. Pohřben jest u sv. Prokopa.[6]) Krátce před svým úmrtím vrátil Hrádek koruně Král Ladislav vyplatil jej velkou summou. Očitý svědek z arciknížectví Rakouského vyznává, že viděl tu velikou hromadu peněz, jakou shrábl „tlustý starý pán ze Šternberka“ za tento zastavený hrad

[1]) DD. 15. f. 100—103, Tomek, D. P. IV. d. [2]) V Palackého dějích (III. 3, 64) povídá se, že jej držel r. 1432 Vilém Kostka z Postupic, ale má se rozuměti o Hrádku komorním. [3]) Staré účty Rakovnické. [4]) Arch. Lounský, počty Rakovnické. [5]) DD. 61, str. 330. [6]) Rodopis Šternberský v museu f. 29. Anna, vdova Petrova, držela potom Makotřasy.

Staré okno na Křivoklátě

královský. Za to král Ladislav byl roku 1454 dne 10. ledna panu Alšovi a strýci jeho Zdeňkovi Konopišťskému ze Šternberka propůjčil své právo k Chotěbuzi v Lužici, čímž začalo vrchní právo manské, kteréž rod Šternberský v Lužici až na naši dobu provozoval. [1]) Rakovnickým udělil týž král (r. 1454 dne 7. června) tu milost, že tu byla poprava pro panství Křivoklátské i okolní statky.

Hrádek dostav se nyní v přímé držení koruny spravován jest zase purkrabími královskými, jakými byli roku 1454—1459 *Jan starší z Kozojed*, roku 1462—1464 *Přech z Trnové*, spolu lovčí na Dobříši. Podpurkrabě byl roku 1456 Tůma, lovčím r. 1462—1466 Jan Sveřepec ze Bdína. [2]) O dějinách hradu za vlády krále Jiříka nemáme zpráv Při smrti téhož krále držel Hrádek v zástavě syn jeho *Jindřich starší kníže Minsterberský.* Král vida, že žádný z jeho synův nemůže ho následovati na trůně, otcovsky pečoval o to, aby pojistil synům svým dědictví stavu jich přiměřené. Křivoklát byl jeden z prvních hradův, jež Vladislav II. po svém nastoupení na trůn český zase vyplatil, k čemuž půjčil mu otec jeho král Polský 10.000 dukátův. [3]) Rakovnickým povolil r. 1471, aby mohli město své hradbami a věžemi zpevniti. Tím dán podnět k postavení i Vysoké brány, jíž nic rovného v Čechách není.

Slabý král Vladislav, jehož špatná vláda vyvolala bouři v městech Pražských, dvakráte se na Hrádku skrýval před dvěma rozdílnými, ale proto stejně nebezpečnými nepřáteli. Poprvé sem utekl r. 1473, když povstal v Čechách mor veliký a „napořád chudé i bohaté, staré i mladé hustě porážel:“ po druhé sem zavítal, boje se nepokojů, které r. 1478 v Praze vypukly; později sem asi také častěji přicházel. [4]) Přebývání jeho na hradě, jejž seznal tvrdým a k jistým věcem způsobilým býti, přičítati snad musíme potomní snížení hradu na katovskou mučírnu. Král Vladislav spoléhaje na četné katolíky ve svém království počal přísně působiti pro náboženský smír, zejména zapověděl v Praze (r. 1480) všecka popudlivá kázání, jakož i všeliké písně, kteréž stranám dávati mohly příčinu k nevoli. Když pak píseň „Věrní křesťané, silně doufejme“ oc. 8. června od horlivějších kališníků zpívána byla v nejednom kostele jak v Praze, tak v Kutné Hoře, původce neposlušenství takového byli hned zjímáni a žalařováni. Když se potom král ke sněmu do Kutné Hory odebral, vypravili konšelé Pražští některé z nejhorlivějších a nejčinnějších kališníků zúmysla prý, aby se jich zbavili, ke králi; jakož i skutečně čtyři z nich dne 4. července tam zatčeni a na hrad Křivoklát do žalářův odvezeni byli. Na tom dosti nemaje, když vrátil se do Prahy král zase dal dne 14. srpna opět zjímati mnoho měšťanův Staroměstských; 21. srpna dokonce i nejoblíbenější kazatelé Pražští vězením jsou opatřeni. Při takovýchto utrpeních strany podobojí páni ti, kterým sněm Svatovavřinský r. 1478 byl svěřil k tomu moc i úřad, uznali zapotřebí, svolati zase všecky pány, rytířstvo, města i kněží podobojí do Karolina ke dni sv. Matouše (21. září 1480). Pak uradivše se spolu vyslali za sebe některé ke králi dne 24. září s prosbou, aby ty vězně, duchovní i světské ráčil jim dáti v moc a slyšení, aby bez dalšího trápení mohla jim se díti spravedlivosť; neboť chodily o nich řeči, že zvláště ti, kteříž uvězněni byli na Křivoklátě, bývali při vyšetřování své viny často nemilosrdně mučeni, při čemž prý se účastnili hlavně Kryštof Opl z Fictum, dvorský maršálek, Vácslav Štětina ze Svárova, kuchmistr králův, Hrozek z Prošovic, purkrabí Křivoklátský, a někteří konšelé Pražští Starého města. Když pak král odepřel té prosbě, šla tatáž deputace v pozdějších dnech po druhé i po třetí k němu snažně prosíc, aby ty vězně aspoň na rukojmě dal; ale ani k tomu nesvolil omlouvaje se, že nemaje rady své při sobě, nic v té věci činiti nemohl. Teprve když 23. listopadu přijel do Prahy od krále Matyáše Uherského v poselství Jan Filipec, biskup Varadínský, a přimlouval se v témže smyslu, svolil Vladislav konečně 25. listopadu, aby všickni, kteří seděli posud v žalářích Křivoklátských a Starého města Pražského, propuštěni byli na svobodu sice, ale aby nenavracovali se ke svým statkům a obydlím dříve, než by jim každému zvláštní na to milosť královská zjednána i propůjčena byla. [5]) Úředníky na Křivoklátě tehda byli hejtmanové Jan Boreň ze Slabec r. 1468—1475, Jan Fremut ze Stropčic roku 1475—1476, Jan Hrozek z Prošovic roku 1480—1490, Jiřík Bírka z Násile roku 1490—1507, podpurkrabí Jíša roku 1484, Jan Smola r. 1494—1498, Jiřík r. 1499, lovčí Jindřich Kramolín roku 1489. [6]) — Vladislavův úmysl čelil k tomu, z Křivoklátu nejen pevnosť učiniti, nýbrž i k pohodlnému příbytku jej zříditi. Jsa milovníkem staveb a nádhery, jal se král přesta-

[1]) Palacký str. 307. Mittheil. XVIII, 304.
[2]) DD. 19. str. 113, 61. str. 433, 454, 469, 480, staré knihy Rakovnické.
[3]) Palackého děje V. a. 73.
[4]) T. r. 1478 daroval Jiříkovi z Ebrštorfu ves Olešnou.
[5]) Palackého děje V. I. 200—205.
[6]) Staré knihy manské.

vovati hrad, což trvalo roku 1490—1500 a čímž hrad nabyl nové, opravdu královské tvářnosti. Zbytky starého lesku z dob Otakara II. a Václava IV. byly následujícími po té událostmi (zejména roku 1422) setřeny, když přikročeno k nové královské stavbě, v jejímž rázu domníváme se poznávati umělého mistra Beneše z Loun. Tehda povstaly první brána (již pobořená), jižní domy v předním hradě, palác, západní strana hradu, královské pokoje a upraven zadní hrad. Také hradská kaple jest částečně přestavěna, nanovo ji pak posvětil (roku 1522) biskup František Seňský, mnich řádu Františkánského. Týž posvětil také úhledný, potom skoro na spadnutí zanedbaný a již znova vyzdvižený gothický chrám sv. Petra a Pavla blíže hradu. Velikotvárně započaté přestavování nezdá se však, že bylo úplně ke konci přivedeno; jednak byly důchody královy po roce 1490 malé, vyplývajíce jen z Křivoklátu, Kolína a Kutné Hory, jednak se přestěhoval král se svým dvorem do Uher, kdež se Uherskému a Českému králi naposledy velmi nedostávalo. K roku 1700 dovídáme se od Beckovského, že na tom hradě Křivoklátě tenkráte se „téhož krále černé barvy šat, dlouhý khynk a klobouk na způsob biretu, jak se obyčejně maluje,“ spatřoval. Stavby řídil *Jan Hrozek z Prošovic*, jenž úřadoval před tím roku 1470—1473 na Karlšteině. Nakatovav se roku 1480 s vězni [1]) po druhé roku 1496 podobný úkol obdržel. Tehda se byli havíři na Horách Kutnách proti obci postavili, nechtíce však, aby se stalo krveprolití, dali se dobrovolně u vězení, žádajíce míti slyšení před králem. Místo toho je zavlekli na rozličná místa a zde stínali. Na Hrádku také dva havíře stali a třetí, jakýsi Vít Křehnavý, se katu ubránil omráčiv jej kamenem.

Partie z prvního dvora na Křivoklátě.

Zajímavějších zpráv několik o hradě, jeho obyvatelích a panství dovídáme se z register královských r. 1498—1502. Petr, písař lesní na Hrádku, obdržel roku 1499 nadání na chmelničku, již si byl sám udělal při lesích královských blíže Rakovníka. Václav Solský ze Sulejovic obdržel t. r. 11. listopadu plat roční 50 k. z Hrádku Křivoklátu doživotně, hejtman hradský Jiřík z Násilí r. 1500 nápad královský na Janovi Krejsu z Tatec, jenž půjčiv Rokycanským 1000 kop nad úrok zákonem určený, dal sobě platiti také berni, a smlouva jeho s Jiříkem z Unic a dvůr Unice a louky v Dumné t. r. dne 15. dubna králem potvrzena Ves Lišany na panství Hrádku, kterouž n. Burjan z Gutšteina v zápise měv, velmi utiskoval, t. r. osvobodil král od jisté berně a městečku Senomatům na témže panství svobod potvrdil. [2]) Roku 1506 vyhlásil zemský mír v Rakovnicku a Podbrdí, nad nímž měli ruku držeti dva opravce, jeden z pánův a jeden z rytířův; k radě jim přidáni jeden pán, hejtman na Hrádku, 4 z rytířstva a dvě osoby z každého města. [3]) Úředníky na Hrádku byli za Vladislava hejtmané až do r. 1507 Jiřík z Násile, r. 1507 Václav Senecký ze Lhoty, roku 1508 Baltazar Pecingar z Bydžína, r. 1509—1515 Jiří Kfelíř ze Zakšova, místohejtmanové či podpurkrabě roku 1500 Jindřich Dobrský ze Tmaně, r. 1506—1507 Jan ze Slabec, r. 1509 Jan Vančura, r. 1512—1513 Pavel ze Žiliny, lovčím r. 1511 Brykcí, pojezdným r. 1512 Viktor z Plzně, písaři hradovými roku 1507 Jiří z Podhoří, roku 1510 Martin Kozlova, roku 1513 Jiřík z Olbramovy. [4])

V pozdějších létech král Vladislav málokdy na Křivoklát přicházel; aspoň jen o jednom případě r. 1509 víme. Král ve společnosti Albrechtově z Kolovrat se vydal na cestu po Čechách chtěje navštíviti také panství jeho Krupku, leč když se dostal na Křivoklát, upadna do těžké nemoci, musel se dáti nésti

[1]) Staré letopisy str. 220 a 222. [2]) Archiv č. VI. 574, 582—584, 586. [3]) Archiv Rakovnický. [4]) Manské knihy, DD. 62. str. 303—355.

do Prahy nazpět.[1]) Od těch dob se o Křivoklátě za celého panování Vladislavova zmínky nečiní; smutně to vypadalo po okolí a na hradě za jeho vlády a smutně to též počalo za vlády syna jeho Ludvíka. Dle svolení posledního sněmu byly některé vesnice panství Křivoklátského nejvyššímu sudí Jiříkovi Bezdružickému z Kolovrat na Buštěhradě postupovány; kterýžto když připravoval sedláky k tomu, aby mu slibovali člověčenství, oni jen ku poplatkům a úrokům jemu, nikoli k dědičné poddanosti se uvolujíce, pokud by král Ludvík jich sám nepropustil, postavili se branně k odporu a měli prý hákovnic dosti i jiné střelby. Ze psaní Zdeňka Lva k Petrovi z Rosenberka (roku 1517, 31. srpna) dovídáme se, „že jacís sedláci zprotivili se právu a odboj mocí učinili nedaleko Hrádku Křivoklátu, a nějaký kostel osadili zbrojně," že jest „drahně lotrovstva k nim se sběhlo, okolo tří neb čtyr set" a že v „někom více naději měli." Tu pan Lev obsílav jiné sedláky a některé zemany okolo Prahy, táhl na ně z hradu Pražského i s děly a „sedláci (dí letopisec) opatrně učinili, že sou od toho kostela odtrhli k lesům, on pak táhl k Praze poraziv šváby."[2]) Jak shledati lze z knih počtů Rakovnických té doby, jezdívali konšelé Rakovničtí často na Hrádek, obesláni jsouce hejtmanem, aby přítomni byli mučení zločincův a hejtmanovi radu dávali. Také jezdívali někdy na Krakovec k útrpnému právu. Sami kata nemajíce, posílali proň obyčejně do Žatce nebo Slaného.

Pomník knížete Karla Egona z Fürstenberka u Křivoklátu.

Tehda Křivoklát zápisně jest postoupen nějakému pánu, jehož jména neznáme, a zůstal v jeho držení až do r. 1523. Tehda ke dni 22. ledna přičiněním královým sešel se hojný a hlučný sněm a dostali se naň lidé na sněmích posud nebývalí, straně pána Lvově nezavázaní a králi příznivi, pročež sněm ukazoval hned jiného ducha, nežli na posledních sněmích bylo vídati; patrná byla náklonnosť, vyhověti požadavkům královým. Brzy odvolána i zrušena jsou předešlých sněmův ustanovení nepříznivá, všickni tři stavové usnesli se na tom, aby králi beze všech odtahův postoupeni byli zámkové Poděbrady, Kolín, Křivoklát, Tachov, Nečtiny, též vrchnosti manské všecky a důchodové všech hor, na městech, na klášteřích i na židech všech; již 4. února (r. 1523) psáti mohl biskup Salkan králi Polskému vítězoslavně, že za posledních deset dní více a šťastněji pořízeno bylo, nežli prve za deset měsícův atd. Mnozí se později odřekli požadavků svých dobrovolně, sám pan Vilém z Pernšteina vzdal králi panství Hlubocké.[3])

Za krále Ludvíka byli úředníky na Hrádku hejtmanové roku 1516—1520 Staněk z Pavlovic, r. 1520 Jan z Bezdědic, r. 1520 až 1528 Petr Holý z Chrastu, purkrabě r. 1520 Vácslav, r. 1521 Vančura, lovčím Jan. Za krále Ferdinanda obnoveny všechny úřady; hejtmanem stal se Albrecht z Vřesovic (roku 1528—1530), purkrabí Jiřík z Podhoří (r. 1528—1529), lovčím Brykcí, písařem komorním Petr Ruska z Vlčňova.[4]) Nový král zavedl do věcí komorních pořádek takový,

[1]) Palackého děje str. 149. [2]) Palackého děje str. 329. [3]) Palacký str. 427. [4]) Manské knihy.

Pečeť krále Přemysla († r. 1278). Lic.

jako dávno před tím nebýval. Bohuslavovi ze Rtína a Otovi z Losu dovolil, aby mohli na Krušné hoře na rumělku dolovati. Pak se horlivě o to staral, aby neslo panství větší užitek, než bylo dosud. Když zemřel r. 1531 hejtman zdejší Jaroslav Brozanský z Vřesovic, nařídil král komoře, aby nějaký čas sama panství spravovala. Jak se zdá, snědli úředníci velikou část důchodu, a proto pomýšlel Ferdinand na jiný způsob správy. Roku 1532 dne 27. července pronajal *Petru Holému* z *Chrastu* a na Petrovicích zámek a panství Hrádek Křivoklát se vším hospodářstvím kromě Kněževsi na 6 let, tak aby ročně 600 kop odváděl a lidí neobtěžoval. Lesů si mohl každý rok smýtiti za 300 kop, ale více nic. Rybníky, zajíci, ptactvo se mu popustily, jinak lesy zůstaveny pro rozkoš královskou, a z té příčiny měl nad nimi Franc Rausendorfár, nedávno zřízený lovčí, ruku držeti. Holý snad byl dobrý hospodář a hospodářství rozuměl, možná, že chtěl také z panství mnoho těžiti, ač do toho dosti peněz neměl. Ve dvou létech se přišlo na to, že libovolně a nepořádně v lesích mýtí a peněz také řádně neodváděl. Aby se to přetrhlo, uzavřeno Holému Hrádek odníti, poněvadž ho král k jinému účelu potřeboval. Nařízeno tedy (r. 1534 dne 30. září) nejv. hofmistru, aby přijma k sobě některé rady, jednal s Holým o postoupení Hrádku, poněvadž komora se s ním o to snésti nemohla, Holého aby pak přísně k tomu měl, aby peníze, které za ním pozůstávají, komoře zaplatil. Věc ta však nešla tak zhladka, a ještě v prosinci t. r. byl Křivoklát v držení Holého.

Král Ferdinand byl t. r. od *Oldřicha hraběte z Hardeka* koupil zemi Kladskou za 24.000 fl. rh. Když hrabě spravedlnosti svoje odevzdal, vyplaceno mu ihned 4000 fl., na 7500 fl. udělána mu jistota a v ostatních penězích zapsán mu (r. 1534, 4. července) Hrádek takovým způsobem, jako držel Holý. Hrabě dosáhl ho teprve na počátku roku 1535 a ponechal tu Holého jako hejtmana. Když Oldřich zemřel, nebylo po něm synů. Právo k dědictví pokládali si strýcové jeho, bratří *Kryštof*, *Volf*, *Jetřich*, *Jan* a *Bedřich hrabata z Hardeka*. Ale hned se uvázal ve Hrádek se všemi důchody a požitky *Albrecht Šlik z Holiče*. S ním se tedy dědicové (roku 1537) soudili, viníce jej z nepořádného vkročení a z dluhu 200 kop, kteréž mu byl n. Oldřich půjčil.[1]) Avšak již v červenci r. 1536 povolení dáno bylo *Ladislavovi z Lobkovic* a na Chlumci, aby vyplatě Hrádek od dědicův Oldřichových, jeho v zástavě a bez počtů činění užíval a hrad pilně opatroval. Dříví mu zase necháno za 300 kop, ale poklady, kovy, lesy, myslivosť a manové králi zůstaveni. Majestát na to vydán dne 7. srpna. Ladislav dlouho nedosáhl Hrádku. Pohnal o to Albrechta do soudu komorního, kdež Albrecht odsouzen, ale přece Hrádku nevydal. Teprve roku 1538 vzal Albrecht penize a Hrádku postoupil.[2]) Za těch dob tu byly úředníky: hejtmany r. 1537 Jan ze Šlovic, roku 1538—1542 Mikuláš z Nahorub, r. 1542 Jan Frejnár z Branova, purkrabími r. 1536—1537 Jan Přičský ze Skal, lovčí roku 1539—1541 Jan Heřman z Pustovět, úředníkem lesním r. 1541 Jan Bezděkovský.[3]) Jak někdy na sebe úředníci žehrali, toho jest příklad: Roku 1541 obeslal Štěpán, fišmistr na Hrádku, Heřmana, lovčího, vině jej z pokuty, poněvadž chodil a střílel s ručnicí na gruntech Petra Holého z Chrastu.[4])

Okolo r. 1542 naskytla se králi příležitosť Křivoklát výhodným způsobem vybaviti. Tehda měl na krále spadnouti hrad manský Bečov, jehož držitel Kašpar Pflug z Rabšteina byl zanedbal v čas léno přijíti. Král Ferdinand se r. 1542 v pondělí před sv. Antonínem podvolil k smlouvě a Kašparovi hrad Bečov vrátil s tou při tom výminkou, že musí vyplatiti zastavené královské hrady Poděbrady a Křivoklát. Co se zejména toho dotýče, tak bylo ustanoveno, že Kašpar vyplatě Hrádek od Ladislava z Lobkovic má ho o sv. Jiří králi postoupiti; a to 13.200 kop gr. č., jimiž král Ladislavovi povinen byl, týž Kašpar rozděle na 3 díly Ladislavovi vyplniti má „a také co J. M. K. povinuje summy jemu Kašparovi, na to J. K. M. kvitanci dostatečnou dáti má“ mimo zápisy na zbožích zástavních.[5]) Po vyplacení byl zde hejtmanem královským Zikmund Gersdorf z Gersdorfu (roku 1543—1549, jenž bydlil s chotí svou Lidmilou

---

[1]) Arch. gub. rkps. Roudnický, Rel. tab. l. 318. [2]) Reg. 7 F. k. s., F 13, G 20. [3]) Knihy manské. Písaři byli r. 1538 Jiřík, 1541 Šimon bakalář, r. 1542 Jan Bartošovic z Plzně. [4]) Reg. 10 F. k. s. V 20. [5]) DD. 25, fol. 265.

z Šebířova v jižním domě předního hradu. Nástupce jeho *Jan Žďárský ze Žďáru* mezi jiným i tím se stal známým, že roku 1551 pustý hrad Jivno rozkopati kázal. [1])

Za těch dob naplňovaly se žaláře Křivoklátské novými, někdy důležitými vězni. Dr. Václav Mitmánek z Uherského Brodu, farář Týnský v Praze, muž učený, jenž byl mnohé cesty konal a též Paříž navštívil, mluvčí luteránů, jejichž biskupem se státi usiloval, dopustil se všelijakých rejdů, začež byl (roku 1543) vypověděn. V čas sněmu tříkrálového roku 1544 odvážil se kradmo přijíti do Prahy, jest však poznán, jat a napřed dán na Mihulku, pak na Křivoklát odveden. Dlouho nezpomáhala mu přímluva, konečně přece se dal král Ferdinand pohnouti, že doktora propustil; ten však musil podepsati revers, že pod ztrátou hrdla nikdy se více nevrátí do zemí Ferdinandových. Odešel do Polska, kde ještě r. 1553 žil. [2]) Více vězňův následovalo do zdejších žalářů r. 1547. Takým vězněm byl Burjan Hroznata Prostiborský z Vrtby, důstojník a důvěrný jednatel stavovského vojvody Kašpara Pluha z Rabšteina, jenž po dotčené bitvě ze země utekl a na rozličných místech se skrýval. Na podzim r. 1548 odváživ se do Prahy byl poznán, lapen a do bílé věže na hradě Pražském uvržen; odtud zavezen jest konečně na Křivoklát, kde jej mučili, aby na něm zvěděli, jaké rady mívali čeští luteráni s knížetem Saským. Ale Burjan ukousl si jazyk a nedlouho potom ve vězení umřel. [3]) Roku 1549 bylo prý sem 5 českých bratří zavezeno, kteří pro víru byli napřed zmučeni a potom mečem na hrdle trestáni.

Pečeť krále Přemysla († r. 1278). Rub

Nejvzácnějšími vězni na Křivoklátě byli Jan Augusta, proslulý biskup českých bratří, a věrný soudruh jeho Jakub Bílek, kteří pokládáni byli za spolupůvodce vzpoury proti Ferdinandovi I. Byvše od hejtmana panství Litomyšlského, rytíře z Šenaichu, v jednom lese u přestrojení zajati, posláni jsou do Prahy, kdež je ukrutně mučili. Byvše tak zmučeni chováni tu v Praze nezhojeni, a v noci dne 25. května (na 26. kv.) r. 1548 vezeni byli z Prahy na Křivoklát, každý na zvláštním přikrytém voze a podál od sebe, a bylo s nimi 20 drábův a pomocník jejich hejtmana sám druhý na koni. Přivezli je nazejtří na Křivoklát a tu hned vsazeni. A i tam ještě seděli dvě neděle tak nezhojeni v přetěžkých bolestech ležící, pak je teprve dali hojiti a více než sedm neděl hojeni byli. Vsazeni jsou do čistých vysokých sklepů v zadním hradě, jak je ještě dnes vidíme, jeden od druhého přes tři sklepy a přes uličku. S Augustou vsazen jest nějaký Němec, pacholek formanský, jenž byl dán do žaláře pro falešné mincířství. Ten seděl s ním 2 léta a více než 20 neděl. Měl jest Augusta od něho mnoho pokušení všecek ten čas, co s ním tu seděl, i bit od něho byl. Okna ve sklepích zahradili okenicemi (jednou vnitř, druhou zevnitř) a nechány v nich jen malićké díry při samém vrchu okna, tak že tu hrubě tma byla. Líhání jim připravili v koutě na zemi, položivše dřevo ztloušti vodní konve, jedno po straně a druhé v hlavách, konce v hromadu svrtali, mezi to slámy dali a na to ložní šaty. Augusta neměl než jednu peřinu, kožený polštář a houni, líhaje tak více než tři léta; potom mu byla přidána druhá peřina a podušstice. Bílek měl vždycky dvě peřiny a polštář. Tu je zavírali, dvéře dobře opatřivše, aby vysazeny býti nemohly, a dvěma zámky zamykali každého, k tomu hlídáni byli dvaceti strážnými, a všecko Němci byli, jenom tři uměli česky. Ti jich hlídali dnem i nocí, aby k nim nikdo z přátel nemohl přijíti, ani čeho jim dodati, a netoliko z přátel, ale ani z jiných lidí neznámých aby k nim žádnému nedali, sami také s nimi nic aby nemluvili, kteříž by uměli, ven přes práh jim vycházeti nedopouštěli a od jednoho k druhému ničeho nedonášeli. Dvakráte za den k nim jídla přinášejíce, oběd a večeři, tu nad nimi stáli neb seděli při nich dva a více a jiní vně hlídali. Nože k jídlu ani k jiným potřebám jim míti nedopouštěli; chleba jim toliko sami nakrájeli a někdy i maso skrájeli, a jakž se najedli, hned rychle od nich odešli a zamknouti kázali. Strava taková jim dávána byla: Dvě krmě čelední a třetí se stolu hejtmanova, kus hovězí pečeně, druhdy také dva páry chleba za den, k obědu jeden a k večeři druhý, též dva džbánky piva a pivo vždycky ječné.

[1]) Knihy manské. Purkrabími byli r. 1546 Vít Vodochodský z Vodochod, r. 1546 Mikuláš Kuliš z Vokotok, r. 1550 Albrecht Boreň, lovčí starý, r. 1546 Pavel Žilinský, r. 1545 Jiřík z Entnšlanku, písaři důchodní. [2]) Jirečkova Rukověť II. 38. [3]) H. o těžk. prot. 98.

Staré památky Rakovnické.

Kostelík sv. Jiljí u Rakovníka.

Stará zvonice. Pražská brána.

Kostel sv. Bartoloměje.

Vysoká brána.

Stará zvonice na hřbitově.

(Viz str. 27.)

Košile jim ve dvou nedělích právány byly a někdy ve třech i ve čtyřech, hlavy mývány třikráte neb dvakráte v rok. Vody k umývání jim přinášeno dvakrát neb třikrát do téhodne. K tomu jich spravování, otvírání, přinášení potřeb atd. byl nařízen pacholek profousův. Potom na podzim před sv. Martinem udělána jim kamna. Vyňavše z oken ty okenice, jimiž byly zahrazeny, zdělali skrze okna komíny a vedlé komínu okénka maličká šourem skrze zeď a tudy světlo malé proti těm okénkům měli co po troubě skrze přehrubou zeď: jinde všude tma. Třikráte v témdni jim topeno bylo a někdy čtyřikrát, ale zřídka. K jídlu každému v zimě i v létě Augustovi dáváno bylo půl svíčky, a co neshořelo při tom jídle, byť nejmenší kousek, to strážní s sebou vzali, jdouce od nich; knih, biblí, písní ani jiných jim dodati nechtěli, a tak strádali ve tmě beze všeho potěšení. Těch 20 strážných 16 neděl jich hlídalo, potom jenom 8 drábů, než pořád byl nad nimi hejtman a profousův pacholek. Hejtman hradský také časem k nim přicházel a dohlídal, ale zřídka sám od sebe, leč který z nich z nějaké potřeby jemu vzkázal a požádal ho za příchod; ale jakž rozmluvil krátce s ním, hned odešel.

V lednu r. 1549 pokoušel se Augusta o to, jak by z vězení ujíti mohl, ale postižen jest při tom od vojákův, kteří ho zsekali a zbili. Když o tom oznámení učinil komoře Jiřík z Entnšlanku, poslán

Věž Huderka.

jest na Hrádek barvíř, aby Augustu pilně vázal, šetřil a ran nezapouštěl, a jestli by flastry sobě trhati neb příčinu k nezhojení dávati chtěl, aby mu toho s jinými nedopouštěl. Strážným pak nařízeno, aby vězňů pilně ostříhali, a hejtmanovi hradu, aby vězně v dobrých sklepích opatřil tak, aby nemohli ujíti. Pak v srpnu t. r. přijeli na Křivoklát dva páni jsouce od krále vysláni, a s nimi profous s biřicem a mistr popravní také přišel ten den. Tu vyslýchali Augustu ve světnici královské, a když se nechtěl k ničemu více znáti nežli v Praze, byl odveden a mučen. Také Bílek vyslýchán, ale též si nedal vynutiti vyznání. Ale když ho chtěli útrpně tázati, tuť hejtman Gerštorf rychle svou manželku Lidmilu nastrojil, aby šla k nim a prosila zaň. Ona pak spěšně k nim šla a prosila za něj s velikým pláčem, tak že když již byl natažen a svázán na žebřík, zase byl rozvázán a do vězení zaveden.

Když pak přes půl druhého léta ve vězení seděli nic o světě nevědouce, stalo se jim přece malé potěšení (r. 1550). Byl jeden dráb mezi strážnými, který je trochu znal, když dělal v Litomyšli řemeslo své, a ovšem věda o jednotě bratrské, také tomu srozumíval, že se jim věci takové nedějí pro zločin, ale pro náboženství. I byv hnut i lítostí i chtivostí po zisku (neb byl opilec), odvážil se všeho a dodával jim od bratří a přátel jich všeho, což by potřebovali. I počal to činiti o masopustě a trvalo to až do léta 1553. Dodával jim listův a psaní, černidla psacího, papíru a všeho nástroje písařského, aby měli čím a na čem psáti, též knížek, potravy, peněz, svíček atd. Přijímali to s nemalou bázní bojíce se, aby zle netrpěl, kdyby to k vyjevení přišlo; proto také před strážnými vše skrývali, jakž kde mohli; i v zemi

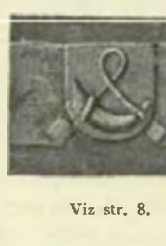

Pečeť Pražská novější s obrazem krále Českého.

si skrýši nadělali. Když sobě v noci svítili, i to světlo skrývati musili, aby strážní neviděli světla, tak že ohradili každou škulinku, kudyž by se co blyštělo. Dodávání šlo snadno proto, poněvadž měl dotčený strážný ženu svou pod Hrádkem, a k té všechno, co od jednoty přišlo, dodáváno. Bratr Jan (Augusta) napsal tu u vězení mnoho věcí k potřebám jednoty a nemálo písniček složil. Psávali si také s Bílkem. Toho léta přišel sem nový hejtman Žďárský, jenž se nad nimi slitoval a jim toho zjednal, aby směli čísti v bibli, i sám jim také své bible půjčoval. Chtěl jim také k tomu dopomoci, aby z vězení vysvobozeni byli, ale nemohl toho nijakž obdržeti. A když bylo l. 1551, zjednal Augustovi písně veliké s notami. Obmýšlel jim i okénka větší zdělati pro větší světlo, ale než to mohl vykonati, odebral se z Hrádku. Léta následujícího (r. 1552) v srpnu umenšeno strážných, že toliko 6 drábův zanecháno k jich hlídání. A již samému hejtmanu hradu vězňové k péči přináleželi, ano i ti drábové, kteří jich hlídali. Mezi těmi jeden byl za rotmistra, a tomu hejtman klíče svěřoval. Zikmund Osterský ze Sulevic, purkrabě, a Jiřík Mníškovský z Entnšlanku, písař důchodní, jsouce správcové panství, zjednali jim potom znamenitou úlevu. Na jich prosbu dovolil arcikníže Ferdinand, aby se jim lůžka obvýšně od země zdělala, aby nemusili na zemi ležeti, také aby jim dány byly lampy olejové a Starý a Nový zákon. I dány jsou jim lože ke konci měsíce října a písař dav udělati u hrnčíře kahance dal jim je. Na světlo k noci dáván jim každého dne při večeři kus loje, a to po celou zimu; i svítili sobě kdy chtěli, u večer i ráno, a dosti světla měli. Také si vyžádali, že jim nechali těch kousků svíček, což při jídle neshořelo. Měli na písaři dobrého přítele, a potom skrze ně k veliké těžkosti přišel, až musil v Praze na bílé věži seděti 7 neděl.

Mezi tím byl přišel za hejtmana Erhart ze Štampachu (r. 1552—1554), a Osterský zůstal purkrabí. Potom před jarem roku 1583 nastaly jim nové těžkosti, když vyzrazeno jest, že k nim přicházejí osoby, donášejí jim písemnosti a zase to, co chtěli vězňové kde udati, odnášejí. Ten dráb totiž od roku 1552 již služby na hradě nemaje, v Praze, kamž byl přesazen, sloužiti nechtěl, a poněvadž mu donášení vězňům vynášelo, držel se pod Křivoklátem, živnůstku si tu opatřiv. Maje mezi těmi šesti dráby jednoho dobře známého, nastrojil ho, aby skrze něj tím dodáváním posluhováno bylo. I stalo se dne 10. února, když poselství od bratří přišlo, že ten jistý nový dráb doma nebyl. Odešelť do Prahy, ale měl se navrátiti druhý nebo třetí den. Dráb prvnější nedočkav se ho, vzal ty listy přinesené v pytlíku, šel s nimi na zámek a dal je jinému drábu řka, aby ten papír při obědě dodal bratrovi Janovi, ač s ním prve o to nemluvil, měl-li by to učiniti, a nepověděv mu, že to tajná věc. On s těmi listy šel do světnice mezi jiné dráby, zjevně je nesa. A když je u něho uhlídal jich rotmistr, ptal se ho, co to má, a on odpověděl, že papír a že ho má dodati Janovi. A rotmistr vzal mu jej z ruky a rozpárav pytlík ohledal, jestli je papír, i našel, že jsou listové. Ihned s nimi šel k hejtmanovi, jemu je dal a pověděl, kdo jemu listy dal. Tedy poslal hejtman hned své pacholky pro toho jistého a vyptav se ho, dal jej do vězení a ty listy hned poslal do Prahy arciknížeti a radám královským. Ten dráb pak seděl na Křivoklátě přes 10 neděl, dodán do Prahy na bílou věž a tu ještě více než 20 neděl pobyl.

Arcikníže Ferdinand v té příčině učinil přísný rozkaz, aby všechny osoby, které se toho dodávání účastnily, byly vyslýchány a potrestány. Hejtmanovi Štampachovi nařízeno, aby žádného cizího do hradu nepouštěl, nýbrž každého v předním hradě vyslyšel a vězně pilně opatroval. V březnu přijel na Hrádek jeden pán od komory, a tu hned Augusta veden byl ze svého vězení do světnice hejtmanovy a tu ho ten pán a hejtman vyslýchali. A když všecky dotázky ten pán dokonal, sám šel s dráby do jeho vězení a tu přehledávali lože i všecko všudy a také knihy zobraceli. A když tak pilně hledali, přišli na skrýš, která nebyla dobře zahrazena, a mnoho tam bylo knížek, které Bílek mu přepisoval. Ty všecky vzali, ale listů nenašli, poněvadž je byl Augusta popálil. Hned potom také Bílek před ně oba uveden byl, a také se ho doptávali. Potom také u něho přehledávali, ale listů také nenašli, poněvadž byly spáleny. Po 4 nedělích přijel na Hrádek jiný pán, a tu se zase Bílka doptávali, ale tužeji a zase přehledávali a vše přemítali, přetřásali, sklep motykami kopali a v zemi těch listů hledali. Našli jen knížky některé a peníze, a to vše zase vzali. Tak to dělali i u Augusty, ale tak, že i šatstvo na jeho těle přehledali. Po třetí ještě pro to dodávání nesnáz měli. Vezeni byli do Prahy na den božího vstoupení (v květnu), byvše do pout dáni za nohy, a seděl s nimi rychtář Budský s jedním sousedem, dráb a rotmistr; hejtman jel

Viz str. 8.

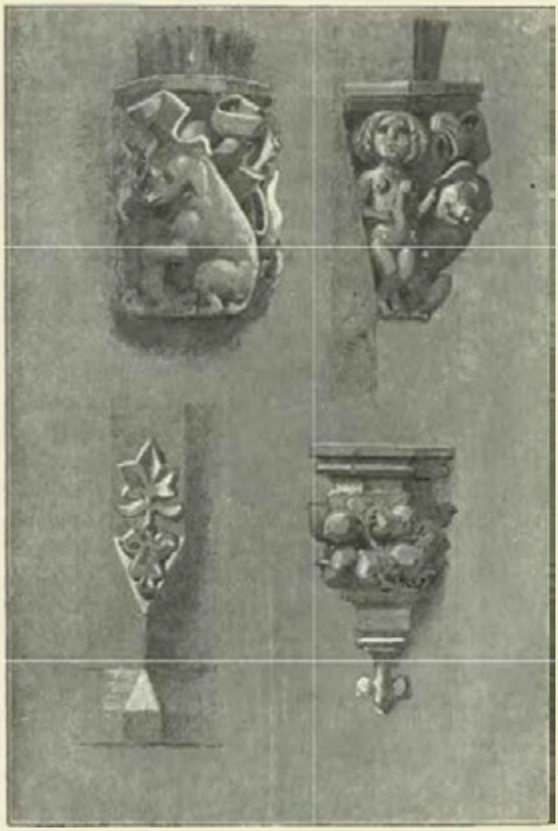

Pečeť Pražská nejstarší s obrazem sv. Václava.

s nimi na koni sám třetí. Lidu šlo s nimi na polovici cesty. Tu je vsadili oba do jednoho vězení a potom je zase vyslýchali. Když byli zase na Křivoklát dovezeni, nedali drábům k nim choditi, toliko sám rotmistr Němec k nim chodil, jídla a pití nosil a což by potřebovali, za jejich peníze jim kupoval. Tedy přišla na ně zase doba tísně a soužení, zvláště na bratra Jana, když jej pán Bůh nemocí navštívil. Na Erharta chodily od té doby také domluvy a konečně mu poslána i nová inštrukcí, kterak by měl zámek a panství spravovati. Přečet ji, uznal v sobě nedostatku tak v tom postačiti, jak ta inštrukcí ukazovala. Aby upokojil svědomí, vrátil inštrukcí komoře a prosil, aby byl jiný hejtman uveden.[1]) Na jeho místo poslán byl potom Kašpar z Mecerodu. (Tento tu roku 1555 byl.) Ke konci roku 1554 vězňové také příliš nestíženi. Z rozkazu arciknížete Ferdinanda dáváno jim každého dne po konvici bílého piva. Také nehlídáni jež skrze vojáky, nýbrž nařízeno hejtmanovi, aby se postaral o dvě osoby spolehlivé, které by vězňů hlídaly. Bylť Kašpar lidomilného srdce, ale také příliš důvěřoval. K vězňům najal vedlé jiných nějakého Vaňka Rába, který při Zikmundovi hajném holomkem byl, aby vězňů hlídal, a když viděl, že umí čísti a psáti, přijal jej za obročníka. Poněvadž však Ráb jednoho vězně z vězení do své světnice vpouštěl a nějakých lotrovských kusův se dopustil, vzal jej Kašpar na závazek. Opatrování zámku nebývalo dávno již tak svědomité, jako před časy. Když jel hejtman do Prahy nebo ke svým přátelům, poručil klíče od zámku jednomu krčmáři, a když sám doma byl, zamykal a odmykal pasák a někdy blázen nějaký, jemuž Hoho říkali; také časem přes noc nezamčen stál. Strany Augusty psal Jiřík písař, že kde sedí, jsou dva sklepy, že z jednoho do druhého může, a v tom předním sklepě jest nějaký tkadlec, kterýž těch vězňů hlídá, ten že dělá řemeslo tkadlcovské a tu že lidé k němu jdou a mohou s Augustou mluviti. S touto osobou mělo se to takto podlé pamětí Blahoslavových. Nějaký bývalý dráb Němec a starý člověk zjednal si to u komory, aby byl při vězněch, a komora mu toho dopřála, poněvadž to chtěl udělati lacino. Ten pak to prostředkoval, že si Augusta a Bílek dosti dopisovati mohli. Bratr Jan mezi tím se dal do sepsání učení bratrského a napsal knihu velkou, ve tři díly rozdělenou. Bílek ji na čisto přepsal a přišla ta kniha pěkně skrze toho kmetě služebníka bratřím v ruce. Také nadělal bratr Jan mnoho písní nových a všecky je v jednu knihu Jakubovi přepsati dav, je vydal. Po nějakém čase umřel ten jistý kmet, skrze kteréhož si volně dopisovali, a tak zase zůstali v mlčení za chvíli. Nahodilo se pak, že oba dva ti vězňové dožádali se toho skrze suplikací a přímluvy dobrých přátel, aby jim přiděláno bylo oken. Ale i to jednání velmi nesnadně šlo, více než za dvě léta se dlelo. I takž vylámavše zdi částku dali jim větší okna vzdělati, však s dobrým opatřením, mříži druhou dosti tlustou vzdělavše ke každému k nim vnitř do žaláře. I tu již měli trochu světla více i vzduchu, lidi také mohli vídati, kteříž tam z té strany chodili po pavlači. Kdokoli chtěl s nimi mluviti buď z domácích nebo přespolních při někom domácím, ten směl, neznámým však nebylo dopuštěno s nimi mluviti. Když pak těch časův arcikníže Ferdinand často býval na lovích a s ním mnozí jeho dvořané, tu přátelé jich zjednali jim zase ulevení. Dopustil, kdyby se na Hrádek dobrý přítel zahodil a chtěl těm vězňům co dáti, buď peníze nebo něco k stravě, aby jim toho bylo dopuštěno. Ještě více pak se jim to zjednalo, aby jim každý týden dva žejdlíky vína dávány byly, v pátek jeden, v neděli druhý, a to z peněz královských placeno bylo. K tomu také někdy některý jich dobrý přítel dal jim některý žejdlík, že si mohli schovati a pomalu užívati, když se jim vidělo. V ten čas přišly pod Hrádek sem jedna zemanka s dcerou svou víry bratrské. Častokráte na hrad přicházejíce mluvívaly s vězni s pavlače nebo z placu skrze dvéře. Nejednou i toho dovedly, protože německy uměly, při strážném jich Němci nevrlém, že jim nebránival, ale dopustil do žaláře choditi. Tu leccos jim přinášely a zase psaní od nich braly. A když odtud se přestěhovati měly, i to způsobily, že jednoho z obou strážných nastrojily na to, aby jim časem těch věcí poslaných dodal.[2])

[1]) Život Jana Augusty, vyd. Šumavským, arch. gub. a mus. Sbor. hist. III. 368. [2]) Viz i Pam. arch. X. 625 a arch. mus.

Roku 1554 začalo se zase s zastavováním. Jeronymovi z Hrabčice zastaveny t. r. Řevničov, Mutějovice a Hředly, Janovi ze Šlovic roku 1555 vsi Krupá, Kounov a Nesuchyně,[1]) a tak i jiné části zastavovány. Vsi Lišany a Nesuchyně navráceny k panství r. 1560, začež král pustil ves Březany k panství Zbirožskému.[2]) Stav panství Jáchym z Hradce také příliš dobře nelíčí ve spise, kterýž podal králi Ferdinandovi. Pivovár na tom velkém panství málo vynášel, poněvadž se na to nehledělo, aby se do krčem z cizích panství piva nebrala. Na vydržování hejtmana a jeho čeledi padlo ročně 1000 tolarův a do komory neodvedeno více, než asi 1400 tol. Věc tu šetrný král také znal a proto pomýšlel na to, aby panství někomu ke správě odevzdal, ale nedošlo hned k tomu,[3]) nýbrž spravováno pořád hejtmany. Roku 1558—1560 byl tu hejtmanem Žibřid Portnár z Guglhofu a po něm následoval několikráte již jmenovaný Jiřík z Entnšlanku.[4]) Na zámku stavěno r. 1560. Tehda stavěl M. Bonifác Wollmuet světnici soudní na hradě Pražském, a poněvadž mu mnoho kamení tesného ke komínům, dveřím a oknům zbylo, dal je odvézti na Křivoklát k potřebám hradu, a měl tam ještě jiný kámen dodávati, začež mu zaplaceno z důchodů Křivoklátských.[5])

Konsoly a ornamentální ozdoby ve veliké síni na Hrádku Křivoklátském.

Za těchto dob stal se Křivoklát zase sídlem dvou milostných lidí, jako bylo dvě stě let předtím. Arcikníže Ferdinand poznav v Augšpurku spanilou a sličnou Filipínu Velserovnu, dal se s ní na zámku Březnickém (roku 1557) tajně oddati. Aby měl pro svou manželku sídlo nějaké blízko Prahy, poněvadž manželství před přísným otcem stajeno, způsobil to, že byl Křivoklát dán ke správě (tuším proti počtů činění) *Ladslavovi ze Šternberka.* Postoupení hradu stalo se u přítomnosti arciknížete l. 1560 ve čtvrtek před sv. Křížem. Ladslav byl ženat s Kateřinou mladší z Lokšan, která byla vlastní sestřenicí mladé arcikněžny (matky jejich byly sestry). Roku 1560 tedy přestěhovala se Filipína na Křivoklát a způsobila tím veselejší živobytí na hradě. Neboť kromě pána jejího, Ladslava a jeho rodiny přicházelo sem mnoho z příbuzenstva obou. Stará paní Anna Velserovna přijela sem navštívit své dcery a ještě častěji přijížděla sem její sestra Kateřina z Lokšan roz. Adlerová z Cinenburka, matka paní Šternberkové, a konečně tu u své neteře nadobro zůstala. Dne 22. listopadu okolo půlnoci r. 1560 porodila Filipína svého druhého syna, který v Křivoklátské kapli dne 24. listopadu potají jménem Karel pokřtěn jest; byl to pro slulý později válečník Karel markrabě Burgavský. Křest vykonal kněz Jan de Cavaleriis, dvorský kaplan arciknížete, který byl tajný sňatek na Březnici požehnal a tam i prvního syna Filipínina pokřtil. Kmotrové byli František hrabě z Thurna, Ludvík hrabě Lodron, Ladslav ze Šternberka a Kateřina z Lokšan, rozená Adlerová. Dne 29. listopadu bylo dítě mezi šestou a sedmou hodinou večer opatrně a potají položeno v předním dvoře před byt Ladslavův, kde jeden služebník jeho, jménem Moravec, a jistá vdova Saxingrová je našli. Donesli dítě k arciknížeti, který je přijal „jako své vlastní“ a o jeho vychování se postaral. Totéž se opakovalo, když Filipína Velserovna dne 7. a 8. srpna r. 1562 na témž hradě porodila dvojčata. Tato, Filip a Marie, byla po vykonaném křtu a odložení nalezena od jedné matrony a dostala se týmž způsobem jako markrabě Burgavský zase do náručí svých pravých rodičů, kteří se však nedlouho těšili z obou těchto dětí, neboť dvojčata zemřela v útlém věku. Při křtu

[1]) Kopiáře v arch. gub. [2]) Tamže a DZ. 14. P 28. [3]) Arch. Hradecký. [4]) Knihy manské. Purkrabími byli r. 1558 Jindřich z Vlčňova, r. 1559—1560 Martin z Jelenice, forštmistrem r. 1562 Jetřich Válecký z Vřesovic. [5]) Arch. gub.

jejich byli v hradské kapli jako svědkové přítomni Ladslav ze Šternberka, Ludvík hrabě Lodron, Václav Žišovský z Oudimě, babička křtěncův Anna Velserovna, paní Kateřina z Lokšan a Kateřina ze Šternberka. Arcikníže žil na Křivoklátě lásce a honbě, a půvabná Filipína trávila zde dni téměř nezkalené rozkoše, šťastnější než Anežka Bernauerová, s kteroužto poslední měla společnou zajímavou zvláštnosť — pleť tak bílou a průzračnou, že krásný její krk na červeno se zbarvil, když pila červené víno, jak vypravují současní spisovatelé. Milostnosti Filipíníně podařilo se konečně obdržeti odpuštění od přísného Ferdinanda I, když se dověděl o tajném sňatku, a vymoci na něm uznání jejího manželství. První krok k tomu učiněn prý na hradě Křivoklátě, když tam král navštívil syna svého Ferdinanda, jehož více miloval, nežli prvorozeného Maximiliána. Uznání toto stalo se listem dne 13. září roku 1561. Ale dokavad byl Ferdinand I na živě, musel tento sňatek zůstati tajným před světem; Filipína obdržela titul svobodné paní s rodinným predikátem své matky „z Zinnenburka“, později titul markrabíny Burgavské a lantkrabíny Nellenburské.

Za těchto šťastných dob nastala i vězňům z jednoty bratrské naděje k vysvobození. Ladslav hned v prvních dnech po postoupení Hrádku přišel k Augustovi a velmi přívětivě se k němu měl, do žaláře s paní Kateřinou chodívaje. Odtud přišlo i to, že obmýšlel, jak by mu z toho vězení dávního pomohl. A když často o tom mluvívali, přišlo na to, že bratr Jan dal suplikací arciknížeti skrze Ladslava a arcikníže přijav ji laskavě o to jednal s králem, otcem svým. Také kaplan arciknížete chodíval k němu do žaláře a dlouho s ním sedával. I tu spolu mluvívali latině nejvíce o životě křesťanském, v jaké pobožnosti měl by se stkvíti při všech stavích. I Filipína ve svém štěstí pamatovala na nešťastné vězně. V pátek před květnou nedělí přišla k nim do žaláře se zástupem svým nemalým a je navštívila; nejprve bratra Jana a ptala se ho skrze tlumače, potřebuje-li co, že by ona ráda, co by možného jí bylo, jemu způsobila. Odpověděl, že by rád byl, kdyby se mohl o velkonočních hodech s Jakubem viděti a s ním pobyti, doloživ, že to bývalo za oněch starých časů v židovstvu, že o hod velikonoční měl obyčej vladař některého vězně propustiti lidu na žádosť jejich. I slíbila oběma ochotně, že chce o to jednati dostatečně, a s tím na zejtří jela do Prahy. Také kaplan arciknížete se za ně přimluvil. A tak přišlo u veliký pátek psaní, aby byli propuštěni do zámku, ale prve vzati na závazek, že ze zámku nikam neodejdou. Paní Kateřina nahlédši do toho listu, hned běžela a tu novinu oběma pověděla. Po chvíli sám pan Ladslav přišel a kázal otevříti žaláře obou. Oba objímali se plačíce, a pán i paní hledíce na ně též se rozplakali, až nemohli k nim promluviti za dobrou chvíli. Potom tu s nimi mluvili víc než do dvou hodin na noc (do půl deváté našeho počtu), a pán jim učinil tato zaslíbení: „Nu! ač jest mi psáno, abych vás v neděli ráno propustil, ale já to učiním zejtra, totiž v bílou sobotu, když z lázně přijedu.“ Na zejtří pak kázal je k sobě do velké světnice uvésti a vzal je na závazek rukou dáním. A tak chodili po zámku a z večera dlouho na noc bývali spolu v žaláři bratra Jana, chodíce do svých žalářů, kdy chtěli, až do středy ráno. Ve velkonoční neděli šli do kaple a tam seděli při kázání i při mši. Stůl pak měli těchto dní při pánu v jeho pokoji s pannami a služebníky. A tu pán vždycky přes celý stůl s nimi rozmlouval rozličné věci. A když mu vypravovali, co kdy s nimi činěno bylo, on vše to slzavě slyše říkával: „Zaplatiž jim to pán Bůh každému, co jsou koli vám činili.“ A ze svého koflíku jim dávaje píti, „nic se jich neštítil, že katu v rukou byli, jsa takový znamenitý pán a kníže milostník.“ Byla to jejich třináctá a nejkrásnější velkonoc na Křivoklátě. Když pak arcikníže nějaký čas

Konsoly ve veliké síni na Hrádku Křivoklátském.

potom přijel a slyšel, jak se v tom propuštění věrně zachovali, sám se k nim trochu milostí naklonil a chodě na pavlačích na ně pohlížel, čehož dříve nečiníval. Tu i panny arcikněžny, kdykoliv jej viděly veselého a dobromyslného, velice o to pracovaly, aby vězňům z té bídy pomohl. Konečně dovolil král Ferdinand, aby odveženi byli do Prahy k jezovitům v lehké vězení, kdež by spolu i poučováni byli a pokus s nimi se učinil, zdali by se obrátili na římskou víru. Tedy je vzal Vilém z Hradešína do vozu svého prostě beze všech okovův a řetězův u přítomnosti arciknížete, který na ně hleděl, jsa tu v zahradě před zámkem, sám pak Vilém za nimi jel na koni. Když pak byli v lesích za Zbečnem, dopustil jim jíti pěšky, pokud se jim líbilo. V Praze je odevzdal starším jezovitům prose, aby na ně laskavi byli a je jako vězně císařské a dobré lidi opatrovali. Když jezovité jich obrátiti nedovedli, poslán jest Augusta zase na Hrádek a Bílek propuštěn na svobodu, seděv ještě 5 neděl na bílé věži a pobyv u vězení 13 let, 14 neděl a 2 dni. Hned po vysvobození odebral se zase na Hrádek, aby byl u svého milého bratra a Ladslavovi své poděkování učinil. Na prosbu Augustovu zůstal tam až do l. 1564, jsa u pána kuchmistrem a představeným vší čeledi zámecké. Také i pití v ruce jeho bylo, zvláště víno i staré pivo. K tomu paní ho užívala ke své zvláštní službě jako tkadlce, davši mu peníze, aby jí zjednal a spravoval tovaryše tkadlcovského a přízi její doma zdělával. Dokud tovaryše nebylo, sám Bílek, pokud nějakou chvíli měl, na stavu pracoval. I chtěl ho potom vzíti Ladslav na Zelenou horu, dědičný svůj statek, aby tam všecko hospodářství, dvory i kuchyni spravoval, ale v tom přišla také hodina vysvobození pro Augustu. Na stálé přímluvy Ladslavovy zavezen jest konečně dne 9. dubna r. 1563 na hrad Pražský a seděl tu ve světnici, kdež staré dsky bývaly. Potom sice zase byl nějaký čas na Hrádku a r. 1564 zase zavezen do Prahy, a tu se mu dostalo od krále Maximiliana úplného propuštění. Bílek šel za ním, učiniv pořádný počet Žišovskému. Šimon Firbas byl již r. 1562 na poručení krále Ferdinanda na jistý zápis z vězení propuštěn.[1])

Roku 1562 přišel na Křivoklát nový vězeň. Kněz Sylvestr z Horažďovic vzat jest do kázně pro nepořádné chování i také, že potupné písně o papeži a králi skládal. Poněvadž kněžského vězení na hradě Pražském nebylo, poslán jest Ladslavovi ze Šternberka, aby jej na Křivoklátě bezpečným vězením opatřil.[2]) Po smrti krále Ferdinanda (r. 1564) bylo zase ticho na Křivoklátě. Arcikníže přestěhoval se později s milostnou svou chotí do Inšpruka, aby se uvázal v dědičnou svou zemi Tyrolskou, Ladslav ze Šternberka pak se odebral na svůj hrad Zelenou horu. Tu zemřel r. 1566 dne 7. července a pochován jest v Nepomuckém chrámě sv. Jakuba. Mezi tím spravoval Křivoklát ještě roku 1565 Jiřík, za něhož (v máji t. r.) kus hradby spadlo, tak že každý na zámek jíti mohl, kdo chtěl.[3]) Poněvadž od Hrádku nejlepší vesnice a důchody již před lety zastaveny, něco také odprodáno a darováno, staral se o to král Maximilián, aby toto znamenité a dobře příležité panství zase v držení komory přišlo a v hromadu spojeno bylo. I zastaveno jest r. 1565 dne 9. října ve 40.000 fl. *arciknížeti Ferdinandovi*, poněvadž tento úkol ten na milém sobě Křivoklátě provésti slíbil. Hned také na stavení a opravu 6000 fl. připsáno.[4]) Arcikníže přejav Křivoklát, ustanovil za hejtmana Václava Úličku z Úlic, který r. 1566 nové manské knihy založil a znakem svým, manželky své a arciknížete ozdobil. Roku 1566 dne 21. ledna rozkázal arcikníže, aby všecku střelbu větší i menší, též zbroje a co na Hrádku od válečných věcí zůstalo, ve spis uvedli a toho inventář na komoru poslali. Zatím vyžadovalo scelování a upravení panství veliké obtíže. Hned při odevzdání panství zpěčovala se města Rakovník, Rokycany a Unhošť učiniti věrnosť, dokládajíce se výsad svých, že nemají býti zastavena. Od komory obesláni jsou někteří sousedé z měst, aby to dokázali skrze své výsady, což sice učinili (asi o hromnicích), nicméně si komora přece troufala, že Rakovnické a Unhošťské k slibu přivede. Strany panství pak přivedeno k místu

Zbytky hradeb a bašt v Rakovníce.

[1]) Manské knihy f. 65. [2]) Archiv mus. [3]) Tamže. [4]) Arch. gub. a Třeboň.

(roku 1566 dne 27. února) ujednání mezi císařem a arciknížetem. Arcikníže totiž vyplatil od Jana Bořity z Martinic vsi Vaserov, Bezděkov, Bratronice, Lhotu, Třtice, od Jáchyma Šlika Kněževes, od Jana Šlovského Kounov, Krupou a Nesuchyni a vydal tak ze své komory 18.428 kop 42 gr. Tato summa mu tedy skrze komoru pojištěna, kdyby panství k výplatě přišlo. [1]) Jak dlouho ostatně Ferdinand nad Křivoklátem vládl, není nám známo.

Roku 1570 rozkázal král Maximilian, aby otevřeli na Křivoklátě některé truhlice a hledali tu ve starých počtech a písemnostech regalie a promlčená manství vyhledávali. Hejtmanem tu byl pořád Ulička až do roku 1576, pak následoval Jan Jindřich Prolhofer z Purkrštorfu až do r. 1578. Známý nám Jiří z Entnšlanku byl r. 1575 zemřel a pochován v kostele Řebříckém. [2]) Císař Rudolf zastavil Křivoklát týmž způsobem, jako jej držel arcikníže Ferdinand, roku 1577 dne 1. května *Jiříkovi z Lobkovic*. Tomuto se panství tak zalíbilo, že si přál držeti je dědičně. Již se mělo státi, ale v čas (r. 1578) ještě zapověděl císař. Naopak jednáno o to, aby se dostal Hrádek zase v držení komory. Napřed učiněna smlouva dne 4. října a ta potvrzena majestátem daným r. 1579 dne 1. ledna. Jiřík slíbil postoupiti Hrádku a za to mu panství Mělnické v 21.500 kopách do 20 let zastaveno. Ale poněvadž summa na Křivoklátě byla větší než 21.500 kop a na přebytek jistota udělána nebyla, prohlásil opatrný Jiřík dne 30. ledna, že vesnic Kněževsi, Nesuchyně, Kounova, Krupé, Třtice, Lužné, Lišan, Hředl a Řenčova nepostoupí, ale že je vydá, jakmile mu summa zajištěna bude, při čemž také císařem zanechán. Dne 31. ledna zámek se všemi svršky postoupen hejtmanovi Kryštofovi Metychovi z Čečova. [3]) Sláva Křivoklátu patrně bledla, co přestal býti sídlem královským; ani Maximilian ani Rudolf zde dvorem nebývali, leč jen krátký čas při honbách se pozdrželi. Nicméně Rudolf panství rozšířil, přikoupiv Lány, Krušovice a Nezabudice. Roku 1588 vyňato jest z panství město Rakovník a vyhlášeno za svobodné město královské. [4]) Až do r. 1591 nezběhlo se na Křivoklátě nic pamětihodného. Mezi tím byl následoval po Metychovi (roku 1588) zase Jan Jindřich Prolhofer, muž vážený, jemuž rozliční spisovatelé doby Rudolfovy díla svá připisovali. [5])

Mezi vězni, kteří tu za Rudolfa II. seděli, byl nejznamenitější anglický alchymista Edvard Kelley, vlastně Talbot řečený, dříve lékárník a notář ve Vorcestru (nar. roku 1555). Byl ve službách císařových, jenž tohoto dobrodruha si oblíbiv jej na rytířství pasoval a na stavech Českých vymohl, že jemu jako domnělému potomku rytířského rodu „Ymani v hrabství Conagshak“ udělil inkolát. Kelley pracovav v císařských laboratořích, na začátku května roku 1591 zmizel najednou z Prahy. Císařský komorník Mardochej von Delle udává za příčinu jeho útěku smrt jakéhosi Jiříka Hunklera, jehož prý anglický adept v hádce zabil. Císař vyslal ihned Řehoře Boule, kvartyrmistra, s 2 služebníky, dvorským služebníkem a pacholetem, profousa dvorského se služebníkem, rychtáře malostranského s 12 vojáky, služebníkem a kočími k Soběslavi, kterouž cestou se byl dal Kelley podlé jistých známek. Patent císařský ke všem obyvatelům, aby pomáhali zločince tohoto na hrad Pražský dopraviti, dán jest dne 2. května. Kromě potrestání zločinu žádostiv byl císař hlavně zvěděti domnělá tajemství tohoto pokladače. Poněvadž se však výprava tato pomalu hnula, rychle vyslán byl kurýr císařský k úřadu Soběslavskému, kterýž Kelleye ihned obstavil a v domě jednom dnem i nocí ostříhati dal. Boul vyjel z Prahy dne 2. května a noclehem byl v Benešově. Druhý den byl v Milčíně na oběd, v Táboře si vzal poštu a jel sám s jedním služebníkem do Soběslavě, aby tam byl rychleji dopraven. To projednal s hejtmanem Rožmberským, čeho bylo potřebí. Zatím přirazil také profous s vojáky, kteří hned Kelleye ukovali a hlídali. Dne 4. května zase odjeli a byli i v Táboře na noc, Boul v jedné, profous, rychtář a vojáci s vězněm v druhé hospodě. Přenocovavše pak v Sedlčanech, přijeli do Dobříše na oběd a večer se dostali do Berouna. Odtud na zejtří (6. máje) vyjevše, přišli na Křivoklát, kdež vězně hejtmanovi odevzdali a téhož dne pozdě večer do Prahy přijeli. Celá ta výprava stála 227 tolarů. [6])

Na Křivoklátě dali Kelleye do vězení „nenechavše mu ani nože, ani chleba, než všecko prohledáno.“ Žena jeho Johanka a čeleď jeho zůstaly v Praze u vězení. S počátku se stavěl jako na polo zoufalý a nic jísti nechtěl, tak že už byl strach, aby neumřel, avšak se s ním zase polepšilo, pročež poslán k němu lékař a dvorský rada, který ho měl vyslýchati, také několik jiných důstojníků, majících nařízení, bylo-li by potřebí, tázati se ho útrpně. Ale ačkoliv sem schválně Petr z Rožemberka přišel, nemohl se přece ničeho dopátrati.

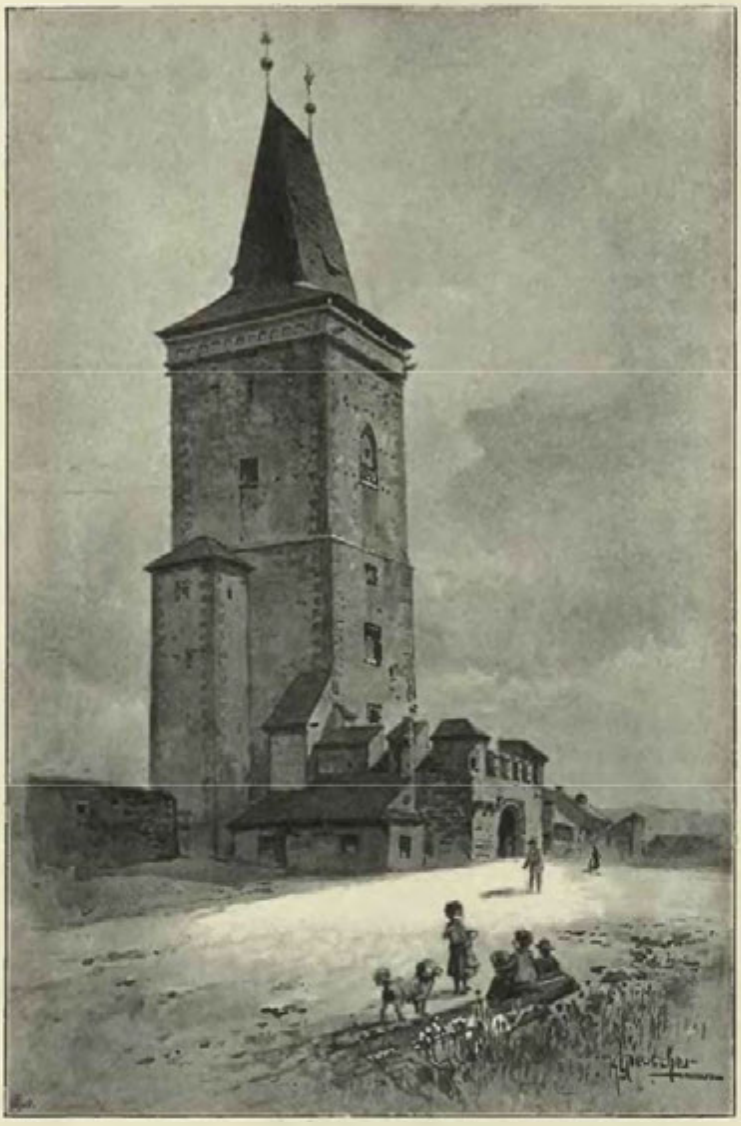
---

[1]) Arch. gub. [2]) Jinými úředníky tu byli: Jan Žlutický z Lichtenfeldu, písař důchodní, roku 1566—1570, Martin Jilemnický z Jilmu, purkrabě, roku 1571, Vácslav Chanovský, písař polesní, r. 1573—1579, Děpolt Payr, forštmistr, r. 1575, Petr Portnár z Guglhofu, purkrabě, roku 1579. (Knihy manské.) [3]) Arch. gub. a Třeboň. [4]) Arch. Rak. [5]) Úředníky byli: Kryštof Šen z Šenu, forštmistr, r. 1580, Linhart Nepomucký, písař důchodní, r. 1579—1581, Petr Portnár, purkrabě, r. 1581—1582, Jetřich Válecký z Vřesovic, forštmistr, roku 1582, Petr Portnár, forštmistr, roku 1584—1586, Jáchym ze Šreibrstorfu, purkrabě, roku 1584. [6]) Arch. gub. Česká Včela r. 1845 str. 374. Obšírněji o tom ještě Mittheil. d. V. f. G. d. D. XVI. a Svátek, Culturbilder.

Pražská brána v Rakovníce.

Od polovice máje s uvězněným alchymikem nic nebylo předsevzato, an se velice durdil, pročež mu dáno lepší opatření a zacházelo se s ním šetrně. Dne 17. června posláni jsou na Křivoklát dva dvorští rady a jeden sekretář, aby jej vyslýchali. Nedlouho potom byl ještě lépe vězením opatřen, ano prý dokonce na hradě zazděn, tak že neměl více povětří nežli díru, kudy by mohl jídlo bráti kus po kuse. Vězení toto byla bezpochyby věž Huderka řečená. Přes taková opatření tohoto roku (r. 1591) nic nedocíleno. Dne 8. února roku 1592 sepsal komorník císařský Jan Hayden, v alchymii zběhlý, ve jménu

Vysoká brána v Rakovníce.

císařově psaní k hejtmanu Prolhoferovi, ukládaje mu, aby předložil Kelleyovi patero článkův, o nichž by se „bez dalších okolků svobodně, veřejně, zřetelně a srozumitelně“ vyjádřil. Otázky tyto směřovaly hlavně k připravování zlata a drahých kamenův (zejména zlata řeč. aurum potabile) a j. v. Poslední odpovědi Kelleyovy že pokládány jsou za „zpurně nestydaté a pyšné,“ nyní prý musí se konečně ukázati pokorným a volným, hejtman pak, nedosáhne-li čeho dobrými slovy, má k němu přikročiti výhrůžkami a „jiným přísným napomínáním.“ Rudolf II. nechtěl dobrodruha propustiti z vězení, jakkoli se ku prosbě Jana Deea sama Alžběta Anglická zaň přimlouvala. Kelley věda dobře, že dostatečné odpovědi dáti

Pečeť velká krále Vladislava II. (Líc.)

nemůže a naděje k vysvobození nemaje, pokusil prý se odvážlivě o prchnutí, však nešťastně; spouštěje se s okna vězení svého zlámal nohu, poněvadž se provaz s ním utrhl. Později odvezen jest na hrad Mostský. Mezi tím utíkala se prosebně k císaři Johanka, manželka uvězněného, poněvadž nejen sebe i s dítkami živiti, nýbrž i manželu na jeho vychování téhodně 3 kopy dávati musila. Ze statku manželova, který byl k ruce císařově ujat, dával se jí toliko někdy kus kravského masa v skrovnosti, „jemuž sem já neobvyklá a jísti nemohu.“ Prosila proto u komory, aby jí summa téhodní vydávána byla, též také aby na zvěř honiti, tím mísu svou opraviti a také něco manželu svému odeslati mohla. A přece jí dáváno 40 kop míš. na měsíc.

Roku 1594 připojena jest k panství Křivoklátskému ves Běleč uprostřed lesů ležící, která posud k úřadu nejv. komornictví náležela. Později připojeny k němu také Chvíňava a Hyskov.[1]) Roku 1597 o hromnicích hořelo na Křivoklátě. Oheň vznikl ve spilce pod velikou světnicí, ta chytla a shořela i s kancelářem, v němž rejstra i jiné věci důchodního písaře byly, též i krov věže prochodité a jiné krovy shořely, naposled se i pokoje královské z předu i ze zadu zapalovaly. Oheň uhašen hlavně pomocí Rakovnických.[2]) Tento oheň ublížil také lidem, kteří měli na hradě své věci. Oldřich Velcer, kovář, který svým řemeslem od 30 let na hradě posluhoval a věkem sešlý byl, obdržel roku 1596 od komory pensí, aby mu do smrti téhodně 14 bochníků chleba a 10 k. míš. dáváno bylo. List ten mu shořel, když se kancelář písaře důchodního zapálila. Po ohni mu pak chleba a peněz dávati nechtěli. Roku 1599 nařízeno Šimonovi Podolskému z Podolí, aby panství Křivoklátské, Zbirovské a Točnické s mezemi a cizopanskými grunty, ve kterýchž místech s lesy královskými se stýkají, v obrys a mapu uvedl. Hejtmanům panství nařízeno, aby mu při tom všelijakým způsobem pomocni byli. Mapy na čisto rýsované, malované a na plátně natažené, přes 6 loket dlouhé a 2 lokte široké, dodány byly císaři skrze Mikuláše z Gerštorfu.[3])

Bývalé královské sídlo sestupovalo čím dále tím více na prostou věznici.

V dubnu r. 1601 jistý Petter (přední služebník Volfganga Rumpfa, mocného císařského služebníka), jemuž dvorská čeleď říkala vůbec „die Lattern,“ „skrze profousa nočního času v domě svém jest zatčen a druhou noc na Křivoklát odvezen, ku kterémužto zatčení bylo prý dostatečných příčin;“ jeho sekretář však uprchl a silně byl stíhán. Roku 1604 přivezen na Křivoklát jako vězeň Jeroným Makovský z Makova, první komorník Rudolfův, o jehož zatčení a věznění na Točnice již (VI. 167) vypravováno. Makovský seděl tu plných 20 let, jak níže doloženo bude. Roku 1607 odděleny od Křivoklátska Lištný a Ostrovec a přidány k panství Zbirožskému. Jako hejtmané byli tu po Prolhoferovi od r. 1602 Oldřich z Gerštorfu a r. 1608 Hertvík Myška ze Žlunic. Tento choval na panství kozy turecké. V té příčině dostal dne 3. srpna t. r. rozkaz, aby tu vlnu do Prahy do ungeltu odvedl.[4]) Forštmistrem tu byl tehda Jan Jindřich Ojíř Saska z Vacovic. — Od r. 1613 byl zde hejtmanem *Ondřej* z *Ostešova.* Za něho sem přivedeni zase zajímaví vězňové. Dne 25. června r. 1613 konal appellační soud ve veliké síni Staroměstské radnice v Praze mimořádné sezení pro rytíře Purkarta z Berlichingen a manželku jeho Ižaldu z Týna, kteří stáli před soudem pro uražení na cti rodu Šlikovského, jmenovitě pro „opovážlivě vyslovené, později vyznané pohanění“ Magdalény Šlikovny z Holiče a ublížení jí na cti „její zachovalé a panenské počestnosti.“ Rozsudek byl i tištěn a zněl co se týče Berlichingena „na místě zaslouženého trestu smrti“ na slavné odvolání, veřejný políček a pětileté vězení, kteréž odseděl na Křivoklátě. Manželka jeho Ižalda od-

Pečeť krále Jiřího.

[1]) Arch. gub. [2]) Beckov. Poselk. II. a. 380, Štembery děje Rakovníka 101. [3]) Hist. sborník II. 323. Úředníky byli roku 1592 Hynek Roh Sosnovec z Vlkanova, purkrabě, r. 1596 až 1601 Pavel Siglerovský z Getndorfu, purkrabě, roku 1602 Jakub Miřbinský z Kortšák, purkrabě. [4]) Arch. gub.

vezena jest na Křivoklát k „věčnému vězení.“ Bezpochyby oba roku 1618 jsou propuštěni.

Direktoři stavovští r. 1618 ustanovení uvázali se také v Křivoklát, vzali posádku pod přísahu a nařídili za hejtmana zámeckého napřed *Jana Jindřicha Cukra z Tamfeldu* a po něm *Oldřicha z Gerštorfu*, kterémuž r. 1620 dne 22. července nařizovali, aby podporoval Jana Jiří Falkenbergera z Kašperských Hor, jenž chtěl zlato rýžovati v řekách a potocích Křivoklátského panství. Tehdáž vyprázdněny z části žaláře Křivoklátské, jen Makovskému se nechtělo dařiti. Již r. 1618 psal direktorům, že jim poví o pokladu císaře Rudolfa, bude-li na svobodu propuštěn. Direktoři, kteří tu vyrozumívali peníze, jichž potřebovali k vedení války, dali Makovského přivézti do Prahy, ale poněvadž on věděl jen o uměleckých pokladech, odvezen jest zase na Hrádek. Podobněž mu nepomohly i jiné prosby r. 1619 a 1620 podávané.

Pečeť velká krále Vladislava II (Rub.)

Po bitvě Bělohorské jest hejtman Oldřich ihned sesazen a dosazen hejtman katolický. Změny té užil Makovský a psal k místodržícím (r. 1621 dne 26. května) úpěnlivou prosbu, aby byl v žaláři svém lidsky chován, neboť jej prý hejtman rok a čtyři neděle držel mezi vrahy a loupežníky, kde takořka o zrak přišel. Na tuto prosbu bylo mu vykázáno vězení mírnější a mimo jiné povoleno mu téhodně tři žejdlíky vína píti. Po velkonocích r. 1623 uvolněno vazbě jeho opět tak, že se za dne mohl po hradě procházeti a že se směla i manželka jeho zdržovati na Křivoklátě. Když pak kníže Lichtenštein dne 17. července roku 1624 na novou žádosť Makovského za propuštění připsal významná slova: „Až bude katolickým,“ nemeškal Makovský přestoupiti a tak po dvaceti letech konečně dosáhl svobody.[1]) Mezi tím se jiná vězení naplňovala. Roku 1621 dne 24. srpna okolo 9. hodiny přivezeni sem Dr. Kašpar Luk, někdejší sekretář německý, pak rada nad appellacími, hrdla odsouzený, avšak milostí darovaný, Mikuláš Štolc ze Simstorfu, někdejší hejtman a sudí zemský Loketský, též hrdla odsouzený, a konečně Dr. Bedřich Jiří z Oldenburka, někdejší rada nad appellacími, jenž měl býti sťat, ale ušetřen jediné proto, že jej chtěli ještě vyslýchati. S vězni těmito poměrně mírně nakládáno. Lukovi hned r. 1622 učiněno polehčení, aby se na dvoře zámeckém mezi strážemi procházeti mohl, a také mu dáno černidlo a papír, aby manželce své dopisovati mohl. Na žádosť Lukovu a Štolcovu císaři podanou dán roku 1623, 31. května rozkaz hejtmanu Tiburci Čejkovi z Olbramovic, aby jim dovolil procházeti se buď ve dvoře nebo nějaké světnici tak, aby vždy jeden hlídač při nich byl, ano i každou neděli a ve svátek aby jim k obědu a k večeři po žejdlíku vína dával. Na jídlo se pak zle neměli. Štolc dostával k obědu sedmero a k večeři šestero jídel; když pak churavostí scházel, dostával k obědu 8 a k večeři 7 jídel, třikrát denně po 5 žejdlících starého piva hnědého a téhodně 6 žejdlíků vína. Když pak od ledna r. 1625 hejtman Štolcovi na stravě a pití ujímal, tak že mu „toliko“ po pěti jídlech a po 4 žejdlících piva dával, stěžoval si Štolc při kr. komoře na dotčené zkrácení, žádaje, aby stravován byl jako za let předešlých, poněvadž sám ještě potřebné a dostatečné stravy a nápojů sobě v hospodě pod zámkem koupiti nemohl. Štolc zemřel roku 1628.[2])

Také několik kněží tu uvězněno. Kněz Mikuláš Kúp, na onen čas farář při kostele sv. Vojtěcha v Podskalí, zdržovav se v Praze přes zákazy císařské, od rychtáře Novoměstského do vězení vzat a odtud skrze téhož rychtáře na Křivoklát mezi jiné vězně odvezen. Kněz Locika nechtě postoupiti fary Týnské knězi římskému, viněn jest, jakoby lid pobuřoval, dne 13. dubna r. 1622 od rychtáře Staroměstského z lože ranním jitrem vyzdvižen a napřed do vězení arcibiskupského na Hradčany dodán, odtud pak na hrad Křivoklát zavezen, kdež prý mu hlavu stíti rozkázali, aby více rozbrojů v lidu netropil.[3])

Roku 1631 upadl Hrádek zase v moc nepřátel. Když Sasové Prahu obsadili, poslal jeden z jejich generálů dva dragony se psaním k hejtmanovi Čejkovi bezpochyby obsahu takového, aby se i s hradem vzdal. Bylť tehda u hejtmana Václav Rychter Kolešovský úředník, který to psaní od nich vzal a

[1]) Hist. Sbor. II. 238. [2]) Pavel Skála V. 162, Bílek děje konf. [3]) Skála tamže na str. 207. a 213.

Střílny na bráně v Rakovníce.

hejtmanovi odevzdal, pak jim zase odpověď přinesl, hospodu v Budech jim vykázal a jísti a píti dával. Ráno on a Čejka jeli do Prahy. Hejtman nic se neradě s purkrabí Kryštofem Fodorem ze Špinerpachu, poslouchal rady Rychterovy a zámek Sasům odevzdal. Tehdy přišli na Křivoklát lejtenant Saský s vojáky, zámek vytloukli a drahně pěkných mušket a hákovnic pobrali. Císařského rychtáře Rakovnického do naha svlekli a všecko mu pobrali. Sasům velice pomocen byl Oldřich Václav z Říčan. Ten chtě vězně Křivoklátské osvoboditi, sebral ozbrojenou rotu v okolí Jílovském a vycvičiv je ve zbrani, s císařskými šťastně se potýkal. Vedravše se na hrad, některé vězně osvobodili. Rychter zůstal potom ve stálém srozumění se Sasíky, až tito konečně v prosinci t. r. z Křivoklátu vypuzeni.[1]) Brzy potom přišel na Hrádek host posud zde nevídaný, P. Adam Kravařský, jezovita, aby okolí hradu od kacířství vyčistil. Vskutku „medovými ústy" svými rozkacené sedláky uchlácholil, k čemuž nemálo mu přispěla postava jeho mohutná „lvové tvářnosti" a „ústa zvučná." Jeho spolúřeholníci vynášeli jej, že v okolí Křivoklátském 10.000 duší peklu vyrval.

Hrádek byl té doby již tak spuštěn, že se pomýšlelo na důkladnou opravu, třeba sem králové již zřídka přicházeli. Roku 1638 udělán seznam pokojů, „které se bezelstně spraviti dáti musejí." Na neštěstí Hrádek zase roku 1643 dne 3. června vyhořel. Oheň způsobil nějaký Pinkas, pacholek Vácslava Kunráta z Elsnic, forštmistra, skrze neopatrné zacházení se světlem, a rozšířil se v brzku tak, že 38 pokojů a komor v popel obráceno. Poněvadž pacholek hned při ohni utekl, Elsnic přijev dne 16. června do Prahy vzat jest do arrestu, aby toho svého pacholka dostavil, a v tom vězení až do dne 21. července zůstával a potom od komory propuštěn byl.[2]) Na rozkaz Ferdinanda III. byly porouchané části opraveny, ano i všechny dřevěné pavlače obnoveny. Mezi tím tu pořáde vězňové seděli. Jedním z nich byl Bedřich Vilém z Opršторfu. Ten roku 1622 ušel ze země. Když Banner vtrhl do země, přišel s ním a ujal se správy Dokez, kam i za ním švédská stráž poslána; tu vypudil kněze katolického a zavedl luteránského predikanta. Když pak od císařských při dobytí Děčína zajat jest, uvězněn jest napřed na Bílé věži a pak proti němu žaloba zavedena. Po provedení právní pře učinil císař vyměření, aby na Křivoklátě pět let pořád zběhlých arrestem stížen a jemu ročně na vychování 150 fl. rh. (díl na penězích, díl na deputátu) dáváno bylo. Pro něho a jeho čeledína povoleny 2 světnice a komora v jednom zavření, hejtmanu však přikázáno, aby dvéře, okna, kamna, stropy a kameny tak opatřil, aby uniknouti nemohl. Z vězení propuštěn jest brzo potom a odešel ze země, ale obdržel r. 1644 povolení, aby do Čech docházeti a svých pohledaností domáhati se mohl.[3]) Času toho měl Mikuláš Bechyně z Lažan a na Vel. Černoci pokojík v manské věži (prochodité?) od komory půjčený, ale

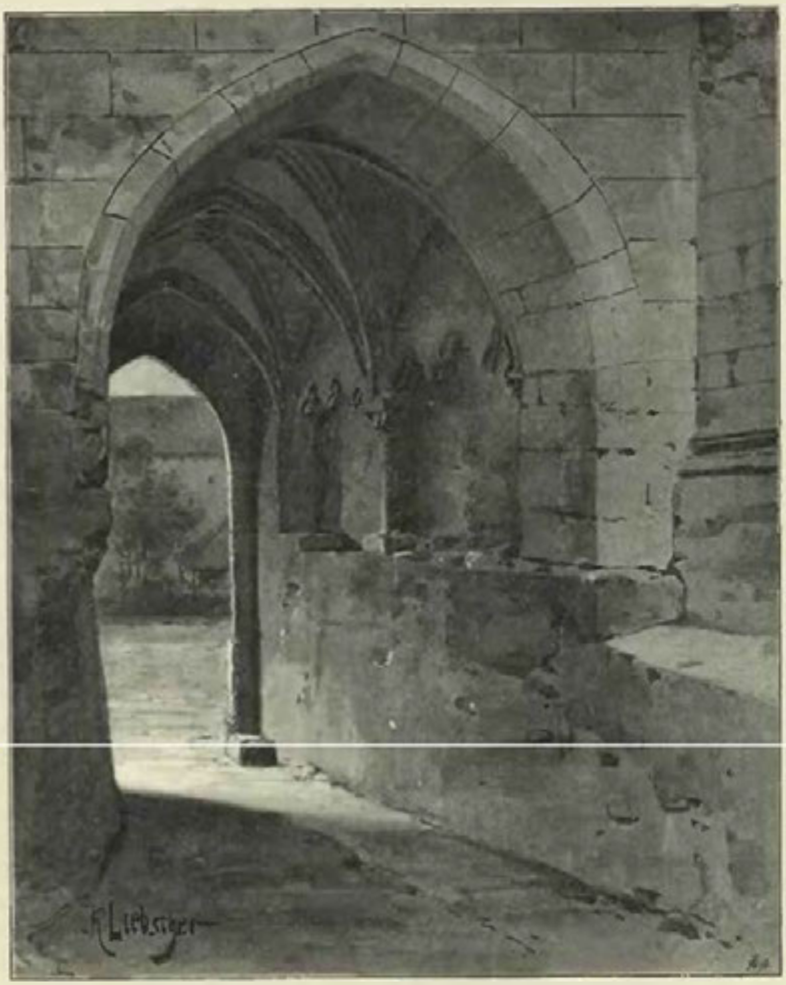

Střílny v první bráně na Hrádku Křivoklátě

[1]) Pam. arch. IX. 958. Osvěta r. 1873 str. 257, Beckovský II. c. 236. [2]) Beckovský, Poselkyně II. c. 317 a arch. gub. [3]) Arch. gub. a Bílkovy děje konf.

nebydlel v něm a dosti na mále některé sklenice a věci tam měl. Naopak měl Jan Rafael Gallides, správce statku Krušovského, počty panství ve 3 pytlících v jednom sklepě složené, kdež mu myši na nich velikou škodu činily. I žádal (roku 1645) u komory za to, aby dotčený pokoj v manské věži vyprázdněn a postoupen byl, aby přijížděje na Hrádek měl místo, kde by svou hlavu skloniti mohl.

Vězňové na Křivoklát, jak se zdá, pořáde posíláni. Když kr. místodržící v příčině některých uvězněných měšťanů kteří ve víře podobojí setrvávali, dne 28. dubna r. 1657 dobré zdání činili, aby osoby ty do vězení na Hrádek přivezeny a tak víře katolické přinuceny byly, císař Leopold, jsa povahy

Druhá brána na Hrádku Křivoklátském. Pohled z druhého nádvoří.

mírné a tiché, toho nedovolil (dne 30. května), nýbrž nařídil, aby osoby dotčené dostatečně v náboženství katolickém vyučeny a pokudž by ani to neprospívalo, aby jim jakožto osobám stavu svobodného jistá lhůta k vystěhování byla uložena. [1]) Hejtmanem byl v ty časy zejména r. 1652 Jan Hogen ze Švarcpachu. [2])

Čím dále tím méně měl Křivoklát pro korunu významu. Ještě Ferdinandové si ho vážili pro krásné jeho lesy a pěknou zvůli na panství. Později i to pominulo a následek toho byl, že vyšel Křivoklát z držení komorního a tak byl tu posledním kr. hejtmanem Jan Rafael Gallindorfár z Rosendorfu. Tehda vzal na sebe *Jan Adolf hrabě ze Švarcenberka* dluh 300.000 tol., které byl dům Rakouský rodu Braniborskému dlužen. Z té příčiny zastavil mu císař Leopold (r. 1658, 14. února) kromě jiných důchodův i Křivoklát,

[1]) CČM. 1881, str. 238. [2]) Arch. Fyrštemb.

tento zejména podlé zápisu dne 6. dubna daného v 100.000 tolarech.[1]) Syn jeho kníže *Ferdinand* založil v Křivoklátě r. 1681 zámecké kaplanství. Konečně Křivoklát (r. 1685, 6. června) skrze komoru kr. prodán *Arnoštovi Josefovi hraběti z Valdšteina* za 400.000 fl. rh. Koruna si vymínila toliko právo, že může panství zase koupiti, všechny many až do dalšího ustanovení, manské knihy, města Strašecí a Unhošť, huť železnou a několik chalup, dále povinnosť dříví k stavění, uhlí a rudu do hamrův Kralodvorských za laciný peníz odváděti. Panství Křivoklátské obsahovalo tehda: Zámek Křivoklát, zámek Lány, pusté hrady Týřov, Jenčov a Divno, tvrz Krušovice, vsi Buda, Častonice, Zbečno, Újezd nad Zbečnem, Račice, Sýkořice, Běleč, Chýňavu, Bratronice, Českou Lhotu, Bezděkov, Lány, Vašírov, Roztoky, Otročiněves, Hudlice, Svatou, Broumy, Branov, Nezabudice, Hracholusky, Újezdec, Týřovice, Skryje, Čilou, Hradiště, Hlohovice, Hlohovičky, Bukovou, Příčno, Ryšiny, Lašovice, Pustověty, Kalubice, Městečko, Všetaty, Krušovice, Hředly, Řevničov, Třtice, Krupou, Mutějovice, Nesuchyni, Milostín, Pavlčím, Kněževes, Lišany, Lužnou, Lubno, Pavlíkov, Újezd Panošin čili veliký, Hvozd, Malinovou a Rudu se vším příslušenstvím. Zároveň s tímto trhem propuštěna z manství a uvedena v dědictví zpupná následující bývalá služebná manství Křivoklátská: Nové Sedlo, Hlohovice, Chříč, Hracholusky, Pavlíkov, Veliký Kolešov, Hostokryje, Kalubice, Běleč, Smrk, Šiškov a pustá tvrz Vlčíhora. Jako manství služebná zůstaly tedy ještě Hnidousy, Chrašťany, Přílepy, Šlovice, Senec, Protivná, Lhota, dvory v Kounově a Sádlně, pak manství s Křivoklátem spojená Panošin Újezd, Všetaty, Chlum a Pustověty. Než i Chrašťany, Přílepy, Oleška, Šimín a Protivná a j. v. patřily již ke Křivoklátsku.

Arnošt z Valdšteina koupil od knížete Adolfa Ferd. ze Švarcenberka Nižbůrk statek, kázal r. 1687 v předhradí Křivoklátskem jižní dům obnoviti a umíraje (r. 1708) odkázal všechna svá panství synu svému *Janovi Josefovi* hrab. z *Valdšteina*, jenž r. 1733 zemřel a posledním pořízením dceři své *Marii Anně* vdané z *Fürštenberka* panství Křivoklátské s připojenými statky odkázal, skrze což se Křivoklát dostal tomuto knížecímu rodu. Císař Karel se r. 1734 odřekl práva zpět koupení králům Českým vyhrazeného proti zaplacení summy 200.000 fl. rh. a prohlásil Křivoklát za panství zpupné, k čemuž i stavové království roku 1735 přistoupili. Při tomto konečném doprodání určeno také, že se má do hutí Kralodvorských 2500 sáhů dříví za jistý peníz odváděti. — Marie Anna z Fürštenberka zvětšila panství přikoupením statků Podmokel, Skřivan a manského statku Všetat a zemřela r. 1756, načež panství spadlo z polovice na děti její *Josefa Vácslava* a *Karla Egona* knížata z Fürštenberka, *Jindřišku* provdanou kněžnu z Thurnu a *Marii Terézii*, novicku v klášteře Voršulinském na Hradčanech, z polovice zřízeno jest rodinné svěřenství, k čemuž byla povolila Marie Terézie císařová r. 1756, a držitelem tohoto (druhého) svěřenství stal se syn Karel Egon, poněvadž starší syn Josef Vácslav byl zdědil první svěřenství, totiž statky ve Švábsku. Karel Egon, uvázav se ve svěřenství, nabyl také smlouvami dílů bratra a sester svých a zemřel r. 1787. Syn jeho *Filip* držel svěřenství a získal všecky rodinné statky v Čechách. Zastižen byv smrtí ještě v mladém věku (r. 1790), poručil panství svá synu *Karlovi Gabrielovi* a dceři *Leopoldině*, provdané princezně Hessenské, Rothenburské a Rheinfelské; syn Karel Gabriel však zemřel r. 1799 let svých nedosáhna, a jeho máti a sestra vyhlásivše se za dědičky zvedeny jsou r. 1800 na panství, po čemž Marie Josefa, ovdovělá kněžna z Fürštenberka, podíl svůj postoupila dceři své, svrchupsané princezně Hessenské. Následkem rodinné smlouvy r. 1803 učiněné, jež byla následek dlouhé pře, odřekly se dědičky práv svých ke všemu statku rodiny Fürštenberské v Čechách vyjma práva, kteráž ženskému potomstvu po vymření rodu po meči náležejí. Zároveň byly všecky statky rodinné v Čechách za statky nápadní (mimo dům v Praze). Podlé tě smlouvy přejal panství *Karel Egon* kníže z Fürštenberka (nar. r. 1796), vnuk svrchupsaného Karla Egona, a rozšířil je r. 1836 přikoupením statku Olešné. Týž pán se stal obnovitelem Hrádku Křivoklátu, jenž 18. srpna roku 1826 strašným požárem silně byl utrpěl,[2]) a mimo to jako památka starodávní stavby dosti dlouho byl zanedbáván, až kníže Karel Egon brzo před smrtí svou (r. 1856) uzavřel jeho obnovení v původním slohu, jež však nedospělo dále, nežli k obnovení překrásného paláce, který od více desítiletí rozdělen byl na rozličné příbytky a palandy. Šťastná hodinka v té příčině pro Křivoklát nastala, když jej spravoval kníže Emil Egon po smrti bratra svého Maximiliána († r. 1873) jako poručník. S velikým nákladem obnoven hrad, při čemž s pilností hleděno k tomu, aby se prvotnímu slohu neublížilo. Za tou příčinou lze očekávati, že mladý dědic *Maxm. Egon*, který panství roku 1885 ujal, slavného někdy a ctihodného Hrádku nezanedbá.

---

[1]) Archiv Třeboňský. [2]) Popis tohoto ohně obšírný má Heber na str. 39.

3. Manové Křivoklátští.

Všech hradů královských byli manové. Bezpečnosti na hradě nemohlo býti, dokud se mu nedostávalo obranců. Ty sobě zabezpečiti každé chvíle a kdykoliv by toho potřeba byla, bývalo účelem zřízení manského, kteréž napodobeno bylo podobným ústavům cizozemským. Kdy se to stalo, není nám známo, ale již ve věci to spočívá, že když byl hrad podlé západního způsobu zřízen, již týmž způsobem také staráno o dostatečný počet bojovníkův. A poněvadž (podlé Františkovy kroniky) král Přemysl II. mnohé hrady stavěl, zdá se, že taková zřízení manská od něho pocházejí. Když poprvé za krále Jana svobody manů potvrzovány, pokládány svobody ty již za něco starobylého, tedy aspoň z třetího pokolení nazpátek pocházejícího. Za službu, kterou man konal, měl statek a kromě toho také jisté svobody. Král Vladislav potvrdil r. 1497 všem manům ve Větších Hlohovicích starodávná jich práva, totiž: kdykolivěk potřeba bude, mají z sebe jednoho vydati se zbrojí na hrad Křivoklát, kdekoliv jdou nebo jedou, cla, mýta ani tržného neplatí, statky své mohou prodávati a odkazovati, nikde jim soud usazen býti nemá, než při tom zámku, kdež jiní manové práv svých užívají, a také nemají od téhož zámku nikam jinam odtrženi býti, neb jsou se dobrovolně předkové jich v tu službu poddali.[1])

Soud manský držíván na Hrádku ve velké světnici. Jakým způsobem soud ten osazován býval, již jednou (VI. 42) pověděno. Sedávalo na témž soudě 12 manů.[2]) Manství odevzdávána, jak již pověděno (na str. 4.), pod věží čtverhranatou a o tom učiněn zápis. S počátku zapsáno každé odevzdání (prodej atd.) ve dsky dvorské; r. 1454 zřízeny jsou knihy manské, do nichž zapisováno každé odevzdání, a kromě toho necháno straně na vůli, chce-li si je také ve dsky dvorské vložiti. Od časů krále Ferdinanda I. přestalo to, a manství zapisována jen do manských knih domácích. Každý man, který léno na své manství přijal, povinen byl dáti hejtmanu Křivoklátskému klobouk s peřím.

Vysazování manství dálo se prvotně bezpochyby ústně, později, kdykoliv se nějakému manu od krále propůjčilo, poznamenáno, jakou službu má konati. Větším dílem to byly služby vojenské, ale nacházely se mezi nimi i jiné rozmanité služby, některé až podivné. Manství byla tato: 1. Manství v Panoším Újezdě. Ves tato skládala se prvotně ze samých dvorů manských, a proto tu byli samotní panoši, odkud také jméno pochází. Držitelé dvou manství před r. 1508 v jedno skoupených povinni byli, kdyby se války strhly, na Hrádku hned po obeslání až do 4 neděl býti a po vyjití těch 4 neděl, jestliže by jich potřeba bylo, měla se jim služba žoldnéřská dávati.[3]) 2. Manství v Hlohovicích rozličná, o nichž již řeč byla, 3. ve Hnidousích dvůr a ves (o jich službách níže), 4. ves celá Novosedly, 5. Chříč statek se službami dole vytčenými, 6. Senec dvůr a ves, jehož držitel (podlé majestátu r. 1389 daného) povinen byl s kuší na Hrádku se postaviti.[4]) Roku 1581 přiznal se Václav Chotek z Chočkova, držitel Sence, že má povinnost, aby v červené sukni se žlutou čepičkou na bílém koni stál, kuši bez tetivy s naloženým jelitem (?) aby proti králi, když k zámku jede, mířil.[5]) 7. Hracholusky dvůr a ves, jehož držitel v brnění sloužil, 8. Chlum dvůr a ves, jenž záhy připojen ke Všetatům, 9. Všetaty tvrz, dvůr a ves, 11. Sadlno dvůr popl. a Přílepy ves. Roku 1400 vysazeno držitelům, aby dodávali 6 samostřílů dobrých každoročně na Hrádek, jako i předchůdcové jich činívali.[6]) Král Jiří ustanovil r. 1459 povinnost, aby s koněm zbrojným na Hrádku sloužili.[7]) 12. V Příčině dvůr a ves, Šiškov ves celá a část vsi Smrku. Z Příčiny vycházela povinnost pověžnická ke Hrádku.[8]) 13. Dědiny na Skalce, 14. Šlovice dvůr a ves, 15. Hlivojedy (později Petrovice) dvůr a ves, 16. Pavlíkov dvůr s jedním lánem, 17. Hlohovičky dvůr a ves, 18. Plaveč ves, která přestala býti manstvím roku 1474, a na jejím místě služby vycházely z Březnice,[9]) 19. Kolešov ves, 20. Hostokryje ves, 21. ves Protivný neb Protivná, která spustla a přikoupena roku 1486 ke Všetatům, 22. Slabec dvůr, 23. Jezevce ves pustá, 24. Kalubice ves, 25. Hedčany ves, 26. Lhotka a Kounov vesnice. Držitelům vysazeno r. 1402, aby s kuší a koněm zbrojným na Hrádku sloužili. 27. Pustověty ves. Služba vysazena r. 1391, ale známa jest teprve z dob pozdějších, totiž s kuší na Hrádku sloužiti. 28. Unice dvůr,

---

[1]) Arch. gub. a Fyrštemb. [2]) Viz Arch. č. I. 169. [3]) Manské knihy druhé. [4]) Diplomatář mus. [5]) Ledr, Chotkové z Chotkova str. 17. [6]) DD. 61. str. 278, kopiář Přemyslovský. [7]) Rkps. Roudnický. [8]) Manské knihy druhé. [9]) DD. 61. str. 512.

29. Chrašťany ves, 30. Oleška a Šimín, 31. v Nezabudicích dědiny, 32. Hrádkovy ves pustá. Držitel povinen byl, kdyby král na Hrádek přijel, aby mu zde s 2 koňmi sloužil, dokud by král neodjel. [1]) 33. Ves Lištný s pustinami Řebříckými, teprve roku 1552 za manství vysazena. Držitel povinen byl s koněm, v přední a zadní zbroji s oboječkem, v šorci a zárukáví brněném, peklhaubcem, ručnicí a sviním oštěpem, tak jak na střelce jízdného náleží, na Hrádku sloužiti. [2]) 34. Obyvatelé města Rakovníka zavázáni byli službám manským, propůjčovati a voziti šaty ložní na Hrádek, kdykoliv sem král přijel. Od toho byli r. 1488 sproštěni. [3])

Kdyby se nám byly zachovaly staré urbáře Křivoklátské, bezpochyby bychom služby manů podrobně znali. Takto jsme poukázáni jen na zlomkovité zprávy. Celkové jakési sestavení (ale přece

Dvéře v Huderce.

neúplné) zděláno někdy k r. 1556 podlé starších zápisek a dostalo se v držení rytíře z Bienenberka, který tolik starých památek nahromadil, aby se čerstvěji dostaly z Čech. Zníť pak zápis ten s poznámkami, které jsme dali do závorek, takto:

Jan Šmohář z Hrochova na Všetatech kdykoliv povolán bude, má s koněm na hrad přijeti a zde zůstávati, dokud potřeba bude. Mimo jídlo a pití se mu nic dávati nemá.

Pan Dlask ze Vchynic na Hlivojedech a Jezevcích (asi před r. 1545) má z obou těchto manství dva oděnce týmž způsobem na hradě vypravovati, Jindřich z Vřesovic (od r. 1550 na Hracholuskách) také má v úplné zbroji na hrad jeti a tam čekati a také jísti a píti obdržeti.

Jindřich Týřovský a Enzidle má ze Šlovic a Sádlna (r. 1503 atd.) taktéž sám druhý v železné zbroji na hrad přijeti.

[1]) Arch. gub. [2]) Tamže. [3]) Arch. Rakovnický.

Z pustého zámku Vlčí hory u Malého Újezda (t. j. Panošího) má se také oděnec postaviti.

Žibřid z Bolu na Příčiné (od r. 1549) má J. M. K. otavu do previtu vézti, a poslední čtyři rytíři povinni jsou vězně na hradě stříci.

Kvasnička ze vsi Třtice má na hrad v železné zbroji přijíti a zde plniti, co mu kázáno bude.

Panoše Jiří Smolík ze Slavic (od r. 1539 na Hnidousích) má v železné zbroji na hradě sloužiti a J. M. K. psa vychovati.

Z pusté vsi Hedčan má chlap s kuší na hrad přijíti, kdež mu šípy na králův náklad dány budou.

Z Kožlan má Jíra s kuší na hrad přijíti, kdež mu taktéž na králův náklad šípy dány budou.

Dveře ke Stříbrnici. (Viz str. 10.)

Viktorin z Gutšteina má z Plavče a Šiškova sám druhý s oděním a kuší na hrad přijíti a zde zůstati dotud, pokud mu kázáno bude. Jemu se má jísti a píti dávati.

Jan Šlovský ze Šlovic (r. 1548) ze statku Chrašťan má s oděním na hrad jeti a tam čekati, dokud mu kázáno bude; taktéž ze vsi Přílep má ročně 6 nových kuší zaplatiti a čtyři střelce pěší na věčné časy má na hrad stavěti, kdež jim toliko šatstvo a střely dávány budou.

Pan Košatecký z Kolovrat má ze vsi Čičovic oděnce na hrad poslati a tento zde čekati, pokud páni káží.

Držitel vsi Lištného má v odění na hradě sloužiti.

Pan Jan z Lobkovic z hradu Krakovce (od r. 1518) má s 4 kopími na hrad Křivoklát přijíti a zde podlé rozkázání pánů čekati.

Petřík ze Skalky má sám třetí na hrad přijíti a zde mimo jídlo a pití nic jiného nedostane.

Vácslav Strojetický ze Strojetic na Chříči (koupil ji r. 1540) má na hrad v železné zbroji přijíti a tu vykonati, co mu páni káží.

Panoše Vácslav Šlovský ze Šlovic na Kounově (od r. 1554) má v odění železném na hrad přijíti a zůstati, kdež postaven bude.

Hanuš z Nostvic na Lhotce a Rudě (r. 1556) má sám druhý v železné zbroji na hrad přijíti a zde zůstati, dokud na něm žádáno bude.

Ze vsi Krušovic má jeden jonák na hrad s kuší přijíti a šípy mu dány budou.

Panoše Zikmud z Ladešína (?) má s kuší přijíti a vykonati, což mu kázáno bude.

Jan Bořita z Martinic má před vojskem páliti (koupil r. 1541 manství Okrouhlík).

Jan z Zakšova (od r. 1545 a 1548 v Panoším Újezdě) ze statku, který drží, má s kuší na hrad přijíti a učiniti, což mu kázáno bude; tak i Jiří z Zakšova a Mikuláš Hracholuský ze Vlenec (od r. 1550 v Panoším Újezdě).

Mimo tato služebná manství byla také robotná manství, jichž roboty a služby rozmanité, někdy i podivné byly. Tak člověk ze vsi Bud povinen byl každou sobotu z Rakovníka 4 kopy vajec na zádech na hrad přinésti, kdež mu za to čtvero vajec podáno bude. Jistý lovec ze vsi Zbečna rok co rok do kuchyně zámecké dva nože a sekyru na maso dávati musil, kdykoliv se rozlámaly. Velké množství jednotlivých lidí musili ročně dávati tolik veverek, kolik bylo dní v masopustě, a opět jiní tolik kop sýkor, kolik bylo nedělí mezi sv. Petrem a sv. Vácslavem. Podivná byla robota jistého Šimona Šípa podlé tohoto poznamenání: „Ves Městečko. Grunt Jakuba Cardy drží Šimon Šíp, jemuž náleželo 16 korců polí, z čehož platil 30 gr. daně. Držitel tohoto gruntu povinen jest při početí války v červeném šatě a na bílém koni, kteréž mu na hradě dány budou, před J. M. králem jeti a páliti, kdež mu ukázáno bude. Za to neplatil daně ze statku mimo peníze svrchupsané. A obyvatelé vsi Bud mají všechna vína, kteráž přijdou, do sklepů zámeckých vyváleti.“ V manských knihách zapsány jsou také dědiny v Újezdci nad Zbečnem, Zbečně, Lužné, Častonicích a rychta ve Hředlích, kteréž se mají bezpochyby za manství robotná pokládati.

4. Lesy Křivoklátské.

Les má svoje kouzlo, kterému se žádný smrtelník — ač není-li cit jeho pro přírodu docela otupen — ubrániti nemůže. Ale jakkoli máme krásných lesů v Čechách dosti a na všech stranách své krásné vlasti, přece žádný z nich nemá takových bohatých dějin, jako lesy Křivoklátské. A dějiny jich jsou také dějinami hradu, neboť bez svých lesů nebyl by se Křivoklát nikdy stal tím nádherným sídlem královským, jako byl ve 13., 14. a 15. věku.

Jako klénot drahý ostříhány jsou tyto lesy od svých pánův, ačkoliv z bohatství jich nesčíslné užitky dopřány byly obyvatelům okolním. Čteme-li, jak Karel IV. chválí „lesů našich království Českého hustosť a dříví divná vysokosť ve mnohých krajích světa slavně jest oznámena“ a že hospodářství lesnímu věnoval 9 kapitol svého zákonníka, poznáme také, jak mu v mysli a paměti utkvěly ty lesy, které jako pachole nejčastěji vídal, jak pečlivě dával zaznamenávati, že ten cizincům podivuhodný a krásný poklad lesů nejen nechce rozptylovati, nýbrž i snažnou péčí od zbytečného roubání zachovati, aby věčně neposkvrněny zůstávaly. Co Karel ve svém zákonníku uložil, nestalo se sice zákonem, ale svědčí o tom, jak si šetrný císař ve své mysli dobré hospodářství lesní představoval. Žádný poctivý hajný neb lovčí — tak asi jest jeho myšlení — z lesa dřev nevyváží a prodává, leč jen souše nebo což by větrem padlo, neboť co se z lesa prodá, má býti jediné k užitku páně; hajný, který pána svého okrádá, zasluhuje, aby mu byla pravá ruka uťata a statek jeho do královy komory zabrán. Žádný čas a zvláště v podletí a létě první a druhou mízhou nemají se kůry loupati; hajný, který by tak činil, zasluhuje trest jako hajný zlodějný,

a jiný člověk spravedlivě by byl trestán, aby mu byla pravá ruka odřena. Kdo by oheň klásti kázal v lesích, zasluhuje, aby byl ohněm pálen až do svého skonání života. [1])

Vrchní úředník nad lesy byl lovčí lesů Hrádeckých, jemuž podřízeni byli hajní čili lovčí. Za starších dob se rozeznávaly jen troje lesy, totiž Křivoklátské, Týřovské a Bukovské, později děleny na několik úřadův, totiž Bezděkovský, Chvíňavský, Hudlický, Roztocký, Bukovský, Luženský a Vaširovský. O Luženském hájemství neb úřadu mluví se již k r. 1417, kdež jest řeč o Hanuši hajném (custos silvarum), jehož syn Jan v témž úřadě r. 1436 následoval. [2]) Mohl to tedy býti úřad dědičný, k němuž jisté požitky náležely, a ty se snad i s úřadem mohly kupovati. Hajní měli svůj soud. Když r. 1454 poháněla Dorota vnuka Zdislava Rahela, Václava Panůška a Rybsu, že jí drží bez práva dědinu hajničí ve Chvíňavě, do soudu dvorského a od soudu dvorského dodán byl půhon na Hrádek, odpověděl k tomu Jan z Kozojed, purkrabě (roku 1454), „žeť ti hajní (totiž oba pohnaní) i všichni hajní k súdu dvorskému nepříslušejí a zvláštní súd od starodávna svój na Besedici mají.“ [3]) Škoda, že již není knih hajničích! — Lesů se užívalo sekáním dříví, myslivostí a jinými užitky. Poněvadž bylo lesů mnoho a přese všechnu potřebu více narostlo, nežli se mýtilo, také zvěři bylo hojnosť, dávali králové manům a služebníkům svým rozličné svobody v lesích. Tak na př. měli držitelé Nižburka od r. 1384 právo, aby sekali v lesích Hrádeckých dříví k palivu a mohli jich čížbami užívati. Ale při všech těch a takových svobodách rozhodoval lovčí neb hajný, kde si kdo sekati mohl. Jíra z Roztoku, jako pán hradu Krakovce, obdržel r. 1386 povolení, aby mohl v lesích Hrádeckých dříví ke stavbě a k palivu a vší potřebě hradu Krakovce sekati a zvěř velkou, totiž jeleny psy štváti a zvěř malou a divoké svině do tenat, ale beze psů chytati. [4]) Právo to náleželo ke Krakovci po dlouhá léta. Farář Zbečenský míval právo v lesích pásti a k potřebě své dříví sekati, loviti v potocích a držeti slup; král Václav přidal k tomu r. 1388 lovy vší zvěře, ale jen do vůle královy. [5]) Král tento vůbec byl kněžstvu na svých panstvích velice nakloněn. Faře Rakovnické daroval r. 1407 mlýn Německý pod Rakovníkem tak, aby na všechny jeho opravy mohla si dříví v lesích mýtiti, avšak farář mohl také na stavbu fary a domu svého, na ploty a k palivu jakékoliv dříví bráti. Kromě toho měl svobodu třikráte do roka, o sv. Bartoloměji, v adventu a v postě srnu neb dvě zabiti, zajíce však mohl častěji chytati. [6]) Později určitý počet dříví na děkanství odváděn, ale již roku 1717 se hejtman zpěčoval je vydávati.

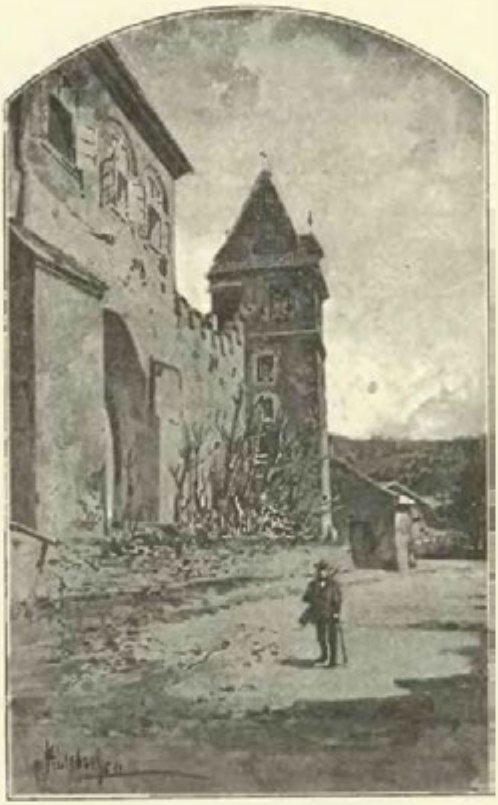
Pečeť krále Přemysla II.

Kromě těch a takových svobod, z nichž se vyvíjely rozsáhlé servituty, byly také asi takové, jichž znění nám není známo, a zase takové, kteréž ústně dány a od starodávna zachovávány byly. Tak na př. měli Rakovničtí od starodávna svobodu, aby si mohli bráti souše a lomy. Užívali toho tak výdatně, že král Ladislav potvrzuje ta práva (roku 1454 dne 7. června) přičinil k tomu výminku, aby si brali, co unesou, ale voziti dříví že nesmějí. Jak výše pověděno bylo, měli také pastvy v lesích, ale konali robotu při honech. Král Jiří daroval jim r. 1466 potok tekoucí od Hany pod někdejší železnou hutí, tak aby tu ryby mohli lapati až ke Hrádku. [7]) Časem si navykli hejtmané pro větší zisk celé kusy lesů pod plat dávati. Hrozek dal pod plat roku 1487 „kus království“ pod cestou Rakovnickou Václavovi Soudnému, sladovníku v Rakovníce, tak aby ho užíval tři léta bez platu a potom každoročně o svatém Martině jednu hus na Hrádek dodával. V lese si mohl nasekati prutův a kolů k hradbě, též tyčí, kdyby tu chmelnici udělal. Jiřík z Násile přidal témuž Soudnému kus na Hané v týchž končinách (roku 1496), začež byl Soudný povinen na den sv. Martina dvě husy „krmné, dobré, tlusté, připravené“ na Hrádek dodávati. Chtěl-li si ten kus plotem ohraditi, mohl tak učiniti, a úředník měl mu kolí a pruty „na slušném koláči“ (t. j. proti odměně) dávati. [8]) Král Vladislav dopustil r. 1499 Otíkovi, aby si pod zámkem Hrádkem dům koupil aneb postavil a do své živnosti z něho neplatil a služeb nečinil. Svobody k tomu domu byly

[1]) Arch. č. III. d. [2]) Rkps. Roudnický. [3]) DD. 19 str. 113. [4]) DZ. 2. L 18. [5]) Arch. c. k. dvorský. [6]) Archiv Fyrštemb. [7]) Arch. Rakovnický. [8]) Knihy grunt. Křivoklátské r. 1512.

veliké, totiž aby si ryby v potoce pod zámkem lovil, dvoje číhadla si způsobil a jich užíval čížbami ptáků, sítěmi a se lpem, s jestřábem jezdil a holuby bil, rysy, lišky, vlky bil, veveřice k své potřebě chytal, každý rok uštval aneb s tenaty chytil 30 zajícův a les suchý ku palivu bral s volí úředníkovou, kdež mu ukázáno bude.[1]) Tu viděti poprvé, jak kratochvíle myslivosti i prospívala, jestliže se dravá zvěř příliš se vzmáhající hubila. Pro držitele manství jednoho v Panoším Újezdě dána r. 1508 svoboda, aby si v újezdě Bukovském dříví k stavení a k palivu bral, ovce tu pásti a zvláštního ovčáka k nim chovati mohl.[2]) Svobody podobné většinou manům příslušely.

Vesnice na panství i sousedních zbožích královských anebo manských měly svobody v lesích, ale za to rozmanité poplatky odváděly. Většinou měly pastvy. Za to dávali pastevní sýry: Újezd nad Zbečnem, Račice, Roztoky, Branov, Broumy, Otročín, Týřovice, Skryje, Čilá, pastevní kury: Račice, Chýňava, Broumy, Týřovice, Skryje, Čilá, Pustověty. Z cizopanských Kublova, Černína, Tuchlovic, Stradonic, Žloukovic, Chlumu a statku Chrustenického dávali pastevní kury, vejce, sýry, dílem všechny troje, dílem některé z nich, ale z Chrustenic dávali také ospy ovesné. Takovým způsobem vybíráno ročně drahně vajec, slepic, sýrův a i preclíkův za pastvy a proutí, později se dávaly i platy na penězích, na př. groš z 5 krav. Obec Černínská nad paměť lidskou bývala v užívání posoušního dříví neb vývratí k palivu, též proutí na pletivo k hradbám a pasení dobytků v lesích Hrádeckých. Za to odváděla preclíky (za 8 gr.), 9 slepic (po 5 gr.), 4½ kopy vajec (po 15 gr.), 15 sýrů kravských (po 3 gr.). Zdá se, že úředníci to Černínským dovolovali, ale tito nic písemného neměli. Kublovští dávali platu pastevního 10 kur, 2 kopy a 25 vajec a 10 sýrů, proto že dobytky do lesů na panství doháněli a louč sobě kopali. Podobné byly také platy ostatních již jmenovaných vesnic.

Malá bašta na Křivoklátě.

Manové dělali si pomalu taková práva v lesích, že se to muselo obmezovati. Z poručení krále Ferdinanda soud komorní učinil nařízení roku 1536 manům Jindřichovi Všetatskému ze Všetat a Jindřichovi Seneckému ze Lhoty, aby oni i lidé jich bez překážky po království okolo Pavlíkova, Lubné, Hvozdu, Újezda a Malinova jeden každý do 500 ovec a více nic chovati a pásti mohli. Průhony, kudy by do lesa a na jiná pastviště beze škody proháněli, měly jim býti puštěny anebo osobami, kteréž tam na to prve jezdívaly, ukázány a vyměřeny. Když pak se obilí z pole sklidilo, nesměli dopouštěti po strništích nových do sv. Kříže povýšení (14. září) a po trávnících, kdež sobě lidé pro své dobytky pastvy zatkli a zahájili, do svat. Havla (dne 16. října), též také u vsi blízko ovčákům svým pásti. Kdokoliv jakou škodu spasením obilí neb luk aneb kterak jinak lidem učinil, tu škodu vedlé slušnosti a uznání napraviti aneb se o ni umluviti povinen byl, na ovčáky neukazuje. Psů nesměl nikdo více než dva míti při stádě, malé ani velké, i ty musel opatrovati po lesích, aby škody na zvěři nečinili.[3])

Lepší péče o zvěř nastala od těch dob, co Ferdinand I. zavedl lepší pořádek ve věcech komorních. Doposud se bila a tloukla zvěř užitečná a škodná rozmáhajíc se pomáhala ji hubiti. Od té doby nedovoleno vysokou zvěř honiti, nýbrž raději dávány deputáty, jako na př. roku 1526 a 1527, kdež zapsán Radslavovi Beřkovskému ze Šebířova každý rok z Hrádku jelen a vepř divoký. Roku 1531 nařízen jest Franc Rausendorfár za forštmistra Křivoklátského, aby pilně zvěř hlídal, začež mu dáno platu 100 fl. r. Aby mohl úřad svůj dobře spravovati, přidáni mu 4 hajní (fořtknechti), z nichž každý roční plat 10 kop

[1]) Staré knihy manské. [2]) Druhé knihy manské. [3]) Reg. 6, J k. s. O 9—10.

dostával.[1]) Roku 1532 vložil král na Břetislava Švihovského z Ryžemberka, aby všude po království hájil a opatroval, aby nikde jam na zvěř velikou a malou buď při pomezích aneb jinde v krajích zděláno nebylo, nýbrž i ty, které prve byly zdělány, aby byly zametány a zaváleny, a koho by zastihl, aby mohl obsílati z pokuty. Od té doby komora pilně o to dbala, aby se zvěř nehubila. Za zlé se mělo Petrovi Holému z Chrastu (r. 1531), že dovoluje sedlákům svým v Kalubicích a Unicích zvěř bíti a v potocích loviti. Z těch příčin i ujednáno roku 1538 s držitelem Nižburským, že se honův, lovův a myslivosti po lesích Křivoklátských zřekl. Králi k vůli, aby mohl míti tím větší zalíbení v myslivosti, i okolní pánové zříkali se vysoké honby, aby se zase zvěř rozploditi mohla. Tak slíbil r. 1539 Ludvík Bezdružický z Kolovrat a na Kornhauze, že za 5 let vysoké zvěři, totiž jelenův, laní, kolouchův, mladé zvěři, sviní, medvědův, srn, srnců na všech gruntech svých a zvláště těch, které se s grunty Hrádeckými stýkaly, honiti nebude. Za to mu slíben roční deputát 2 jelenův a propustily se mu zaječí lovy a štvaní s jestřábem a líhavým psem na vlky, lišky a rysy. Podobněž i Vácslav Mašťovský z Kolovrat, když měl r. 1545 vyplacovati Týřov, pustil od lovův, začež měl ročně 2 jeleny, 2 vepře a 4 srny dostávati a mýcení lesů, pokud by se na prodej sekalo.[2])

V ty doby bydlel na Zakopaném bratr Jiřík, poustevník, ale jak se zdá, dosti chatrně se mu vedlo. Z obtížení svého dodal prosebný spis králové, a ta s dovolením královým rozkázala hejtmanovi, aby mu dával 2 strychy mouky. Právo to mu vloženo r. 1546 ve knihy gruntovní.[3]) Králové měli zalíbení v myslivosti, ale o zvěřinu dělili se s nimi druhdy úředníci. Tak asi tomu rozuměti, co řekl r. 1549 Žibřid z Bolu k Jiříkovi Mniškovskému z Entnšlanku, písaři komornímu. Onen totiž přišed do veliké světnice pravil, že je zjevný zloděj a krade králi zvěřinu a řeřábky.[4]) V prosinci roku 1549 projednáno s mnohými okolními šlechtici, aby se do pěti let myslivosti na vysokou zvěř zdrželi, začež měl jim v říjích některý jelen dáván býti. K tomu přistoupili Ludvík Bezdružický, Jan Bořita z Martinic a na Týřově, Jan ze Šlovic na Olešné, Jindřich z Vřesovic na Hracholuskách, Vácslav z Násile na Krušovicích, Jindřich z Vřesovic na Hřebečníku, Bohuslav Sekerka ze Sedčic na Skřivani. Poněvadž obyvatelé města Strašecího veliké povolnosti forami, na lov chozením i jináč činívali, dávalo se jim z lesů dříví k stavení, neměli však na to nic písemného. Tedy král považuje, že „časové a hejtmané na témž zámku se mění,“ jim té svobody r. 1549 dne 23. listopadu potvrdil.

Západní část prvního nádvoří na Křivoklátě s Huderkou.

Okolo roku 1562 častí lovové při Hrádku času zimního bývali od arcikněžete Ferdinanda, a Rakovničtí vždycky při tom býti musili s velikou svou škodou. Neb povinni byli na honby a lovy lidi a čeládku darmo, koně pak s vozy proti záplatě vysílati, zvěř honiti pomáhati a jiné k týmž lovům náležité a obyčejné služby vykonávati.[5]) Jetřichovi Váleckému z Vřesovic, forštmistru Křivoklátskému, povoleno roku 1562 za služby jeho, aby dříví suché, stojaté i ležaté, tolikéž i pařezí loučové k svému užitku prodávati mohl, též aby za řekou Mží na druhé straně k Točníku 100 volův a 100 vepřů na pastvu na žaludy a bukve hnáti mohl a sobě ten dobytek zpeněžil.[6])

I jinak ještě s dřívím nešetřeno. Roku 1568 dal arcikníže Ferdinand dříví Žloukovským, ani vyhořeli. Také Jindřichovi ze Štampachu dovoleno (r. 1575), aby hájů královských u Hostivice sekáním dříví užívati mohl, ale zapověděno mu myslivost tu provozovati a dobytek pásti. Rudolf II., který se v prvních letech panování svého rád honbou obveseloval, staral se také o rozplození zvěři. Poněvadž pak všichni sousedé panství Křivoklátského přílišně zvěř hubili, nařídil na návrh komory (r. 1579) aby

[1]) Rkps. Roudnický. [2]) Arch. gub. [3]) Knihy grunt. r. 1530. [4]) DZm. 68. C 44. [5]) Štemberův Rakovník str. 81. a archiv Rakovnický. [6]) Archiv gub.

Líc majestátu krále Janova (z l. 1310—1319).

ti, kteří mají zpupné statky a jimž se to zapovídati nemohlo, v dobrotě byli napomenuti, aby příliš zvěři nehubili, manové pak aby ukázali svoje svobody, mají-li spravedlnosť k myslivosti. Když byl Rakovník povýšen r. 1588 na město královské, neupuštěno přece od starodávné roboty, aby při lovech pomáhali, ale obmezeny také jejich pastvy. Neb poněvadž se za to mělo, že by bylo lesu k veliké škodě, kdyby daleko dobytky honili, vyměřeny jim pastvy od hejtmana a forštmistra jen v jistém díle lesu, při čemž se přísně mělo šetřiti výminek následovních: Nikdo nesměl v tom díle pásti, dokud stromy neodrostly. Směli jen pásti dobytek hovězí a psův neměli do lesa bráti; ovčáci nesměli sem doháněti. Jestliže se v těch místech hustiny zdělaly, že tu leč mohla býti, tedy Rakovničtí, kdykoliv jim forštmistr dal znáti, do té leči za některou neděli honiti nesměli, až po lovu bylo. Sousedé, kteří měli chmelnice, louky a dědiny blízko lesů ležící, k nim chodíce dlouhých ručnic při sobě nositi nesměli, tím méně do lesů přecházeti a zvěř stříleti. [1])

Roku 1577 vydán byl řád, jakým se lesy spravovati měly. Hejtmanu rozkázáno, aby vyjel s písařem lesním a s lovčím do každého úřadu a maje při tom s sebou toho úředníka, který ten úřad spravuje, ohledával, ve které ochozi má les prodáván býti. Úředníkům kázáno, aby ráno na lesích bývali, dohlíželi pilně, aby les byl šetřen, zvěř ostříhána a tráva spravedlivě prodávána. O vlčích jamách ustanovení bylo, aby do svatého Martina zdělali je tam, kde prve bývaly, ale přikryli zase, aby jich vlci neshlídli k potomnímu lícení, když pak by čas přišel, aby tu na vlky líceli. Na mýtech mladých nedovoleno pásti a času jarního všichni požáru pilni býti měli, pro kteroužto věc pastevcům s uhlem pásti nedávali. Toto poslední mělo se přísně vykonávati a jestli by úředník toho zanedbal, mělo se k jeho hrdlu a statku hleděti.

Roku 1599 stavěl Kryštof Schürer, hutmistr z Falknova, novou huť sklennou u Broum, na kterouž obdržel svobody od hejtmana Prolhofera a též královskou výsadu. Vykázáno mu tedy při vsi šest lánů lesa, aby tu ze svého měšce dům, dvůr, huť, role, louky, rybníčky, mlýn náchlební a pilu zřídil. Zde mohl si také zříditi několik domků pro dělníky, kteří se stali poddanými Křivoklátskými, založiti masné krámy, dobytek bíti, chléb péci a ječné a bílé pivo (které by z Křivoklátu nebo Točníka bral) šenkovati. Pro svou čeládku směl i pivo vařiti, ale víno mohl jen pro domácí potřebu kupovati. Ze shnilého, vyvráceného aneb ležatého dříví mohl na podzim a v zimě popel páliti tam, kde se mu vykázalo. Myslivosti se měl docela zdržeti, ale na svých gruntech mohl míti čížbu se lpem anebo se sítěmi. Panství odváděl platu 50 kop, truhlu pěkných prohledacích kolleček a dvě truhly sprostých proti záplatě. [2])

Na mnohonásobnou žádosť Rakovnických vyjel r. 1615 Ondřej z Ostešova, hejtman, na vyhlídnutí průhonův a pastvin na Hané a tu vsazeno mezi jich grunty a královskými sedmero mezníků. První mezník vsazen jest konec háje u břehu rybníka a dáno pod něj půl přesky mosazné, podkovní hřebík, dva knoflíky skleněné, dva malé peníze a okolo něho uhlí osypáno. To všecko se stalo, aby s ním nikdo hnouti nemohl. Aby zůstala paměť toho mezníku, vymrskáni při něm tři sousedé Rakovničtí, hajný Luženský a jeden podruh. Pod každý mezník položeno něco, buď jistý počet oblázkových kamínků nebo uhlí, nebo knoflíky, nebo hřebíky. Sedmým mezníkem byl dub veliký, rosochatý; na něm vysekán kříž, hřeb kolní do téhož kříže vbit a jiné dva kolní hřeby po straně do toho dubu vraženy. [3])

Po bitvě Bělohorské pracováno zase usilovně k tomu, aby se vysoká zvěř na panství šetřila. Od r. 1614 vždy po několika letech udělána a obnovena byla smlouva s Jaroslavem Bořitou z Martinic. Tento na žádosť císařovu a jemu k zalíbení uvolil se a toho při myslivcích a lidech poddaných nařídil, aby v lesích a gruntech u vsi Rynholce a Žiliny, které se s lesy Křivoklátskými stýkaly, žádná vysoká ani černá zvěř střílena nebyla. Za to obdržel Bořita z lesů Křivoklátských a Zbirovských každoročně deputát 7 jelenů, 6 kancův a 6 srn dobrých (druhdy i 10 kusů každého druhu), velikých a hodných

[1]) Archiv Rakovnický. [2]) Archiv Fyrštemb. a gub. [3]) Archiv Fyrštemb.

v celosti se všemi droby a za čerstva časně. Lidem jeho poddaným na jich prosbu, poněvadž jim zvěř velikou škodu činila, dávalo se zdarma dosti dříví nebo pletiva z lesů královských, aby si mohli pole ohraditi. Nad smlouvou touto z obojí strany přísně bděno. Roku 1637 vyšel si Václav Srb ze vsi Žehrovic do lesů Žilinských a tu postřeliv jelena šel za ním až na ta místa, pro která dotčená smlouva platila. Ale tu setkal se s forštmistrem Křivoklátským a vida nezbytí dal se na útěk. Pro tu věc vzat jest do vězení zámeckého a odtud do městské šatlavy o Muncifaji dán. Propuštěn potom, když dal od sebe revers, že s ručnicí ani na grunty Žilinské ani do lesů královských choditi nebude pod ztracením hrdla. [1]) Podobné smlouvy bezpochyby i s jinými pány zavírány. Roku 1638 honil císař Ferdinand III. po čtyři dni u Křivoklátu a zabil s bratrem svým Leopoldem 63 kusy rohaté zvěře. Rakovničtí pomáhali v 68 osobách a s 20 koňmi. [2])

Rub majestátu krále Janova (z l. 1310—1319).

Ode mnoha let dála se v lesích královských veliká škoda na zvěři střílením a jinými obmyslnými způsoby; tak činili tajní i zjevní škůdcové, mezi nimiž i osoby svobodné byly. Z těch příčin nařídil císař (r. 1649, 14. září), aby kdekoliv hejtman nebo forštmistr by se některého škůdce doptali nebo jej sami postihli, jím se zjistiti chtěli aneb za vydání požádali, aby se každý k nim poslušně zachoval, škůdce vězením opatřiti dal a pokudž by potřeba ukazovala, jímati nápomocen byl. Za nezdržení a upuštění takového škůdce určilo se 1000 kop gr. pokuty. Roku 1651 již po kolikáté obnovena jest smlouva s vrchností Smečanskou a deputát určen na 9 jelenův (od 24. června do 1. září), 9 kancův (od 11. listopadu až do postu) a 9 srnců (kdykoliv) Z let 1676—1677 máme pak první seznam jelenův. Bylo v onom roce 8 osmnáctníkův, 20 šestnáctníkův, 38 čtrnáctníkův, 69 dvanáctníkův, 110 desátníkův, těch tedy 245 kromě všech ostatních až do vidlákův, kolouchův a jeleňat.

Dokud králové v držení Křivoklátu byli (i když Švarcenberkům náležel), držela se sice ruka nad zvěří, ale zemané, měšťané a lidé poddaní v užívání práv svých pastevných nijak nebyli zkracováni. Když se však panství v držení pana z Valdšteina dostalo, práva ta omezována. Počátek se stal s Berounskými, kteří práva toho bezpochyby od starých králův ústním darováním dostali. Napřed proskakovala pověsť, že se všelijaké pastvy v lesích Křivoklátských zapovídají. Roku 1687 na jaře pak pastevcům jich pasení na Lísku skutečným zatčením skrze polesného Hudlického zamezeno. Když o tom stížné psaní (4. května) na Hrádek k hejtmanu Petrovi Pátkovi posláno bylo, odpověděl tento (7. května), že v urbáři nejmenší zprávy o tom není, a že netoliko cizím, ale i vlastním panským i lidí poddaných dobytkům pastvy, prve obyčejné, nyní hrubě ztenčeny jsou proto, že nynější vrchnosť zvelebení a rozšíření myslivosti zvláštní milovník jest. „A tak voda, kam pán káže, téctí musí,“ doložil. Když pak Berounští druhé psaní poslali dokládajíce, že by se nad paměť starobylé sousedství novou vrchností mutírovalo, odpověděno jim (12. července), že vrchnosť jako nový pán nové právo ustanoviti nebo staré prokázané potvrditi a schváliti, to jest věděti chce, čeho kdo a jakým právem od panství užívá, kteréž že vrchnosť nenašla, nýbrž draze zaplatila; pročež když se sousedsky, bez pretensí nějaké povinnosti přednese, že Beroun témuž panství jaké vděčné odměny za ty užívané pastvy činil, že ty pastvy potom bráněny býti nemají, „trucem však a pohrůžkami se tu nic nevyřídí, neb panství snáze beze všech okolních měst a statků, než jedno z nich bez gruntů Křivoklátských býti může.“

Z roku 1688 zachoval se nám zápis, jakým způsobem pytláci trestáni bývali. Zajímavý je nejen pro tresty, nýbrž i pro to, že tu mnoho lidí trestáno, a z toho viděti, jak zakořeněna tato vášeň byla. Podlé rozsudku appellačního soudu byli pro krádež zvěři trestáni Jiří Vondrák, aby byl jeden rok v železech a poutech, Petr Maršálek, Jiří Škopek, Jakup Paleček, starý Pařízek (jenž byl největší škůdce, po 20 let již zvěř střílel, do Prahy vozil a peněžil) a mladší Jan Pařízek, aby byli půl léta v železech

---

[1]) Archiv Smečanský. [2]) Štemberův Rak. 108.

Pražská brána v Rakovníce.

a poutech a hodinu v jeden trhový den na pranýři s jeleními rohy stáli, Daniel Hvězdář a Václav Šťastný, aby čtvrť léta na obecním díle pracovali. Po vystálém trestu měl jeden každý na dostatečný zápis, že více se zbraní zacházeti nebude, z vězení býti propuštěn.

Roku 1690 roznesla se pověsť, že nějaký služebný pacholek sedláka Hrabala ze vsi Černína při konci masopustu se synem hospodářovým pro dříví k palivu s vozem na grunty Křivoklátské vyslán byl, tam za vsí Svatou v hájemství Hudlickém u Vraních skal suchý dub se zarostlým špuntem sťal, nespravedlivě jej ustranil a v tom dubu doupnivém velikou nádobu cínovou nebo měděnou s půl věrtele obilného plnou zlaté a stříbrné mince našel a vyzvedl. Hejtman Křivoklátský psal o tom (dne 20. března) do Králova dvoru žádaje, aby mu ten člověk vydán byl. Ještě téhož dne dostal odpověď, že ten člověk v zámku v pekárně jedním poutem stížen zůstává. Týž přiznal se, že v doupnivém dubu nádobu hliněnou za půl pinty velikou i s penězi našel a zase ji s těmi penězi do jiného dubu přeschoval, však když pro ně vypraven byl, nic nenašel, poněvadž mu je prý někdo jiný vzal. Z toho vznikl spor, na kterém panství ten dub stál a komu tedy poklad nalezený by patřil, ač ho ani jedno ani druhé panství nedostalo.

Asi r. 1690 učinil hrabě z Valdšteina Jana Kryštofa Rajmana vrchním myslivcem a vydal pro něj řád, jakým způsobem by zvěř opatroval a lesy řídil, a kterým by se ovšem také poddaní spravovali. Myslivec, jestliže se tímto řádem svědomitě řídil, byl člověk takový: Ctnostným a nábožným chováním dobrý příklad dával svým podřízeným hajným a vystříhal se vší nemravnosti, zvláště klení a opilství.

Max Egon kníže z Fürštenberka († r. 1873).

K hejtmanovi byl poslušným, jemu radil a bez jeho vědomí nic před se nebral. Vždy po 4 nedělích svolával hajné do myslivny, aby zvěděl, co se v každém hájemství užitečného neb škodlivého stalo, a písař polesný to hned zapsal. Na zvěř nejvíce, kromě toho také na potoky pstruhové a račí pilně dohlížel, hajné přidržoval, aby škodnou hubili, pytláky proháněl, kuchyni hraběcí v pravý čas houbami a lanýži zásoboval. Poddaní nesměli na svých vlastních gruntech mýtiti bez povolení hejtmanova, kterýž je dal myslivci čísti. Poněvadž ke vsím Zbečnu, Sýkořicům, Bukové, Roztokům, Nezabudicům, Branovu a Hracholuskám proti jiným vesnicím málo polí náleželo, a co vzdělávali, většinou zvěří zhubeno bylo, sedláci však přes to s jinými stejné roboty vykonávali, vykazovány jim porostliny březové, osí, olšové a habrové, aby si je vyklučili a zorali. Psi bývali ve dvořích a vesnicích přes den na řetězích, nocí však

pouštěni, aby dům a osení hlídali, neb jinak by byla zvěř pro své množství všechno sežrala a poddaní by byli nemohli obstáti. Jestli myslivec psa venku za dne zastihl, ihned ho zastřelil. Pastýři a ovčáci svým psům kyje přivazovali. Žaludův a planého ovoce nesměl nikdo sbírati, aby měla zvěř dosti potravy a do jiných hájemství nepřebíhala. Tráva na pasekách, pokud se nesežrala ode zvěři nebo nezpotřebovala při hospodářství, poddaným prodávána. Zvěř červená, černá a pernatá střílela se v patřičný čas a jen na vlastní rozkaz vrchnosti. Zastřelená zvěř vážena v zámku před písařem polesným a buď prodána v Křivoklátě aneb nasolená do Prahy posílána. Poněvadž se posud tak málo koroptví odvádělo, že až směšné bylo a ani za to nestálo, aby se k nim polní myslivec držel, ježto cena chycených koroptví byla taková, jako polovice jeho služby a deputátu, rozkázáno myslivci, že na tom velikém panství aspoň tři neb čtyři kopy sebrati musí. Poněvadž bylo lesů dosti, povinen byl vrchní myslivec příležitá místa vyhledávati, kde by číhadla zřizoval, a proto placeni i číhaři, kteří ptáky, zejména drozdy a skřivany, buď do sítí aneb na lep chytali a do vrchnostenské kuchyně odváděli. Rajman se činil a škodnou hubil. Roku 1690 za půl léta chytil 6 vlků a 2 rysy, hajní pak odvedli za ten celý rok 14 liščích, 8 kuních koží a jednu kočičí.

Zvěři přes velké honby jen přibývalo. Roku 1693 bylo jediné jelenů (jen od desátníků nahoru) 268. Podlé účtů písaře polesného bylo možno sestaviti roku 1717 seznam, kolik které zvěři odstřelováno za posledních 7 let (r. 1710—1716). Jelenů starých zastřeleno nejvíce r. 1715, totiž 81, nejméně 27 (r. 1710), všech dohromady 421, mladších 243 a kolouchův 391 (těchto 106 r. 1716); černé zvěři postříleno celkem 635 starých a 695 mladých, z čehož padlo nejvíce u oněch na r. 1713 (totiž 125), u těchto na r. 1716 (totiž 164). Srnců zastřeleno nejvíce r. 1712 (79), všech 366. U zajíců nachází se k r. 1710 velmi malý počet, totiž 6, pak stoupl počet příštím rokem na 46, potom na 118 a nejvýše r. 1715 na 201, tak že všech všudy se 762 za těch sedm let dostalo. [1]) Tetřevů střeleno jen jednou po jednom, přibývalo jich však až do roku 1715, kdež jich 12 střeleno. Všech dohromady bylo 43. Tetřívkův 33, jeřábkův 78 a sluk 315 zastřeleno; na tyto (sluky) nejvýdatnější byl rok 1715 (106), na ostatní rok 1716 (totiž 19 a 24). Při tom se musí považiti, že toto nebyla všechna zvěř, která za ta léta zhynula, neboť počítali úředníci, že vlci roztrhali více než polovici toho čísla, kteréž za sedm let vykazováno.

Památná byla honba, kterou uspořádal r. 1721 dne 26. června Jan Josef hrabě z Valdšteina pro císařovnu Alžbětu v hájemství Alžbětínském. Místo, kde byla honba, byl trávník, stromy lesní tu vysekány, ale okolo bylo vysoké stromoví. Asi v 10 hodin před polednem přijela sem císařovna, doprovázena jsouc oddělením pěchoty, a vstoupila do altánu k tomu schválně udělanému, který byl uvnitř zeleným aksamitem a zlatými portami potažen. Císařovna zasedla v jednom jeho oddělení za stůl, v druhém čekal myslivec, který ručnice nabíjel, v třetím byly dvorské dámy a páni ode dvora. Kromě toho byla tu malá ohrada chvojím zdobená, v níž byli honicí psi. V jisté vzdálenosti od altánu byla udělána hradba, aby se lid na prázdný prostor netlačil; dosti stálo lidu za hradbou, ale mnozí, aby jim jen nic neušlo, i na stromy vlezli. Po zatroubení začalo štvaní skrze myslivce jízdné, kteří měli samé nové šaty. Při prvním i druhém honu ustavičně císařovna střílela a na každou ránu padl jelen. Potom následoval oběd v blízkých domcích, k tomu naschvál ze dřeva postavených, na 14 stolech. Odpoledne byla zase honba a čtyřikráte zvěř přiháněna. Do sedmi hodin z večera zastřelila císařovna 138 kusů, totiž 2 osmnáctníky, 6 šestnáctníků, 10 čtrnáctníků, 20 dvanáctníků, 26 desátníků, 16 osmeráků, 25 mladších, 25 laní a 8 kolouchů. V Praze (u Jiříka Ondř. Labouna) o tom kniha tištěná pod názvem Prototypon vydána. Když byl císař Karel v Lánech r. 1723 dne 5. srpna, zastřelil předpoledne 43 jelenů velkých, 13 mladších a odpoledne 36 jelenů velkých, 17 mladých, 6 jeleňat, 3 srnce a 2 srny.

Roku 1712 začaly spory mezi Rakovnickými a vrchností Křivoklátskou. Vrchnosť osobovala si myslivosť na všech gruntech okolo města. Tehda a potom vypovídali svědkové, že sice grunty okolo města náležejí obci, ale že Rakovničtí tu myslivosti neměli. Dokazovali to tím, že měšťané sice ohně dělali, aby zvěř od polí zaháněli, ale nikdy žádného kusu nezabíjeli, a Křivoklátští myslivci že Rakovnickým na jich vlastních gruntech ručnice brávali.

Do 18. století pořád platil závazek pánů Smečanských, i když Křivoklát dávno královským býti přestal. Dlouhá léta Smečanští, kdykoli v dotčených lesích honiti chtěli, vždy to napřed u Křivoklátského lesního úřadu oznamovali. Hajní Křivoklátští bývali při honech, poněvadž Smečanští právo měli, jen zajíce vybírati, kteří by se v tenatech chytali, přihlíželi, aby si nebrali nějaké srny neb jiné zvěři, která by padla do tenat, a stalo-li se, že se takové zvíře chytilo, buď bylo zase puštěno aneb si je mohli Smečanští

[1]) Totiž v hájemstvích zámeckém 97, Bukovském 11, Alžbětinském 10, Luženském 6, Renčovském 12, Lánském 16, Lhotském 8, Bratronickém 44, Polepském 3, Chýňavském 5, Hudlickém 8, Broumském 19, Skryjském 3, v oboře 20. Osmnáctníci byli v háj. zámeckém (4), Bukovském, Lánském, Broumském (po 1), Bratronickém a oboře (po 2). Všech bylo 11, jiných jelenů 16 (16.), 36 (14.), 77 (12.) a 128 (10.).

vzíti na srážku svého deputátu. Od polovice 18. století přestal deputát, a Smečanští páni měli právo kdekoliv, buď v Křivoklátských neb reservátních lesích 6 jelenův a 8 sviní zastřeliti.

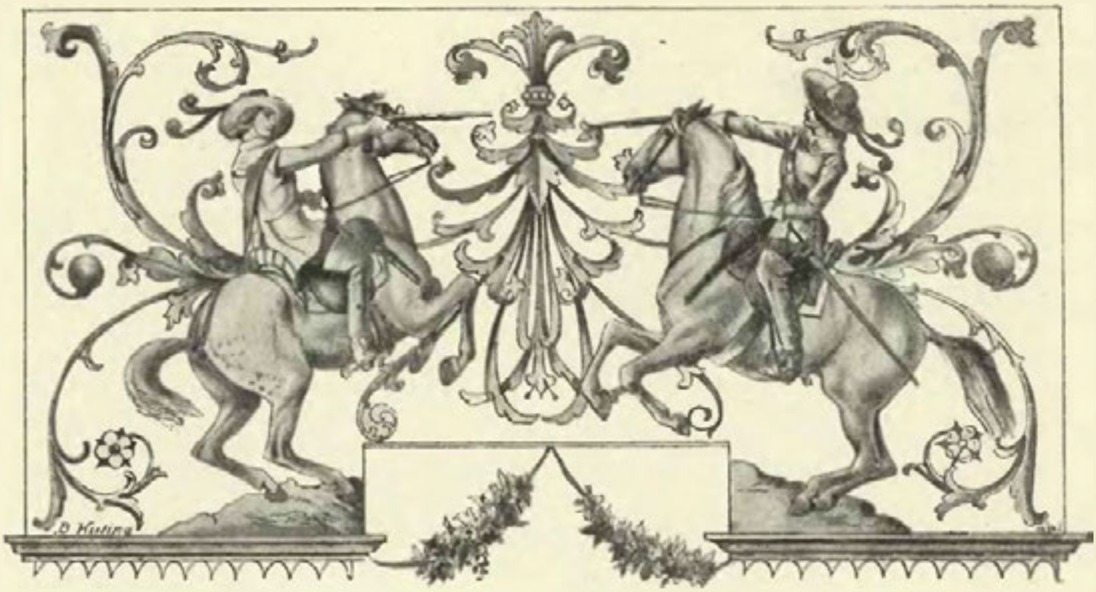
Škody skrze zvěř činěné byly veliké. Poddaní jestliže nechtěli, aby jim zvěř sežrala úrodu, museli po celé noci ohně páliti aneb jiným způsobem ji zaháněti, aneb dostávali od vrchnosti přiměřenou náhradu. Cizopanští proti zvěři nic nedělali, ale vymáhali si patřičnou náhradu. Tak to dělali i Kublovští na panství Točnickém. Křivoklátský úřad obmýšlel totiž proto, aby zvěř na Kublovské grunty nevybíhala, ohrady běžící asi 600 krokův od hranic císařských udělati (r. 1765). K tomu však svoliti nechtěl forštmistr Zbirovský z té příčiny, že by zvěř nemohla přebíhati. Naděláno tedy lidem z Kublova 129 fl. škod, jichž zaplacení žádali u úřadu Zbirovského, tento pak vše strkal na Křivoklátské. Tedy po dvouletém sporu přišel rozkaz od gubernia, aby platil úřad Křivoklátský.

Zvěři bylo pořád dosti. Roku 1738 zastřeleno na celém panství ve 24 hájemstvích 84 jelenův starých, 118 mladých, 65 kolouchův, 186 černé, 186 prasat mladých, 62 srncův, 5 srňat, 279 zajícův, 69 tetřívkův, 28 jeřábkův, 217 bažantův, 619 koroptví, 8 kačat, 38 holubů, 17 sluk, 9 křepelek, 48 kvíčal, 121 drozdů, 212 skřivanův, 452 drobných ptákův. Z toho přišlo něco do kuchyně, nějaká část rozdána a asi tři čtvrtiny všeho prodány do Prahy. Co se týče škodné zvěři, vyhubeni již vlci a rysi, ale jiné zůstávalo ještě veliké množství. Tak zastřeleno na celém panství 5 vyder, 242 lišky staré i mladé, 40 divokých koček, 44 kun, 70 tchořů, 115 lasiček, 5 orlů, 12 výrů, 5 orlů říčních, 148 jestřábů, 35 jeřábův (?), 480 husí, 17 havranů, 4596 vran, krahulíkův, sov a j., 7 bukačů, 35 roháčův a 150 lysek. Za těch dob tržilo se za prodanou zvěřinu okolo 2396 fl., za dříví okolo 8223 fl., za popel asi 5400 fl., vodního mýta a pobřežného 464 fl., za kůže zvířecí asi 100 fl., za trávu 938 fl. a konečně se dostávalo máslo z vesnic, kteréž měly pastvu v lesích, za 154 fl., tak že lesy jediné 17.692 fl. vynášely. Veliká část dříví vozila se do Prahy skrze poddané některých vesnic, buď že se jim to srážělo na robotách anebo z toho platilo. Tak odvezli r. 1740 Častoničtí 121, Zbečenští 718, Račičtí 227 a Hudličtí 366 vorův.[1])

Končíce takto památnosti lesů Křivoklátských přidáváme tuto ještě přehled, kolik zvěře na konci minulého a na počátku našeho století se zastřelilo:

v letech	vysoké	černé	srnců	zaječí	tetřevů	tetřívků	jeřábků	koroptví	koček	sluk	holubů
a) 1788—1793	450	316	102	13879	18	559	335	7938	37	142	20
b) 1811—1816	840	49	936	5786	33	102	33	1313	29	7	20
c) 1817—1821	747	167	1145	8299	41	36	84	5870	13	9	11

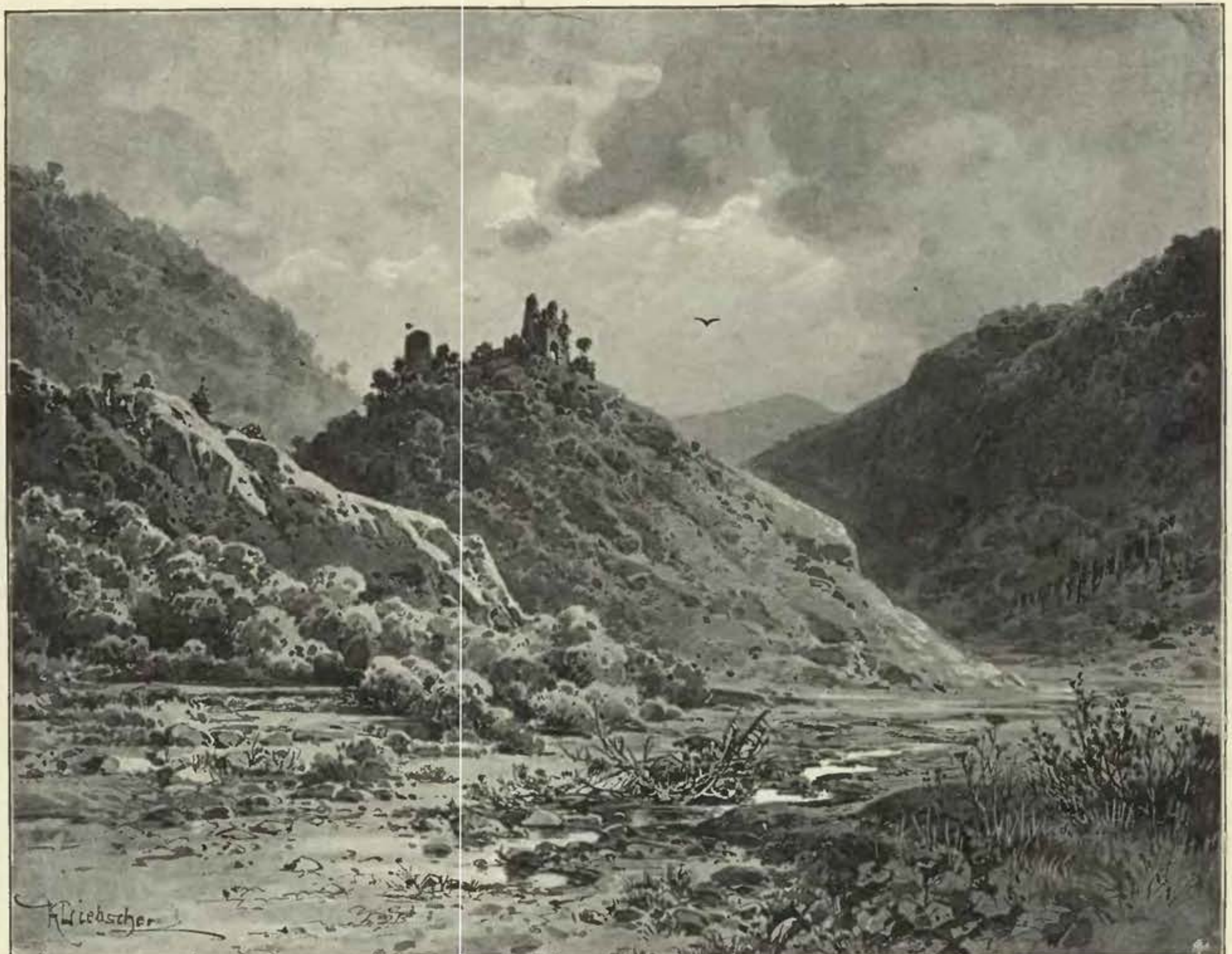
[1]) Vše podlé archivu rodinného, za jehož otevření jsem k díkům zavázán JJ. panu knížeti Emilovi Egonovi.

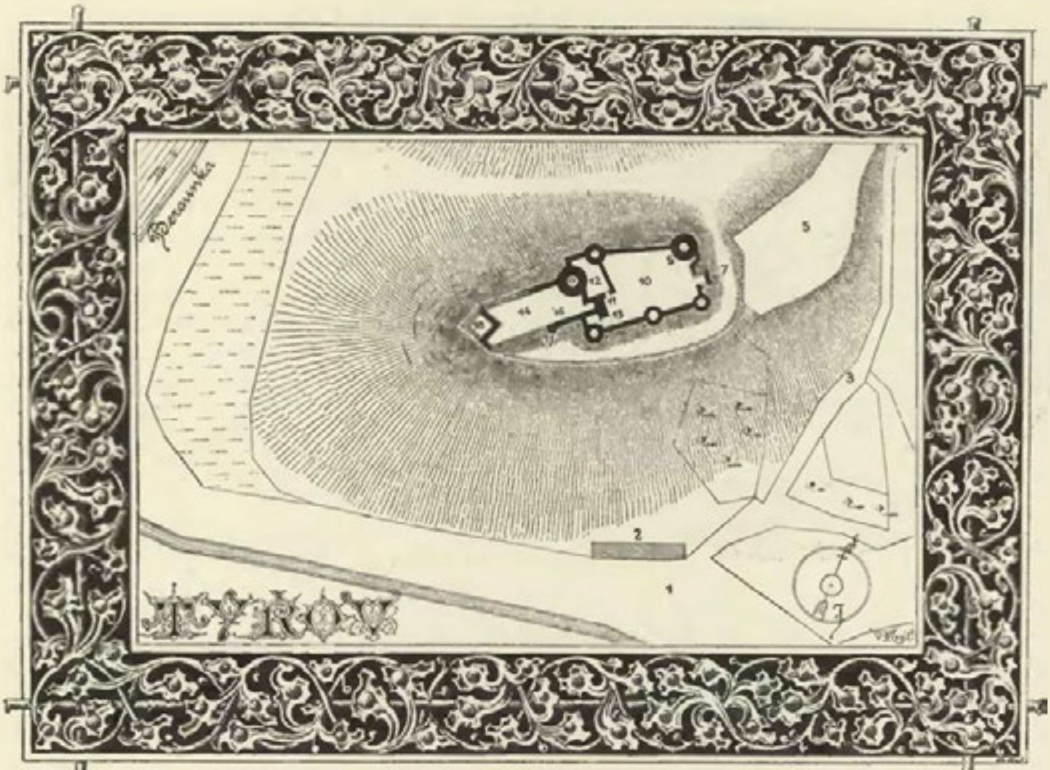
TÝŘOV HRAD.

Skorem zapomenutý stojí tento krásný hrad v krajině rozkošně položený a sám sebou z nejedné příčiny zajímavý, zapomenutý proto, že jest od moderních spojovacích prostředků příliš vzdálen. Pod hradem teče Mže (tu také Plzeňka nebo Plzeňská řeka), omývajíc své skalnaté půvabné břehy; do ní ústí se pod samým hradem potok tekoucí od Broum údolím Úpořským, kteréž jest pro pitvornost svých vysokých skalnatých a lesnatých břehů navštívení hodno, ačkoliv se tu krása přírodní nejen obtížnou cestou po kamení, nýbrž i častým přecházením přes klikatý potok zaplatiti musí. Mezi řekou a tímto potokem (jihozápadně od Křivoklátu, severovýchodně od Skryj) jest vysoké pohoří, končíc se u stoku obou strmým chlumem, na němž stojí zříceniny hradu Týřova. Jde-li se od něho na vysokou horu k východu slunce položenou, viděti tu v lese cestu, která se k němu od výšiny zatáčela. Pokračování její jde skrze lesy ke Křivoklátu. Jinou cestu viděti, ana jde volně nahoru od bývalé rybárny u Oberdocha řečené. Obě spojují se před nevelikou planí podoby klínovité, která jest porostlá mlázím. Zde stávala hospodářská stavení ke hradu patřící jen ze dříví sroubená. Za tímto prostranstvím jest hluboký, ve skále vytesaný příkop, kterýž jako i strmé boky hradiště a pevné hradby činily Týřov nepřístupným. Kromě tohoto příkopu měl hrad ještě jeden příkop a násep na jižní straně, ale příkop tento byl proti onomu nepříliš hluboký, anobrž mělký. Kromě těchto příkopů jiných nebylo, čímž se liší Týřov od jiných hradův, jimž se rovnal zase v tom, že byl rozdělen na dvě části, totiž *horní* a *dolní hrad.*

Roztřídění jednotlivých stavení na Týřově, rozdělení věží v hradbách svědčí o tom, že patří k nejstarším hradům v Čechách, a poněvadž se na něm nikdy nic neměnilo a až do svého opuštění svou starodávnou podobu udržel, spatřujeme v něm obraz hradu, jak stavěn býval za posledních Přemyslovcův. Zde zejména viděti jest prostotu, jakouž se předkové naši a všichni středověcí vyznamenávali, a málokde již jest tak patrné to pravidlo, které se shledá při ohledání Týřova, totiž že osobní bezpečnost bývala nade všechno pohodlí. Týřov totiž není nic jiného, než soustava věží hradbami spojených. Kromě čtverhranatého věžovatého stavení, v němž zřídka pán, ale obyčejně purkrabě bydlíval, jest na Týřově šest okrouhlých věží, kromě toho hmotný polookrouhlý výstupek a jiný velice hrubý výstupek, o němž jest nemožno říci, byl-li to jen výstupek čtverhranatý nebo snad zeď s branou v ní prolomenou, neboť z něho jen málo zbylo.

Týřov.

Vysvětlení plánu Týřova: 1. Údolí Úpořské; 2. stavení u Oberdocha řečené; 3. cesta odtud na horu vedoucí; 4. cesta od výšin vedoucí; 5. předhradí, prázdný vrch uměle srovnaný; 6. hrad; 7. příkop mezi oběma částmi; 8. místo brány chráněné 9. mocnou věží; 10. dolní hrad hradbami a pěti okrouhlými věžemi tvrzený; 11. vchod do 12. dvorku, v němž mohly býti konice aneb byty pro čeládku, 13. nyní zdánlivě výstupek, jindy hrubá zeď, v níž býval nějaký vchod do 14. horního hradu; 15. velká věž; 16. sklep; 17. výstupek v hradbách; 18. palác věžovatý.

Dolní hrad mající podobu čtverhranu sesílen byl pěti okrouhlými věžemi, z nichž čtyři stály v rozích a pátá sesilovala jižní slabší stranu hory, která měla tu volnější svah, a proto také příkopem tvrzena byla. *Brána* byla bezpochyby ve výstupku hradby ven do příkopu povydaném a obrácena byla k místu, na němž stála stavení hospodářská. Ji chránila *věž* nárožní, od ní k severu stojící a hrubostí a průměrem svým své sestry v dolním hradě přesahující, jakož i hradba, která tu jsouc lomena do příkopa vybíhala, aby se mohl nepřítel na bránu útočící v bok bíti. Všechny ty někdy krásné věže jsou až na spodek zbořeny a zasuty. To se asi stalo schválně při opuštění hradu, aby se tu nemohli usaditi cizí vojáci. Dnes ze ssutin toliko lze poznati, že byly uvnitř hluboké a že sloužily dílem za vězení, dílem k vyhazování smetí a výkalů. Dolní hrad jakož i celá zřícenina porostlé jsou lesem.

Horní hrad byl též asi do čtverhranu založen, ale byl užší a výše položen (jak již pojmenování svědčí) než dolní hrad. Jak se do něho přicházelo z dolního hradu, jest hádankou. Bezpochyby se šlo a jelo podlé jižní zdi, vešlo se brankou do hrubé zdi, která stojí na příč, a pak buď nahoru ve hrubosti zdi, kteráž jest tu neobyčejně široká, nebo skrze tuto zeď do malého dvorka a z něho zase do dvora velikého. Jistého tu nic říci nelze, poněvadž jsou zbytky zdí již chatrné. Obojí způsob přístupu byl u hradů středověkých. Avšak branka, kterou se z dolního hradu pod velikou věž a do dotčeného malého dvorku chodívalo, se udržela.

Hlavní částí celého hradu byla *veliká věž*, tak umístěná na nejvyšším místě, že se s ní horní i dolní hrad a severní svah hradiště, poněvadž tu stojí na kraji, přehlédnouti a brániti mohl. Nyní z ní zbývá jen spodní část, totiž až pod bývalý vchod, který se (soudí li se ze zbytků branky) na východní straně asi ve výšce druhého poschodí nacházel. V novější době prolomili do hrubého a skalopevného jejího přízemí otvor, kterým se může hleděti do starého zasypaného vězení.

V zadu na západním konci hradu stálo *věžovaté stavení* čtverhranaté, z něhož zbyly jen dvě zdi. Vchod do něho z přízemí udělán snad teprve na konci 15. nebo 16. věku. Že se tu ještě v 16. století

Majestát krále Přemysla II. (1263)

bydlelo, svědčí omítka na zdech. V přízemí oken (pokud svědčí zbytky) nebylo. Konečně ještě i to doložiti jest, že se při jižní zdi vchod do sklepa podzemního nachází.

Náš hrad založen někdy na počátku 13. věku a obdržel české své jméno snad po vsi Týřovicích, totiž tím způsobem, že se říkalo hradišti Týřovská hora. Německy se mu snad říkalo *Angerbach*,[1]) což by se srovnalo velmi dobře s polohou nad potokem Úporským, ano bylo by i jeho překladem, neboť slovo úpor znamená také pažit a trávník (= Anger). První zmínka o Týřovu činí se za doby krále Václava. Tento totiž asi v 15. nebo 16. roce svého panování okolo roku 1245 oddav se žádostem těla svého, začal milovati život samotný a přebýval proto větším dílem jen s několika průvodčími na hradech mezi lesy ležících a snad od něho vystavěných. Oddávaje se honbě s náruživostí, zanedbával vždy více předešlé péče o blaho a bezpečnosť země. Na honbě přišel král jednoho času o oko ostrou snětí, do níž vrazil žena se za zvěří. Netečnosť jeho k věcem vládním a špatné hospodářství bylo příčinou, že se panstvo proti marnotratnému a zhýralému králi pozdvihlo roku 1248. Nespokojenci zvolili si Přemysla, syna králova, za svého pána. V bouřích potom následujících vrtkavé štěstí bylo jednou na straně synově, jednou na straně otcově, ale pak přišlo ke smlouvě a smíření mezi oběma. Král přijal syna i družinu jeho dokonale na milosť, a u všeobecném slzavém pohnutí dával každému z nich políbení míru. Brzy potom, dne 24. srpna r. 1249 odebral se zase na oblíbené své hrady a odevzdal se předešlému způsobu živobytí. O některé věci měly se oboje strany později dohodnouti při společném posedění. Králevic tedy s některými pány šli ke králi čtyři neděle po jeho odjezdu na Týřov, ale důvěra jejich sklamala je velice. Král nezapomenuv ani neodpustiv ještě ze srdce urážky snášené, ale zapomenuv se snad předešlým slibem odpuštění, dal syna i pány zrádně zjímati a do vězení rozsázeti.[2]) I příštího roku zdržoval se král ve zdejší krajině. Z Angerbachu dán jest roku 1250, 25. února list klášteru Oseckému. Toho roku dne 16. listopadu přišel Vít, děkan Pražský, z rozkazu králova na hrádek Týřov, a nazejtří opásal mečem Medvěda, vladaře královského, na Velizi v kostele sv. Jana křt. u přítomnosti mnohých pánů.[3]) Také roku 1252 tu Václav přebýval, a v měsíci lednu vydány tu jím milosti pro kostel Litoměřický.[4])

Zdali Týřov ve své pozdější způsobě již od Václava I. postaven byl, o tom není zpráv. Možno, že postaven jest teprve za syna jeho Přemysla, který mnohé hrady stavěl, jako Písek, Křivoklát, Bezděz, Zvíkov. Nám o Týřově jak za vlády jeho, tak i za syna a vnuka jeho nic známo není. Ale zdá se, že té doby se ustavilo také zřízení manské na panství Týřovském. My máme jen zprávy o manstvích ve Bnečicích (dvorech poplužních), v Zavidově (jednom lánu lidem pod purkrecht rozdaném) a Broumech,[5]) nepochybujeme však, že bylo jich něco více, zejména zajisté vycházely nějaké služby manské z Kožlan. Teprve za doby krále Jana připomíná se zase Týřov. Týž král byl totiž věřiteli svému Otě z Kožlan dopustil, aby městečko

Pečeť krále Ladislava Pohrobka z r. 1454.

[1]) Angerbach klade se do okolí Kožlan, ale z pouhé domněnky. Pro identitu Angerbachu a Týřova mluví předně místo u Petra Žitavského o zajetí Jindřicha z Lipého, které František doslova opakuje, měně jen Angerbach v Týřov, pak že všechny ty vesnice, které patřily k Týřovu, také se počítají k Angerbachu, ale tak, že se oba hradové nikdy vedle sebe nejmenují. Tak tomu i rozuměl Hájek, krajiny zdejší znalý, položiv na listě 286. „na hrad, jenž slove Angerbach ginak Tayřov," což po něm opakoval z Veleslavína ve svém kalendáři (str. 548.). Dodati jest, že by to byla vzácnosť, aby hrad Václavem I. založený nebyl dostal německé jméno. Schaller první píše, že stál Angerbach u Kožlan. Poněvadž však přes to nepokládáme identitu obou za dokázanou, položili jsme při dějinách Týřova všechny zprávy Angerbachu se týkající a rozřešení konečné zůstavujeme budoucnosti.

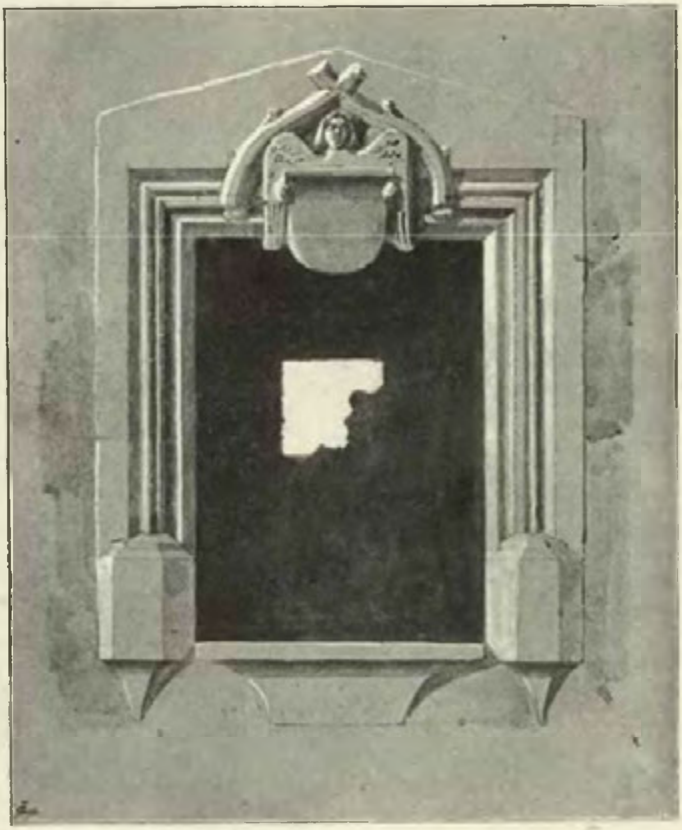
[2]) Palacký, Tomek Děje Pr. I. [3]) Font. r. Boh. II. 287. [4]) Reg. I. 578, 594. [5]) DD. 61 str. 431, 432, archiv křižovníkův.

Týřov.

Kožlany právem purkrechtním vysadil. Ota odměřil (r. 1313) Kožlanským 60 lánů, z nichž každý platil půl hřivny těžké, a zavázal je, aby ospy o 7 str. rozličného obilí a 4 kury odváděli na hrady královské Týřov nebo Křivoklát anebo do kteréhokoliv místa ve stejné vzdálenosti. [1])

Král Jan propustiv pány německé učinil vladařem v Čechách pana Jindřicha z Lipé, podkomoří a maršálka zemského, který pak proti všemu starému obyčeji vedlé krále, ano jak se brzo ukázalo, i proti vůli jeho vykonával i práva královská. Vladař totiž pracoval k uspokojení domácích věřitelův a tudíž ovšem ztenčoval potřeby marnotratného krále a dvoru jeho. Nechuť, která proto v králi vznikla, podporována jest řevnivostí manželky jeho královny Elišky a druhé královny vdovy Elišky sídlící tehda v Hradci nad Labem, jež stranila Jindřichovi. Když pak královna Hradecká mimo vědomí a proti vůli panující královny, ale se svolením Jindřichovým zasnoubila jedinou dceru svou Anéžku Jindřichovi knížeti Javorskému, pokládáno to vladaři zemskému za velezrádu a uzavřeno jej svrci. Král i královna nařídili panu *Vilémovi*

Okno na prvním nádvoří Křivoklátském.

Zajíci z Valdeka, jenž tuším Týřov zápisně držel, aby Jindřicha jal (r. 1315). Tedy byl tento jat ozbrojeným lidem a odvezen na Týřov, kdež byl dán do věže, spoután a 12 muži pilně ostříhán. [2]) Podlé zprávy té ovšem seděl na nějaké věži na hoře ve světnici a proto ostříhán tolika lidmi, aby se mu nepomohlo na svobodu. Šest měsíců byv ve vazbě propuštěn jest Jindřich zase dne 17. dubna r. 1316 a brzy potom se s králem i s pány sobě protivnými smířil.

Týřov zůstal asi 20 let v zápisném držení pánů Českých, jichž jmen neznáme. Jen tolik se ví, že markrabě Karel přišed do země jako vladař (viz str. 18.), Týřov s jinými hrady vyplatil a komoře královské navrátil. Od té doby zůstal Týřov po dlouhá léta v držení královském. V novém zákonníku, který chtěl Karel v Čechách zavésti, uveden jest Angerbach mezi těmi hrady, kteréž zastaveny býti

[1]) Reg. III. 55. O nějakém jiném hradu není tu zmínky.

[2]) V kronice Zbraslavské (Font. r. Boh. IV. 230) praví se, že „zavezen byl na hrad Angerbach, kdež ve věži pod stráží 12 mužů bedlivě jsa spoután byl ostříhán.“ U Františka (Font. r. Boh. IV. 382) čte se, že „zavezen byl na Týřov hrad, kdež ve věži pod stráží 12 mužů jsa spoután byl ostříhán,“ tedy u obou doslova o dvou na podívání rozličných místech.

mohou. [1]) Roku 1351 dne 12. srpna vyzdvihl Karel Kožlany za městečko, poněvadž snad předešlé vysazení neprovedeno dokonale, a obdařil je trhem téhodním v úterý. Pro častější navštěvování městečka ustanovil, aby ti, kteří by bydleli v jedné míli od Kožlan a jinam na trhy chodili, skrze purkrabě hradu Angerbachu přinucováni byli, aby do Kožlan na trh chodili. [2]) Roku 1358 dne 19. března vysadil Karel manství v Broumech o dvou lánech synům Litoborovým. [3]) Roku 1360 dne 5. března zastavil král *Janovi*, synu někdy *Rudolfa falckrabě na Rýně a knížete Bavorského*, hrad Angerbach s vesnicemi Kožlany, Zavidovem, Chmelištnou, Broumy, Všestudy a Bnečici v 1000 kopách takovým způsobem, aby toto zboží do svého života držel, a kdyby zemřel, aby zase na korunu připadlo. Při tomto postoupení zastaveny mu jen užitky jisté, nikoliv však lesy, v nichž měl právo jediné sobě bráti dříví suché odumřelé k palivu a ze zeleného živého a stojatého dříví jen tolik, co by na hradě prostavěl. [4]) Přes tuto zástavu vykonával Karel r. 1361 a 1364 právo podací v Kožlanech, roku 1373 ve Bnečicích a r. 1377 ve Chmelištné. [5]) Také král Václav vykonával podací v dotčených vesnicích, což svědčí o tom, že za něho panství Týřovské nikomu zastaveno nebylo. Roku 1403 vykonával zaň právo to ve Chmelištné *Filip Laut ze Zdešova* jako purkrabě Týřovský.

Při počátku válek husitských nacházel se Týřov v držení krále Zikmunda. [6]) Týž panovník zapsal r. 1422 *Alšovi ze Šternberka* Hrádek Křivoklát a Týřov v 3960 kopách a r. 1423 a r. 1425 připsal ještě drahně jiných peněz, totiž 9500 k., jež byl jemu a Zdeňkovi ze Šternberka dlužen zůstal za hrady Veselí a Světlov. [7]) Z těch příčin psal se Aleš, když roku 1423 přítomen byl sněmu Svatohavelskému, seděním na Týřově. Jeho purkrabě zdejší, Petr Kapoun ze Smiřic, připomíná se r. 1425 v zápise smírném mezi stranníky krále Zikmunda. Ještě roku 1427 měl Aleš ve svém držení hrad Týřov, který té doby pokládán byl za jednu baštu katolické strany, [8]) ale nedlouho potom postoupil ho na jisté výminky *Habartovi z Adlaru*, jenž před tím zámky v Podbrdště držel a také ke straně katolické náležel. Roku 1429 ke konci měsíce dubna pojal Habart čeleď Týřovskou a spolčiv se s Janem Šmikovským ze Žďáru a Bedřichem z Donína a jinými služebníky královými, pustili se o 154 koních až ku Praze, v jejímž okolí lidem přes 206 kusů dobytka zajavše, to stádo ke klášteru Zbraslavskému hnali. Novoměstští, i konšelé i sousedé majíce o tom zprávu, vytekli na ně pěší, jízdní i na vozích a pronásledovali je ke Zbraslavi. Tu chtěli jim prám odjíti na brodě Vltavy, ale Habart, jenž byl v záloze, vyskočil na ně, 24 jich i s vozy ztopil a ztepal a 166 jich zajav odvedl na hrad Týřov; jen dobytka nedostal, poněvadž jej překvapila větší moc Staroměstských. Nicméně byla kořisť přece veliká, neboť Novoměstští, když si byli 12 neděl ve věžích Týřovských poseděli, propuštěni na rukojemství pod základem 3000 kop a tak zaplativše Habartovi 2400 kop šacunku dosáhli svobody. [9]) Rok potom podával Habart katolického faráře do Kožlan.

Zbytky hradeb Týřovských.

Právo Habartovo k držení Týřova přešlo potom na *Viléma z Ilburka*, jenž r. 1439 dovolení své k tomu dal, aby Matěj Bnečický mohl prodati manství své ve Bnečicích. [10]) Okolo r. 1445 zase se nacházel Týřov v držení Alšově, zejména tu přebýval t. r. syn jeho Petr. [11]) Roku 1449 a r. 1450, když otec a syn

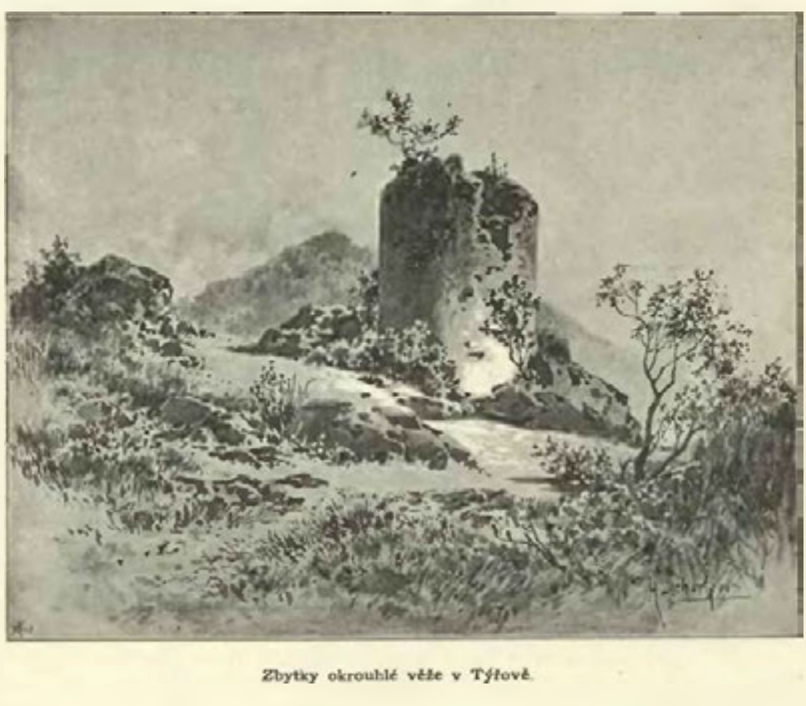
[1]) Arch. č. III. 88. [2]) Opis v archivu Chříčském. [3]) Archiv křižovníkův. [4]) Glafey Anecd. 174. [5]) Lib. conf. [6]) Tamže. [7]) Archiv číslo I. 522, 523. [8]) Bezold K. Siegmund u. d. R. p. 166. [9]) Bartošek, Staré letopisy 75. [10]) Lib. conf. DD. 61 strana 200. [11]) Počty Rakovnické.

Pečeť krále Ludvíka z r. 1522.

s jednotou Poděbradskou drželi, přijaty jsou na Týřov válečné roty; odtud poslali Vacata z Újezdce, Martinek z Kouřimě a Vácha z Malkova odpovědné listy předním pánům jednoty Strakonické a konečně do příměří r. 1450 učiněného pojat jest také hrad Týřov.[1]) Nedlouho potom vyplacen jest Týřov zase ke komoře a purkrabí královským se stal *Jan Vlk z Miletic*, jenž v l. 1455—1458 na místě královĕ povolení k tomu dával, aby manové své statky prodávati mohli.[2]) Nedlouho potom zastaven jest Týřov zase a dostal se v držení pana *Jošta z Enzidle*, jenž, ač Němec, založil nový český rod *Týřovských z Enzidle*.

Jošt pocházel z rodu městského někde ze severovýchodních Čech, možno z městečka Mnichova (Einsidel) na klášterství Teplském. Naučiv se českému jazyku byl sekretářem u Alše ze Šternberka a syna jeho Petra na hradě Bečově, při čemž však péro zaměnil s mečem, kdykoliv páni jeho do vojny táhli. Po smrti Alšově (jak smýšlím) vstoupil Jošt do služby Jiříka Poděbradského. U pána tohoto vyznamenal se věrností, neboť ač katolík, dělal to tak jako jiní ušlechtilí páni katoličtí, nemíchal totiž věrnosť s vírou.[3]) Jaké platné služby Jošt Jiříkovi prokázal, nejlépe viděti z toho, že jej tento, jakmile se králem stal, na rytíře pasoval a do stavu vladyckého povýšil (r. 1458 v červenci). Při tom ho obdařil nápadem královským na statku Makotřaském, v ceně 500 kop, ale poněvadž jej k žádosti královĕ vrátil a 450 kop připůjčil, zastavil mu král r. 1460 dne 2. července hrad Týřov, vsi Kožlany, Bnečice, Chmelištný, Zavidov, Týřovice, Broumy, Lučinec, Újezdec a Hudlice (kromě berně ke hradu Karlšteinu povinné) a k tomu berni v Novosedlech. Lesy mu nezastaveny, nýbrž ponechány pod správou lovčí Hrádeckého, nicméně měl Jošt právo dříví k stavení a k palivu tu sekati. Loviti směl jen za rok 3 jeleny a 10 srn s vědomím purkrabě Hrádeckého, kterýž byl povinen mu tenata a psy půjčiti, než malou zvěř a ptactvo honiti měl svobodnou vůli. Na opravu hradu připsáno 100 kop a vyminěno, že se hrad může po smrti Joštově za 600 kop vyplatiti.[4]) Jakožto sekretář prokazoval Jošt králi nemalé služby, při tom rostla vážnosť jeho doma i u knížat v Němcích. Věrnosť zachovával i potom králi, jemuž všechno své děkoval. Zůstav věrným synem církve katolické, nikdy proti ní nereptal, ačkoliv v bouřích tehdejších nemálo trpěl; neboť jako katolík byl nepřítelem kališníkův a jako přívrženec kletého krále stál proti svým spoluvěrcům, z jichž tovaryšstva jej církev vyloučila. Statky jeho spustošeny, poddaní jeho šacováni a olupováni. Za takových útrap povstal i v nitru jeho veliký boj; neboť svědomí a víra, zákon církve a přísaha věrnosti neustále spolu bojovaly v prsou tohoto muže, který pevnou volí to držel, co prostá jeho mysl za spravedlivé a dobré

Zbytky okrouhlé věže v Týřově.

[1]) Arch. Třeboň. arch. č. II. 277. [2]) DD. 61. str. 413, 431. [3]) Obšírně: Jobst v. Einsiedel, Archiv für österr. Gesch. 39. Bd. 247. [4]) Rkp. Vídeňský a Roudnický, reg. 28, F. k. 702.

poznávala. Konečně se rozhodl pro poslušenství trpělivé, poněvadž mu opravdu šlo o víru, kterou odporem svým nechtěl hubiti. Jen když povstávali proti němu protivníci, jimž nešlo o víru, než o kořisť, tu jim s mečem statečně odpíral. Věrnosť jeho odměněna od krále tím, že mu připsal 100 kop, aby mohl sobě nové rybníky zdělati, a ještě více tím, že ani on ani jeho nejstarší syn nesměli býti z Týřova splacováni. Král Vladislav pak na prosbu Joštovu nadal Kožlanské (r. 1472) erbem a dovolil jim, aby si v městečku pivovár obecný vyzdvihnouti mohli. A Joštovi r. 1473 na opravu hradu Týřova 100 kop připsal a dovolil mu 4 jeleny a 4 laně více v lesích Hrádeckých zabiti, a konečně mu r. 1474 všechny zápisy a milosti na Týřov potvrdil. [1]) Ještě t. r. v červenci nacházíme Jošta jako kr. sekretáře a radu komorního soudu, ale nedlouho potom zemřel.

Není nám známo, byl-li syn jeho Jindřich při smrti otcově plnoletým, neboť poněvadž se r. 1486 a r. 1487 *Litvín z Klinšteina* seděním na Týřově nazývá, dosti se podobá víře, že tu seděl jako poručník. [2]) Když však r. 1494 Jan z Bnečic statek svůj manský prodával, dal k tomu Jindřich jako pán Týřova své povolení. [3]) Roku 1503 přejal v dluhu manství Slabce a Sadlno, jež zase prodal r. 1506, ale ujal je opět r. 1515 a až do své smrti si na ně peníze půjčoval.

Roku 1524 udělil král Ludvík panu Adamovi z Hradce dovolení, aby mohl vyplatiti Týřov; [4]) hned se to státi nemohlo, poněvadž měl Jindřich Týřov zapsaný do svého života a po jeho smrti byl Adam také již mrtev. Podobněž dovoleno bylo r. 1530 Lorencovi Šlikovi, aby si vyplatil Týřov, [5]) ale toho roku, jak se zdá, Jindřich ani v držení Týřova nebyl. Plzeňští psali tehda *Jáchymovi z Malcaunu* a na Týřově, JMK. radě, [6]) jenž se zástavou v jeho držení dostal. Mezitím se Lorenc Šlik hodně o to bral, aby si Týřov vyplatil, ale veliká překážka dála se mu tím, že Jindřich ustavičně části panství zastavoval. Naléháno tedy i od něho i od komory královské (r. 1533), aby v tom Jindřich napomenut byl. Z nouze asi prodal Jindřich roku 1540 s povolením lidí Hudlických díl lesa nebo porostlin u Přísečky k vyplanění a rozdělání v pole sousedu jednomu z Otročiněvsi. [7]) Mezitím dorostli synové Jindřichovi a dali o sobě před soudy znáti. Nejbujnější byl Jiřík, nejmladší syn, který r. 1544 na silnici Vácslava Martinského z Martinic zranil. Také Jindřich míval před soudy meškání pro své nezřízené hospodářství. Jednou byl žalován, že nevrátil 3 kusů tenat zvířecích vypůjčených, po druhé, že nezaplatil koně tisovatého. [8]) Poslední zprávu o Jindřichovi máme k r. 1549, kdež se lovů do 5 let odřekl a sobě zaječí lovy a honbu na škodnou ponechal.

Na jeho smrť v příčině vyplacení se jen čekalo. Lorenc Šlik byl právo své převedl na Vácslava Maštovského z Kolovrat, což král Ferdinand r. 1545 stvrdil tak, aby se Vácslav po smrti Jindřichově Týřova buď dosoudil aneb o něj se smluvil. Vácslav proti tomu se odřekl všech pokladův a kovův a také lovů na vysokou a černou zvěř, začež mu připsáno 100 kop a měl každého roku 2 jeleny, 2 vepře a 4 srny dostávati. Lesů slíbil na prodej nemýtiti, nýbrž jen k vlastní potřebě, totiž ke stavivu a k palivu. [9]) Roku 1554 pak dal král Ferdinand ves Bnečice, kterou byl Jindřich od Týřova zastavil, dědičně Janovi staršímu z Lobkovic, tak aby ji držel k panství Zbirovskému. Mezitím synové Jindřichovi *Jan*, *Albrecht*, *Jošt* a *Jiřík* také se o to starali, aby z držení Týřova nebyli vyvedeni. K jich žádosti povolil král Ferdinand r. 1558, že od nich ode všech, dokud živi jsou, zámek Týřov nemá vyplacován býti, ale zůstaveny králi lovy na vysokou a černou zvěř a kovy. Mezi tím byl Vácslav Mašťovský zemřel, dlouho neučiniv nic k vyplacení. Toho teprve se domáhala manželka jeho Barbora Šlikovna z Holiče a obeslala proto bratry Týřovské do soudu komorního. Z této nesnáze pomohl bratřím řečník jich námitkou za tehdejších dob obyčejnou. Když totiž (r. 1559) pře líčena na

Zbytky paláce v Týřově.

[1]) Tamže. Pam. arch. VII. 378. [2]) Arch. mus. DD. 62. p. 116. [3]) DD. 62 p. 185. [4]) Arch. Hrádecký. [5]) Rkps. Roudnický. [6]) Kopiář Plzeňský. [7]) Kn. grunt. Křivoklátské z r. 1530. [8]) Reg. 12. F. k. s. J 17, M 7. [9]) Arch. gub. Jindřich zemřel tuším roku 1556 dne 19. února, neboť jen tak a nejinak lze rozuměti nápisu vytištěnému v Methodu (X. 100).

Týřov od východní strany.

soudě komorním, promluveno od obeslaných, že se jim vidí, že k obeslání tomuto odpovídati povinni nejsou z příčiny té, že Barbora v obeslání tomto někdy otce jich Jindřichem jmenuje, ježto jméno jeho křtěné nebylo než Hendrych, a na to ukazoval listy. Odpověděla sice Barbora, že neprovozují, aby otec jich tím jménem Hendrych, a ne Jindřich křtěn byl, ježto mnoho se toho užívá, že někdo jsa Jindřichem křtěn, Hendrychem se jmenuje, a Jan Hanušem, což vše z němčiny pochází, ale soud se přidal k mínění obeslaných a obeslání zdvihl. [1])

Mezitím bratří Týřovští od povahy děda svého daleko se odchylujíce nejedny způsobili svády. Jiřík jsa r. 1555 na Liblině hostem, takto mluvil k Bohuslavu Zvíkovskému z Brodův: „Zvíkovský! jaké si svědomí dal proti bratru mému, všecko si v hrdlo lhal, jako arcilhář.“ Z toho se strhla sváda, mezi níž se Jiřík za kord potrhaje k Bohuslavovi nutkal a jej bíti chtěl. Albrecht žaloval r. 1555 na Jindřicha a Jana nejml. Popely z Lobkovic, že ho r. 1554 v Hřebečníkách zranili a jemu z ručnice obě nohy prostřelili. Pro rozprodání mnohých částí panství také měli soudy. Tak na př. byl prodal Jindřich r. 1555 Jindřichovi Váleckému z Vřesovic dvůr Myslice a vymínil si, že kupující má z toho dvoru všechnu povinnost, totiž službu a platy od starodávna náležité dávati, totiž každý pátek za 3 gr. m. ryb z řeky, k tomu psa slídníka aby držitel Myslický choval, a kdyby mu rozkázáno bylo od vrchního pána, s tím

[1]) Reg. 14 J. k. s. f. 131.

Zbytky bašt a hradeb v Týřově.

slídníkem aby vodil, zvěři hledal a jiným tenetníkům a holotům do Broum i jinde, kdež náleželo, aby oznamoval, v místo uložené najíti aby se dali. Ty služby nevykonávány Janu, který tuto spravedlnosť na svůj díl dostal, a proto se r. 1559 s Jindřichem soudil.[1]) Z podobných příčin soudil se Jan r. 1562 s Adamem Chrtem ze Rtína. Tomu byl Jan učinil r. 1561 psaní, aby rychtu v Hudlicích, kterou bez povolení Janova od Zdeňka Oty z Loun ujal, ve 4 nedělích člověkem robotným, který by tu úřad rychtářský spravovati mohl, osadil, ale Adam toho neučinil a Jan stížně to nesl, že mu ve vsi rychtář schází.[2])

O dělení panství Týřovského lze jen tolik říci, kolik se může seznati z několika nahodilých zmínek. O Janovi právě byla řeč, že měl Broumy a Hudlice za svůj díl, ale r. 1572 nepřečkal. Albrecht, jak se zdá, dostal na svůj díl hrad Týřov a městečko Kožlany a zemřel před rokem 1571. Třetí Jošt držel Skryje, Novosedly a Tytry; před smrtí svou (r. 1564) psal se seděním v Kožlanech. Čtvrtý Jiřík dostal za díl Hřebečníky, které byl otec jeho přikoupil.[3]) Společně prodali všichni čtyři r. 1567 dvůr a mlýn Nezabudický Jaroslavovi z Vřesovic.[4]) Po smrti Jana a Albrechta nastalo nové dělení mezi Joštem a

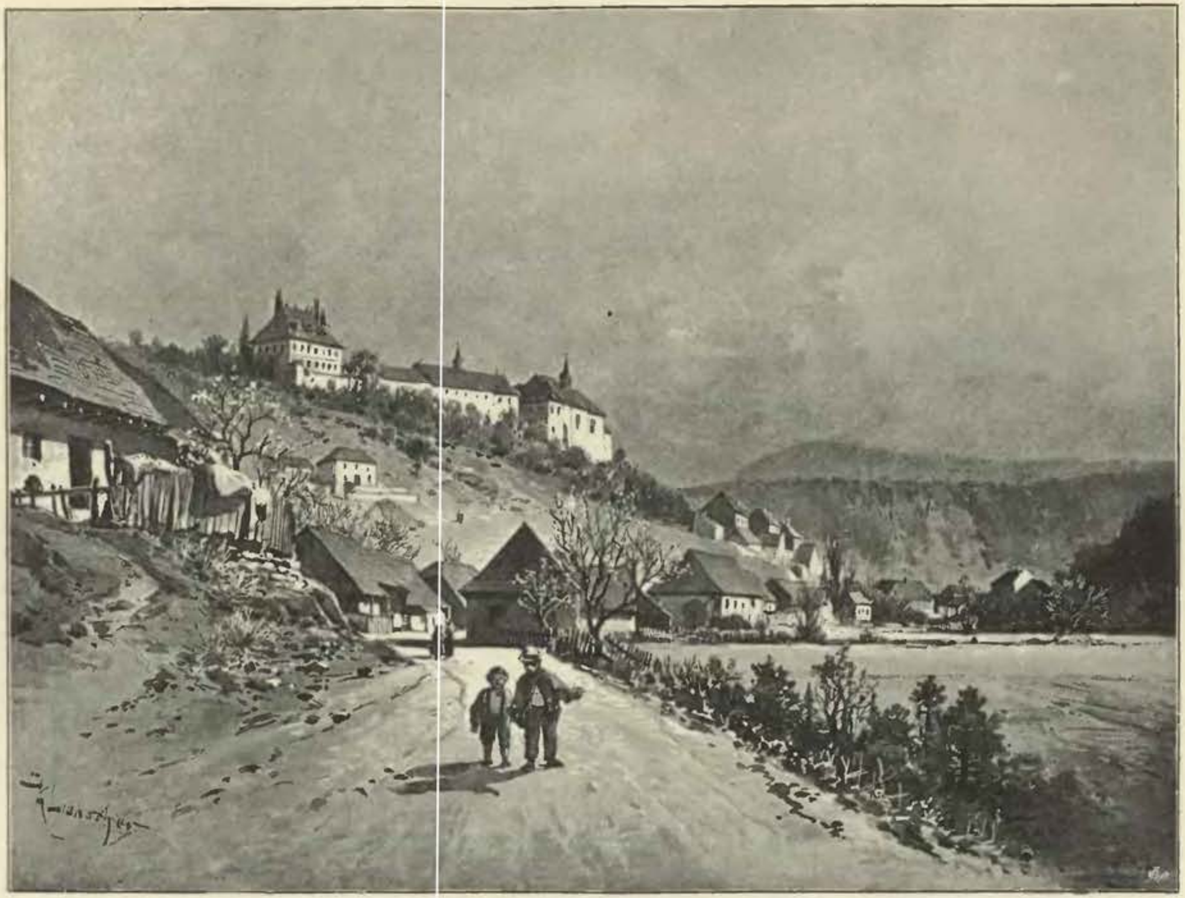
[1]) Reg. 17. F. k. F. 16, R 6. [2]) Tamže 18 F. J 11. [3]) Viz Pam. arch. VII. 378, DZm. 10. A 9, archiv gub. [4]) DZ. 16. B 6.

Jiříkem; když pak r. 1574 i Jošt zemřel, zůstali z toho rodu jediné Jiřík a strýc jeho *Jan* (syn jednoho z předešlých), jenž seděl na Skryjích. Mezi těmi stalo se poslední dělení. Jiřík, který ztenčil ve svém držení Týřov i Hřebečníky, postoupil Janovi jako díl po n. Joštovi k dosavadnímu statku jeho vsí Hudlic, Broum a Chmelištného, dvou lidí dědičných v Kožlanech a třetího chalupníka, sobě pak ponechal Jiřík řeku Mži od řeky Nezabudické až po chalupu rybářskou Myslice. Ve společnosti zůstaly hory rtuťové a cinobrové. Ale i po této smlouvě nepominula nedorozumění mezi oběma; teprve r. 1578 dne 7. května stalo se smíření nové, podlé něhož Jiřík postoupil Janovi rybníčku společného ve vsi Novosedlích, rybníku společného nad Kožlany a louky pod Čertovou skalou. Kromě toho zavázal se, že mu vydá 250 kop, až bude panství Týřovské vyplaceno. [1])

Strany vyplacení Týřova učiněn jest nedávno před tím rozhodný krok. Císař Maximilian potřebuje větší části peněz nařídil jisté kommissaře k doprodání některých statků zápisných. Ti učinili roku 1575 dne 8. srpna smlouvu s *Janem starším z Lobkovic* a na Točníce, že císař, když se skrze prokuratora svého dosoudí zámku Týřova a při stavech to objedná, aby relací k tomu učiněna byla, pánu z Lobkovic takový zámek dědičně prodá. Na to vyčetl Jan 8000 tolarů. Dosouditi se panství bylo možno teprve po smrti Jiříkově, ale Lobkovskému, když peníze do toho dal, záleželo na tom, aby panství Týřovského s jeho pěknými zvůlemi mohl užiti. Učinil tedy s dovolením královským smlouvu s Jiříkem Týřovským (r. 1577), tak že tento mu právo své za 1250 kop prodal. Za to ponechal mu Jan ves Újezdec dědičně a ves Týřovičky ponechal mu do jeho života k volnému vládnutí. [2]) Po vykonání toho a svolení stavů dán byl roku 1578 dne 10. září rozkaz, aby panství Týřovské bylo odhádáno. Nežli se to dokonalo, držel Jan panství jako držitel zápisný. Když ho císař Rudolf r. 1580 dne 22. února z práce presidentské nad komorou českou propouštěl, připsal mu za jeho služby 5000 kop gr. č. na panství Týřovském, tak že je Jan o tu summu laciněji koupil. Roku 1583 následovalo ještě jiné ujednání. Týž panovník účtoval zase s Janem, a jsa mu dlužen 2500 kop gr. č., připsal je na Týřově, „poněvadž statek Týřovský do sedmi i víceji mil od jiných panství královských vzdálen byl a ze všech kratochvílí a forštů leží.“ Mezitím spustl hrad Týřovský, na němž, jak se zdá, již poslední jeho držitelé z rodu Týřovských nebydleli, majíce větší zalíbení v Hřebečnících a Skryjích. Po odevzdání panství Janovi snesli Týřovští upomínky na svého děda a praděda do svých dolních sídel, Jan pak již purkrabě neustanovil a starý hrad svému osudu ponechal. Když pak mělo přijíti k dědičnému odprodání, přece bylo líto císaři pěkných lesů Týřovských, které tak hezky příležely k lesům Křivoklátským. Tedy bylo učiněno r. 1588 ujednání takové, že Jan pustý zámek Týřov, vsi Týřovice, Újezdec, Broumy a dvůr Kouřimec k panství Hrádku Křivoklátu k rozšíření forštu postoupil, proti čemuž se mu městečko Kožlany a vsi Chmelištný a Zavidov dědičně odevzdaly. Ač šacunk tohoto statku 15.851 kop míš. vynášel, postoupil se mu jen v 13.000 kopách, které si na své summě zápisné (17.500 kopách) porazil. Tedy mu za postoupený statek Týřovský od komory královské jen 4500 kop doplaceno. [3]) Tím se končí dějiny Týřova od oněch časův opuštěného, o němž Balbín (r. 1681) mylně poznamenal, že se na něm bydlí. [4]) Jen tolik doložiti jest, že Kožlany, Zavidov a Chmelištný byvše připojeny ke Zbirohu, zase se dostaly v držení komory královské, ale r. 1601 vyměněny za Skryje, Hradiště a Čilou, které přiděleny ke Křivoklátu.

---

[1]) Archiv gub. DZ. 61. C 1. Možná, že i hrad Týřov byl jměním společným, neboť i Jan psal se r. 1576 seděním na Týřově (Archiv gub.). [2]) DZ. 66. C 11. [3]) Archiv gub. [4]) Habitatur (Misc. III. 86).

Nižburk od západní strany.

Zámek a kostel v Nižburce.

NIŽBURK HRAD.

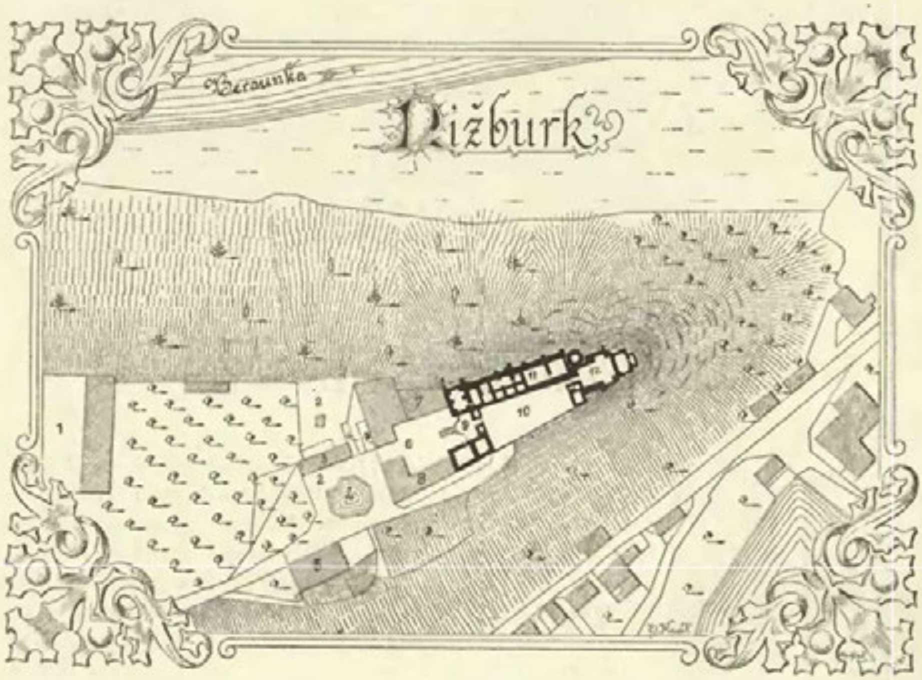
Jihovýchodně od Křivoklátu při řece Mži stojí na základních zdech starého hradu a v jeho ohradě zámek Nižburk v malebném položení a s pěkným rozhledem po údolích pod ním. Zámek stojí totiž na táhlém ostrohu mezi řekou a údolím, v němž jest rozložena Nová huť. Příchod k zámku jest buď po planině ostroha skrze dvůr na širší části ostrohu před zámkem položený, nebo klikatými pěšinami, které jsou na jižním boku hory křovím porostlé a z části i v živé skále jsou vytesány. Kam až sahal hrad, viděti jest podlé zbytků *příkopu*, kterým byl ostroh tam, kde se zúžoval od severu k jihu, překopán. V severní jeho polovici při zahradě mezi zámkem a dvorem ležící jest v něm zeď snad ještě od původního vyzdění pocházející, na protější nebo východní straně jsou již zdi zbořeny a s zemí rozházeny. Ostatek příkopu jest zasypán, z části stojí na něm kolna, z části jest v něm rybníček, jejž do kola křoví obkličuje.

Nižburk rozdělen býval na předhradí a hrad, což lze posud dobře znáti V tom se shoduje s mnohými jinými hrady, ale v jiném se znamenitě s nimi rozchází; předhradí totiž leží mnohem výše, než hrad, což bylo podmíněno tvarem hory. Jako vchod do *předhradí* jest nyní prostá copová brána. Okolo čtverhranatého dvoru v předhradí jsou všude stavení jednopatrová. Poněvadž jest, jak již dotčeno, výše položeno, sstupuje se do hradu po 20 schodech. Prostranství mezi těmito schody a nízkým stavením, které hrad na západní straně zavírá, byla příkopem; dotčené pak úzké stavení jest zřízeno asi ke sklonku 17. století, když byl Nižburk obnoven, jako chodba, ale nyní jest předěláno na byty, tak že dva oblouky dole zazděny. Na jejím místě byla bezpochyby hradba, jejíž zbytků snad při stavbě tohoto stavení užito.

Na zadním hradě jsou stavení jen na jedné straně, totiž na severní. Tu jest veliké, dvoupatrové stavení v copovém slohu, jehož zdivo pochází z rozličných dob. Západní polovice jest nová, bezpochyby

z konce 17. věku, východní část skládá se ze zdí velmi hrubých, a ty pocházejí ještě z původního hradu. Na konci tohoto stavení spatřuje se ve venkovské zdi oblouk; je to zbytek věže okrouhlé, která přeměněna v 17. století na kapli. Později zřízen vedlé ní nynější kostel v copovém slohu beze všech památností. Posvěcen jest Povýšení sv. Kříže. Co by v něm jediné povšimnutí zasluhovalo, jsou krásně vyřezávané lavice. Přední či západní část kostela má ze tří stran (západní, severní a jižní) velmi hrubé zdi, ještě ze starého hradu pocházející. Pod kostelem jsou sklepy, kteréž svědčí o tom, že v těch místech stál palác (jak smýšlíme) věžovatý, a z těch příčin se dotčené tři zdi pokládati musejí za jeho zbytky. V jednom sklepě ještě jsou zbytky dvou portálů proti sobě postavených.

Hlavní památností Nižburka jest *knížecí museum*, přičinlivou péčí Jindřicha Huttenbachera, knížecího revidenta ve výslužbě, spořádané. Baví tu předkem památky knížecího rodu Fyrštemberského, sbírka pečetí a peněz jich jakož i medailí, kterými poctěni bývali. Z ostatních předmětů baví ovšem mnohé starožitnosti středověké na panství nalezené a starožitnosti z vrchu Hradiště pocházející. Oněch je tu veliké množství. Baví mince na panství nalezené, z nichž největší část z doby Vladislavovy pochází,

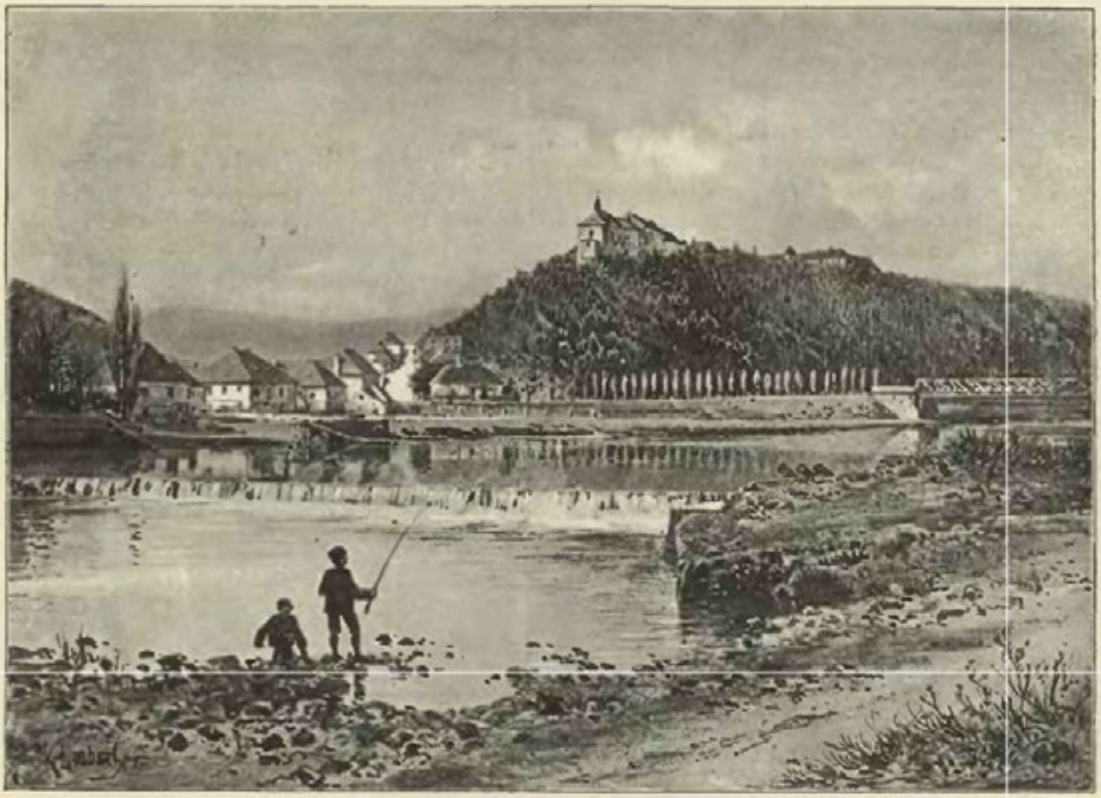

Vysvětlení plánu Nižburka: 1. Dvůr poplužný; 2. někdejší příkop; 3. kolna; 4. rybníček; 5. byty; 6. předhradí; 7. fara; 8. chlévy; 9. bývalý příkop mezi předhradím a hradem; 10. hrad; 11. kníž. museum; 12. kostel.

měšec, nalezený ve veliké věži Křivoklátské, o němž mluveno na stránce 14., všelijaké ostatky z kostela Křivoklátského, kusy pěkných kachlí, nalezené u Nižburka a Křivoklátu, sbírka pěkná ostruh z Jivna, Jinčova, Hlavačova, Sobína, Křivoklátu, Týřova a šancí Plaskovských (jedna je ze stříbra, jedna se zlatým zakončením), sekery rozličné, hroty oštěpův a střel v podobách rozmanitých, meče, z nichž jeden veliký nalezen pod Týřovem, tesáky, jiné zbraně jakož i rozličná udidla, klíče, řetězy a p. Z kostela Skřivanského přišlo sem malované sklo z okna s nápisem Ferdinanda z Renšperka a z Držkovic. Z Křivoklátu dány sem dvéře, někdy u stříbrného sklepa se nacházející, které upomínají na hejtmana Hrozka z Prošovic. Povšimnutí hodna jest na nich prastará bronzová hlava s klepadlem pěkným. Na druhé straně je kování, v němž se orlice a jeleni střídali. Také je tu kopie obrazu, na němž bylo vyobrazeno stínání havířů na Křivoklátě. Věcí nalezených na Hradišti je tu veliké množství. Většinou jsou to věci drahocenné a vzácné, avšak mezi nimi budou bezpochyby také věci bezcenné. Jeden čas byly starožitnosti na Hradišti nalezené tak hledány, že se někteří obyvatelé okolních vesnic k tomu odhodlali, je napodobovati. (Tak totiž se povídá.) Je-li tomu tak, bylo by ovšem u všech sbírek, které povstaly z nálezů na Hradišti, velmi přísné kritiky potřebí. Vedlé všelijakých věcí z kostí a parohů zrobených nachází se tu množství věcí kovaných

v neobyčejné rozmanitosti: fibule, prsteny, kroužky, hřeby, knoflíky, peníze, ozdoby rozličné, korálky emailové, nádobky, popelnice, nástroje a zbraně. Mezi nádobami jest jako vzácnosť svršek známé nádoby, v níž byly mince Podmoklské nalezeny.

Počátky dějinného života v údolí Mže vážou se k vrchu Hradišti a k tajemným nálezům na něm učiněným. Jest to návrší hned proti Nižburku přes údolí Novohuťské ležící tak veliké rozsáhlosti, že by na něm veliké město státi mohlo. V ty doby, když na Nižburce hrad zakládán, již dávno bylo na Hradišti všechno živobytí pominulo a ukazoval se zakladatelům Nižburka jakožto les anebo v té podobě, jak jej dnes spatřujeme. Nově založený hrad dostal jméno jen německé, maje to společné s mnohými českými hrady. Název jeho prvotní *Miesenburg* znamená tolik, jako hrad nade Mží.[1]) Založen jest ve 13. věku a jako sousední hrady Křivoklát a Týřov býval hradem královským a častokráte i sídlem králů Českých.

Nižburk od východní strany.

Doba založení jeho nedá se přesně ustanoviti, neboť ačkoliv se Nižburk poprvé za krále Přemysla vyskytuje, přece není možnosť vyloučena, že stál za Vácslava I. a snad i mnohem dříve. I z té příčiny nelze o době založení nic spolehlivého říci, poněvadž nevíme, zdali míval Nižburk vždy jméno Miesenburg; neboť ze zápisů 13. věku vysvítá, že se dva hradové v okolí Křivoklátu Starým a Novým Hrádkem nazývali a že na tu možnosť pomýšleti lze, že jedním z nich se míní Nižburk. Jinak zase jsou také důvody, které činí víře podobným, že založen Nižburk za Přemysla II. Tento král, jsa velice pečliv o to, aby zemi Českou opevnil takovými pevnostmi, jako měli v zemích západních, na místě dosavadní vesnice Brodu vyměřil a založil nové město hrazené, jemuž dal jméno Verona po slavném městě italském. Zde umístěn jest úřad královský nebo couda. A poněvadž starý hrad Tetínský pro nedostatečné opevnění nevyhovoval,

[1]) V českých listinách slove hrad tento znetvořeně Nyžmburk nebo Nyžburk (chybně Nížbor), původní německý název jeho Misenburg, píše se též Misenburch, Myssenburch, Myesenburch, Misenberg, Myzenburch, potom Nizburg, Nyzmburg. Palacký ve svém popise Čech hledal hrad ten v jižních Čechách u Mýšence (pro podobnosť jména) zaveden jsa snad slovy Schallerovými (Chrudimer Kreis p. 168): „Sonst auch in alten Urkunden Missi genannt (u Schallera Miszempt), soll ein nicht fern von Budweis gelegenes Lustschloss des K. Ottokar gewesen sein, dessen Lage heut zu Tage gänzlich unbekannt ist“ (viz dějiny k roku 1265). Hájek k roku 776 nejapně vypravuje o založení tohoto hradu.

Obraz Nižburka podlé starého rysu z r 1677 v archivě Třeboňském.

zrušeny jsou na něm úřady kraje Podbrdského, kterékoliv tu byly. Poprava přenesena jest na Nižburk od té doby, co hrad Tetínský pro svou velikou rozsáhlosť a potřebu veliké posádky se králi nelíbil (viz VI. 80). Možno, že tyto změny udály se okolo r. 1265; neboť tohoto roku král jsa na Nižburce dne 27. září povolení dal Kunratovi z Levendorfu, aby vysadil nové město Poličku.[1])

Nejslavnější svou dobu zažil Nižburk za *krále Václava II.* Jako miloval Václav I. Křivoklát a Týřov, Karel IV. Karlštein, Václav IV. Křivoklát a Žebrák, tak si oblíbil Václav Nižburk. Důležitosti hradu tohoto odpovídalo i to, že neměl jediného purkrabě, nýbrž vedlé vlastního purkrabě jednoho nebo dva místopurkrabě. Roku 1282 byl tu purkrabí, jak se zdá, *Jetřich Špacman.*[2]) Mladého krále, když se jako dědic v zemi uvázal, nacházíme v prvním roce jeho panování hlavně v Praze a jednou také v Brně. Pokud známo, byl poprvé na Nižburce r. 1284, 12. září, a tu milostmi nadal klášter Hradišťský na Moravě. Poněvadž dal klášteru panenskému na Hradčanech podíl jistý z mýta Berounského, nařídil purkrabím Nižburským a dotyčným mýtným, aby vykázané peníze klášteru vydávali. Strany pak úřadu krajského, který poručil jistým osobám, učinil ke konšelům Berounským poručení, aby nedopouštěli na klášteře Kladrubském a jeho statcích více cla vymáhati, než tolik jen bráti, kolik brali starodávní úředníci nebo cudaři.[3]) Roku 1290 dne 13. září, když tu Václav dvorem jsa klášteru Doksanskému milosti udílel, nacházeli se tu s ním Bernart, probošt Míšenský, Rudolf hrabě z Habspurka a mnozí jiní páni z Němec a z Čech. Tu také téhož dne Albrecht hrabě z Hohenberka postoupiv králi vzdálený svůj hrad Weisseneck, jej zase od krále v manství přijal. Pak se tu král do 23. t. m. a snad déle zdržel.[4]) Na blízký Beroun byl velice laskav; jemu připojil Zdice, Rvačov a Bezděkov a konečně mu roku 1302 všechen jeho majetek potvrdil.[5]) Roku 1299 dne 18. září Václav zase na Nižburce udělil svobody měšťanům Pražským a roku 1301 dne 14. září tu přebývaje s Petrem biskupem Bazilejským a Vyšehradským proboštem, vyňal některé statky kláštera Postoloprtského z moci úřadu Loketského.[6])

Král Jan, vždy peněz žádostivý, zastavil hrad Nižburk „pro velkou potřebu svou a království svého“ ve velké sumě peněz *Zbyňkovi ze Žebráka.* Roku 1320 směnil týž král některá zboží purkrabství Pražského za vesnice některé kostela Pražského, jimiž pak od Zbyňka vybavil hrad Nižburk.[7]) Nicméně podržel přece Zbyněk

Bašty, hradby a příkopy na západní straně v Berouně.

[1]) Reg. II. 191—193. Toho roku se poprvé Beroun připomíná (tamže 201).
[2]) Paprocký o st. pan. 106. Jen tak lze vyložiti špatné čtení „Ryzmberk.“
[3]) Reg. II. 573, 1042, 1043.
[4]) Reg. II. 650, 651, 1194.
[5]) Reg. II. 727, 834, 1231.
[6]) Reg. II. 792, 813. Jest odtud viděti, jak nedůvodně někteří se rozepisovali o tom, že Nižburk patřil templářům.
[7]) Rel. tab. 1. 404.

nějakou právomocnosť ne-li nad hradem, tedy nad krajem Podbrdským. Neb když král r. 1325 Berounským povolil pastvy po lese Kdýčině a jiných lesích, učiněno o tom nařízení Zbyňkovi ze Žebráka a královským vladařům na hradě Nižburce.[1]) V držení královĕ sotva asi potom Nižburk dlouhý čas zůstával, jenže se nám nezachovaly listy, kdy a komu byl zastavován. Obyčejně Jan vyplacoval Nižburk jen tehda, když ho musil opět jinému pánu zastavovati. Nějaký čas jej držel v zástavě *Štěpán z Tetína* (potom nejvyšší písař království). Potom jej vybavil král Jan, a maje pánům *Vavřinci* a *Peškovi z Janovic* odevzdati zboží Vintrberské jinak zastavené, slíbil jim, kdyby ho nevybavil, 800 kop zaplatiti a jim v těch penězích hrad Nižburk zastaviti. Jednání tato zběhla se po roce 1334.[2]) Jinak se k r. 1341 dovídáme, že král Jan a syn jeho markrabě Karel dne 8. června počet činili *s Rudolfem knížetem Saským* a nejv. maršálkem Německé říše až do 5900 a 5000 kop, za kteréž mu zastaveny jsou Křivoklát, Nižburk, Perno a Kamenec královský.[3]) Později sídlil na Nižburce *Jan Jindřich markrabě Moravský.* Týž dosáhnuv r. 1336 Tyrolska jako manžel Markéty Hubaté musil r. 1341 zapuzen jsa od ní z Tyrol odejíti a obdržel panství Nižburské k užívání. Psaním r. 1349, 13. června na Nižburce (Myzenburch castro nostro) daným zprávu dával Oldřichovi, biskupovi Churskému, že strany rozvedení svého s manželkou vše uzná, na čem se byli plnomocníci jeho ustanovili.[4]) Po rozvedení tomto, jež se ještě t. r. ukončilo, obdržel Jan od bratra svého v léno markrabství Moravské, po čemž bezpochyby Nižburk králi vrátil. Týž potom ve svém zákonníku „Majestas Carolina“ přidružil Nižburk k oněm hradům, kteréž král v případě nouze králové vdově na jeden život, jiným osobám však na 10 let zastaviti mohl.[5]) Za Karla, jak se zdá, zůstal Nižburk v držení královĕ. Roku 1376 připomíná se také Vácslav, bývalý purkrabě Nižburský.[6]) Ostatně se zdá, že buď Karel aneb syn jeho Vácslav na hradě oltář sv. Kateřiny založili a jej vsí Počaply nadali.

Pečeť kláštera sv. Jiří z polovice XIII. věku.

Král Vácslav zastavil roku 1382 dne 13. října hrad Nižburk, vesnice Stradovnice a Žloukovice s manstvím Chdyčina řečeným, s lesy tudíž příležícími toliko k stavení a k palivu, s lovy ptačími, s lovy na Hrádeckých lesích a 32 kop gr. úroku ročního na městečku Unhošti v 400 kopách *Kunrátovi ze Zlosin.*[7]) Od těch čas Nižburk nikdy v přímé držení králů se nevrátil, nýbrž jako nějaké manství v rukou držitelů zástavních zůstával.

O potomních osudech Nižburka jsme nedostatečně zpraveni. Roku 1406 připomíná se *Jan* řečený *Kunat*, purkrabě na Nižburce, a současně Jan z Nižburka, číšník královský,[8]) bezpochyby jedna osoba a snad zástavní držitel, který se purkrabí psal, neboť nezřídka hradové jen k vůli správě dobré zastavováni. Týž Janek se pak ještě r. 1428 mezi many hradu Křivoklátského připomíná.[9]) Mezitím prodělaly se na hradě bouřlivé věci. Nižburk z neznámých příčin byl opuštěn, snad že shořel. Tedy roku 1425 dne 28. dubna obsadili jej Otík Laut z Hlažovic, Slavimír, jakýsi Jindřišek a jakýsi Myslínský se 120 pacholky, neměli však

Příkop v hradbách poblíž západní brány v Berouně.

[1]) Reg. III. 428. [2]) Jacobi, cod. epist. p. 31. [3]) Reg. IV. 373. [4]) Chytil cod. dipl. VII. 657. [5]) Arch. č. III. 88. [6]) Lib. erect. XII. 4. [7]) Archiv gub. archiv č. I. 494—495, rkps. Roudnický. [8]) DD. 14 f. 258, 275. [9]) DD. 15 f. 103.

tolik času, aby obnovili braň prsnou na hradě. A právě z té příčiny, aby se nemohli opevniti na hradě, přitáhli Aleš ze Šternberka a Hanuš z Kolovrat hned nazejtří, dobyli hradu útokem a zabivše 20 jich, ostatní všechny zajali.[1]) Pustý hrad odevzdán jest *Mikuláši Kapounovi ze Smiřic*, purkrabí Křivoklátskému. Tento žil ještě r. 1453 a právo své u komise k tomu zřízené dokazoval.[2]) Jako nástupce jeho vyskytuje se r. 1458 *Alexandr Kapoun* (naroz. asi roku 1418). Král Vladislav přenesl naň (r. 1472, 24. června) zápis n. krále Václava, připsal mu 100 kop a v těch a předešlých penězích (tedy 500 kopách) zastavil mu s Nižburkem i ves Počaply, která ke kapli hradské sv. Kateřiny náležela, do té doby, až by zase při té kapli kněz ustanoven byl; konečně zápis ten rozšířil i na život jeho nejstaršího syna. Poněvadž

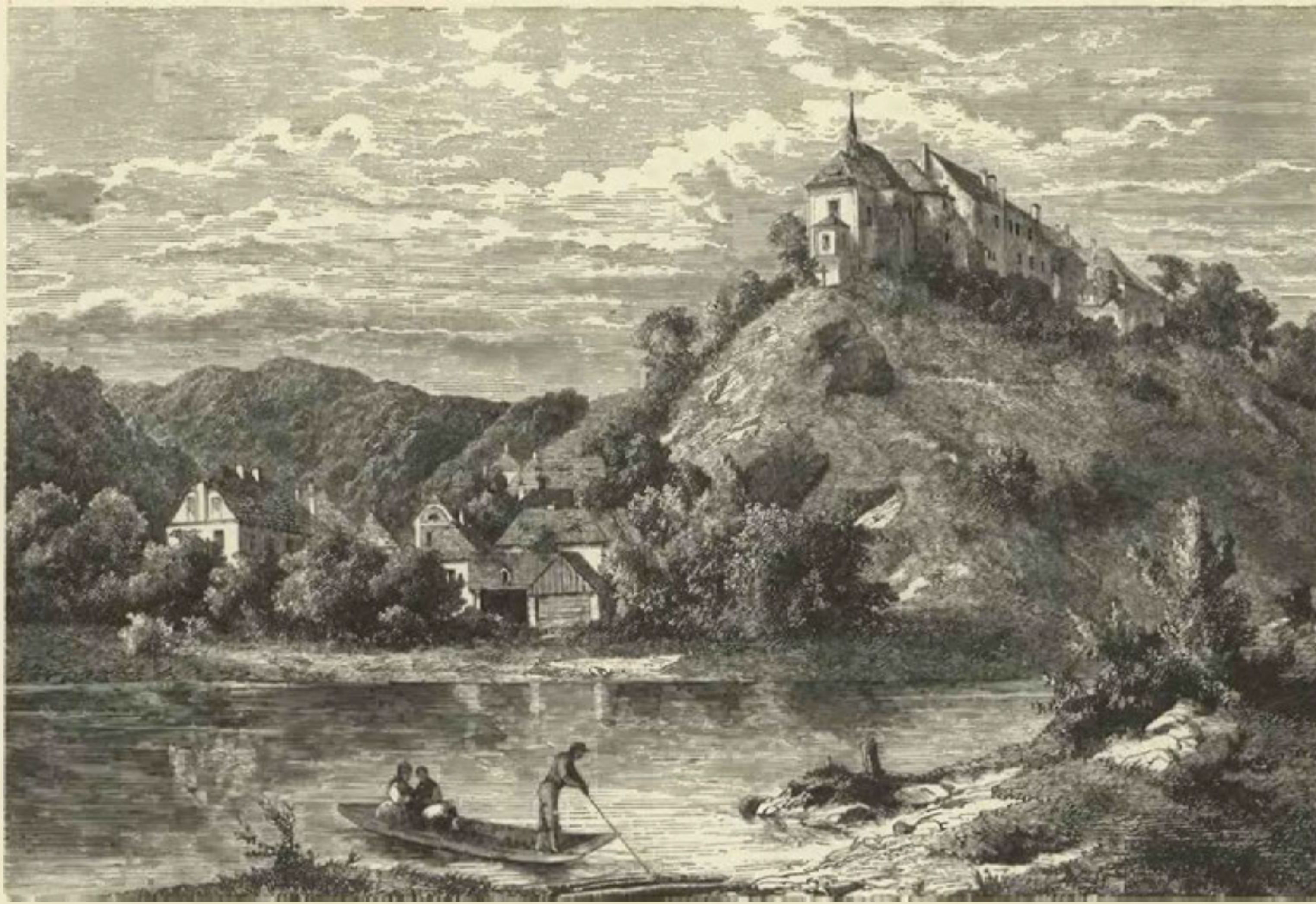

Západní brána v Berouně.

však nejstarší syn záhy zemřel a druhý *Petr Kapoun* následoval, potvrdil král Vladislav tomuto (r. 1498, 16. srpna) držení Nižburka.[3])

Postoupením aneb jiným způsobem nabyl Nižburka *Ota z Losu*. Tomuto dovolil král Vladislav, aby si mohl postaviti pod Nižburkem huť novou železnou a aby ji mohl i tenkráte držeti, kdyby hrad s panstvím k vyplacení přišel. *Jan Ota z Losu*, tuším syn předešlého, obdržel r. 1529 obdarování na doly v horách Křivoklátských.[4]) A poněvadž k zástavnému držení obdarování neměl, potvrdil mu král Ferdinand (r. 1538, 15. května) majestáty na Nižburk a dal mu dva životy, jeho jeden a druhý syna jeho staršího, který by po jeho smrti zůstal. K Nižburku dal mu také král vrch Hradiště a dovolil, aby mohl na stavení hradu a na rybníky 200 kop gr. vynaložiti. Proti tomu odřekl se Jan myslivosti v lesích Křivoklátských a platu dávaného z Unhoště (32 kop), který dosud od purkrabí Křivoklátských vydáván byl. Jan koupil

[1]) Bartošek. [2]) Arch. č. I. 495. [3]) Rkps. Roudnický, arch. č. VI. 570. [4]) Rkps. Roudnický.

Nižburk.

r. 1541 statek Litovice a žil ještě r. 1543.[1]) Nedlouho potom zemřel, zůstaviv syny *Kryštofa*, *Albrechta*, *Zdeňka*, *Jana*, *Jiříka*, *Jetřicha* a *Jana*, kteří v l. 1549—1556 Nižburk společně drželi. Ale poněvadž jediný Kryštof na témž zboží život zapsaný měl, vyprosili si ostatní (r. 1552) na králi Ferdinandovi tu milost, aby od nich Nižburk do jich živnosti splacován nebyl, než huť od jejich otce vystavěná aby při nich dědičně zůstávala.[2])

Při dělení bratří oddělili se napřed Kryštof a Zdeněk; onen byl pak seděním ve Huti Kdyni, tento obdržev peníze získal Popovice a po jich prodání seděl v Berouně. Albrecht snad byl již mrtev v čas dělení. Konečně došlo k rozdělení mezi Jiříkem a Janem ještě zbývajícími (roku 1574). Jiříkovi dostala se Nová huť železná pod Nižburkem, při ní mlýn, pila, dům Sychrov s 3 chalupami, pivovár k pohodlí té huti vystavěný, též statek zápisný, zámek Nižburk, vsi Stradonice a Žloukovice se svobodami dříví sekání na lesích Křivoklátských. A poněvadž měl Jiřík největší díl, převzal všechny dluhy a zavázal se Janovi zaplatiti dílu 1300 kop m.[3]) Již před touto smlouvou byl se přičiňoval Jiřík o to, aby mu Nižburk byl dědičně prodán, a v té příčině byla t. r. dne 13. září učiněna smlouva komorou a šacování statku projednáno. Ze šacování, které po tom následovalo, vynachází se, že byl zámek Nižburk všecek na všem spustlý. Dvůr byl při něm však s velmi malým poplužím, které teprve v 16. století vyplaněno, a proto byly dědiny řídké a nevýnosné. Proč k dědičnému prodání nepřišlo, není nám známo. Jiřík zemřel pak ke sklonku téhož století, zůstaviv syny *Jindřicha* a *Adama*. Když pak Adam, bratr mladší, r. 1600 let svých došel a díl otcovský míti žádal, vydal mu Jan 2600 kop míš., ložních šatů, cínového nádobí, ručníkův a ubrusů polovici.[4]) Jindřich, muž nemálo vzdělaný a horlivý, vyznavač víry evangelické, byl poslední rodu svého, který na starověkém hradě seděl, a držel potom Komárov.

Císař Rudolf prodal totiž r. 1601 dne 20. října hrad Nižburk se vším příslušenstvím *Jiříkovi Kunrátovi Šanovci* z *Šanova* takovým způsobem, aby se ho na tehdejším držiteli buď dosoudil aneb se s ním o něj smluvil. Tedy přišlo ke smlouvě. Jindřich prodal mu r. 1602 dne 16. května Novou huť železnou a právo své a život na hradě zápisném Nižburku, vrchu Hradišti, vsích Stradonicích a Žloukovicích a chalupách pod hradem za 9500 kop míš.[5]) Šanovec byl tehda komorníkem císařským a později hejtmanem hradu Pražského. V tomto úřadě druhdy měl všelijaká nepříjemná vyřizování. Jakýsi Matěj Trnožka, střelec při branách hradu Pražského, měl nějakou nevoli s Matyášem Záblatským z Libentálu, jenž byl místodržícím úřadu hejtmanského. Příčina byla ta, že Trnožka od něho nějaký dům koupil, o jehož zaplacení se neshodli. Když potom jej Záblatský (r. 1610, 3. srpna) uviděl „truňkem obtíženého“, dal o tom zprávu hejtmanovi, který poručil Trnožku do šatlavy vzíti a z povinnosti a služby jeho vymazati. Příbytek jeho při tom zapečetěn. Ze šatlavy poslal Trnožka prosebný spis k hejtmanu stěžuje si, kterak v příbytku jeho, an jest poctivě zachovalý člověk a měštěnín Nového města Pražského, truhly jako u nějakého lotra a zloděje přehledávány. Hněv jeho obracel se proti Záblatskému, „o němž se neví, co, kdo a odkud jest,“ poněvadž prý s ním šibalsky a podvodně zacházel, když od něho dům koupil. Na přímluvu některých pánů byl Trnožka zase při povinnosti a službě střelecké zanechán, avšak poněvadž zatím jiný na místo jeho přijat byl, nebylo pro něho místa, ale jak se zdá, za nedlouhý čas se zase místa dočekal. Se Záblatským byl slyšen dne 15. října u přítomnosti dvou doktorů nad appelacími před radami císařskými, a tu rozkázáno, aby mu Trnožka 400 kop míš. ke dskám složil a on aby mu týž dům ve dsky vložil. Potom přišlo mezi oběma ještě k hádce. Roku 1611 o hromnicích přišel Záblatský do světnice, kde byla varta střelecká, a tu Trnožkovi nadal zlodějův a že mu 400 kop ukradl. I nepominul tento k němu na palác jíti, a ptal se ho, proč mu zlodějů nadal. Řekl on, aby mu pokoj dal. Když pak Trnožka pravil: „V. M. prosím, že odpustiti ráčíte,“ osopil se naň řka: „I šelmo, zrádce, z k. synu, podvodníče desk zemských, dejž tím také pokoj! Ty šelmo, nejsi tu hoden státi; lepší na šibenici a poctivější visí než ty.“ To slyšelo prý na 100 osob, stojících před soudnou světnicí na paláci. Poněvadž nejednou a na rozličných místech jej nařikal, napsal mu na tabulku, že jest on sám šelma a zrádce. Víme pak ještě, že Trnožka potom prosil Šanovce, „aby té lehkomyslné osoby, která po své cti nestojí, nefedroval,“ ale konec těchto půtek není nám znám.[6])

Za příčinou dluhův a na častě vyhledávání věřitelův a rukojmí Šanovcových prodali kommissaři od soudu zemského nařízení r. 1613 dne 8. července hrad Nižburk s kaplí a velikými hodinami, vrch Hradiště, dvůr popl., před hradem dvůr ve Stradonicích, vsi Stradonice a Žloukovice, chalupy pod hradem, pivovár a huť železnou *Bedřichovi Míčanovi* z *Klinšteina* a z *Roztok*, JMC. radě, za 33.000 kop míš.[7]) Řečený Bedřich (před tím na Vitanovicích a Těmicích) dvakráte byl ženat; první manželka jeho Zuzana z Lisova byla mu porodila syny Jana, Čeňka, Radslava, Zdeslava a Hynka Albrechta, z nichž jen tento na živě zůstal, a dvě dcery, Annu Salomenu a Maximilianu. Po smrti první své choti zasnoubil se s Esterou

[1]) Manské knihy Křivoklát. [2]) Arch. gub. [3]) Arch. gub. DZ. 169. J 21. [4]) DZ. 174. D 19. [5]) DZ. 176. H 23. [6]) DZm. 48. M 26 atd. [7]) DZ. 187. A 24.

ze Sulevic, která jej přečkala. Nedlouho před smrtí svou pořízením d. r. 1616 v pátek po seslání Ducha svatého odkázal synu svému *Hynkovi Albrechtovi* „hrad Ryžmburk“ s hutí železnou a vesnicemi, též dům ve Starém městě Pražském podle mince, řečený Hrochovský, a nařídil, aby každá z dcer obdržela věna 1500 kop gr. a výpravy 250 kop, však aby matka byla do zletilosti synovy poručnicí, a mrtvola jeho aby v chrámě p. Marie v Týně pochována byla. [1]) Téhož roku ještě zemřel; zdali skutečně v Týně pochován byl, neví se, neboť se tam jeho náhrobek nenachází. [2]) Hynek Albrecht došed let svých pojal k manželství Mandalénu z Hodkova na Miletíně, vdovu po Bartoloměji z Valdšteina († r. 1617). Setkav se v seči r. 1619, 19. listopadu před Novoměstskou branou v Praze s Vojtěchem Doupovcem z Doupova, jej na místě zabil, z čehož mu vznikly pře u soudu zemského; ještě více osudným se mu mohlo státi účastenství v tehdejší rebelii. Dávána mu vina, „že ač katolík se přidal ke stavům odbojným, a že svršků po odsouzeném Bohuchvalovi Berkovi nevydal.“ Statek Nižburk vzat sice do sekvestru, ale poněvadž byl dluhy příliš obtížen, prodán a postoupen jest (r. 1622) manželce jeho *Mandaléně z Hodkova.* [3]) Bedřich pak byv r. 1623 dne 7. dubna vší pokuty sproštěn bydlel na statku manželčině, a i v pozdějších letech své povahy násilnické neodložil. Roku 1630 přijel okolo půl noci sám třetí na koních a 3 poddané s sebou maje do Mokropes do chalupy na přívoze, ve které rybář v nájmu byl, a tu jednomu z poddaných pod způsobem dobrého mínění volati dal, aby rybář jednomu z nich, který se jeho známým býti pravil, otevřel a nocleh dal. Když potom pro Boha prošeno bylo, otevřel rybář a tu jeden z těch poddaných do té chalupy vskočil, rybáře chytil a ven z dveří vystrčil. Potom rybáře k Hynkovi Albrechtovi, který blízko byl, přivedli. Ten vzav ho za vrch vlasů promluvil: „Ha, sakr. šelmo! co já nejsem tvůj pán? A není pan Míčan tvůj pán, sakr. huncfute?“ Po těch slovech poručil jej svázati a ke koni přivázati, druzí pak dva poddaní jeho zase do chalupy vběhli, na rybářku dvéře vyrazili a ji z chalupy vytáhli. A tak oba dva, jeho bosého bez klobouku, ji z lehka přistrojenou bez kožichu vedlé koně vedli a do rána do Třebáně a odtud do Nové huti přivedli. Tu mu Hynek Albrecht skrze Jana, pekaře svého, oznámil, že se může domů zase svou cestou navrátiti a že on s ním více nic činiti nemá, nežli že se rychtáři poroučí! Ženu vzal do vězení. [4])

Mandaléna z Hodkova († r. 1654) přečkavši, jak se zdá, manžela svého, s nímž dítek neměla, odkázala Nižburk r. 1652 *Mandaléně Polyxeně* hrab. z *Ladronu* roz. z *Valdšteina*, kterážto v několika letech tolik dluhů zdělala, že nemohla zboží Nižburské zdržeti. Roku 1658, 15. července odhádal panství Adam Pecelius z Adlersheimu na Křemuži, místokomorník, s Jiřím Václavem Abelem z Valdenreutu, komorníkem od desk zemských, a to prvnímu věřiteli *Pavlovi* hraběti z *Morzina*, tehda držiteli mnohých a velikých panství po celých Čechách. Týž podržel Nižburk několik let a zemřel ve vysokém stáří dne 3. list. r. 1688, zůstaviv 4 syny. Roku 1679 prodal Nižburk *Ferdinandovi Adolfovi* knížeti *ze Švarcenberka* za 30.500 fl. rh., po němž jej zdědil syn jeho *Ferdinand.* Ten prodal Nižburk r. 1685 *Arnoštovi Josefovi* hrab. z *Valdšteina* za 30 000 fl. rh. a od těch časů sdílel držitele své s panstvím Křivoklátským.

V odhadě r. 1658 nacházíme následující popis hradu a jeho okolí: Zámek Nyžburgk od kamene vystavený větším dílem, zvláště po předu, kde se do něho vchází, a zdi obořeny; v zadním štoku se ještě tři světnice, mezi nima jedna klenutá a vedlé nich tři malý komůrky, jako i kuchyně nachází. Při zemi dvě marštale konský, v který přední krávy stojí a třetí komora při mlíčnici. Za zámkem kaplička obořená, jenom zdi od ní stojí — ten se šacuje 500 kop. Před týmž zámkem dvorec skrovney, v něm stodola o dvouch mlatech, potom marštale dvě pro koně a pro jinší dobytek, tři od starých zdí až pod střechy a na nich šindelný střechy chatrny; za 90 kop. K tomu ještě dodáme tolik, že patřil Nižburk až do roku 1736 do kraje Berounského, ale potom připojen ke kraji Rakovnickému, aby bylo celé panství Křivoklátské v jednom kraji.

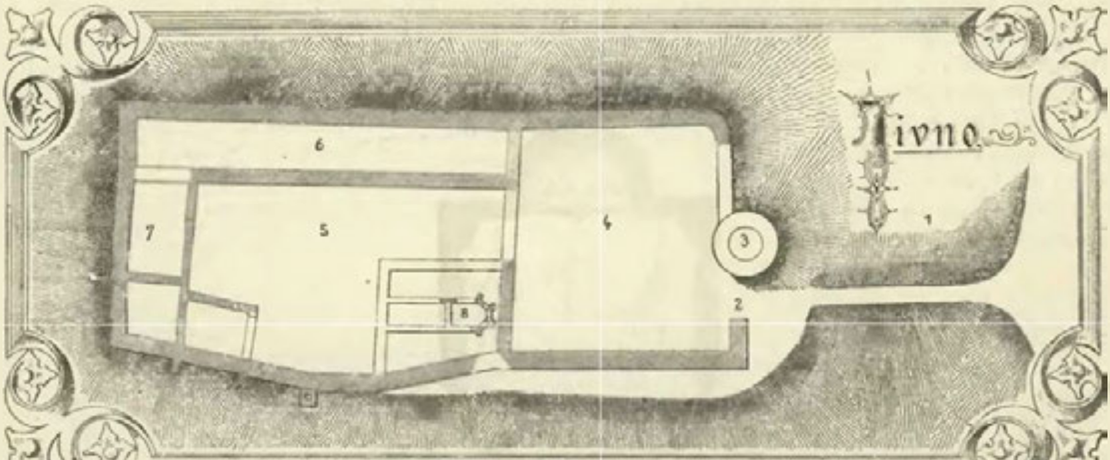

[1]) DZ 138. J 3.
[2]) Viz Pam. arch. I. 101.
[3]) Bílkovy děje konf.
[4]) Reg. 49. F. k. f. 191.

JIVNO HRAD.

Při samém Zbečně ústí potok Kličava, přicházející od severu, odkud se vine klikatým a hlubokým údolím. Část lesů, které k němu na levém břehu přiléhají, nazývá se nyní Hyvna (totiž Jivna) a k nim přiléhá za potokem od Pusté dobré tekoucím položení řečené na Zakopané. V tomto lese spatřují se nepatrné již zříceniny hradu Jivna. Tento stával na konci ostrohu, který se táhne k údolí Kličavskému. Zakladatel totiž volil si místo takové, které mělo na třech stranách strmý spád a na čtvrté s výšinou sousední skrze nevelmi širokou ostrožnu souviselo. Kde jest ostrožna úzká, překopána byla příkopem, přes nějž zase v době novější pro pohodlné přecházení nasypali násep. Asi v těch místech, kde přiléhá násep k hradišti, bývala brána, což lze ještě snadno poznati odtud, že se v levo od příchozího hradba končí. V pravo nad místem brány stála velmi hrubá a vysoká věž, z níž zbyl trup spodní u velikém kopci rumu a země pohřbený.

Hrad založen byl do čtverhranu, tedy asi tak, jako Týřov, od něhož se rozeznává tím, že tu scházejí věže. Neboť ač tu není již mnoho zbytkův, přece lze poznati tolik, že zavíraly hrad na všech čtyřech stranách hrubé hradby, jen někde opěracími pilíři sesílené. Přední část hradu jest prázdná čtverhranatá prostora, v níž viděti v levo dvě nepatrné prohlubně. Zde asi bývalo všechno ze dřeva. Od zadní části bylo toto předhradí odděleno hradbou, v níž se bezpochyby prostá brána nacházela. Zde se spatřují okolo nevelikého prázdného prostranství zbytky stavení. Na severní straně bylo dlouhé oddělení po celé délce zadního hradu, západně bylo stavení (palác?) o dvou odděleních, k němuž ještě jedno stavení na jižní straně přiléhalo. U přední hradby bylo stavení čtverhranné a v něm uprostřed jsou nepatrné zbytky nějakého stavení, které má velikou podobnost s kaplí, ale tenké jeho zdi jakož i postavení jeho uprostřed dotčeného čtverhranu neukazují na veliké stáří. Jistého tu ovšem nic říci nelze, ale poněvadž

Vysvětlení plánu: 1. Příkop; 2. brána; 3. věž; 4. předhradí; 5. zadní hrad; 6. dlouhé stavení (konice, obročnice atd.); 7. palác; 8. kaple.

jest známo, že roku 1546 na Zakopaném bratr Jiřík poustevník přebýval, zdá se, že mu tato kaplička s nevelikým přiléhajícím příbytkem postavena byla. Z hradu zbyly z veliké části jen základy travou obrostlé; sem a tam vyčnívají nad zemí kusy zdi, ale žalostivo na ně hleděti, neboť ti, kteří tu hledali poklady, všudy zdi do polovice odkopali, domnívajíce se, že tu jsou peníze zazděny. Za palácem na západní straně jest s počátku sklon dosti volný a na konci jeho jsou prohlubně; to by svědčilo o tom, že místo to bylo plaňky ohrazeno, neboť po zdech není ani potuchy.

O osudech Jivna nám skorem nic známo není. Odtud, že stálo na panství Křivoklátském uprostřed jeho lesů, soudíme, že bylo Jivno hradem královským. Pouze domněnku můžeme o něm vyslovovati. V letech 1240—1245 vydány jsou některé listy na Hrádku novém, současně asi r. 1245—1260 činí se zmínka o Hrádku starém, na němž králové přebývali.[1]) Má-li se hledati poloha těchto hradův, musí se přihlížeti

Zbytky hradeb v Jivně.

ke krajině, kde králové tehda s oblibou přebývali, a tuť se nám zdá býti na prvním místě krajina Křivoklátská Václavovi I. nad jiné (podlé výslovných svědectví) milá. To se i stvrzuje tím, že Václav r. 1245 dne 8. a 25. dubna listy na Hrádku starém, ale v témže měsíci také na Hrádku Křivoklátě vydával. To činí pravdě podobným, že se jeden z těch hrádků v okolí Křivoklátském nacházel. Kromě Křivoklátu měli tu králové sídla na Týřově a Nižburku. Jestli na př. by se jedním z Hrádků vyrozumíval Nižburk,[2]) svědčilo by o tom, že se hradu tomuto česky a prostě říkalo Hrádek, a pak by druhý Hrádek dopadal na Jivno. Nižburk by byl Novým a tento Starým. Starý hrádek byl pak jen takový hrad, jenž nebyl opraven, nýbrž jsa snad několik let před tím vystavěn, opravy nepotřeboval.

[1]) Král Václav datuje listy na Hrádku novém roku 1240 v květnu a r. 1245 v říjnu, na Hrádku starém roku 1245 v dubnu, roku 1250 v březnu a r. 1253 v srpnu, prostě na Hrádku roku 1240 v září. Král Přemysl datuje z Hrádku starého listy z l. 1255 a 1260 v m. dubnu. (Viz Reg. I. 458, 468, 528, 535, 587, 618, II. 32, 95, 1163, 1221.)

[2]) Jireček (Zakl. zemsk. zříz. za Karla IV.) vykládá Starý hrádek na Týřov.

Jivno.

Bezpečnou zprávu historickou o našem hradě máme teprve z časů, když byl již zříceninou. Hejtman Křivoklátský *Jan Ždárský ze Ždáru* totiž roku 1551 rozvaliny pustého hradu rozmetal. Pověsť kolující v okolí, že nějaký osadník ze Zbečna v pustém hradě poklady nalezl, ale potom zlými duchy svržen byl, přiměla hejtmana našeho, aby vznesl žádosť na komoru Českou, z níž toto vyjímáme: „Za lidské paměti jest na nějakém pustém zámku, kterémuž Jivno říkají, člověk ze spaní v kostele Zbečském k tomu poňuknut naň přišev drahně peněz a nějaký stříbrný pás vzav, od zlých duchův s toho vrchu a skály na luhy svržen a pochromen. Sem kterýžsi čas J. Mti. arciknížecí v Strašecím o tom pověděl a od J. M., abych ten zámek bořiti, mohl-li bych co dobrého najíti, povolení dosíhl. Co se Vaším Milostem v tom líbiti chce, za oznámení prosím.“ Kr. komora povolila žádosť Ždárského tak, aby na své útraty na pustém zámku kopal, zdi staré rozmetal a z pokladu, který by nalezl, polovici sobě ponechal. Co se prvních dvou výminek dotýče, dokazují rozmetané rozvaliny hradu Jivna, že se Ždárský namáhal seč mohl, ale že poklady tu nebyly, ani haléřku nenalezl. [1]) Když bylo panství Křivoklátské roku 1685 k dědictví zpupnému prodáno, posledně ještě se vepsal hrad náš do trhové listiny na to vydané, a čteme tam pusté hrady Týřov, Jenčov a Divno. To jest poslední zpráva o hlučném kdysi, ale historicky chudém hradě Jivně.

JENČOV HRAD.

Severně od Nižburka, východně od Zbečna a jižně ode vsi Bělče v zátiší jako v dalekém od světa a při tom krásném položení spatřují se zříceniny hradu Jenčova. [2]) Pohodnický potok teče tu lesnatými stráněmi napřed širokým údolím pod Bělčem, potom údolí se úží a potok vine se pod stráněmi a mezi lučinami, že se po dosti dlouhém toku vrací k místu, kde asi byl, obcházeje tam skalisko uměle otesané, aby bylo velmi strmé. Na tomto skalisku, které vysokými stráněmi zakryto a stromovím zastíněno jest, stával hrádek Jenčov. Nebyl veliký, ale přepevný, a kromě polohy pěkné baví svými zříceninami, poněvadž se jeho zdi do znamenité výšky vypínají.

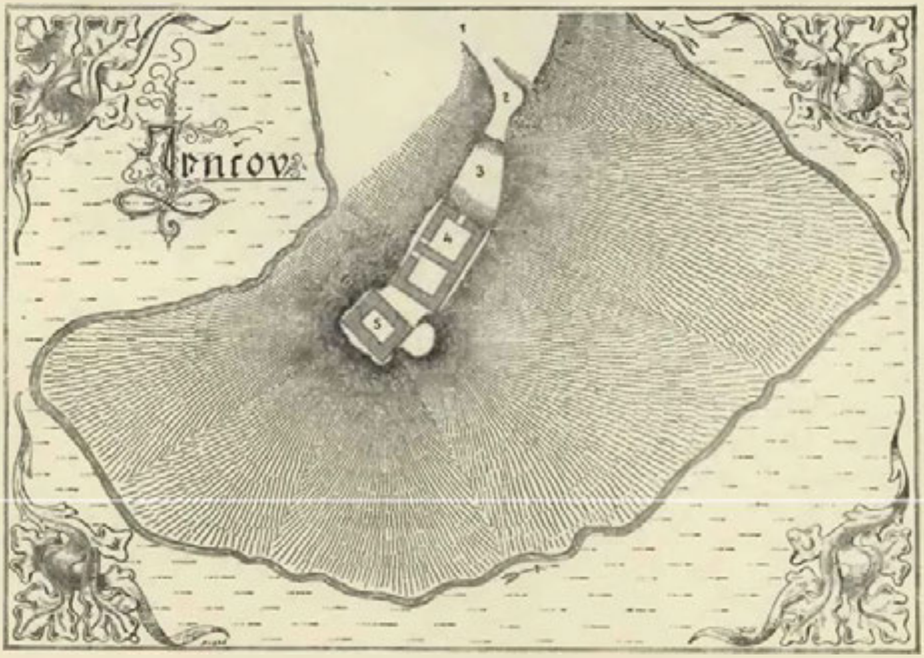
Jihovýchodně od hrádku pozoruje se na skalce osamotnělé příjezd od strany Bělečské. Cesta, kterou se znenáhla na skalku tu přijíždělo, posud jest patrna, pak následuje příkop valně zasypaný, přes

[1]) Heber's Burgen VII., 89. [2]) Bezpochyby jest tento hrádek totéž jako hrádek Dřevič, který klade Sommer k Sýkořicům.

Jenčov.

nějž býval most, ale nevedl k žádné bráně zděné, jak bývalo obyčejně u starých hradů, nýbrž na cestu, která šla podlé obdélného čtverhranatého stavení. Toto skládá se ze dvou oddělení, a ke každému byly dvéře. Nyní ovšem jsou tu otvory, ale lze poznati při podrobném zkoumání, že tu byly dvéře, jichž veniře vylomeny. Uvnitř stavení viděti ještě díry od lešení, jak se stavělo, a od trámův, na nichž bývala podlaha. Na stranu jihovýchodní, kudy vedla cesta ke hradu, jest veliké okno, pocházející ještě z prvotních dob, když

Vysvětlení plánu Jenčova: 1. Příjezd na 2. skalku; 3. příkop; 4. obdélné stavení; 5. věž.

Druhá brána na Křivoklátě.

stavení toto bylo založeno. Z půdy nebo podkroví, které bylo nad prvním poschodím, přicházelo se po dřevěném mostě do čtverhranatého věžovatého stavení, které stálo na nejvyšším místě skalky na všechny strany strmě spadající. Jak viděti, nebylo v přízemí ani dveří ani oken, uvnitř pak dole nacházelo se vězení, jak svědčí prohlubně. — Kdy a kým založen jest hrádek tento, není známo; jméno jeho [1]) nevyskytuje se v žádné staré paměti, a protož také nelze o něm nic památného pověděti.

O nejbližším okolí máme starodávnou zprávu o truchlivém příběhu, jehož svědkem sotva hrad náš býval. Kníže český Břetislav na den sv. Tomáše (21. prosince) r. 1100 pozdě večer z honby v lesích Křivoklátských jezdecky vracel se do Zbečenského dvora a lidé jeho s pochodněmi vyšli do lesů jemu vstříc; tu jistý Lorek uhlídav svou chvíli, vyskočil ze zálohy a vraziv mu silnou ranou oštěp do života, probodl ho naskrze. Jako hvězda s nebe, dí Kosmas, tak upadl kníže v lese na zemi; pozdě přispěvše věrní jeho, vytahovali oštíp z něho a zdvíhali omdlévajícího; jiní křikem a zmatkem hned jako ztřeštění rozbíhali se

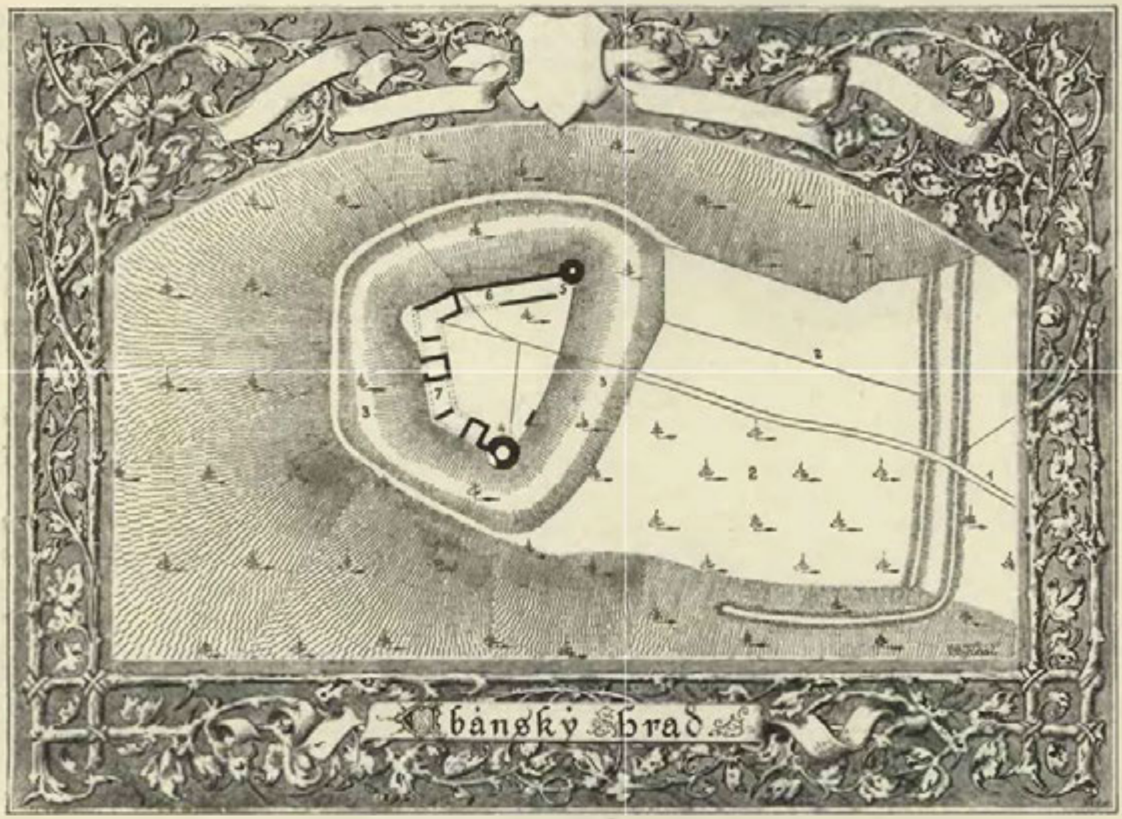
[1]) Ani nevíme, jmenuje-li se Jenčov neb Jencov; toto (od osobního jména Jenec) bylo by správnější.

Zříceniny Čbánského hradu.

na vše strany ku postižení vraha. Tento pak utíkaje na koni, padl s ním do rokle, kdežto brzy našli ho probodeného vlastním mečem, ač neví se, zúmysla-li. Šlo vůbec o něm domnění, že byl nastrojen od vyhnaných Vršovců Božeje a Mutiny. [1])

Hrad Jenčov vystavěn jest teprv dlouho po této události. Že postaven byl na panství Křivoklátském, soudíme odtud, že k témuž panství také patřila ves Běleč, v níž králové ve 14. století právo podačné vykonávali. Vysoké zbytky hrádku tohoto svědčí o tom, že teprve v 15. anebo na počátku 16. věku opuštěn jest.

Vysvětlení plánu Držemberského: 1. Cesta od Mutějovic; 2. předhradí; 3. příkop okolo hradu; 4. veliká věž; 5. studnice; 6. konice; 7. palác.

DRŽEMBERK HRAD.

Severně od Rakovníka táhne se dlouhé pohoří opukové od Řenčova (neb starého Řevničova) až nad Kounov. Mezi Kounovem a Lhotou prorváno jest údolím hlubokým, „ve Vratech," tak že tu jsou dvě části, západně tak zvané Roviny, východně pohoří Čbán, jehož nejvyšší část jest mezi Třebocem, Kloučovou a Hředly. Od toho místa celkem volně se sklání až k dotčenému údolí a tu mezi Mutějovici a Lhotou končí se strmým ostrohem. Nad samými Vraty, a to tam, kde jest konec pohoří Čbánského, spatřují se zříceniny hradu, o němž se do naší paměti vůbec nic, ani jméno nevědělo. Od Mutějovic jde k němu stará cesta volně stoupajíc až do pláně na pohoří, tu pak se zatáčí a vede přímo k bývalému *předhradí,* které od ostatní výšiny náspem a příkopem odděleno bylo. Předhradí mající podobu čtverhranu obmezeno bylo severně příkrou strání, jižně též strání o něco méně příkrou, pročež tu sesílena byla neširokým příkopem a náspem k nasazení plotův, ale jen nepatrné památky zbyly z tohoto opevnění. Z části je tu les, z části jest tato prostora v role zdělána.

[1]) Palackého děje I. 1., 362.

Pečeť krále Václava II. z r. 1295.

Hrad zadní zavřen byl na všech stranách (i tam, kde byly stráně dosti strmé) příkopem a náspem velmi hrubým. Založen byl asi do čtverhranu. V rohu jeho jihovýchodním stála *veliká věž*, z níž jest ještě spodek necelý, totiž vnitřní okolek a kus trupu; dole zeď prolomili chtíce se dostati do vnitřku. Věž tato schválně v tomto rohu postavena byla, aby se odtud přehlédl nejen celý hrad, nýbrž především slabší jeho bok jižní a tento z výšky mohl býti bráněn. Vedlé takové věže nacházela se často brána, čehož již na Čbáně nepoznáváme, poněvadž jest zeď od té věže až k severovýchodnímu rohu dokonce povalena. V tomto rohu stála druhá, ale útlejší věž, jejíž zeď však byla o poznání hrubší, než u veliké věže; podlé pověsti byla v této druhé věži studně, což jest možná věc. Kromě těchto věží spatřují se zdi stavení, která šla od věže k věži kolem celého hradu a z několika oddělení se skládala. Nejlépe se udržela vnitřní zeď na západní straně; tu ještě viděti dvě střílny, které šly užším otvorem na dvůr a širším do vnitřku. Blízko hradu stýkají se hranice okresů Lounského a Rakovnického, na hradě samém obcí Mutějovic a Lhoty a knížecí lesy Domousické s Mutějovskými sedlskými. — Na hradě se našly zbraně, penízky a jiné památnosti. Kámen svorník, který byl v bráně, odvezen odtud asi r. 1872 do Janova. Byl prý na něm rok nějaký (říkají 1273) napsán, což zůstavujeme při své váze. Severní věži se říká posud ve studnici a na valech se říká jižnímu svahu předhradí. Na předhradí ukazují známky ohně, totiž skálu na některých místech tak vypálenou, jako cihla. Odtud odvozují, že hrad tento požárem zahynul. Před sto lety spatřoval se tu ještě starý, z cihel sklenutý sklep; z jeho kamení a sklepů postaven jest sklep v Mutějovicích. Jakýsi Červenka ze Lhoty našel tu pěkně tesané veníře, které si dal do dveří své chalupy.

Ačkoliv se to s jistotou tvrditi nemůže, přece se víře podobá, že hrad tento se nazýval Držmberk neb Držinberk.[1]) Ale to vystihnouti lze jen domněnkami, hledí-li se k tomu, co skrovného víme o Držemberce a okolí jeho nejbližším. Tak na př. víme, že král Jan r. 1325 propůjčil Přibyslavovi ze Štědré, aby ves Řevničov s 48 lány právem purkrechtním vysaditi a v téže vsi rychtu svobodnou držeti mohl.[2]) Ves Mutějovice zastavil král Jan r. 1337 Jindřichovi z Kaufunka pro služby jeho, které prokázal ve výpravě do Polska, v 650 kopách.[3]) Ze zápisův těch jde na jevo, že patřily Mutějovice a Řevničov k panství Křivoklátskému, a poněvadž byly Kounov a Lhota manstvími k témuž panství, víře jest podobno, že k němu patřil i Čbán, uprostřed těchto osad ležící.

Ve 14. století povstalo zboží Řevničovské od Křivoklátska tím oddělené, že bylo od králů zastaveno. Roku 1395 držel Mikuláš z Temeřic polovici vsi Řevničova a od něho plat na ní opat a konvent kláštera Zbraslavského koupili.[4]) Zboží to opanoval na počátku válek husitských *Herbort* z *Kolovrat* takovým způsobem, že mu je panna Markéta z Donína dskami zemskými zapsala a svěřila. Možno tedy, že již Herbort začal se stavením hradu, možno, že se tak stalo teprve za syna jeho *Beneše*. Týž vyskytuje se s určitým pojmenováním sídla svého poprvé r. 1428, kdež se nazývá seděním na Držmburce, a po druhé r. 1432, kdež se píše na Držmberce.[5]) Ale již tohoto roku psal se seděním ve Pnětlucích, an byl nabyl téhož zboží, které teta jeho Maruška otci jeho zapsala. Nicméně držel zboží Řevničovské až do konce válek, bera z něho úroky a poplatky, aniž dbal o to, aby dluhy na něm vyvadil. Po obnovení soudu zemského r. 1437 pohnala jej Markéta z nespravedlivého držení Řevničova, a Beneš odsouzen potom, aby jí té vsi postoupil ve dvou nedělích.[6]) Beneš se ještě později namáhal (r. 1455), aby toho zboží, jehož po

---

[1]) Balbín a Beckovský znali zříceniny hradu, jmenujíce jej Čbánem a že „někdy tomu rodu, jenž Čbán sloul, náležíval a pustý stojí.“ (Rozuměj totiž tomu rodu, který si Hájek k dějinám svým r. 1391 vymyslil.) Palacký (Popis 24) měl za to, že se snad hrad Pravda německy Držemberk nazýval, ale nechtěl to tvrditi jako jistou věc. (I my ještě možnosť toho připouštíme.) Heber (tuším podlé zkoumání Malochových) kladl Držemberk, který se jen za 4 let připomíná, na místo Čbánského hradu, s čímž i my se srovnáváme. Co se týče jména, není pochyby, že jest původu německého, ale v tom jeho zkomolení nesnadno smysl jeho poznati. Nejpodobnější víře jest, že se utvořilo ze slov „der Isenberg“ (Eisenberg). Podobná je forma Rzedemburk. Tak zván byl Jindřich z Rzedemburka, který byl pohřben u sv. Tomáše (Invent. S. Thomae f. 113—118).

[2]) Reg. IV. 791. [3]) Rg. IV. 153. [4]) Arch. c. k. dvorský. [5]) Arch. č. III. 499, 505. [6]) Rel. tab. II. 153.

smrti Markétině *Beneš z Donína* v držení byl, nabyl, ale nic nevyzískal, poněvadž soud zemský na svém dřevním nálezu přestal. [1]) Že tehda hradiště také pánům postoupeno bylo, viděti odtud, že se pak dostalo k panství Křivoklátskému, jinak by bylo zůstalo při panství Ročovském, na němž si postavili páni z Kolovrat nový hrad Pravdu. Zboží Řevničovské zůstalo pořád v držení zápisném a přejímáno jest k ruce královské teprve tehda, když Jiřík z Násile byl hejtmanem na Hrádku. Na počátku 16. století bylo již staré jméno hradu zapomenuto, a říkalo se celé výšině, na níž stojí, Čbán. Tak na př. znamenal písař v počtech Rakovnických, že r. 1516 lámán kámen vápenný na Čbáně, a sedlákům Lišanským, kteří jej přivezli, dáno na pivo.

LÁNY.

Obyčejné sídlo vrchnosti Křivoklátské jest zámek Lány, severně od Křivoklátu položený, a zvláště od té doby, co Křivoklát pánům neposkytoval pohodlného bytu. Na místě zámku bývala tvrz v 16. století postavená. Před tím dávno také bývaly Lány sídlem zemanským, ale byla-li tu tvrz, není známo. Roku 1392 připomíná se *Hašek z Lan*, jenž patří do rodu vladyk Kladenských. Roku 1414 seděl tu *Jan z Lan;* ten přijal na sebe tehda povinnosť úrok kopy gr. ze zboží svého ke kostelu Stochovskému vydávati. [2]) Později byly Lány sloučeny se Stochovem, a *Jan Hromada z Boršic* prodal r. 1528 zboží Stochovské a s ním v Lánech dvůr poplužný a ves *Jindřichovi Žejdlicovi ze Šenfeldu.* [3]) Po něm vládl tu syn jeho *Jiřík* (r. 1545), jemuž vklad zboží Stochovského ve dsky zemské obnoven byl. Jiří měl dva syny *Jana* a *Hertvíka,* z nichž onen Lány se Stochovem ujal. Když roku 1571 zemřel, ujal se sirotků bratr jejich Hertvík a psal se proto seděním na Lánech. [4]) Synové Janovi *Jindřich, Jiří* a *Ladislav* prodali r. 1581 dvůr Lány s domem v nově vystavěným, též tvrz pustou řečenou Pustá Dobrá a vsi celé Lány a Stochov *Jiříkovi Bořitovi z Martinic* a na Smečně. [5]) Ten spojil Stochov s panstvím svým Smečanským; prodal však r. 1589 dne 6. července tvrz a ves Lány s krčmou svobodnou a 2 osedlé a poplatní mlynáře mezi Lány a Stochovem s dvorem poplužným v Lánech *králi Rudolfovi II.* za 7000 k. gr. Č. a jisté dědiny, kterýchž mu císař postoupil, [6]) načež zůstaly Lány při panství Křivoklátském. Císař staral se pak o to, aby tvrz zdejší důstojně přestavena byla. Proto také dán jest roku 1592 skrze komoru rozkaz správci panství Brandýsského, aby Prolhoferovi, hejtmanu na Hrádku, 1000 kop míš. na stavení Lan vydali; psáno pak do Chlumce, poněvadž na Brandýse tolik peněz nebylo. [7])

Ke konci tohoto vypravování nechceme mlčením pominouti následujícího příběhu ze života Jiříka Žejdlice:

Martin Chrt ze Rtína byv asi r. 1540 mezi pány ve Strašecím, kdež také Jiřík Žejdlic byl a odcházeje pozdravil je takto: „Milí páni! Bůh dej, zdrávi spali.“ Odpověděli mu: „Dejž to pán Bůh i s Vámi,“ než Jiřík řekl: „Počkejte, můj milý pane Marši, já Vám tuto ještě jednu připiju, pomáhejž Vám pán Bůh.“ A Martin řekl: „Uzdrav Vás pán Bůh, můj nejmilejší Jíro.“ Tedy Chrt spolehl na štok a když Jiřík s jinými rozmlouval, řekl: „Co se již la-

Zámek v Lánech.

[1]) Rel. tab. I. 116. [2]) Lib. erect. X. p. 9, XII. 36, manuale erect. f. 199. [3]) DZ. 7. G 13. [4]) DZ 17. I 12 [5]) DZ. 65. O 15. [6]) DZ. 127. B 2 a 170. D 21. Vklad 1596 v pátek po stolování sv. Petra. [7]) Arch. gub.

páme a co sme na lapačkách?“ a tak chvíli říkal. I obrátiv se k němu Žejdlic pravil: „Ale medle, Marši, co to mluvíš a kdo tě lapá? nesedni na lapačkách.“ Tu mluvil pan Jiřík se Štěpánem, písařem polesným na Hrádku Křivoklátu. Potom mluvil zase Chrt: „I . . . bych s těmi lapačkami.“ I vykřikl Žejdlic: „To tě pak vyje . . . čert, že nám nedáš již mluviti, na koho pak to míníš, na mne-li, či na koho jiného?“ A on vždy: „Co se lapáme a na lapačkách sedíme?“ Jiřík: „Medle, Chrte, dej sobě pokoj.“ A on: „Já mám pokoj.“ Jiřík: „Vyjednaný nuzníče, vždycky na mne postrky činíš.“ Martin: „Sem takový nuzník jako ty.“ Jiřík: „Co to v hrdlo lžeš?“ Martin: „Však sám v hrdlo lžeš. Nevěřím, aby mi se směl brániti.“ Jiřík: „Nejsem baba, věř mi, že jsem také muž.“ V tom vyskočivše oba dva z záštočí, chytili se ke kordům. I uchytili někteří Jiříka a někteří Martina a Štěpán pravil k Jiříkovi: „Medle, pane Žejdlici, nečiňte nic a nějak mu strpte, jestliže by co Vám přeřekl, neb vidíte, že jest člověk opilý.“ A již byli Martina před dům vyvedli a tu jej pamatoval Hanuš Nostvic: „Milý pane Martine, prosím Vás, nechte toho a pomněte na zemské zřízení, a prosím Vás, jděte domů a já Vás vyprovodím až do Vašeho domu.“ Ale on jim nechtěl jíti volaje: „Pusťte mě tam k němu, však mu nic neudělám, budu s ním přátelsky mluviti.“ V tom také jiní Jiříka pamatovali. Když přišel Martin, podali si ruce. V tom vzkřikl Jiřík: „Proč mi trháš rukou?“ A Martin: „Proč ty mi trháš?“ A tak se zase řečí k sobě nutili a hned tesáků dobyli. Po krátké chvíli, když již Martinovi tesák upadl a on krvácel, přiskočil pacholek Žejdlicův a uťal ho kordem v loket. Tu se obrátil Štěpán k němu s rukou napřaženou a trestal jej takto: „Přezvyj . . . . padouše! proč ho sekáš? však vidíš, že u sebe nic nemá.“ Pak přiskočiv k Jiříkovi, uchytil mu tesák za rukověť a řekl mu: „Pusťte, pane Žejdlici, tesák svůj, však víte, že již dosti má, co již více chcete učiniti?“ A on: „Nechte mi tesáku mého, já Vám slibuji svou čest a víru, že mu více nechci nic činiti.“ [1])

[1]) Reg. 9 G. ks. N 6—7.

TVRZE NA KŘIVOKLÁTSKU.

KRUŠOVICE.

Severně od Rakovníka ve vsi Krušovicích (staroč. Krušejovicích) stávala tvrz, na jejímž místě postaven jest r. 1817 zámek nový.[1]) Nejstarší známý držitel Krušovic byl *Vilém Zajíc s Krušovic* (snad ze kmene Zajíců z Valdeka), po němž je zdědila vdova jeho Kuna, dcera Kunráta řečeného Kemnater z Haček; ta pak r. 1356 otce svého na pravý spolek věna svého 400 kop zapsaného na vsi Krušovicích přijala.[2]) Roku 1399 *Záviše s Mikovic*, jsa v držení této vsi, prodal 5 kop úroku ročního na ní zapsaného ke kaplanství novému u sv. Vavřince na Újezdě Pražském.[3]) Hned potom vyprodával se z krajiny zdejší a tuším prodal Krušovice ještě t. r. *Mikulášì Matrovci* a *Janu* bratru jeho, jenž byl kanovníkem Boleslavským a farářem v Kounově, a proto úrok dotčený přenesen na Mikovice.[4]) Roku 1400 zemřel Mikuláš a na jeho polovici chtěl král sáhnouti právem odúmrtním; ale ukázalo se, že měl na ní peníze zapsané Jan Vidolt z Mačkova, pročež se tomuto ublížení nestalo.[5]) Na spásu duše Mikulášovy a svoje záduší daroval pak Jan Matrovec pro oltář p. M. v Boleslavi Staré úrok v Krušovicích (roku 1406) a přikoupil úrok ve Vrábí. Podací oltáře mělo zůstati Matrovci a po jeho smrti mělo spadnouti na Vidolta a bratra jeho Frycka.[6]) Ostatně žil Matrovec dlouho, jsa v důstojenstvích svých ještě roku 1429.[7]) Nedlouho potom žil *Mikuláš s Krušovic*, jenž dostal r. 1437 odúmrť ve Světci a Bříšťanech, a *Jan s Krušovic* připomíná se r. 1439.[8]) Tento jest snad týž jako *Hanuš Zumr s Herstošic*, jenž na Krušovicích seděl a na nich (r. 1450) manželce své Kateřině věnoval. Roku 1459 byl již mrtev, a zboží Krušovské odumřelé vyprosil si na králi *Bořivoj s Roudné*,[9]) ale nedlouho potom (asi r. 1461) prodal je zase *Vaňkovi Čelechovci s Kralovic*. Jako se často stává po smlouvách neúplných, i zde se talo, že se potom kupec a prodávající nepohodli mezi sebou.[10])

V držení Čelechovců zůstaly Krušovice přes půl století. Za jejich držení bezpochyby se stalo, že ves spustla a kromě pána jen dva hospodáři tu zůstali. *Jan Čelechovec* byl ženat s Markétou z Podvíní, jíž roku 1522 na tvrzi, dvoru a dvou dvořích kmecích v Krušovicích věnoval. Ještě roku 1525 tu seděl, ale r. 1530 byl Krušovským pánem *Václav Pětipeský s Chyš* a *s Egrberka*.[11])

Nedlouho potom dostaly se Krušovice *Jindřichovi*, *Jaroslavovi* a *Vojtěchovi* bratřím *Váleckým s Vřesovic;* ti pak prodali kdysi před r. 1541 Krušovice tvrz, dvůr popl. s popl., ves pustou s příslušenstvím *Albrechtovi Šlikovi s Holiče* a na Kadaňském zámku, mistru kr. komory a lantfojtu v Dolní Lužici, za 1150 kop gr. č. Albrecht, jenž zatím zboží Vintířovského nabyl, držel Krušovice jen do roku 1548; t. r. prodal Krušovice v témže stavu, jak je koupil, *Václavovi s Násilí* za 900 kop gr. č.,[1]) jenž ves znova vyzdvihl. Nástupce (syn?) jeho *Jiřík Bírka s Násilí* prodal r. 1583 tvrz, dvůr popl. a ves Krušovice s krčmou, s dědinami, lesy, háji, porostlinami, mlýny, rybníky a t. d. *králi Rudolfovi* za 11.590 kop míš.,[2]) načež spojena jest s Křivoklátem.

[1]) Pomůcka Heber's Burgen VII. 92. [2]) Rel. tab. I. 419. [3]) Lib. erect. V. f. 9, VI. 145. [4]) Ib. VI. 185. [5]) DD. 14. f. 76. [6]) Lib. erect. VII. f. 79. [7]) Lib. erect. IX. F 5. [8]) DD. 15 p. 310, arch. č. III. 523. [9]) Rel. tab. II. 218, DD. 16, f. 106. [10]) Rel. tab. II. 318. [11]) DZ. 4. A 30, reg. komorního soudu, kn. grunt. Křivoklátské.

HLAVAČOV.

Severně od Rakovníka k Lužné a k Lišanům vypíná se lesnaté pohoří, z něhož vybíhá ostroh nepravidelné podoby, s ostatní výšinou jen skrze šíji souvisící. Na konci jeho stával hrad a dotčená šíje byla překopána, tak že se k němu jen po mostě přicházeti mohlo. Odtud rozšiřuje se sice zuenáhla, jde se pak trochu do kopce a přijde se k vlastnímu hradišti, které jest na všech stranách hlubokým příkopem a náspem obehnáno; jen pod opyšem není viděti náspu a příkopu, poněvadž tu jest kamenná stěna lámáním kamene způsobená. Po zdech tu není na ten čas památky.

Hrad zdejší podlé zdání našeho již byl opuštěn v prostředku 14. století. Neb r. 1354 mluví se o mlýně pod horou Hlavačovskou, který ode dávna k faře Lišanské patříval.[3]) Rovněž se připomíná Hlavačov roku 1405.[4]) A poněvadž se v 15. věku v knihách Rakovnických často Hlaváči připomínají, jest i možno, že vrch jméno své po nich (arci hned od počátku Rakovníka) obdržel, a hrad na něm stojící že jiné jméno míval. V 16. věku nazývaly se po něm erbovní rodiny Rakovnické.[5])

OLEŠNÁ.

Severozápadně od Rakovníka jest ves Olešná s úhledným zámečkem, na jehož místě někdy tvrz stávala. Vedlé Olešné, která patřívala k panství Křivoklátskému, připomíná se již ve 14. věku Olešek, jenž byl manstvím služebným ke Hrádku[6]) a jenž také někde po blízku ležel (možno, že to byla jen část Olešné), neboť roku 1364 připomíná se mezi patrony kostela Václavského Zdich z Oleška. Možno si tedy rozdíl tento tak vysvětliti, jako by byla při sobě Velká a Malá Olešná. Co však Olešek bylo, to se již před 300 lety nevědělo. Císař Karel daroval

[1]) DZ. 8. M 14. [2]) Arch. gub. DZ. 21. O 21. [3]) Lib. erect. XIII. b. 144. [4]) Ib. VI 454. [5]) Pam. arch. VII. 400. [6]) Nicméně nacházíme k r. 1398 také zápisy na nějaké zpupné zboží v Olešku.

r. 1353 Bratronice, Žilinu, Krupou a Olešnou mansionářům Pražským, ale přes to byla Olešná po celé 14. a 15. století jměním královským.[1]) Král Vladislav daroval roku 1478 *Jiříkovi z Ebrštorfu*, dvořeninu svému, vésku Olešnou,[2]) a potom teprve tu nová tvrz postavena. Po vladykovi tomto, jenž se obyčejně po česku z Násile psal a do roku 1503 na Hrádku hejtmanoval, následovali synové jeho *Jiřík* a *Václav*. Od nich koupil Olešnou před r. 1529 *Jan Šlovský ze Šlovic* a král Ferdinand tuto koupi r. 1534 potvrdil.[3])

Jan koupil roku 1548 ves manskou Přílepy a od krále Ferdinanda nabyl r. 1555 zástavou některých vesnic na Křivoklátsku;[4]) také získal vsi Svojetín a Veclov a dvoje manství Olešek a Šumin. Statky tyto zdědivše synové jeho *Jiřík* a *Kryštof*, darovali r. 1574 nový zvon ke kostelu zdejšímu a kupovali pak a prodávali rozličná zboží dědičná i manská. Po smrti Jiříkově držel statky tyto Kryštof sám (r. 1599) a zemřel roku 1609. Syn jeho *Adam* přijal ještě t. r. léno na Přílepy, Chrašťany, Olešek a Šumin pod věží čtverhranatou u železných vrat na Hrádku a oženil se s Rozálií z Renšperka a z Držkovic, s níž daroval ke kostelu zdejšímu nový zvon. Když bratra svého polovici statku Šipského, dal jej manželce své, přijav směnou zaň statek Olešnou. Po strýcích zdědil Kryštof Jaroslav Libyni a Dražovice, koupil r. 1650 Svojetín a zemřel roku 1659. Olešnou ujala mezitím zase manželka jeho a učinila r. 1663 smlouvu s konventem u sv. Havla v Praze, tak že se Karmelitáni přijavše 1000 fl. závazali, kdyby v jich osadě onemocněla, duchovními a spasitelnými potřebami ji zaopatřiti a po její smrti tělo její aby přijali ve sklípku za velikým oltářem „a tam nepohnutedlně do veřejného soudu božího i radostného z mrtvých vstání odpočívati nechali.“ [1]) Roku 1668 prodala Olešnou *Anně Zuzaně* hrab. *Khunové z Lichtenberka* roz. *z Meggau*.[2]) Později ji držela *Lidmila Cellerova* rozená *Bartodějská*, jejíž manžel *Matěj Leopold z Rosenfeldu* byl hejtmanem kraje Rakovnického. Týž postoupil r. 1682 zámečku, dvoru a vsi Olešné, vsí Svojetína, Veclova, Chrašťan a Přílep *Janovi Františkovi z Kaiseršteina* směnou za statek Zduchovice.[3]) Po tomto držela Olešnou dcera jeho Lidmila Johanka, vdaná Molartova, a po vystřídání se mnohých majetníků spojena jest Olešná roku 1836 s panstvím Křivoklátským.[4])

Hlavačov z r. 1800.

byl r. 1616 dne 3. srpna bez dědiců zemřel, uvázala se ve statky jeho dědičné sestra jeho *Lidmila*, manželka *Adama Kaplíře ze Sulevic*,[5]) kdežto statky manské na krále připadnouti měly. Ale při Šumíně a Olešku zanechána byla proto, poněvadž nic toho, co by tu manského k Hrádku bylo, ani z knih manských ani z pamětí lidských vyšetřeno býti nemohlo; Chrašťany jí také ponechány a Přílepy koupila. Přílepy a Chrašťany darovala manželu svému a proto je dědily po něm dcery jeho Kateřina a Estera (roku 1621); když pak tato zemřela, měla je sama Anna Kateřina, manželka *Kryštofa Jaroslava Krakovce z Kolovrat*, kdežto máti její Lidmila na Olešné s druhým manželem svým Janem Bedřichem Cukrem z Tamfeldu hospodařila.[6]) Roku 1631 vzdala Lidmila tvrz Olešnou a ves s podacími dceři své Kateřině,[7]) jejížto manžel koupiv toho roku od

[1]) Lib. conf. arch. kapit. Praž.
[2]) DZ. 14. A 1
[3]) DZ. 14. A 2. reg. 2. F. k. s. G 1. Nicméně dobré vůle na postoupení teprve r. 1534 a 1536 zdělány.
[4]) Arch. gub. manské knihy.
[5]) Manské knihy.
[6]) Knihy manské.
[7]) DZ. 144. F 18.

DUB.

Vokolí vsí Svojetína a Veclova stávaly někdy tvrz, dvůr a ves Dub, jichž bývalou polohu určiti nelze. Roku 1393 připomíná se *Ješek Čihák z Duba*, kterýž své sídlo často měnil, neb druhdy se píše ze Šmikous a naposled seděl na Skřivani.[5]) Odtud snad také pocházel onen *Zikmund z Duba* (r. 1411), který se připomíná v pamětech kláštera Plasského.[6])

V 15. století dostal se Dub v držení pánů z Kolovrat a držen potom ke Krakovci. Při dělení tohoto panství r. 1530 dostal se Dub za díl *Janovi Krakovskému z Kolovrat* a s ním zejména i „rybníci Dubští“.[7]) Od tohoto dílu svého prodal Jan r. 1539 Dub tvrz pustou, dvůr pustý a ves pustou, Slavošov dvůr poplužný pustý a vsi celé Svojetín a Veclov *Václavovi z Pibru*,[8]) který na tom

[1]) DZ. 315. M 18.
[2]) DZ. 317. G 15
[3]) DZ. 396. F 17.
[4]) DZ. 81. L 3. Viz Sommer, Rak. Kr. 259.
[5]) DD. 18 f. 29, 101. 104.
[6]) Archiv bibl. Praž.
[7]) DZ. 45. A 26. [8]) DZ. 1. G 5.

manželce své Anně z Šenfeldu věnoval. Po smrti Václavově vdala se Anna za *Václava Šlovského ze Šlovic* a ačkoli synu svému věnný svůj zápis propustila, nezůstal tento přece pánem na Dubu, nýbrž tento statek zůstal v držení Šlovských, kteří jej připojili k Olešné. [1])

TŘTICE.

Východně od Krušovic ve farnosti Strašecké leží ves Třtice, kdež před časy tvrz bývala, na ten čas však nic takového znáti nelze. Ves bývala ode dávných dob částí panství Křivoklátského a králové bývali pány podacími fary zdejší, ale kromě toho tu býval při tvrzi dvůr, k němuž patřívalo několik dvorův kmecích, a držitelé tohoto statku zavázáni byli ke Hrádku službami manskými. Po smrti *Jaroslava Kvasnice* vyprosil si statek ten na králi *Jan Zlýkněs z Lipna* (r. 1458), ale zvod naň stal se teprve r. 1474 [2]) Roku 1506 seděl tu *Mikuláš Kába z Rybňan.* [3]) Kdežto se ves skrze zástavu nějakou v držení pánů z Donína dostala, zůstal vedlé toho dvůr zemanský, jenž s částí vesnice k zámku Kornhauzu patřil (r. 1548), a tuším ještě jeden statek. Neboť r. 1603 prodal *Zikmund Frankengryner z Kynšperka* statek svůj, zpupný dvůr ve Třtici s chalupou a s lesem *králi Rudolfovi*, kdežto druhý statek (někdy ke Kornhauzu náležící) ještě r. 1608 *Adam ze Štampachu* držel. [4]) Než i tento díl přivtělen později k panství Krušovskému.

RUDA.

Nedaleko Strašecí jest ves Ruda, také někdejší statek zemanský, jehož držitelé služby manské na Hrádku konali. Z držitelův, kteří později tvrz postavili, málokterý jest znám. Roku 1437 připomíná se *Jan Rudský* a r. 1454 seděl *Heřman z Rudy* na Chotěšovci v Plzeňsku. [5]) Roku 1521 seděl tu *Jan Hrzek ze Mšena*, r. 1525 připomíná se nebožtík *Zdebor z Rostok* a na Rudě, a podle tytuláře r. 1534 vydaného seděl tu *Hanuš z Nostvic*. Potomek jeho *Burjan z Nostvic* postoupil r. 1581 císaři Rudolfovi tvrze a vsi Rudy a obdržel směnou za to ves Kounov. [6]) Ruda připojena potom k panství Krušovskému.

PUSTÁ DOBRÁ.

Půl hodiny jihovýchodně od zámku Lan nachází se samota řeč. Pustá Dobrá, na jejímž místě kdysi tvrz a dvůr taktéž řečené stávaly. [7]) Za dávných časův snad tu stávala ves, kteráž spustla a z níž toliko dvůr zbyl, odkud název tvrze a dvoru vysvětliti lze. Dobrá tato již r. 1378 pustou se nazývala; tehda ji držel *Hošťálek*, purkrabě na Rabšteině. Roku 1417 po smrti *Uršuly z Pusté Dobré* věno její na statku našem zapsané právem odúmrtním spadlo na krále Václava, jenž je udělil v manství Vyšehradskému *Chvalovi z Dokes*, ač tomu držitel tehdejší (?) *Václav Valovec z Valovic* odpíral. [8]) V témže století potkáváme se nejednou s rodem zemanským, který se odtud psával. K r. 1454 připomínají se bratří *Erazim* a *Mikuláš z Pusté Dobré*. Ti pak vešli okolo r. 1457 v držení statku Krče u Prahy, pročež se Mikuláš odtud z Pusté Dobré a z Krče (zejména r. 1463) psával. Nacházíme jej také (asi r. 1468) mezi těmi, kteří byli posádkou ve Cmundu a Janovi z Rožemberka opověděli. [9]) Během snad téhož století, nejpozději však na počátku 16. století koupili Dobrou vladyky *z Nelahozevsi* a psali se odtud *Dobskými*. *Jiří Dobský z Nelahozevsi* seděl tu okolo r. 1520 a pojav ve druhém loži Annu jistou věnoval jí r. 1527 110 kop na Pusté Dobré tvrzi a dvoru popl. s dědinami, lukami, lesy, potoky a rybníky. Starší jeho syn *Václav*, pocházející z prvního manželství, dal r. 1542 v úterý před sv. Lucií, any byly dsky zemské shořely, věnný zápis maceše své po smrti otce svého obnoviti, [1]) a seděl zde s bratrem svým *Janem* mladším i nedílným. Později (r. 1546) prodal Jan všechen svůj díl na tvrzi Pusté Dobré *Jiříkovi Zejdlicovi z Šenfeldu* a na Zvoleněvsi za 30 kop [2]) a tento získal bezpochyby i druhý díl Václavův. Pustá Dobrá zůstala nějaký čas potom při Stochovsku a Lánsku a dostala se konečně s Lány k panství Křivoklátskému. Zdá se, že tvrz a dvůr brzy po r. 1546 úplně spustly. Zejména se jako takové r. 1581 při prodeji Lan připomínají.

STARÁ HUŤ.

Kde jest nyní vesnice Stará Huť mezi Nižburkem a Berounem, byl před 500 lety prostý hamr k potřebě blízkých dolů rudných. První zmínka se o něm činí r. 1417. Tehda totiž dal král Václav hamr ve Skově (t. j. v Heskově) pod léno bratřím Ortlům a Jindřichovi Falknaurovi. Asi po celé toto století byli tu hamerníci. Znenáhla tu vzniklo několik vedlejších stavení; r. 1575 byly tu vedlé hamru huť a pivovár, což vše patřívalo Otům z Loun. Roku 1590 připomíná se tu také tvrz, patrně stavení teprve v 16. století vystavěné a málo od obyčejného domu se rozeznávající. [3])

BRANOV.

U vsi Branova nachází se nějaké hradiště, jemuž lid říká „na propadeném zámku." [4]) Dějepisných dokladův o něm není. Tolik se ví, že ves Branov patřívala k panství Křivoklátskému a že se snad odtud nazýval r. 1542 Jan Frejnár z Branova.

NEZABUDICE.

Ve vsi Nezabudicích spatřovaly se do nedávna zbytky tvrzky. [5]) Ves tato jméno své od Nezabuda odvozující patřívala klášteru Plasskému, ale někdy před r. 1332 směněna jest k panství Křivoklátskému a dán za ni les u Kožlan. [6]) Vedlé toho však zůstal tu také statek zemanský, obsahující dvůr, mlýn a část vsi, kterýž držel r. 1413 Martin Stašovec, ale r. 1419 prodal týž statek Jindřichovi Brumovi. [7]) Kromě tohoto zpupného statku vysadili tu králové dvoje manství služebná. Jedno z nich jmenovalo se v 16. století Kračkovské (od majetníka Václava Kračky r. 1509), druhé Jinakovské, řečené od Jinákův. Od těchto koupil je r. 1507 Petr Krašovský z Skal a r. 1547 je držel Jindřich z Vlčnova. Když tento bez dědicův umřel, darován jest týž dvůr r. 1566 *Žibřidovi Portnárovi z Kuglhofu* a Tomanovi, lovčímu. Onen si postavil na své části tvrz a psal se pak seděním na tvrzi Nezabudické. Po jeho smrti držel ten statek syn jeho Marek, ale vzdal jej mateři své Marjáně z Ejstebna (r. 1595). Od ní koupil jej r. 1596 *Ferdinand z Renšperka*, jenž držel také druhý dvůr manský. Ty oba vzdal r. 1609 císaři Rudolfovi a připojen jest týž statek potom ke královskému popluží. [8])

[1]) DZ. 86. E 13 a 87. H. 28. [2]) DD. 16 f. 399 a 23 f. 330. [3]) Arch. domu Toskán. [4]) DZ. 131. K 5 a 134. C 12. [5]) Arch. č. I. 420, DD. 16 f. 221. [6]) Reg. kom. s. knihy grunt. DZ. 65. P 13. [7]) Viz Heber's Burgen VII. 102. [8]) DD. 15 fol. 97, lib. erect. VI. 61. [9]) Archiv kap. Pražské a Třeb., DD. 16 f. 64, 78.

[1]) DZ. 4. B 14.
[2]) DZ. 8. C 17.
[3]) DD. 43 f. 246 a 67 str. 70.
[4]) Heber's Burgen VII. 13.
[5]) Heber l. c.
[6]) Reg. III. 756, rkps. pamětí Plasských (mus.).
[7]) Rel. tab. II. 95, 149.
[8]) Knihy manské.

Tvrziště na Branově.

(roku 1380) a Drašek (r. 1383) zemané.[1]) Roku 1401 daroval Jan Hněvek z Chlumu seděním na Všetatech úrok na témž statku svém faráři v Panoším Újezdě.[2]) Nástupcem jeho byl *Vrš mladší z Modřejovic* a tento přikoupil také r. 1420 čtyři dvory ve Všetatech, kteréž byli převzali při dělení (roku 1416) Zikmund, Prokop a Václav, synové n. Hanuše Fidlera z Vlčíhory.[3]) Vrš měl tuším jméno Petr,[4]) neboť se nachází, že *Jan* a *Petr*, synové n. *Petra Vrše ze Všetat*, prodali (roku 1450—1452) tvrz, dvůr a ves Všetaty *Janovi Doupovci z Doupova.*[5]) Tento byl r. 1454 úředníkem probošta Vyšehradského a od té doby až do smrti své místokomorníkem. Král Jiří potvrdil mu r. 1468 koupené manství, k němuž náleželo právo sekati v lesích Bukovských. Jsa již stářím přemožen věnoval roku 1473 na Všetatech Kateřině z Větřní, manželce Jana syna svého, a zemřel krátký čas potom. Syn jeho Jan pak prodal Všetaty r. 1474 *Janovi z Strojetic.*[6]) Po tomto následoval týmž způsobem (r. 1476) *Václav z Hůrky*, který přikoupil ves pustou Protivný. Oboje prodal pak (r. 1489) *Jindřichovi Peníškovi z Slatiny* a Anně z Prachatic, manželce jeho,[7]) a od toho je koupil zase r. 1507 se vsí Chlumem *Jan Všetatský ze Všebořic.* Tento seděl tu ještě r. 1532,[8]) ale později následoval syn Jindřich a ten prodal Všetaty r. 1548 *Janovi* a *Jiříkovi* bratřím *Šmohařům z Rochova.* Od nich je koupil r. 1555 *Jiřík Zvěst z Ejstebna*, ale tento se po smlouvě k placení neměl, tak že se odevzdání zboží až do r. 1559 protáhlo.[9]) Roku 1571 koupil je od Zvěsta *Albrecht Kuneš z Lukovec* a prodal je zase r. 1582 dne 5. dubna *Václavovi Chotkovi z Chotkova.* Tento zaplativ statek chtěl se naň stěhovati, ale ještě tu byla paní Markéta Kunšova ze Solevic. Když tedy Václav přijel před sv. Duchem na Všetaty, řekl k paní Maruši: Já bych rád již také na Všetatech byl, poněvadž jsem je zaplatil; Váš pán také hoduje a pije v Praze. Markéta řekla: Nechť prej hoduje a pije s tak dobrými, jako Vy, a lepšími. Na to řekl Chotek v hrdlo lžeš a rozkázal rychtáři, aby přišel s sousedy a vyházel ji na dvůr. Pak paní měla na to velkou hanbu, dala se v pláč, neb ji toho bylo líto, a když odtud stěhovala se na den sv. Ducha, zvonili jí brany, jako by ji vyzváněli.[10]) Roku 1597 koupila Všetaty *obec města Rakovníka* a Chotkovi vyminěn zase byt do sv. Ducha.[11]) Roku 1608 prodala obec Všetaty *Jaroslavovi Újezdeckému z Červeného Újezdce.* Tento sice pro vzpouru odsouzen jest všeho jmění (r. 1621) a také statek jeho ujat, ale na veliké prosby vdovy jeho přece vrácen týž statek, avšak *Jan Václav* syn přijal léno teprve r. 1641.[12]) Roku 1652 koupila Všetaty *Alena Lidmila Renšpergárova z Bubna*, po níž je zdědil syn její *Pavel* (ok. r. 1670). O následujících držitelích málo známo jest. Roku 1755 přikoupen jest statek Všetatský k panství Křivoklátskému.

[1]) DD. 18, f. 14, lib. visit. [2]) Lib. erect. V. 34.
[3]) DD. 61, str. 174, 243.
[4]) Roku 1427 slove jen Vrš mladší (Arch. č. VI. 478).
[5]) DD. 61, str. 372, 378, rel. tab. II. 158, arch. č. III. 552.
[6]) Rkps. Roudnický, DD. 61, str. 507, 510.
[7]) DD. 61, str. 524, knihy manské.
[8]) DD. 62, str. 329, 478.
[9]) Manské knihy D, reg. 17 F. k. E 10.
[10]) Reg. 16 G. k. f. 183—184.
[11]) Arch. Rakovnický. Chotek vlastně prodal statek Oldřichovi Desideriovi z Pruskova, ale tento ihned Rakovnickým (Manské knihy). [12]) Bílek, konf. manské knihy.

CHLUM.

Nad Ryšínem a Podchlumem k západu jest na návrší tvrziště patrné příkopy a náspy do kruhu založenými. Zde stávala tvrz Chlum. Nejstarší nám známý její držitel jest *Ješek Lintwurm* (r. 1337), který držel k ní ves Loučko (nyní pustinu a díl u Všetat).[1]) Potomky jeho byli snad *Aleš* a *Bedřich*, bratři (r. 1387), z nichž onen držel ves Brník.[2]) Odtud také pocházel rod *Chlumkův z Chlumu. Jan Chlumek* vyskytuje se v l. 1360 až 1369 jako spoludržitel Čisté a pán na Slabcích a Chlístově. Manželka jeho slula Věnka a syn jeho jmenoval se *Jan Hněvek.* Tento vyskytuje se r. 1387 jako spoludržitel Smečna a sídlel potom obyčejně na Všetatech.[3]) Roku 1401 učinil darování kostelu v Panoším Újezdě na záduší otce Jana a mateře Věnky.[4]) Naposled jsme jej našli k r. 1414. Roku 1419 připomíná se též *Mstihněv z Chlumu*, seděním na Protivné, vsi blízké, nyní však pusté.[5]) Za následujících válek opanoval Chlum *Aleš z Vidhostic*, který na něm r. 1437 manželce své Voršile z Drhonic věnoval. Když pak zemřel, prodala Voršila právo své věnné (r. 1444) *Mikuláši řeč. Lada z Sence* a *Tůmě z Chvyňavy*, číšníku na Hrádku.[6])

VŠETATY.

Ve vsi Všetatech (záp. od Křivoklátu) stávala tvrz bezpochyby tam, kde stojí nynější zámeček. Všetaty bývaly manstvím služebným k Hrádku, ale ode dávna byly rozděleny. Od r. 1337 patřilo 5 dvorů kmecích ke Chlumu, proto se připomíná r. 1398 Jan ze Chlumu a ze Všetat.[7]) Na druhé části připomínají se Hrdoň

[1]) Rkps. Roudnický. Viz Sum. Gerh. ed. Tadra p. n. 60. [2]) Arch. Břevnov. [3]) Lib. conf. [4]) Lib. erect. V. 34. [5]) DD. 19, pag. 112. [6]) DD. 61, str. 262, 329. [7]) Rkps. Roudnický, DD. 18, f. 24.

VLČÍHORA.

Nedaleko Panošího Újezda (asi čtvrť hodiny cesty) jest niva, řečená Vlčíhora, rozlehlá a dávno v role zdělaná. Ni nejmenší památky tu není po dvoře, který tu stával a jehož držitelé povinni byli službou manskou ke Hrádku Křivoklátu. Podlé starého zápisu (viz str. 49.) bývala tu také tvrz. Sídlem zemanským bývala Vlčíhora ode dávných dob. *Habart z Vlčíhory* připomíná se roku 1397 a seděl na Štědříku.[1]) *Oldřich z Vlčíhory* zůstavil syny *Jana*, *Václava* a *Zachaře*, kteří se po r. 1406 často připomínají, držíce Kněžice a jiná zboží v Žatecku. Zachař byl r. 1411 purkrabí na Piršenšteině, Václav byl r. 1411 až 1419 rychtářem v Žatci a Jan konečně nabyv Chmelic u Žatce, stal se praotcem Chmelických z Vlčíhory.[2]) Tito nosili na štítě svém tré podkov a za klénot měli jedinou podkovu. Chmeličtí se záhy vyprodali z krajiny zdejší. Již na počátku 15. věku držel Vlčíhoru *Hanuš Fidler*, kterýž zemřel před r. 1416, zůstaviv čtyři syny. Z těch vzal nejstarší *Jan* za díl svůj dvůr Vlčíhoru s příslušenstvím, ostatním Zikmundovi, Prokopovi a Václavovi dostaly se tím způsobem čtyři dvory kmecí ve Všetatech a 75 kop na penězích hotových. Janova dcera Barbora prodala pak (r. 1451) dvůr dotčený s rolemi, lukami, lesy, potoky a rybníky *Jarošovi z Panošího Újezda.*[3])

[1]) Acta jud. [2]) Tamže, archiv kapitulní a Drážďanský, lib. erect. X. L 10. [3]) DD. 61 st. 174, 407.

Nedlouho potom spustl dvůr a role k němu patřící vzdělávány od potomků Jarošových, kteří bydleli v Malém Újezdci (tuším části Panošího Újezda za potokem). Od počátku 16. věku rozdělena byla Vlčíhora na dva díly. Od konce 16. věku zaniká paměť o Vlčíhoře.[1])

SKŘIVAŇ.

Od Křivoklátu k západu leží ves Skřivaň, jejíž zámeček zaujímá místo bývalé tvrze. Zde seděli r. 1355 dva zemanové, oba řečení Kuneš, jsouce patrony kostela zdejšího, tehda ještě dřevěného. Jeden z nich se připomíná ještě o mnoho let později, ale r. 1380 a potom vykonával podací *Hanek ze Skřivaně.*[2]) V následujících letech připomíná se *Bedřich ze Skřivaně*, jenž okolo r. 1390 zemřel, zůstaviv syny nezletilé Petra a Alberta. Za ně tu byla ještě r. 1398 poručenská vláda, ale co se s nimi potom dělo, není nám známo. Na počátku 15. věku seděl tu vladyka *Jan* řečený *Čihák*. Týž prodal na sobě plat ke kostelu ve Slabcích (r. 1407) a r. 1408 jiný takový plat ke kostelu Trtickému,[3]) naposled se pak r. 1415 jako podací pán kostela zdejšího připomíná. Kromě jeho části byla ještě jiná část, která patřila k Šanovu.[4]) Jako pozdější páni vyskytují se r. 1421

[1]) Manské knihy Křivoklátské. [2]) Lib. conf. Acta jud. [3]) Lib. erect. V. 156, VIII. 35. [4]) Rel. tab. II. 97. Jan a Hanek bratři z Krakovce se roku 1413 statky svými v Šanově a Skřivani spolčili.

Znak nad první branou na Hrádku Křivoklátském.

Otík a r. 1422 Kačka vdova se svými syny a Petr Loučka, měštěnín v Rakovníce. [1]) *Jan Čapek ze Skřivaně* sloužil r. 1441 pánům z Gutšteina. [2]) Na konci téhož a na počátku 16. století byla ještě ves Skřivaň rozdělena. Jednu část držel r. 1500 *Purkart z Čichalova*, jemuž dovolil král Vladislav, aby mohl s lidmi svými ze vsi Skřivaně pásti dobytek na království u Hrádku. [3]) Na druhé části a tvrzi seděl roku 1487 *Hynce Chodaur z Lokte* a od něho přejali je nedlouho potom synové *Jan* (neb Burjan) a *Ambrož*. [4]) Burjan seděl tu ještě roku 1532 a brzy potom přejal Skřivaň *Jindřich Pětipeský z Chýš* a *z Egerberka*. Ten prodal r. 1545 Skřivaň tvrz, dvůr popl., ves celou s dědinami, lukami, lesy atd. *Bohuslavovi Sekerkovi ze Sedčic* za 550 k. gr. [5]) Po smrti Bohuslavově zdědili zboží to synové jeho *Jaroslav*, *Jindřich*, *Petr* a *Vácslav* a prodali tvrz Skřivaň s příslušenstvím asi r. 1572 *Janovi Chotkovi z Chockova* za 800 k. [6]) Jan zemřel v 72. létě věku svého r. 1591, 7. července a syn jeho *Adam* neženatý 30. října r. 1591 ve stáří 34 let. Nástupce a bratr tohoto *Vácslav Chotek z Chockova* prodal roku 1596 tvrz Skřivaň s dvorem popl., s ovčínem při dvoře, s rybníkem, mlýnem, dědinami a t. d., ves s podacím *Ferdinandovi Renšpergarovi z Renšperka* a *z Držkovic* za 5800 k. miš. [7])

Ferdinand dav opraviti kostel Skřivaňský (r. 1611) a zůstaviv po sobě mnohou hezkou památku, zemřel asi r. 1614 a statek spravovala potom (dle sbírek sněmovních r. 1615) *Markéta Renšpergarova z Fictum a z Nového Šumburka*. [8]) Nástupce těchto byl *Jan Ferdinand Renšpergar*, jenž byl roku 1623, 2. října vší viny v rebellii České sproštěn. S manželkou svou Annou Lidmilou z Bubna, která koupila Všetaty, seděl na Skřivani ještě r. 1652. [9]) Potomek jeho *Jan Karel z Renšperka* prodal Skřivaň r. 1690 *Františkovi Osseralovi*, radě při komoře České, za 19.233 fl. 20 kr. Od tohoto dostala se Skřivaň r. 1693 *Františkovi Ferdinandovi Údrckému z Údrče* a příštího roku (1694) *Janovi Oldřichovi* svob. p. *z Klebelsberka* za 20.800 fl.; od tohoto zdědil statek tento *Jan Jiří z Klebelsberka*. Tak rychle se držitelé střídali. Když byl Klebelsberk roku 1744 zemřel, prodána jest Skřivaň veřejnou dražbou a koupil ji *František Leveneur* svob. p. *z Grünwallu* za 38.800 fl. rh. Čtyři léta potom (r. 1748) koupila Skřivaň *Marie Anna* kněžna *z Fyrštemberka* za 40.500 fl. rh. a spojila ji s panstvím Křivoklátským. [10])

HRACHOLUSKY.

Od Nezabudic k západu jest ves Hracholusky s dvorem, při němž někdy tvrz bývala. Držitelé byli povinni služby manské na Hrádku vykonávati. Odtud se psal *Ořibor z Hracholusk*, jenž jsa jednoho rodu s Pešíky z Komarova, seděl r. 1379 ve Smědčicích. [11]) Roku 1418 seděl tu *Jan z Hracholusk*, jenž manželce své Markétě 40 kop věnoval. [12]) Markéta ovdověvši, žila ještě r. 1449 v druhém manželství, kdežto dědičkou byla Bětka, dcera n. Klimenta z Hracholusk. Od těch obou koupil tento statek (r. 1449) *Jan Duhel z Pustověť*. [13]) Jana nacházíme potom roku 1454 ve sporech o statek Šanovský, při čemž i synové jeho Aleš a Jiřík se připomínají. [14]) Dotčený Aleš prodal pak roku 1476 se Stanem bratrem svým tvrz, dvůr a ves celou Hracholusky *Burjanovi ze Strojetic*. Tento seděv tu skorem dvacet let koupil si raději zboží zpupné a prodal r. 1495 Hracholusky *Janovi mladšímu Peníškovi ze Slatiny* a *Janovi*, otci jeho, [15]) po čemž hned oba *Rejně* (Regině) ze Strojetic, manželce Jana mladšího, 110 kop věnovali. Proto také, když Jan mladší leže r. 1507 v kázni boží ženu svou poručnicí statku svého učinil, zůstala tato jako přední věřitelka v držení Hracholusk. Roku 1521 koupil Hracholusky od ní *Ondřej Vančura ze Vlenec*, jehož syn *Mikuláš Hracholuský ze Vlenec* prodal je r. 1551 *Jindřichovi z Vřesovic*. Synové tohoto *Jan* a *Jetřich* bratří z *Vřesovic* odevzdali toto manství r. 1575 *Radslavovi ze Vchynic* a na Petrovicích. [1]) Tento držel je až do r. 1589 a pak prodal (dvojími smluvami r. 1589 dne 22. června a r. 1592 dne 24. dubna) tvrz a ves Hracholusky *císaři Rudolfovi II.* za 3750 kop miš. [2])

SKRYJE.

Nad Týřovem na pravém břehu řeky Mže jest ves kostelní Skryje, v níž v 15. věku tvrz bývala. Roku 1375 a 1378 drželi tu ves bratří *Jaroslav* řeč. *Skákal* a *Oldřich* († j. r. 1384) a *Zbyněk*, syn *Doubkův*. [3]) Od r. 1405 připomíná se častokráte *Jan Stebňák ze Skryj* (prvotně ze Stebna v Žatecku). Ten držel jen část Skryj, děle se tu o podací kostelní s Mikulášem z Husince a synovci jeho Sezemou a Janem (r. 1415), jinak však také o užitky vesnice s *Petrem ze Skryj*, který se r. 1406 připomíná. [4]) Na počátku bouří husitských opustil Stebňák krajinu zdejší katolickou a usadil se v jižních Čechách, kdež jej poprvé r. 1422 nacházíme (viz díl VII. str. 124.). Rozdělení vsi i potom potrvalo; kdežto nacházíme r. 1430 Jana Bobovského z Říčan na části Skryj, připomíná se také *Jan Šrák ze Skryj* a po tomto byla vdova Johanka, která r. 1437 věno své na polovici dvoru poplužného a dvoře kmecím ve Skryjích Janovi a Jindřichovi bratřím z Kralovic prodala. [5]) Jan Bobovský dostal se sem proto, poněvadž matkou jeho byla Kateřina, vdova někdy *Jana Komory* ze Skryj. Oba spolu chlebili a před r. 1453 zemřeli; právo pak na tvrzi a dvoru Skryjích dostalo se Anéžce, dceři Kateřinině, a ta je prodala r. 1453 *Jindřichovi* a *Janovi* bratřím *Borňům ze Slabec* a synům svým. Když pak r. 1453 odúmrť po Janovi Bobovském a jiných provolána, došlo k nemalým sporům při té zapletenosti rozličných práv. [6])

Statky Borňovské dostaly se později pánům Týřovským, tak že tvrz zdejší spustla a ves držena ke hradu Týřovu. O dělení téhož panství již dříve (na str. 69.) vypravováno. Od r. 1575 vyskytuje se v držení Skryj *Jan Týřovský z Enzidle*, jenž si je r. 1582 i s jiným zbožím v obnovené dsky zemské vložil. [7]) Roku 1601 převzav od komory královské zboží Kožlanské, postoupil jí směnou za to vsi Skryje, Hradiště a Čilou, které přivtěleny potom ke Hrádku Křivoklátu. [8])

PODMOKLY.

Podmokly jest ves jihozápadně od Křivoklátu nedaleko Mže ležící, [9]) známá zajímavým nálezem mincí, jenž se zběhl r. 1771. Ve vsi stávala tvrz na konci ostrohu, na němž ves stojí, a na tom místě, které zabírají usedlosti č. 17. a 74. z části na starých základních zdech postavené. Tato tvrz povstala teprve za doby, když Podmokly byly sídlem šlechtickým. Ves tato dostala se totiž roku 1045 klášteru Břevnovskému skrze Břetislava I. Roku 1256 odňal ji král Přemysl témuž klášteru dada za ni Kuromrtvy. [10]) Podmokly patřily odtud ke Křivoklátu, ale brzo zase odtrženy. Malá část patřila pánům z Rožemberka a držena ke Zbirohu, [11]) ta pak prodána roku 1379 Přibikovi arcijáhnovi. Jinou malou část

---

[1]) Lib. conf. [2]) Archiv Budějovský. [3]) Archiv č. VI. 586. [4]) Staré knihy Rakovnické a Křivoklátské, reg. 1 b. F. k. B 11. [5]) DZ. 7. G 27. [6]) DZ. 23. N 5. Vloženo r. 1587, ale trh se stal dříve, jak svědčí tytulář roku 1572. [7]) DZ. 128. D 17 a 172. F 14. [8]) Markéta dostala r. 1609 od manžela svého dvory manské Henikovský a Jarošovský v Panoším Újezdě. [9]) Knihy manské Křivoklátské. [10]) Heber's Burgen VII. 100. [11]) Archiv kláštera Teplského. [12]) DD. 61. str. 214. [13]) DD. 61. str. 364. Později vyskytují se v okolí Uničtí z Hracholusk. [14]) DD. 16. f. 102. [15]) DD. 61. str. 528, 62. str. 215, 216, 344.

[1]) DD. 64. str. 236, knihy manské. [2]) Archiv gub. [3]) Lib. conf. Acta jud. DD. 13. f. 55. [4]) Acta jud. lib. conf. [5]) Archiv č. III 502, rel. tab. II. 181. [6]) DD. 16. f. 95. a 22. str. 142, rel. tab. II. 228. [7]) DZ. 62. G 1, 251. D 26. [8]) Pam. arch. VII. 379. [9]) Pomůckou: Podmokly. Napsal A. Dráchovský. V Táboře 1882. Viz: Heber's Burgen VII. 99. [10]) Reg. II. 36. [11]) Truhlář, Urbář zbož. Rožemb. 54.

Partie z předměstí Rakovnického pod Vysokou branou ke straně východní.

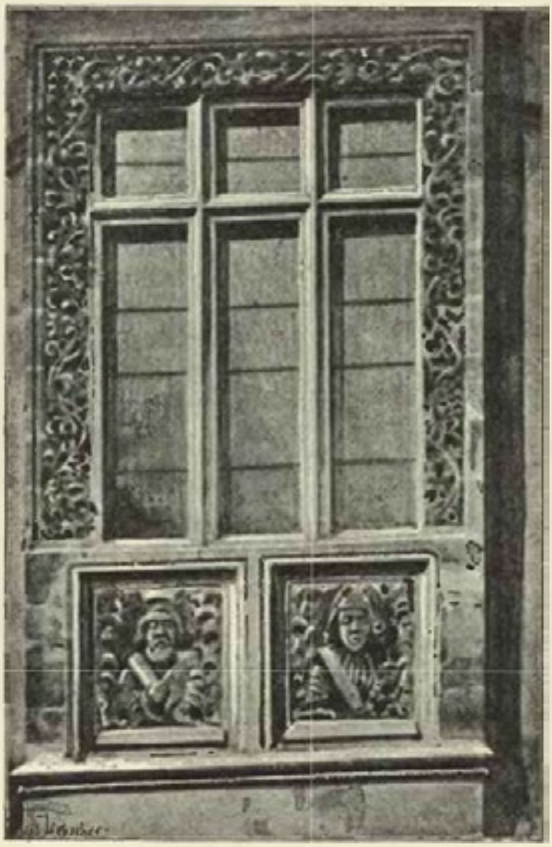
držel probošt Mělnický. Jedno popluží měl *Ješek Lačen z Podmokl*, který se se *Zdeňkem*, držitelem druhého popluží, r. 1370 a sám ještě r. 1381 připomíná. [1]) Jiná dvě popluží drželi Oldřich a Bedřich (r. 1379) a opět jiné popluží Dětleb, který byl farářem u sv. Mikuláše a před rokem 1384 zemřel. Na jeho dědictví měl také nějaká práva Beneš Krabice, kanovník a spisovatel. [2]) Současně připomíná se *Machek z Podmokl* s manželkou svou Annou. Roku 1402 držel malou část *Jindřich z Chřiče.* [3]) Roku 1406 se připomíná *Jan z Podmokl.* [4]) *Zdeněk z Podmokl* koupil roku 1413 nějaké dědiny v Podbrdsku od své manželky Anny, byl r. 14 18purkrabí na Žebráce a připomíná se ještě r. 1427. [5]) Tehda neb za nedlouho spojena všechna popluží zemanská pod jedním pánem a ves dostala se ke hradu Krakovci. Jestli tu již před tím tvrz byla, zahynula potom jistě; ale za nedlouho postavena tu zase tvrz.

Albrecht Krakovský z Kolovrat, jenž Krakovec jako prvorozený ve jménu svém a bratří svých *Hynka* a *Jana* spravoval, tvrz zdejší na svůj náklad postaviti dal [1]) a r. 1530 panství na tři části rozdělil. Hynek, jenž na díl svůj obdržel vsi Kolešovice, Modřovice, Čistou, Podmokly, Studený a dvůr Dubňany, měl dva syny, *Jiříka* a *Víta*, kteří později se stali spoludržiteli panství Krakovského a tudíž Podmokly zase hradu Krakovci připojili. Spojení to tvrzi nesloužilo, neb sotva byvši vystavěna, zanedbávána jest od držitelů hradu a spoustě ponechána. *Jan nejmladší z Lobkovic* rozprodávaje panství Krakovské, prodal r. 1568 tvrz pustou Podmokly, ves celou se dvorem poplužným a příslušenstvím *Saloměně z Hochauzu*, manželce *Bohuslava Zvíkovského z Brodův* a na Zvíkovci, za 300 kop gr. č. [2]) Paní tato nespojila Podmokly se zbožím Zvíkovským, také tu pro sebe žádného obydlí nezřídila (jak Heber dí), nýbrž dosáhši znamenitého stáří, postoupila r. 1606 (vkl. 20. února) vsi Podmokl s příslušenstvím *Anně Marii Hochauzárové z Rokyc* a na Baštku. [3]) Paní tato byla chotí Bernarta z Hochauzu a uvádí se seděním na Pod-

[1]) Archiv Plz. Emler, ein Bernaregister 6, DD. 13. f. 113. ([2] DD. 13. f. 55. [3]) Rel. tab. I. 598. [4]) Acta jud. [5]) Rel. tab. II. 103, DD. 15. f. 197, archiv č. VI. 478.

[1]) DZ. 45. A 27.—28. „poněvadž jsem já (nejspíše Albrecht) tvrz v Podmoklech na svůj náklad dal postaviti.“ [2]) DZ. 16. F 25. [3]) DZ. menší 236. T 13. Tam slove „Salomena Zvíkovská z Hochauzu,“ čímž se opravují chybné zprávy u Hebra.

moklech nejen ve sbírkách sněmovních roku 1615, nýbrž přečkala strastiplné války tehdejší. Na Podmoklech hospodařila se syny a s dcerami, z nichž starší Magdaléna vdána byla za Heřmana Varlýcha z Bubna, a proto se tento také seděním na Podmoklech nazývá (r. 1636). Poněvadž Jan Václav, nejstarší syn Anny Marie, ze země ujel a u nepřítele sloužil, odkázala tato pořízením svým r. 1624 ve dsky vloženým Podmokly druhým svým synům, totiž *Jindřichovi* a *Jiříkovi Štěpánovi*, kteří se v ně (roku 1652) po smrti mateře své uvázali.[1] V pominulých 50 letech postavena jest v Podmoklech nová tvrz, ale ta se nacházela na místě nynějšího zámku při panském dvoře. Později se dostala Magdaléna v držení Podmokl a *Anna Salomena Hrušková* rozená *Varlýchovna z Bubna* prodala roku 1670, 27. října tvrz Podmokly s dvorem a ves za 9500 fl. rh. *Janovi Jetřichovi Rumerskyrcherovi*, JMC. radě a komory české sekretáři německému a měštěnínu starého města Pražského.[2] Jan Jetřich, jenž později (r. 1681) povýšen jest do stavu rytířského, prodal r. 1675 zboží Podmokelské hraběti *Jaroslavovi Vršovci Sekerkovi ze Sedčic*, jenž byl několik let před tím (r. 1666, 13. března) povýšen do stavu hraběcího pod jménem Vršovec, jelikož tehda Sekerkové k původu svému od starožitného rodu Vršoveckého ukazovali, a od těch dob psal se on i potomci jeho prostě hrabaty *z Vršovic*. Jaroslav byv JMC. nařízeným nejvyšším strážmistrem, zemřel r. 1677 bezdětek; statek Podmokly odkázal manželce své *Marii Alžbětě* rozené hrabince *Lažanské*, prve provdané za Zikmunda Michnu z Vacínova. Starší syn z tohoto prvého manželství *Karel Jiří Václav*, maje po otci Konopiště, Postoloprty a Toužetín velmi zadlužené, zdědil též Strhaře a Lubenec a po smrti mateře své († r. 1687) dostal i statek Podmokly. Před smrtí svou bezdětnou († r. 1711) odkázal Podmokly *Janovi Jáchymovi* hraběti *ze Sincendorfu*, synu příbuzné Marie Maximiliany rozené hrabinky Lažanské.

Okno nad druhou branou na Hrádku Křivoklátě.

Sincendorf prodal Podmokly r. 1720 kr. radě nad apelacími JUDr. *Janovi Krystyanovi Šolcovi* za 45.000 fl. rh. a ten je prodal posléze r. 1747 za 58.000 fl. *Marii Anně* kněžně *z Fyrštemberka*, kteráž Podmokly připojila k panství Křivoklátskému.

[1]) Bílek, Děje konf. 162. DZ. 112. E 28. [2]) DZ. 318. L 20.

HŘEBEČNÍKY.

V Hřebečníkách stávala tvrz bezpochyby na místě nynějšího zámku. Držitelé její měli prvotně malý statek. Roku 1409 připomíná se Sulek z Hřebečník, jenž koupil roku 1410 dědictví v Nevězeni a byl roku 1419 purkrabí na Krakovci. Žil ještě roku 1427.[1] Od roku 1444 připomíná se několikráte *Janek Týřovský z Hřebečník*, bezpochyby potomek jeho. Seděl na Hřebečnících ještě r. 1450.[2] Asi okolo r. 1530 držel je *Jan Kaplíř ze Sulevic*, po němž od r. 1540 *Jiřík Válecký z Vřesovic* následoval. Asi po r. 1548 držel je *Bohuslav Světecký z Černčic*, od něhož je koupil asi roku 1550 *Jindřich Týřovský z Ensidle* a připojil je k panství Týřovskému.[3] Když toto mezi syny Jindřichovy děleno, dostal Hřebečníky za díl svůj *Jiřík Týřovský* a držel je až do své smrti. V držení jich následoval po něm strýc jeho *Jan Týřovský* (již od r. 1585), ale tuším jen jako poručník *Jindřicha Jakuba*, syna Jiříkova. Tento došed let svých poděkoval se r. 1600 strýci svému, jenž statek nejináče nežli jako vlastní otec spravoval.[4] Roku 1602 stala se na Hřebečnících v tvrzi zlá příhoda, že Zdislav Hrobčický z Hrobčice Jindřicha Sekerku ze Sedčic tulichem dvěma ranama probodl a zavraždil a po tomto skutku pryč odjel.[5] Roku 1609 prodal Jindřich Jakub tvrz, dvůr a ves Hřebečníky, ves Novosedly a ves manskou Šlovice *Jiříkovi Děpoltovi Černínovi z Chudenic*. Když tento zemřel, spravovala statek vdova *Zidonie Černínova ze Sulevic* a prodala jej r. 1616 *Václavovi Varlýchovi z Bubna* a na Zvíkovci.[6] Za povstání trvajícího bál se snad Varlých ztráty statku a proto jej odevzdal manželce své *Majdaléně Varlýchové z Hochausu* a tato prodala jej *Maruši Hrobčické z Roupova*. Trh ten datován na r. 1619 a den 26. listopadu, kdežto Václav r. 1620 týž statek knihami manskými odevzdal *Kryštofovi Hrobčickému z Hrobčic*.[7] Z té příčiny také Hrobčičtí jsou zachováni při svém statku, ačkoliv nějaký čas byl zabrán a v sekvestru držen ke Hrádku. Neb *Jiříkovi Kašparovi z Hrobčice* týž statek zase navrácen, po čemž roku 1650 léno na statek manský Šlovice přijal. Týž zemřel r. 1655, odkázav Hřebečníky docela popleněné a spustlé manželce své *Zusaně z Nostic*,[8] která však pro množství dluhů těžce hospodařila. Po její smrti dědil týž statek (r. 1684) *Heřman Jáchym z Nostic* a když tento r. 1694 zemřel, hospodařila tu manželka jeho *Maximiliana Justina* roz. *Babkovna z Meziříčka* jako poručnice syna svého nezletilého.[9] Nedlouho potom dostaly se sice Hřebečníky zase v držení cizích rodin, ale po několika letech dostaly se zase v držení rodu Nosticovského. Na místě tvrze postavili tehdejší držitelé zámek o jednom poschodí s kaplí a při tom byt pro úředníky.

[1]) DD. 14. f. 162, 61. str. 240, arch. č, VI. 478.
[2]) Archiv gub. DD. 15. f. 100—103, archiv č. I. 425.
[3]) Reg. kom. soudu, DZ. 12. C 16.
[4]) DZ. 67. N 23, 167. C 15. 175. E 19. [5]) DZm. 118. F 2.
[6]) Manské knihy, reg. k. s. DZm. 52 a 237. G 12.
[7]) DZ. 312. E 18, knihy manské.
[8]) DZ. 261. E 5. [9]) DZ. 116. J 11, 117. H 7.

Zbečno.

ŠLOVICE.

Blizko Hřebečník jest véska Šlovice, někdy manský statek se službami k Hrádku a původiště Šlovských ze Šlovic, kteří tu na tvrzi seděli. První z nich *Otík* připomíná se r. 1383 a v letech následujících, ale současně s ním i *Drahoslav* (roku 1385—1419), jenž seděl na Sadlně, a *Mikeš* (r. 1385—1395), také seděním na Sadlně.[1] Mikšík pak měl syna Janka, který okolo r. 1428 zemřel, pročež pak byly o zboží jeho nemalé spory. Vedlé Otíka prvního žil ještě Otík druhý, jenž se ještě r. 1403 připomíná.[2] Jeho synové snad byli *Kuneš* († j. 1437), jenž byl r. 1428 lovčí na Hrádku, a *Bartoš ze Šlovic*. Tento a synovci jeho (synové Kunšovi) *Jindřich* a *Sulek* dědili po strýci svém Jankovi ze Sádlna.[3] Bartoš byl r. 1460 mrtev a jak se zdá, nezůstavil dědicův.[4] Sulek prodal r. 1449 dům svůj na Hradčanech a r. 1454 právo své v Loukohořanech.[5] Synem Sulkovým snad byl *Otík ze Šlovic*, s nímž se k r. 1482 setkáváme. Král Vladislav potvrdil mu r. 1486 manství Šlovské a potom (r. 1498) prodal Otík tvrz, dvůr a ves Šlovice *Janovi ze Strojetic* a seděl pak na domě pod Hrádkem, na nějž obdržel (r. 1500) obdarování od krále Vladislava. Od Jana pak koupil Šlovice r. 1499 *Šimon Trhlavský z Javore*, ale prodal je již r. 1502 *Žofce z Klinšteina.*[1] Později připojeny jsou Šlovice k Slabcům, k nimž roku 1541 patřily, a drženy k Týřovu. Při rozdělení Týřovského panství dostaly se k Hřebečníkům a zůstaly při nich od té doby. Tvrz mezi tím v 16. století zanikla.

[1]) DD. 13. f. 55, 117, 18. f. 14, 29, 19. pag. 112. Roku 1392 připomínají se dva Otíkové. [2]) DD. 14. f. 111. [3]) Archiv č. I. 418, 425. [4]) Archiv kapitulní.
[5]) Archiv č. III. 560, Tomek, Zákl. IV. 148.

PÍSTNÝ.

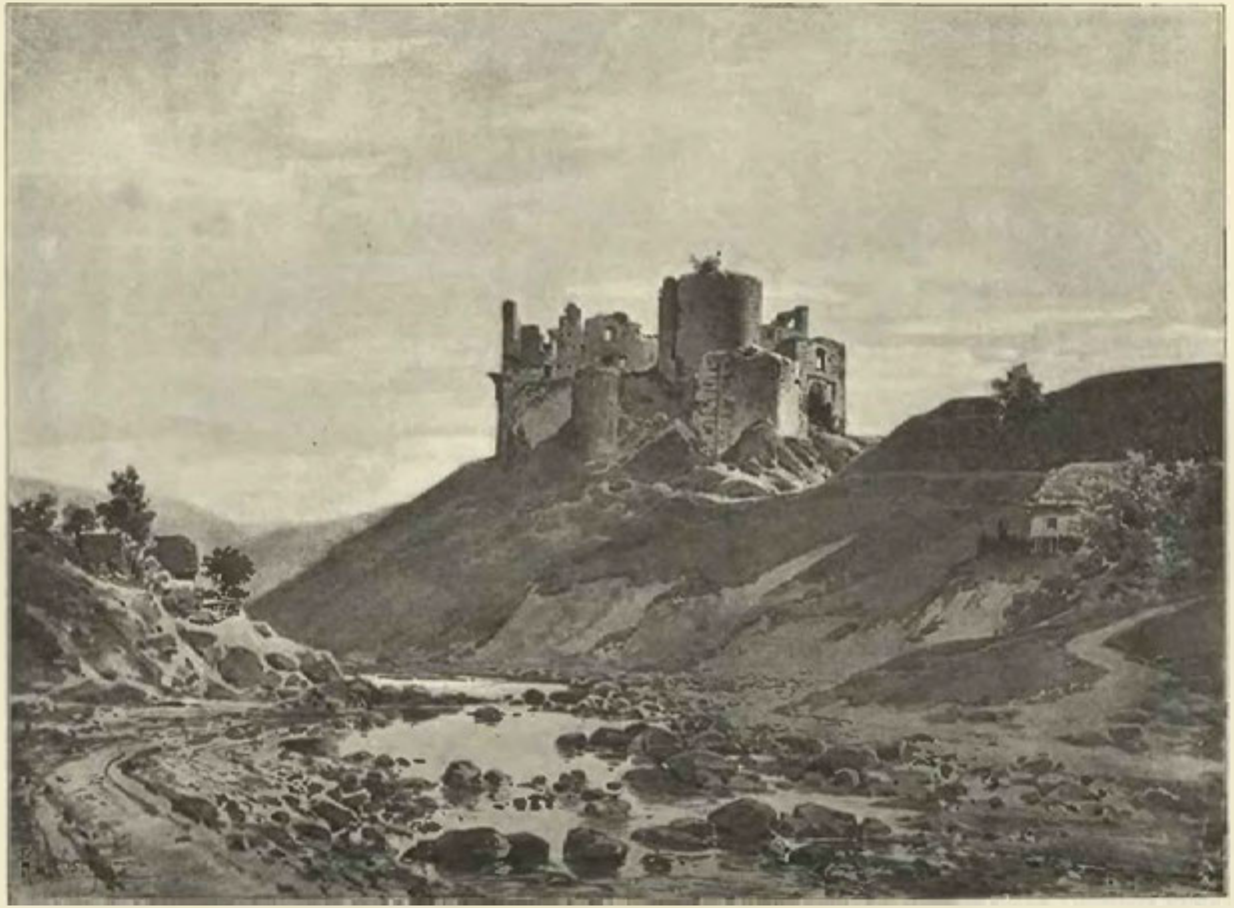
Nedaleko Hřebečník při potoku ke Mži tekoucím stávala ves Pístný, někdy zemanské sídlo, a bezpochyby tu také nějaká tvrz stávala. Odtud se nazývali r. 1383 *Beneš z Pístného* a r. 1387 Anna a Bolka, kteří se soudili se sousedy svými pro rozličné škody.[2] Od r. 1399 připomíná se často *Mikuláš z Pístného*, jenž si t. r. odúmrť v Řimině vyprosil;[3] od r. 1404 vyskytuje se jako purkrabě na Husi a psal se z Husince.[4] Pístný snad držel ještě r. 1415, když měl jeden hlas podací ve Skryjích, ale na sklonku svého živobytí, když se proslavil jako vůdce kališníkův, držel statek Čichtice. Nedlouho potom Pístný spustl. Když byl Jindřich Týřovský z Enzidle statek Hřebečnický koupil, vložili synům jeho ve dsky zemské také „ves pustú řečenú Pístney.“[5])

[1]) Rkps. Roudnický, Archiv č. VI. 584, manské knihy, DD. 62. str. 256, 299. [2]) DD. 18. f. 6—14. [3]) DD. 14. f. 218. [4]) DD. 18. f. 96. [5]) DZ. 12. C 16.

KRAKOVEC HRAD.

V pověstech našich mluví se jakožto o nejstarším sídle, k němuž se nějaká upomínka vázala, o hradě Krakově, který již před 800 lety nebyl ničím. Dnes jest Krakov vesnice a na starodávném hradišti stojí zříceniny hradu Krakovce, v krajině pahorkaté, od hluku světového odloučené a v tichém údolí, tak že jej z daleka odnikud spatřiti nelze. Krajina, v níž stojí, jest chudší než krajina Rakovnická, a obyvatelé Krakovští nazývajíce tuto krajem, mluví o své krajince jako o režné straně. Jihozápadně od Rakovníka mezi Všesulovem, Krakovem, Hořkovem a Šípy vybíhá z výšiny dlouhý a táhlý ostroh, ohraničený dvojím údolím, kudy tekou potoky Krakovský a Šípský. Kde se potoky tyto k sobě sbližují před svým spojením, není ostroh již příliš vysoký, ale úzký a strmý. Z toho zaujímal hrad opyš, předhradí pak část úzkého ostrohu, na níž stojí vesnice Červený zámek. Sotva znáti místo, kde býval první příkop. Také po staveních, která bývala na předhradí skalnatém, není ani památky. Co asi tu bývalo, nejlépe viděti z dílčích cedulí r. 1530, kdež čteme: „Kůlnu před zámkem a co se hnoje v zámku nebo předhradí i v krčmě hořejší v maršталích nadělá, ten aby vždycky obrácen byl a příslušel k tomu poli nad zámkem, kteréž jest u hořejšího zámku. A také aby tu na předhradí kladen byl hnůj, aby se bráti mohl a do příkopů nebyl smítán. — Pivováru, sladovny, pekárny a dvou chmelnic, toho všeho na tento čas při hromadě k společnému užívání nechávám.“ Nyní tu stojí jedno stavení, kterému se říká kočovna, poněvadž tu před spuštěním zámku kočové bydlívali.

Hluboký ve skále vytesaný *příkop* dělil hrad od předhradí. V tomto příkopě na levé straně bylo stavení o třech odděleních, z něhož znáti pouze základní zdi, avšak před 40 lety byly ještě dosti vysoké, že i okna se spatřiti mohla, z kamení vystavěné a mezitím tesné kameny a cihly. Říkali tomu *prádlo*. Také z mostnic bývalých zbyl jen nepatrný kousek zdi; ostatek sotva lze poznati, ač se ze starých popisů ví, že tu býval ještě r. 1808 dřevěný most na mostnicích docela dobrých. Lámalo se tu vždy kamení, zvláště r. 1845. V severozápadním rohu hradu asi do čtverhranu založeného jest brána v bývalé čtverhranné věži, kdysi ozdobná a krásná, dnes k podívání žalostnému. Vchod její nebo vrata byla hezký kus (asi 3 m.) vysoko nad příkopem a v rovnosti s hradem. Byla do vysoka a do končitého oblouku sklenuta a tesným kamenem obložena. Vedlé hlavních vrat spatřují se zbytky branky, kterou pěší vpuštěni bývali. Nad branou jest okno z novějších dob, v levo od brány úzká střílna. Za posledních dob hradu již neměli zvoditého mostu, neb otvory pro kladky jsou zazděny. Od brány na levo jde po kraji skalnatého příkopu hradba vysoká bez oken a v rozích, jak se láme, sesílena je štukovím. V bývalém průjezdě brány spatřuje se v pravo výklenek z cihel vyzděný a kamenná lavice, v levo dvéře do parkánu. Nad branou bývala světnice z cihel postavená novější s 3 okny a snad i čtvrtým, kteréž nelze viděti, poněvadž jižní strana brány spadla. Nejvýše nad branou

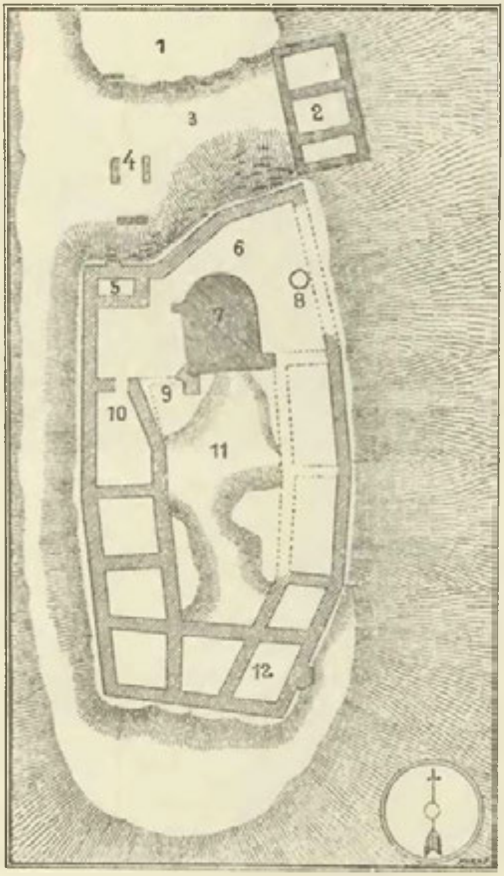

Krakovec od východní strany.

visíval až do počátku tohoto století zvonek. V okolním obyvatelstvu povídalo se o něm, že sám od sebe začne zvoniti, kdykoliv někdo z rodiny Kolovratské má zemříti.

Za branou spatřují se valně rozrušené zříceniny hradu. V levo jest spodek hrubé věže, která chránila nejen tuto bránu, nýbrž i jinou, jež vedlé ní stávala. Mezi ní a hradbou jest parkán (nyní trávník), kterým se může obcházeti okolo věže, ale další cesta bývala zavřena hradbou, která se nyní úplně sesula. Mezi touto hradbou, pak hradbou venkovskou a věží bývala studně znatelná jen podlé prohlubně. Roku 1798 ještě byla dobrá tato studně majíc roubení dřevěné, a u ní stál svěží zelený strom. Také staří lidé pamatují dosud, že byla vyzděna nahoře a dole ve skále vytesána, a povídají si, že když tam spadla kachna, že prý do potoka vyplavala. To by svědčilo o tom, že se do studně voda z potoka naháněla, jak se to dosud děje v Karlšteině. Jednou (asi před 50 lety) spadla do studně již napolo zasypané jalovice. Soused Krejsa spustil se pro ni a zdravou ji vytáhl. Výrostkové do ní s chutí házeli kamení, aby to „harašilo.“

Velká věž jest z polovice čtverhranná, z polovice okrouhlá a má zdi jak říkáme sáhové (nad 25 m). Vchod do ní prolámán v novější době v přízemí na jižní straně, na východní straně pak jest též nové okno. Oboje v starých dobách nebývalo, poněvadž tu bylo vězení. Nyní se tu spatřuje místnost obmrštěná a cihelným klenutím zavřená, ale klenutí jest již mdlé a na upadení. Nad tím nahoře byly světnice a tak se v poslední dobu, když hrad trval, v celé věži bydlelo. Na straně jižní ve výšce asi 2 poschodí jest starodávná branka štukovím obložená a pro příklop (bez kládek) zřízená. Dva krákorce pod ní zasazené a jiný krákorec odtud na východní stranu svědčí o tom, že se sem šlo po dřevěné pavlači od stavení na východní straně stojícího. Západně od věže bývaly dvéře do sklepů ve skále vytesaných. Ve vinném sklepě, který ještě před 100 lety zavřen býval, chovaly se na památku domnělý kožich, čepice a slaměné střevíce Krokovy, fabrikáty to buď 16. nebo 17. století.

Vysvětlení plánu hradu Krakovce: 1. Předhradí; 2. prádlo; 3 příkop; 4. mostnice; 5. přední brána; 6 parkán; 7. věž; 8. studně; 9. zadní brána; 10. vchod do sklepů; 11. dvůr; 12. kaple.

V těch místech také bývala *zadní brána* nyní úplně zasutá, že tu jen kopec rumu pozůstává. Ve zdi věže je tu viděti jakýsi výklenek novějšího původu; rohy jsou pěkně obloženy a nad tím visí kus staré zdi od věže vycházející.

Ostatek hradu skládá se ze dvoru nerovného ssutinami zaházeného a stavení, kteráž jej na třech stranách zavírala, na čtvrté severní totiž byla věž a brána. To stavení, které jest od brány k západu, vyzdviženo a spraveno teprve v 16. věku; nicméně mají i ostatní části Krakovce mnoho změn učiněných v 16. a 17. století, zejména mnoho zdí cihlami vycvikovaných, pro něž měl celý zámek, byť červené střechy nebylo, zrzavou barvu. Na zdech těch stavení ke dvoru obrácených jak v prvním, tak i v druhém poschodí zasazeny byly dřevěné krákorce, na nichž bývaly pavlače. Po těchto pavlačích chodilo se z části do části ke dveřím, ozdobnými veníři obloženým a do končitého oblouku sklenutým. Pěkné jsou veníře jen v prvním poschodí, neboť v druhém jsou již z obyčejných klenáků.

Ve stavení západním v podzemí bývala klenutá místnost s malým okénkem a výklenkem pro střelce. V prvním poschodí jsou vysoká okna tesným kamením obložená, v druhém poschodí jsou okna nízká. Lícní zeď ke dvoru již se sřítila a viděti z dolejška dobře bývalé rozdělení; ovšem se již do vrchních částí choditi nemůže, ale také by se tam na této straně nic pamětihodného nevidělo. *V jihozápadním rohu*, kde se západní oddělení s jižním sbíhá, jest v podzemí sklep krásně do dvou křížů sklenutý, s malými okny a hlubokými výklenky. Co nad tím jest, spatřiti se nemůže. *V rohu jihovýchodním* v podzemí bývala

Krakovec od jižní strany.

komora jen stropem přikrytá, nad tím jest ozdobná světnice, která byla dvakráte do kříže sklenuta, avšak jen tři čtvrtiny jednoho kříže zbyly, poněvadž ostatní vše lidé z Červeného zámku pobrali, pomáhajíce tyčkami, kdykoli nějaký klenák nechtěl spadnouti. Nad tím nahoře bývala *kaple*. Ještě před 40 lety byla pohodlně přístupna, nyní se nahoru naprosto nemůže. Roku 1808 ještě tu byla okna krásnými malbami na skle ozdobená. Roku 1820 stály tu oltář, kazatelna a křtitelnice, malby pak na stěnách byly zachované, jako by barvy, jmenovitě zelená a modrá, pak pozlacení teprve nedávno byly položeny. Okolo r. 1855 sesula se veliká část kaple a v tom smutném stavu zůstala až na naše doby. Byla zasvěcena Matce boží a sv. Kateřině, skládajíc se z nepravidelného čtverhranu s křížovým klenutím; vlastní svatyní či oltářem byl trojstranný got. arkéř velmi sličného sestavení s pěknými okrasami, na pevném pilíři položený, kterýž se pohříchu také sesul. Možno, že posud by se mohl čísti silně porouchaný nápis, v němž byla zpráva, že kapli tuto r. 1384 dne 16. října čili na den sv. Havla posvětil Jan biskup Litomyšlský. Nápis byl takový:

Anno dni MccclXXXiiij die XVj mensis octobr que erat dies . . . . . Sti Galli consecrata est hoc capella p. venerabilem dnm johannem iij episc Litomisslensem in honore omnipotentis Dei beatissime Virginis Marie . . . . . et Ste Katherine.

Pod tímto nápisem nacházely se zbytky druhého, jak se zdá novějšího, který se již čísti nemohl. V oknech, pokud se ještě spatřovala, viděti bylo jen jednotlivé barevné střepy a také starodávné malby na stěnách před tím čerstvými barvami se skvějící byly tak vybledlé, že sotva obrysy jejich znáti byly. Prof. Karel Wiesenfeld je roku 1851 ohledával a zevrubně popsal; podle něho pocházely z druhé polovice 14. století (tedy asi z r. 1380) a představovaly Zvěstování p. M., navštívení její, narození Páně, klanění se mu tří mudrců východních, obřezání Páně, útěk svaté rodiny do Egypta, dvanáctiletého Ježíše, vyučujícího v chrámě Jeruzalemském, smrt Mariinu a sv. Václava. — Východní strana hradu sesula se roku 1883 a stojí z ní jen kusy zdí. Kde byla na jižní straně veliká síň, dnes již ani nelze poznati; také jen lze hádati, kde bývaly točité schody, ve zdi ukryté, kterými se scházelo z druhého poschodí až do sklepa.

Jak již řečeno, má Krakovec [1]) veliké stáří, ovšem nikoliv to nynější stavení, nýbrž místo, na němž stojí. Zde bezpochyby stával onen Krakov, kterýž měl jméno své po báječném moudrém *Krokovi*,

[1]) Pomůckou: Mikovcovy Starožitnosti I. 185.

Jižní část hradu Krakovce se zbytky ozdobného arkýře.

jehož ještě okolo r. 1120 Češi dobře pamatovali. A v té pověsti, vážící se k určitým místům, patrně byl smysl, že Krakov jest otcem všech pozdějších sídel knížecích. Že pak na tomto místě Krakov stál, v tom se shoduje podání v dřívějších stoletích panující s nynějšími zpytateli; ano i to lze doložiti, že k vůli tomu, že psáno bylo u starých dějepisců, že ležel Krakov v lese, který přiléhá k Stebnu, ves Černý zámek ač pozdějšího původu, překřtěna byla jménem Stebno, ač spisovatelé tu mínili buď Stebno u Jesenice nebo Zbečno u Rakovníka. Avšak již v době, ve které Kosmas († r. 1125) psal letopisy své, byl na hradišti pouhý les. Dřevěné hradby a příbytky prvních obyvatelů záhy se opustily a okolí zarostlo lesem, jemuž zůstal název Krakov, a tak bylo i příčinou, proč ves Krakov později založená a asi čtvrť hodiny od hradu vzdálená toto své jméno dostala.

Poloha a tvářnost hradiště Krakovského dokonce se shodují s pověstí. Na úzkém a málo rozsáhlém ostrohu mohl státi příbytek, nikoliv však osada větší, a to taková, jak se jí říkávalo hrad. Od 12. století pak až do počátku 14. století zůstalo hradiště částí lesa a teprve při hustějším osazení zdejší krajiny staly se přípravy k založení nového sídla. Co jiného se o této době psalo, jsou samé bajky. [1]) Král Jan vysadil dědiny v Krakově a Všesulově pod purkrecht, což rozuměti na vesnice. [2]) Po té došlo k založení dvoru panského, který však byl zbožím manským se službami na Křivoklátě (viz stránka 49.). Na něm seděl *Hynek* neb *Heníček z Krakova*, r. 1358 také držitel vsi Skytal a jak se zdá, také některých vesnic okolo Krakovce. Nástupce jeho i na Krakově i na Skytalech byl *Smil ze Mšeného*, kteréhož čteme k r. 1362. [3]) Nedlouho potom zemřel, zůstaviv manželce své ves Skytaly; *Čeněk ze Mšeného*, jenž potom

[1]) Dějiny hradu záhy jsou uvedeny ve spojení s životopisem *Dovory*, jenž knížeti svému život zachrániv, odměnou prý „vsi Stebno, Broumy, Kublov, Hudlice a Trubín obdržel.“ Mnohem méně odůvodněno jest vypravování, jež nám zachoval Kruger (Pulv. sacr. ad I. Aug.): „Léta prý 1200, 1. srpna podlé jakéhosi starého rukopisu zemřel Beneš z Kolovrat (!), stařec, jenž byl se vypravil za Vladislava II. do svaté země bojovat s nevěřícími. Přidržev se prý vždy jen pravých dědicův královых, veliké vážnosti u Jindřicha knížete a biskupa požíval a obnovil prý velikým nákladem hrad Krakovec od časů Krokových spustlý.“ K této nejapné hatlanině přidáme ještě, že dle podání lidu na hradě našem templáři bydleli. (Viz J. W. Graf, Geschichte der Tempelherren in Böhmen S. 108.)

[2]) Uvedeno v listu r. 1450. [3]) Koubek, Děje Libochovic str. 50.

Krakov držel, byl snad jeho syn. Týž prodal (r. 1363) dvůr v Krakově s vesnicemi Krakovem, Rousinovem, Skupou a Všesulovem *Janovi*, někdy Rudolfa falckrabě na Rýně synu. Tento prodej stal se se svolením císaře Karla, který zboží prodané přijav je zase Janovi v manství ušlechtilé udělil.[1]) Týž hrabě byl, jak se zdá, levoboček Rudolfa II. Slepého, kurfiršta Falckého (r. 1329—1353), a císař Karel byl mu r. 1360, jak jsme již na str. 65. pověděli, panství Týřovské zastavil, ale chtě je zase míti, na místě peněz zástavních udělil Janovi či Hanušovi zboží Krakovské. Jan pak usadiv se tu postavil teprve hrad Krakovec a po něm obyčejně se nazýval hrabětem z Krakovce. Ještě r. 1363 dne 9. prosince, kdež poprvé práva panská zde vykonával, slove Janem z Krakova, ale r. 1370 z Krakovce; padá tedy založení Krakovce do let 1363 až 1370.[2]) K r. 1376 dovídáme se také, že Jan i s manželkou svou Amalií přijal právo městské v Praze.[3])

Z pozdějších zápisů dovídáme se, že měli po Janovi Krakovec ještě sirotci jeho. My jmen jich neznáme, ale skorem se nám zdá, že to byli bratří Jan, Hanek a Vilém, kteří se v pozdějších pamětech připomínají. Hanek z Krakovce držel r. 1411 tvrz v Šanově, na níž manželce své Kláře věnoval, a byl již r. 1418 mrtev. Jan, bratr jeho, jemuž byli zvyklí říkati od mládí Kněžátko (po jeho dědu), držel potom Šanov a kromě toho Přiběnice, Necky, Skřivaň a Hostokryje, sedě tu se sirotky Hankovými,[4]) a žil ještě r. 1425, drže se stranou katolickou.[5]) Ti tedy to byli, kteří hrad Krakovec drželi a po něm se jmenovali, i když jim dávno nepatřil. Jestli jej prodali nebo z jeho držení vyvedeni byli, to nám není známo, ale zdá se, že držel Krakovec nějaký čas Vácslav IV. Jest známo, že patřily ke Krakovci jako služebná manství dvůr v Kožlanech s lánem rolí a rychta ve Svinařově s dvorem a 2 lány, řídíce se dskami dvorskými,[6]) což ukazuje na vysazení skrze krále. Nahoře již řečeno, že vysvěcena jest kaple na hradě roku 1383 dne 16. října skrze Jana, biskupa Litomyšlského. Kdo zrovna té chvíle Krakovec držel, nevíme.

Král Vácslav udělil roku neznámého svému milci *Jírovi* z *Roztok*, nejv. lovčímu, za jeho služby hrad Krakovec s vesnicemi, zvěřolovy, ptakolovy a t. d. v manství vladyčí to přidávaje, aby ani on ani dědici jeho z těch zboží berně královské a obecní i zvláštní platiti nebyli povinni, a vyjímaje jej i jeho nástupce ze všech soudův a cud zemských, tak aby jen před purkrabí Křivoklátským odpovídal.[7]) Ovšem se toto udělení zběhlo před r. 1386, neboť t. r. dovolil král Jírovi, aby on a dědici jeho mohli v lesích Hrádeckých, Bukovských a Týřovských dřeva k pálení i k stavení a jiným potřebám hradu Krakovce sekati a mimo to zvěř větší loviti.[8]) Zde potom čas od času přebýval s manželkou svou Žofkou, když pak tato zemřela, obětoval klášteru Roudnickému za její duši krásný mšál.[9]) S farářem ve Hvozdě měl až do r. 1406 spory, poněvadž vzdělávaje dvoje popluží ve vsi Zhoři, nechtěl desátkův platiti.[10]) Jíra měl na Krakovci jakožto lovčího nějakého Poláka Zeměnína, jemuž plat v Novosedlech udělil. Jak se zdá, nemohl Jíra panství pro dluhy udržeti; z té příčiny prodal (r. 1410, 14. února) s Petrem z Drahobuze, synem svým, hrad a tvrz Krakovec, vsi Krakov, Všesulov, Šípy, Rousinov, Skupou, Zhoř, Slabce, Modřejovice, Svinařov, Kuzovou, Novosedly a Chlistov *Jindřichovi Leflovi* z *Lažan* za 2500 k.[11]) Tento prodej projednán byl mezi oběma stranami na Krakovci u veliké světnici u přítomnosti rychtářů z panství. A potom seděl Jíra na stolici a Jindřich stál u kamen. Tu Jíra zaplakal řka: Milý pane, prosím tebe, pusť ten trh a popřej mi té chaloupky. A Jindřich řekl jemu: Milý pane Jíro! věřímť já tobě, co sme sobě řekli, že sobě to držeti budem, a že ty mně toho přieti budeš s dobrú myslí. A hned řekl Jíra: Ale milý pane, prosímť tebe, poněvadž jinak býti nemůž, popřej tomuto služebníku Zeměnínovi toho platu, kteréhož jsem jemu postoupil, neboť jeho má do smrti požívati. A on řekl: Toť chci učiniti, budeliť mi toho zasluhovati. A hned jemu řekl: Slibuješ-li mi věren býti a zasluhovati? I řekl Zeměnín: Slibuji. A tak od něho rukou slib přijal.[12])

Jindřich Lefl, předek Bechyňův z Lažan, přestěhoval se před tím ze Slezska do Čech, drže tu také Náchod (později Bechyni). Koupiv Krakovec, žádal na králi Vácslavovi jako vrchním manském pánu, aby mohl Kateřině, choti své, 1000 kop na hradě Krakovci a panství věnovati, což mu listem královským r. 1410 dne 29. dubna dopřáno bylo.[13]) K jeho prosbě udělil Vácslav, patriarcha Antiochenský, odpustky všem těm, kteří by se do kaple na Krakovci na hody a svátky jisté k modlení nábožně scházeli.[14])

Jindřich náležel k důvěrnějším milcům a společníkům královým; záhy naklonil se k učení Husovu v té míře, že byl obžalován v Římě jako kacíř a doléháno na papeže Jana XXIII., aby tři milce královy Voka z Valdšteina, Jindřicha Lefla a Jana Sádlo ze Smilkova obeslal před stolici papežskou. Když Jan Hus roku 1413 musil opustiti Prahu, nalezl nejprv útočiště na Kozím blíže Tábora, avšak ještě

[1]) V listě r. 1450. Viz též v Čelakovského spise o domácích a cizích registrech str. 88. č. 30. Heníček připomíná se ještě r. 1365. (Rkps. Roudnický.) Jestli pak na podání Smilovo roku 1363 dne 10. března farář v Rousinově ustanoven, není tím zjištěno, zdali ještě Smil byl toho dne živ. [2]) Lib. conf. [3]) Lib. statut. arch. Prag. N. 986. [4]) Rel. tab. II. 83, 97, 140, 142, 148. [5]) Lib. conf. [6]) DD. 61. str. 241, 252, 287, 423, 517. [7]) Z listu r. 1450. [8]) DZ. 2. L 18. Ten list byl platný ještě v 16. století a proto vložen v obnovené dsky zemské. [9]) Rkps. Roudnický. [10]) Lib. erect. XIII. a. 141. [11]) DD. 2. str. 43. [12]) Archiv č. I. 166. [13]) Rel. tab. II. 69. List královský i zápis věna vloženy ve dsky zemské. Roku 1412 dne 22. dubna podával Jindřich kněze ke kaplanství v Chlistově. [14]) V listě r. 1450.

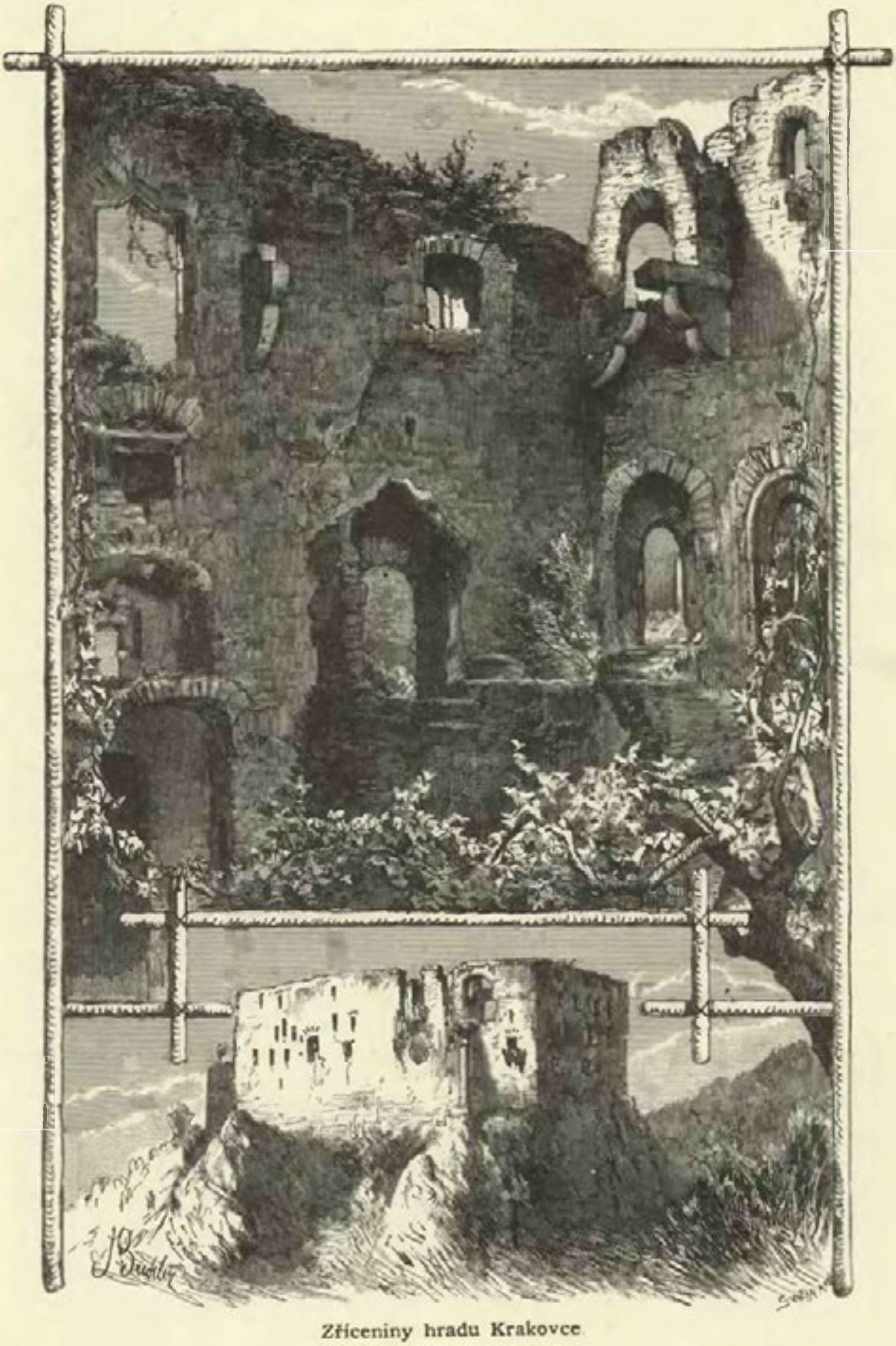
téhož roku odebral se na delší čas na hrad Krakovec, kamž ho byl Jindřich Lefl pozval. Bydle na Krakovci vyjížděl Hus, jak starý letopisec vypravuje, „do městeček, do vsí kázat a zvláště kde zvěděl posviecenie neb který sňatek, tam jel; a kudyž se kolivěk obrátil, tam po něm lidé v zástupiech šli a na voziech se se všech stran k němu vezli.“ Na Krakovci došlo konečně Husa předvolání před sbor Kostnický a pojištění bezpečného průvodu od krále Zikmunda. Ve jménu Husově vyjednávali se Zikmundem dva dvořané Václavovi, Jindřich náš a Mikuláš Divůček z Jemnišť. Prostředkováním přátel svých obdržel Hus spis obžalobný svých Českých odpůrců na Krakovec, kdež měl ještě čas sepsati naproti tomu svá poznamenání a vyvrácení. Den před svým odjezdem sepsal Hus na Krakovci dojímavé loučení od svých přátel a stoupencův, a dne 11. října roku 1414 vypravil se z hradu toho na voze do Kostnice, provázen jsa pány Václavem z Dubé, Janem Kepkou z Chlumu, Jindřichem Lacembokem, M. Janem, kardinálem z Reinšteina, farářem v Janovicích a bakalářem Petrem z Mladenovic, kteří ještě s některými jinými přišli na Krakovec pro přítele svého, aby ho doprovodili do Kostnice.

Ke konci panování Václavova Jindřich Lefl, přesvědčení své změniv, byl mezi těmi, kteří krále v přízni ke straně husitské udržovali. Po smrti Václavově sloužil věrně králi Zikmundovi, který ho učinil hejtmanem ve Vratislavi; ovšem s jinými Čechy strany královské nechtěl urputně a bezohledně proti husitům vystupovati. V bitvě Vyšehradské (1. listopadu r. 1420) byv na smrť raněn zemřel Jindřich, přinešen jsa do svého stanu a přijav svátosť oltářní pod obojí způsobou. V posledních letech potřebován jsa u všelijakých poselstvích málo na hradě bydlel, anobrž měl tu své purkrabí, jako roku 1416 *Jana* z *Radkova*.[1]) Nástupce tohoto *Sulek* z *Hřebečník* zastával také úřad královský nad okolními služebnými lény, zejména dovolil r. 1419 Martinovi z Kozlan, aby mohl dvůr služebný v Kozlanech prodati Václavovi Krejčímu z Královic za 30 kop.[2])

Jindřichův starší syn *Hynce* z *Lažan* a z *Bechyně* ujal potom Krakovec a zůstal věren náboženství katolickému; proto i r. 1422 a 1424 katolické faráře ke kostelu Slabeckému podával.[3]) Asi roku 1424 nebo 1425 postoupil Hynce Krakovce i s panstvím (bezpochyby jen zástavou) *Ondřejovi Špalkovi ze Slatiny*, horlivému bojovníku strany pod jednou.[4]) Nedlouho potom dal Ondřej všechen svůj statek bratřím *Hrdoňovi*, *Gutovi* a *Jankovi* z *Dubňan*, udělav na to listy, pročež se Hrdoň r. 1427 „seděním na Krakovci“ jmenuje.[5]) Bratří měli hrad držeti a Ondřejovi 60 kop gr. úroku na každý rok vydávati a tak jim „hradu Krakovce svěřil,“ ale oni nedržíce mu, co v listech bylo vymíněno, nejen mu úroků nedávali, nýbrž i takové útisky činili, že musil z hradu pěškami utéci. Chtěl-li hrad zase míti, musil s nimi smlouvati. Slibovali mu, že jej dají, zaplatí-li jim 150 kop. Když pak hrad přijímal, postoupili mu ho beze vší špíže, ač byli od něho dobře špihovaný přijali. To všechno se stalo před rokem 1429, kdež se zase Ondřej jako patron kostela Slabeckého připomíná.[6]) Nicméně zůstali Dubňanští přece v držení některých zboží okolních. Mezi tím přecházel Krakovec z ruky do ruky; možná, že byl mocně opanován, poněvadž se dí v jedné paměti, že Špalek Krakovec ztratil. Měl pak Krakovec pan *Bořivoj* (tuším Bořivoj z Lochovic) a od něho kupovala jej *rada kr. města Loun*. Roku 1433 v říjnu posýlány mu peníze, k nimž na př. Jan soukenník a Matěj Velek, měšťané Lounští, sami 40 fl. uh. obci připůjčili.[7]) Tak se dostal Krakovec v držení strany podobojí. —

Když pak r. 1436 zboží vzatá se měla zase navrátiti, prodal Špalek panství Krakovské *Zdislavovi Vlkovi* z *Miletic*, ale nemohl mu celého postoupiti, poněvadž měli Dubňanští nějaké části ve své moci. Tedy pohnal Zdislav Ondřeje a tento Dubňanské do soudu zemského. Tu pak (r. 1437, 11. června) druhý prodej zrušen a ustanoveno, že to má zůstati při zápisech Dubňanským učiněných. Tito odsouzeni, aby Ondřejovi navrátili všechny úroky zadržené, i oněch 150 k., a na ty peníze aby mu udělali listy s hodnými rukojměmi. Pakli by toho učiniti nemohli nebo nechtěli, aby jemu postoupili všeho zboží, kteréž od něho mají; jestli by však při tom zboží chtěli zůstati, aby jim je Ondřej ve dsky vložil a oni mu za to plat 60 kop vydávali.[8]) K tomuto již nepřišlo, nýbrž Krakovec teď ujal druhý syn Leflův a pravý dědic zboží, *Jan Bechynka* z *Lažan* a z *Bechyně*. Jan však obdržev hrad hned prodal (roku 1437, 3. července) „hrad Krakovec s dvorem a vsi Krakov, Všesulov, Šípy, Rousinov, Skupy, Zhoř, Slabce, Modřijovice, Svinařov, Kuzovou, Novosedly a Chlistov“ hejtmanu táborskému *Janovi* řeč. *Bleh* z *Těšnice* za 2400 k. gr.[9]) Souviselo to totiž s tím, že před tím Bleh měl Bechyni, kterouž Janovi vrátil a za to měl nějaké peníze dostati. Blehův syn a nástupce *Jan Bleh starší* prodal totéž dědictví roku 1443 dne 14. října *Janovi* řeč. *Vlk* z *Miletic* (potomku dotčeného Zdislava Vlka) za 1100 k. gr.[10]) Od tohoto koupili hrad Krakovec ještě téhož roku dne 14. října *Albrecht* z *Kolovrat* seděním na Bezděkově a *Jaroslav Plichta ze Žerotína*, ujec jeho.

[1]) Archiv č. I. 403. [2]) DD. 61. str. 240. [3]) Lib. conf. [4]) Arch. č. I. 166, III. 254. [5]) Rel. tab II. 161, archiv č. III. 264. [6]) Lib. conf. [7]) Knihy Lounské. [8]) Rel. tab. II. 161. [9]) DD. 3. pag. 97, 61. p. 265; archiv č. III. 518. [10]) DD. 61. p. 318; archiv číslo III. 528.

Zříceniny hradu Krakovce.

O tržení panství jednáno bylo i s Blehem, jenž na něm měl peníze, i s Vlkem. A Bleh vzav 300 kop závdavku vyjel ven ze země. Za nedlouho (r. 1445, 11. května) prodal Jaroslav polovici svou Albrechtovi,[1]) a ten trvale se usadiv na Krakovci, stal se předkem Krakovských z Kolovrat, kteří mnoho platných služeb své vlasti prokázavše přetrvali všechny ostatní pošlosti tohoto rodu. Až do r. 1450 neměl Albrecht těch znamenitých svobod v ruce, kterými držitelé Krakovce obdařeni byli; neb ač mu Bleh na ně dobrou

Brána na Krakovci.

vůli zdělal, doptal se teprve, že je má Dorota z Volče, měštka Starého města Pražského; dostav jich od ní náležitou na to zdělal kvitanci r. 1450 dne 27. července.[2]) Král Ladislav pak Albrechtovi, když mu byl přísahu učinil (r. 1454 dne 10. listopadu), držení Krakovce potvrdil.[3])

Albrecht učinil své poslední pořízení r. 1457 ve formě dlužního zápisu, poněvadž se statkem svým manským tak volně nakládati nemohl, jako se zpupným. Zapsal totiž 2500 kop *Elšce*, *Anéžce*, *Anně*,

[1]) DD. 33 f. 316, archiv č. III. 528, 531. [2]) Archiv gub. [3]) Archiv c. k. statkův.

Barboře dcerám svým, a kdyby ty zemřely, *Janovi* a *Albertovi* bratřím z *Kolovrat* a z *Bezdružic*, v kterémžto dluhu ihned jim postoupil dskami dvorskými hradu Krakovce s dvorem, vsi celé Krakova, ve Všesulově, Šipích a Rousinově c. t. m., ve Zhoři dvoru popl. s dvojím poplužím, ve Slabci, Modřejovicích, Svinařově, Kuzové, Novosedlech c. t. m. a dvoru popl. Chlistova. Vymínil si pak při tom, kdyby měl spíše umříti, nežli jeho dcery, že mohou dědin postoupených užiti k svému dobrému s přivolením a radou Jana a Alberta bratří, že však je nemohou prodati nebo zastaviti, aniž na ně peníze dlužiti a jich marně utracovati bez svolení svrchupsaných bratří. Jestliže by se nějaká z dcer vdala, budou povinni bratří svrchupsaní po každé věna dáti 150 kop gr., aneb kdyby peněz neměli, 15 kop platu ukázati, a nad to dále víc aby nesahala žádná. Zemřela-li by však která, než by se vdala, pak podíl její má připadnouti na živé pozůstalé.[1]) Zápis ten propustil r. 1461, obdržev s druhou manželkou Barborou z Valdšteina dědice mužského.

Roku 1463 provolána jest jako odúmrť královská summa peněz, kteráž někdy po Janu Blehovi z Těšnice na správu hradu Krakovce nedoplacená zůstávala a králem Jiřím dána Kryštofu Šofovi a synům jeho. Albrecht z Krakovce hájil tehda dědiny provolané a dáno mu za právo.[2]) Okolo r. 1470 zemřel Albrecht, zůstaviv nezletilého syna *Jindřicha Albrechta* (asi r. 1459 nar.). Poručníkem sirotků byl Jindřich, jinak Čeněk Berka z Dubé (proč, nevíme), jenž v l. 1474—1477 k prodeji manství dával povolení.[3]) Jak pak se později shledalo, nehospodařil tu dobře a hrad mnoho zanedbal. Neb spustl a sešel pro neopravování střech, a byl veliký díl jich takový, že když déšť šel, musili podstavovati škopky, necky a jiné nádobí. Také někteří trámové zvláště z té strany proti sladovně shnili. Ve dvoře pod hradem stáje sešly i s plotem, též sladovna pod hradem sešla tak, že v jistbě, kdež se močili sladové, podlaha byla na upadení. Na „baště" (t. j věži) byla střecha sešlá a děravá, že všechna téměř tekla.[4]) Roku 1479 Jindřich došed let svých, ujal Krakovec a téhož roku zapsal mateři své Barboře 500 kop dluhu na Krakovci.[5]) Roku 1487 učinil větší zápis na témž panství na 1250 kop, z nichž polovice náležela manželce jeho Kateřině z Vartemberka a z Blankšteina a polovice dětem jich, které by spolu měli, však tak, aby podíl zemřelého na živé pozůstalé připadl.[6]) Aby se vyhnul obtížím, které v nástupnictví činily manské poměry hradu Krakovce, žádal krále Vladislava, aby mu dal panství k dědictví zpupnému. Stalo se to pouhou relací, již sám Albrecht učinil roku 1497 ke dskám dvorským od krále, že mu totiž osvobozuje Krakovec.[7]) Roku 1503—1510 byl sudí dvoru králova a koupil roku 1509 od Jetřicha z Gutšteina ves Libyni celou s podacím a vsi Lhotsko a Hlubecko. Roku 1511 nadal kostel v Rousinově hojnými platy a potom do r. 1529 na svých statcích hospodařil.

Vývod Krakovských z Kolovrat.

Jan z Kolovrat a z Bezděkova r. 1408—1418 ψ Škonka ze Žirotina

Albert z Kolovrat na Bezděkově a Krakovci r. 1434 † 1470
ψ 1. Kateřina ze Smiřic 2. Barbora z Valdšteina — Eliška ψ Ctibor z Volfšteina na Hostouni

Jindřich Albert z Kolovrat a z Krakovce * c. 1461 † 1530
ψ Kateřina z Vartemberka a z Blankšteina — Eliška — Anéžka — Anna — Barbora

Albrecht na Všesulově a Šipech † 1542
ψ Barbora Šlikovna z Holiče † 1570 — Jan na Krakovci a Modřejovicích 1530—1555
ψ Anastasie ze Žiberka — Hynek na Podmoklích † j. 1539
ψ Mandaléna z Gutšteina — sestry

Kryštof Jindřich na Šipech † 1596
ψ 1. Kateřina Šlikovna † 1582
2. Kateřina z Enzidle — Jan Jindřich † 1592 — Bernart † 1576 — dcery — Jiří 1539—1563 — Vít 1539—1566

Albrecht † j. 1592
ψ 1. Žofie Šlikovna † 1575
2. Levina Šlikovna
Potomci nynější Krakovšti z Kolovrat — Abund † 1604
ψ Anna Marie ze Vchynic — Maximilian † 1645
ψ Anna Marie z Michalovic † j. 1618 — Karel 1629
ψ Aléna Střelovna z Rokyc — Bohuslav Jiří 1607—1641
ψ 1. Kateřina ze Vchynic
2. Kateřina Libšteinská z Kolovrat

Sestry jich: Alžběta † 1597
ψ Bohuslav Havel z Lobkovic — Anna Marie † j. 1605
ψ Jiří ze Vchynic — Barbora 1607—1653
ψ Beneš Libšteinský z Kolovrat

Albrecht, Hynek a *Jan* bratří z *Kolovrat*, synové jeho, se r. 1530 dne 10. srpna o zboží po otci zděděné podělili. Díl první Janův tvořily vsi Očíhov, Svojetín, Veclov, Zhoř, Skupná, Svinařov a dva dvory Soseň a Zhoř,[8]) k druhému dílu (Hynkovu) slušely Kolešovice, Modřovice, Čistá, Podmokly, Studený, dvůr Dubňany, tvrz Podmokly s příslušenstvím a Nový mlýn.[9]) Tyto dva díly drželi bratří Jan a Hynek společně, jak pozdější trhy dědin těchto nasvědčují. Třetí díl, k němuž patřily Libyně, Krakov, Všesulov, Slabce, Rousinov, v Holovousích 2 lány pusté a Bělbožice a dvůr Dolanský,[10]) dostal se Albrechtovi. Tudíž se panství Krakovské na několik dílů rozštěpilo, a dělení to trvalo ještě dále, když části se

[1]) DD. 5. str. 1—2. [2]) DD. 16. fol. 109. [3]) DD. 61. str. 517, 529. [4]) DD. 30. str. 249. [5]) DD. 5. str. 376—377. [6]) DD. 6. str. 87. [7]) Tamže 303. a 61. str. 334. [8]) DZ. 45. A 26—27. Tytulář r. 1534 ještě uvádí Jindřicha jinak Albrechta a zase jednou Jindřicha; oba byli jen jednou osobou a ta již mrtva. [9]) Tamže A 27—28. [10]) Tamže A 12.

odprodávaly. Hrad sám zůstal všem bratřím, a to tak, že mostové oba do zámku, place, vězení, schody, pivovár, sladovna, pekárna, dvě chmelnice a kaple společny zůstaly a ostatní stavby jednotlivým rozdílně k užívání a obývání vykázány jsou, o čemž nás však podrobný zápis nedošel.

Společné sedění tří bratří na jednom hradě málokdy bylo pokojné, anobrž obyčejně bývalo příčinou k roztržkám. Nechuti mezi bratřími Krakovskými začaly r. 1537. Toho roku Duchek, krčmář při hradě Krakovci a poddaný Albrechtův, stoje dole před zámkem a maje nějakou hádku s Anastazií, manželkou Janovou, promluvil k ní slova „v hrdlo lžeš.“ Bratr Albrechtův Jan vznášel stížnosti na hejtmany královské, že mu Jan pavlačí na hradě společně užívati nedává, a proto jej hejtmané r. 1537 dne 17. září napomínali, aby té pavlače užívati nezbraňoval; pakli by toho neučinil a něco za slušný odpor měl, aby před nimi stál. Věci ty přiměly Albrechta, že postoupil roku 1538 dne 26. května dílu svého na hradu Krakovci s pivovárem, pekárnami, krčmou hořejší, zahradou, některými lesy a rybníčkem, odkud se voda na zámek vedla, bratru svému Janovi, jenž mu dal směnou díly své na lesích, při lesích Albrechtových ležících. Albrecht přebýval potom s manželkou svou Barborou Šlikovnou z Holíče a dětmi svými na Všesulově, kdež potomci jeho do r. 1605 seděli.[1]) Mezitím zemřel Janův společník Hynek, zůstaviv syny *Jiříka* a *Víta*. Ti jsouce ještě na letech nedospělí, zůstali pod poručnictvím Janovým. Týž měl k manželství Anastazii ze Žeberka, jížto r. 1543 na 2 dílech zámku Krakovce, na dvoře popl. Zhorském a na vsích Svinařově a Skupé 500 k. věnoval, a již poručenstvím ve dsky vloženým učinil po smrti poručnicí děti a statku, pokud by stavu svého nezměnila. Hospodaření bylo špatné, čímž Jan nejen sebe, nýbrž i sirotky sobě svěřené ochuzoval. Proto i drahně dědin odprodáváno. Ale tím se přece nepomohlo.[2])

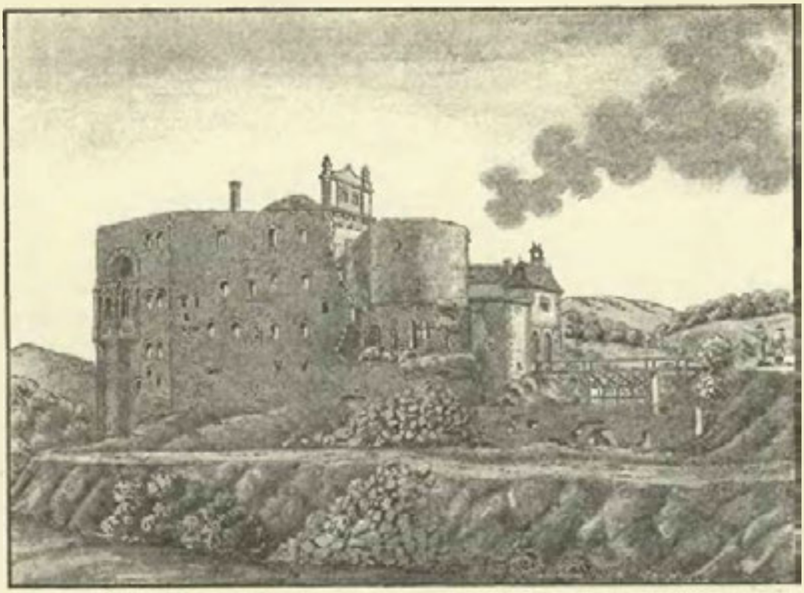
Smlouvou r. 1548 dne 9. června učiněnou prodali Jan, Jiřík a Vít strýc a bratří Krakovští z Kolovrat Krakovec zámek, dvůr popl. s popl., vsi Skupou, Svinařov, Modřovice, Podmokly, Studený s podacím v Rousinově *Janovi staršímu z Lobkovic* a na *Zbiroze*, nejv. sudí kr. Č., za 3850 kop gr. č.[3]) Tento nepodržev panství dlouho, postoupil je (r. 1550) ve formě zápisu na dluh 3850 kop *Anně z Roupova*, choti syna svého *Jana nejmladšího z Lobkovic*, tato pak vkladem téhož dne ve dsky učiněným manželu svému Janovi.[4]) Tento Jan, jenž koupil panství Novohradské v Žatecku, zase proto, aby peníze trhové zaplatiti mohl, prodal (vkl. r. 1565, 29. listopadu) zámek Krakovec, dvůr popl. s popl. jménem Zhoř, mlýn Kočku, dvůr popl., mlýn pod zámkem, vsi Skoupou, Rousinov, Svinařov, Modřovice vsi celé (s 2 hlasy podací v Rousinově) *Janovi Újezdskému z Červeného Újezdce* za 2000 kop gr. č.[5]) O vladyce tomto není nic známo, leč že na Krakovci po 5 let seděl a že panství to (r. 1570, 24. května) prodal *Kryštofovi* jinak *Jindřichovi Krakovskému z Kolovrat* a na Všesulově za 1050 kop gr. č. V zápise trhovém jmenují se mimo vsi příslušné zámek Krakovec s krčmou, s 3 chalupami, s lázní, vše při zámku, pivovár, mlýn pod zámkem, rybníčky, haltéře, chmelnice, cihelna, louka s rybníčkem atd.[6]) Tak tedy po více než 20 letech přešel starověký hrad zase v držení Krakovských a spojeno s ním opět Všesulovsko.

Několik let zůstal Kryštof Jindřich v držení spojených panství Krakovce, Šip a Všesulova;[7]) podržev si toliko statky otcovské prodal r. 1588 (vkl. 11. února) *Radslavovi Vchynskému ze Vchynic* na Teplici a Záhořanech, JMC. radě, za 1250 kop gr. č. statek Krakovský již valně ztenčený, totiž zámek s krčmou, mlýnem, chalupami pod zámkem a jiným příslušenstvím, a též „palouky vedlé potoku ke Zhoři od mlýna nahoru jdoucí, kteréž prvý někdy k Šípům náležely.“[8]) Krakovští zůstali potom v krajině této několik let, majíce v držení několik drobných statečkův, až odtud úplně vymizeli.

Radslav náležel tehda k nejváženějším a nejznamenitějším pánům v Čechách a měl bohatství nevšední, kteréž původní jmění rodinné daleko převyšovalo. Krakovec však jen rok podržel, neboť vkl. roku 1589, 24. října prodal zámek Krakovec, dvůr popl. Zhoř s ovčínem, koňmi a dobytky a ves, vsi Roustinov (sic), Narostrazy (?), Skupou s mlýny a krčmami strýci svému *Jaroslavovi Vchynskému ze Vchynic* na Drastech a Klecanech, místokomorníku kr. Č., za 16.500 kop míš.[9]) Nový tento pán hradu, který již od r. 1560 na dráze úřadů čestných postupoval, měl za manželku Lidmilu z Lukavce, kteréž r. 1590 500 kop č. na zámku Krakovci věnoval, a učinil téhož roku také poslední své pořízení o téže manželce své, kteréž jen do r. 1593 v právní platnosti zůstávalo, poněvadž bezpochyby v tom čase Lidmila zemřela.[10]) Byv r. 1596 se strýcem svým Radslavem do stavu panského povýšen, zemřel r. 1614, a dědicem statků stal se syn jeho *Jiřík ze Vchynic* a z *Tetova*. Ten byl po své první manželce Marii Anně Krakovské z Kolovrat statek Blšanský zdědil, po její smrti však ještě za živobytí otce svého byl pojal k manželství Annu Kaplířovnu ze Sulevic, jíž zapsal statek Blšanský a stal se potom hejtmanem kraje Rakovnického. Chystal se právě tvrz Blšanskou znova vystavěti, když vypukly r. 1618 nepokoje české, kterými uvaleny

---

[1]) Reg. kom. s. DZ. 43. A 11. [2]) DZ. 1. D 12—13. [3]) DZ. 47. L 17 a 9. A 16. [4]) DZ. 85. J 9. [5]) DZ. 15. K 10. [6]) DZ. 17. A 27. Podržel pro sebe Zhoř, Rousinov a Skupou. [7]) Za toho času umřel Bernart Krakovský (r. 1576) a pochován ve Všesulově. (Pam. VII. 194.) [8]) DZ. 24. B 18. [9]) DZ. 25. C 21. [10]) DZ. 25. G 6.

Krakovec z roku 1788.

jsou neštěstí a zhouba na statky Jiříkovy. Jak stavovská, tak císařská vojska zle řádila na zboží Krakovském a pobořila statný tento hrad tak velice, že po dlouhá léta zůstal pust a ve zříceninách. Nepochybně stalo se poboření toto po bitvě u Rakovníka, na niž brzo následovala rozhodná bitva Bělohorská. Jiří Vchynský byl při straně nekatolických stavův a Bedřicha Falckého, pročež měl nálezem soudní kommisse všechen statek svůj propadnouti, avšak z milosti zůstaven při polovici statků svých; že se však stal katolíkem, povolil mu místodržitel Karel z Lichtenšteina, aby statky své zadlužené od komory královské odkoupiti mohl. Tudíž mu prodal r. 1623 v pondělí po Šimonovi a Judě (vkl. r. 1625, 29. dubna) týž místodržitel: „tvrz Blšany nedostavěnou, spustlou, zámek Krakovec pustý vytlučený a na samém oboření, městečko Blšany vypálené, ves Stachov s lidmi a chalupami pod Krakovcem, Závidov, Rousinov, dvůr při tvrzi Blšanech, bez všelijakého dobytka pustý, druhý dvůr podobně splundrovaný při Blšanech, s mlýnem spáleným“ za 15.590 kop míš. [1])

Sňatkem bezpochyby dcery nějaké Jiříkovy přešel Krakovec v držení rodiny Štrosoldův (Strasoldo). Radslav Jaroslav ze Vchynic a z Tetova, nejmladší bratr Jiříkův, byl poručníkem mladého *Karla Jiříka Štrosolda ze Štrosoldu*, kterémuž však statek ten, „prve nemálo od lidu vojenského nepřátelského popálený, též od JMC. soldátů ruinýrovaný, na stavení velice spuštěný,“ jehož role byly „nevypracované a také větším dílem ladem ležící,“ zdržeti nemohl pro veliké dluhy, jež Jiřík nadělal. Proto prodali kommissaři královští k tomu nařízení zámek Krakovec se dvory popl., ves Závidov, ves Rousinov s příslušenstvím *Aléně Marii Vchynské* roz. z *Hozlau* na Petrovicích a Příčině (r. 1644, 7. června) za 7900 kop míš., a mladý Štrosold maje léta k tomu dáno, vložil dědictví toto téhož roku 21. června ve dsky zemské. [2])

Aléna byla prve manželkou Vácslavovou ze Šternberka († r. 1635) a byla se okolo roku 1637 provdala do rodu Vchynských. Krakovec sešlý a spustlý se jí nelíbil a raději na Petrovicích přebývala, jež se nyní staly sídlem spojených statkův Petrovic a Krakovce. Okolo r. 1646 postoupila statku tohoto příbuznému svému *Františku Matyášovi Karlovi ze Šternberka*, pánu bohatému a držiteli mnohých panství, který jako nejvyšší soudce zemský v kr. Č. zemřel 9. srpna r. 1648, následkem rány z ručnice, již byl obdržel při vpádu Švédův na Malou stranu a na Hradčany, an přihluchlý vyděšen jsa povykem vojákův a křikem utíkajících byl přistoupil k oknu domu svého. Pozůstalí po něm synové *Vácslav Vojtěch*, *Jan Norbert* a *Ignác Karel ze Šternberka*, jsouce pod poručenstvím své mateře Lidmily Benigny rozené Kavkovny z Říčan, prodali r. 1651, 18. října tvrz Petrovice pustou s pivovárem, dvorem a vsí, ves Příčinu, vše pusté, ves Hostokryje dokonce pustou, Šanov s kostelem a farou pustou, ves Krakov se dvorem pustým, zámek Krakovec řečený s pivovárem pustý, dvůr Nový při něm, ves Rousinov s podacím, Závidov, též co v Senomatech k tomu náleželo *Karlu Heřmanovi* říšskému hraběti z *Dobrše* za 38.500 fl. rh. a vložili mu panství toto ve dsky r. 1655, 22. února. [3])

Hrabě Koc z Dobrše dlouho nedržel Krakovce, an r. 1655 zemřel. Statky Krakovec a Petrovice odkázal posledním pořízením (r. 1653, 24. října) manželce své *Marii Polyxeně* roz. *Lībšteinské* z *Kolovrat*. [4]) Po jeho smrti odporovali bratří jeho Maximilian Jiří a Diviš Albrecht tomuto pořízení, poněvadž byl

---

[1]) DZ. 142. D 6 a 293. F 9. Bílkovy děje konf. [2]) DZ. 148. J 23 a 303. C 30. [3]) DZ. 152. H 28 a 307. P 6. [4]) DZ. 261. E 16.

dědicem substituovaným *Jaroslav Jáchym z Dobrše.* Tento se hned po smrti Karlově ve všechny statky jeho uvázal, v jichž držení pak r. 1656 vdova po něm *Kateřina Eleonora* roz. z *Klenového*, jakožto poručnice nad dětmi svými, následovala. Roku 1658 pak učiněn jest od soudu zemského nález v příčině odporu proti kšaftu n. Karlovi, tak že odporníkům dvě třetiny statků přisouzeny. Tedy se nyní Diviš uvázal v Krakovec za sebe i jako dědic n. Maximiliana bratra svého. Pak držitelé tito, totiž Diviš dvěma třetinami a Kateřina Eleonora třetinou, prodali Krakovec a Petrovice (roku 1660) *Otovi Jiřímu z Helversenu* a *Marii Magdaléně z Dobrše*, manželce jeho.[1])

Krakovec z roku 1838.

Ještě při roce 1681 uvádí Balbín hrad Krakovec jako neobydlený; okolo roku 1700 však byl opraven a k obývání zřízen. Pro červenou střechu, jakou tehdáž dostal, nazýval jej lid *Červený zámek* (Rothschloss), kteréžto jméno se brzo vloudilo i do listin. *Markéta Františka* roz. hrabínka z *Klary* a *Aldringen*, ovdovělá *Helversenova*, nanovo provdaná *Vratislavová z Mitrovic*, jsouc po smrti manžela svého Diviše Albrechta († r. 1707) poručnicí nad Janem Antonínem, synem svým nezletilým, nabízela Krakovec na prodej. O trh vyjednávali s ní Barbora hraběnka z Barbo rozená Steinbachová z Kranichšteina, a držitel sousedního statku Hořkova, *Karel Josef Hildprandt z Ottenhausen.* Tomuto poslednímu dána od úřadu poručenského přednost, i ujal Krakovec 26. března r. 1716 trhem za 42.000 fl. Při jeho potomcích (první předek rodu toho Jan Reinhart Hildprandt, dozorce kr. zvěřince na hradě Pražském, byl od r. 1629 šlechticem českým), r. 1756 do stavu svobodných pánů povýšených, zůstalo toto zboží, později s Hořkovem, Modřejovicemi a Slabcem u větší panství spojené, více než sto let; teprve r. 1847 byly řečené čtyři statky s hradem Krakovcem, mezitím zase pustým a pobořeným, od svobodné paní *Karoliny z Hildprandtu* rozené hraběnky z *Nostic* prodány hraběti *Hugovi z Nostic* a z *Rieneku.*

Pod svobodnými pány z Hildprandtu stal se Krakovec po druhé zříceninou. Skvostně upraven zůstával tento hrad až do roku 1783 obydlen a v nejlepším stavu. V červenci řečeného roku za trvalého dusného parna zapálil blesk „červený zámek;" pro nedostatek vody nemohla býti výdatná pomoc učiněna, pročež příbytky a větší díl toho, co z dříví bylo, stalo se kořistí plamene. Pohříchu nepřišlo k žádnému obnovení a český Wartburg, druhé původní sídlo zasloužilé hraběcí rodiny Krakovských z Kolovrat, zanechán zkáze vždy mocněji naň doléhající.

Na konci téhož a počátku našeho století tak tak se zřícenina udržovala, že se jí aspoň veliká škoda nedála. Později spadl most a r. 1820 již zříceniny mnoho scházely. Nejvíce se hradu ublížilo r. 1845, když tu jistý hospodářský úředník panství Slabeckého dal kámen lámati a jeho příkladu pak i okolní obyvatelé následovali.

---

[1]) DZ. 152. P 19.

TVRZE V OKOLÍ KRAKOVCE.

SLABCE.

Jihovýchodně od Krakovce leží ves Slabce, kdež před časy tvrz na místě nynějšího zámku stávala. Část této vsi patřívala ke hradu Krakovci (viz tamže k roku 1411), druhá byla statkem vladyčím, z něhož se konaly služby k Hrádku Křivoklátu. Na této části seděl vedlé *Bohunka ze Slabec* roku 1360—1369 *Jan Chlumek z Chlumu*, jsa také pánem podacím v Chlistově (nyní Kostelíku). Roku 1383 seděl tu *Aleš.* [1]) Od r. 1424 připomíná se často *Boreň* (t. j. Bořivoj) jinak *Jindřich ze Slabec*, jenž se vyskytuje od roku 1435 s bratrem svým Oldřichem také v držení Sadlna. Roku 1450 prodal dvůr kmecí v Hostokryjích [2]) a žil ještě r. 1456. S manželkou svou Anežkou ze Skryj měl syny *Jindřicha* a *Jana*. Tento byl roku 1468—1475 hejtmanem na Hrádku, onen byl již r. 1450 při letech. Společně koupili od mateře své věno její na Skryjích [3]) a měli r. 1458 s Albertem z Kolovrat při o právo podací v Slabcích. Ač katolíci, drželi s králem Jiřím jakožto věrní a poslušní manové. [4]) Po jednom z nich zůstali synové *Mikuláš*, *Václav* a *Bořivoj* (roku 1475), po druhém syn *Jiřík*. Onino měli Sadlno a Přílepy, jež r. 1487 a 1489 prodali. Jiřík, jenž od nich Sadlno přejal, věnoval na Slabcích manželce své Barboře z Krchleb; když pak před r. 1495 zemřel, vdala se za Jana Smolu, jemuž věna svého postoupila. Poněvadž dětí nezůstalo, dostaly se Slabce a Sadlno Bořivojovi, jedinému, který ještě z toho rodu žil. Ten věnoval na Slabcích manželce své Regině z Račiněvsi a konečně prodal Slabce dvůr popl. s krčmou a ves pustou Sadlno Jindřichovi z Enzidle na Týřově (r. 1503).

Po třech letech jal se Jindřich na oba statky, Slabce i Sadlno, dluhy zapisovati, tak že je pořád zastavoval. I Borňové půjčovali mu na ně (r. 1523 atd.) peníze. Po kolikerém zastavování a vyplacování prodal Slabce a Sadlno r. 1545 *Janovi Vahančovi z Vahanče.* [5]) Tento seděl tu ještě r. 1567, a *Šebestián* a *Burjan* bratří *z Vahanče* seděním v Slabcích (r. 1583) byli bezpochyby jeho synové. [6]) Za těch dob se úplně promlčelo, že jsou Slabce manstvím, a nekladeny ve dsky ani v zemské ani v dvorské. Od jednoho Vahanče odkázán jest týž statek *Johance Újezdecké* roz. *ze Vchynic* (asi od r. 1620 vdově). Tato odkázala Slabce vnučce své roz. Slepotické a okolo r. 1670 držela je dcera této *Johanka Eva Mundova roz. Cellerka z Rozentálu.* Tato učinila sice r. 1670 povinnosť na statek manský, ale poněvadž držela také část někdy svobodnou, prodala roku 1684 tvrz Slabce s příslušenstvím *Maximilianovi Rudolfovi Mundovi z Mundenfeldu* [7]) V následujících dobách a tuším za Frant. Karla Vančury z Řebnic (před r. 1735) přestavěna jest tvrz v zámek od kamene dobře vystavený. Před ním byl kamenný parapet, na němž stáli dva obři, Jupiter, Vulkan a jiné sochy. Dvéře byly všechny dubové a na nich větším dílem anglické zámky, dobrým zlatem pozlacené. [1]) Rodina Hildtprandtův skoupila pak Modřejovice, Zboř (Hořkov) a Krakovec, a tak povstalo panství Slabecké.

[1]) Lib. conf. rkps. kapit. Praž. DD. 18. f. 3. [2]) Lib. conf. archiv č. VI. 478, rel. tab. II. 219. [3]) Archiv č. I. 169, rel. tab. II. 226. [4]) Lib. erect. XIII. b. 20, Palackého děje IV. b. 396. [5]) Dsky dvorské a manské Křivoklátské. [6]) DZ. 59. D 18, 66. B 9. [7]) Knihy manské na c. k. grunt. úřadu Křivoklátském, DD. 397. T 21.

SADLNO.

Asi půl hodiny daleko od Slabec stojí dvůr Sadlno, při němž také sídlo vladycké a ves bývaly. Odtud konány manské služby k Hrádku Křivoklátu. Za krále Václava IV. seděli tu dva bratří *Otík* a *Drahoslav* a Otíkův syn *Mikeš Kadeřavý*, odjinud také ze Šlovic řečený (r. 1385—1392). [2]) Po Mikšíkovi následoval syn jeho *Janek*, který r. 1420 Pražanům opověděl, [3]) ale byv asi r. 1428 raněn v boji zemřel. Leže raněn v Praze, odkázal všechno své zboží ve Smrku a Sadlně Bartoškovi ze Šlovic a synům bratra jeho Kunše. Ale poněvadž byl Jan *Drahon*, syn Drahoslavův, nedílným spoludržitelem, uvázal se v Sadlno. Bartošek sice si vyprosil odúmrť po Janovi r. 1437, ale spory o Sadlno trvaly až do r. 1455, kdež konečně se strany porovnaly tak, že Drahonka zůstal v držení Sadlna. [4]) Tento se pak ještě r. 1472 připomíná. [5])

Současně patřilo také popluží při Sadlně ke statku Přílepskému. Tento i se Sadlnem udělil král Václav r. 1400 *Jorglínovi*, prakovníku na Hrádku Křivoklátě, což r. 1435 Borňovi (Jindřichovi) ze Slabec skrze krále Zikmunda potvrzeno. [6]) Bratří *Jindřich* a *Jan Borňové* spojili pak zakoupením (po roce 1455) oboje popluží na Sadlně. Jim dovolil král Jiří r. 1459, aby dosavadních služeb, kteréž ke Hrádku ze statků Přílep a Sadlna konali, nedělali a za to aby podlé potřeby s koněm a pacholkem sloužili. [7]) Synové obou se okolo r. 1487 porovnali o dědictví své tak, že Mikuláš, Václav a Bořivoj bratří vzdali Sadlno strýci svému Jiříkovi Borňovi. [8]) Po smrti Jiříkově uvázal se v Sadlno zase Bořivoj a připojil je k statku Slabeckému. Mezi tím byly dvůr i ves v Sadlně úplně zpustly a teprve na počátku 16. století nový dvůr postaven.

MODŘEJOVICE.

Nedaleko Slabec jest ves Modřovice, nyní obyčejně tak, za starých dob Modřejovice zvaná, poněvadž své jméno po zakladateli Modřeji (tak jako byli i Bělejš, Černejš, Zlatýš) obdržela. Avšak i zkracovaná forma jest stará, neb již tak se píše *Puta z Modřovic* r. 1318. [9]) Roku 1360 seděli tu

[1]) DZ. 161. A 2. [2]) DD. 13. f. 55, 18. f. 29. Kdy seděli na Sadlně předkové Vršův ze Sadlna, nemohli jsme vyzkoumati. Roku 1436 seděl Vrš ze Sadlna na Mašťově. (Arch. č. III. 514.) [3]) Archiv č. IV. 380, s ním Petr ze Sadlna. [4]) DD. 15. f. 100, archiv č. I. 169, 418, 425. [5]) DD. 16. f. 111. [6]) DD. 61. str. 278. [7]) Rkps. Roudn. [8]) Manské knihy Křivoklátské. [9]) Tab. vet. 217.

Jan a *Vrš* bratří z Modřovic. Císař Karel dal jim t. r. právo své odúmrtní, které naň po Kateřině ze Slabec bylo spadlo.[1] Potomci těchto bratří nazývali se Vrši z Modřejovic. Na počátku 15. století žili (Janovi synové?) bratří *Markvart Vrš* (r. 1394—1411) a *Slavibor* (r. 1395—1427), kteří seděli na Dolanech, a tu se o nich řeč učiní. Markvart se vyprodal z Modřejovic i z Dolan a držel potom dvůr nápravničí v Honzovicích (r. 1411). *Půta z Modřejovic*, syn Vršův, připomíná se poprvé r. 1394 a r. 1417 zakoupil se na Novém městě Pražském.[2] *Petr Vrš* jinak *Vrš mladší* připomíná se r. 1417 mezi kollatory kostela Ojenického seděl r. 1420 na Všetatech, jež drželi potom (r. 1450) synové jeho *Jan* a *Petr.*[3]

Vršové, jak se zdá, se již okolo roku 1380 z Modřejovic vyprodali, neb od té doby nacházíme ves celou jako část panství Krakovského; Jira z Roztok a z Krakovce nazývá se odtud také z Modřejovic; r. 1387 a r. 1397 pohnala ho Bolka z Pístného do soudu dvorského proto, že drže Modřejovice, právu jejímu ubližoval.[4] Při tom mohl tu býti ještě nějaký zemanský malý statek, na př. *Jana Shýbala z Modřejovic*, jenž r. 1437 statek Racovský koupil.[5] Až do r. 1565 zůstaly Modřejovice při Krakovci a tehda koupil oboje *Jan Újezdecký z Červeného Újezdce*; když pak r. 1570 Krakovec samotný prodal, ponechal si Modřejovice a jiné vesnice a postavil v Modřejovicích novou tvrz. Před r. 1410 snad tu také bývala tvrz, ale mezitím zanikla. Synové jeho *Bohuslav*, *Šebestián* a *Jaroslav* prodali r. 1588 vsi Zhoř s domem panským, Rousinov a Skupou a Šebastián ujal potom Modřejovice, na nichž r. 1593 manželce své Johance ze Vchynic věnoval.[6] Zemřel r. 1619 a Modřejovice ujal po něm *Jan Jaroslav Újezdecký*. Týž byl r. 1623 udán jako rebell, ale téhož roku byl viny sproštěn a statky své podržel.[7] Zemřel za nedlouho potom a o poručenství po něm byly pře mezi sestrou jeho Lidmilou a Rozinou z Újezdce.[8] Starší syn Adam Ferdinand tuším brzo potom zemřel, mladší *Jan Václav* došel let svých a ujal statek otcovský i s Všetaty, na něž r. 1641 léno přijal a jej r. 1652 prodal.[9] Zemřel okolo r. 1680, a skrovný statek Modřejovský ujala jediná dcera *Lidmila Marie*, provdaná *Schadova*.[10] Až do minulého století udržela se tvrz zdejší, i když Modřejovice se statkem Slabeckým spojeny byly, ale potom zanikla.

CHŘÍČ.

Jihovýchodně od Kožlan nedaleko řeky Mže leží ves Chříč se zámkem, kterýž se skládá z obydlí panského, fary a kostela sv. Jana Nepom., obydlí hospodářských úředníkův a dvoru poplužního, což vše dohromady činí skoro pravidelný čtverhran.[11] Nejstarším nám známým majetníkem této vesnice, která se po staročesku Chřůč nazývala, byl *Bušek z Krašova.*[12] Později byl Chříč rozdělen nejméně na dva díly. Na jednom z nich seděl r. 1360 *Petr*, drže tu dvůr popl. a dva podsedky, od něhož koupil tu část *Ješek Myška*; na té části pak spadlo nějaké právo na krále (1383) a od té doby byla manstvím ke Křivoklátu.[13] Na počátku 15. století jsou tu dvě rodiny. Po nějakém Martinovi zůstali synové *Jindřich*, *Petr* a *kněz Slavibor*, kteří zdědili po něm dědiny ve Chříči, Podmoklech a Všenicích; část Chříče se dvorem kmecím v Podmoklích držel Jindřich (r. 1402) ke Pšovlkům s manželkou svou Kateřinou, knězi Slaviborovi pak vykázali r. 1404 za díl 2 kopy platu.[1] Druhá rodina měla na štítě paroh a meč křížem přeložené. Z té pocházel *Žibřid z Chříče* (r. 1398—1400), o němž jsme již (str. 22.) jako místopurkrabí na Hrádku mluvili. Otec jeho byl Křišťan, měštěnín na Rakovníce; bratr Žibřidův Mikuláš († 1411) stal se farářem ve Vidhosticích.[2] Roku 1410 prodal Žibřid plat v Přehořově klášteru Plasskému; r. 1418 byl již mrtev a Klara vdova po něm koupila r. 1418 manství Chříčské od Anny vdovy Janovy z Dubňan.[3] *Jeronym* a *Žibřid*, synové jeho, byli již r. 1407 při letech. Jak Žibřid s bratrem svým *Absolonem Bělbožkou* Křivoklát (r. 1422) osadil, již vypravováno (str. 23.). Absolon držel dědictví i manství v Chříči až do r. 1437, kdež je odevzdal *Otíkovi Šanovcovi ze Šanova;* od tohoto koupil je r. 1447 *Sezema z Malšína.*[4]

Markvart z Jelnic, jenž byl r. 1471 dvůr poplužný Chříčský se dvory kmecími koupil u Markéty vdovy n. Sezemy z Malšína a dítek jejích, Jindřicha a Evy, byl zakladatelem zdejší tvrze. Nebo v zápise, jímž prodal Markvart zboží Chříčské *Zikmundovi z Ryncmaule* r. 1475, již se jmenuje tvrz Chříč s poplužím a jiným příslušenstvím.[5] Řečený Zikmund častěji se připomíná ve dskách dvorských a zemřel mezi lety 1486—1489.[6] Vdova po něm zůstalá *Anna z Řepan* držela r. 1489 po manželu statek, na němž znamenitý úpis příbuzným svým učinila. *Jan* bratr nedílný Zikmundův odbyv Annu věnem jejím v manství Chříčské se uvázal.[7] Za těch časů Chříč bezpochyby z manství propuštěna byla, neboť se více ve dskách dvorských nejmenuje.

Na počátku 16. století vládl zde *Gabriel z Vispachu*, něco později *Martin Kozlovec z Kozlova*. Ten prodal někdy před r. 1541 „Skřitce tvrz, dvůr popl., ves“ *Václavovi Strojetickému ze Strojetic* za 450 kop.[8] Od tohoto prodán statek ten, jakož i vsi Hedčany a Lhotka celé a v Holovousích c. t. m. *Oldřichovi Lažanskému z Bukové* († r. 1541).[9]

Synové jeho *Šebestián* a *Oldřich* nastoupili společně dědictví otcovské državce kromě Chříče i nějaký čas ves Újezdec, přikoupili též statek Dubňanský a konečně se r. 1567 ve středu po sv. Jiljí o všechna svá dědictví rozdělili, tak že kdyby jeden z nich chtěl díl svůj prodati, aby druhému bratru 4 neděle napřed věděti dal, kdyby jej bratr ten koupiti chtěl. Šebestián vzal si první díl, ku kterémuž patřila tvrz Chříč se sladovnu, pivovárem a jistými dědinami a vsi Chříč, Lhotu s jedním člověkem ve Hlinci a poustkou.[10]

Šebestián koupiv si statek Březský a přikoupiv Dubňanský statek prodal za to r. 1585 *tvrz Kříč*, dvůr s příslušenstvím a ves, vsi Lhotku, Studený, v Holovousích c. t. m., mlýn pod Lhotkou, dvůr Dubňany s mlýnem pustým u řeky a rybárnou atd. *Janovi Týřovskému z Ensidle* na Skryjích a Hřebečnicích za 8500 kop.[11]

Týřovský panství rozšiřoval; přikoupil r. 1601 od komory královské městečko Kožlany a vsi Závidov a Chmelištnou, postoupiv za to ke Křivoklátsku Skryje, Hradiště a Čilou; koupil též ves Slatinu a zboží Březské. Nemaje děti kšaftem svým (r. 1615, 13. března) poručil Chříč strýci svému *Jindřichu Jakubovi* a zemřel r. 1615 na tvrzi Chříčské. Mrtvola jeho pochována v Milíčově. Jindřich Jakub jsa hejtmanem kraje Rakovnického brzo po ujetí statku zděděného zemřel (r. 1618, 20. července), a Chříč dědil po něm syn jeho *Adam Jindřich*,[12] tehda ještě nezletilý, pročež byl až do r. 1625 pod správou poručnickou. Kšaftem svým (r. 1652, 29. dubna) odkázal Adam zboží své a „statek Křičský na nejvýš zruinirovaný“ synu

---

[1] Glafey Anecd. I. 418, rkps. kapit. Praž. [2] Acta jud. Kodex Kladrubský, lib. conf. [3] Viz děje Všetat. [4] DD. 18 f. 1—16. [5] Rel. tab. II. 164. [6] DZ. 24. D 40, 27. A 14. [7] Bílek děje konf. 409. [8] DZm. 61. H 15, J 6. [9] Manské knihy Křiv. [10] DZ. 478. F 16. [11] Pomůckou pro toto a následující „Křič a panství Křičské v Plzeňsku“ od Fr. Smolika. (Pam. arch. VI. a VII.) [12] Tab. vet. n. 44.

[13] Glafey, Anecd. I. 478, DD. 13 f. 53. Výprosník Ješek Hložek. Jako menší části drželi 1 podsedka do r. 1403 k Ostrovci a od té doby ke kostelu Bnětickému (Lib. erect. V. 59), lán jeden do r. 1405 vdova po Mikšovi (DD. 13 f. 78).

[1] Rel. tab. I. 598, acta jud. [2] Manuale r. 1393 v arch. kapit. lib. conf., rel. tab. II. 37. [3] Arch. c. k. dvor. DD. III. 40. Roku 1418 byl Jan z Chříče, předek Černobýlův, pánem na Hradišti. (Lib. conf.) [4] Lib. erect. XIII. a. 151. [5] DD. V. 279, 332. [6] Roku 1483 věnoval na tvrzi zdejší s přísl. 50 kop Magdaléně z Běškovic (DD. VI. 14). Když byla tato zemřela, pojal okolo roku 1486 jinou Annu z Řepan, jíž na témže zboží věnoval 100 kop (tamže 74). [7] DD. VI. 158. [8] DZ. 8. A 25. Zápis ten obnoven r. 1546. [9] Tamže G 1. Obnoveno r. 1547. Byl již r. 1538 na Chříči (DZ. 43. A 11). [10] DZ. 61. K 28 — L 5. [11] DZ. 67. N 23; 23. C 22. vkl. 1586 v sob. první v postě. [12] Zůstala po něm též dcera Dorota Polyxena, která se provdala za Jiřího Petra z Kokořova.

Krakovec od severní strany.

svému *Vojtěchu Hynkovi*, opatřiv též choť svou Evu Eufrosinu z Janovic a dceř svou Kateřinu Dorotu. Zemřel ke konci měsíce května r. 1652 a vdova po něm zůstalá uvázavši se v Chříč spravovala ji až do plných let syna svého. Vojtěch koupiv ves Střímany, zemřel r. 1695 a pochován jest v kostele Miličovském. Synové jeho *Jan Vilém*, *František Pavel* a *Michal Antonín* drželi pak po otci panství, které toho času obsahovalo: zámek a ves Chříč se dvorem, vsi Slatinu, Lhotu, Holovousy, Hlineč a Studenou, dvůr a ves Březsko, dvůr ve Ptiči, dvůr Dubňany, vsi Miličov s podacím, Hedčany, Střímany, Bělbožice, městečko Kožlany s podacím a ves pustou Dolany. Když r. 1702 na tom panství dluhu na 69.450 fl. rh. se nahromadilo, prodali bratří ti Chříč *Václavu Josefu Lažanskému z Bukové* na Manetíně a Všesulově za 211.000 fl. rh. a 500 klíčného. Tak Týřovští po stu letech Chříč opustili.

Lažanský přikoupil ke Chříči statek Čistecký a připojil k němu statek svůj Všesulov; za syna jeho *Karla Josefa* připojeny Šípy. Vše to prodal Karel Josef († r. 1751) mateři své *Marii Gabriele Lažanské* roz. *z Chuděnic.* Po smrti jeho odebrala se tato paní do Prahy, kde založila říšský ústav pro šlechtičny u sv. Andělů strážných na Novém městě Pražském, jehož první abatyší se stala. Umírajíc odkázala polovici statku svého dětem: Max. Václavovi dva díly, dcerám Marii Josefě a Marii Anně oběma ovdovělým třetinu; druhou polovici dědil svrchupsaný ústav. Konečně však dědici prodali r. 1764, 29. listopadu Chříč s příslušenstvím ústavu šlechtičen, jemuž zámek posud náleží. Zámek zvětšen byv za Václava Lažanského, později požárem škodu utrpěl; že pak v čas nikdo na opravu nepomyslil, musila jižní strana r. 1820 pro sešlost odstraněna býti.

DUBŇANY.

Od Chříče jihovýchodně stojí dvůr Dubňany, při němž tvrz stávala. Posud viděti nad vraty dvora znak Lažanských. Starší tvrz stávala nedaleko odtud na výběžku příkrého úskalí do řeky Mže, kdež se říká posud „na starém zámku." Zdejší rod vladycký nosil štít shora dolů polovičný a jako klénot bůvolové rohy. Praotec jich *Hrdoň z Dubňan* měl r. 1360 jeden hlas podacího v Slabcích. Nástupce jeho *Jan* připomíná se okolo r. 1404 a byl již r. 1416 mrtev. Anna vdova po něm darovala r. 1416 plat v Čílé ke kostelu Zvíkovskému, aby tu lampa před velkým oltářem dnem i nocí hořela,[1]) a prodala r. 1418 dvůr manský v Chříči. Synové *Hrdoň*, *Václav* jinak *Guta* a *Janek* drželi kromě Dubňan také Zvíkovec (r. 1434) a okolo r. 1427 vešli též v držení hradu Krakovce, jak již nahoře vypravováno. Stojíce pevně ke straně katolické, připomínají se často v pamětech doby tehdejší.[2]) Pokud víme, byli poslední z toho rodu *Petr* řečený *Guta*, jenž prodal r. 1466 mlýn pod Rovným,[3]) a *Václav Guta*, jenž ještě r 1486 v Rovném seděl.[4])

Na počátku 16. století patřily Dubňany k panství Krakovskému a přiděleny r. 1530 k dílu Kolešovskému a Podmokelskému, však jen na krátce odděleny byvše opět se ke Krakovci dostaly.[5]) Teprve když panství tohoto nabyl *Jan nejmladší z Lobkovic*, prodal r. 1565 tvrz Dubňany, dvůr poplužný, mlýn nový na řece, ves Studený a dvůr kmecí v Hlinci *Šebestiánovi* a *Oldřichovi* bratřím *Lažanským z Bukové* na Chříči za 2200 kop gr. č.[6])

Oba bratří rozdělili se r. 1567 o svá dědictví. Šebestiánovi připadla Chříč, *Oldřich* vzal tvrz Dubňany, při tvrzi dvůr popl. s dědinami, vsi Studené, Holovousy a Hedčany. A poněvadž ve tvrzi Dubňanské tehda kamen nebylo, umluveno mezi oběma, že majetník dílu Dubňanského může kamna z nejhořejší světnice ze Chříče do Dubňan vzíti.[7]) Oldřich byl pán velmi nepokojný a k svárům velice náchylný; se svými sousedy se potýkal a soudil, až konečně r. 1573 počav šarvátku v Kožlanech zavražděn byl. S manželkou svou Kateřinou z Dlouhé vsi byl Oldřich splodil dvě dcery a syna *Šebestiána*, který jako pán na Olšanech a Vrchoticích zemřel r. 1612. Dubňany

[1]) Rkps. kapit. Praž. DD. 14 f. 149, lib. erect. X. 81.
[2]) Viz Arch. č. VIII. díl (i též VI. 477).
[3]) Arch. Plz.
[4]) Arch. bibl. Praž.
[5]) DZ. 45. A 27—28. Jmenuje se toliko dvůr Dubňany.
[6]) DZ. 15. G 22.
[7]) DZ. 61. L 5—10.

Nádvoří Krakovce.

vykoupil od něho strýc jeho Šebestián a připojil ke Chříči. Tvrz zdejší potom úplně zašla a zůstal tu pouze dvůr. Když Šebestián r. 1586 panství Chříčské prodával, ani se již tvrz nejmenuje, než toliko dvůr. [1])

DOLANY.

Na příkrém návrší nad řekou Mží stojí sedm domků, poslední zbytek staré vsi Dolan, při níž stávala tvrz. *Habart* s *Dolan* roku 1358 s Markvartem z Řebřik podával nového faráře k zdejšímu kostelu, a poněvadž zase týž Habart r. 1372 spolu podával ke kostelu Řebřickému, zdá se, že *Markvart* s *Dolan*, kterýž roku 1393 klášteru kazatelskému v Plzni almužnu učinil na záduší manželky své Anny, patřil k rodu Vršův z Modřejovic, kteří tu potom vládli. [2]) On a bratr jeho *Slavibor Vrš* [3]) připomínají se roku 1395 jako patronové kostela zdejšího. Slavibor měl kromě toho díl na Přívěticích a Ojenicích a byl roku 1417 maršálkem dvoru královského. S nimi tu seděl *Půta* s *Dolan* (r. 1394—1417), syn Vršův, snad bratr nebo strýc jich. Roku 1402 připomínají se všichni tři, jako Markvart z Modřejovic, Slavibor z Dolan a Půta ze Slopné. [4]) Slavibor připomíná se naposled r. 1427. [5]) Jeden jeho syn *Jan Vrš* stal se r. 1412 farářem v Prostiboři, od r. 1426—1429 byl farářem v Kladrubech a r. 1434 děkanem kraje Horšovského. [6])

Dobeš vyskytuje se od roku 1428 jako pán na Dolanech, r. 1430—1435 vládl též jako poručník na Ojenicích. Sídlel od r. 1431 na hradě Radyni a byl hejtmanem na Horšově Týně a v tehdejších bouřích stál jen na straně katolické. Ale pánem na Dolanech byl tušim ještě r. 1447, když plat v Holovousích kupoval. [1]) Když byli oba bratři Dobeš i Jan zemřeli, a nějaké léto za tím uplynulo, provolány dědiny jich, jakož i věno matky jich Žofky na týchž dědinách zapsané r. 1454 za královskou odúmrť. Zboží to, totiž Dolany tvrz, v Studeném, Dlouhém hradišti, Holovousích a Kamýce dvory poplužné a kmecí vyprosil na králi Matyáš Zajíc ze Žatce. Poněvadž Zajíc byl s to věc svou před soudem dvorským náležitě provésti, hleděl se s ním *Bohuslav* s *Chlumu* (dědičný držitel Dolan) v dobrém porovnati. [2])

Buď ke konci téhož století nebo na počátku následujícího tvrz i ves spustly a zůstal toliko dvůr, jenž pak přišel k panství Krakovskému a r. 1530 k dílu Všesulovskému. Alexander Krakovský z Kolovrat prodal Dolany s mlýnem Lýskovským (r. 1561) *Šebestiánovi* s *Bukové*, čímž se dostaly k panství Chříčskému. [3])

MILIČOV.

Ves Miličov leží severozápadně od Chříče a stála již r. 1327, kdež *Bozděch mladší* s *Slatiny* rychtu zdejší Janovi a Martinovi prodal. Oboje také, i Miličov, i Slatina patřívaly jednomu rodu. Roku 1368—1372 seděli tu bratří *Oldřich*, *Podiva* a *Jaroslav*, kteří se druhdy ze Slatiny, druhdy z Miličova nazývali. Na tvrzi zdejší seděla r. 1380 Dorota vdova, o jejíž mravnosti se tehda pochvalně nemluvilo. [4]) Roku 1383 seděli tu vladyky *Podiva*, *Zdebor*

---

[1]) DZ. 23. C 22. [2]) Lib. conf. erect. [3]) Chybně Ctibor. [4]) Arch. kapit. [5]) Lib. conf. [6]) Arch. č. VI. 478. DD. 14 f. 155.

[1]) Rel. tab. II. 209.

[2]) DD. 16 f. 207, 218; 23 f. 112. 1. srpna uvolil se Bohuslav Matyášovi dáti 70 kop v listech s rukojmími, 23. a 24. srpna stal se zvod a odhádáno právo královo v 600 kopách.

[3]) Pam. arch. VI. 302.

[4]) Lib. erect. XII. 48, lib. conf. et visit.

a *Petr*. Nedlouho potom, a to před r. 1390 přikoupen jest Miličov ke hradu Krašovu a tvrz spustla tak, že po ní nezůstalo památky. Roku 1575 odprodána ves ke Chříči a skorem pořád při ní zůstávala.[1])

SLATINA.

Severně od Lhoty, severovýchodně ode vsi Slatiny a východně od Miličova jest při řece Javornici vrch Hradiště nebo Homole. Nahoře jsou náspy a příkopy z bývalé tvrze, v nichž se našly silné špalky dubové k tomu určené, aby se jimi kraje příkopu vybíjely. Na jižní straně tvrziště jsou základy čtverhranné věže (bez malty), ve kterýchž nalezlo se mnoho uhlí a spálené hlíny se slamou promíchané, železné hřebíky, střepy, vrstva spáleného obilí a pod tím podlaha na způsob mlatu.[2]) Snad tu bylo sídlo vladyk ze Slatiny, kteří měli ve znaku štít nadél poloviční. Předek jich *Bozděch mladší z Slatiny* vysadil roku 1327 rychtu v Miličově Janovi a Matějovi, jimž daroval krčmu, mlýn, kovárnu a propustil zaječí lovy a rybolovy.[3]) V l. 1368—1372 připomínají se z toho rodu bratří *Oldřich*, *Jaroslav* a *Podiva*, kteří byli patrony kostela Miličovského. Podiva žil ještě r. 1383[4]) a daroval potom mlýn pod Miličovem na Javornici a jedno sedliště ve Slatině kostelu Miličovskému, k čemuž se přiznal r. 1399 syn jeho *Ondřej Špalek z Slatiny*.[5]) Týž pak r. 1407 vyskytuje se jako držitel Zvíkovce a purkrabí na Libšteině a přijal r. 1408 na sebe povinnosť úročiti ke kostelu Zvíkovskému ze dvorce kmecího v Olešné, začež r. 1412 dával plat ze vsi Hradiště. Ještě r. 1415 učinil dobrodiní ke kostelu Miličovskému, ač mu již tato ves nenáležela.[6]) Ondřej, jehož od r. 1420 jako věrného přívržence strany katolické, od r. 1427 také jako pána na Krakovci poznáváme, spojil Slatinu se zbožím Dubňanským. Nemaje tušim dětí, byl toho jména poslední; jmění jeho pak se dostalo vladykám z Dubňan, kteří byli s ním jednoho rodu. V 16. století pak ves připojena k panství Chříčskému.[7])

VŠESULOV.

Ves Všesulov (severozáp. od Chříče) od nepamětných dob patřívala k panství Krakovskému. Když se dělilo r. 1530 panství toto mezi tři bratří, obdržel jeden z nich Albrecht vsi Libyni, Krakov, Všesulov, Šípy, Slabce, Rousinov, Bělbožice s 2 lány pustými v Holovousích a dvorem Dolanským. Tak se utvořilo zvláštní zboží Všesulovské, na němž si Albrecht novou tvrz postavil.

Poprvé se jmenuje tvrz roku 1542; tehda Albrecht na tvrzi Všesulově, se dvorem popl. na vsích Libyni, Krakově a Šípích manželce své Barboře Šlikovně z Holiče 1000 kop věna ukázal a jí všechny děti své a všechen statek, kdyby zemříti měl, poručil, však jen do stavu jejího změnění.[8]) Zemřel před r. 1543 a pochován jest v kostele sv. Martina ve Všesulově, v kterémž se nacházela dlouhý čas rodinná hrobka pánů Krakovských; manželka Barbora ho teprve r. 1570 smrtí následovala.

Pozůstalá vdova Barbora nějaký čas vládla Všesulovsku, až syn její *Kryštof Jindřich* plných let dosáhl; r. 1553 již tento, jsa samostatným pánem, přikoupil ves Křekovice. Roku 1588 jsa pánem obou zboží Šíp i Všesulova, věnoval manželce své Kateřině z Enzidle 650 kop na vsi Libyni,[9]) téhož také času odprodal starodávnou kolébku rodu svého hrad Krakovec r. 1570 koupený. Zemřel r. 1596, přečkav nejstaršího syna svého Albrechta.

Z pozdějšího vývoje dějin Všesulovských poznáváme, že Všesulov se dostal synům po *Albrechtovi Krakovském*, totiž *Alexandrovi* a *Volfovi Viktorovi*. Onen bratra svého odbyv, prodal (vkl. r. 1605, 8. listopadu) zámek Všesulov a při něm ves celou, dvůr poplužný se dvory kmecími, s podacím a dědinami k témuž záduší příslušejícími, též s popravou hořejší i dolejší, s ovčínem a pivovárem, ves Křekovice, v Zdeslavi c. t. m. *Havlovi Hrobčickému z Hrobčice* na *Petrovicích* a *Kolešovicích* za 9050 kop mfš.[1])

Po smrti Havlově synové po něm pozůstalí se rozdělili (vkl. r. 1616), při čemž se *Jeronýmovi* dostal Všesulov a Černá háť.[2]) Týž Jeroným dlouho nevládl Všesulovu; již r. 1616, 30. listopadu sepsal poslední svou vůli, jíž oba statky své poručil synům oběma *Adamovi Havlovi* a *Ladislavovi Rudolfovi* na rovný díl; nad nima a nad dcerami svými mladšími Alénou Magdalenou a Lidmilou Barborou učinil poručnicí nejstarší dceru Evu a vedlé ní Lidmilu z Údrče, bábu po mateři těch dítek, konečně též jim k radě některé svých známých přidělil.[3]) Zemřel r. 1618.

Bratří oba drželi statek spolu a po smrti Adamově *Ladislav Rudolf* sám. Ale statek sám tehdejšími válečnými výpravami velice utrpěl. Švédové za generála Bannera sem přišedše tvrz spálili, dvůr a jiná hospodářská stavení vytloukli, tak že statek potom byl „velice sešlý, spustlý a zkažený" a k tomu mnohými dluhy stížený. Statek ten takto na ceně valně snížený odevzdal Rudolf r. 1656, 17. listopadu před svou smrtí manželce své *Anéžce Alžbětě Hrobčické z Hozlau*. Dědic její *Vácslav Karel Hozlaur z Hozlau* byl cís. rada, úředník králové při dskách, a pro dluhy prodal r. 1676, 20. dubna statek Všesulovský, totiž „tvrz Všesulov, však na onen čas od lidu Panýrovského nepřátelského spálenou a dosaváde nevystavěnou, toliko dvě světnice větší a třetí malou, též některá místa, kde se bydleti může, mající", dvůr s pivovárem a jiná stavení, vše sešlé, však dosud potřebné, též vsi Řeřichy, Křekovice a Václavy se vším příslušenstvím *Karlovi Maximiliánovi Lažanskému z Bukové* za 19.000 fl. rh.[4]) Dědicem Karla Maximiliana byl syn *Vácslav*, jenž r. 1702 koupil od bratří Týřovských Chříč a potom k němu Všesulov přidělil.

ŠÍPY.

Ves Šípy (severozáp. od Chříče), pokud nám památky zprávu dávají, patřívala ke hradu Krakovci. Když se r. 1530 bratří Krakovští o panství Krakovské dělili, dostala se ves k dílu Všesulovskému, jejž ujal *Albrecht Krakovský z Kolovrat*. Buď on nebo-li *Kryštof Jindřich*, syn a nástupce jeho, již se jmenuje pánem na Šípech a Všesulově a od počátku 17. století již tvrz se stále připomíná.

Kryštof Jindřich byl (vkl. 10. února 1588) manželce své Kateřině z Enzidle 650 kop na vsi Libyni věnoval a jí r. 1590 do 100 kop přidal, jakož i některé svrchky daroval. Zemřel na den seslání Ducha sv. r. 1596 a pozůstali po něm synové *Abund*, *Maximilián*, *Karel* a *Bohuslav Jiří*, kteří se o dědictví otcovské rozdělili.[5])

Z bratří těchto vládl na Šípech *Abund*. Týž věnoval (r. 1604) manželce své Anně Marii ze Vchynic 3000 kop na *tvrzi Šípech*, dvoru popl. při tvrzi a vsi celé, na vsích Krakovu, Zdeslavi, Libyni a Lhotě. Týž učinil zároveň své poslední pořízení, dada statek svůj synům dvěma Kryštofovi Jaroslavovi a Jiříkovi Albrechtovi, tehda ještě nezletilým, pročež měla panství zatím jako poručnice spravovati matka jejich. Mimo tyto syny zanechal též dceru Kateřinu Ludmilu, jíž odkázal věna 500 kop a výpravy 300 kop mfš. Když ustanovení tato byla téhož roku ve dsky vložena, byl již Abund mrtev, a vdova

---

[1]) Děje této vsi v 16. a 17. století viz Pam. arch. VII. 43. Roku 1403 držen Miličov k Libšteinu, r. 1423 ke Zvíkovci.
[2]) Kalina, Opferplätze 94—96. [3]) Lib. erect. XII. 48. [4]) Lib. conf. [5]) Lib. erect. V. 12. [6]) Lib. erect. X. 73, XIII. a. 159. [7]) Viz o tom Pam. arch. VI. 231. [8]) DZ. I. D 13. [9]) DZ. 24. B 16.

[1]) DZ. 132. R 30. [2]) DZ. 137. N 12. [3]) Tamže 139. F 1—5. [4]) DZ. 392. E 20. [5]) DZ. 24. B 16. Pochován jest Kryštof Jindřich v kostele Všesulovském (Pam. VII. 194). Jiný syn Albrecht zemřel již před otcem.

Anna Marie uvázala se ihned (vkl. 24. července) ve zboží Šipské. Z neznámých nám příčin jiným vkladem (t. r. 20. listopadu) Anna Marie od poručnictví ustoupila. [1])

Snad nám to má vysvětliti vklad, kterýž ve dskách trhových ke dni 31. srpna roku 1611 vložen jest. *Maximilian Krakovský z Kolovrat* „a na Šípech“ (bratr zemřelého) věnuje na dědictví svém vsi Libyni se dvorem poplužným a krčmou 7500 kop manželce své Anně Marjaně z Michalovic. [2]) Bezpochyby Maximilian měl nároky na nějakou část dědictví a uvázal se potom v Libyni ves, která od těch časů tvoří samostatný statek. Ale r. 1615 nacházíme Annu Marii ze Vchynic opět v držení Šíp, a odváděla z nich toho roku sbírky a berně. [3]) Synové její *Kryštof Jaroslav* a *Jiřík Albrecht* dosahše plných let, uvázali se ve zboží otcovské a později rozdělili se tak, že každý z nich vzal polovici tvrze a statku.

Kryštof Jaroslav byl po roku 1620 odsouzen od kommisse konfiskační, aby přijal polovici svou na 3500 kop miš. odhadnutou v manství, i musil na tuto polovici r. 1626, 20. června slib učiniti. Pozdější zápis věc tu jinak vymlouvá, „že prý přijal povinnost manskou na polovici Šíp, domnívaje se, že při kommissi confiscationis k manství odsouzen byl, však že ničeho toho, aby nadjmenovaný pan z Kolovrat té rebelie se účastna učinil, nenachází, a z toho viděti, že to léno z omylu a nevědomosti řečeného pána přijato.“ Z té příčiny polovice nadzmíněná navrácena mu jako statek zpupný. [4])

Druhou polovici zboží zpupnou držel nějaký čas *Jiří Albrecht* a prodal ji r. 1624, 24. září za 3500 kop miš. bratru svému Jaroslavovi Kryštofovi, který takto celé zboží opět spojil, ale později (vkl. r. 1631 ve středu po sv. Matouši) celé zboží, totiž: tvrz Šípy se dvorem, pivovár se sladovnou a spilkou, ves, mlýn, rybník a lesy postoupil manželce své *Anně Kateřině* ze Sulevic, obdržev za to směnou statek Olešnou s příslušenstvím. [5]) Takovým způsobem vyšly Šípy z držení rodiny Krakovské.

Nyní postupování statku rychle po sobě se dělo. Anna krátce po tom (vkl. 1631, ve čtvrtek po sv. Matouši) postoupila vše právo na Šípy mateři své *Lidmile Cukrové ze Šlovic* (od níž byla měla dříve Olešnou), a Lidmila (vkl. téhož dne) opět Šípy postoupila *Janovi Jindřichovi Cukrovi z Tamfeldu.* [6]) Tento prodal napotom roku 1638 zboží Šipské *Danielovi Frant. Göhlovi z Pohoršteina* za 8700 kop gr. míš., [7]) ale trh ten byl zdvižen, bezpochyby proto, že kupec nemohl trhové summy zaplatiti. Již r. 1650 připomíná se jako pán na Šípech *Jaroslav František z Tamfeldu.* Zemřel r. 1662 a na Šípy zvedena jest vdova zůstalá po něm *Anna Lidmila Cukrová ze Žďáru* a na Razicích jakožto místodržícími zřízená poručnice dětí svých. [8])

Toho času bylo na zboží Šipském mnoho dluhů zdělaných, a jelikož se věřitelé k svému hlásili, nařídili kr. místodržící zvláštní kommissaře, kteří r. 1665, 26. listopadu tvrz Šipskou s příslušenstvím (dědicům Jaroslavovým náležející) „z jistých a důležitých příčin“ prodali *Vilémovi Jindřichovi Šmidgrabnerovi z Lusteneka.* [9]) Od něho koupil tvrz, obydlí, dvůr v Šípech atd. r. 1671, 18. června *Jan Mund z Mundenfeldu na Slabci* za 6500 fl. rh. a 100 fl. klíčného. [10])

Následující majetníci střídali se dosti rychle. Hynek Mund postoupil Šípy r. 1688 mateři své *Janě Evě Mundové z Rosentdlu,* tato zase r. 1690 mladšímu synu svému *Rudolfovi Maximilianovi.* Dle pamětní knihy fary Čistecké byl roku 1717 pánem na Šípech *Karel Ferdinand Šlindl z Hyršfeldu.* Od tohoto přešly na *Kryštofa Adama* hraběte *z Trautmansdorfu,* jenž na Šípech r. 1726, 23. října (maje let věku svého 46) zemřel a v Horšově Týně pohřben byl.

[1]) DZ. 132. J 16—17. [2]) DZ. 135. K 27. [3]) Rozvržení sbírek str. 75. [4]) DD. 68, 7 vkl. 1652, 24. února. Skutečně byl on také od komisse soudní dne 26. října r. 1623 obžaloby sproštěn. [5]) DZ. 144. G 13. [6]) Tamže, vklady jsou zde co do času stejné, ve skutečnosti se změny ty musely díti před rokem 1631, a poslední teprve asi r. 1631. [7]) Pam. VII. 49. [8]) DZ. 113. M. 34. [9]) DZ. 316. D 4. [10]) DZ. 389. C 10.

Manželka jeho *Alžběta* prodala potom Šípy *Karlovi Josefovi Lažanskému z Bukové,* a ten Šípy připojil k svému panství Chříčskému. Vrchnost nepotřebujíc potom sídla v Šípech, zrušila je a přeměnila na obilnou sýpku.

KOLEŠOVICE.

Severozápadně od Rakovníka jest velká ves Kolešovice se zámkem, na jehož místě od dávných dob tvrz stávala. Na počátku 14. století rozdělena byla tato vesnice na několik statků zemanských, na nichž se připomínají r. 1318 Vojslav a r. 1325 Přech. [1]) Roku 1363 podávali nového faráře ke kostelu zdejšímu *Fremut z Krásného dvora, Ota z Chrastu, Bořita, Pešek* a *Vaněk z Kolešovic,* kteří sem dosadili Domaslava z Kolešovic, a třeba byl Otík r. 1370 samotným pánem podací, přece se zase připomíná *Racek z Kolešovic,* jenž měl r. 1372—1388 dům na Hradčanech. [2]) V 15. století připomínají se ještě vladyky z Kolešovic, kteří seděli v Plzeňsku, nosíce na štítě znamení podkovy, někdy v Rakovnicku velice rozšířené.

Od r. 1396 držel Kolešovice *Albert starší z Kolovrat* a *z Libšteina* a po něm se vyskytuje jako pán zdejší (od r. 1416) *Jan z Kolovrat a z Bezděkova.* Tento zemřel asi r. 1419 nebo 1420. Když r. 1421 Němci město Žatec oblehli a Bezděkov obořili, tehdy Škonka z Žirotína, Janova vdova, utekla a odtud přihnala všechen dobytek do Kolešovic. Tu pak šly po kraji pohrůžky, že chtějí Němci bráti, a proto utíkali se lidé k paní Škonce na tvrz. V tom přijeli Němci starého Plavenského, jízdní i pěší, a pobravše dobytek i vozy kladli na ně, co kde zastihli, i na tvrz se vloudivše, pobrali panino i lidské všechno. [3]) Škončin syn *Albert* koupil Krakovec, k němuž pak Kolešovice připojil. I zůstaly potom v držení pánů Krakovských až do r. 1541. Téhož roku prodal *Jan Krakovský z Kolovrat* i na místě *Jiříka* a *Víta* strýců svých nedílných ves celou Kolešovice *Jeronýmovi z Hrobčice* na Slatině. [4])

Tento tvrz zdejší znova vyzdvihl a zemřel r. 1571, odkázav statky své čtyřem synům svým. [5]) Ale ačkoliv jednomu každému jistý statek odkázal, přece synové jeho vůle nezachovali a tak se stalo, že *Havel,* jenž měl děditi Očihov, vzal (r. 1571) za díl Kolešovice. [6]) Havel hospodařil dobře, nastřádal drahně statkův, o něž se pak synové jeho *Ladislav, Jeroným, Jan* a *Zdislav Havel* rozdělili. Při tom dostal *Jan* Petrovice a Příčinu a *Zdislav Havel* Kolešovice a Horosedly. [7]) Tento učiniv r. 1618 poslední pořízení, chtěl zůstaviti Kolešovice synu svému Václavovi Havlovi, ale stalo se jinak, když Zdislav r. 1621 zemřel a potom pro účastenství v rebelii třetího dílu jmění svého odsouzen jest. Nebo r. 1623 odňaty dědici Kolešovice, Horosedly a Újezdec jinak Nouzov, a prodány *Janovi Mynychovi z Arcperka,* c. k. dvorskému služebníkovi. [8]) Když dcera tohoto Klara r. 1645 zemřela, nastaly o Kolešovice, dědictví její, pře, které trvaly do r. 1658; tu ujal dotčené tři vesnice *Jan Václav Mynych.* [9]) Tento zemřel r. 1676, ustanoviv posledním svým pořádkem, aby držela Kolešovice, Horosedly, Keblany a Újezdec vdova *Anna Markéta Bechynka z Lažan* do svého života a potom *Heřman Jan z Nostic.* K tomu také přišlo r. 1681. [10]) Roku 1694 zemřel Heřman a Kolešovice spravovala odtud vdova Maximiliana Justina rozená Babkovna z Mezeříčka, jakožto poručnice syna svého *Jana Ferdinanda.* Když tento došel let svých, stavěl v Kolešovicích nový kostel (r. 1706—1708). Roku 1717 odprodal od Kolešovic vésku Újezdec jinak Nouzov *Petrovi Pavlovi Renšpergárovi z Renšperka,* který tu okolo r. 1720 nové obydlí panské (které bylo zase na počátku našeho století na spadení) postavil. [11]) Ale po smrti Janově

[1]) Tab. vet. 305, 393. [2]) Lib. conf. Tomkovy Zákl. IV. 151. [3]) Lib. conf. DD. 33 p. 320. [4]) DZ. 41. A 1. [5]) DZ. 17. H 9. [6]) DZ. 60. D 7. [7]) DZ. 137 N 12. [8]) Bílek, Děje konf. [9]) DZ. 312. D 22. [10]) DZ. 116. A 4 D 25. [11]) DZ. 117. H 6. H 7, 493. B 26, 496. C 18. G 8.

našlo se tolik dluhů, že nebylo možno panství udržeti; přišlo do prodeje a koupil je r. 1719 *Ferd. Olivier* hrabě *Wallis*, jehož potomkům dosud náleží. Wallisové přičinili se velice o ozdobení kostela a na místě tvrze postavili nynější zámek, na němž uložili pěknou svou sbírku obrazův vlaských. [1])

HOROSEDLY.

Půl hodiny severně od Kolešovic jest ves Horosedly, někdy farní, kteráž v l. 1355—1418 děkanu a kanovníkům kaple královské na Hradčanech náležela. [2]) Ale vedlé toho byl tu také statek vladycký, zejména připomíná se r. 1397 a 1399 *Jindřich Hes z Horosedl* a v letech 1407—1436 *Zbyněk z Hořesedl*, odjinud z Luk,[3]) ale možná též, že tito tu měli nějaké statky kněžské v nájmu. [4]) Král Zikmund zastavil Horosedly (r. 1420) *Bedřichovi* a *Hanušovi bratřím z Kolovrat*,[5]) při jichž potomstvu až do r. 1579 zůstávaly. Mezitím však došlo k zastavení této vesnice, a zástavní držitelé vyzdvihli tu tvrz, jestli již dříve nebyla. Od r. 1529 seděl tu *Mikuláš z Polenska*. Od tohoto převzal Horosedly (ok. r. 1540) *Jan Myška ze Žlunic*. [6]) Po smrti Janově († r. 1568) vyplaceny jsou Horosedly od synů jeho skrze komoru královskou a postoupeny dědičně *Jaroslavovi Libšteinskému z Kolovrat* a na Petršpurce, a ten prodal r. 1579 tvrz, dvůr a ves Horosedly *Havlovi Hrobčickému z Hrobčice* a na Kolešovicích. [7])

ORAČOV.

Od Kolešovic k západu jest farní ves Oračov, nad níž se ukazuje na chlumku místo bývalé tvrze (Schlossplatz). Po ní nazýval se ke konci 13. stol. *Odolen z Oračova*, [8]) jehož potomci nosili na štítě svém jednoduché cimbuří. Avšak záhy se z této vsi vyprodali. Nebo *Jindřich Pivce* byl r. 1408 ve službách pánů z Oseka [9]) a *Odolen z Oračova* seděl roku 1399 na Otíně v Plzeňsku, od r. 1418 pak jej nacházíme v okolí Žlutic, tak že se v tamějších pamětech do r. 1428 připomíná. [10]) Ves samotná patřila k Petršpurku již r. 1375 z části, od r. 1414 pak docela. [11]) Asi v ty časy tvrz zdejší spustla, a při prodeji panství Petršpurského r. 1483 připomíná se v Oračově hrádek pustý. [12]) Ves Oračov připojena pak r. 1597 k Hokovu.

HOKOV.

Severozápadně od Kolešovic leží ves Hokov, v níž od starodávna tvrz bývala. Odtud pocházel rod *Hokovských z Hokova*. Jeden z nich *Racek* zemřel před r. 1404 a k jeho jmění táhla se nějaká Dorota a na králi vyprosil si Oldřich z Drasovic. *Jindřich* řečený *Hes* připomíná se v l. 1412—1413. [13]) *Dalibor* žil r. 1430 a za krále Jiřího připomíná se často *Jan*, jenž se asi r. 1421 narodil a do r. 1468 žil. [14]) *Otík* připomíná se od r. 1484. Jeho tušim synem byl *Kuneš*, jenž tu již r. 1513 seděl a sobě r. 1545 tvrz, dvůr a ves Hokov jakožto dědictví po otci a předcích v obnovené desky zemské vložil. [15]) Tehda jsa již ve vysokém věku, přečkal syna svého Dalibora a soudil se s vdovou po něm Markétou ze Vchynic. Nebo Kuneš byl jeho i ji po svatbě k sobě na Hokov přijal v počtu lidí samého devátého a 150 ovec jeho, za tři

[1]) O tom obšírněji Sommer na str. 35. [2]) Lib. conf. [3]) DD. 14 f. 72, manuale v arch. kap. [4]) Rel. tab. II. 42, lib. conf. arch. Třeb. [5]) Archiv č. II. 450. [6]) Pam. archeol. VIII. 501, reg. k. s. [7]) DZ. 20. N 12. O 26. [8]) Reg. II. 718. [9]) Arch. gub. [10]) Lib. conf. Arch. č. VI. 39, 470. [11]) Lib. conf. Roku 1375 jest spolupatronem Zdeněk z Rožmitála. [12]) Rel. tab. II. 399. [13]) DD. 14 f. 78, 15 f. 279, rel. tab. II. 95. [14]) Archiv č. I. 350, III. 502, DD. 33 str. 300. [15]) DD. 17 f. 99. DZ. 250. J 1, reg. k. s. 2 J.

léta i více choval je stravou, zúplna jídlo a pití bez nedostatku dával, ovcím pastvu pustil a což k tomu dobytku náleželo, bez umenšení potřebami fedroval, začež mu přiřekli zaplatiti, ale tak neučinili. Roku 1544 ta pře po dobrém srovnána. [1])

Roku 1515 prodal Kuneš zboží Hokovské *Janovi Štampachovi z Štampachu* a usadil se v kraji Hradeckém. [2]) Jan zanechal syna *Adama*, který do r. 1597 na Hokově a později na Strojeticích bydlel. Dotčeného roku přijav ves Krty, postoupil Hokova směnou *Benešovi Libšteinskému z Kolovrat*, jenž byl nedlouho před tím několik vesnic panství Petršpurského na svůj díl obdržel a je tedy s Hokovem spojil. [3]) Beneš, jenž byl JMC. panatýrem, zemřel r. 1617 a statky jeho Hokov, Kolešov, Běsno a Krýry dostaly se synům jeho, z nichž mladší *Ferdinand* Hokov ujal. [4]) Když tento r. 1648 zemřel, nemohl se statek jeho udržeti a proto prodán r. 1652 skrze pány k tomu nařízené *Janovi Šebestiánovi z Pöttingu*, ale ten prodal Hokov hned po tom (r. 1654) *Lidmile Evě* hrab. *z Volkenšteina* roz. *Hysrlovně z Chodův*. [5]) Později držel Hokov *Jan Petr Hubryk z Henrštorfu*, jenž byl kr. místodržícím a podkomořím a r. 1691 zemřel, zůstaviv syna Jana Bedřicha. [6]) Statek nedlouho potom prodán a v první polovici 18. století přivtělen ke Kolešovicům. Hrabě Jiří Wallis obrátil r. 1757 starý zámek na veřejnou kapli; když pak tato byla za císaře Josefa II. zrušena, dala vrchnost toto stavení rozmetati.

DĚKOV.

Od Kolešovic severozápadně jest farní ves Děkov a bývala tu někdy tvrz. Roku 1325 prodali *Racek z Děkova* a *Racek* syn jeho zboží své v Děkově a Lipně *Bernartovi z Blšan* a bratru jeho *Přechovi z Kolešovic*. Roku 1361 byl *Jan ze Psovlk* a r. 1380 nějaký *Zbislav* patronem kostela zdejšího. [7]) Část vsi, totiž dvůr poplužný, držel *M. Jan*, syn *Zdeňkův*, jenž byl farářem v Újezdě Drahoňově († r. 1412). Ze svého statku udělil r. 1387 almužnu kostelu Slabeckému na záduší Mikuláše bratra svého a n. Jana Noska. Papež Bonifacius učinil jej r. 1390 svým kaplanem. Zdá se, že r. 1407 část svou Děkova prodal. [8]) Jinou část držel *Bech* († c. 1392) a zase jinou *Sulek*, jenž se r. 1392 připomíná a r. 1416 s *Janem z Děkova* a *Janem z Sádku* faráře ke kostelu zdejšímu podával a ještě r. 1430 žil. [9]) Konečně tu seděl v l. 1465—1474 *Prokop z Děkova*, který však po tom Děkov prodal a okolo r. 1515 na Březnici (u Strojetic) zemřel. [10])

Od r. 1519 držel Děkov *Petr Bobrovec z Bobrovic*. [11]) Nástupce jeho *Jiřík* téhož rodu a hesla musil jíti r. 1536 na Červenou věž, protože přijev do hospody v Rakovníce Petra z Skal tu ranil. Roku 1537 postoupil tvrze, dvoru a vsi Děkova a vsi Švihova *Janovi Muchkovi z Bukova* a po tom vystřídali se až do r. 1542 *Jiří Charvát z Baršteina* a *Erhart z Štampachu*. [12]) Tento seděl tu s manželkou svou Barborou z Viršperka až do r. 1571, kdež dne 6. července zemřel. Tělo jeho pochováno v kostele Děkovském. [13]) Byla o něm již řeč na str. 34. Synové jeho *Volf Žoldán* a *Adam* porovnali se r. 1573 mezi sebou tak, že onen obdržel Železnou, tento Děkov na svůj díl. [14]) Adam oženil se potom s Benignou z Hrobčice, ale zemřel okolo r. 1590 v Praze a pohřben u sv. Martina. [15]) Jediná dcera jeho *Marie* provdaná *Slusská* postoupila Děkova r. 1602 *Linhartovi Štampachovi z Štampachu* a na Libouši. [16]) Od tohoto koupil jej okolo r. 1620 *Gedeon Pernklo z Šenraitu*. Buď od něho nebo některého z předchůdcův jeho tvrz zdejší důkladně

[1]) Reg. kom. s. 12 F. (J 17). [2]) DZ. 7. D 26. [3]) DZ. 174. E 12, Paprocký o st. ryt. 175. [4]) DZ. 95. K 26, 138. M 23. [5]) DZ 307. J 12, 309. C 17. [6]) DZ. 117. E 17. [7]) Tab. vet. 393, lib. conf. et visit. [8]) Lib. erect. XIII. a. 22, reg. Vat. [9]) DD. 13 f. 58, lib. conf. arch. č. III. 502. [10]) Arch. mus. DD. 17 f. 110. Viz Petrovice. [11]) Reg. kom. s. [12]) Pam. arch. VIII. 413. DZ. 1. G 25, 249 B 5. [13]) Paprocký o st. ryt. 173. [14]) DZ. 62. C 14. [15]) DZ. 22. A 18. [16]) DZm. 236. J 19.

od kamene postavena. Roku 1623 propadl Gedeon týž statek, který prodán cizozemci *Františkovi de Couriers.*[1]) O osudech potomstva tohoto již vypravováno. (Viz díl I. na str. 162.) Roku 1672 prodány statky Hořkov a Děkov patřící Frant. Emanuelovi de Couriers na rozumu sníženému skrze pány k tomu nařízené *Emanuelovi Hildtprandtovi z Ottenhausen.*[2]) Tento zemřel r. 1674 a v oba statky uvázala se vdova Marie Barbora roz. Angerova z Hyršperka k dobrému dětí svých.[3]) Na počátku 18. století seděl tu *Jan Jakub Kulhánek z Klaudenšteina*, avšak nemohl tento statek udržeti, kterýž r. 1709 do prodeje přišel.[4]) Získal jej potom Jiří Olivier hr. Wallis a připojil jej ke Kolešovicům. Na tvrzi zdejší bydlela pak nějaká ovdovělá hraběnka Götzova, potom tvrz spustla a rozmetána.[5])

z *Chrastu.*[1]) Týž také obdržel (r. 1507) od krále Vladislava všechno právo odúmrtní, když byl *Jindřich* syn někdy Zikmundův bez dědicův zemřel.[2])

Petr seděl tu dlouhá léta, ale pak prodal týž statek, který se od té doby nazývá Petrovice. Nový pán *Václav Dlask ze Vchynic* přijal r. 1542 léno na Petrovice, ale zemřel ještě téhož roku. Ze synův jeho zdědil pak týž statek *Radslav*, jenž si v potomních letech k velikému jmění pomohl. Týž prodal r. 1587 tvrz Petrovice se dvorem a ves, v Příčině 2 dvory kmecí, vsi Šanov, Újezdec jinak Nouzov, Václav, Řeřihy a Hostokryje *Ferdinandovi Renšpergárovi z Renšperka*,[3]) ale již po dvou letech prodal Ferdinand týž statek *Havlovi Hrobčickému z Hrobčice* a na Kolešovicích.[4]) Ze synů jeho ujal *Jan starší* r. 1614 Petrovice a Příčino a přijal na ně léno.[5])

Krakovec dle obrazu V. Kandlera z let 1850tých.

PETROVICE.

Mezi Rakovníkem a Čistou jest ves Petrovice se zámkem panským, mající jméno své od čeledi Petrovy, avšak ve starších dobách obecnější byla mezi lidem přezdívka Hlivojedy. Proto také první nám známý držitel vesnice té (r. 1360) slove *Markvart z Hlivojed.*[6]) V 15. století byla ves ta, z níž se služby manské na Hrádek Křivoklát konaly, rozdělena na dva díly. Celou ves se dvorem kromě jednoho dvoru poplužného držel od r. 1434 *Kuneš z Hlivojed.*[7]) Oba díly sloučil *Jan Slaven z Zavidova* koupiv dvůr r. 1446 a díl Kunšův r. 1454.[8]) Jakési právo na tom statku podržely až do r. 1485 dcery Slavnovy, jinak nabyl práva dědičného *Václav Vrchota* a od něho koupil Hlivojedy r. 1462 *Ctibor Sekerka z Sedčic*, po němž (r. 1465—1474) *Prokop z Děkova* a (1474) *Prokop z Černčic* následovali.[9]) Roku 1484 nabyl toho statku *Kub ze Písovlk.* Později jej držel Martin Kornouz z Pleišteina a ten prodal r. 1497 tvrz, dvůr a ves pustou Hlivojedy *Zikmundovi z Chmelic*, místopurkrabí hradu Pražského. Zůstal tu však ještě kromě toho nějaký menší statek, jehož nabyl *Petr Holý*

[1]) Bílek, děje konf. [2]) DZ. 389. Q 17. [3]) DZ. 115. E 12. [4]) DZ. 39. A 1. [5]) Sommer. [6]) Glafey Anecd. I. 414. [7]) Arch. č. III. 510. [8]) DD. 61 f. 341, 409, arch. č. I. 426. [9]) DD. 61 f. 454, 480, 514.

Zemřel nedlouho po r. 1620 a statek Petrovský ujal syn jeho *Jiří Havel.* Týž odsouzen jest pro účastenství v rebelii r. 1623 třetiny svého jmění, panství Petrovské mu zabráno a prodáno se všemi vesnicemi toho roku *Janovi Celerovi z Rozentálu*, hejtmanu panství Brandýsského.[6]) Nedlouho potom byl statek tento velice popleněn. Celer prodal r. 1638 ves Petrovice a při ní tvrz spálenou, dvůr a ves Příčinu, vsi Šanov a Hostokryje a dvůr a ves Krakov *Aleně Marii Vchynské z Hozlau.*[7]) Tato paní koupila r. 1644 Krakovec, od kteréžto doby měly oba statky společné držitele. Na domáhání se toho od pp. z Šternberka byly Petrovice r. 1669 z manství propuštěny. Od Oty z Helversenu odprodány jsou Petrovice a přikoupeny r. 1732 k panství Kolešovskému.[8])

ŠANOV.

Nedaleko Petrovic jest ves Šanov. Blízko kostela, který býval farním, jest na vrchu tvrziště, kterému se říká „na hradišti"; jsou tu náspy, a staří lidé pamatují sklepy. Asi uprostřed 13. věku žil *Bohuslav z Šanova*, jehož synové *Petr* a *Kunrát* r. 1296 ves svou Velečín křižovníkům Praž-

[1]) Knihy manské. DD. 62 f. 244. [2]) DZ. 17 f. 107. [3]) DZ. 68. P 24. [4]) DZ. 167. E 29. [5]) Knihy manské. [6]) Bílek, děje konf. [7]) DZ. 302. Q 2. [8]) Sommer na str. 30., kdež držitelé té doby jsou udáni.

ským prodali. Kunrát žil ještě r. 1325, kdež mu král Jan Příčskou horu daroval.[1]) Jak se zdá, byli páni *ze Šprymberka* potomky jeho a drželi tu jeden hlas podací až do r. 1393. Vedlé nich vyskytují se r. 1363 bratří Jaroslav, Petr a Budivoj z Šanova. Po nich pak byla ves rozdělena mezi několik rodů vladyckých. Na jedné části seděli *Heřman* a *Jan Suchomel z Černčic* (r. 1392 atd.), z nichž tento daroval r. 1406 plat ke kostelu zdejšímu. Druhý díl drželi *Aleš*, farář Senomatský, a bratr jeho *Jan Kumpanec z Vidhostic* (r. 1392 atd.); tento učinil r. 1400 almužnu kostelu Šanovskému na záduší M. Hyncíka, bratra svého.[2]) Vedlé nich se připomíná na třetí části *Oldřich z Šanova*, jenž zemřel roku 1393—1394, zůstaviv vdovu Kateřinu. Od něho pocházejí bezpochyby pozdější Šanovci z Šanova.

Od počátku 15. století vyskytuje se v Šanově tvrz, k níž náležely dvůr popl., kostel a část vsi. Od r. 1413 drželi ten statek *Jan* a *Hanek* bratří *z Krakovce*, jak již v dějinách hradu Krakovce pověděno. Po smrti Hankově vládl tu Jan Kněžátko sám a podával sem do r. 1425 katolické faráře. Druhou část Šanova s jinými dědinami držel *Purkart z Šanova* až do r. 1430, kdež je *Janovi z Říčan* a sestřenci svému *Janovi z Biskupic* prodal.[3]) Roku 1454 z těchto tří jediný byl na živu Jan z Biskupic a ten si na králi Ladislavovi všechen nápad vyprosil. Mezitím byl nabyl té části, na kteréž n. Hanek seděl, *Jan Tvoch z Nedvídkova*, jenž tu od r. 1451 dluhy zapisoval. Když však r. 1455 odúmrti po Kněžátkovi a Hankovi a jich potomcích provolány, odpíral tomu Tvoch a při svou r. 1461 vyhrál.[4]) Okolo r. 1472 seděl na Šanově *Jan Jidášek z Jenče*. Bezpochyby tedy přišlo ke skoupení všech částí, což tuším již dokonáno r. 1525, když držel tvrz Šanov *Petr Holý z Chrastu*.[5]) Od tohoto jej koupil a roku 1539 držel *Vilém Sviták z Landšteina*.[6]) O *Burjanovi Prostiborském z Vrtby* (r. 1547), který potom Šanov držel, již na str. 31. vypravováno. Od něho se dostaly Šanov tvrz, dvůr a ves a vsi Václav, Řeřichy a Hostokryje *Václavovi Dlaskovi ze Vchynic*, který je ke statku Petrovskému připojil. Tehda tvrz zdejší spustla a po r. 1555 se již nepřipomíná.[7])

Náhrobek Jana Trouby z Javoré z r. 1492.

PŘÍČINA.

Ve farnosti Petrovské jest ves Příčina, která před časy službami manskými ke Hrádku Křivoklátu náležela. Z jednoho statku selského konala se služba pověžná. Jinak byly tu statky vladyčí. O jeden se r. 1461 bratří *Václav* a *Jan* porovnali. Později seděl tu *Petr Příčský*, který prodal Příčinu (r. 1524) *Janovi z Skal*. Jiný statek držela Dorota Příčská a odkázala jej r. 1548 manželu svému *Žibřidovi z Bolu* a dceři své Kateřině. Tato dávno již po smrti mateře své pustila Žibřidovi (r. 1570) všechnu svou spravedlnosť. Roku 1590 přijal *Jan Adam z Bolu* léno a prodal r. 1599 tvrz a dvůr Příčinu s 5 lány dědin, 7 chalupníky a dědinami Petrovskými *Havlovi z Hrobčice* a na Petrovicích.[8])

---

[1]) Reg. II. 740, tab. vet. 10, reg. III. 428. [2]) Lib. conf. lib. erect. V. f. 17, 111. [3]) Arch. č. III. 502. O menších částech viz Rel. tab. II. 196. Otík Šanovec (od r. 1439) seděl do r. 1447 na Chříči, pak na Postoloprtech. [4]) DD. 16 f. 101—103, DZ. 6. G 4. [5]) Rel. tab. II. 363. [6]) DZ. 84. G 12. [7]) DZ. 252. A 19 [8]) Knihy manské.

SENEC.

Nedaleko Rakovníka jest ves Senec, v němž ještě před 100 lety stará tvrzka stála, ale již dávno rozvalena jest. Držitelé tvrze a statku Seneckého byli many ke Hrádku Křivoklátu. Takovým byl r. 1380 *Otík Majírek*, ale poněvadž služeb manských nevykonával, měl statek svůj ztratiti. Král Václav jemu, an se pokořil, r. 1389 provinění jeho odpustil a za budoucí službu, aby se na Hrádku s kuší postavil, ustanovil.[1]) Žil ještě r. 1395 a zůstavil syna *Jana Majírka*, který ještě roku 1432 žil.[2]) Týž prodal r. 1418 tvrz, dvůr a ves Senec *Erazimovi* a *Janovi* bratřím *ze Slavic*. Později držel tento statek *Jan mladší*, syn Erazimův, a prodal jej r. 1437 *Mikulášovi* řečenému *Lada z Nového dvoru*, který užíval takového znaku, jako má království Saské. Tak totiž r. 1450 jeho pečeť spatřujeme.[3]) Od jeho čtyř synův Mikuláše, N., Bedřicha a Burjana koupil Senec r. 1481 *Jan Trouba z Javoré*, jenž posud seděl na Trhlavích[4]) a od krále Vladislava r. 1488 potvrzení manství svého obdržel.[5]) Zemřel roku 1492 dne 10. března a pohřben u sv. Petra při městě Lounech. Syn jeho *Šimon* prodal Senec i s tím hlasem podací, který mu ve Hvozdě náležel, *Václavovi ze Lhoty* r. 1494. Od té doby vládli tu Senečtí ze Lhoty.[6])

Václav seděl tu ještě roku 1507, jsa tehda purkrabí na Hrádku. Od r. 1520 vyskytuje se v držení Sence syn (?) jeho *Jindřich*. O tom, jaké měl svobody strany pastvy (r. 1536), již jinde (na str. 52.) vypravováno. Roku 1555 prodali Václav, Jan, František a Zikmund bratří Lhotové tvrz Senec i s majestáty králů Jana, Václava, Jiříka a Vladislava *Janovi Újezdeckému z Červeného Újezdce*, ale r. 1571 prodán od něho zase *Radslavovi Dlaskovi ze Vchynic*, po čemž se držitelé rychle střídali.[7]) Nebo r. 1574 následoval *Petr Novohradský z Kolovrat*, od něhož si jej ještě toho roku vyměnil strýc jeho *Jan Ludvík* za statek Želecký,[8]) a r. 1576 následoval *Havel Hrobčický z Hrobčice*.

Od tohoto převzala Senec roku 1580 *Marjana Točníkova z Prostiboře* a odevzdala jej po čtyřech letech zeti svému *Václavovi Chotkovi z Chotkova*, ale již r. 1586 prodán *Bedřichovi Mašťovskému z Kolovrat*. Tento se tu držel dosti dlouho, přišed sem z většího statku, a dosti dobře tu hospodařil, ale roku 1602 vzdal Senec *Janovi Jindřichovi Cukrovi z Tamfeldu*. Tento prodával Senec již r. 1609 a konečně jej prodal r. 1616 *Kryštofovi Častolárovi Loubskému z Lub*. Tento sice stál r. 1619 při stavech odbojných, ale poněvadž si výhradu učinil strany náboženství katolického, zachován jest při statku svém.[9]) Když pak před r. 1637 zemřel, najat jest Senec k dobrému sirotka Ladislavovi Hrobčickému do 4 let. Roku 1651 ujal jej Kryštofův syn *Kryštof Ludvík*, oženil se pak roku 1654 a tu na statku hospodařil ještě roku 1670.[10]) Z potomních držitelů jest znám k r. 1692 *Baltasar David z Ottenfelsu*.[11]) Na počátku pak následujícího století spojen Senec se statkem Petrovským.

---

[1]) Acta jud. diplom mus.
[2]) DD. 14 f. 73, lib. erect. VIII. 35. Arch. č. I. 403, III. 505.
[3]) DD. 61 str. 212, 247, arch. gub. [4]) DD. 61 str. 557, 62 str. 86 [5]) Archiv mus. [6]) DD. 6 str. 217. [7]) Manské a grunt. knihy Křiv. Pam. arch. VIII. 339. [8]) Reg. 23 F. k. f. 1. [9]) Bílek, děje konf. 339.
[10]) Manské knihy. [11]) DZ. 402. C 20.

Smečno.

Smečno. Pohled z náměstí.

SMEČNO ZÁMEK.

1. Popis.

Táhlé ostrohy, druhdy velmi široké s planinami rozsáhlými na vrchu, údolí dlouhá nevysokými stráněmi zavřená, dubové a jiné živé lesy, úrodná pole, jimž vlčí mák ohnivé barvy dodává: to jest obraz krajiny, v níž leží zámek a městečko Smečno, správněji Smečen řečené. Zámek a jeho příslušenství čili tak řečený Horní Smečen zabírají stranu západní, od nich na východ táhne se na volném lázu městečko Dolní Smečen, od r. 1510 až 1882 Muncifaj řečené. Domy jeho táhnou se od kostela po dvou stranách jako široká ulice a zavřeny jsou na východ příční stranou, v níž se brána s věží a branka nacházely. (Tato zbořena asi r. 1850.) Kromě ní byly ještě dvě brány, kteréž se Ledecká a Kačická nazývaly. Opevnění městečko tuším nemělo, ale jinudy se do něho dostati kromě dotčených tří bran nebylo možno.

Při zámku [1]) jsou aleje a cesty stinné lipami posázené, kteréž vedou zámeckou zahradou až do utěšených sadů bývalé bažantnice. Před zámkem stojí dva vysoké (11 m.) obelisky, k pravým napodobené a z několika kusů sestavené, kteréž dal hrabě Jiřík Adam z Martinic jako upomínku na své dlouhé přebývání v Římě postaviti. Zde v pravo nebo severně od zámku stojí pivovár, byty úředníků hraběcích a dvůr popl. s kancelářemi.

Zámek Smečanský postaven jest do čtverhranu a na všech stranách obehnán *příkopem* vyzděným 11·5 m širokým a 7·5 m hlubokým; parapet jeho jest trochu zasypán zemí, ale nepříliš vysoko, a okolí jeho jest křovím posázeno. Před časy se snad mohl příkop vodou napouštěti; na doklad toho se ukazují otvory, kteréž se při severozápadním a severovýchodním rohu ukazují, ale ty svědčí jen o tom, že se tudy kaly ze zámku odváděly. Jižní část příkopu obrácena jest v ovocný sad, ostatek kryje bujná tráva a zdi přioděny jsou révím a břečťanem. Před časy býval příkop oživen zvěří; roku 1696 se v něm nacházelo 12 daňkův a ještě do roku 1746 medvěd. Tento vrátného Frant. Hellmicha, byv k tomu hladem popuzen, an po dva dni žráti nedostával, roztrhal a ženu jeho poranil, pročež jej na rozkaz Frant. Michala z Martinic zastřelili.

---

[1]) Pomůcky: Heber's Burgen V. 47, Pam. arch. I. 325.

Nádvoří zámku Smečanského.

Zevnější způsoba zámku, který jest jedno poschodí vysoký a na mnohých místech, zvláště v rozích pilíři podepřen, any zdi tíži krovův a mnohých štítů sotva snášely, poukazuje na 16. věk, ač jest zdivo o století starší. Jihovýchodní roh, kdež se okna veliká s malými, pravidelně umístněná s nepravidelnými střídají, poukazuje na větší stáří a jest snad zbytkem prvotní tvrze Smečanské. Ostatní hlavní zdi a nynější dvě věže pocházejí z 15. věku, ač pravidelná okna a pavlač na přední věži úpravou svou práce 16. věku připomínají. Třetí věž čtverhranná bývala na rohu západním a zbořena již v předešlém století proto, že se zdi rozstupovaly. Byla tam lidomorna a našlo se tu množství kostí. Posud jest v přízemí sklep a pod ním v zemi vězení zadělané, odkudž kosti vybrali.

Z 15. věku pochází také kaple umístěná na věži východní; zvenčí snadno se najde, poněvadž podepřena jest pilíři na způsob kostelův a také má tři kostelní okna. Nad okny se nacházejí znaky a památný nápis. Na dprostředním oknem jest ve čtverhranu slohem gotickým ušlechtile ozdobený štít pánů z Martinic, pokrytý helmou, a nad tím dvoje lekna jako klénot. Prázdná prostora mezi znakem a vroubením pokryta jest podlé způsobu věku tehdejšího bohatými pokryvadly. Znak jest velice od vrabců pošereděn. V pravo a v levo od tohoto znaku jsou čtyři malé štítky, avšak málo zřetelné. V pravo na prvním viděti malovaná lekna a na druhém orlici Kolovratskou; na druhých dvou v levo bylo také něco malováno, ale jen na pravém zavinutou střelu znáti. Nad znaky jest nápis:

Anno Domini mcccclx haec aedes aedificata est per generosum Dominum Borzita de Martinicz

(totiž, že r. 1460 toto stavení postaveno jest skrze urozeného pána Bořitu z Martinic). Nad levým oknem kostelním jest znak s baziliškem korunovaným (znamením erbovním Anny Dražické z Kunvaldu) a nápis málo zřetelný. Nad třetím oknem jsou bez nápisu dva znaky, totiž: 1. znak Kladenských z Kladna aneb vladyk ze Stebna, totiž štít pruhem na dél rozdělený, nad přílbicí rohy, z nichž v pravo a v levo po

čtyřech praporečkách vybíhá, 2. znak vladyk z Dalimeřic a z Odic, totiž na štítě orlice v letu a nad přilbicí půl kozla ve skoku. Pro nápisy bylo necháno místo ve stužkách z kamene vytesaných a byly bezpochyby malovány.

Hořejší dvě patra té věže, kteráž jest nad kaplí, mají novější čtverhranná okna a v patře nejvyšším jsou hodiny; pokryta jest končitou střechou, z níž lucerna s cibulovitou bání vyniká. Nad makovicí jest korouhvička se lvem. Od této věže v pravo spatřuje se bradáč z kamene vytesaný, vyčnívaje ze severovýchodního rohu; podobá se velice bradáči při starém mostě pod klášterem křižovníků v Praze. Podlé domnění lidu jest to obraz mistra, který zámek stavěl; lepší výklad jsme pověděli v I. dílu na str. 78—79.

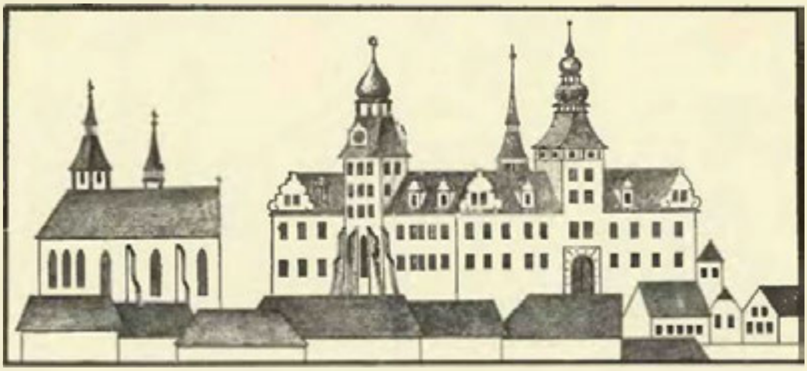
Druhá *věž nad branou* se nacházející jest čtverhranatá a 4 poschodí vysoká. (Výška asi 42 m.) V přízemí jejím jest brána, na způsob 16. věku tesným kamenem obložená, k níž se přichází přes příkop po kamenném mostě. Nad branou mezi obložením a okny jsou malovány dva znaky; v pravo (herald.) Martinický se hvězdou a gryfem, který jej drží, v levo Šternberský, který drží lev. Pod tím v obložení

Bývalá Pražská brána ve Slaném.

horním jsou malovány znaky hrabat Klamů a hrabat z Martinic, hraběcí korunou zdobené, kteréž drží dva gryfové; v levo od tohoto jest štít hrab. z Vrbna z kamene vytesaný a malovaný, v pravo Martinický též takový. Pod těmi jsou dva výklenky s allegorickými figurkami.

Průjezd brány sklenut jest do několika křížů, podobně jak to jest i v kostele farním. V něm v levo jest byt vrátného. Pod průjezdem nacházelo se vězení; otvor k němu nyní zadělaný nacházel se po pravici do brány jdouc. Pamětihodno jest i dláždění v průjezdu asi týmž způsobem provedené, jako bývalo do nedávna a z části posud jest v ulicích Pražských. Dlaždiči kamenem vyznačili dobře lekna v erbu Martinickém a dvé ryb (rodu Salm-Reifferscheid). Nad průjezdem jest troje patro s dvojatým širokým oknem (či kuplovaným). Do prvního poschodí, kteréž patří k hostinským pokojům, přichází se buď z vedlejšího stavení aneb po hlavních schodech ze dvora. Odtud se vystupuje po 27 kamenných schodech do druhého patra, v němž jest dvé světnic (a tolikéž ve štítu ve střeše se nachází); tu jest starý pěkně táflovaný strop. Odtud až do čtvrtého poschodí vedou točité schody v západní hlavní zdi věže upravené, mající 57 kamenných stupňů dosti pohodlných. Ve třetím poschodí uložen býval archiv; později tu bývala jako přední památnosť kamna hliněná neporušená z r. 1603; na každém kachlíku spatřují se erby Jaroslava Bořity z Martinic a manželky jeho Marie Eusebie z Šternberka. (Nyní prý postavena jsou

Smečno podlé starého obrazu.

v knihovně.) Dříve tu bývala také stará skvostná nosítka hraběcí, krytá a zasklenĕná, červeným aksamítem vyložená; také tu bývalo vypodobnĕní zámku Smečanského z tuhého papíru sestavené a omalované od Langweila, jehož největší práce toho druhu (vypodobnĕní Prahy) v našem museu se nachází. Ve čtvrtém poschodí věže býval byt povĕžného, totiž kuchyně a dvĕ holé neobydlené komory; v jedné z nich spatřuje se vlaský komín a v kuchyni krb. Z kuchyně vychází se na ozdobnou a úpravnou pavlač, která jde po všech čtyřech stranách, majíc na kraji kamenné zábradlí a sloupoví čistě vytesané. Naskytuje se odtud pěkný rozhled po Slánském kraji.

Prostranný čtverhranný *zámecký dvůr* jest dlážděn a po stranách kamenným chodníkem opatřen (zdélí jest 44 kr., zšíří 32 kr.). Zde se nachází pumpa umístěná v bývalé studni, o kteréž se dříve nevědělo. Zasypala se totiž a objevena teprve r. 1837, když zámek obnovovali, od kteréžto doby vodou svou výborně zámku slouží. Když ji odkryli, byla zhloubí 21 m. a vody bylo do výšky 13 m. Ve starém urbáři dí se, že se do zámku vedla voda po trubách pramenitá s nemalým nákladem, která v zámku do kamenného koryta tekla a v témž korytě všelijaké ryby i pstruzi pro kuchyni se chovali. Poněvadž tedy bylo pramenité vody dosti, málo o studnici dbali.

Na západní straně zámku tvoří dva oblouky čtverhranným sloupem podebrané podloubí, v němž se nachází vchod do kuchyně. Na východní straně nádvoří jest v nově udělaný portál a vchod do kaple. Hlavní vchod do hraběcích pokojů jest na severní straně v pravo od průjezdu, kromě toho jsou ještě jedny schody na jihovýchodní straně dvoru.

Stěny dvoru ozdobeny jsou znaky bývalých pánův a držitelů Smečanských a jich manželek, a to nad průjezdem erbem Martinickým z kamene vytesaným a nad okny prvního poschodí patnácti odděleními malovanými na plechových, ke zdi připevněných štítech. Na východní straně jsou znaky Bořity, zakladatele Smečna, a manželky jeho Anny Dražické z Kunvaldu (s r. 1460), Martinický s Kolovratským (s r. 1483) a Martinický s Vartemberským (s r. 1492). Na jižní straně spatřují se znaky Martinický s Berkovským (s r. 1527), týž se znakem pp. z Vrbna (s r. 1577), týž se Šternberským (v pravo) a Vrtbovským (v levo s r. 1598), erb Martinický již novější s lekny a hvězdou s erbem knížat z Castiglione (s r. 1649), týž s erby Šternberským a Dytrychšteinským z obou stran (s r. 1651), týž s erbem Kounickým (s r. 1685), týž se Šternberským (s r. 1685). Na západní straně jsou ve třech odděleních vždy znak Martinický s erbem Jirgerův (2 srpy a r. 1714) a dvakráte s erbem Šternberským s l. 1735 a 1773. Na severní straně jest erb hrabat z Klamu jednou s Martinickým a r. 1792 a jednou s Guilfortským a s r. 1832.

Na východní straně zámku jest *kaple sv. Anny*, o jejíž venkovské úpravě již shora mluveno a do níž se z klenuté síně nebo podloubí při dvoře zámeckém vstupuje. U vchodu nad venIři jsou vytesány dva znaky, v levo Martinický, v pravo Šternberský. Kaple vystavěná v dobrém slohu gotickém měří délky 9, šířky 6 kroků. Štíhlé polovypouklé sloupky vycházejí z dolejška končíce se hlavicemi, tvářemi lidskými ozdobenými, z hlavic pak pruty sbíhají se uprostřed ve svorníky. Umělé jest klenutí, v němž se pruty do trojhranův a křížů sbíhají. Ve svornících vyobrazena jsou jednou dvě lekna, jednou drak Kunvaldský, na ostatních ozdoby na způsob růžic. Nápisy na stěnách připomínají nám zakladatele a obnovovatele kaple. V levo blízko kůru jsou erby Martinický a Kunvaldský s nápisem: Borzita de Martinicz Anna Draziczka de Kunwald Capellam hanc s(anctae) Annae simul cum arce Smeczna erexerunt A. D. 1860. Naproti tomu na pravé zdi jsou znaky Martinický a Šternberský s nápisem: Jaroslav Bořita hrabě z Martinic, Marie Eusebie z Šternberka tuto kapli sv. Anny zcela obnovili okolo l. P. 1630. Blíže oratoria v levo od prvního nápisu jsou znaky Klamovský, Martinický, Guilfortský s nápisem: Karel hrabě a Pán z Clam-Martinic, Lady Selina Karolina Meade této kapli sv. Anny starožitnou okrasu opět navrátili. L. P. 1838. Tři vysoká gotická okna byla r. 1838 barevným sklem prací Wetzsteina, Pražského sklenáře,

opatřena. Jsou ozdobena obrazy svatých a znaky Klamovským a Guilfortským v krásných barvách a souhlasí výborně se starožitnou stavbou kaple, do níž jen poloviční světlo propouštějí.

Oltář sv. Anny jediný v té kapli uprostřed svatyně postavený poutá pozornost cizích, jsa památkou starou a na Smečně nejvzácnější. Na místě obrazu jest oltář rozvěrací. Jsou-li dvířka zavřena, spatřují se na nich obrazy dvou světic, první v kroji 15. věku korunované, ana drží beránka, druhé též korunované držící v ruce dvě střely, svaté Alžběty, ana drží košíček s růžemi, a sv. Jiří. Jsou uměle a něžně dělány, ale přece nemají takové ceny, jako obrazy vnitřní. Otevrou-li se totiž dvířka, objeví se ve středu krásný, vyřezávaný, živými barvami a zlatem vyzdobený obraz Matky boží a sv. Anny s Ježíškem, jehož Rodička mateři své ukazuje. Nad tím jest písmo ve starodávných majuskulích takové:

FECIT MIHI MAGNA
QVIPOTENSEST.

t. j. fecit mihi magna, qui potens est.

K tomuto nápisu připojuje se z obou stran kraj pozlacený, tak že se zdá, jako by byl obraz v rámci zasazen. V levo a v pravo na víku jsou podobné řezby a obrazy sv. Kateřiny a sv. Barbory, také mistrně pracované. Pod tím oltářem rozvěracím jsou obrazy (od levé k pravé) sv. Šebestiána, uprostřed biskup drže knihu otevřenou (na ní: Amor Jesu dulcissimus et vere suavissimus: pius), snad obraz sv. Bernarta, vedlé jest obraz sv. Ignáce Loyolského a čtvrtý sv. Rocha s ranou na levé noze. Nad obrazem jest vyřezáno poprsí Spasitelovo a nejvýše erb Martinický. Spodek oltáře jest vyzděn a ozdoby na stěnách kaple Svatovácslavské v Praze a Karlšteinské (zazděné totiž drahé kameny, pozlacenou maltou spojené) malíř tu dosti z hruba napodobil. Všecky tyto řezby a malby byly při posledním obnovení kaple od Litoměřického malíře J. Grussa vyčištěny a dílem přemalovány. Vkusné ozdoby nad vchody do skrovné prostory za oltářem a nad sanktuářem, v níž se stříbrný kříž a konvice mešní chovají, pocházejí z téže doby.

Na západní straně oltáře nachází se votivní obraz Marie Anny hraběnky z Martinic s nápisem: Anna InterpretatVr GratIa nVLLVs DVbItet euXenIa praesentIa probant AnnaM eIVs ope In CasV a sVperIs serVarI Annam * videlicet firmam et excellentissimam dnam. dnam. Mariam Annam S. R J. Comitem de Martinicz Natam Comitem de Sternberg (t. j. Anna se vykládá Milost, nikdo nepochybuj, laskavost a přítomnost svědčí o Anně, že jejím přispěním při pádu od Svrchovaného zachráněna byla Anna, totiž statečná a osvícená paní paní Marie Anna svaté Římské říše hraběnka z Martinic, rozená hraběnka ze Šternberka). Na obraze také zobrazena jest příčina tohoto nápisu. Dotčená hraběnka šťastně zachráněna z nebezpečenství, když r. 1758 pod kočárem jejím kolo se rozdrtilo a koně splašili, jen tou náhodou, že předek kočáru od zadního dílu se odtrhl.

Ještě se nacházejí v kapli tři lavice z každé strany a malé varhany u výklenku v pravo od vchodu. Nade vchodem nachází se oratorium hrab. rodiny, zabírajíc celou šířku kaple, k němuž se chodí z prvního patra. Na zábradlí do kaple hledícím jest patero obrazů, které malíř Gruss na místě předešlých, které ani stářím ani umělým dílem nevynikaly, vymaloval. Představují Krysta pána a 6 apoštolů. Pod kaplí byla někdy krytba. Schody do ní vedoucí jsou již dávno zazděny.

Mimo některé nadané mše konají se tu služby boží jen za přítomnosti hraběcí rodiny od duchovenstva Smečanského děkanství. Od neděle velikonoční až do sv. Ducha vede se každou neděli slavný průvod z kostela do kaple; největší však slavnost koná se zde v den sv. Anny, ku kteréž množství lidu z daleka putuje a dvůr zámecký přeplňuje, tak že se jim káže pod širým nebem. Nad kaplí ve věži (která má až k makovici výšku 28 m.) jsou hostinice (2 posch.). V třetím poschodí jest stroj velikých hodin, kteréž mají dva ciferníky, jeden do zámku, druhý do města.

Z obou stran kaple v přízemí až do polovice jižního křídla nacházejí se hostinice, v tomto pak dále a v západním křídle prostranná kuchyně se vším příslušenstvím. Uprostřed západní strany jsou dvířka k temné chodbě a odtud na hradbu na téže straně zvenčí do výšky přízemí vystavěnou a nyní stromy posázenou, nad nížto se schody do zámecké zahrady vznášejí. Také jest v přízemí (v severozápadním rohu) úhledné divadlo, na jehož oponě vyobrazen jest starožitný hrad Klam v Horních Rakousích. Železné dvéře v pravo ode dveří do divadla vedou do místnosti, v níž jest starý *archiv* uložen. Tento, zejména první oddělení jeho, kteréž nese název archivu šlechtického, obsahuje drahně spisů starožitných, pečlivě sice urovnaných, nikoliv však srovnaných, tak že se tu kvitance, tklivá psaní mateře k synovi, královské

listy, registra rybničná, smlouvy, prodeje a poznámky různé střídají. Avšak paměti tu uschované podrobně líčí poměry na panstvích a okolí, život starých Bořitův, z jichž listů rovněž pobožnost jakož i staročeská poctivost vyzírá; i jsou tyto listy pravým památníkem slavného bohatýrského rodu. První hrabě z Martinic, veliký ctitel pamětí a předků svých, dal tyto listy již vlhkostí porušené opsati, a tak stalo se, že jdou památky rodu Bořitovského od r. 1454 nepřetržitě na naše časy.

V pravo od hlavních schodů vede několik vysokých stupňů k železným dveřím a odtud do příkopu. *Světnice hraběcí* jsou v prvním patře v polovici severní, na západní a jižní straně, ostatek jsou hostinice. Mezi hraběcími pokoji zasluhuje býti uveden jeden pokoj, jímž z chvalitebné úcty pro n. hr. Karla se ani nehnulo. Spatřují se tu uniformy, kteréž nosil, některé řády, které prsa jeho zdobily, a zbraně jeho. Mimo to lze tu spatřiti znamenitou sbírku ručnic, velikou knihovnu vojenskou atd. Ve večeřadle k západu ležícím jsou podobizny hraběte Karla a manželky jeho Seliny mistrně malované, hodiny staré s obrazy tří pánův r. 1618 shozených a obraz zámku Klamu v Rakousích.

Palác zámku Smečanského jest uprostřed západního křídla na tu stranu k zahradě, s níž spojen jest kamennými schody na dvou klenutých obloucích spočívajícími a pěkným zábradlím ozdobenými. Zdi paláce zakryty jsou skříněmi, v nichž znamenitá *knihovna* (o 5000 spisech) postavena jest, obsahujíc drahně dějepisných, numismatických, genealogických a belletristických děl a mnohá skvostná díla francouzská a anglická. Mimo knihovnu uložena je tu v jedné skříni hojná a drahocenná *sbírka rytin* všech dob, systematicky spořádaná. Na skříních postaveny jsou všelijaké figury a vásy.

Motiv z příkopu na východní straně Smečna.

Největší památností paláce jsou obrazy pánů z Martinic. Začínajíce mezi okny uvidíme napřed obrazy Jiříka Adama z Martinic a Marie Josefy ze Šternberka. Odtud k levé se spatřují Jaroslav Bořita na Běrunicích vedlé manželky své Johanky Dašické z Barchova, Jan, purkrabě Karlšteinský, František Michál, pán tváře přívětivé, Ižalda Bořitová z Dubé v malebném kroji, Jiří Bořita, sudí, pán bohatýrské způsoby, Eliška Bruntálská z Vrbna, Jiří Bořita, kancléř, pán zdraví nečackého, Christián Vilém, vévoda Pruský, Barbora Eusebie Braniborská z Martinic, paní černooká, boubelatá, Jaroslav, známý z r. 1620 a malovaný jako mladík asi čtrnáctiletý, Marie Josefa ze Šternberka, Marie Eusebie ze Šternberka, snad jako nevěsta, Jaroslav Bořita, nejv. hofmistr, pán postavy bohatýrské, Marie Eusebie, jako paní starší, Eliška Maří Majdaléna roz. z Vrtby, Jiří Adam, kancléř Ferdinanda III., Bernart Ignác, Zuzana Polyxena roz. Dytrychšteinka, obraz prej druhé manželky Františka Michála, obraz prej Ferdin. Leopolda, probošta Vyšehradského († roku 1691), Maximilian Valentin, pán hezké tváře, a konečně osoba ženská neznámá.

Východně za palácem bývají světnice panující hraběnky bohatě a vkusně upravené. Zejména tu jsou pravé čínské čalouny a dvě starobylé skříně v témž vkusu z růžového dříví pracované a stříbrnými massivními podobami lidí i zvířat vykládané. Snad největší znamenitostí pro mistrovskou práci a drahocenností svou jest kříž z ebenového dříví; Spasitel na něm (zdélí asi 40 cm.) jest z jediného kusu slonové kosti zhotoven. V podstavci

Hřbitov a klášter Františkánský ve Slaném.

nachází se Matka boží též ze slonové kosti. K vůli úplnosti jen ještě to dodáváme, že na chodbách jest starodávné táflování, na němž ornamenty a květiny malovány jsou, a pod zámkem všude (kromě strany jižní) že jsou sklepy.

Ze starého inventáře, roku 1650 sepsaného, dovídáme se několik podrobností, jak to na zámku tehda vyhlíželo. Na paláci zejména bylo 8 oken z prohlédacích koleček, tabule dlouhá, kamna zelená vysoká s erby, stolička, almara potlučená bez zámku, kamínka malá ve zdi. Dvéře byly troje: jedny na mazhauz, druhé do jezovitského pokoje, třetí k panskému pokoji. V kapli sv. Anny nacházely se čtyři svícny mosazné, antipendium modré, ubrus cvilinkový na oltáři, stoleček, tři stoličky. Kromě toho tu byly všechny znamenitější písemnosti, totiž troje knihy zápisné, urbář, knihy staré zápisné, menší knihy zápisné na troje rozdělené, dvoje rejstra stará purkrechtní, starý urbář. knihy zápisné a rejstra rozličná. Některé světnice neměly jmen, jiné zase měly jména, jako na př. pokoj zelený slove starého pána, tabulnice, zbrojnice (rystkomora). V některých se značilo, kdo tam bydlel, jako na př. pokoj čeledni, pokoj, kde hofmistr býval, jiný, kde sekretáři bývali, panský pokoj, pokoj panin, fraucimor dvojí, pokoj dětinský, pokoje mladých pánů. Že tu byly také veliká kuchyně, kuchyňka, pekárna, špižírna a železný sklep, samo se rozumí. Kromě toho byly tu také, jako obyčejně ve starých zámcích, pokoje úředníkův a kanceláře, totiž regenta, purkrabího a písaře obilného, a drahně komor.

2. Dějiny.

Kdy a od koho Smečno[1]) založeno, není známo. Nápis na menší věži zámku jmenuje ovšem r. 1460, avšak zdá se, že zámek jest vystavěn na místě starší skrovnější tvrze, v níž prvnější držitelé Smečna obývali. Nejstarší posud známý držitel osady této, *Boleslav ze Smečna* (syn Bořity z Ředhoště), pocházel z rodu těch, kteří nosili na štítě svém sekerky; připomíná se již r. 1252, od r. 1284—1287 byl nejv. sudí kr. Č., byv před tím na straně Záviše Vítkovce, r. 1312, 11. dubna s některými rukojměmi zaručil se za Mikuláše z Potšteina, že tento se říditi bude výrokem oprávčím ve při rodu Potšteinského s Pušovci.[2]) Jeho bratrem bezpochyby byl onen *Bořita*, syn *Bořity ze Smečna*, od něhož koupil Ekrik, kanovník Vyšehradský, ves Svinařov.[3])

Boleslav dotčený jest totožný s *Boleslavem*, jenž se r. 1318 z Rožďalovic psal, ale tady dědictví žádného neměl, neboť seděl r. 1328 na Budenicích. Odjinud zajisté se dovídáme, že Boleslav z Rožďalovic podával faráře ke kostelu Hradišťskému, jehož podací nedlouho potom Smečanským pánům náleželo. Roku 1341 byl Boleslav mrtev a vdova po něm zůstalá Lukardis od kláštera Doksanského obdržela k užívání vsi Brňany a Peleš.

Boleslav bezpochyby Smečno prodal a koupil je *Vítek ze Smečna*, jenž prodal r. 1324 dědiny své v Třebechovicích kapítule Pražské. Jeho tuším synové byli *Ješek*, *Martin* a *Vítek*, kteří se v l. 1355 až 1365 jako patronové kostelů ve Smečně a na Hradišti připomínají. Ode dvou bratří žili synové. *Jan mladší* připomíná se v l. 1364—1413 jako patron kostela na Hradišti, měl r. 1391 při s křižovníky, kterouž prohrál, a proto odsouzen byl platiti.[4]) Na Hradišti vyskytují se s ním jako patronové r. 1413 bratří *Hašek*, *Jiřík* a *Jan.*[5]) Pro rozmnožení těchto vladyk Smečanských přišlo i k rozdělení statku. Nacházíme, že r. 1405 část vsi Smečna ke Svinařovu patřila, a na tomto díle r. 1407 nějaký plat faráři Smečanskému vykázán.[6]) Na počátku r. 1416 vyskytují se jako páni na Smečně *Vojslav ze Stranné* a *Prokop ze Smečna*. Onen pocházel z jižních Čech, tento snad byl synem Jana Smečanského a seděl na svém díle ještě r. 1417. Ze Smečna vyprodal se buď tohoto nebo následujícího roku. Potomci těchto vladyk Smečanských trvali do 16. století, zovouce se Kamenickými ze Smečna.[7])

Na jaře r. 1416 koupil díl Vojslavův *Markvart z Martinic* a nedlouho potom přikoupil také díl Prokopův, tak že se od r. 1418 jako samostatný pán Smečna vyskytuje. Jím se dostal na Smečno rod bohabojný, svědomitý a čacký, který v nepřímé posloupnosti posud trvá. Náš Markvart pocházel z jižních

[1]) Místo formy Smečno vyskytuje se ve starších památkách Smečen. Nejstarší forma snad byla Stbečen, a pak sem patří místo u Kosmy († r. 1125), že Libuše vystavěla hrad blíže lesa ke vsi Ztibeczna se táhnoucího. [2]) Reg. III. 29. [3]) Arch. Vyšehrad. V listě není Ginecz, nýbrž Smecz, a podlé toho oprav náš omyl při Jincích [4]) Lib. conf. visit. arch. křižovníkův. [5]) Lib. conf. staré knihy Lounské. [6]) DD. 20 str. 205, lib. erect. XIII. a. 156.

[7]) Roku 1437 připomíná se Markéta ze Smečna, jež se toho roku o nějaké peníze soudila a r. 1446 již vdovou byla Po *Janovi Bibovi z Kamenice*, jenž byl ženat s Důrou, zůstali synové Kryštof († j. 1459) a Jaroslav (r. 1455—1470) a dcera Žofka († r. 1470). Ti psali se ze Smečna a drželi Kamenici u Velvar. Jaroslav zemřel před r. 1496, zůstaviv syna Jana (r. 1519), o jehož potomcích nic známo není. (Dsky dvorské a reg. kom. soudu.)

Čech a vyskytuje se v Slánsku poprvé r. 1413, kdež se bral o dědictví manželky své Markéty z Újezdce.[1]) Seděl na Smečně ještě r. 1448. Syn jeho *Bořita z Martinic* byl maršálkem dvorským u krále Ladislava, který jej r. 1454 ke dvoru francouzskému vyslal, potom u krále Jiřího, od r. 1463—1465 byl nejvyšším hofmistrem králové Johanky a hejtmanem hradu Mostského. S panem Lvem byl na slavných jeho cestách po západní Evropě.[2])

Léta 1460 vystavěl Bořita zámek Smečno v nynější rozsáhlosti i s kaplí, jak nápis na menší věži a v kapli dokazuje. Od krále Jiřího obdržel r. 1466 za své platné služby vsi zápisné Hojnice, Družec a Rynholec; přivinuv se po smrti královĕ k Vladislavovi II., byl r. 1473 na sjezdu v Opavě. Zemřel r. 1479 a pochován v sákristii děkanského chrámu ve Smečně, kdež se posud jeho náhrobek spatřuje. Potomci jeho ctili památku jeho tím, že vůbec osobní jméno Bořita za rodinné příjmení přijali a odtud se všichni Bořitami psali. Ženat byl s Annou Dražickou z Kunvaldu a zanechal po sobě syny *Markvarta*, *Viléma* a *Jana* a dcery Annu, Lidmilu a Markétu, které v mládí pomřely.

Synové Markvart a Jan r. 1479 manství Hrlejovské, jež kdysi otci jich zastaveno bylo, dřevnímu držiteli propustili. Jan maje Kateřinu Sezimovnu z Ústí za manželku, zemřel, pokud víme, bezdětek r. 1483; bratr jeho Vilém byl s Eliškou z Kolovrat ženat, r. 1491 byl ještě na živu, r. 1496 však byl již mrtev, an Vladislav král zboží po něm zůstalé ve vsi Stochové s krčmou v Rynholci Ambrožovi Mulfarovi z Minic, písaři kanceláře královské, udělil. Zůstavil syny *Jana*, *Jiříka*, *Volfa*, *Jindřicha* a dceru Eufrozinu zasnoubenou s Janem Sestřínkem ze Slavic, paní na Telcích a majetnici domu ve Slaném na rohu rynku, tu, kdež kostel piaristův stojí. Těmto synům náležela jedna polovice zámku Smečanského jakožto díl otcovský, poněvadž po časné smrti Janově panství jen dvěma bratřím patřilo.[3])

Druhou polovici držel *Markvart*, první syn Bořitův, jehož syn z neznámého manželství byl *Hynek Bořita z Martinic*,[4]) jenž byl r. 1510 maršálkem dvoru královského, r. 1511—1513 hejtmanem kraje Slánského, r. 1516—1522 nejvyšším maršálkem dvorským, r. 1522—1523 nejvyšším sudí a místopurkrabí Pražským. Roku 1507 najal si od kapitoly Pražské ves pustou Lhotku, ležící mezi Smečnem a Ledci.[5]) Majestátem krále Vladislava roku 1514 vešel Hynek s bratřími Jiřím, Jindřichem a Volfem v držení vsí zápisných Družce, Rynholce, Honic, Libošína, Vinařic, Pcher, Jemník, Oven s mlýny v předním a dolním městě Slaném. Zámek Dražice a město Benátky, dědictví po Bohuslavovi z Kunvaldu na ně přišlé, prodali purkrabím z Donína a koupili naproti tomu r. 1518 od Jana z Donína hrad Okoř s příslušenstvím. Hynek založil kaplanství při kapli sv. Vavřince v kostele na hradě Pražském, k jehož vydržování r. 1523, 13. ledna na polovici zámku, dvoru a městečka Smečna 300 kop zapsal. Synův nemaje a chtě strýcům svým Smečno zachovati, zapsal jim dne 10. ledna r. 1523 polovici svou zámku Smečna, hrad Okoř, vsi Ledce, Svinařov, Přelice, Třebichovice, Hrliv, Buč, Hobšovice, Hradečno, Žehrovice, Tmáň, Újezdec, Kladno a Dobrou. Při tom též vymíněno, kdyby strýcové jeho v držení těch statků vešli, že je nesmějí zastaviti, zapsati nebo prodati, nýbrž vše při rodě Martinickém aby zůstávalo. Tak povstalo svěřenství rodiny této.[6])

K žádosti *Jana Bořity z Martinic* byl král Vladislav majestátem svým d. na Tatě r. 1510 na den sv. Trojice ves jeho Smečen řečenou za městečko vysadil, jemu nové jméno Muncifaj (Mons fagi) dal a jinými ještě milostmi nadal. Týž král potom r. 1515 (na den mláďátek) k žádosti bratří *Jindřicha* a *Volfa z Martinic* Muncifaj na město povýšil, jemu Slánské právo dal a dovolil, aby zdmi hrazeno bylo.[7]) Konečně též bratří všichni r. 1514 koupili ves Libošín od Albrechta a Vácslava Hořešovcův z Libošína a připojili ji k panství Smečanskému. Jiří Bořita měl manželku Dorotu z Vartenberka, s níž splodil dceru Annu († r. 1546 v panenském věku), Lidmilu (manželku Jiříka ze Žďáru na Kladně), Hynka, jenž v dětinském věku zemřel, Prokopa a Jana Bořitu, zakladatele hlavní větve rodu Martinického, Smečanské totiž, jež vždy katolická bývala. Jindřich, bratr jeho, komorník Vladislava krále, měl manželku Markétu z Ilburka a zemřel, pokud známo, bezdětek. Obýval v Muncifaji v domě, na němž posud znak Martinický spatřiti lze. Jan, bratr Jindřichův, zanechal z manželky své Alény Rychnovské z Rychnova jedinou dcerku Elišku, manželku Viléma z Vartenberka, která ještě r. 1543 žila. Zemřel r. 1527.

Bořitové byli páni bujné krve, bojovní sice, ale druhdy byli nesnášenliví a na svém právu stáli. Roku 1510 vinil Jan Broum z Chomutovic Jana Bořitu z pychu a pro ten pych z 10 kop pokuty, že jej zbil a ranil na zámku Smečně. Tu poslán jest na místě Janově (r. 1515) strýc jeho Hynek k soudu komornímu a mluvil tu bratran jeho, že se k tomu zná, že Brouma zbil, ale neranil, a že jest to dobře učiniti mohl a jej zbíti jako pachole své, poněvadž u něho pacholetem byl. I žádal pánův za opatření

[1]) DD. 15 f. 90. Jiný Markvart z Martinic žil od r 1387 na Prachensku a zemřel před r. 1416. (DD. 15. f. 143.) [2]) Rychtu Slánskou, již držel s manželkou svou, prodal roku 1464 obci města Slaného za 900 kop, což i král Jiří toho roku 10. srpna potvrdil. (MS. Vídeňský.) [3]) DD. 16 f. 503. 25 f. 40, 51. Viz i list arch. gub. r. 1495. [4]) Roku 1488 vyprosil si Hynek nápad královský v Martinicích. [5]) Arch. kapitul. [6]) Pam. arch. a arch. Smečanský. [7]) Pam. arch. IX. 734. Nicméně nevíme, jestli Smečanští dovolení toho užili.

Smečno.

v tom, kdy by který pán pachole své zbil, měl-li by o to poháněn býti z pychu, že by to byla věc veliká a rytířstva škodná, a že jest toho prve nikdá nebývalo. Proti tomu odpověděno od Jana Brouma, že u p. Bořity služebníkem nebyl a že neb. Broum otec jeho od něho odpuštění vzal. Soud nalezl, že Bořita Broumovi ničím povinen není, poněvadž tento neprovedl, aby u Jana Smečanského čeledínem nebyl. [1]) U Jiříka a Volfa sloužil Václav Dalibor z Kozojed a u nich zemřel. Zůstaly po něm 3 koně, zbroj, šaty choděcí, meče a tesáky a jiné věci, ač říkali Bořitové, že zbroje ani koní neměl, než měl-li jest kterou, ta jeho vlastní nebyla, a co jiného měl, že nezůstalo než za 5 kop. Avšak když je Kateřina, sestra zemřelého, vinila, nalezl soud komorní (r. 1525), aby stály strany na menším soudě a což Kateřina pokáže, to aby jí Bořitové vydati povinni byli. [2])

Roku 1536 byli z rodu Bořitovského živi Volf a Jan, syn Jiříkův (kromě Jindřicha již od nich dílného), a jsouce posud v nedílu, toho roku se rozdělili. Volf obdržel zámky Okoř s panstvím a Oparen se zbožím Vchynským, několik vsí v Slánském kraji, dům v Praze na Hradčanech a 1000 kop míš. z dílu Janova. Tento vzal za díl zámek Smečen s městečkem a dvorem, vsi Rynholec, Ovny, Hradečno, Ledce, Přelice, plat v Újezdci, Družec, Libošín, Svinařov, Hrliv, Třebichovice a dva mlýny na předměstí Slánském. [3]) Po tomto rozdělení nebylo svornosti mezi nimi a se sousedy také nemálo sváru. Roku 1536 soudil se s nimi kněz Martin Deflár zákona predikantův, poněvadž zjednavše jej na Smečen za kaplana a faráře na 10 kop do roka, jemu 7½ kopy neplatili. Jan purkrabě z Donína také se soudil s Bořitami. Volf rozkázal jednomu z jeho poddaných skrze krčmáře Přelického ryby pobrati, Jindřich zase vzal do vězení dva jeho myslivce (r. 1536). Když totiž Lenhart, úředník jeho, jel jednou na cestě při gruntech Újezdeckých či na mezích obou pánův, spatřil Víta Cinka a Ondráčka rychtáře Přelického, služebníky Donínského, ani jedou po myslivosti. I když sebral Cinka, řekl mu Ondráček: „Pane Lenharte, neračtež to učiniti, však my jsme myslivci páně a pánu ptáci býti mají.“ Tehdy pověděl Lenhart: „Kdybych já, rychtáři, u pána tvého byl a on mi poručil, také bych to učiniti musil.“ Potom se Jan i Volf pořád soudili. Roku 1538 soudil se Jan s Volfem, že tento na gruntech jeho s tenaty zajíce honil, když pak po druhé (roku 1539) Volf u Vinařic honil, kázal Jan služebníkům jeho tenata pobrati. Za to Jana toho roku Petr z Hertemberka (manžel Eufroziny, sestry Volfovy), přijev k němu na Smečen, konví v hlavu uhodil a okrvavil. [4])

Znak Bořity z Martinic na kapli zámku Smečanského.

[1]) Reg. nál. 2 J. k. B 1. [2]) Reg. 4 J. k. C 17. [3]) DZ. 45. D 4—5.
[4]) Reg. 7 F k. B 9, J 3, N 14, 10 F. k. A 1, 7 G. k. M 12.

Odbyv Jan tetu svou Elišku 650 kopami, když se za Viléma z Vartemberka vdávala (r. 1537), pojal k manželství Ižaldu Berkovnu z Dubé, jíž r. 1542 na Smečně zámku a některých vesnicích 2000 kop věnoval.[1]) Byv v mladších letech na soudu zemském potřebován, odměněn jest od Ferdinanda I. za služby, které mu při povstání (r. 1547) byl prokázal, r. 1549 dvory kmecími v Hořešovicích Malých a Velkých, Tuchlovicích, Vítově, Březí, Hříškově a Kvicku a r. 1552 vsí Žilinou za laciný peníz.[2]) Roku 1549 zdědil po tetě své „paní Frozině“ statek Telecký, o nějž se s Volfem rozdělil a tak získal Kralovice, Hořešovice, Lisovice, Knovíz a Čeradice.[3]) Roku 1558 postoupil Lisovic, Knovíze a Vítova kapitule Pražské, začež obdržel Žehrovice kamenné, konečně získal r. 1560 dvůr v Honicích a r. 1562 pustou ves Lhotku.[4]) Byv r. 1555 povýšen na purkrabí Karlšteinského, zůstával v tomto úřadě až do r. 1577. Než se odstěhoval na Karlštein, měl pořád soudy. Roku 1542 se soudil s Janem Světeckým z Černic, poněvadž tento byv u Bořity služebníkem, místo písaře peníze a některé jiné věci k sobě přijimal a vydával a jsa napomenut, aby počet pořádný učinil, toho učiniti zanedbal.[5]) Jiný soud měl s Melicharem Prušákem z Eldytu, poněvadž ten l. 1548 v městečku Muncifaji mluvil, že Zikmund z Dobšic o Janovi povídal, že není pán a že jest zvyj. lhář.[6]) S Volfem také dobře nevařil; přijev r. 1551 v létě na grunty jeho u Vinařic a maje s sebou jízdní a pěší, koně i vozy, tu na ty vozy dříví pobrati dal výtržně.[7]) Ještě horší soudy byly s Jiříkem Žejdlicem z Šenfeldu, s nímž se Bořita z neznámých příčin znepřátelil. Zkušenosť učí tomu, že si venkovský člověk mnoho líbiti dá a trpělivě mnohou škodu snáší, ale zle jest, utrhne-li sousedův kůň nějaké stéblo, jestli má k sousedu nějakou nechuť. A tak bylo namnoze i u šlechty tehdejší. Na Žejdlice proto i Jiřík z Kouče, úředník, i poddaní Bořitovi strahovali. Roku 1556 dne 26. března zajali on a Jindra a Jan Pšenička z Muncifaje u Tuchlovic 6 kop bez 16 skopcův a ovec Žejdlicových a ty na Smečno přihnali. V dubnu roku 1558 úředník zase mu zajal drahně ovec a skopců, kteréž dal na Smečno hnáti, když pak Jiřík pro ně poslal, zaplativ porožné (pokutu) a ten dobytek vyčítán jest, nedostalo se mu na počtu 21 skopcův a 4 jarlinky. Poněvadž Kouč nedlouho potom zemřel, měl Jiřík soudy jen s Janem, který tuším od té doby Smečno sám spravoval. Jiříkovi zapověděl své grunty a když se tento r. 1559 v dubnu po polích Muncifajských voziti dal, pohnal jej proto do komorního soudu.[8]) Horší bylo r. 1560. Lidé Bořitovi vzali 4 koně s vozem se 2 sudy piva a s 2 pytly mouky, jež Žejdlic na svobodné cestě někam vézti dal, a dovezli je do Muncifaje. Žejdlic chtěl dáti porožné, vyručiti ty koně a škodu zaplatiti, poněvadž povídali ti lidé, že ti koně v ovse na škodě zajati jsou. Ať si dal nebo nedal porožné, Žejdlic škodu měl a proto žaloval u soudu komorního. Strana Bořitovská měla formální právo, poněvadž zajisté

Hlavní věž a vchod do zámku Smečanského.

[1]) DZ. 1. C 16 a 5. C 10. Po její smrti pojal druhou manželku Kateřinu z Malovic ovdovělou z Březí. [2]) Pam arch. X. 470. [3]) DZ. 47. K 6. [4]) DZ. 14. L 18. [5]) Reg. 12 F. k. D 5. [6]) DZm. 68. F 25—26. [7]) DZm. 63. C 26. [8]) Reg. 17. F. k. s. L 12. O 15. R 4.

koně něco ovsa utrhali, ale dobře pravil Žejdlic na soudu, „aby tak do ovsa stojatého jeti měli, jest proti rozumu, aby majíce cestu bližší do obilí se vyhýbali.“ Moudrý byl nález pánův, aby se ti lidé s Žejdlicem o to smluvili, a nesmluví-li se, že budou vzati v kázeň panskou.[1])

Roku 1571 měl Jan již zrostlé syny. Nejstaršímu z nich *Jiříkovi* z *Martinic* odevzdal otec na přímluvu císaře dne 23. dubna v 55.000 kopách panství Smečanské tak, aby po sražení 7000 kop míš. dluhů na panství zapsaných, zbývajících 48.000 kop mezi tři bratří rozděleno bylo, aby každý po 16.000 kopách dostal. A poněvadž se druhý bratr Zdislav již oženil s Kateřinou z Fulšteina, měl se mu díl jeho hned zaplatiti a díl Jaroslava, třetího bratra, měl zatím za Jiříkem zůstávati.[2]) Avšak r. 1575 dne 22. dubna zemřel Zdislav a o jeho pozůstalost byly pře mezi rodem Bořitovským a vdovou, které teprve r. 1576 smlouvou urovnány byly. Rok potom zemřel i Jan ve vysokém věku jsa postaven.

Jiřík Bořita, syn Janův, JMC. komorník, nejv. sudí dvorský (r. 1584—1585), nejv. sudí zemský (r. 1585—1597) a konečně nejv. kancléř (r. 1597—1598), zámek Smečanský r. 1586 znova postaviti a ozdobiti dal. Panství Smečanské rozmnožil, přikoupiv Čelechovice (r. 1578—1595), získal ves Hrdliv, koupil zboží Stochovské, od něhož část císaři Rudolfovi směnou za jiné platy postoupil, pak ujal po tetě své Lidmile Ždárské z Martinic vsi Třebichovice, Řisuty a díl Dobré. Zvláštním způsobem nabyl některých dědin r. 1597. Teta jeho Eliška vdala se za pana Zajíce bez vůle a vědomí Jiříka, jakožto nejstaršího strýce a poručníka, a Jiřík ji proto, ač říkala, že se tak stalo s vědomím a povolením císařským, do soudu zemského pohnal. Aby Eliška ušla pokutě vyměřené zřízením zemským, podlé které šlechtična každá bez přivolení poručníkova se vdávající všechen statek svůj propadla, uvolila se ke smlouvě a postoupila Jiříkovi vsí Pcher, Vinařic, osedlých na Stráni jinak na Horkách nad Čelechovicemi, vrchnosti nad mlýnem Kobylovským na předměstí Slánském, dvoru a vsi Lichocevsi.[3]) Měl na Smečně hejtmana Václava Fuxu z Čimelic, jemuž r. 1584 dvůr Rychtu v Tuchlovicích daroval. Byl pan Jiří horlivý katolík, přestavěl kostel Smečanský, kde jeho a manželky jeho znaky posud viděti lze, dal jej roku 1587 od arcibiskupa Pražského Martina Medka znova vysvětiti a polepšil nadání fary Smečanské, již znova vystavěl. Vůbec i ve veřejném životě, kde mohl, ke vzmožení víry katolické pracoval, pročež se nazývá „catholicae fidei propugnator acerrimus.“ Krátce před svou smrtí († 22. ledna 1598 v 66. roce věku svého), potomkův nemaje, o statku svém podlé práva rodinného pořídil a ten totiž zámek Smečno, městečko Muncifaj, též zámek Okoř (r. 1590 zděděný) dal strýci svému Jaroslavovi.[4]) Manželka jeho Eliška z Vrbna byla mu r. 1585 práva svého ke Smečnu a jiného zboží svého s tou výminkou postoupila, aby vše po jeho smrti strýcům jeho připadlo.

Jaroslav Bořita z *Martinic* na Smečně a Okoři, narozený r. 1582 po smrti otce svého Jaroslava (na Běrunicích a Veltrubech), byl při úmrtí strýce svého Jiříka nezletilý, pročež mu císařem Rudolfem za poručníky dáni nejv. purkrabě Adam ze Šternberka a místokancléř Curtius v. Senftenau, kteří majíce mnoho práce svěřili jej tetám jeho Elišce a Marii z Valdšteina. Ty jej odevzdaly jezovitům k vychování a k jeho ruce koupily r. 1599 zboží Malíkovské. Dokončiv vzdělání své letem čtrnáctým a zalíbiv se císaři Rudolfovi řečí latinskou před ním učiněnou, obdržel léta plná a ujal panství. Vzdělání své dovršil cestami po cizině a obcováním se znamenitými osobami katolickými. Vrátiv se domů pojal k manželství dceru Adama ze Šternberka, dvanáctiletou Marii Eusebii, jíž vkl. r. 1602 v pátek po neděli Judica na zámku Smečně s panstvím 5000 kop gr. Č. věnoval.[5]) Když mu choť jeho prvního syna Jiříka Adama porodila, otec, máti a synáček dohromady plných 30 let nečítali. Panství Smečanské rozšířil r. 1611, přikoupiv od p. z Donína Bílý Újezdec a roku 1614 směnil ves Plchov za ves Tuchlovice před tím kapitule Pražské náležející, k níž tamže přikoupil dvůr „farářův“ řečený, před tím kostela sv. Jiljí v Praze. S povolením arcibiskupským nadal faru Smečanskou, aby byla děkanstvím s děkanem a dvěma kaplany; jeden z kaplanů byl povinen německy kázati, a dále bylo vymíněno „a na zámku, kdybych já nebo dědici a budoucí moji, nemajíce svého kaplana, toho žádali, aby v kaple mši svatou sloužili, tím kaplan, nebyl-li by před rukami, tehdy sám pan děkan (pokudž by se pro službu Boží kostelu Smečanskému povinnou uprázdniti mohli), učiniti jest a bude povinen.“ Při zámku Smečanském založil seminář k vychovávání mládeže katolické, vykázav mu nemálo platů peněžitých. Muncifajským potvrdil svobody městské r. 1612 dne 1. ledna, když byli všichni obyvatelé k náboženství katolickému přistoupili.[6])

O povaze Jaroslavově strany tehdejší v soudu svém nikdy se neshodly, neboť od katolíků býval veleben a oslavován, od podobojích tupen a kaceřován. Že byl pán poctivé staročeské povahy, o tom tušîm nikdo nebude pochybovati; z listů jeho, z nichž některé zajímavé níže otiskujeme, objevují se některé pěkné rysy jeho povahy. Že byl pán vzdělaný a študovaný, rovněž není pochyby, ač se vtipem,

[1]) Reg. 15 F. k. N 5, 14. J 265. [2]) Arch. Roudnický. [3]) DZ. 172. J 24. [4]) DZ. 128. H 30. [5]) DZ. 131. C 17. [6]) Viz Zprávy o zasedání kr. společnosti náuk r. 1882 dne 6. března.

Pečeť Smečna z r. 1515.

pronikavým duchem a zejména láskou k přirozenému jazyku svému nijak nevyrovnával Slavatovi. Pobožnosť a dobročinnosť jeho byly vzácnou ctností, ale přemrštěná jeho horlivosť náboženská, k níž byl od mládí vychováván, aby byl bojovníkem své strany, splodila veliké záhuby a škody a sloužila jen k utužení absolutismu. Pravda jest, že Muncifajským zastavil jich živnosti a svobody, dokud by se do lůna církve nenavrátili, ale v tom následoval příkladu nesnášenlivosti, který k nám přišel z Říše. Povídalo se o něm, že „všecky lidi poddané své divnými nástroji až i štvaním na ně psův anglických a úst na roubíky při posluhování svátostí jim rozpíráním k náboženství pod jednou ukrutně nutil,“ [1]) ale třebas bychom věc tuto za pomluvu položili, nicméně jest z písemností Jaroslavových jím samým psaných zřejmo, že jemu i tehdejší nátisky nedostačovaly, že chtěl míti všecko rychleji a přísněji. Roku 1621 dne 23. května píše: „V Čechách a na Moravě již přes půl léto málo vidíme vykonávati spravedlnosť a povznášeti víru katolickou — staň se spravedlnosť, i by svět měl zajíti, sice ještě to nejnovější maličko bude horší než to předešlé, když nám zase kacíři nyní od nás ušetření na hlavách seděti budou a již se nás nespustí, až nás právě dodáví; to budeme míti poděkování slušné za neopatrnosť naši, a tu pozdě bycha honiti budeme, když poznáme, že přílišná mírnosť byla převeliká pošetilosť.“ Roku 1625 psával Slavatovi dosti často a také skrze něho Zdeňka Lobkovského žádal, aby proti predikantům tuzí patentové vydáni byli

Pečeť Slánská z XV. století.

I píše pak: „K tomu když jsme je koli dopadli a je buď zde nebo na Křivoklátě u vězení měli a JMC. poníženě se tázali, co se s nimi dále učiniti má, tehdy přišla resoluce z kanceláře dvorské, aby na zápis dostatečný z vězení vypuštěni a ven ze země vypověděni byli. Kteroužto měkkou a hrubě milosrdnou pokutu nic nebojí, nýbrž vida, že se jim ani po zápisu na hrdle ani sice ad galeras mittendo nic nedělá, v Čechách pokoutně leckdes se zdržují.“ Do roku 1628 radil k přísným prostředkům proti evangelíkům, na př. aby lidé, kteří přinuceni byli z království Českého se vystěhovati, kdyby dopadeni byli v Čechách, do nejbližšího krajského města dodáváni, tu metlami vymrskáni a biřicem ze země vypovězeni byli. Při této výstřednosti mile dojímá mírnosť, která se nachází v dopise jeho k Adamovi ze Šternberka, když tento na nezdárného syna svého žaloval a tento slíbiv se polepšiti, Bořitu za přímluvu prosil. Připomíná Jaroslav Adamovi doklady z písma svatého, že nepotřebují zdraví lékaře, ale nemocní, a abychom milosrdni byli, jako otec náš milosrdný jest. Prosí pána, aby se k synu svému naklonil jako otec k marnotratnému synu, dokládaje: „Abyste ne v prchlivosti spravedlivého hněvu svého, ale v dobrotivosti své přirozené ráčili uslyšeti žalostné volání služebníka svého i pokornou prosbu jeho.“ Radil, aby krev svou, „kteráž vodou není,“ ode všeho smilování svého otcovského nezavrhoval a vše a dokonce prominul, řídě se svými častými, vzácnými, dobrotivými a heroickými přísloviími, „kterýmž se od V. Mti. my mladí učíme.“ [2])

Zastávaje čestné a důležité úřady, pracoval již za Rudolfa II. proti snahám stavův evangelických a postavení svého i moci své všemožně užíval k potlačení pánův evangelických, o čemž tuto slov šířiti nechceme. Stav se posléze kr. místodržícím, v tomto postavení rozlícení evangelíků k takovému stupni doháněti pomáhal, že následovala smutná pro Čechy katastrofa r. 1618 dne 23. května. Jaroslav při smetání místodržících s okna byv di-

Pečeť Slánská ze XIV. století.

votvorně při životě zachován a ač byl od stavův na závazek vzat, uprchl do Mnichova a Pasova, kde tak dlouho se pozdržel, až navrácením se pořádku v dřívější své úřady a hodnosti zase uvázati se mohl. Choť jeho Marie Eusebie, obávajíc se zlého nakládání ze strany evangelíkův, také bojíc se vězení, na statcích manželových bezpečnou se býti necítila a tudy podlé rady otce svého dne 7. června

[1]) Skála II. 8. [2]) Archiv Roudnický.

s 8 dětmi svými a též dětmi Adama ze Šternberka k příbuzným na Zelenou horu utekla. Vyzvědouc, že ji sem direktoři pronásledují a že déle v Čechách bez bázně trvati nemůže, na cestách nebezpečných přes hranice prchla a za manželem svým k Mnichovu pospíchala. Mezitím byli také direktoři zemští statky Jaroslavovi zabrali. K spravování Smečna byli r. 1619 Bedřich Otík Bradský z Labouně a na Keblanech, Bořivoj Zdeněk z Komárova a na Údraži a Václav Benýdek z Veveří a Mysletína nařízeni, a poručeno na sněmě 23. srpna, aby byly svršky Jaroslavovy na Smečně přehlédnuty, „a to dříve, nežli by se skrze nějakou praktiku nepříteli dostaly do rukou.“ [1]) Statky pak k užívání postoupeny osobám těm, jež byly císařským vojskem v jižních Čechách velkou škodu utrpěly. Takový stav trval až do bitvy Bělohorské, po kteréž se Jaroslav opět do své vlasti navrátiti mohl; roku 1621 zase ujal odňaté sobě purkrabství Karlšteinské a v úřadech vyšších postupoval, až se posléze stal nejvyšším purkrabí Pražským. Kromě toho vyjevil císař Ferdinand II. uznání jeho věrnosti tím, že jej roku 1621, 10. dubna hrabětem říšským s titulem „vysoce urozený a blahorozený“ i s potomstvem jeho jmenoval a rodinný jeho znak rozmnožil. Roku 1622, 6. lezna uznal císař vyznamenání toto jako král Český; také obdržel Jaroslav spolu s rodem Slavatův a Valdšteinů pro nejstaršího rodu svého právo, že se směl jmenovati vladařem

Kostelík sv. Jiří (Libušínský) u Smečna.

domu Smečanského a na sněmě zasedati hned po nejvyšších úřednících zemských (r. 1625, 7. srpna a r. 1634, 6. ledna). Konečně přenesl naň císař r. 1633, 26. září palatinat, podlé něhož ve stav šlechtický povyšovati a znaky udělovati mohl. Práva toho v l. 1634—1647 užil a také syn jeho Bernart Ignác ve stav šlechtický povyšoval.

Z konfiskace měl Jaroslav veliký užitek; skoupil drahně statků, kteréž sousedům jeho zabrány byly. Roku 1623 bylo mu kr. město Slaný zastaveno a r. 1638 i s jinými statky dědičně prodáno. Jaroslav tedy jmění rodu svého až ztrojnásobil, ale při tom veliké útrapy snášel, poněvadž statky jeho od přátel i nepřátel nemilosrdně spuštěny. Roku 1632 dne 27. ledna přitáhli Sasíci s některými Slánskými do Smečna a posádku do zámku vložili. Nadělali tu drahně škod. Hodiny s dvěma cimbály sundali a pryč odvezli. Obrazův a map rozličných množství, šaty ložní, 150 kusů madrací, nábytek všelijaký, kuchyňské nádobí, zbraně, tenata a nevody, omastek, máslo a sýr pobrali. [2]) Jaroslav dočkal se ještě konce těch válek a při vpádu Švédů do Prahy (r. 1648, 12. července) byl mečem do boku raněn a zajat. Rok potom (1649, 21. června) oženil se Jaroslav po čtvrté s Alénou Barborou Kostomlatskou z Vřesovic a zemřel toho roku dne 21. listopadu.

[1]) Pavel Skála III. 281, [2]) Archiv Smečanský.

Z panství Smečanského byl učinil (r. 1633) statek rodinný nápadní, v jehož držení následoval nejstarší syn jeho *Jiří Adam*, drže k němu ještě některé statky zpupné, ač i ostatní bratří peknými statky poděleni byli. Jiří Adam byl v čestných a vysokých úřadech; r. 1636 zastupoval krále Českého při volbě císaře Římského a zemřel roku 1651 ve Vídni jakožto nejvyšší kancléř. V držení Smečna a vladařství následoval po něm bratr *Bernart Ignác*, který se stal tak jako i bratr jeho rytířem řádu zlatého rouna. Jan zastávaje zemské úřady, stal se naposled (roku 1651) nejvyšším purkrabí a místodržícím královským. Byl pán vzdělaný a učený. V Slaném založil r. 1655 klášter Františkánský a r. 1658 kollej piaristův. Zemřel roku 1685 dne 7. ledna a pochován vedle mrtvoly otcovy v kapli Bořitovské u sv. Víta. Poněvadž i po něm mužských dědicův nezůstalo, dostalo se Smečno s vladařstvím *Jaroslavovi Bernartovi*, synu třetího bratra a syna Jaroslavova, ale tento zemřel ještě téhož roku dne 12. srpna bezdětek. Tedy se dostalo vladařství bratru jeho *Jiříkovi Adamovi*, jenž byl rytířem zlatého rouna, tajným radou a od r. 1703 nejv. maršálkem dvorským. Jsa pán běhův diplomatických dobře znalý, posílán byl k rozličným dvorům zahraničným, zejména se zdržoval 4 léta jako plnomocný posel při kurii papežské. Ke konci měsíce května roku 1707 byl jako císařský plnomocník s mocí místokrále do království Neapolského vyslán a jemu 8000 mužů pod vedením generála Dauna přidáno. Dne 3. července toho roku, když se mu Kapua poddala a Neapolští jemu klíče města přinesli, vjel slavně do Neapole. Ale pro stálou churavosť žádal za dovolení, aby se mohl navrátiti, což také v září t. r. obdržel. I opustil v listopadu Neapoli a vrátil se do Vídně. Navrátiv se z Říma (r. 1700), dal obelisky podlé vzorův egyptských vytesané před zámkem Smečanským postaviti a těla sv. Konstancie a sv. Fortunaty, kteréž mu papež daroval, r. 1702 do chrámu Smečanského přenésti. Roku 1711 dal na panství Smečanském nový dvůr postaviti, jemuž dal jméno Martinice. Zemřel r. 1714 dne 24. července a pochován v kapli Bořitovské. Syn jeho starší, *Adolf Bernart*, byl kr. místodržícím, tajným radou, rytířem zlatého rouna a naposled nejvyšším hofmistrem kr. Č. Založil r. 1726 v lese blíže Smečna dvě nové vesnice, Novou Studnici a Drnek, a dal r. 1733 sochu sv. Januaria u Smečna postaviti. Za jeho panování poctěno Smečno návštěvou císařové Alžběty, ježto dne 3. června r. 1732 tu přenocovala, jakož i císaře Karla VI., jenž tu dne 13. června t. r. obědval, a obou pak dne 19. července. Ku přepřažení cís. vozů musilo na každé štaci 850 koní pohotově býti. Toho roku dne 2. srpna tu byl také Bedřich Vilém, král Pruský, a na Smečně poobědval. Po smrti Adolfově († r. 1735, 27. července) následoval mladší bratr jeho, *František Michal*, jenž byl také v rozličných úřadech a poselstvích potřebován; naposled se stal kr. místodržícím. Roku 1744 dal sochu nejsv. Trojice (od sochaře Ignáce Platzera vytesanou) před zámkem Smečanským postaviti a roku 1750 dal zámek, kostel a děkanství ve Smečně a panský dům v Muncifaji obnoviti. Zemřel v Praze r. 1773 dne 27. ledna, nezůstaviv dědicův mužského pohlaví. Dědicem statků nápadních a vladařem stal se *František Karel* hrabě z *Martinic*, jediný ještě, a to poslední potomek vzácného rodu Bořitovského. Neb když on r. 1789 dne 29. listo-

Znaky Kladenských z Kladna a vladyk z Odic na kapli zámku Smečanského (podlé domnění znaky matky a báby Bořitovy).

Náhrobek vladyk ze Šimberka v chrámu sv. Gotharda ve Slaném.

padu zemřel, nezůstalo po něm mužských potomků. Po vymření tedy rodu Bořitovského mohly statky nápadní rozděleny býti mezi dědičky zůstalé, totiž Marii Annu, Marii Annu hrab. z Althanu a Joh. Terezii hrab. z Mirbachu, vše rozené z Martinic. Tedy přišlo r. 1790 k dělení. První z nich dostala Smečno a Slaný, druhá Pruneřov a Hagensdorf, třetí odbyta penězi. [1])

Marie Anna hraběnka z Martinic na Smečně a Slaném vdala se r. 1791 za *Karla Jozefa* hraběte z *Klamu* a svobodného pána z Höchenberka, jenž s povolením císaře Františka (r. 1792, 2. listopadu) jméno a znak hrabat z Martinic ke svému rodinnému připojil a tak rod tento staročeský nejen po přeslici, nýbrž i podlé jména zachoval. Týž pán také zastával staročeský úřad nejv. komorníka a zemřel roku 1826 dne 26. září ve Smečně. Vdova jeho Marie Anna postoupila Smečno r. 1830 nejstaršímu synu svému Karlovi a zemřela r. 1832 dne 1. dubna, jsouc poslední osobou rodu Bořitovského. *Karel hrabě z Klamu* a z *Martinic* vyznamenal se ve vojenských bězích r. 1809—1815, později pak v rozličných poselstvích. Byl pak předsedou dvorské vojenské rady a polním podmaršálkem. Ve Smečně obnovil kostel děkanský a zámeckou kapli (r. 1837—1838) a postavil r. 1834 hrobku rodinnou na hřbitově Smečanském. Zemřel r. 1840 dne 29. ledna, oplakáván jsa od svých poddaných. V držení Smečna následoval po něm starší jeho syn hrabě *Jindřich Jaroslav* (nar. r. 1826, † r. 1888), jehož důmysl politický jakož i náklonnost k národu a jazyku českému jsou v čerstvé paměti. Nynějším držitelem Smečna jest bratr zemřelého hrabě *Richard* z *Klamu* a z *Martinic* (narozen r. 1832).

III. Listy Smečanské.

Já Markvart z Martinic a na Smečně. Službu svou vzkazuji, urozený příteli milý! Jakož Vás tejno není, což se dotýče té pomoci králi JMti z listův neb z komorních platův i z jiných věcí, kdož jsou z čeho nedodali: i věztež, milý příteli, že král J. M. ráčil mi jest psáti, abych Vás obeslal od JMti listem i také svým, abyste hned bez prodlévání tu pomoc králi JMti dále a ke mně ji do Slaného v tento pátek nejprv příští přinesli. Neb jestliže by se kdo v té věci tak nezachoval, musil bych to na krále J. M. vznésti, neb mám tak od JMti přísné rozkázání. I milý příteli, takovou věc vědouc, mnějte se tím spraviti vedlé svolení a vedlé JMti psaní. D. ex Smeczen.

Urozenému pánu panu Bořitovi z Martinic, hauptmanu na Mostě, příteli milému.

Službu svú vzkazuji, urozený pane a příteli milý! Žaloval mi farář můj z Libořic, jakož Vám tento list dá, že nějaký žák, kterýž u něho byl, pokradl jemu knihy, však dvoje kázací a jiné drobné věci a tím byl staven na Vroutce ten žák u Roba. Ten jistý Rob pobral to s sebou a nesl na Most, a farář svrchu jmenovaný chtěl tomu Robovi koupiti nohavice za zlatý, aby jemu to vrátil, ale proto von vše to s sebou pryč vzal. Pak, milý pane, rozumíš tomu, že jest to bylo velmi spravedlivé, aby to faráři bylo vráceno, jakož jemu to bylo pokradeno od toho žáka. I prosím Vás jakožto přítele švého milého, aby kázal tomu Robovi ty knihy navrátiti faráři mému, nebť knihy jsou kostelní od jedné z naší fary z Močidlic. V tom mimo spravedlnost Bohu a sv. Jakubu, od kteréhož ty mnoho cti máš i jemu ke cti hyšpanský štrych nosíš, službu ukážeš, nebť ty věci od jeho kostela jsou. A já také chci tobě z toho děkovati i zasluhovati. Dán na Osece f. III. post Egidii.

Prokop z *Rabšteina*,
kancléř český.

Urozené paní a paní Elišce z *Kolovrat a na Smečně, paní sestře mé milé.*

Služba má, nejmilejší paní sestro má! Rač věděti, že sem zjednal dvě panny mladé a neškaredé a jedna umí dobře šíti, i rač pro ně poslati nemeškajíc na Bor a když je jmíti budete, vím, že mi láti nebudete. A umějí česky i německy a jsou přátelské i v Němcích i v Čechách; jediné rač s nimi pěkně nakládati. A mám toho vůli, jestliže se Vám obouch nezdá chovati, abych ji dal, které streyné chci; i toť pak učiním s Vaší radou, neb buohdá brzo u Vás budu. Než milá paní sestro, rač hned poslati a Bártl ať pro ně na Bor jede s nějakou ženou, a jestliže bych já ujel, již ať u purkrabě se staví, jižť je on spraví. I milá paní sestro, jáť pro Vás radši nelituji, rač také pro mne nelitovati; jestliže jim sama neráčíš, vzkažte panu Janovi Novohradskému, ať pro ně pošle a Bartl ať s jeho pro ně jede a tento list ať pan Novohradský má, aby se věděl čím spraviti, jestliže byste Vy poslati nechtěli.

Jindřich z *Kolovrat.*

[1]) Obšírnější genealogická data o rodu Bořitovském najdeš v I. díle Památek arch.

Uroz. p. p. Jindřichovi Bořitovi z Martinic na Smečně, panu příteli mému milému.

Službu oc. Vězte, že sú mě žádali poctiví kněz Václav děkan i všecka kapitola kostela Pražského, abych Vás listem od úřadu svého obeslal; viniti Vás chtí z toho, že ste odjali Mikuláše mlynáře, který jest jat byl od některých poddaných výš psaných prelatuov z příčiny té, že jest ten jistý Mikuláš mlynář s pomocníky svými na svobodné královské silnici obloupil rychtáře jich ze vsi Klobuk a peněz drahně berně krále J. M., kterúž jest nesl, mu pobral, při tom jej zbil a ztloukl, tak že jest sotva živ zůstal, vaytržně mimo zřízení zemské. Protož pokládám Vám toho rok v pondělí po Všech Svatých najprv příští, abyste Vy téhož Mikuláše mlynáře přede mnú, pány a vladykami, krále J. M. radami na hradě Pražském postavili a sami také stáli a té se věci spravili, proč ste jej odjali, a nadepsaným prelatuom z toho právi byli. Act. f. VI. post Luciae 1537.

(Nejv. hofmistr.)

Náhrobek V. Vejdy z Bezděkova v kostele Smečanském.

Urozené paní paní Ižaldě Berčince z Dubé a z Lipého a na Smečně, paní sestře mé milé.

Službu svú V. Mti vzkazuji, urozená paní, paní sestra má milá! byste zdrávi byli a dobře se měli i se pánem Vaším, toho bych V. Mti věrně rád přál. Paní sestra má milá! kdež mi košili a facalit ráčíte posílati, V. Mti z toho přátelsky děkuji a od vás to vděčně přijímám, zase v čemž V. Mti se mohu dobrým přátelstvím odsloužiti věrně to rád udělám. Při tom mi psáti ráčíte, když v ní choditi budu, abych na V. M. spomenul a paní Elišku, manželku mou milou a paní sestru Vaši objal; tak chci podlé pomoci boží učiniti a v tom žádosť V. Mti vyplniti; jestliže se jí pak co z toho mýho objímání paní sestře Vaší přihodí, ten hřích na V. M. převeden bude. S tím dejž všemohoucí pán Bůh, abych se s V. Mtí ve zdraví shledal. D. v pondělí po středopostí na Jochmstále l. 1544.

Lorenc Šlik z Holejče hrabě z Pasounu.

Mému nejmilejšímu synu panu Janovi Bořitovi z Martinic a na Smečně, purkrabí Karlšteinskému, buď dán.

Můj nejmilejší synu! Dejž pán Bůh, aby se ve všem dobře a šťastně měl oc. Kdež mi píšeš, že si zjednal při panu proboštovi hradu Pražského, aby se Jaroslávek s synem pana purkrabí nejvyššího učil, abych jej hned poslala: i věz, že mi to psaní teprva v nešpory dodáno, ale však zejtra, dáli pán Bůh, tím raněji jej vypravím a chlíba po strychu při tom. Také mám vod jara správu, že tě po panu Štrouchovi 15 kop poslal a dnes po bečváři 10 kop. Z strany klízení luk dnes jest začato a zde u Smečna a v Tuhani vokolo třiceti sekáčův máme. A s tím deyž pán Bůh, abychom se ve zdraví shledali. Dáno na Smečně pospěšně v pondělí po sv. Vítu l. 1558.

Dorota z Vartmberka.

Urozenému pánu panu Janovi Bořitovi z Martinic a na Smečně, purkrabí Karlšteinskému, synu mému nejmilejšímu.

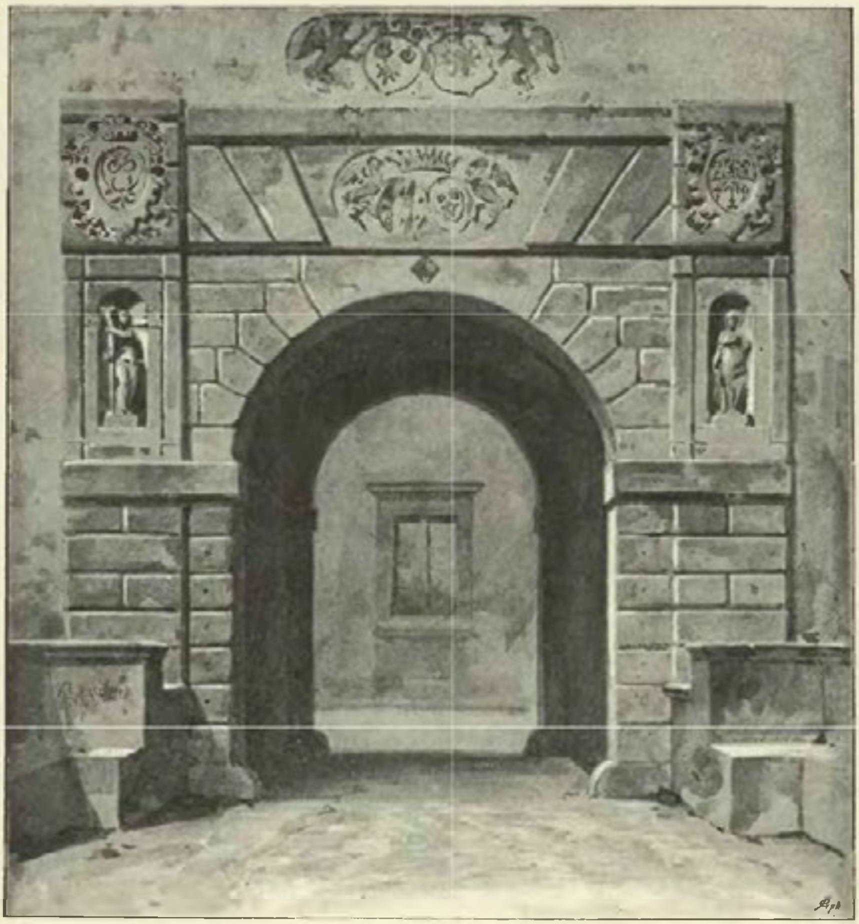
Synu můj nejmilejší! Dejž všemohoucí pán Bůh, aby zdráv byl a dobře se měl, tohoť bych s pravou věrou ráda přála. Můj miley synu! Teď těch šest koláčů, kteréž si poručil napéci, posílám; tak se naději, že sou smetanou pečeny. Pán z Donína, hned jakž domů odněkud přijel, dvě koroptvy na Smečno odeslal; vzkázal, že jiného vzácnějšího rád by odeslal, praví před Bohem, že k ničemuž nemohl přijíti. Také teď koliks ptákův čížních odesílám. Štik větších a menších se odesílá 40, mezi kterýmižto štiky sou dvě veliké. S tím pán Bůh popřiti rač našeho spolu šťastného shledání. D. na Smečně v outerý den pamětný sv. Šimona a Judy l. 1561.

Dorota z Vartmberka.

Lososu žádného z Litoměřic nepřinesli, teď odsílám ceduli, kterému si o něj psal.

Uroz. p. p. Jaroslavovi Bořitovi z Martinic na Smečně, Okoři a Malikovicích, JMC. radě, p. strýci a synu mému nejmilejšímu k dodání.

Modlitbu svú vzkazuji uroz. p. p. strýče, synu a p. kmotře můj nejmilejší. Od všemoh. p. Boha Vám i všem Vašim dobré zdraví a při něm dobré a šťastné nové léto, abyste i se všemi Vašimi tento rok a mnoho plných let v dobrém zdraví ve vší pobožnosti dočkali a požehnání pána Boha aby při Vás manželích zůstávalo. synův Vám přibývalo a požehnání Jeho svaté aby s dítkami Vašimi rostlo, pobožnosti a svatosti vždy víc a víc přibeyvalo a podlé vůle J. svaté abyste všickni živi jsouc v ctnostech svatých prospívali; Vám toho všem srdečně od Jeho svaté milosti vinšuji a žádám.

Brána do zámku Smečanského

Můj nejmilejší pane strejče! Že mne psaním Vaším navštěvujete a tak laskavou paměť o mne máte, Vám velice hrubě a vděčně děkuji a nad tím převelice potěšena jsem, že z milosti Boha v dobrém spůsobu zdraví i se všemi Vašimi zůstáváte. Pán nebeský rač dále Vás všech opatrovníkem beyti. Můj nejmilejší pane strýče jak žádáte, abych k Vám což nejdříve přijela, v pravdě bych žádosť Vaši věrně ráda vykonala, ale za pravdu psáti mohu: od toho času, jak sem se v noci, když ste u mne byli, na to bolení v životě roznemohla, zdráva nejsem a dosti mi toho líto bylo, že sem se s Vámi, svými nejmilejšími přátely, ani nerozžehnala, neb sem tu noc nic nejméně nespala a právě tu sem usnula, když ste odjeli. Můj nejmilejší pane strýče jak mi to bolení jen spokojí, z toho srdce ráda k Vám přijedu a tím déle u Vás pobudu. Z poslané zvěřiny bažanta Vám můj nejmilejší pane strýče velice děkuji. Můj nejmilejší pane strýče za to Vás velice žádám, že ode mne paní manželku Vaši, mou nejmilejší paní dcerušku, velice, hrubě a nastokráte pozdravíte, mé služby se vším od pána Boha dobrým vinšováním oznámíte a Vaše

přemilé dítky svatým pozdravením pozdravte a ode mne je pomilujte. Pane Bože! račiž Vám to všem dáti, což já Vám od Jeho sv. milosti žádám, abyste s paní manželkou Vaší mou nejmilejší, čistou paní dcerkou, synův Vašich i dcerky syny viděli a s nimi se těšili v křesťanské lásce. Milosť pána Boha oc. Datum spěšně na Dymokuřích v pondělí po Novém létě l. 1606.

Marya Valdšteinská z Martinic.

(Zdenkovi Vojtěchovi knížeti z Lobkovic.)

Osvícené kníže pane milostivý a pane ujče a švakře na mne laskavý!

Přijal sem V. K. M. 9. hujus datyrované psaní; z laskavé na mne paměti děkuji a hned po přečtení ho — neb ordinaria právě nyní hora 8. vesperi přijela a hned zase chce odtud jeti — to krátce dávám za odpověď služebnou. Rád slyším, že syn můj i v maskarádě a tanci dobře se choval, ačkoliv nechci, aby Bartholum et Baldum pro podobné marnosti opustiti měl. Omnia suum tempus habent. V. K. M. za

Pražská brána ve Slaném r. 1841 pobořená.

služebníka ho služebně poručeného činiti nepřestávám. Pán Bůh rač na věky pochválen beyti. J. M. Ferdynand III., král Uherský, šťastně korunován beyti ráčí. Zde sme také slavně pro gratiarum actione (za poděkování) mše svaté spívané a Te deum laudamus s hlučným všech zvonův zvoněním po všech kostelích měst Pražských konati, střelbu velkou 99kráte vystřeliti dali. Do Hory Kutny potřebí jest, aby se hned brzy JMC. rychtář i archidiaconus proměnili a patres societatis ad cathechisandum illos (a jezovité k poučení náboženskému) tam spůsobili a odeslali Haec omnia D. praeses camerae apud D. archiepiscopum et Pr. provincialem procurare et reliqua ipsamet perficere deberet, quod ut celerius ac melius faciat, merito per literas S. C. M. moneri deberet. (To vše pan president komory u p. arcibiskupa a p. provinciala obstarávati a sám ostatek dokonati má, což aby se dělo rychleji a lépe, spravedlivě by se skrze listy JMC. napomenouti měla.) Sice tam predikant aby v kostele zjevně kázal, tak daleko nepřišlo, a s těžkem se to v kterým psaní našem najde, než v domích pokoutně bylo a snad ještě jest jich dosti. V kostele zjevně a hlasitě kacíři (ne žáci) lecjacís mocně kalvínský a pikhartský písně a žalmy proti zápovědi archidiakona spívali. Nyní ten práporec knechtů je katolický písně spívati naučí beze vší škody a

překážky pávování hor a důchodů odtud JMC. Ted jednou také šťastně psaní od J. Mti. kněžny příležitě V. K. M. odsílám a s tím se V. K. M. stálé milosti a lásce já se všemi sveymi poroučím a zůstávám V. K. M. stále hotově volný a poslušný sluha. Raptim Pragae 13 Decemb. a. 1625.

Jaroslav Bořita hrabě z Martinic.

(Zdenkovi Vojtěchovi knížeti z Lobkovic.)

Osvícené kníže, pane milostivý a pane ujče a švakře na mne laskavý!

Psaní V. K. Mti. 2. hujus daný sem přijal a že z milosti boží zdrávi beyti ráčíte, z toho se hrubě raduji a těším, že tím snáze k nám sem na veselí přijeti ráčíte. Jakož pak vždy za to V. K. M. velice a jakž nanejveyš beyt může služebně prosím, abyste se od J. M. C. k její K. M. paní manželce své nejmilejší vyprositi a tak též svadební veselí ku poctivosti ženicha a Její K. M. panny nevěsty i všeho z obojí strany vzácného přátelstva slavnou přítomností svou osobní okrášliti ráčili. Neb kdyby se toto státi nemělo a nestalo, mnozí zlí divně by tu absencí vykládali, dobří pak nesmírně byli by z ní zarmouceni. Sem vždy té služebné naděje, že nás opustiti neráčíte a my zase všickni služebníci V. K. M. nepomineme se při šťastném buohda svadebním veselí J. M. knížete Vácslava pana syna V. K. Mti službami našimi tím pilnějším poslušně odsloužiti. Příležitě s jistou radou a volí J. Mti kněžny, paní mateře mé milostivě laskavé, odsíláme já a syn můj psaní naše zvací na veselí J. Mti C., J. M. císařové, J. M. králi Uherskému a J. M. panu poslu Španělskému na místě J. M. krále Hyšpanského a s týmž J. Mti kněžny dovolením pokoušíme se za to V. K. Mti služebně a s pilností prositi, abyste sobě neráčil stížiti taková psaní J. Mem pokorně dodati a k tomu se vzácnou a mnohoplatnou přímluvou svou skutečně přičiniti, aby J. M. takovou naši slušnou a poníženou žádosť milostivě naplniti a jisté pány posly své k tomu veselí nařiditi ráčili skrze psaní, v nichžto aby panně nevěstě její náležitý a spravedlivý tytul dán byl, jako jiným říšských knížat dcerám (totiž hochg. Fürstin Donna Joanna Gonzaga aneb hochg. Freyle Donna Joanna Fürstin de Gonzaga), tak aby jí to, co jí pán Bůh sám a urozenosť dala, bráno nebylo, však to může jedno císařské psaní z expedicí V. K. M. kanceláře české, JM. císařový a JM. krále Uherského pak oboje psaní z expedicí p. Hermanna Questenbergka a od JM. pana posla Španělského na místě a jménem J. M. krále Hyšpanského psaní od sekretáře JM. dobře jak náleží vyjíti. Sice potom brzy z kněžny hrabínkou Říšskou a paní Českou bude, tak však, že toho buohdá nikdá litovati nebude. Škod vzatých od nepřítele V. K. M. a lidem poddaným katolickým věrně nepřeji a vinšuji upřímně zase stonásobní náhradu V. K. M. i všem těm poddaným. Pán Bůh ráčí buohdá brzy také nad Mansfelderem takové vítězství milostivě propůjčiti, jaké jest nad králem Denemarským JM. panu generalovi hraběti z Tily milostivě dáti ráčil, když se k tomu také podobně tak buohdá J. M. kníže Frydlantský přičiniti ráčí a potom buohdá budeme jmíti ten vinšovaný pokoj. Amen. S tím oc D. spěšně 5 Septemb. a. 1626.

V. K. M. stále poslušný sluha

Jaroslav Bořita hrabě z Martinic.

Poznámka: Touž nevěstu, která dne 25. srpna r. 1626 na Smečno přinesena byla, velice chválí Jaroslav, takto o ní vypisuje: „Jistě z tak zdárný, přemilý a ctnostný, pěkný panny dcerky hrubě se radujíce, pánu Bohu chvály a díky povinné vzdáváme, poněvadž v pravdě vybrána jest takořka z tisíců. Kdybychom s synem svým všickni po celém světě několik let jezdili, nevěstu jemu a sobě dceru hledajíce, nemohli bychom jinou zdárnější pro sebe i nám milejší nalézti a po ní nalezené žádnou jinou sobě oblíbiti a ze všech žádnou jinou než ji samou vybrati.“ (Patrno, že tehda se všemu cizozemskému přednosť dávala před domácím kvítím, ač stejně pěkným a čistým.)

(P. Zdenkovi Vojtěchovi knížeti z Lobkovic.)

Osvícené kníže a pane, pane milostivý a pane ujče a švakře na mne laskavý! V. K. M!

Služby své hotově volné oc. čekajíce na dnešní ordinari z Vídně, abych žádostivý psaní od V. K. M. dostal, v tom se již na jitřní zvoní a povinnosť má do kostela mne volá. Pročež obšírně (an tak žádné obzvláštní materie nemám) psáti do následující ordinari odkládajíc tím zavírám, že se všemi sveymi V. K. M. (za kteréhož se tím více teď v kostele pánu Buohu modliti budeme) k stálé milosti a lásce služebně poroučím, zůstávaje vždycky V. K. M. poslušný sluha. Raptim Pragae 3 April. a. 1627.

Jaroslav Bořita hrabě z Martinic.

Osvícené kněžně a paní, paní Polexyně kněžně z Lobkovic atd.

Starodávná kamna v knihovně zámku Smečanského.

Osvícená kněžno a paní, paní švakrová, máte a kmotra má laskavě milostivá! Služby své ɔc. Psaní V. K. Mti Pragae 9. dne tohoto měsíce datyrované (ačkoliv mi slušně proto, že sem z něho V. K. M. ke mně náchylnou stále trvající milost poznal, hrubě vděčné bylo) však jsou mne při tom ty žalostivý a srdce mé hrubě pronikavý slova, kterých v něm užívati ráčíte, jistě více nežli prve čtyr dětí mých smrt a již dvoje všech statkův mých vyplundrování až do hořké slzy zarmoutily. Ale poněvadž homo proponit, Deus disponit, věřím já silně pánu Bohu (za čež se i se všemi sveymi J. Sv. Božské milosti vroucně modliti nepřestanu), že V. K. M. zase brzy dokonale zdravější beyti, na všem se lépe jmíti a ještě za mnohá prodloužilá léta na tomto světě šťastně k velikému nás všech služebníkův a služebnic V. K. M. potěšení živa zůstati ráčíte. Toliko za to V. K. M. pro Buoha služebně prosím, neračte sobě ty časný příhody, který nikdá stálý beyti nemohou, tak prudce k srdci svému připouštěti, o J. M. kníže Vácslava, V. K. Mti pana syna (který z milosti boží zdráv jsouce dobře se jmíti a v službě J. M. C. vzácně a udatně chovati ráčí) přílišně se starati, ani tu ztrátu mnoho pěkných věcí a těch velikých škod na vzácných panstvích a statcích V. K. M. jak od nepřátel loupežně zdělaných, tak i od lidu J. M. C. válečného hanebně činěných hrubě litovati a želeti, kteroužto melankolií sobě nejvíce škoditi ráčíte, nýbrž raději račte díl té starosti pánu Bohu zanechati a poručiti v tom se J. Sv. buožské Mti důvěřujíce, že on V. K. M. ani J. M. knížete Vácslava neráčí opustiti, ale oba protivenství pro spravedlivost trpící milostivě potěšiti, ode všeho zlého chrániti a ve všem dobrým hojně požehnáním svým svatým rozmnožovati, tak že v krátkém čase ty všecky ztráty a škody V. K. Mti trojnásob více nahraženy budou. Živá hlava kloboučku i čepce dobývá. Jen račte dobrý mysli beyti. Pán Bůh s námi, kdo proti nám? Bude všecko dobře a všudy lépe, než kdy prve. Jakož pak J. M. král i s J. Mtí královou ráčí již brzo do Prahy přijeti, kdežto buohdá já s manželkou mou k službě V. K. Mti se postavím a nedáme V. K. Mti smutnou beyti. S tím se V. K. Mti já i s manželkou svou milou a všemi dětmi našimi Vídenskými, Gráckými i Budějovskými s poslušnou V. K. M. čeládkou k stálé milosti a lásce mateřské poroučíme. Budvicii, 17 Novemb. a. 1632.

V. K. Mti každého času hotově poslušný sluha

Jaroslav Bořita hrabě z Martinic.

J. Mti nejvyššímu panu hofmistru kr. Č. k vlastnímu dodání.

Vysoce urozený pane pane hrabě a švakře můj zvláště milý! V. M. prosím, račte mi vodpustiti, že V. M. zaneprázdňuji a utíkám se jako k vochranci, račte mi svý laskavý rady uděliti, nevím, kterak mám učiniti, všudy neštěstí na mne připadá. Neničko panny slečny Johanny z Lobkovic poddaní a čeládka znamenitou škodu na meych gruntech a zádušních statcích dělají, já chci, aby mi to nahradila, ona praví, že tím vinna není, já pravím, aby poddaný k tomu měla, aby mi to nahradili. Zůstáváme spolu v velkým nedorozumění. Neračte mě prozraditi a prosím, račte mi rady uděliti, co bych měla učiniti, já se V. M. zase odsloužím a V. M. se poroučím. D. Pragae, 7 Octobris a. 1633

Polexyna k. z Lobkovic v. r.

Osvícená kněžno, paní a máte má vždycky milostivá! Ačkoli jedna každá vrchnost lidi poddaný svý k nahražení zase škod komukoli jinému učiněných přidržeti aneb škůdce ku právu vydati povinna jest, však mezi tak blízce spřízněnými (mezi které prstu strkati darmo a nebezpečno jest) nejlepší věc beyti uznávám pěkné, šetrné a přátelské porovnání, k kterémuž i v té věci radím. Nebo dobrovolná smlouva všecka práva ruší a soudy jen zaneprázdnění činí a prokuratorům z obojí strany do měšce nahání, stran pak obouch škoda a neláska následuje. S tím každého času zůstávám V. K. Mti poslušný sluha

Pragae, 7 Octob. a. 1633.

Jaroslav Bořita hrabě z Martinic.

(Vácslavovi knížeti z Lobkovic.)

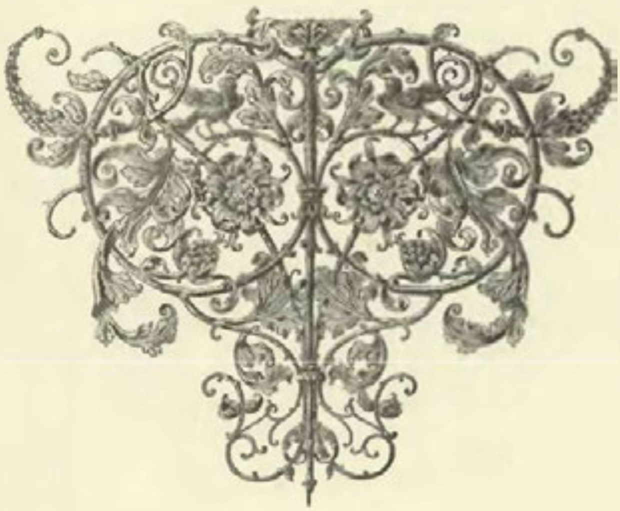
Osvícený kníže a vysoce uroz. pane, pane ujče, švakře a synu na mne milostivě laskavý!

Podlé vzkázání mých každého času povolných služeb V. K. Mti od pána Buoha při dobrém zdraví všecko nejlepší upřímně vinšuji. Z tak laskavého V. K. Mti psaním mne navštívení a vzácného mně z strany ouřadu od JMC. na syna mého milého, hrabě Bernarta, milostivě vzloženého, totiž kr. nejvyššího sudství zemského v tomto království Českém kongratulirování V. K. Mti služebně a velice děkuji. Pán Bůh rač mu k té poctivosti a práci mnoho štěstí a hojné své svaté požehnání dáti, ut juste judicando mereatur inter illos numerari beatos, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum (aby spravedlivě soudě zasloužil si, aby byl přičten k oněm blahoslaveným, kteří protivenství snášejí pro spravedlnosť, poněvadž jejich jest království nebeské). Sice ráčíte moci tím jisti beyti, že on se vždycky za šťastného pokládá, když V. K. M. poručením svým jej poctíti ráčíte a on v něm V. K. Mti příjemně a platně sloužiti může, jakož neméně já se všemi jinými mými k stálé milosti a lásce V. K. Mti služebně se poroučejíce, sem a vždycky zůstanu V. K. Mti upřímný a hotově volný sluha do smrti.

Pragae, 17 Aug. a. 1644.

Jaroslav Bořita hrabě z Martinic.

(Z archivů Smečanského a Roudnického, jeden z rejster komor. soudu.)

NEPROBYLICE.

1. Popis a dějiny.

Při údolí potoka Bakovského, severozápadně od Slaného a jihozápadně od Zlonic rozkládá se ves Neprobylice. Na návrší nad potokem stojí dvůr poplužný, který se někdy nazýval Hrádek, snad z té příčiny, že tu ode dávna tvrz vladyk Neprobylických stávala. Tato tvrz (nynější ovčín) v hlavních zdech svých dosud stojí na nejvyšším místě ve dvoře, upomínajíc na bývalé své povolání sklepy pod ovčínem se nacházejícími, veníři r. 1588 vytesanými a konečně deskou, která byla dříve na sýpce, ale potom od jednoho správce zase do tohoto stavení zasazena jest. Spatřují se na ní znaky Václava Pětipeského z Chyš a manželky jeho Ižaldy Vojkovské z Milhostic, nápis pak na ní vytesaný takovouto zprávu nám dává: Letha panie tisycyho pietisteho lxxxvij toto dílo gest zaczato nakladem vrozeneho rytirze pana waczlawa pietipeskeho z chyss a zegrberka na blahoticych a s pomocy bozi bude dokonano leta lxxxviij a k tomu ke wssemu pan boh racz swau pomocy a milosti pomahati amen. — Z bývalého parkánu tvrze jest ohrada dobytčí.

Pode dvorem ve vsi býval starodávný kostel farní, který již r. 1741 zbořili. Na ten čas zbyla z něho ještě zvonice, při níž jsou dva staré náhrobky, Václava Pětipeského z Chyš († roku 1602) a Mandalény z Adlar († roku 1064), manželky Odoléna staršího Pětipeského, bývalých patronů tohoto kostela. Nynější filiální kostel sv. Ducha jest nade vsí. K němu víže se tato pověsť, kterou lidé v Neprobylicích vypravují: Pan Pětipeský přijel z Turek ze zajetí po čtyřech letech k tomuto kostelu. Soused Podpěra jda okolo pole, viděl ho a poznav pána pravil k němu: Pane, ty se raduješ a nebudeš se radovati dlouho. V tu chvíli tvoje manželka má svatbu. I bodl pán koně, sjel s ním se stráně a zůstal ležeti. Podpěra a ještě jeden soused vzali ho a donesli do dvora. Když tam přišli, nechtěla se paní k němu znáti, řkouc, že má vlasy jako kůň dlouhé. Za krátko skonal, a paní odjela do Blahotic.

O některých Pětipeských jest známo, že zahynuli v tureckých válkách; také jest možná věc, že některý z nich v zajetí byl a vrátiv se nešťastnou náhodou zahynul, lid pak si příčinu toho ze svého domnění vyhledal a přidal.

Dějiny Neprobylic [1]) stopovati jest věcí nad míru obtížnou, poněvadž tu byly nejen dvě tvrze (Hrádek a tvrz dolejší), nýbrž i mimo to nejméně tři svobodné dvory. Nejstarší dějiny těchto tvrzí a dvorů naprosto nelze od sebe odloučiti. *Michal* z *Neprobylic* žaloval r. 1317 na Teška ze Svrčovic, poněvadž mu byl zabil bratra *Jiříka ze Svrčovic*. S těmito současně se vyskytuje *Zdislav* z *Neprobylic.* [2]) Jeden z jejich nástupcův byl *Stan* „z *Neprobelic,*" jenž roku 1366 s Petrem z Kutrovic, *Václavem*, *Buškem* a *Purkartem* z *Neprobylic* faráře do Kvilic a Neprobylic podával a r. 1372 jeden hlas podací kostelního v Hořešovicích měl. [3]) Týž měl choť Bohunku (sestru Unějovu z Peruce) a zemřel před r. 1381. [4]) Jak velice ves rozdělena byla ke konci 14. století, nejlépe viděti jest ze seznamu osob, které roku 1397 ke

---

[1]) Pomůcka: Heber's Burgen oc. VII. 74. [2]) Tab. vetust. 9, 28, 60. [3]) Libri conf. Roku 1377, 22. června měli podací ve Kvilicích kněz Mikuláš (od r. 1379—1416 farář ve Kvilicích) a bratr jeho Zdeněk z Kutrovic a *Václav* a *Zdeněk z Neprobylic* (lib. conf.). [4]) Rel. tab. I. 443, DD. 13, f. 228.

zdejšímu kostelu podávaly. Byli to *Mikuláš z Kutrovic*, farář ve Kvilicích, *Hašek* syn *Zdislavův z Neprobylic*, *Zdislav z Kutrovic*, *Jan z Telec* a *z Neprobylic* a *Petr* či *Pecha z Neprobylic* (také r. 1414—1416 spolupatron).[1] Odjinud víme, že Mikuláš a Zdislav byli bratří; drželi tudíž jeden díl zboží, ostatně ještě podávali dva; máme tudíž ty tři hlasy podací kostelního, o nichž se ještě v 16. století mluví. Kde však kdo z těchto vladyk seděl, nesnadno určiti lze, leda jediné o Haškovi († před r. 1412), jenž seděl na dvoru později p. z Milého náležitém. Co se ostatních dotýče, vyskytuje se Zdislav z Neprobylic a z Kutrovic již r. 1393, an tehda (13. listopadu) nálezem opravčím odsouzen byl mansionářům při kostele Pražském kopu ročního úroku dávati. Týž učinil roku 1397 dne 31. ledna s bratrem svým Mikulášem, Janem z Telec a Pechou z Neprobylic smlouvu o podací kostelní v Neprobylicích a roku 1398, 20. dubna choti své Markétě na 5 dvorech kmecích v Kutrovicích a 3 dvorech kmecích v Neprobylicích 125 kop gr. věnoval.[2] Vedlé vladyk svrchupsaných uvádí se roku 1414—1416 též *Aleš z Neprobylic* jako spolupatron kostela zdejšího.[3]

Zdislav byl popluží veliké, které držel u Neprobylic, dílem lidem vesnickým, dílem vladykovi *Janovi Psíkovi z Vítova* prodal. Podlé starodávného zvyku platíval se z toho popluží faráři Neprobylickému desátek žita, ječmene, pšenice a ovsa, začež sloužil za týden dvě mše svaté. Po rozprodání zdálo se faráři Vácslavovi, že mu z desátku skrovný užitek vychází, i udělal tedy se Psíkem roku 1407 smlouvu takovou, že jeden každý z nich závazku svého byl prost. Psík z té části, kterou držel, platiti měl desátky takové, jako platíval n. Stan, předchůdce jeho, z ostatního pak rozprodaného popluží slíbeno faráři 12 kop trojnásobného zrna (3 pšenice, 3 ječmene, 3 žita).[4] Psík připomíná se vedlé Jana či Haška v letech 1414 až 1416 jako spolupatron kostela ve Kvilicích. Jak se zdá, byl předkem pozdějších vladyk Neprobylických z Neprobylic.

Potomek jeho *Racek z Neprobylic* prodal louku svou nad mlýnem nad Kvilicí robotnému muži Šimonovi z Třebíze pod plat a úrok roční. Roku 1485 prodal opět louku svou pod purkrecht lidem z Třebíze.[5] Tytulář r. 1534 vydaný vzpomíná *Jakuba z Neprobělic* seděním tudíž. Potomek jeho *Jiřík Neprobylický z Neprobylic* pojal k manželství Saloménu ze Ctiněvsi, jíž roku 1552 (vkl. v úterý před sv. Janem Křt.) na Neprobylicích řečených Hrádek, na dvoru popl. s popl., vsi a dvorech kmecích tudíž s třetinou podacího 200 k. věnoval.[6] Saloména pak r. 1555, 21. února Hrádku s věnem svým postoupila švekruši své *Dorotě z Neprobylic*, jež k dědictví tomuto připojila druhý dvůr v Neprobylicích, řečený na Straně.[7] Táž Dorota († roku 1571) kšaftem svým roku 1560, 30. ledna daným odkázala dvůr Hrádek v Neprobylicích a druhý dvůr na Straně též v Neprobylicích s lidmi v Neprobylicích a Řešicích sestrám svým *Lidmile Kohoutce* a *Kateřině Květovce*, oběma obývajícím v městě Slaném, a *Matějovi*, synu Kateřininu, ujci svému, na rovný díl.[8] Po těchto drželi tento díl Neprobylic *Vácslav Suchan*, *Kateřina Kubínova* a *Vácslav Kohout* ze Slaného a ti prodali tvrz Hrádek v Neprobylicích s příslušenstvím *Vácslavovi Pětipeskému z Chyš* a *z Egerberka* na *Blahoticích* za 1260 kop. Vácslav jal se v l. 1587—1588 tvrz a dvůr přestavovati a stal se dobrodincem kostela zdejšího, jemuž daroval krásný zvon. Zemřel roku 1602, 7. března, odkázav Hrádek v Neprobylicích jakož i přikoupenou tvrz dolejší kšaftem svým (d. roku 1598 dne 22. října) synu svému nezletilému *Odolénovi*. Odolén přidržel se r. 1618—1620 evangelických stavův a ztratil statek svůj, jenž byl r. 1623 zastaven *Jaroslavovi Bořitě z Martinic* a témuž roku 1638 i s městem Slaným v dědictví puštěn. Nedlouho potom následoval úplný úpadek naší tvrze.

Znak Anny Bořitové z Kunvaldu na kapli zámku Smečanského.

[1] Lib. conf. V., 278. [2] Rel. tab. I. 576. Třebas v tomto věnném zápise nemusel býti vylíčen celý jeho díl, přece vysvítá, že na dvoře Hrádku neseděl, an se s větší oblibou z Kutrovic psával. Z Neprobylic se potom Zdislav vyprodal a roku 1404 povinnost svou, úrok mansionářům platiti na Žehrovice přenesl. [3] Lib. conf. [4] Lib. erect. K r. 1414 čteme také při o nějakou odúmrť v Kutrovicích a Neprobylicích po n. Albertovi z Lukova (DD. 15, f. 387.) Roku 1413 se připomíná Hanuš z Neprobylic seděním na Hradčanech. (Archiv kapit.) [5] Archiv kapitulní. [6] DZ. 10. G 20. [7] Dvůr tento tuším držel r. 1437 *Zdislav z Milého*, jenž ho dosáhl jako poručník Janka syna Haškova z Neprobylic. *Johanka z Milého* vložila si sama ve dsky r. 1542 v Neprobylicích dvůr popl. a dvory kmecí, v Řešicích dvory kmecí, jež od 15 let (od r. 1527) po předcích svých držela. (DD. 15, 405 a DZ. 250. A 14.) S těmito dvory Řešickými setkáváme se potom v zápise r. 1560 daném, a soudíme tudíž, že dvůr na Straně připomenutý srovnává se s dvorem p. vladyk z Milého. [8] DZ. 17. E 19.

Jednu část Neprobylic, kteráž patřila později k hořejší tvrzi, držel *Zdislav* z *Neprobylic* a po něm syn jeho *Hašek*, jenž měl r. 1397 jeden hlas podací kostelního v Neprobylicích. Ten díl, ve kterém povstala tvrz dolejší, držel *Pecha* z *Neprobylic*, jehož jsme svrchu k roku 1397 seznali. Měl ještě jednu sestru Ofku či Žofku, která se bez vůle přátelské vdala a dva muže měla, pročež právo své k dědictví v Neprobylicích ztratila. Pecha zemřel kdysi za husitských válek, zůstaviv manželku Annu, jež se v druhém loži provdala za *Vaňka ze Hřivic* a majíc věno na Neprobylicích od prvního muže zapsané právem držení statku nastoupiti mohla. Než r. 1437, když již Pecha a Hašek živi nebyli, provolána jest po nich odúmrť králi náležitá. Tuť se hlásili k právu svému Ofka jakožto sestra Pechova a strýně (synovkyně) Haškova a jako dědička neodbytá, Vaněk z Hřivic jménem Anny, a Zdislav z Milého jako poručník n. Janka syna Haškova. Na soudě dvorském však přiřčeno jen Anně z Hřivic jmění její a ostatek jako odúmrť královská přisouzen jest *Albertovi* z *Chotěnov*, výprosníku práva králova.[1]) Od těch dob byl dvůr Pechovský více než sto let sídlem vladyk z Hřivic, kteří tu dolejší tvrz vystavěli. Vaněk ze Hřivic seděním v Neprobylicích připomíná se také r. 1448 v listině, jíž Machna z Kralovic učinila poručenství o statku svém.[2]) Vaněk připomíná se ještě roku 1461 v listině jisté Jetřicha Kladenského seděním v Neprobylicích.[3]) *Mikuláš Kozelka ze Hřivic* přikoupil ke zboží svému dvůr jeden svobodný v Neprobylicích, řečený Matějovský, a r. 1560 na Neprobylicích tvrzi, dvoru popl. a vsi tudíž c. t. m. Apoloně z Kočova, manželce své, 250 k. gr. č. věnoval.[4]) Konečně prodal Mikuláš r. 1572 v pondělí po sv. Školastice „v Neprobelicích" tvrz dolejší, dvůr popl. s popl., s dědinami, lukami, háji, štěpnicí, šafránicí, mlýnem náchlebným v nově vystavěným ve dvoře, s dvorem Matějovským, s 2 díly podací kostelního *Václavovi Pětipeskému* z *Chyš* a z *Egerberka* na Blahoticích a Hrádku Neprobylickém za 2330 k.[5]) Po tomto trhu tvrz zdejší tak rychle zanikla, že se ani v 16. století více nepřipomíná.

2. Listy Pětipeské.

Na doklad té staročeské upřímnosti a zbožné mysli jakož i zemanské pýchy, která se zachovala u Pětipeských, dodáváme tuto několik listů vybraných z jich rodinných pamětí.

Uroz. a mý nejmilejší manželce paní Barboře Pětipeské z Hrušova a na Byšicích k dodání vlastnímu.

Má nejmilejší Baruško! Přál bychť ode všemohoucího pána Boha, aby s milými dítkami se všemi ve všem potěšení zdráva byla a na všem dobře se měla, nic jináče mý nejmilejší srdce jako sám sobě, ač chceš-li Ty tomu věřiti. A protož má milá Baruško tímto psaníčkem Tě navštěvuji a prosím, že na mě nezapomeneš a laskavě ve všem dobrém a nejináč mě připomínati budeš, já jistě nejináč než jako na svou nejmilejší manželku často spomínám, a kdyby možné bylo a Ty to, že jest tak, znáti chtěla, každé chvíle živey i mrtvey sobě bych s Tebou býti vynšoval. Pána Boha se v tom dokládám. Pán Bůh rač Tobě takovey dobrey a upřímney oumysl dáti, neb kdy bych jej od Tebe byl prví znal, nikdá bych v toto se nedával, ale co jsem učinil a proč, to sem Ti prví již oznámil. Pán Bůh všemohoucí mocí svou rač to všecko změniti a jesli v tom vůle jeho svatá, nám se v dobrým zdraví a s potěšením spolu shledati. Dnes z Hustopeče jedu k nepříteli, sám pán Ježíš Krystus rač meym a tovaryšstva mého provoditelem, ochrancí a pomocníkem beyti amen.

Dítky naše ode mne všecky velký i malý pomiluji, Frydrych s Ladislávkem, prosím, ať se učí, aby se daremně písaři neplatilo. Na ten čas nevím Ti co psáti, než že sem zdráv ještě se všemi sveymi, pán Bůh rač dále pomáhati. A tak Tě, mý srdce, žehnám, pán Bůh ví, kdy Tě uhlídám. Dítky Ti poroučím

[1]) DD. 15, 405. [2]) Archiv č. III 538.

[3]) Archiv kapitulní. Dvůr Matějovský držel *Albrecht Dlask ze Vchynic* a ten prodal Neprobylice dvůr popl. s poplužím a dvory kmecími s lesy v Kamýku, porostlinami v Horách nad Lotoušem, v Třebízi plat s třetinou podací kostelního v Neprobylicích *Václavovi Holanovi z Jiljova* za 500 k. gr. č. (DZ. 9. B 19.) Tento byl také pánem na Osově a prodal Neprobylice r. 1553 *Zikmundovi z Chocemic* za 850 k. gr. č. (DZ. 50. J 19 a 12. C 12.) Zikmund potom manželce své Markétě z Dobrovitova na tomto díle 250 kop věnoval a jí konečně i celý statek poručil. Táž Markéta prodala r. 1558, 25. května zboží toto *Mikuláši Kozelkovi ze Hřivic*, který je spojil s dílem svým a tvrzí hořejší. A poněvadž již ke tvrzi dolejší třetinu podací kostelního držel a nyní i druhé třetiny trhem nabyl, držel pak dvě třetiny podací. [4]) DZ. 13. L 12. [5]) DZ. 17. K 12.

a za to ještě prosím, poněvadž to znám, že pro nedostatek zdraví Tvého nemůžeš hospodařiti, že taky jineym nebudeš brániti, a taky prosím pro Boha, mějte tam všichni lásku a svornosť, neb kde láska, tu sám pán Bůh přebeyvá a všecko žehnati ráčí, kteréž milosti boží rač spůsobiti a nás všecky zde a vás tam pod ochranu svou přijíti a vítězství nad nepřátely dáti. Dáno v městě Hustopeči v neděli po svaté Luciji l. 1593.

Tvůj upřímný od začátku až do smrti manžel

Alb. Pět.

A má milá Baruško! prosím, že na mě ve všem dobrým spomeneš a taky něco jak se máš, rukou svou mi napíšeš.

Uroz. a stat. rytíři Albrechtovi Pětipeskému z Chyš a z Egrberka, rytmistru JMC. Římského, panu tatíčkovi mému ze všeho světa nejmilejšímu, k vlastnímu odevření.

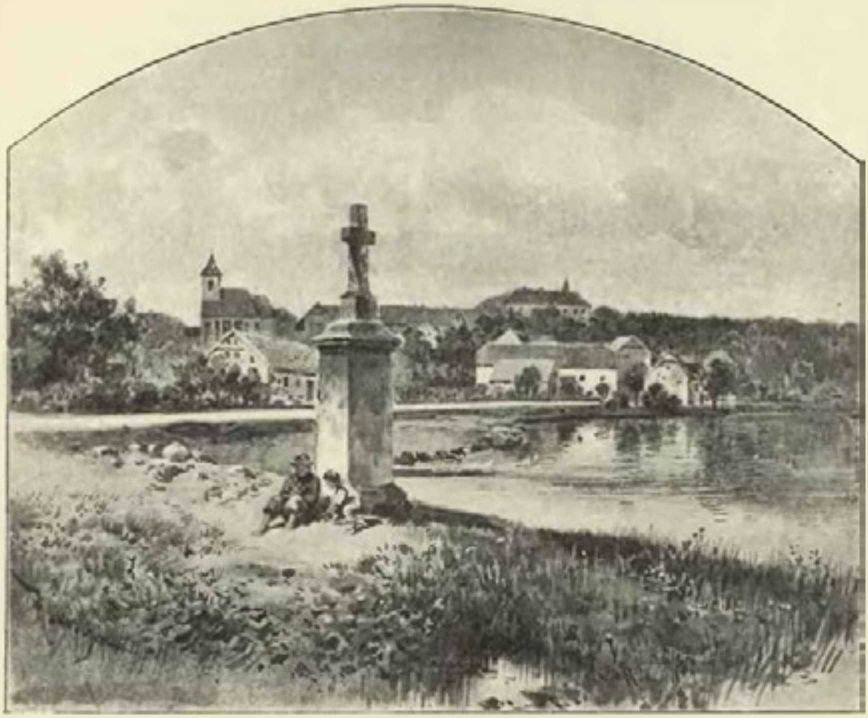
Poslušenství cerovské vzkazuji V. Mti můj ze všeho světa nejmilejší pane tatíčku, mý ze všeho světa nejmilejší srdíčko! byste ráčili zdrávi beyti a dobře se míti, toho bych V. Mti oc. Při tom můj ze

Krušovice.

všeho světa nejmilejší pane tatíčku nemohla sem toho pominouti, aby V. M. neměla tímto svým kratičkým psaním navštíviti a přezvěděti, kterak se na svým zdraví míti račte. Já V. Mti voznamuji, mý nejm. srdíčko, že sem já i my všichni na Byšicích děkuje pánu Bohu zdrávi a dobře se máme, pán Bůh rač V. Mti tolikéž dáti štěstí, zdraví i svý svatý požehnání a k nám se ve zdraví domů navrácení k všemu Vašnostinýmu potěšení. Tak můj ze všeho světa nejm. pane tatíčku! V. Mti prosím pro Boha, pro milosrdenství boží, že mě neračte vopustiti, že na mne neračte zapomenouti. Při tom V. M. tolikýž prosím pro Boha, že k nám brzo domů přijeti ráčíte a mne i nás děti svý zarmoucený navštíviti a potěšiti ráčíte, tolikýž má ze všeho světa nejmilejší, nejrozkošnější kratochvíle, můj nejpystřejší ptáčku, račte vo tom dobře věděti, že my siré děti na tom bídným světě žádnýho nemáme upřímnějšího, jako předně pána Boha, potom V. Mti. Taky ještě k tomu se těšíme a tu důvěrnosť k pánu Bohu a V. Mti máme. Paňmamička i Šťastníček, Fidryšek, Ladislávek vzkázali V. Mti i panna Mandička i já velice pozdraviti. S tím V. M. pánu Bohu poroučím, pán Bůh rač dáti, abych se s V. Mtí v dobrým potěšitelným zdraví shledati mohla. Datum spěšně na Byšicích tu středu po třech králích l. 1594.

(Psáno velmi pěkně a úhledně. Podepsán není nikdo, ale není pochyby, že psala Marjana Pětipeská. Otce svého ubohá dívka již nespatřila, an r. 1596 v Uhřích zemřel.)

Mšec.

Uroz. a stat. rytíři panu Šťasnýmu Vácslavovi Pětipeskému z Chyš a z Egrberka na Byšicích a Bosyni, panu strejci mému důvěrně zvláště milýmu.

Službu sc. Podlí našeho společného zastání, abych dojel na Volbramovice a přezvěděl o panně Dorničce, takli těžce stůně, a zase neprodlévaje oznámil, tak sem učinil. Přijevši do dvora, ptal sem se na ni, pravila mi nějaká stará žena, že jest nahoře, šel jsem upřímně do světnice, jí sem nenašel, toliko děveček bylo asi šíst, který předly, ptal sem se kde je, daly za odpověď, že nevědí. Souce tam povědom, kancelářka byla odevřena nahlídši do ní, nebylo jí tam, ihned ta komora podlí, tak sem já tu komoru odevřel, ona všechna voblečena, zavitá jak náleží na pannu, ana leží přes lůže a nohy měla dole spuštěný s lůže, velice bledá, aby něco jiného nebylo. Ptal sem se jí, kterak se má, že sem toho pominouti nemohl, když sem o její nemoci těžký slyšel, že mi velice z navštivení děkuje. Potom mezi jinú řečí sem se jí ptal, že slyším, že by svůj stav změniti chtěla a chlapa paní hrabínčinýho sobě za manžela voliti chtěla, že bychom se všichni páni streyci do Vás toho nenadáli, souce již nemlada, aby sobě i všemu tomu rodu starožitnému takovú hanbu a posměch činiti měla, protož aby toho nečinila. Pověděla zase, že páni streyci jí nic nedali a od nich nic nemá. Nečiňte toho a na to nemyslete, abyste toho chlapa vzíti měli, jesli by se to stalo, že chceme šichni páni streyci na tu cestu mysliti, aby na hrdle strestán byl ten troup. Zase pověděla, že není žádný na světě, aby jí toho zapránil, že ona jináče neučiní, jeho že bude. Tak všechna musí zapálena beyti, nebo ten šelma něco jí čaruje. Protož můj nejmilejší pane streyče, prosím, co prošeno může beyti, že tak učiniti a na Vitanovice podlí zůstání jistýho přijedete a odtud, jak víte, dále pojedem, jaký zůstání bylo, paní Menšíkova včera moji Dorotka, že vás ráda uhlídá a zkázaly vás velice pozdraviti a modlitby svý pověditi. Pana Španovskýho sestra taky chtěla tu v Pacově s nějakým bakalářem pryč jíti, nemohši toho jináče přetrhnúti, dal ji do světnice zavříti, až v ní umřela. Protož mi se vidí co nejdříve, aby se jí v cestu vyšlo a tím neprodlívalo. Toho lehkomyslnýho člověka sem se doptati nemohl naděje vědě, že se schoval potvorník, nebo sem s pilností po něm ptal; pravili, že doma není, že někde ve dvoře jest. Můj nejm. pane streyče! Poněvadž paní hrabínce všechno spravuje a ode všeho klíče má, vidí mi se, aby pan streyc přece paní hrabínce se opověděl a paní hrabínka psaní učinila buď na Líšno nebo komu by chtěla, aby od ní klíče vzali a co svý moci má, aby odvedla, co jejího jest, aby jí to všecho vydáno bylo, aby potom snad paní hrabínce neřekla, že skrze nás k nějaký

škodě přišla a na nás toho postíhati chtěla, dále p. streyci k uvážení jeho poroučím. S tím milost boží s námi rač beyti. D. ve středu po neděli smrtedlný líta 1616.

Váš upřímný streyc zůstávám

Jiřík Pětipeský z Chyš a z Egrberka.

Uroz. a stat. rytíři p. Šťastnému Václavovi Pětipeskému z Chyš a z Egrberka na Byšicích a Bosyni, hejtmanu kraje Boleslavského, panu ujci a kmotru milému, k dodání.

Modlitbu svú vzkazuji Vašnosti ur. p. ujče a kmotře můj milý! Na pánu Bohu ꝯc. Kdež v psaní sveym dokládati račte, abych poručila Vackovi, aby každý den ráno i od víčera asi dvě hodiny Adámka abicedě poučil, tak aby pomálu zvykal, můj milý pane ujče, mně se ještě vidí Adámek příliš maley k učení, neb nejní více stáří jen 3 leta, na čtvrtey rok mu teprva de, nebo aniž ještě nedobře mluviti umí, když pán Bůh dá, že starší bude, chci mu preceptora zjednati, aby vůli boží znáti se učil. Kdež dokládati račte, abych dáli pán Bůh tyto svátky vánoční na Byšice přijela a Vojtíškovi pohlídla, kterak se učí, můj zvláště milý pane ujče, mohu Vti oznámiti, že mi nejní možná, abych mohla přijeti, neb dáli milý pán Bůh nám všem ve zdraví dočkati, čekám k sobě na svátky mýho nejmilejšího pana voce, svou nejmilejší paní mateř, na žádost mou mi připověděli, čekám je, přijedou-li. Vti žádám, že račte mýho Vojtíška, dáli pán Bůh na tyto svádtky ke mně na Libochovička vodpustiti, poslala bych svý koně pro něho, Vti bych ho zasi brzo na Byšice poslala. Vti prosím, že proti tomu beyti neračte. S tím milost pána Boha ꝯc. D. na Libochovičkách ve středu po obětování panny Marye l. 1616.

Eva Pětipeská z Oudrče a na Libochovičkách.

Uroz. a stat. rytíři p. Václavovi Šťasnému Pětipeskému z Chyš a z Egrberka na Byšicích, Vobříství (a t. d.) na Melník cito cito cito.

Služby své poslušné a ponížené vskazuji V. Mti uroz. a stat. rytíři, pane strýče můj nejmilejší! Zdraví ꝯc. Nikoli jsem nemohl toho pominouti, abych neměl V. Mti tímto kratičkým a nehodným psaním navštíviti, kterak se rátčíte míti na zdraví Vašnostiném; já chvála milému pánu Bohu jsem prostředně zdráv. Rád bych Vti nového nětco psal, ale nevím, co taký, kromě když pan nejvyšší ležel v Jemnici, tehda byli Uhři 2 stě mušketýrů postínali a jejich hejtmana chytili a trefilo se k tomu kníže Svejnmeruže, dostal 2 rány a tři na zbroj, jedna skrze nohu a druhá skrze krk, a kníže z Anhaltu mladé také postřeleno i povídá, že Bavorský kníže přineslo ordinací, když leželi nedaleko od Znojma, aby odtách prydč a a upřímo ku Praze aby táhl, tehda chtěl táhnouti k Najhausu a naši mu byli hrubě blízko i tách zase k Světlý spádkem tak, že se neví, kudy chce svou cestu míti. Někteří potčeli mluviti, že by císař umřel, ale není nic jistého. Prosím, ratčte se přimluviti ku panu otci o ten kočárek a o nějaký nadací, nebo musím jako pes dycky na zemi ležeti a sobě sám všetcko kupovati, tak kdy bych měl kočárek, tehda bych neničko mohl sobě v Jihlavi voves koupiti, tak že bych nemusil tuplem platiti. Prosím Vti můj nejm. pane streyče, ratčte mne taky něčím fedrovati, kdyby pán Bůh mne rátčil trestati nemotcí, tehda jako pes musel bych ležeti, ani malého kotčárku, ani modrací nemám. I prosím pro pána Boha, ratčte se sami nade mnou slitovati a mne nětčím fedrovati, chtci se V. Mti zase dnem i notcí na svých nehodných službách a modlitbách až do smrti odsloužiti. Prosím, ratčte panu otci také řídci o ty kolesa a o ty modrací, ani kožichu, nic nemám a v poli již zima. I prosím, ratčte mne sobě porutčeného míti a nětčím fedrovati. S tím ꝯc. D. v Jihlavi 22. Septembris (r. 1619).

Služebník do smrti Vti poslušný

Jan Pětipeský.

TVRZE NA SMEČANSKU.

SVINAŘOV.

Pod samým Smečnem v údolí potoka Libušínského jest ves Svinařov, která prvotně také k Smečnu patřívala. Asi r. 1328 koupil ji od Bořity ze Smečna Ekrik, kanovník Vyšehradský, a odkázal ji posledním pořízením *kapitule Vyšehradské* na nábožné skutky. Tehda aneb snad brzo potom vyzdvižena tu tvrz. Roku 1332 pronajala kapitula ves Svinařov se dvorem „a tvrzí v nově tudíž vystavěnou“ *Fryckovi Dlouhému*, měštěninu Pražskému, a r. 1342 prodloužen týž nájem synu jeho *Lvovi*. [1]) Později kapitula Svinařov prodala. Za Václava IV. seděl tu *Bernart Zloděj ze Svinař* a držel k němu část vsi Smečna a Tuchlovic. Vdova po něm, Žofka, učinila nadání k faře Smečanské a zemřela před r. 1407. [2]) Později se sem přiženil *Aleš Hříč* neb *Hurt z Posdně* skrze manželku svou Kunku; týž připomíná se r. 1422 jako pán na Svinařově [3]) a povolán jest r. 1437 do soudu zemského jako soudce. [4]) Jsa u vysokém věku a přečkav syna svého Jana Hříče, zapsal r. 1452 vnukům svým *Albertovi* a Kateřině a těm osobám, kteréž za poručníky jich nařídil, tvrz, dvůr a ves Svinařov, 3 dvory kmecí ve Smečně a platy v Tuchlovicích, Zeměšich a Kvilicích. Dotčený Albert byl r. 1463 již při letech, když zapsal statek Svinařovský *Erhartovi z Hořan*, *Oldřichovi* a *Albertovi* bratřím *Kekulům z Stradonic* a zemřel asi r. 1464. R. 1536 patřil Svinařov ke Smečnu [5]) a o tvrzi se potom v pamětech zmínky nečiní.

ŘISUTY.

Mezi Slaným a Kornhauzem leží ves Řisuty, na jejímž jihovýchodním konci nad mlýnem hrádek velmi pevný stával. Lučiny, které se táhnou ode mlýna k jižním stráním, bývaly rybníkem, jakož se posud Starým rybníkem nazývají. Voda hrázi (nyní zrušenou) nadýmaná oblévala hrad na severní straně bránic tu přístupu, avšak netopila příkopův. Přístup ke hrádku byl od východní strany přes prostý příkop a ovšem po mostu zvoditém. Předhradí bylo založeno do obdélníku a tvrdými hradbami zavřeno. Příkopem a vysokým náspem, který z předhradí na způsob podkovy vybíhá a za starých dob oplotěn byl, oddělen byl hrádek zadní od předhradí. Jest také čtverhranný. Oboje porostlé bývávalo travou, nyní všude na hradišti, i na bocích i na náspech, jsou pole. Povrch všude jest dosti rovný a po staveních i tehda, než tu pole zdělány byly, nebylo památky.

Ves Řisuty má znamenité stáří; r. 1316 připomíná se v starých půhonech desk zemských *Domaslav z Řisut*, jsa tehda pohnán pro škody. [1]) Jiný vladyka *Jindřich z Řisut* připomíná se r. 1321 v listě, jímž nadali bratří z Žirotína klášter panenský v Týnci. [2]) Po smrti *Ješkově z Řisut* ujal statek jeho *Albert z Řisut* (asi r. 1333), ale měl oň při se strýcem svým Remuntem z Honic, která se měla r. 1343 skrze Jence z Grunberka rozhodnouti. Nedlouho potom koupil Řisuty Jan biskup Olomoucký a oddal je klášteru *u sv. Ducha* v Praze. [3]) Kdežto klášter u sv. Ducha spolu s oltářníkem u sv. Vavřince ve velkém kostele Pražském právo podací vykonával, připomínají se ještě v 15. století potomkové Albertovi, kteří nosili na štítě svém křídlo s šachovnicí. Oldřich z Řisut, syn jeho Jan a Aléna z Řisut v letech 1416—1424 obdrželi zápisy jisté od opata kláštera Nepomuckého. Ve válkách husitských přidala se abatyše u sv. Ducha ke kališníkům, kteří pak jmění kláštera zabrali, a tak se stalo, že pak rada Pražská, aby statek byl opatřen, dala dvůr v Řisutech „u Slaného“ *Bohunkovi*, konšelu Pražskému, asi v letech 1421 až 1423. [4]) Komu patřila tvrz a ves Řisuty ke sklonku husitských válek, když se mezi sebou strany panská a městská potýkaly, není známo, jisto je však, že osazena byla posádkou strany táborské. Po bitvě Lipanské Aleš ze Šternberka s panem Janem ze Švamberka, s pány některými z kraje Plzeňského a Vilémem z Jaroslavic, mistopurkrabím na Karlšteině, s počtem jistým jezdců, pěších a vozův obrátili se do kraje Slánského a přilehli ke tvrzi Řisutské, chtíce ji mocně dobyti; konečně to po jeden den a jednu noc učiniti nemohouce, dne 9. června domů se navrátili. [5]) Tím způsobem se stalo, že Řisuty zůstaly v držení toho, kdo je právě uchvátil. Ves podržel Aleš ze Šternberka ke Křivoklátu, na tvrzi nedobytné držel se *Mikuláš Brčál starší*. Když nastoupením krále Ladislava ty a takové věci znova upravovány byly, přinuceni jsou i Aleš i Brčál, poněvadž písemných jistot v ruce neměli, aby Řisuty navrátili. [6]) Stalo se tak r. 1454, a potom tvrz spustla.

Na počátku 16. století patřila tak zvaná Velká strana v Řisutech (tuším ta část okolo kostela) k panství Smečanskému, ale držena nějaký čas k Okoři. Malá strana se sedmi osedlými patřila k *úřadu nejv. purkrabství*, až konečně odprodána r. 1578, aby se mohly stržiti Hostivaře a Práče, *Lidmile Žďárské z Martinic*, tato pak je darovala t. r. *Jiříkovi Bořitovi z Martinic*. [7])

LEDCE.

Severozápadně od Smečna jest ves Ledce, v níž bylo od starodávna sídlo šlechtické s tvrzí. Není jisto, zdali odtud pocházel onen *Jiřík Strýc z Ledec*, jenž se r. 1399 připomíná. [8]) Za to víme, že tu seděl *Prokop z Ledec*, který se

[1]) Reg. III. 590, arch. Vyšehradský. Ve starší době říkalo se naší vesnici obyčejně Svinaře. [2]) Lib. erect. XIII. a. 156. [3]) DD. IV. 9. [4]) Bartošek. [5]) DD. XXI. 226.

[1]) Tab. vetust. 108. [2]) Reg. III. 304. [3]) Arch. bibl. Praž. Viz Tomkovy děje Prahy III. 134. Zachař „de Rzisuk,“ jenž se připomíná mezi patrony kostela Bechlinského (r. 1360), ukazuje na nějakého Říčanského. [4]) Höfler, Fontes rer. Hussitic. [5]) Bartošek z Drahynic. [6]) Rukop. v arch. kapitul. [7]) DZ. 20. M 1, 64. J 17. [8]) Manuale arch. cap. Prag.

Sv. Jiří na náměstí Smečanském.

poprvé r. 1400 připomíná.[1]) Roku 1403 již byl seděním na Levém Hradci, kterýž si byl od kláštera sv. Jiří do života najal. Zemřel před r. 1415 a pohřben jest u sv. Tomáše v Praze.[2]) Nástupce jeho *Petr Kočvara* prodával v l. 1406—1419 platy na tvrzi, dvoru a vsi Ledcích.[3]) Roku 1417 zejména prodal plat na nich Dominikovi kanovníku u sv. Apolináře s přivolením manželky své Elišky a syna Václava.[4]) Roku 1437 byli i Petr i Václav mrtvi. Zboží jejich dostalo se mezi tím v držení *Otíka z Bysně*, který tu ještě roku 1439 seděl.[5]) Od té doby není o Ledcích nic známo, až k r. 1536, kde již spojeny byly s panstvím Smečanským.

BÍLÝ ÚJEZDEC.

Severně od Smečna jsou Šternberské lázně, tak zvané od Josefy hraběnky ze Šternberka, manželky Františka Karla hraběte z Martinic († 1789); před tím nazývala se osada tato Bílý Újezdec a byla odedávna sídlem vladyčím. Nynější hostinec (dosud řečený zámeček), pokrytý starodávnou končitou střechou s kůrkami, povstal z bývalé tvrze a rozeznává se od jiných stavení věžovatým výstupkem. Na severní straně jeho vedlé cesty přišlo se při orání pole na základy hradeb. Starší její dějiny nesnadno vylíčiti, poněvadž se jméno Újezd a Újezdec často opakuje. Část tohoto Újezdce držel Lukáš z Přelice a r. 1406 Svata, vdova po něm.[6]) Tvrz a dvůr v Újezdci s částí Kokovic držel *Jindřich Kokovec z Újezdce* a po něm manželka jeho Dorota, která vše právo své (1404) převedla na *Štěpána z Žehrovic* a *Borně ze Lhoty*. Štěpán přivedl na sebe díl Borňův (1406) a zůstavil Újezdec synu svému *Jankovi z Prahy*, který se ještě r. 1437 v držení jeho nacházel.[7]) Před r. 1457 nabyl Újezdce *Bedřich* purkrabě *z Donína*, jenž také Únhošť a statky od Křivoklátu zastavené držel. Poněvadž *Bořivoj*, syn jeho, a vnuk Jan ty statky k Okoři drželi, spustla tvrz Újezdecká, a Jan prodav Okoř (1518) bydlel na Roztokách. R. 1542 vložil si Újezdec ves celou s mlýnem a jiné dědictví v obnovené dsky zemské jakožto zboží po dědu zděděné. Zemřel po r. 1553 zůstaviv několik synů, kteří se r. 1558 o statky otcovské rozdělili. Při tom obdrželi *Kamill* s bratrem *Janem* dvůr Újezdec s příslušenstvím, polovici Strašecího a některé vesnice, *Václav* a *Bedřich* bratří Únhošť městečko, druhou polovici Strašecího a některé vesnice.[8]) Kamill vyzdvihl v Újezdci na místě staré novou tvrz a zemřel r. 1563, jsa neženat. Bratr jeho Jan, jsa nyní samotným držitelem, prodal (r. 1563) tvrz Újezdec Bílý s dvorem, pivovárem, sladovnou, mlýnem a krčmou a ves Přelici *Václavovi*, bratru svému,[9]) a vystěhoval se do Bavor. Václav účasten byl rozličných běhů veřejných té doby. Roku 1589 učinil smlouvu s císařem Rudolfem, v níž zavázal se mu tvrz Bílý Újezdec s příslušenstvím za 10.700 kop prodati, ale k dokonání této smlouvy nepřišlo. Syn jeho *Bedřich* znám jest pro veliké cesty, které vykonal. Roku 1588 cestoval s bratrem svým Janem Vladislavem do Rakous a Uher a vrátil se teprve r. 1591. Příštího roku vypravil se s otcem a bratrem do Německa, odkudž se teprve r. 1593 navrátil. Roku 1594 cestoval v Italii, r. 1595 na Moravě a v l. 1607—1608 podnikl cestu do Loreta. Vykonal tedy pět cest

[1]) Rel. tab. I. 588. [2]) Acta jud. cod. Thomaeus O Zikmundovi z Ledec viz Lib. erect. X. 25. [3]) Rel. tab. II. 26, 98, 114. [4]) Arch. kapit. lib. erect. XI. 143. [5]) DD. 15 f. 404. Paproc. o st. ryt. 258. [6]) Rel. tab. II. 28. [7]) DD. XV. 405. [8]) DZ. 53. C 25, 250. B 4. [9]) DZ. 14. N 9.

a ty v díle ještě zachovaném popsal. Roku 1601 porovnal se s bratřími svými Vladislavem a Otou, tak že tito vzali peníze a jemu tvrz Újezdec se dvorem, oborou bažantí, lusthauzem v té oboře, haltýřem pstruhy nasazeným a dvěma mlýny, vsi Předlici, Hvězdu a Plchov a člověka v Kutrovicích pustili. Potom se oženil s Ižaldou z Martinic, jíž na statku svém 15.000 kop m. věnoval.[1]) Roku 1611 prodal Újezdec a všechny statky své, co mu jich zbylo, *Jaroslavovi Bořitovi z Martinic* a zemřel r. 1634 v takové chudobě, že po něm ani tolik nezůstalo, aby se mu z toho vystrojil pohřeb.[2])

HRADEČNO.

Na jižním konci Staré Hradečné na ostrohu úzkém, pod nímž se dva potoky spojují, stávala před časy kamenná tvrz. V roklích po obou stranách ostrohu byly rybníky, z nichž zbyly hráze. Od severní strany šly cesty z obou stran k ostrohu, tak jako ještě nyní jsou, a spojovaly se na návrší před tvrzištěm, kterémuž (návrší) se říká „menší starý zámek" a jež jest tím ostrohem, na jehož konci jest tvrziště neb větší starý zámek (menší znamená tu nižší, větší pak vyšší, neb na rozlohu jest větší starý zámek malým a naopak). Boky menšího zámku jsou táhlé a volné. Od většího oddělen jest příkopem velmi hlubokým a příkrými stráněmi zavřeným, který se mohl bezpochyby vodou napouštěti. Větší zámek jest obyčejné tvrziště buky, duby, lipami a jiným stromovím porostlé. Poznati lze na něm ještě, jak šly hradby na čtyřech jeho stranách; kde bylo věžovaté obydlí se sklepy, naznačeno jest nyní prohlubní kamením zasypanou. Jiná prohlubeň také pravidelného tvaru jest v jižním rohu. Opyš tvrziště a ostrohu, který byl zakladatelům málo příkrý, překopán příkopem; země vybraná navezena jest pak tak, že byla hrází, kterouž se voda ve východním údolí tekoucí nadýmala, tak že se skrze příkopy do louky na západní straně vylévala. Nápodobně tedy byla tvrz vodou obehnána.

[1]) Jirečkova Rukověť a ČČM. 1843, III. 354.
[2]) DZ. 131. A 11. DZ. 184. P 18, 185. A 17, Aufzeichnungen über die Familie Dohna.

Motiv z parku Smečanského.

Název vsi Hradečno ukazuje, že ji byl dán po zaniknutí hrádku, který tu na popsaném ostrohu stával; hrádek ten můžeme asi do 11., 12. neb 13. století klásti.[1]) Po vsi dostala jméno tvrz, kteronž držitelé vsi buď ve 13. neb 14. století na ostrohu vyzdvihli. Bohužel jest o osudech jejích pramálo známo. Nelze ani tvrditi, má-li se Hanuš z Neprobylic seděním na Hradčanech (roku 1413) vztahovati ke Hradečnu aneb Hradčanům Pražským.[2]) Tolik jest jisto, že byla tvrz zdejší na počátku 16. století pustá a se Smečnem spojena. V dílčích cedulích r. 1536 připomíná se pouze ves Hradečno,[3]) o tvrzi se děje zmínka teprve v zápise r. 1542, jímž *Jan Bořita z Martinic* manželce své Ižaldě na Smečně zámku atd. na vsi Hradečnu a tvrzi pusté věnoval.[4])

MALIKOVICE.

Severozápadně od Smečna jest ves Malikovice (nyní mezi lidem Malkovice řečená). Ve dvoře Malikovském na nejvyšším místě stojí sýpka a při ní obydlí správcovo, oboje do robu postavené. Při obou staveních jsou veníře staré a pěkně přitesané. Ten z nich, který jest při obydlí správcovu, má za ozdobu jedinou růži, ostatek jest čtverhrannými ozdobami vyplněn. U jiných venířů střídají se čtverhrany předělené s takovými, v nichž jest růžice, nahoře pak jsou štítky v renesančním slohu vytesané, v nichž se spatřují orlice. Tyto snad by nasvědčovaly tomu, že tyto veníře, které jsou jediným zbytkem bývalé tvrze Malikovské, povstaly v l. 1594—1599; století pak 16. nasvědčuje i sloh památky této nikoliv sice vzácné, ale přece úhledné.

Nejstarší nám známý držitel Malikovic byl *Ctibor z Malikovic* (r. 1349), jenž Albertovi z Kolovrat sloužil a od Karla IV. vynětí z právomocnosti soudů krajských obdržel.[5]) Asi v ty časy žil také *Mikuláš Mašina z Malikovic*, jehož synové Kuncman, farář v Robči, a Meinlin, měštěnín Menšího města Pražského, na záduší otce svého almužnu konventu u Matky boží (r. 1360) učinili.[6]) Asi v ty doby seděli na Malikovicích bratří *Albert*, *Jan* a *Procek* (snad synové Ctiborovi), jsouce téhož znaku a rodu jako vladyky z Hluban, z Buškovic a Fremutové z Krásného dvoru Albert neb Aleš najal si r. 1361 od kláštera sv. Jiří ves Čanovice a byl purkrabí hradu Pražského. Bratr jeho Jan, řečený Kolovrat, stal se oltářníkem

Smečno od severní strany.

v kostele sv. Víta v Praze a s *Mikšíkem*, synem Alšovým, prodal r. 1379 dům na Hradčanech. Kromě Mikšíka připomíná se bratr *Ctibor;* oba byli r. 1389 snad mrtvi, ale na záduší od nich kostelu Malikovskému dané dobře se pamatovalo.[1]) Vedlé těchto vladyk připomíná se r. 1368 *Mareš z Malikovic*, jenž prodal nějaké dědiny ke kostelu Pražskému; jest to tuším týž, který se nazývá r. 1373 Malikovcem z Braškova.[2]) Z toho zdá se, že tehda Malikovice mezi nejméně dva rody rozděleny byly, avšak měly tu také ještě jiné osoby platy.[3]) Od konce 14. století můžeme tu rozeznávati 3 díly. Na díle dříve Maršově seděl *Jan Ročovec z Čelechovic* (od r. 1396), jenž roku 1398 manželce své Žofce 100 kop na dvoru poplužném v Malikovicích s 2 dvory kmecími a třetině podací kostelního věnoval. Roku 1399 zemřel a neví se, co se se statkem jeho kromě věna Žofčina dálo. Později (r. 1411) držel díl ten *Václav Prudek ze Lhoty.*[4]) Na druhém díle seděli vladyky, kteří měli v erbu rybu, zejména *Aleš*, jenž se připomíná r. 1395, když držitelé podací mezi sebou úmluvu o vykonávání práva podacího učinili. Roku 1405 najal s bratrem svým Ctiborem, křižovníkem, dvůr v Malikovicích s vinicí, lukami a lesy na 3 léta Petrovi, faráři v Krušině, a Václavovi z Divic, bratru jeho.[5]) Do r. 1411 vykonával právo podací sám, r. 1414 s bratrem svým Benešem z Řepčic, jenž byl arcibiskupským purkrabí na Řečici, ale i Aleš arcibiskupovi sloužil.[6]) Roku 1416 jsa purkrabí na Roudnici, učinil směnu s farářem Malikovským o některé role. Roku 1423 byl purkrabí na Helfenburce a roku 1431 prodal Paběnice, jež držel po bratru Benešovi.[7]) Na třetím díle seděli vladyky erbu hříče, od r. 1382 zejména bratří *Václav* a *Dalibor*. Onen učinil r. 1386 s farářem zdejším směnu o role, jež mu r. 1388 ve dsky vložil;[8]) roku 1406 nacházíme jej mezi předními, kteří bojovali s Bavory, ale tehda se nazýval Václav Hříč z Jimlína.[9]) Dalibor připomíná se v rozličných pamětech této doby, naposled pak r. 1412, kdež byl mocným oprávcem mezi klášterem Postoloprtským a obcí Lounskou.[10]) Syn jeho *Bušek* připomíná se od r. 1395 několikráte a r. 1415 prodal nějaké dědiny ke klášteru sv. Ducha. Sestra jeho Markéta, vdána jsouc za Frycka Neugrünera, obdržela od otce svého 6 kop platu na Malikovicích a Svídné (vsi nyní pusté); když pak okolo r. 1418 zemřela, vyprosil si to zboží na králi Frycek a podržel je přes odpor Bušků jako manství.[11])

---

[1]) Háj duběný u Hradečna slove ještě v urbáři Smečanském r. 1590 Hrádek; tak tedy se jmenoval ostroh a ves slula Hradečno. V témž urbáři také se připomíná „rybník pod tvrzí“. [2]) Arch. kapit. [3]) DZ. 45. D 4—5. [4]) Heber (VII. 79) jméno tvrze chybně udává (totiž Hradec), špatně čta jedinou o ní zmínku ve dskách zemských. [5]) Arch. c. k. statkův. [6]) Arch. Svatomářský. Viz lib erect. VII. 108.

[1]) Arch. bibl. Praž. Tomek, Základy IV. 128, lib. erect. XII. 43. [2]) Rel. tab. I. 435, acta jud. Roku 1395 slove Hospozín z Braškova a měl ještě třetinu podací v Malikovicích. (Lib erect. XIII. a. 51.) [3]) DD. 13 f. 232. [4]) Acta jud. lib. conf. et erect. XIII. a. 63, rel. tab. I. 579, DD. 14 f 295. [5]) Lib. erect. XII. a. 51, 133. [6]) Arch. bibl Praž. lib conf. [7]) Lib. erect. X. 79, lib. conf. [8]) Lib. erect. XIII. a. 25, rel. tab. I. 518, DD. 13 f. 232. [9]) Říš. arch. Mnichovský zejména pečeť. [10]) Arch. č. VII. 23. [11]) Rel. tab. II. 121, DD. 15 f. 399.

Patřily pak k tomuto statku manskému 3 dvory kmecí v Malikovicích a 4 lány dědin ve Svídné. [1]) V držení tvrze a ostatních dílů v 15. století skoupených následoval po Buškovi syn jeho *Jindřich*, který se asi roku 1425 narodil a ještě roku 1465 Malikovice držel. [2]) Později držel ten statek *Jan Malikovský* z Bysně, jenž měl r. 1501 tuhý spor se Zbyňkem z Kolovrat, jsa od tohoto viněn, že mu pychem les posekal. [3]) Okolo r. 1508 upadl Jan v takové dluhy, že musil statek svůj věřitelům pustiti. Tito, totiž Jan z Pibru, Pavel Chotek z Vojnina, Jan Bílenský a Zdislav Horešovec z Libošína, prodali t. r. Malikovice tvrz, dvůr popl., ves, c. t. m. Čanovice a Dědomilice vsi celé s příslušenstvím *Děpoltovi z Lobkovic* za 1250 kop. Děpoltův syn *Jiřík* zapsal na zboží Malikovském 2500 k. věna Elišce z Krajku, manželce své, kteroužto také t. r. učinil otcovskou poručnicí dětí svých a statků Vinařického, Divického a Malikovského. [4]) Elišce obnoven jest také roku 1543 v pondělí před sv. Urbanem potomky svrchupsaných rukojmí vklad Malikovic. [5]) Jiříkův syn *Děpolt* (později nejstarší) od bratra svého dostal za svůj díl Divice a Malikovice, a měl rovněž syna *Děpolta*, jenž se špatným svým hospodářstvím o všecky statky připravil. Stižen byv dluhy, prodal r. 1594 tvrz Malikovice *Gothartovi Floriánovi Žďárskému ze Žďáru* na Červeném Újezdci a Jenči za 10.000 kop gr. Č. [6]) a Divice prodali mu 2 léta později jeho věřitelé. Gothart, jenž k Malikovicům také pustiny v Humništi držel, prodal potom (r. 1599) tvrz Malikovice, při ní dvůr popl., ves s podacím, Čanovice a Jedomělice vsi celé atd. *Elišce* a *Marii Valdšteinským* sestrám *z Martinic* jako poručnicím nad statkem n. Jiříka Bořity odtudž a *Jaroslavovi Bořitě z Martinic* a na Smečně za 38.000 kop míš. [7]) Tvrz byla tehda „v nově z gruntu vystavěná“ a obsahovala dostatek světnic a komor, též sklepy pod zemí.

OSTROV.

Blíže myslivny Malikovské nachází se tvrziště řečené Ostrov, místo okrouhlé, které objato jest příkopem a náspem, ale již dosti srovnaným. Ode zdí nic není viděti. Také vesnice tu bývala a bezpochyby dvůr. Malý ten statek, k němuž také část Dědomilic patřila, držel Jakub, rychtář Slanský, a po něm manželka jeho Anna. Když pak tato zemřela a zboží to na krále spadlo, vyprosil si je Hájek z Hodětína, podkomoří. [8]) V 15. století spustlo tu všechno a o Ostrovu není v pamětech řeči, až k r. 1600, kdež se mezi lesy Jedomilickými lesy „v Ostrově“ připomínají.

HUMNIŠTĚ.

Východně od Kornhauzu, severozápadně od Drnek jest dvůr poplužný Martinice zvaný, pěkně v krajině lesnaté položený, kterýž založen byl r. 1711 a tak po hesle Bořitů z Martinic nazván. Dvůr ten stojí na ostrohu, kterýž na třech stranách hluboká lesná údolí zavírají. Na samém konci ostrohu stávala tvrz na všech stranách širokým příkopem obehnaná. Podoby byla čtverhranaté a zavřena byla hradbou, kterouž sesilovaly na rozích dvě bašty; na východní straně byl věžovatý příbytek základův obdélných. Tak to bylo znáti před lety, ale dnes jest na tvrzišti křovím obrostlém vše na rub obráceno, poněvadž se tu bezpochyby kámen dobýval. Mezi tvrzištěm a dvorem jest pastviště, na němž se záhadné vyvýšeniny spatřují. Jsou to tvary čárovité, které se pod pravými úhly protínají a z kamení nasypaného se skládají. Tím způsobem utvořeno jest několik čtverhranů větší a menší rozsáhlosti. Nám se zdá, že tyto záhadné čáry souvisí s názvem Humniště, který se místu tomuto až do založení dvoru Martinického dával.

Dosud se za to mělo, že zde stával hrad Martinice, od něhož rod Bořitův se nazýval. Ale to se zvracuje jednak tím, že tu teprve roku 1711 dvůr Martinice postaven byl, jednak také tím, že páni z Martinic pocházeli z Vltavska a teprve za Václava IV. do Slánska se přestěhovali, konečně i jiným výslovným svědectvím. V urbáři Smečanském totiž se při popise pauství Malikovského připomínají „lesy u Malikovic k Humništěm, jinak k Starým hradům náležité“, a ve smlouvě r. 1605 učiněné mluví se o „okrajcích při lesích slove Humeniště vedlé dědin Kornhauzských s týmiž lesy Humeništi se stýkajících“. [1])

O osudech Humniště jest málo známo. Roku 1416 prodal *Slavata z Humniště* a *z Radýciny* tvrz, dvůr a ves Humniště s příslušenstvím a zejména s chmelnicemi *Janovi* a *Petrovi* bratřím *ze Studeněvsi*. [2]) Při statku Studeněveském zůstalo Humniště až do 16. století; mezi tím tvrz, dvůr a ves úplně spustly a lesem zarostly. Roku 1548 připomínají se lesy Humniště a tvrz tudíž pustá. *Eliška Zajicova z Martinic* odprodala pak (r. 1598) od Studeněvsi Humniště, jinak Staré hrady, se všemi lesy a porostlinami, též se všemi lukami a jiným vším příslušenstvím *Gothardovi Floriánovi Žďárskému ze Žďáru* na Červeném Újezdci, Malikovicích a Jenči JMC. radě, za 2000 kop míš. [3]) Co ji asi k tomuto trhu přimělo, nesnadno jest uhodnouti, tím méně pak to, proč Žďárský Humniště jen krátký čas podržel. Neb r. 1599 prodal Humniště Elišce a Marii Valdšteinským sestrám z Martinic na Lomnici, Tuři a Dymokuřích jako poručnicím nad statkem někdy *Jiříka Bořity z Martinic*, nejv. kancléře, a *Jaroslavovi Bořitovi*, synu jeho. [4]) Poněvadž právě tehda týmž osobám Malikovice prodal, lze za to míti, že Humniště o sobě podržeti nechtěl.

STUDENĚVES.

Ve Studeněvsi (sev. od Smečna) bývala tvrz na severní straně dvoru poplužného na místě nynější sýpky. Držitelé její a vesnice dělili se o podací kostelní v Tuřanech s vladykami Bysenskými; tak na př. r. 1372 *Hereš* a *Mikuláš Rasocha* (tento r. 1372—1378, †. j. r. 1384), avšak vedlé nich připomínají se také *Racek* (r. 1381) a *Jan Tasovec* (r. 1384—1395) jako držitelé dvorců. [5]) Mikulášův syn *Jan Rasocha* připomíná se v letech 1384—1419 jako pán podací v Tuřanech a měl syna *Mikuláše* Rasochu, který se r. 1426 připomíná. [6]) Vedlé těchto připomínají se ještě tři bratří, z nichž nejstarší *Racek* se od r. 1381 v rozličných jednáních vyskytuje. Roku 1406 prodal plat ve Všehlušících ke kostelu v Lidicích Menších, roku 1407 byl purkrabí na Kamýce a žil ještě r. 1408. [7]) Bratří jeho *Jan* a *Petr* přikoupili r. 1416 statek Humniště. [8]) *Otík ze Studeněvsi* (snad syn Rackův) připomíná se r. 1413; znak měl asi takový, jako měli vladyky z Paběnic. [9]) Později žil *Jindřich Sýpavý* (snad syn Otíkův), jenž byl r. 1448 při dobývání Prahy. Byl ve službách pánů ze Šumburka na Ojerecích v Lužici, a zámku toho knížeti Míšenskému postoupil, o kteroužto věc měl pak syn jeho *Otík* r. 1488 soudy. [10])

---

[1]) Roku 1450 držel manství toto Olofernes z Vyšehořevic, od r. 1471 patřilo vladykám z Kozojed. (Arch. č. III. 545, DD. 61 p. 497.) [2]) DD. 19 str. 403, 33 str. 327. [3]) Reg. Viléma z Pernšteina. [4]) DZ. 2. F 16, kn. svěd. kom. s. r. 1507—1509. [5]) DZ. 4. H 20. [6]) DZ. 27. G 4.

[7]) DZ. 129. C 17. Část manskou se vsí pustou Svídnou drželi Bořitové již od r. 1519, kdež ji byl Jiřík Bořita od Václava Dalibora z Kozojed koupil. (DD. 62 str. 416.)

[8]) DD. 15 f. 384. Tamže k r. 1415 (f. 390) jest ještě jedno provolání po Kláře, vdově nějakého rychtáře Slánského, jež měla věno 300 kop na Dědomilicích, Ostrově a Želenicích zapsané.

---

[1]) DZ. 180. J 11. [2]) Rel. tab. II. 131. [3]) DZ. 173. K 29. [4]) DZ. 129. C 16. [5]) Lib. conf. acta jud. DD. 13 f. 239, lib. erect. XIII. a. 51. O vsi zmínka v Borového lib. erect. II. 272, k čemuž srovnej Rel. tab. I. 511. [6]) Lib conf. DD. IV. 93. [7]) Rel. tab. II. 31, lib. erect. V. 144, acta jud. [8]) Rel. tab. II. 131. [9]) Archiv kapit. [10]) ČČM. r. 1827, III. 81, Rel. tab. I. 182.

Asi v ty časy neb nedlouho potom nabyl Studeněvsi *Jindřich Hořešovec z Libošína*, jenž se stal r. 1502 hejtmanem kraje Slánského.[1]) Syn jeho *Zdislav*, jinak *Václav*, prodal r. 1520 nějaké dědiny u města Slaného a prodal asi okolo r. 1523 Studeněves tvrz, dvůr popl. a ves, lesy Humniště s tvrzí pustou *Oldřichovi Myškovi ze Žlunic*. Po tomto následovali synové jeho *Smil* a *Jan*, kteří řečené statky ještě před r. 1549 *Volfovi Bořitovi z Martinic* prodali.[2]) Od té doby držena Studeněves k Okoři, až pak ji *Eliška Zajícova z Martinic*, vnučka Volfova, zdědila a k Telcům držela. Od té přejal ji *Odolén Pětipeský z Chyš*, spolu pán na Bysni. Ten přidržev se povstání r. 1618—1620, přišel o všechen statek svůj, kterýž pak prodán r. 1623 *Jaroslavovi z Martinic* a připojen ke Smečnu.[3])

TUŘANY.

Jaké zbytky tvrze Tuřanské, jako jiných mnohých takových menších sídel, s povrchu zemského vymizely. Starší osudy vsi jsou méně známy, ačkoliv byla ves farní a pány, kteří sem podávali, známe;[4]) nicméně čteme v pamětech jediného vladyku, jenž se po Tuřanech jmenoval, totiž *Jana*, syna vladyky Bohuše, který daroval roku 1405 na dvoře svém v Tuřanech nějaký plat kostelu v Dolyni,[5]) a domníváme se proto, že ves spojena byla původně se statkem Studeněvsí. Skutečně také oboje statky držel na počátku 16. století *Václav* jinak *Zdislav Hořešovec z Libošína*. Odprodav od toho tvrz Studeněves se zbožím Oldřichovi Myškovi ze Žlunic, podržel si Tuřany a jak se zdá, zde novou tvrz k svému obydlí postavil.[6]) Roku 1552 v sobotu před sv. Antonínem prodal 26 záhonů dědiny, „která leží podlé průhonu k dlouhému háji od tvrze jeho Tuřan“, Martinovi ze Člupku.[7]) V držení zboží následovala potom panna *Johanka Hořešovcovna z Libošína* a na Tuřanech, kteráž zápisem roku 1568 ve dsky vloženým dědiny své a všechna práva po smrti své poručila Zdislavovi z Libošína, strýci svému.[8]) Nicméně pořízení toto nevešlo ve skutečnou platnosť, ana po smrti Johančině († asi r. 1576) v držení Tuřan následovala sestra její *Anna Tuněchodská z Libošína*. Posud ještě neměly Tuřany vklad svůj ve dskách zemských; tedy si Anna r. 1596 v sobotu po nalezení sv. Kříže přiznání ve dsky vložila, že drží tvrz Tuřany s příslušenstvím po sestře své od dvacíti let.[9]) Konečně vkl. r. 1601, 2. dubna (v pondělí po neděli Laetare) v dluhu 100 kop postoupila *Václavovi Pětipeskému z Chyš* a *z Egerberka* na Blahoticích tvrze Tuřan se dvorem poplužným, s dědinami a hájem, porostlinami, pastvami, cestami, stezkami, průhony tudíž, také s krčmou, s podacím kostelním.[10]) Od té doby patřily Tuřany k Bysni a dostaly se r. 1623 k panství Smečanskému.

BYSEŇ.

Ve dvoře Byseňském (severně od Smečna) stojí sýpka na místě staré tvrze. Ves jest stará. Již roku 1316 připomíná se *Petr z Bysně*.[11]) Následující vladyky byli odnoží Vlinských z Vliněvsi a nosili na štítě svém tři klasy. První z nich *Mikuláš* splodil s Bětou, manželkou svou, syny *Herše* a *Otika*, kteří se r. 1372 o podací v Tuřanech s vladykami Studeněveskými dělili. Otík zemřel před r. 1379, zůstaviv vdovu Ofku; jak dlouho Hereš po r. 1379 žil, není známo. *Jan Široký*, Otíkův syn, vyskytuje se roku 1402 vedlé Jakuba z Bysně a od r. 1396—1405 vedlé Jana Pazdery jako spolupodací pán v Tuřanech a připomíná se ještě r. 1409 při prodeji Toužetína.[12]) Synové jeho byli *Otík* a *Hašek*. Onen se připomíná

[1]) Arch. c. k. statkův, arch. č. VI. 318. [2]) Arch gub. DZ. 8. K 17, Q 26. [3]) Bílek děje konf. [4]) Pánové podací se jmenují při dějinách Bysně a Studeněvsi. [5]) Lib. erect. V. 84. [6]) Seděním na Tuřanech nazývá se od roku 1523. (Reg. kom. s.) [7]) DZ. 10. C 8. [8]) DZ. 16. H 15 [9]) DZ. 252. C 15. [10]) DZm. 236. E 19. [11]) Tab. vet. n. 79 [12]) Lib. visit. conf. acta jud. Paprocký o st. ryt. 281.

od r. 1405 vedlé otce a od r. 1417 s bratrem svým jako spolupodací v Tuřanech a t. r. také jako svědek v zápise Petra Kočvary z Ledec.[1]) Král Zikmund zapsal mu za služby jeho ves Libovici (r. 1420), kterouž mu však později Slánští nepřátelé jeho odňali. Žil ještě r. 1439 a Hašek ještě r. 1432.[2]) Třetím bratrem (?) byl *Janek*, jemuž zapsal král Zikmund roku 1420 ves Libošín a vésku Hradiště nad ní. Žil ještě r. 1454 a splodil s manželkou svou Dorotou syny *Otika* a *Jana Stana*. Kromě něho připomínají se ještě Heřman, jenž táhl r. 1453 proti Sasům, *Petřík* a *Oldřich* (r. 1454). Potomci jich nazývali se *Malikovskými z Bysně*, dostavše se ovšem v držení Malikovic.[3])

Dotčenému Petříkovi zastavil král Jiří ves Libovici (r. 1465) a král Vladislav připsal mu na ní a na dvou poddaných v Přelici 130 fl. uherských. Roku 1485 postoupil Petr práva svého k dotčeným zápisným vesnicím a ovšem také k statku Byseňskému *Janovi Selmickému z Citova* a *Anně z Bysně*, manželce jeho (tušim dceři své). Od r. 1498 seděli tu synové jeho *Otík, Petr* a *Jindřich*.[4]) Od nich a ještě nějakého čtvrtého spoludržitele pocházelo rozdělení tvrze na čtyři díly. Kdežto tři díly v držení Selmických zůstaly, dostal se čtvrtý díl tvrze pusté, dvoru pustého a vsi v držení *Václava*, jinak *Zdislava Hořešovce Studeněveského z Libošína*, který jej prodal Jindřichovi Selmickému.[5]) Tento byl i ostatní dva díly přikoupil a zůstavil Byseň synům svým *Petrovi* a *Jiříkovi* (před r. 1543). Tito vládli s počátku nedílně a opravivše tvrz, vložili si r. 1546 přiznání ve dsky zemské, že drží po otci svém v Bysni tvrz, dvůr popl. a ves celou.[6]) Později se vyskytuje Petr jako pán na Selmicích, odděliv se od Jiříka, bratra svého, jenž zůstal na Bysni a roku 1571 na zboží Bysenském manželce své Mandaléně z Vartemberka 250 kop miš. věnoval.[7]) Po smrti jeho zdědili Byseň synové (?) jeho *Jindřich* a *Jan* bratří *Selmičtí z Citova*, kteří prodali r. 1584 ves Libovici Václavovi Pětipeskému z Chyš a na Blahoticích. Vládli dědictví svému společně a Jindřich r. 1586 (ve čtvrtek po sv. Alžbětě) manželce své Anýžce z Vartemberka 1000 k. gr. na dílu svém tvrze v Bysni věnoval.[8]) Konečně prodal r. 1588, 27. října svým jménem i na místě *Anny Eufrosiny* a *Lidmily* sester *Selmických z Citova* tvrz Byseň, dvůr a ves *Václavovi Pětipeskému z Chyš* a *z Egerberka* na Blahoticích, hejtmanu Slanského kraje, za 6000 k. miš., a skončil život svůj v úkrytě, po čemž rod jeho z řady zámožných rodin vymizel.

Václav Pětipeský tvrz Byseň znova vyzdvihl a posléze kšaftem svým d. 22. října r. 1598 odkázal vše zboží své synu nezletilému *Odolénovi*, nad nímž poručníky ustanovil choť svou Izaldu Vojkovskou z Milotic, Hertvíka Zejdlice ze Šenfeldu na Zvoleněvsi a Viléma z Vřesovic na Touchovicích. Manželce své k obydlí vykázal „tvrz Byseň v nově vystavěnou“ se dvorem a příslušenstvím, aby tam s dcerami svobodnými bydlela; po její smrti aby Byseň připadla Odolénovi a do toho času aby krčmář Byseňský pivo své z Blahotic brával. Po takovém pořízení asi r. 1602 zemřel. *Odolén*, na rozdíl od jiného strýce svého starší řečený, držel statky své pokojně až do bitvy Bělohorské. V letech 1618—1620 byl se přidržel stavův evangelických a platné jim služby prokázal, za kterouž příčinou odsouzen jest soudní kommissí r. 1622, 3. listopadu všeho statku svého. Místodržitel Karel z Lichtenšteina prodal potom roku 1623, 27. ledna statky Odolénovi a obci Slanské odňaté tvrz a ves Studeněves, při ní dvůr popl. s popl., tvrz a ves Byseň, při ní dvůr popl., vsi Libovice, Tuřany, Velký Kvic, Malý Kvic s dvorem popl., vsi Žellenice, Nedětovice a Lotouš *Jaroslavovi Bořitě z Martinic* a na Smečně za 31.500 fl. rh.[9])

[1]) Arch. kapitulní.
[2]) Arch. č. I. 497, DD. IV. 93, lib. III. Vet. urb. Prag. 174. Paprocký o st. ryt. 258.
[3]) DD. 25. f. 237. Kniha Pražská roku 1437—1456, arch. Drážďan. Arch. č. I. 497, 507.
[4]) Rukopis Roudnický. [5]) DZ. 4. H 20. [6]) DZ. 250. K 12. [7]) DZ. 17. E 1. Libovici a dvory kmecí v Přelici získal dědičně. [8]) DZ 23. H 17 [9]) Bílek, děje konf.

KVIC.

Při Slaném v údolí potoka Červeného leží dvě vesnice, Kvic Velký a Malý. V onom bývala také tvrz a od starých dob několik statků zemanských, jichž počet ani udati nelze. Již r. 1316 připomínají se Dykéř, Havel, Pechauec a Vícemil. Z nich někteří snad z Malého Kvice pocházeli. Z nich měl Vícemil syny Peška, Dobrohosta a Ješka a spolu s nimi vyměnil si statek svůj Kvický (r. 1331) s *Vilémem* a *Vznatou bratřími ze Zap* za statek jich Šestlický.[1]) Vznata žil ještě roku 1364, kdež měl syna zletilého *Jana* a hospodařil tu s druhým *Janem*, synem n. Vilémovým. Kromě toho měli tu statky přátelé jich pokrevní Vilém a Vilém, faráři na Horkách a Budči. Tento statek kněžský koupil si r. 1364 vladyka *Jan Hlušec* do svého života; seděli tedy potom tři Janové na Kvici Velkém.[2]) Jeden Jan připomíná se r. 1398, an ještě s jinými kvitoval *Vrchotu ze Kvice* z peněz sirotka Zdeňky z Kročihlav, any dosud za ním zůstávaly;[3]) rok před tím byl prostředníkem, když *Hašek* a *Petr* bratří z Kvice na dvoru svém tudíž plat nějaký prodali *Maršovi Vilšteinovi z Libošína*,[4]) a ten pak zůstal v držení potomků Maršových. Statek svůj v obojím Kvici zavadil Jan Linhartovi ze Žehrovic, Václavovi ze Svatého pole a Janovi Skopcovi z Kralovic (r. 1407—1408) a zemřel asi r. 1410. Zůstaly po něm dva dvory poplužné, k nimž se táhli kromě dotčených věřitelů také *Hašek*, farář Lukovský, a *Ctibor*, bratr jeho.[5])

Mezi těmi, kteří roku 1425 město Slaný bránili a hrdinsky skonali, nacházel se také *Vítek z Kvice*.[6]) Nějaký čas potom zemřel Ctibor dotčený, který byl držel část Kvice; statek ten drželi po něm r. 1454 bratří *Ctibor* a *Jan z Kvice*.[7]) Na počátku 16. století došlo již ke sloučení všech malých zemanských statků v jeden. Držel tedy celý Kvic r. 1520 *Jindřich Selmický z Citova*. Roku 1523 a 1524 seděl tu *Jindřich Bořita z Martinic*. Po něm následoval před r. 1528 *Jan Štrouch z Chlumku*,[8]) koupiv tvrz Velký Kvic s dvorem a ves buď od Jindřicha nebo bratří jeho Jana a Volfa.[9]) Po Janovi následoval syn jeho *Vilém Štrouch*, jenž se oženil se Zdinou z Vratišova a jí na Kvici (r. 1547) 500 kop věnoval, a r. 1556 najal si od Kateřiny Ebrzvínové z Hradiště, abatyše u sv. Ducha v Praze, co jí v Malém Kvici náleželo. Kvic postoupil r. 1579 *Petrovi Vokovi Žďárskému ze Žďáru*, který tak zle hospodařil, že mu r. 1583 až 1584 Velký i Malý Kvic na zaplacení dluhů zabrány byly. Napřed přiřčen jest statek tento *Janovi Šlejnicovi ze Šlejnic*, JMC. radě a Horní Lužice lantfojtu, ale pak skrze tohoto převedeno jest právo toto na *Karla Říčanského z Říčan*.[1]) Nedlouho potom přikoupeny oboje, Velký i Malý Kvic, ke statku Byseňskému.

Jaroslav Bořita z Martinic.

BLAHOTICE.

Nedaleko Slaného jest ves Blahotice. O založení jejím zachovala se dobrá etymologická pověsť, podlé níž se jmenoval zakladatel její Bláha (zkráceně místo Blahuta neb Blahoslav), jenž prý i kostel Ovčárský postavil. Bývala tu také tvrz, po níž není již památky. Na počátku 14. století (r. 1316 a 1318) seděli tu *Dobrohost z Blahotic* odjinud z *Veltěz* a *Vícemil z Kvice*; podlé zvyku nepokojné té doby měli spolu ustavičně soudy.[2]) *Petr*, syn n. Dobrohostův, prodal roku 1339 zboží své v Dolyni klášteru Roudnickému; příkladu toho pak následovali r. 1340 a 1341 bratří jeho *Mikeš* a *Ješek* a také klášteru své díly v Dolyni prodali.[3]) Roku 1385 seděl na jednom dvoru v Blahoticích vladyka Chotibor, jenž prodal roku 1389 nějaké dědiny ke kostelu Malíkovskému.[4]) Za té doby setkáváme se často s vladykami z Blahotic, kteří nosili na štítě dva plamenné kruhy. Jeden z jich rodu, *Bohuněk*, držel r. 1388 nápravu v Černuci od řádu křižovnického a seděl r. 1401 na Hotovicích a r. 1403 na Vrbičanech.[5]) Pečetil pečetí bratra svého (?) *Václava*. Tento dostal se napřed za faráře do Velké vsi, odtud přišel r. 1396 za kanovníka do Mělníka a směniv místo to stal se farářem v Ústí nad Labem, kdež se s ním několikráte setkáváme.[6]) Roku 1409 směniv místo své, stal se děkanem u kapitulního kostela Litoměřického, kdež roku 1414 zemřel. Za třetího bratra lze pokládati *Jetřicha*, jenž seděl r. 1402 na Kamýce.[7]) Syn jednoho z nich byl *Jaroš z Blahotic*, jenž se roku 1413 a 1419 připomíná. O všech těch jest tolik jisto, že již na Blahoticích neseděli.

Na počátku 15. věku seděli v Blahoticích vladyky Kutrovští. *Zdeněk z Blahotic* měl r. 1400 nějaké dědiny v Kutrovicích a padl r. 1425 při dobytí Slaného.[8]) Vdova po něm Anna zemřela před r. 1437, držíc věno na dvoru v Kutrovicích zapsané. Zůstali po nich syn Jan Kutrovec a dcera Anéžka.[9])

Majetníkem dvoru, při němž snad tvrz stávala, byl *Diviš z Kutrovic*. Ten nemaje dědiců zapsal krátce před smrtí svou r. 1415 sto kop na Blahoticích dvoru a příslušenství Anně, choti své, a Mstidruhovi z Adlar; mimo to jí zůstavil také věnný zápis na 50 kop. Ještě téhož roku ke konci srpna neb na počátku září a r. 1416

[1]) Rel. tab. I. 17–22, 405. [2]) Arch. bibl. Prag. Roku 1381 zemřel Pešek a r. 1386 bratr jeho Jan, r. 1389 Zdeněk, bratr jiného Jana. (Rel. tab. I. 438, DD. 13 f. 231, 240, 243.) [3]) Arch. kapit. Vyšehrad. [4]) DD. 16 f. 386. O jiných částech viz Rel. tab. II. 26, 28. [5]) DD. 14 f. 311. [6]) Theobaldovy děje husit. války. [7]) DD. 16 f. 386. [8]) Arch. gub. reg. kom. s. [9]) DZ. 14 L. 17.

[1]) DZ. 8. C 19, 21. P 11, 22. H 25, 89. H 27. [2]) Tab. vet. 75, 253. [3]) Emler, Urbáře 9, 10, 16. Nějaké dědictví v Blahoticích koupeno jest roku 1351 pro oltář sv. Bernarta v kostele Pražském. (Arch. kapit.) [4]) Arch. bibl. Praž. rel. tab. I. 527. [5]) Arch. křižovnický, arch. č. VI. 597, arch. Drážďan. [6]) Lib. conf. arch. Ústský, Feistuer Gesch. v. Aussig. I. 95, lib. erect. [7]) Arch. kapitulní, DD. 15 f. 390, arch. č. III. 326. [8]) Lib. erect. V. 21, Theobald, St. letop. 65. [9]) DD. 15 f. 406.

jsou všechny dědiny jeho v Blahoticích a 3/4 lánu blíže Ovčar a jedna louka řeč. Vítov, což oboje k šosu Slanskému hledělo, jako odúmrť královská v Slaném provolány. Než Anna a Mstidruh uchránili odporem svým u desk dvorských peníze zapsané a tím větší část statku zůstalého. [1]) Za časů válek husitských držel tvrz zdejší *Pešík z Blahotic.* Ten obdržel od císaře Zikmunda r. 1437, 22. června zápisně ves Běřovice, 6 lidí v Blahoticích a ve Pchéřech, což před tím patřívalo ke kostelu sv. Víta na hradě Pražském; za to prodal t. r. 25. června díl svůj na tvrzi v Kralovicích se dvorem a vsí Haškovi z Bysně. Dědičky Pešikovy prodaly Blahotice s mlýnem nade vsí ležícím *Erhartovi z Doupova.* O týž mlýn měl potom r. 1488 při s Janem Kapounem ze Svojkova, že jej však na zmatek pohnal do soudu zemského, úředníky téhož soudu jest v kázeň vzat a musil jistou pokutu zaplatiti. [2])

Erhartovi potomci drželi Blahotice ještě přes počátek 16. stol. Na Blahoticích seděli r. 1510 *Jan*, roku 1524 *Václav z Doupova. Petr Doupovec z Doupova* prodal r. 1532, 28. května tvrz Blahotice s dvorem a jiným příslušenstvím *Janovi Luníkovskému z Vraního* za 900 kop gr. Č. [3]) Po něm držel Blahotice syn jeho *Jiřík Luníkovský*, jenž pojal k manželství Mandalénu z Chyš a z Egerberka, jíž roku 1543 dne 9. února na Blahoticích 300 kop gr. věnoval. Roku 1545 dne 11. září vložil přiznání ke dskám, že má z tvrze své Blahotické a statku k ní náležejícího abatyši u sv. Ducha ve Starém městě Pražském a klášteru tamže 4 kopy gr. ročních úroků platiti. Po smrti Jiříkově († 1551, 14. března) zůstala manželka jeho Mandaléna, jížto jest soudem zemským přisouzeno věnné držení Blahotic až do 300 kop, a dcera panna *Anna Luníkovská z Vraního* jako pravá dědičná držitelka statku. Tato získavši roku 1552 věnné právo matky své [4]) a nechavši tvrz zdejší spustnouti, prodala r. 1563 (vkl. v pátek po Božím těle) tvrz pustou Blahotice se dvorem popl., mlýnem pod tvrzí, vinicemi poplatnými, s kusem háje ležícím podlé Drnovského háje, s loukou nade vsí Nabdínem *Markétě z Rosnhainu* za 1950 k. gr. [5]) Nová tato držitelka byla manželkou Václava Pětipeského, a tudíž přešly Blahotice v držení rodu tohoto.

Václav Pětipeský z Chyš a z Egerberka, jenž spustlou tvrz znova vystavěl, měl dvě ženy, první Markétu svrchupsanou, od níž pošly dvě dcery, Eliška, kteráž hned po křtu zemřela, a Dorota. Po smrti první choti své pojal Václav Izaldu z Milhostic (dceru p. Jana Vojkovského z Milhostic, místopísaře kr. Č.), jížto vkl. r. 1571 na tvrzi Blahoticích a příslušenství 750 k. miš. věnoval. [6]) Oba manželé darovali nový zvon do kostela Neprobylického. [7]) Roku 1571 oddělil se také od bratří svých, kteří drželi v sousedství Libochovičky, Hnidousy, Kamenici a Zahrádku. [8]) Za mladých let svých byl pan Václav sloužil třem císařům, Karlovi V., Ferdinandovi a Maximiliánovi v krajinách Vlaských a v Uhřích; příkladu jeho následovali také synové jeho někteří. S druhou svou manželkou byl totiž splodil synů 6, *Odoléna, Jana, Albrechta, Viléma, Václava* a opět *Jana* (snad Odoléna?) a dcery Annu, Kateřinu, Alžbětu, Marušku, Johanku, Elišku a Evu. [1]) Z těch byli Vilím a Václav pomřeli v jednu hodinu, Albrecht léta 1596 u Keresteš při strýci svém hrdinsky s Turky bojujíc zabit jest. Odolén tolikéž v mladých letech zemřel. Roku 1590 v neděli po památce mláďátek Václavovi, jenž byl na ten čas hejtmanem kraje Slanského, tvrz Blahotice a pokoje, v nichž bytem byl, z neušetrnosti jeho vlastní dcerky shořela a znamenitá se škoda stala. [2]) Císař Rudolf mu na vystavění zkažených stavení za 50 kop gr. dříví stavebního z lesů Křivoklátských daroval. [3]) Odkázav posledním pořízením (dne 22. října roku 1598) statky své, obojí Blahotice a Neprobylice, nezletilému synu svému *Odolénovi Pětipeskému*, zemřel r. 1602 ve čtvrtek po památce přenesení sv. Václava mezi 23. a 24. hodinou (z večera) ve stáří 73 let. Tělo jeho pochováno jest v kostele Neprobylickém. Syn jeho *Odolén starší*, jak jej sbírky sněmovní r. 1615 jmenují, přidržel se roku 1618—1620 stavův odbojných, z kteréž příčiny vzaty mu statky jeho Blahotice a Neprobylice bezpochyby hned po Bělohorské bitvě. Osud jeho jest smutný, ještě smutnější, ba tragický jest osud matky jeho Izaldy. Ta ztrativši po bitvě Bělohorské statek Byseň, k němuž si právo míti pokládala, zůstávala na Blahoticích, jsouc svého statečku zbavena a hlavy kde skloniti nemajíc, poněvadž jen jen odtud vyhnání se třáslo nad ní. Jsouc v osmdesáti letech stáří svého u veliké nouzi zůstávala a častokráte kusu chleba žádna byla, nečistotu od vší snášela, ano i hrnce po čeládce zůstalé vystrouhávati musila, chtějíc tudy hlad zahnati. [4]) Roku 1623 dne 1. července zastavil císař Ferdinand II. *Jaroslavovi Bořitě z Martinic* na Smečně a Okoři ve 20.000 kop. míš. město královské Slané s příslušenstvím a obojí tvrze Blahotice a Neprobylice Odolénovi vzaté, a nástupce jeho Ferdinand III. roku 1638, 24. července statky svrchupsané pánům Smečanským ke zpupnému a dědičnému jmění přenechal. Od těch časův nikdo na Blahoticích nebydlel a tvrz dokonce spustla, nebyvši snad ani po ohni r. 1590 dokonale obnovena, jelikož měli majetníci její druhé sídlo Neprobylické.

Jindřich Jaroslav hrabě z Klamu a z Martinic.

TRPOMĚCHY.

Severně od Slaného leží ves Trpoměchy. Když r. 1834 na severozápadním konci dvoru na pozemku řečeném Ovčinci kopali, přišli tu na stavení do čtverhranu založené a některé starožitnosti. Vykládali to tak, že tu tvrz stávala, ale možno i to, že to byly základy jen ovčína. [5]) Ves stála již ve 13. století a patřívala klášteru Ostrovskému, od

[1]) DD. 15. 388. Podlé toho rozuměj času (A. a. 1416, 6. Oct.) v rel. tab. II. 131 udanému. Nějaké dědiny v Blahoticích držel *Jan z Blahotic*, jehožto bratr Bartoloměj Bašta z Rakovníka r. 1417 plat svůj na Menších Přívorách prodal (rel. tab. II. 137—138).
[2]) Rel. tab. I. 160, archiv č. I. 498, III. 517, 527. [3]) DZ. a reg. kom. soudu. [4]) DZ. 86. D 26. [5]) DZ. 14. N 8. [6]) DZ. 17. G 12. [7]) Pam. arch. VI. 110, odkudž i některé jiné zprávy váženy jsou. [8]) DZ. 17. J 1.

[1]) Paprocký o st. ryt. 104. Přirovnej Dvorského Paměti žen str. 166. [2]) Paměti Kněževeského (bibl. Prag. 54. A 61). [3]) Arch. gub. [4]) Dojemné její psaní otištěno ve Dvorského Pam. 256. [5]) Heber's Burgen VII. 76.

něhož postoupena králi Václavovi II.[1]) Pak patřívala obci města Slaného.[2])

DŘÍNOV.

Na východní straně vsi Dřínova jest rozsáhlé návrší řečené Hradiště. Stával tu ovšem hrad staroslovanský, ale jestli tu stával nějaký hrad středověký, jak se myslilo, jest velice pochybno.[3])

STOCHOV.[4])

Tvrze Stochovské nejstarší dějiny jsou ozářeny starodávnými pověstmi. Zde prý bydlela kněžna Drahomíř a svatý Václav narodiv se zde, léta mladosti své strávil. Podlé pravých zpráv dějepisných byla až do 16. století sídlem statku a obydlím vladyk Stochovských. Na počátku 14. stol. měl dědiny ve Stochově *Jetřich ze Skuhrova*, jinak ze Stochova řečený, jenž roku 1316 některé vladyky pro škody učiněné ve Stochově do soudu zemského poháněl.[5]) Také již tvrz zdejší za něho stála; však celé vsi nedržel, nýbrž nějaký díl patřil *Křížovi ze Stochova*, jenž se r. 1316 připomíná.[6]) Řečený Jetřich prodal r. 1330 ves Stochov c. t. m. s tvrzí a podacím, Holubín celý, v Rynholci c. t. m. a v Honicích $3\frac{1}{2}$ lánu a dva podsedky s rolemi, lukami, zvolí atd. proboštovi a konventu *kláštera sv. Maří Majdalény* na *Újezdě* před podhradím Pražským, *Mikuláši* řeč. *Weys* a *Kunratovi* řeč. *Gimusel*, měšťanům Pražským. Témuž klášteru pak také *Kunrat*, syn Jinošův, dílu svého ve Stochově, Holubíně a Rynholci postoupil.[7]) V letech 1370—1380 nachází se jako držitel zdejší tvrze *Jan z Honic* jinak *ze Stochova*, jenž byl také pánem podací kostelního. Okolo r. 1387 držel Stochov *Rydkéř ze Skalky*, vladyka z kraje Litoměřického. Po něm následovali vladyky z Vlastislavě, v jejichž držení se Stochov po 100 let nacházel.

Radslav z Vlastislavě jinak ze Stochova podával roku 1393 a naposled r. 1423 faráře ke kostelu Stochovskému. Roku 1392 učinil nadání 3 kop k oltáři sv. Anny v kostele na hradě Pražském.[8]) Roku 1400 zavázal se Radslav, že jest povinen platiti desátky ke kostelu Stochovskému ze všech svých rolí kromě těch, na nichž by byly řepka a konopě. Toho roku prodal podací kostelní ve Stochově s jedním podsedkem Žibřidovi z Chříče, který se proto roku 1409 jako patron kostela zdejšího vyskytuje, ale zůstavil si ostatní zboží Stochovské.[1]) O potomcích jeho dovídáme se teprve za vlády krále Jiřího Poděbradského. *Václav kníže z Vlastislavě* pojal za ženu Ofku z Boršic, jíž r. 1464 na Stochově tvrzi, dvoru a části vsi věnoval.[2]) Nedlouho potom tvrz zdejší spustla, k čemuž nemálo tehdejší náboženské války přispěly. Roku 1473, 1. ledna prodal Václav polovici svou dědin ve Stochově, dvůr jeden svobodný, polovici krčmy, dvůr pustý, v Rynholci podsedka s polovicí dědin Janovi Hromadovi z Boršic, příbuznému svému.[3]) Ostatek podržev nedlouho, prodal roku 1473, 4. června ve Stochově dvůr s kopcem (t. j. tvrzištěm), na kterém sám seděl (poněvadž byly tu ještě dva dvory svobodné), s hájem řeč. Bukovka pod dvorem, se vší zvolí témuž *Janovi Hromadovi z Boršic*.[4]) Prodal také Václav Stochov proto, poněvadž dědiců žádných nezůstavil. Několik let potom seděl zde *Zikmund z Boršic* a na *Stochově*, jenž koupil r. 1482 od Elišky z Děkova plat na manství v Kolešově[5]) a r. 1486 ves Kolešov, kterouž zase r. 1499 prodal.[6])

Několik let potom jest odúmrtí po Václavovi z Vlastislavě provoláno a králem Vladislavem uděleno Václavovi Čičovi z Nemyčevsi, jenž si ho hrubě nehleděl; tudíž jest pro nedovedení práva po druhé uděleno Mikšovi z Kolovrat, a jelikož tento práva svého dovedl, zveden jest roku 1497 úředníky dvorskými na následující dědiny: ve vsi Stochově dvůr popl., na němž sedí Martin, jednoho podsedka, louku za mlýnem, polovici háje řečeného Holubín s chrastinami, porostlinami a dědiny k témuž dvoru, kteréž ležely mezi cestou, kterou do Strašecího jezdili, a mezi cestou, kterouž jezdili k Rynholci, a mezit řetí cestou, kterouž jezdili přes kněžskou louku ke Stochovu.[7]) Práva tohoto v 70 k. odhádaného bezpochyby držitelé Stochovští trhem nabyli, poněvadž se později v nezkráceném držení statku nacházejí. Na počátku 16. století seděl tu ještě *Jan Hromada z Boršic*, jenž byl zase tvrz na jejím starém místě vystavěl; ten prodal asi roku 1528 Stochov tvrz se dvorem popl., ves celou, v Lánech dvůr popl. a ves, v Kačici dvory kmecí (polovici vsi) s podacím ve Stochově a 2 mlýny pod Stochovem *Jindřichovi Žejdlicovi ze Šenfeldu*.[8]) Syn tohoto *Jiřík* obdržel roku 1545 v sobotu po sv. Diviši obnovení vkladu Stochova a odprodal od zboží tohoto r. 1550 polovici vsi Kačice Janovi Bořitě z Martinic. Ostatek zdědil po něm syn jeho *Jindřich Jiří Žejdlic ze Šenfeldu*, jenž prodal r. 1581 celé zboží Stochovské *Jiříkovi Bořitě z Martinic*, od kteréž doby náležel Stochov k panství Smečanskému. Nyní na tvrzišti označeném valy, příkopy a zbytky zdí stojí sedlský dvůr č. 3.

[1]) Reg. III. 674. [2]) Lacina, Paměti Slaného strana 25 atd. [3]) Heber VII. 75. [4]) Pomůcka: Heber's Burgen ɔc VII. 69. [5]) Tab. vetust. 100, 102, 108, 109. [6]) Ibidem 107. Jetřich prodal kapitule Pražské roku 1328 zboží své v Tuchlovicích, kteréž držel s bratrem svým Remuntem z Kostomlat. (Arch. kapitul.) [7]) Rel. tab. I. 405, arch. kapit. [8]) Lib. conf. Borový lib. erect. IV. 379.

Z Velvarské brány ve Slaném.

SOBÍN.

U Rynholce ode dvora východně v tu stranu k Vašírovu nachází se tvrziště řečené Sobín aneb na starých zámkách. Jest to pahrbek porostlý lesem, na němž se nacházejí skromné zbytky zdí a náspy s příkopem, kterým se nevelká, u takových tvrzí obyčejná prostora objímá. Podlé pověsti bydleli tu kouzelníci majíce tu velkou knihovnu, z níž také pocházel drahocenný mšál

[1]) Lib. erect. XIII. a. 97, 99. Nějaký statek ve Stochově odumřel roku 1408 po smrti Matěje z Újezda. (DD. 14 f. 81.) [2]) Rel. tab. II. 332.

[3]) Rel. tab. II. 364. Dědiny ty se r. 1497 opět popisují, a to: dva lány pusté ve Stochově dědiny, ke každému lánu jest dvorček pustý, krčma, kteráž jest v Rynolci atd. Ty dědiny se dostaly později Vilémovi z Martinic a jako odúmrť spadše na krále Václava dostaly se darováním Ambrožovi Mulfarovi z Minic, písaři kanceláře královské. (Arch. č. I. 350.)

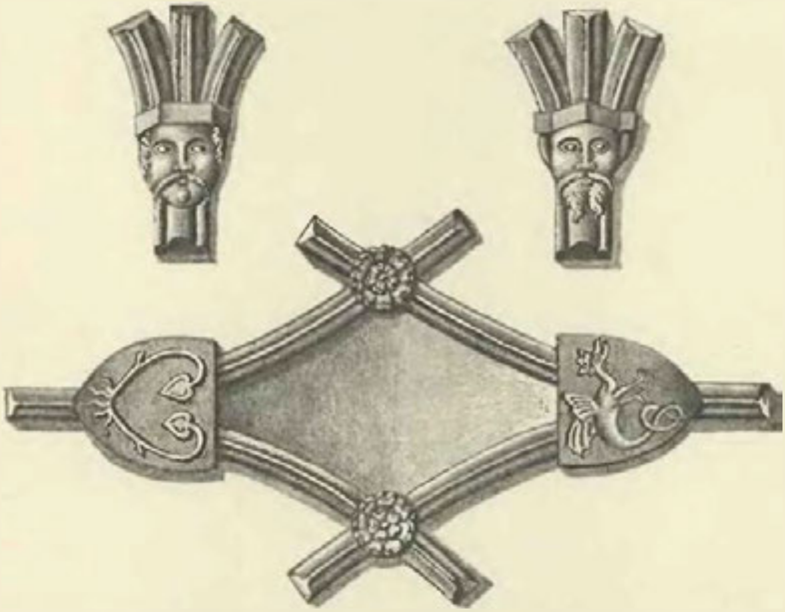
[4]) Rel. tab. II. 365. [5]) DD. 62 str. 72. [6]) Manské knihy Křivoklátské. [7]) Arch. č. I. 351. [8]) DZ. 7. G 13.

kostelu Stochovskému darovaný. Pod tou strání, kde jest tvrziště, první stavení ve Vašírově se jmenuje Sobínek. O tvrzi této není nám nic známo, neb ty zprávy, které o Sobínu máme, nevztahují se k tomuto místu, nýbrž k Sobínu u Litovic.

KAČICE.

Jihozápadně od Smečna jest ves Kačice, kdež také tvrz bývala, ale již před dávnými dobami zanikla. Odtud se nazýval r. 1318 *Zdeněk* neb *Zdeslav z Kačice*, jenž měl r. 1333 dorostlého syna *Ješka.*[1]) Roku 1373 připomíná se *Pešek.*[2]) Potom tu seděl *Ješek Kačírek*, jenž před r. 1385 zemřel. Od statku svého odprodal půl druhého lánu dědin a nivu *Fenclovi z Kačice.*[3]) Okolo r. 1390 seděl na Kačici vladyka *Sulek*, jenž na ní nějaký plat prodal,[4]) r. 1396 pak se připomíná *Herša z Kačice*, jenž byl dlužen faráři ve Strešecím nějaké peníze. Sulek měl pře s bratrem svým Maršem Vilšteinem z Libušína, které ukončeny výpovědí mocných oprávců (roku 1410), tak že obdržel Sulek za díl svůj otcovský 12 kop.[5]) Později (r. 1429) připomíná se *Jošt z Kačice* seděním na Kralupech, jemuž císař Zikmund (r. 1437) plat v Drastech náležející ke hradu Pražskému zapsal.[6]) Jeden dvůr ve vsi držel Frenclin (snad Fencl svrchupsaný), po němž následoval syn jeho Zikmund († j. r. 1437). Po jeho smrti zůstala vdova Kateřina, která se zase za Vácslava ze Slaného vdala. Ale v ty časy saženo na ten dvůr právem odúmrtním a přisouzen Vilémovi ze Žlutic, jenž pak práva svého Oldřichovi z Rynholce a Janovi, synu jeho, postoupil.[7]) Podobná pře byla o věno Vojslavy, vdovy po *Vrchotovi z Kačice*, jež bylo zapsáno na Kamenici a Úděšicích. Nápad po ní vyprosil si (r. 1437) *Ctibor ze Svojkova*, jsa tehda pánem na tvrzi Kačické.[8]) Týž držel také vsi zápisné

[1]) Tab. vet. 286. Reg. III. 102. [2]) Rel. tab I. 443. [3]) DD. 13 f. 239, rel. tab. I. 521. [4]) Rel. tab. I. 542. [5]) Arch. kapit. Plat ve vsi držel Matěj Zaběhlo († j. r. 1416). DD. 15 f. 396. [6]) Lib. III. Vet. urb. Prag. rkps. Strahovský. [7]) DD. 15 f. 407. [8]) DD. 15 f. 408.

Znaky Bořity z Martinic a Anny Dračické z Kunvaldu na stropě zámecké kaple Smečanské, jimi r. 1460 založené. Nahoře hlavice sloupové z téže kaple.

Honice a Rynholec, jež mu král Ladislav r. 1457 potvrdil.[1]) Toho roku vyprosil si všechnu odúmrť královskou, která by se na Kačici mohla najíti.[2]) Potomci jeho nazývali se Kapouny ze Svojkova. Ves Kačice bezpochyby za jich vlády rozdělena zůstala; jedna část dostala se potom ke statku Stochovskému a byla v držení Žejdliců ze Šenfeldu, druhá část připojena byla ke Kornhauzu a naposled se dostala Ludvíkovi Bezdružickému z Kolovrat. Ten prodal (r. 1550) dvory kmecí v Kačici *Janovi Bořitovi z Martinic*, jenž také r. 1551 půl vsi Kačice od Jiříka Žejdlice přikoupil.[3])

DOKZY.

Jižně od Smečna a severozápadně od Únhoště leží ves Dokzy za starých dob i Dokez řečená.[4]) Stávala tu tvrz, po níž není dnes ani památky. Z vladyk zdejších nejstarší nám známý (roku 1385) jest *Jakoubek z Dokze.*[5]) Roku 1405 soudili se spolu *Petr* a *Jan z Dokze* a *z Myslína* pro škody, které Jan v Dokzi způsobil.[6]) Jan měl syna Petra, který se oddal stavu duchovnímu a r. 1407 měl při s nějakým sousedem Novoměstským.[7]) Roku 1413 seděl tu *Chval z Očína*, jenž převzal na sebe povinnosť ke kostelu v Družci plat jistý vydávati.[8]) Byl v milosti u krále Vácslava, jenž mu daroval roku 1417 odúmrť ve Vinařicích a Pusté Dobré.[9]) Žil ještě r. 1430,[10]) sedě v Dokzích s manželkou svou Markétou, kteréž na statku věno zapsal. Když Markéta zemřela, bylo věno to roku 1454 ve Slaném za odúmrť královskou provoláno a králem Ladislavem uděleno *Jindřichovi z Vranlho,*[11]) jenž byl snad tehdejším držitelem statku. Jeho nástupce byl *Jan Bebták z Nedvídkova*, po jehož smrti jest celá ves Dokzy provolána a udělena *Rudolfovi z Nedvídkova*, jenž jest na ni r. 1485 úředníky dvorskými zveden.[12]) Na počátku 16. stol.

[1]) DZ. 22. A 23. [2]) DD. 16 f. 399. [3]) DZ. 9. J 15, 48. G 26. [4]) Viz Fr. Melichara Paměti okresu Unhoštského na str. 218. [5]) Rel. tab. I. 521. [6]) DD. 18 f. 116. [7]) Acta jud. [8]) Lib. erect. IX. Q 7. [9]) DD. 15 f. 97. [10]) Knihy městské Pražské č. 31 při DZ. [11]) DD 16, 393. [12]) DD. 23. N 11.

byla již tvrz zdejší pusta a se statkem rozdělena na dvě části či polovice.

Jedna polovice tvrze pusté a vsi dostala se *Zdeňkovi Kladenskému z Kladna* a jest od něho jako dávné dědictví po předcích r. 1544 přiznáním ve dsky vložena.[1]) Zdeněk právo své k této polovici odkázal *Jiříkovi Žďárskému ze Žďáru*, jehož potomci ji drželi ke statku Dobré až do konečného přivtělení k panství Tachlovskému.

Druhou polovici držel na počátku 16. století *Delfin z Haugvic* a spojil ji se zbožím svým Lukovským. Po jeho smrti vložil si ji syn jeho *Ruprecht Haugvic z Haugvic* ve dsky zemské r. 1545,[1]) ale prodal ještě téhož roku v Dogzi polovici tvrze pusté, dvoru popl. pustého, polovici vsi, v Družci polovici dvorů kmecích *Jiříkovi Žejdlicovi ze Šenfeldu* za 600 kop gr. Č.[2]) Potomek jeho *Ladislav* odsouzen jest roku 1623, 4. února všeho statku svého a místodržitel Karel z Lichtenšteina prodal roku 1623, 14. února jeden díl vsi Dokzy, totiž krčmu výsadní s 5 lidmi osedlými a jinými neosedlými atd. *Jaroslavovi Bořitě z Martinic* a na Smečně za 550 fl. rh.[3]) Od těch dob patřivala jedna polovice vsi ke Smečnu a druhá polovice k Tachlovicům.

---

[1]) DZ. 250. H 10.

[1]) DZ. H 18. [2]) DZ. 7. F 5. [3]) DZ. 194. G 27, 141. E 7. vkl. r. 1623 v sobotu po neděli Cantate.

KORNHAUZ ZÁMEK.

Severně od Strašecího a západně od Smečna rozkládá se městys Mšec na návrší mezi hojným a bujným stromovím a nad údolím, kteréž krášlí řady topolů, rozmanitá křoví a lesnaté stráně. Na východní straně dvora jest zámek, kterýž zakladatelé nazvali Kornhauz a jako pevnou tvrz vyzdvihli. Na ten čas tu není nic, co by dost málo na středověký hrad upomínalo. Zdá se, že byl Kornhauz na počátku 17. věku důkladně přestavěn, že z něho jen málo zbylo, a tyto zbytky dávno již zrušeny.

Na ten čas na západní straně před zámkem příkop bývalý jen tušíš, poněvadž se tu prostora dvoru poplužného jen málo k zámku sklání. Brána s průjezdem nejsou příliš staré. Také způsoba zámku, který jest do čtverhranu (se čtvrtou stranou prázdnou) založen, nesvědčí o velikém stáří, ovšem však, že kus za kusem přestavován. Praví se sice o něm roku 1613, že byl nedlouho před tím „naskrze, a to od nejmenšího až do největšího s nemalým nákladem vystavěn.“ Ale ze starých pamětí jde na jevo, že zámek byl o 50 let později na stavení velmi chatrný a mnohé jeho zdi na hlínu postaveny. Ze starších dob tehda zbývala tu ještě vysoká věž ze samého štukoví postavená, ale r. 1664 byla tak chatrna, že svršek její snesli a znova pokryli, aby kamení nepadalo na bránu blízko stojící. Pro chatrný stav zámku projednáno dílo r. 1675 s Dominikem Spinettou, mistrem zednickým, tak že potom šnek, kudy se nahoru chodilo, rozboural a pohodlné schody postavil a starý pilíř ve dvoře nahoru u hejtmanova bytu povýšil a až pod střechu vyzdvihl. Poněvadž byly posavadní pavlače jen dřevy podepřeny, uloženo Spinettovi, aby postavil prampouchy a sloučil je s prostředním pilířem. Tehda také zbytek věže zbořen a jeden roh chatrný na tu stranu k zahradě zbořen a znova postaven, tři arkýře, které byly u zámku, rozmetány a zdi všechny do jedné plochy upraveny. Roku 1721 shledalo se zase, že jsou některé části chatrné, a proto zdi venkovské škarpami podepřeny a všude železnými štáfy staženy. Při tom pak poslední zdi, které na hlínu stavěny byly, rozbořeny a znova vyzdviženy. Přes to i v letech 1760, 1769—1775, 1783—1784 a snad i později na zámku zdejším stavěno. Tímto častým přestavováním jednotlivých částí vyložíme si nesouměrné seřadění oken. Nejstarší památnosť zachovala se ve dvoře zámeckém v severním křídle. Tu jsou dva prampouchy štukovím obložené a nad nimi jest ozdobně vytesaný znak Štampachův ze Štampachu. V zámku jsou byty úředníkův a kanceláře, a několik světnic se ponechává pro pána panství.

Mšec povstal za dob dávných a stál již r. 1318, když tu vladyka *Dcheř* seděl.[1] Za nějaký čas nabyl ho *Albrecht z Kolovrat*, předek všech pozdějších pánů téhož hesla a nynějších hrabat Krakovských z Kolovrat. Roku 1361, když učinil námluvu o hranice mezi panstvím Křivoklátským a vesnicemi svými Mšecem a Žehrovici, ještě tuším sídla vladyckého ve Mšeci nebylo.[2] Ale nedlouho potom Albrecht, jenž byl maršálkem královė, tvrz novou tu vyzdvihl a ji jménem Kornhauz nazval. Za nějakou dobu následovalo i založení kláštera Ročovského (r. 1380). Tehda měl Albrecht již zrostlé syny a možná jest, že jednomu z nich Kornhauz k vládě odevzdal. Častěji se totiž čte tehda jméno Albrechta Kornhauzského, ale nelze poznati, má-li se na otce nebo syna rozuměti. Jisto jest, že když Markvart z Vartemberka, první od smrti císaře Karla, nepokoje v zemi způsobil a proti králi Vácslavovi se vzbouřil, nějaký pán z Kolovrat

---

[1]) Tab. vet. 77. [2]) Glafey, Anecd. I. 584.

jemu z Kornhauzu pomáhal. Ale po zkrocení a zajetí Markvartově (roku 1388) přitrhlo vojsko královo ke Kornhauzu, jenž byl dobyt a rozbořen.

Praotcem pozdějších pánů *Kornhauzských z Kolovrat* byl *Mikeš*, syn Albrechtův, jenž se od r. 1369 s otcem svým připomíná. Po smrti otce svého († r. 1391) držel za díl Kornhauz, ale zemřel tuším již r. 1492, poněvadž se potom jen sirotci po něm zůstalí připomínají. Mikulášovi synové se sice zřejmě nepřipomínají, ale jiní to býti nemohli než *Albrecht* a *Jan* bratří, kteří potom Kornhauz drželi. Albrecht vstoupil r. 1406 v příměří s Bočkem z Poděbrad a držel Kornhauz r. 1408 společně s bratrem Janem, ale později jej tomuto pustil. Jan se připomíná ve mnohých jednáních veřejných i soukromých až do r. 1437. Dcera jeho Eliška vdána byla za Jana Roháče z Dubé, proslulého hejtmana strany Táborské. O synech nám není nic známo, ale není pochyby, že jedním ze synův byl *Jan z Kolovrat a z Kornhauzu*, který se v l. 1456—1474 připomíná. Jiným snad synem byl *Zbyněk*, jenž se od r. 1455 často v pamětech tehdejší doby připomíná. Týž zachovával věrnosť králi Jiříkovi Poděbradskému a proto jest ustanoven roku 1470, aby řídil pole z kraje Slanského. Poslední jeho dni, když již u vysokém stáří postaven byl, strpčeny mu skrze syna jeho Jindřicha. Zdá se, že Zbyněk příliš dobře nehospodařil, neboť ačkoliv měl pěkný statek, přece jednou tři číše stříbrné a koflík stříbrný pozlacený strýci svému Mikšovi Žehrovskému zastavil. Zdá se, že Jindřich ty a takové věci těžce nesl a obávaje se, aby statek příliš ztenčen nebyl, a léta svá dávno již maje, na otci žádal, aby mu Kornhauzu postoupil. Po nějakém otálení přinucen jest pán k tomu, a poněvadž by byl s nesmírnou hořkostí snášel, aby nebydlel na sídle, kteréž držel půl století, odejel do Prahy, poručiv manželce své Kateřině z Dubé, aby na místě jeho statku i s dobytkem a dvojími koňmi postupovala. Stalo se to o sv. Jakubě tuším l. 1501. Paní postupujíc statku Jindřichovi, pravila: „Milý pane synu! teď máte dvoje koně a krávy a šatuov také, sečť sem mohla býti, a jiné hospodářství; opatrujtež sobě, učinilať sem ráda, seč sem kolivěk mohla býti." Nesynovská a vskutku urputná mysl Jindřichova ukázala se hned po tomto postupování. Pokoje vymíněné bez vůle otcovy otvíral a knihy tam nalezené pobral. Hned potom kázal volati po městech, aby ti lidé, kteří pro přísnosť otcovu odešli, zase se k němu navrátili, že chce s nimi tak milostivě nakládati, že musí každý dobrý pochváliti. Za nedlouho přišlo i k soudům. Jindřich vinil otce svého, že mu smlouvy nedržel a překážky činí, že mu nevydal majestáty, listy a zápisy na Kornhauz. I po rozsouzení těchto věcí těžce obviňoval otce svého a psaními mnohými a důtklivými slovy se ho dotýkal, že by měl býti vymýtěn od jiných otcův a té poctivosti a cti hoden od něho není, co jsou synové otcům svým povinni. I mateře své neušetřil Jindřich. Bylať si paní Kateřina v jedné ceduli smluvní nějaký len vymínila, a když dozrál, kázala jej děvečkám svým potrhati, ale Jindřich pohnal ji proto z pychu. Půhony nešly teď jen od syna na otce, nýbrž i od otce na syna, poněvadž Jindřich maje opatrovati bratry své, zvláště Jana, ničímž ho neopatřil, tak že mu otec sám sukni kupoval a také na stravu naň nakládal. Bylo to věcí skorem neslýchanou, aby se otec a syn takto k sobě měli, a dotýkalo se nejvýše cti celého rodu a všech příbuzných. To bylo příčinou, že v to někteří strýcové vkročili a položivše si sjezd rodinný do Mělníka, tu mocnou výpověď mezi oběma učinili (r. 1503). Vypověděno tu, že Jindřich nařčení svého, že mu otec smlouvy nezdržel, ničímž neprovedl, že tím Zbyněk na své pověsti dobré nic neztratil a Jindřich že ona hanlivá slova o otci svém psáti neměl. Jindřich odsouzen, aby se k otci podlé smlouvy zachoval, pro nevydání čeledi otci pokutu zaplatil a co otec na opatření bratří naložil, zaplatil. Zbyňkovi pak poručeno, aby Jindřichovi listy na to zboží vydal. Zbyněk žil ještě r. 1506, avšak r. 1511 byl již mrtev.[1])

Také Jindřich dobře nehospodařil a starodávného sídla rodiny své udržeti nemohl. Již r. 1506 nacházel se v držení Kornhauzu *Mikuláš Žehrovský z Kolovrat*, purkrabě Karlšteinský.[2]) Když tento r. 1510 zemřel, zůstal po něm sirotek neznámého jména, jehož poručníkem stal se *Jiřík Buštěhradský z Kolovrat*. Týž ujal Kornhauz i Žehrovice a jiná zboží; byl také nejv. sudí a znám jest jako nepřítel stavu městského. Zemřel r. 1528, odkázav všechen statek strýci svému *Janovi*, však aby ho nabyl teprve tehda, až by Eliška z Fictum, manželka Jiříkova, zemřela nebo stav svůj vdovský změnila.[3]) Ale při smrti jeho byl již Jan mrtev (neb padl r. 1526 u Muháče). Eliška pak žila ještě několik let († před r. 1540). Mezi tím vyskytuje se (r. 1536—1538) *Václav Budovec z Budova* jako pán na Kornhauze.[4]) Nedlouho potom ujal Kornhauz *Jetřich*, syn Janův, který velikou část statku svého promrhal a r. 1547 zemřel. Co statku po něm zůstalo, dostalo se pak strýcům jeho *Janovi Vladislavovi* a *Ludvíkovi* bratřím Bezdružickým z Kolovrat, kteří se o něj r. 1548 podělili. Při tom obdržel Ludvík zámek Kornhauz se dvorem a městečkem a vsi Milý, Srby, Lhotu, Žehrovice, Třtici, Honice, Třebichovice, Hořešovice, Loděnici, Kačici a právo, aby si mohl vsi zastavené Pozdeň a Bdín vyplatiti.[5]) Na statku tomto nacházely se mnohé závady,

[1]) Děje pp. z Kolovrat (MS.) [2]) Arch. c. k. panství. [3]) DZ. 6. E. 5. [4]) Reg. kom. soudu. [5]) DZ. 49. A 19—28.

pro kteréžto Ludvík byl nucen některé části tohoto dílu prodávati. Nedlouho po r. 1554 zemřel. Syn jeho *Jan* oženil se s Markétou z Roupova, jíž r. 1560 na Žehrovicích a Loděnici věnoval, ale prodal tyto vesnice a potom r. 1569 statek Kornhauzský velice ztenčený, k němuž mimo zámek, dvůr a městečko jen dvůr zemanský v Třtici náležel, *Bedřichovi Míčanovi z Klinšteina.* [1]) Tento věnoval r. 1580 na Kornhauze manželce své Apoléně z Valdšteina, kterou byl toho roku pojal a jížto dosti vychváliti nemohl, kterak jej v nemoci opatrovala, když na Kornhauze ležel. [2]) Roku 1582 učinil smlouvu s Janem, synem svým z prvního manželství; nebo poněvadž tento „z vůle pána Boha všemohoucího a dobrou volí pana otce svého i také radou a fedruňkem pánův a přátel se oženil," Bedřich uvolil se mu k tomu „předsevzetí křesťanskému a k živnosti" 10.000 kop míš. dáti. [3]) Tento Jan byv r. 1580 na Peruci, v noci něčeho se ze spaní zděsil a tak se lekl, že chtěl z okna vyskočiti; z toho pominul se smyslem, tak že jej musili svázati. Ale potom se zase uzdravil. Bedřich prodal nedlouho před svou smrtí (před r. 1586) zámek Kornhauz s panstvím *Matyášovi Štampachovi ze Štampachu.* [4]) Pán tento v mnohých věcech byl zběhlý, nebo v mladosti své v rozličných krajinách (ve Vlaších, Francii, Uhřích a Říši) býval a pro Paprockého paměti o rodu Štampachů po všech krajích tak snažně a bedlivě sbíral, že tento rod nejobšírněji ze všech popsán býti mohl. [5]) Nemaje dětí, činil dobrodiní poddaným svým; dal r. 1601 veliký zvon do kostela zdejšího uliti, a zámek zdejší „od nejmenšího až do největšího s nemalým nákladem na památku svou" znova vyzdvihl. Při zámku zřídil zahradu kořennou vedlé umění zahradnického všelijakým kořením a kvítím pěkně vysázenou, též besídku (lusthauz) při samém zámku velice nákladně vystavenou, oboru pro vysokou zvěř též nákladnou blízko zámku a konečně luhy bažantí. Panství Kornhauzské přikupováním nemálo rozšířené a Mašťov s příslušenstvím odkázal posledním svým pořízením *Janovi Rejchartovi*, synovci svému, zřídiv z obou panství statek nápadní, v jehož držení vždy nejstarší a nejbližší krevní strýcové po sobě následovati měli. Zemřel r. 1615. [6]) Dotčený Jan Rejchart v mládí svém také rozličné krajiny procestoval; zejména byl r. 1591 s císařským poselstvím v Cařihradě, kdež od žoldána zlatohlavovým oděvem obdarován, a r. 1594 doprovázel císařského posla do Moskvy. [7]) Když zemřel, nenásledoval po něm syn jeho, nýbrž *Jan Jindřich*, nejstarší jeho synovec, podlé práva nápadního. Tento přidržel se r. 1618 stavův odbojných a direktorům se ohlašoval v tom, že při nich nejen radou i skutkem jako věrný patriota státi, nýbrž i pokud by toho potřeba ukazovala, i hrdlo své nechati chce. Když falckrabě Bedřich do Čech přijel, přijal ho Jan Jindřich na Kornhauze s velikou vzácností a znamenitě ho uhostil, z čehož se potom vychloubal a za veliké štěstí sobě pokládal, že takového velikého mocnáře ve svém příbytku častoval. A poněvadž nad to poddané své do boje vypravoval, odsouzen jest r. 1622 polovice jmění svého. [8]) Kornhauz zabrán s jinými statky již před odsouzením a zastaven napřed (r. 1621) *Elišce Popelové z Lobkovic*, ale ještě toho roku dne 21. července rozkázáno knížeti z Lichtenšteina, aby ho postoupil *Vratislavovi* hraběti z *Fyrštemberka.* Darování na ten statek, kterýž byl postoupen na uhrazení dluhů hraběti povinných, napsáno teprve r. 1623, při čemž císaři myslivosť vyhrazena. [9]) Mezitím se Jan Jindřich dosti nuzně živil a opustiv vlasť svou pro víru (r. 1628) do Annaberku v Sasích se vystěhoval, kdež s manželkou a 9 dítkami v největší nouzi a bídě žil, poněvadž se mu z polovice jeho ponechané do r. 1631 nic nedostalo. Z té příčiny přijel toho roku při vpádu saském do Čech, ujal se statku Kornhauzu a se správcem téhož statku zle nakládal. Protož r. 1634 všeho statku a všech pohledaností svých jest odsouzen. [10])

Na prosbu *Lavinie* roz. *Gonzágové*, vdovy Vratislavovy, rozkázal císař Ferdinand (r. 1634), aby jí statek Kornhauz ve dsky zemské vložen byl. Paní tato zdědivši Kornhauz po manželu svém, vdala se v druhém loži za Otu Bedřicha hraběte z Harachu. To bylo příčinou, že po smrti její pře povstala mezi oběma rody, z nichž každý právo ke Kornhauzu si osoboval. Teprve roku 1639 učiněno mezi oběma porovnání takové, aby se Kornhauz dětem Vratislavovým dostal. Ale když synáček jeho *František Vratislav* r. 1641 zemřel, teprve desátého roku věku svého se dočkav, zdědila Kornhauz sestra jeho *Marie Eleonora* vdaná hraběnka z *Hohenembsu;* tato pak prodala jej r. 1662 *Janovi Adolfovi* hraběti ze *Švarcenberka* za 60.000 fl. r., jehožto rodu jasnému posud náleží. [11])

Za vlády Švarcenberků na zámku zdejším již sešlém nemálo stavěno, při čemž bohužel staré památky jeho byly zničeny, jakož i svrchu vypravováno.

---

[1]) DZ. 13. L 19, 16. K 11, 59. H 2. [2]) DZ. 20. O 7. Březan o pánech z Klinšteina. [3]) DZ. 65. P 21. [4]) DZ. 23. D 18. [5]) Paprocký o st. ryt. 167. [6]) DZ. 137. H 26. [7]) Paprocký tamže. [8]) Bílek, děje konf. [9]) Rodinný arch. Fyrštemb. [10]) Bílek, Pešek, Exul. 47. [11]) Arch. rodinný, DZ. 113. M 7, 314. G 4.

TVRZE V OKOLÍ MŠECE.

ŽEHROVICE.

Ve vsi Žehrovicích (jihovýchodně ode Mšece) bývala před časy tvrz. Stávala u dvora v těch místech, kterým se posud „na baště" říká. Poněvadž jsou dvoje Žehrovice blízko sebe, totiž tyto a Žehrovice kamenné u Kladna, nelze starší osudy našich Žehrovic s úplnou jistotou vypsati. Tak na př. nelze říci o *Havlovi s Žehrovic* (r. 1318), ze kterých Žehrovic pocházel. [1]) Od 14. století byla jedna část vsi v držení pánů z *Kolovrat* a držena tušim napřed ke Kornhauzu. Jinou část držel Oldřich z Telec, od něhož ji koupil Sulek († j. 1395). Po smrti jeho dostal díl tento *Mikuláš Haláč z Dobré* jako manství Vyšehradské. [2]) Po Haláči držela dcera jeho Markéta dvůr manský v Žehrovicích a zapsala jej *Chotkovi z Vojnina* (r. 1440). *Jindřich* pak, syn tohoto, jej prodal r. 1457 Jindřichovi Žehrovskému z Kolovrat. [3])

Pošlost *Žehrovských z Kolovrat* bezpochyby má za praotce společného s Kornhauzskými z Kolovrat Mikuláše, jenž Kornhauz po otci držel. Předek jejich snad byl Albrecht, syn Mikulášův, jenž do r. 1408 Kornhauz držel. Od r. 1416 vyskytuje se *Jan z Kolovrat* seděním v Žehrovicích, jenž se skrze manželku svou Elišku, vdovu po Haimanovi Ordofovi, v držení Dolan a Úbošťan dostal. Žil ještě r. 1437, avšak r. 1445 byl již mrtev. *Jindřich z Kolovrat* a *z Žehrovic* připomíná se od r. 1452 několikráte a měl s Chotky pře o manskou část Žehrovic, kteréž se skončily tak, že Jindřich dvůr manský r. 1457 koupil. *Jan Žehrovský*, proslulý svými cestami, byl jeho syn. Teuto účasten byl již r. 1450 půtek proti Míšňanům. Když král Jiří r. 1465 Lva z Rožmitála s poselstvím do západních zemí poslal, provázel ho též Jan a proslavil se na těch cestách jako smělý a silný bojovník. Sílu svou ukázal zejména v Bruselu (v lednu r. 1466), kdež přemohl šermíře v zemích Burgundských proslulého a ukázav způsob české kolby, proti panu Lvu prudce koně svého pustil, ale ač dřevce zlámal, přece s koně nespadl. Když pak koně pobídnuv proti zdi se vydal, že kůň se na zadní postavil, ale Žehrovský přece seděti zůstal, mluvilo se o něm, to že není obyčejný člověk, nýbrž potomek gigantů předvěkých. I v jiných zápasech pozdějších se vyznamenal. Vrátiv se domů, věrně se krále Jiříka přidržel, jehož živobytím, ač jen na krátkou dobu, přečkal. Zemřel r. 1473 dne 5. srpna a pohřben v Kolíně n. L. [1]) Současně žil také *Mikeš z Kolovrat* a *z Žehrovic*, jenž se od 1456 několi–

[1]) Tab. vet. 278.

[2]) DD. 14 f. 292, 294. Také Petr střelec († j. 1398) a současně Mikeš Rys z Vraního měli tu statky. O tomto k r. 1400 manual v arch. kapit. Praž. f. 266. Také tu seděl Zdislav z Žehrovic, odjinud z Neprobylic (r. 1404, lib. erect. XIII. a f. 125), ale kde seděli Štěpán (r. 1404) a Linhart z Žehrovic (r. 1407, DD. 14 f. 312, 15 f. 405), nevíme.

[3]) DD. 61 str. 296, 428.

[1]) Děje pp. z Kolovrat.

Město Slaný podlé rytiny z roku 1602.

kráte připomíná, a ještě r. 1496 žil, nazývaje se starším. *Mikeš mladší Žehrovský z Kolovrat* (r. 1488 atd.) držel Žehrovice a Chodžov; stal se r. 1502 hejtmanem kraje Slanského a r. 1506 purkrabí na Karlšteině. Získal Kornhauz a jiná zboží a zemřel r. 1510, jsa posledním této pošlosti. Žehrovice zůstaly od té doby při Kornhauzu a tvrz zdejší i se dvorem spustla. Roku 1561 prodali Jan a Zdislav Abdon bratří Bezdružičtí z Kolovrat ves Žehrovice s pustým zámkem a dvorem (zase vystavěným) a ves Loděnici *Bedřichovi Míčanovi z Klinšteina*;[1]) ten pak přikoupil některé vesnice okolní, a když r. 1569 koupil Kornhauz, spojeny s ním Žehrovice zase.

ČELECHOVICE.

Nedaleko Žehrovic jest ves Čelechovice, v níž v 15. století také tvrz bývala. Roku 1358 seděl na ní *Ješek Ročovec*,[2]) o němž již mluveno bylo na str. 149. Asi okolo r. 1398 prodal Čelechovice a seděl tu potom jakýsi *Petr*. Tento daroval r. 1410 kostelu Stochovskému plat půl kopy na rychtě Čelechovské, a to na spásu duše Petra otce a Bětky matky.[3]) I v pozdějších dobách setkáváme se s vladykami, kteří se po této vsi psali, jako na př. s *Janem z Čelechovic*, jenž r. 1453 Sasům opověděl.[4]) Mezitím byly Čelechovice v držení *Štukův*, a poněvadž bez dědicův zemřeli, udělil král Ladislav právo své odumrtní (roku 1454 *Alšovi ze Šternberka*, ale ani ten ani potomci jeho práva svého nedovedli; v držení tvrze, dvoru a části vsi, kteráž k ní patřívala, zůstali *Jakub*, *Jindřich* a *Zdeněk* bratří *Štukové z Pytkovic* a Johanka, sestra jejich.[5]) Již tehda bylo právem, že Čelechovice celému rodu Štukův patřily a že je vždy nejstarší z rodu držel; tak se přiznal i k právu tomu *Jan Kamenický z Pytkovic*, i to znáti dávaje, že „před lety, o kterýchž paměti lidské není,“ týž řád ustaven.[6]) Za té doby byla tuším již tvrz pustá.[7]) Vesnici držel pak *Zdeněk Pytkovský* a prodal od ní 9 dvorů kmecích Hertvíkovi Žejdlicovi ze Šenfeldu a na Lánech a jinou část (r. 1575) Bedřichovi Míčanovi. Ostatek držel Zdeněk až do smrti, a když před r. 1595 zemřel, spravovala jej vdova Barbora. Roku 1595 prodala jej Jiřímu Bořitovi z Martinic.[8]) Od té doby patřil díl vsi ke Kornhauzu a díl ke Smečnu.

Náhrobek Jana Žehrovského z Kolovrat.

SRBEČ.

Severozápadně ode Mšece jest kostelní ves Srbeč, v níž před časy tvrz stávala. Ještě v 17. století byl tu „čistý a zvenčí úbledný zámek.“ Ves sama s podacím kostelním patřívala ve 14. věku *k proboštství kostela Mělnického*, ale jest i možná věc, že nějaká část vesnice byla v držení vladyckém. Připomínají se zejména r. 1421 *Martin* a *Diviš z Srbče*, z nichž onen se stal toho roku mincmistrem v Praze, tento urburéřem na Horách Kutných.[9]) Ve válkách husitských dostala se Srbeč v moc kališníkův, kdežto z katolické strany si vládu nad ní *Jaroslav Plichta z Žerotína* osoboval. Roku 1475 přeli se o tuto ves *Jindřich Míčan z Klinšteina* a *Zbyněk Kornhauzský z Kolovrat*.[1]) Asi v ty doby stala se dědičnou a postavena tu tvrz. Roku 1535 prodal *Albrecht Šlik z Holíče* tvrz, dvůr a ves Srbeč *Jetřichovi Reichlovi z Reichu*.[2]) Tento v mládí svém byl s jedním pánem z Kolovrat (Janem Buštěhradským) u božího hrobu, a tu na památku vložil na hrob svůj prsten, v němž byl kámen karneol. S týmž pánem z Kolovrat byl také v bitvě u Muhače, z níž šťastně vyvázl a domů se vrátil. V postě r. 1566 byl v Augšpurce při dvoře císaře Maximiliana, maje sebou syna svého *Adama*. Tento v noci na den 25. března příhodou nešťastnou od Jiříka Dohalského zavražděn. Bylo sice hned poručeno, aby se město zavřelo a tam vrahu aby konec na hrdle učiněn byl, ale on potají z města v hnoji vyvezen byv, ujel do Uher a tam se v nějakém klášteře zdržoval až do smrti. Vrátiv se Jetřich do Čech ještě toho roku učinil své poslední pořízení, jímž statek dcerám svým Evě a Kateřině odkázal, a zemřel r. 1575, jsa rodu tohoto poslední po meči.[3])

Dotčené dcery rozdělily se roku 1575 o jmění otcovské. Při tom dostaly se Srbeč, Milá a Řešice Evě, manželce Adama Hrušky z Března († r. 1581), a Kateřina obdržela vsi Pozdeň a oboje Hořešovice, Pochvalov, Kroučovou a dvory kmecí v Žichovci a Čeradicích.[4]) Po smrti prvního svého manžela vdala se Eva za *Matyáše z Štampachu*, jemuž r. 1584 tvrz Srbeč zapsala, ale potom synové její z prvního manželství tomu odpor učinili a tak byl přinucen Matyáš (r. 1591), aby jim díl jejich na penězích vyplatil.[5]) Od té doby patřila Srbeč ke Kornhauzu.

PŘERUBENICE.

Západně od Srbče v Přerubenicích bývala tvrz a starodávné sídlo zemanské, na němž seděli r. 1318 *Zdeněk* a *Předvoj z Přerubenic*.[6]) Ve 14. věku byla ves, jak se zdá, rozdělena. Na jedné části seděli bratří *Přibík* († j. 1394), *Štěpán*, *Ješek* a *Kuba*, druhá část s Kalivodou patřila rodu *Hrabáňův z Přerubenic*, kteří na štítě svém klobouk s peřím nosívali. *Petr Hrabaně z Kalivod* († c. 1391) a *Petr* synovec jeho darovali r. 1389 almužnu ke kostelu Srbečskému na statcích svých Kalivodě a Přerubenicích.[7]) Petr mladší žil ještě r. 1406.[8]) Jiný (podlé našeho smýšlení) Petr žil roku 1456, jsa tuším služebníkem pánů Smiřických.[9]) Pak se však rodina ta ze Slánska vyprodala a do Čáslavska vystěhovala, kdež dlouho na Pečkách seděla.

Roku 1524 seděla na Přerubenicích Dorota z Velikého Lipna.[10]) Později tu seděl *Jindřich Hořešovec z Libošína*. Týž vložil si v obnovené dsky zemské Přerubenice tvrz, dvůr popl. a ves, vsi Dubčice, Kalivodu celé a vsi Zálezly a Cupkov pusté.[11]) Zdá se, že Jindřich hned potom zemřel, nebo ještě téhož roku držela Mandaléna z Libošína polovici statku Přerubenského a zapisovala jej manželu svému Vilémovi Dlaskovi ze Vchynic.[12]) Druhá polovice patřila tuším *Václavovi Litmírovi z Háje*, a poněvadž se tento r. 1555 v držení Přerubenic samých a Mandaléna v držení Kalivody vyskytuje, zdá

[1]) DZ. 15. D 5. [2]) Arch. Roudnický. Viz Rel. tab. I. 579. [3]) Lib. erect. VIII. 110. [4]) Arch. Drážďan. [5]) DD. 16 f. 387. Část vsi snad drželi Čelechovci z Kralovic. (Rel. tab. II. 363.) Ze zboží Štukovského vycházely platy ke špitálu u sv. Ambrože. (Viz arch. č. VII. 533.) [6]) DZ. 250. E 4. [7]) DZ. 60. G 9. [8]) DZ. 170. P 24. [9]) Lib. conf. arch. č. I. 206, 208.

[1]) Arch. č. VII. 490. [2]) DZ. 1. A 10. Markéta pochována v Kladně. Zemřela prý r. 1587. (Viz Pam. arch. II. 61.) [3]) Paprocký o st. ryt. 167, 254. DZ. 18. L 9, Pam. arch. VI. 109. [4]) Archiv DZ. XVI. [5]) DZ. 21. L 12 a 167. M 21. [6]) Tab. vet. 203. [7]) DD. 13 f. 245, 247, lib. erect. XII. 21. [8]) Lib. erect. X. 75. [9]) Arch. Třeboň. [10]) Reg. kom. soudu. Viz i Pam. arch. VIII. 416. [11]) DZ. 250. B 12. [12]) DZm. 226. E 13.

se, že se o Přerubenský statek takovýmto způsobem rozdělili. Vácslav věnoval roku 1555 na Přerubenicích manželce své Žofii Stošovně z Kounic[1]) a soudil se r. 1557 s Petrem, farářem ve Kvílicích, poněvadž mu tento toho času, než se oženil s Žofií, připovídal, když se ožení, že mu damašku s kabát koupiti a dáti chce, ale pak nedal.[2]) Po druhé se oženil Vácslav s Veronikou ze Vchynic a ji také r. 1559 na Přerubenicích věnoval.[3]) Zemřel před r. 1567 a v držení téhož statku následoval po něm syn jeho *Jiřík*, který ještě r. 1577 žil a tehda díl svůj na statku Kalivodském prodal. Po něm dostal se statek Přerubenský *Lidmile ze Štampachu*, manželce Volfa z Vřesovic a z Doubravské hory. Tato prodala r. 1597 tvrz, dvůr a ves Přerubenice, ves Dučice a díl svůj v Milém *Matyášovi ze Štampachu* na Srbči a Kornhauze, hejtmanu kraje Slánského.[4]) Od té doby patřily Přerubenice k panství Kornhauzskému.

KALIVODA.

V Kalivodě blízko Přerubenic ležící bývala také tvrz, ale není známo, jestli tu stávala již ve 14. věku, kdež Kalivoda byla zemanským sídlem, aneb postavena teprve v 16. století, když se stala Kalivoda statkem samostatným. Osudy starší její stýkají se s osudy Přerubenskými, jak již svrchu vypravováno. Po smrti Jindřicha Hořešovce dostala Kalivodu *Mandaléna Hořešovcova z Libošína*, jež ovdověvši po Vilémovi Dlaskovi ze Vchynic zapsala r. 1569 tvrz Kalivodu se dvorem a vsí, avšak teprve po smrti své *Anně z Baršov*, manželce *Jana Velemyského z Velemyšlovsi*.[5]) Později učinila ještě pořízení takové, že se měly z toho statku peníze Jiříkovi Litmírovi z Háje vydati. O tu věc se dotčení dědicové r. 1577 smlouvali a poněvadž ani jeden ani druhý tolik neměl, aby spoluúčastníka splatil, prodali Litmír a synové Annini tvrz, dvůr a ves Kalivodu *Adamovi Hruškovi z Března* a na Citolibi.[6]) Potom tvrz zdejší od pánův opuštěna a člověku robotnému pronajata. Roku 1596 prodali Hanuš, Adam a Karel bratří Hruškové „tvrz Kalivod, na kteréž na ten čas poplatní člověk jest,“ a vše příslušenství *Matyáši Štampachovi z Štampachu*.[7])

HOŘEŠOVICE.

Severně od Kornhauzu jest ves farní Hořešovice, ve kteréž také tvrz bývala. Ves tato patří k oněm vesnicím, ve kterýchž bývaly jenom zemanské statky, tedy dvorce jen svobodníky vzdělané, a v nichž se stav sedlský robotný teprve z podsedkův a čeládky vyvinul. Již na počátku 14. věku připomíná se tu 6 vladyk, totiž Bušek, Heřman, Jiřík, Přibyslav, Štěpán a Zdislav.[8]) Podací kostelní pak vykonávalo r. 1372 jedenácte účastníků, z nichž *Přibek*, *Ojíř*, *Staniš* (tento i r. 1388), *Heřman*, *Beneš* a *Ondřej* po Hořešovicích se psali. A pochybujeme, že byli všichni rodu jednoho, a také, jak se zdá, nejsou tu všichni, neb r. 1373 připomíná se také *Přech z Hořešovic*.[9]) K r. 1381 dovídáme se, že Ofka, Martin Kožíšek a Přibík řečený Hlávka, držitelé dvorů v Hořešovicích, zemřeli a že po Ofce držel dvůr *Jakoubek*.[10]) K r. 1385 dovídáme se, že jeden dvůr držel *Bohuněk* a z něho povinen byl dávati úrok ke klášteru sv. Ducha v Praze.[11]) Ale již tehda začalo zcelování. Tak na př. měl Jakoubek dvůr svrchní řečený Přechovský a dvůr dolejší kněžský a jiné dvory, maje za manželku Skonku, která byla sestrou n. Přechovou, avšak o jmění někdy Ofčino a Přechovo stál (r. 1400) Mareš z Lipna, vyprosiv si je na králi, a některou část obdržel.[12]) Kromě Jakoubka a Bohunka jest znám *Jan Racek z Hořešoviček* k r. 1390, *Vácslav* a *Jan* k r. 1408.[13])

[1]) DZ. 11. L 8. [2]) Reg. 17 F. kom. N 1. [3]) DZ. 13. J 8. [4]) DZ. 180. C 26. [5]) DZ. 16. F 18. [6]) DZ. 19. O 13, 63. A 30. [7]) DZ. 127. B 12. [8]) Tab. vet. [9]) Rel. tab. I. 443, 524, lib. conf. [10]) DD. 13 f. 230. [11]) Arch. bibl. Praž. [12]) DD. 13 f. 238, arch. č. I. 392, 394. [13]) Lib. erect. XII. 58, acta jud.

Od r. 1398 připomíná se několikráte *Záviše* řečený *Burda z Hořešovic*, jenž byl ženat s Eliškou, dcerou Zdislavovou z Libořic (r. 1400). S ním se připomíná r. 1406 bratr *Sezema*,[1]) tuším týž, který byl komorníkem (r. 1403—1418) a pak se z Hořešovic vyprodal, podržev si tu jen plat 10 kop. Jsa pak měšťanem Pražským, držel tu dva domy, jež krátce před svou smrtí († r. 1419 v říjnu) manželce své Lidmile odkázal. O dědiny po něm pozůstalé byl spor proto, poněvadž se na úrok jeho na Hořešovicích zapsaný právem odúmrtním sahalo. Při tom dovídáme se, že žili tehda také Záviše, Buzek, Jan a Byčen bratří z Hořešovic.[2]) Něco mladší než tento Sezima byl druhý *Sesima z Hořešovic*, jehož obraz a znak jsme v II. díle na str. 217. podali.[3]) Od r. 1401 vyskytuje se jako držitel dvorů n. Ojířova a Jakoubkova a učinil toho roku směnu nějakou s farářem Hořešovským;[4]) od r. 1402 byl písařem desk dvorských a r. 1413 stal se místosudím dvoru král., ve kterémžto důstojenství až do smrti krále Vácslava setrval.[5]) K vůli svému úřadu bydlíval v Praze v domě proti škole Svatomářské, který byl od konventu kláštera Matky boží koupil. S manželkou svou Barborou měl jedinou dceru Kateřinu, kterouž vdal za *Jindřicha ze Zvoleňovsi* a jemu všechno své jmění v Hořešovicích Velkých a Malých postoupil. Potom také Lidmila Sezimova plat 10 kop, kterýž po muži svém zdědila, témuž Jindřichovi (r. 1423) prodala.[6]) Poslední zmínku o Sezimovi našli jsme k r. 1431, kdež zapsal věno manželce své Barboře. Té bylo totiž prvotně věnováno v Malých Hořešovicích na dvoře Rackovském, ale pak po letech převedeno to věno na Velké Hořešovice, na dvory Ojířovský a Jakoubkovský.[7]) Kdy zemřel, není nám známo.

Matouš z Hořešovic (téhož erbu jako Doupovci a Budovci), jenž se stranou pod obojí v poli pracoval (r. 1432), byl bezpochyby příbuzný Sezemy komorníka a snad syn jeho.[8]) Proti tomu byli *Vácslav Hořešovec* (r. 1420) a *Prokop* a *Jan* bratří z *Hořešovic* ve službách krále Zikmunda. Tito dva obdrželi r. 1437 zápisně duchovenství v Čeradicích.[9]) Jednu část Hořešovic držel v ty časy *Zdislav Hořešovec z Libošína*, jenž prodal r. 1437 dědictví své v Sabenicích a na Hořešovicích ještě r. 1445 seděl,[10]) kdežto současně (r. 1444) držel *Jan Hořešák z Hořešovic* dvůr v Želevicích.[11]) Po Zdislavovi držel Hořešovice syn (?) jeho *Albrecht* (r. 1454). Týž držel s první manželkou svou Ofkou z Tuchořic (r. 1469) ves Levonice, a s druhou Dorotou z Lipna (r. 1476) dům v Lounech.[12])

Na počátku 16. století zanikla tu sídla šlechtická. Jednu část obou Hořešovic se dvorem drželi ke hradu Žirotínu, ta pak s jinými vesnicemi dostala se r. 1566 Bedřichovi Míčanovi z Klinšteina a připojena potom ke Kornhauzu.[13]) Druhá část držena k Srbči a dostala se za díl Kateřině Žďárské z Reichu; r. 1628 pak prodal Florian Jetřich Žďárský ze Žďáru tento svůj podíl k panství Zlonickému.[14])

ŘEŠICE.

Severně od Kornhauzu jest ves Řešice, na níž seděl r. 1266 vladyka *Budislav*.[15]) Roku 1362 vycházel z této vsi plat k oltáři sv. Urbana v kostele Svatovítském, jejž byl daroval probošt Záviše z Račiněvsi, ale byl-li on také držitelem vesnice, není známo.[16]) Později nabyl tvrze zdejší a vsi *Petřík z Hostivař*. Roku 1403 daroval s Vítkem z Hostivař a *Mikšem z Řešic*

[1]) Acta jud. lib. conf. [2]) DD. 15 f. 400—403, lib. III. Vet. urb. Prag. 139. Tomek, d. P. V. 41. [3]) Tu jest opraviti v podpise chybu, že zemřel roku 1419, k čemuž jsme svedeni Synch. přehledem Palackého. [4]) Lib. erect. VI. 176. [5]) Acta jud. [6]) Arch. Svatomář. Lib. III. Vet. urb. Prag. [7]) Lib. XII. Min. civ. Prag. (DZ.) [8]) Arch. Drážďan. Lib. III. Vet. urb. Prag. Rokn 1423 se zavazuje Lidmila Sezemova, že obešle Matuše Hořešovce, aby se zapsal, že nebude více o ten plat 10 kop státi. [9]) Arch. č. II. 182. [10]) Rel. tab. II. 164, arch. č. III. 531. [11]) DD. 25 f. 254. Manželka jeho Anna z Kyšic, syn r. 1465 Sezema. (Knihy Lounské.) [12]) DD. 16 f. 386, knihy Lounské, arch. gub. Jistě byl Zdislavův syn *Bušek*, o němž srovnej děje Kounova. [13]) DZ. 15. M 13. [14]) DZ. 143. C 16. [15]) Reg. II. 202. [16]) Borový, lib. erect. I. 41.

platy nějaké ke klášteru Lounskému.[1]) Toho roku 1403 zapsal Petřík nemaje dětí 300 kop dluhu Vítkovi, Maříkovi, písaři menších desk zemských, a Chotěborovi, faráři v Kolovratech, bratru svému, z těch příčin, aby se na statek jeho právem odúmrtním sáhnouti nemohlo. Roku 1405 — jak smýšlím — nějaký jeho neduh se zhoršil, pročež domnělí věřitelé hned se v Řešice uvázali, a Petřík sám vyznal, že na dotčených dědinách má zůstati jen jako šafář svých věřitelů, kteří jej mohou kdykoliv vypuditi. Nicméně zemřel teprve r. 1415. Poněvadž patrných dědiců po něm nebylo, vyprosil si odúmrť Vykéř, purkrabě Pražský, ale protože Chotěbor odpor učinil a právo své zápisem učiněným prováděl, ani se o dokonání spravedlnosti své nepokoušel.[2]) Současně seděl v Řešicích *Jan z Řešic*, a jeho díl držel tuším r. 1419 Prokop ze Skal.[3]) V 15. věku zanikla tvrz zdejší a dvůr poplužný vysazen lidem v plat. Před rokem 1540 prodal *Vácslav Kekule z Stradonic* Řešice Jetřichovi z Reichu a na Srbči, a od té doby přestaly býti statkem samostatným.[4])

KOUNOV.

Západně od Kornhauzu ve vzdálenosti znamenité leží ves Kounov. Severovýchodně ode vsi stávala tvrz Kounovská, již dávno spustlá a zbořená. Jestli pocházel odtud *Kuna z Kunova* (jenž se r. 1228 připomíná), byl snad i zakladatelem této vesnice, kteráž obdržela jméno po nějakém Kunovi.[5]) V pozdějších dobách vyskytuje se Kounov jako příslušentví Hrádku Křivoklátu. Teprve r. 1402 udělil král Vácslav 8 lánů v Kounově a 12 lánů ve Lhotce *Jaroslavovi z Nevida*, začež měl tento s kuší a koněm na Hrádku jako střelec služby manské vykonávati.[6]) Týž držel také Braškov a zemřel před r. 1418, zůstaviv dcerku Kateřinu,[7]) kteráž se později za *Zdislava Hořešovce z Libošína* vdala a tomuto r. 1445 práva svá ke zboží Kounovskému v 100 k. gr. zapsala. Ale mezitím byl je opanoval Petr Kohout, strýc Jaroslavův, a byl je prodal Jiříkovi z Kounova.[8]) Právo to postoupila Kateřina r. 1455

[1]) Lib. erect. V. 56. Viz i lib. erect. XIII. a. 175. [2]) DD. 15 f. 389. [3]) Rel. tab. II. 145. Srov. děje Telec. [4]) DZ. 4. F 2. [5]) Reg. I. 339. [6]) Chaos rer. mem. v arch. Pražském. [7]) DD. 61 str. 215. [8]) DD. 25 f. 2, arch. č. III. 531. Vácslav Zápasník z Kounova seděl v Malovařích. (Arch. č. III. 535.)

synu svému *Buškovi z Hořešovic* s takovou výminkou, že s ní do její smrti z toho statku hýbati nemá.[1]) Bušek zůstal v držení Kounova (r. 1471), kterýž r. 1483 zapsal manželce své Justině z Hořešovic.[2]) Zemřel po r. 1498 a od r. 1510 vyskytuje se dotčená paní v držení statku Kounovského a druhého manství v Jezevcích, ale bydlela obyčejně v Rakovníce. Roku 1520 učinila *Piramovi Kapounovi z Svojkova* zápis takový, že mu po smrti Kounov i Lhotku vzdává.[3])

Vedlé toho zůstalo v Kounově druhé manství se dvorem, jehož majetníci se často střídali. Nejpamátnějším z nich byl *Vácslav z Pibru* pro časté spory, které měl se sousedy. Mezitím bylo manství první, někdy Hořešovské, jak se zdá, v držení komory královské, na niž bylo spadlo po odsouzení Kapounově. Roku 1581 postoupil král Rudolf vsi Kounova *Burjanovi Nostvicovi z Nostvic* směnou za Rudu,[4]) tento pak daroval r. 1584 zvon ke kostelu a koupil r. 1585 druhý dvůr manský od Valenty Starého z Lišan.[5]) Zemřel r. 1590 zůstaviv syny *Jana Adama*, *Jana Vácslava* a *Viléma*, kteří r. 1593 léno na Kounov podlé starodávného způsobu přijali.[6]) Od r. 1601 ujal jej Jan Adam sám. Pro své účastenství ve vzpouře odsouzen byl sice r. 1620 všeho jmění svého, ale podržel vedlé král výpovědi přece statek svůj, totiž Kounov se Lhotkou a dům na Starém městě Pražském, tak aby jej držel k ruce syna svého *Jana Hanuše*, který studoval u jezovitův, a polovici, zač by stál, do komory král. odvedl. A poněvadž Nostic deset dítek svých v náboženství katolickém dal vychovati, tato pokuta mu r. 1623 snížena Syn jeho *Jan Hanuš* přidal se při vpádu saském r. 1631 k nepříteli a proto odsouzen byl Kounova, který r. 1632 po smrti otcově od kr. komory byl ujat, avšak na přímluvu kurfiršta Saského při témž statku byl zanechán.[7]) Po jeho smrti (r. 1664) uvázala se v Kounov manželka Anna Markéta roz. Bechyňka z Lažan a r. 1675 syn *Heřman Jáchym*, došed let svých, ujal tvrz a ves Kounov, ale ještě toho roku prodal jej dotčené mateři své.[8]) Nedlouho potom přikoupen jest Kounov k Postoloprtům a tvrz zdejší spoustě zůstavena. Od r. 1692 pak náležel Kounov knížecímu rodu Švarcenberskému, který jej ke Kornhauzu přivtělil.

[1]) Manské knihy Křivoklátské. [2]) Arch. č. III. 579, DD. 25. f. 54. [3]) Kn. manské Křiv. [4]) DZ. 21. J 21. [5]) Knihy man. Křiv. Sommer Rak. Kr. 45. [6]) Kn. man. DZ. 25. L 1. [7]) Bílek, děje konf. 396, 397. [8]) DZ. 113. N 32, 391. R 11, 478. D 18.

Medaillon Kateřiny z Lokšan. (Viz str. 36.)

ROUDNICE ZÁMEK.

1. Popis zámku a bývalého hradu.[1])

K největším zámkům v Čechách, které pro dvůr knížecí způsobeny jsou, náleží zámek Roudnický, druže se v té příčině ke Krumlovu, Hluboké, Opočnu a j. Ale jest znamenitý rozdíl mezi ním a na př. Krumlovem. Neb u tohoto lze pozorovati, jak znenáhla přestavováním a přistavováním nabyl nynější své rozsáhlosti, kdežto zámek Roudnický jest výsledkem jedné stavby a způsoby jednotvárné. Proto také hmoty obou rozličně na pozorovatele působí. Malebnější jest ovšem Krumlov, kdežto zámek Roudnický s pravidelnými svými rozměry, an jest také dítkem své doby, jen proto pěkně působí, poněvadž jest v tom podporován velikostí, historickou památností a pěknou polohou.

Zámek Roudnický jest stavení dvoupatrové do pravidelného čtverhranu založené, tak že ke stavení střednímu k severní straně obrácenému z obou stran křídla pravými úhly přiléhají a strana čtvrtá prázdna zůstává. Strana otevřená nebo mezikřídlí spojeno jest arkádami na venek slepými, jichž střed naznačuje nevysoká věž cibulovitou střechou přikrytá a hodinami opatřená. Podlé způsobu 17. věku není věž tato do takové velikosti založena, aby hmotou nad zámek vynikala, anobrž jest proti němu dost malá. Ve věži té jest brána, kterouž se do nádvoří vchází. Mezikřídlí původně za arkády určené obráceno bylo potom na schodiště (tak že se v pravo ke kapli, v levo k divadlu přichází), a opatřeno všude pod oblouky okrouhlými slepými okny, nad nimiž se spatřují uměle dělané hlavy lidské a zvířecí s výrazem drastické divokosti.

Zvenčí vypadá zámek nádherně, ač se líbí více pro svou rozsáhlosť, nežli dokonalosť stavitelskou. A. Baum, bedlivý a dovedný znalec věcí stavitelských, soudí o staviteli zámku, Antoniovi de la Porta, že byl toliko napodobovatelem, a to nevelmi obratným. Krásným rozměrům, formám ušlechtilým a samostatnému tvoření uměleckému nerozuměl, ale v technickém provedení byl důkladný a zručný, což zejména lze dokázati na věži, v níž jest brána. Postavil zámek větším dílem z opukového štukoví, dav k tomu výbornou vazbu a omítku vzornou. Obsahuje zámek kromě síní a chodeb 181 všelijakých místností a sálů, kapli, divadlo (obě za dvě poschodí), a světlo do něho vniká skrze 336 oken.

Jak již řečeno, vjíždí a vchází se do zámku branou ve věži umístěnou. Tato věž jest dole čtverhranná, přecházejíc nad prvním patrem náhle v osmihran a činíc trojhranné pavlače. *Nádvoří* zámku Roudnického zajímavější a pěknější jest nežli venkovské stěny; platí to zejména o arkádách a širokých schodech po obou stranách průjezdu do prvního patra vedoucích. Sochy ve výklencích, zdělané z Přestavlckého pískovce, jsou nepěkné výtvory doby parukové. Klenutí, schodiště a obložení hlavních dveří ozdobeny jsou dílem štukatorským; některé podrobnosti na klenutí jsou pěkné, jiné řídí se vkusem tehdejší doby a zase dnes se nelíbí. Rozsáhlé nádvoří oživují trávníky a křoví, a spatřuje se tu také zbytek starého

[1]) Pomůckou: Max. Dvořák, Geschichte des Raudnitzer Schlossbaues, Prag 1873, Pam. arch. VIII. 289 a Mikovcovo Album.

Na nádvoří zámku Roudnického.

Jižní křídlo zámku Roudnického.

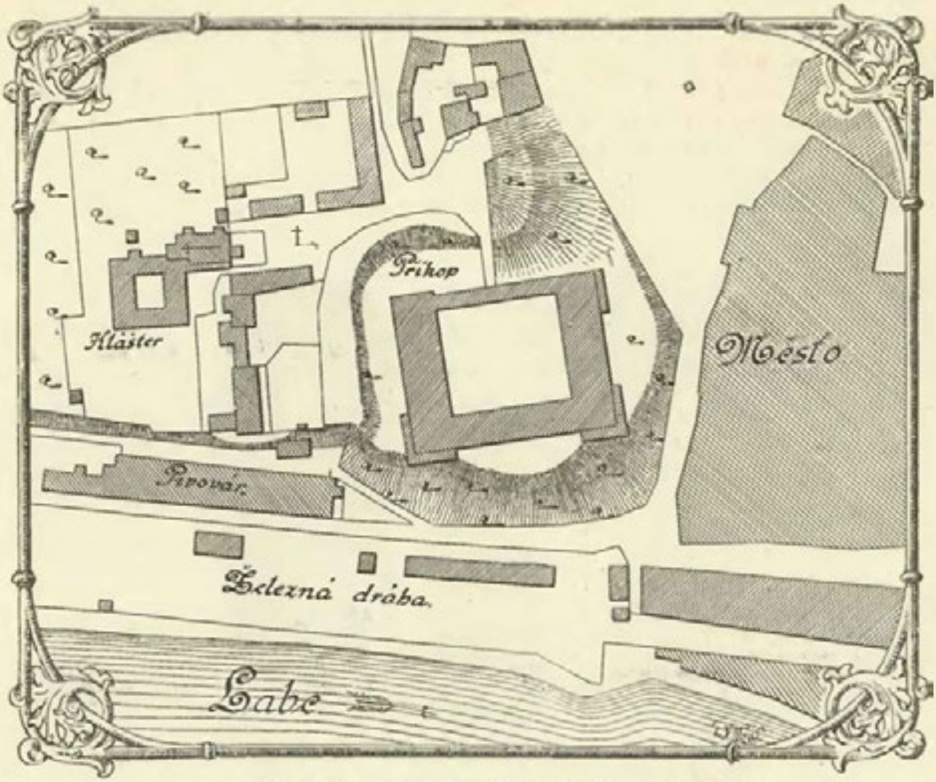
hradu, totiž studně. V urbáři roku 1641 sepsaném dí se o ní: Studnice ve velikém placu pod stromem lipovým velmi hluboká, kamenem vyzděná, při níž kamenné koryto pro vodu. A roku 1658 dodává se k té studnici pod lipou, že jest nad ní zábradlí z dříví v kvadrát roubené s krůvkem okrouhle šindelem pěkně přikrytým a že jsou při ní dva okovy s řetězem. Z druhé strany lípy bývala kašna (r. 1849 zrušená), do níž se voda pramenitá ze studnice v Krabčicích po trubách hnala. Nyní jest ta kašna na nádvoří na jiném místě. Dotčená studnice jest prý asi 30 m hluboká a asi 9 m vysoko prý v ní stojí voda. Jest okrouhlá a ve svrchní části štukovím obložena, ze spodu jest ve skále vytesána, ale také štukovím obložena a všude stejně široká. Od vinných sklepů jde do ní šíje tak zřízená, že se tu voda čerpati mohla. Roubení studně vyniká nad zemi a nad tím jest zhotovena kaplička s bání cibulovitou, pocházející bezpochyby ze sklonku 17. století. K zamezení neštěstí pokryta jest studně prkny a kaplička zandána drátovím. Nyní je tu pumpa.

Sklepy zámku Roudnického z příčin, o kterých níže bude řečeno, nejsou všude pod stavením, nýbrž i pod nádvořím. Vinný sklep na západní straně měl býti prvotně konicí a později jej spojili s východními sklepy nebo pivnicí skrze chodbu ve skále vytesanou. Západní má tři vchody (z nichž jeden jest zazděn), u východního jest jediný vchod k vystavování piva. Pod severním křídlem není sklepů, nýbrž podkladem zámků jsou skály a ssutiny z bývalého hradu. Nad sklepy jest *podzemí*, hledí-li se k nádvoří, ale na venek jest přízemím.

Průčelí zámku Roudnického. (Pohled z parku.)

Severozápadní roh v podzemí jest zajímavým zbytkem starého hradu, ač zajímavou jeho stránku nelze zvenčí spatřiti. Stavitel Porta nechtě totiž tento roh přepevný zbořiti, an ho chtěl užiti i při nové stavbě, zaobalil jej zdí, zdělav výstupek, pro nějž také způsobeny výstupky na dvou ostatních rozích. Mezi starými a novými zdmi zůstala prostora slabě osvětlená jen tolik široká, co by jednotlivec skrze bašty a novou zeď prošel. A tak pozorujeme tu čtyři bašty (jednu okrouhlou a tři polookrouhlé) na způsob hrubých pilířů zdělané, a to nestejné velikosti. Před postavením nové zdi sneseno něco kopce a užito ho k nasypání před zámkem na západní straně; při tom ovšem skála také vylamována, což ještě nyní lze pozorovati. Na prostřední baště západní a té, která je odtud k jižní straně, pozoruje se také, že i obuaženy grunty jich, které byly širší než bašty samy. Zdi staré přepevně jsou stavěny, a to zdola ze samého štukoví; kamení, které bývalo v základech, jest neotesané, kamení pak, které bylo nad tím, jak na baštách, tak i na zdech jest přitesáno. Třetí bašta, která bývala na severní straně, bezpochyby byla zazděna. Mezi ní a druhou baštou snad ustupovala zeď z rovnosti, čehož stavitel potřebovati nemohl a proto tu postavil novou zeď z cihel. Z tohoto rohu vypínala se kdysi veliká věž okrouhlá, po níž zbylo jen *vězení* podzemní, ležící mezi dotčenými baštami. Nahlédnouti lze do něho ze sklepa, jestliže se nějakou hořící látkou osvítí. Některé jeho zdi pocházejí od Porty; západní zeď zaokrouhlená jest stará a stojí na skále. Ostatek severního podzemí obsahuje skály a ssutiny starého hradu, sem a tam jsou zbytky chodeb. V ostatních částech podzemí jsou některé suché sklepy, síně, byty, bývalá bečvárna, pekárna a prádelna.

Plán zámku Roudnického. (Sever dole, jih nahoře.)

Přízemí jest veskrze klenuté a světnice, v nichž se nebydlí, pokládány jsou vlaským terazzem, hrubým říčným pískem a pevným vápnem. V západním křídle jest památný *archiv* rodu Lobkovského. Skládá se hlavně z pamětí tří rodů, Pernšteinského, Lobkovského a Pětipeského, a obsahuje proto nejen drahně listů těchto rodů se týkajících, nýbrž i zápisy mnohé o statcích, které jim patřívaly; a poněvadž páni z Pernšteina v 16. století a páni Lobkovští od počátku 17. století přes půl století přední místa u císařského dvoru drželi, nachází se tu drahně písemností i pro všeobecný dějepis veledůležitých. K archivu připojeny jsou také některé *skvosty* rodu Lobkovského, jako ozdoba okolo hrdla a náušnice, jež Polyxena Lobkovská z Pernšteina nosívala, 112 pečetidel rozmanitých, mezi nimiž i pečetní prsteny a sekryty Zdeňka, Vácslava Eusebia a jiných pánů z Lobkovic. Nejstarší pečetidlo jest nešťastného Jiříka z Lobkovic z r. 1585. Znamenitá jest *sbírka sfragistická*, též k archivu připojená, ana se honosí nevšedním počtem pečetí. Založena byla P. Boučkem, někdy archivářem Roudnickým, jenž pátraje po původu rodu Lobkovského, probíral také mnoho pečetí, aby se tu dopídil neznámých osobností rodu Lobkovského. Mezi touto prací oblíbil si udělati otisky všech pečetí, které se mu dostaly do ruky. K tomu také sepsal seznam podrobný o 4 svazcích, kterýž jest v knihovně. P. Bouček sebral 7825 otisků, nástupce pak jeho Josef Dvořák spořádal tuto sbírku a rozmnožil ji na 11643 pečetí, jichž však jest nyní ještě více, poněvadž se ve sbírání pokračuje. [1]) Některé otisky jsou pravou vzácností, poněvadž originály zatím zkázu vzaly. Jakožto klénot rodinný chová se v archivu krásný rukopis z roku 1504, obsahující Napomenutí pana Jana z Lobkovic a vývod téhož rodu s krásně malovanými erby. Každá větev rodu Lobkovského dala si knihu tuto opsati, a proto je tu v několika druzích. [2]) Konečně se nacházejí v archivu podobizny členů rodu Lobkovského, zejména v první světnici Františka Viléma († r. 1698), Ludoviky roz. z Švarcenberka († roku 1739), Marie Anny roz. markr. Badenské († roku 1702), Ferdinanda Filipa († r. 1784) a v druhé světnici Vácslava Eusebia, Polyxeny, mateře jeho, Zdeňka, prvního knížete, a Ferdinanda Augusta († r. 1715).

Ve východním křídle přízemí nachází se památná *knihovna Roudnická.* Základem jejím jsou skvostné a drahocenné zbytky knihovny, kterou Bohuslav z Lobkovic velkým nákladem, dílem po cestách

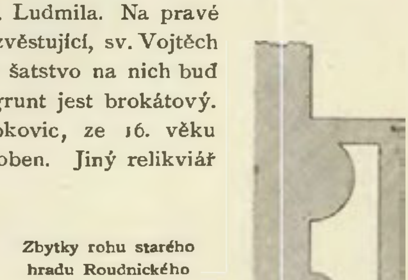
[1]) Podrobněji: Max. Dvořáka Vyvinutí erbu někdy pánů, nyní knížat z Lobkovic. (Pam. arch. IX. 5.) [2]) Pam. arch. IX. 225.

Svorníky z ambitů konventu a kostela Roudnického.

svých v Italii a jiných jižních zemích, dílem skrze své jednatele skoupil a na hradě Hasišteině uložil. S Hasišteinem nabyl knihovny Jiřík Popel z Lobkovic, který ji přenesl do Chomutova, kdež z části shořela, z části od luzy za pozdvižení městského zničena byla. I zbytek její uchráněný byl by se po nešťastném pádu Jiříkově pro rod jeho ztratil, kdyby se Zdeněk Popel nebyl ke knihovně jako jmění celého rodu (podlé Bohuslavova pořízení) připověděl. (Jaká byla knihovna Hasišteinská, lze poznati ze seznamu, který je v knize Bohemia docta otištěn.) Zbytky knihovny Hasišteinské sloučil Zdeněk se svou knihovnou, v níž měl drahně latinských, řeckých a španělských knih (něco tuším také z dědictví Pernšteinského), později pak zděděním jiných knihoven Lobkovských, kupováním (zejména knihovny Dr. Mat. Borbonia a odsouzeného Ladislava Žejdlice z Šenfeldu) tak vzrostla, jak se nyní spatřuje. Přední vzácností knihovny jest 580 rukopisův a 1200 inkunabulí (tyto většinou pocházejí z knihovny Hasišteinské). Z rukopisů nejvzácnější jest skvostný nedatovaný pergaménový kodex, obsahující díla Platonova, ozdobné psaný drobným řeckým písmem. Bohuslav koupil jej prý v Miláně za 1000 dukátův. Kromě toho jest tu drahně rukopisů klassikův řeckých a římských, některé krásnými miniaturami ozdobené rukopisy, mezi nimiž jest latinská bible nejozdobnější.[1]) Co se týče knih tištěných, jest tu kromě mnohých starších také dosti vzácných a výborných knih z pozdějších dob. Nejstarší kniha jest Mohučská bible (Fusta a Schöffera z r. 1462). Mnoho je tu starých textův, tištěných řeckých a římských klassikův, portugalské a španělské knihy (první vydání Lusiad a don Quixota), drahně biblí rozličných, spisův otcův církevních a knih náboženských, linguistických a j.; krásná literatura moderní pěkně je tu zastoupena. Místní vzácností jest kniha: Rozbroj o kalich, tištěná r. 1626 v Roudnici v tiskárně Pavla Sessi. Na ten čas obsahuje knihovna asi 70.000 svazků (r. 1843 bylo 40.000 svazků), srovnána jest Jos. Dvořákem a dostala nynější svou úhlednou úpravu a uložení oku lahodící skrze nynějšího bibliotekáře p. Mat. Dvořáka.[2]) Laskavá mysl jasného majetníka a představeného knihovny činí možným, aby každý vzdělanec z této studnice moudrosti a poznání čerpati mohl.

Ke knihovně přidána jest *sbírka rodinných klénotův, skvostův a památností.* Mezi nimi vyniká oltář rozvěrací ze 16. věku. Je-li oltář zavřen, objevují se na něm v pěkném malování lepotvárné postavy Víry a Naděje, onano s kalichem a křížem, tato se sokolem a kotvicí, obě v kroji tehdejším. Otevře-li se oltář, spatřuje se uprostřed Spasitel vítězný, an jede s vozem svým přes bazilišky, draky a lvy, a za ním vedou ženu, smrť a ďábla spoutané. Nahoře jest erb Lobkovský a dole nápis, že tabule tato udělána jest na rozkaz Bohuslava Felixa Hasišteinského z Lobkovic a Anny, manželky jeho, která při tom díle pomáhala, r. 1574. V levém od pozorujícího křídle jest nejvýše erb Lobkovský a r. 1573, pod tím sv. Maří klečící, níže sv. Václav v obleku vojenského knechta a nejníže sv. Ludmila. Na pravé tabuli jest erb Anny Hasišteinské z Fictum a rok a pod tím Anděl zvěstující, sv. Vojtěch a nějaká svatá s šípem. Obrazy osob jsou vypouklé z měkké látky, šatstvo na nich buď perlami vykládáno aneb z perel složeno, vlasy jsou zlaté nitky a grunt jest brokátový. Z relikviářův jest tu jeden velký někdy Kryštofa Popela z Lobkovic, ze 16. věku pocházející, jenž jest ze stříbra pozlaceného a drahými kameny ozdoben. Jiný relikviář obsahuje ostatky v rámci pozlaceném a zdoben jest obrazy pána Ježíše, sv. Petra a světic Doroty a Kateřiny. Malby jsou z 15. věku, nápisy na ostatcích buď z konce 14. nebo z poč. 15. věku. Kromě toho jest tu jiný též starý relikviář, totiž obraz sv. Maří, jehož rámec jest z pozlaceného stříbra a vykládán ostatky a drahými kameny. O tomto obraze se mluví v seznamu Pernšteinských klénotů r. 1595 sepsaném takto: Tabule dřevěná stará, na níž obraz p. M. dítě J. líbající, okolo rámec stříbrný rozličnými kameny velkými v přední čáře, ve druhé však rubíny a korály obložený

Zbytky rohu starého hradu Roudnického (nyní zazděné).

[1]) Ozdobné rukopisy popsal dobré paměti A. Baum (Pam. archeol. IX. 141).
[2]) Obšírně o tom v časopise Serapeum r. 1843 č. 1.

Pohled na zámek Roudnický z náměstí.

a mezi obojím s rozličnými ostatky v malých krabičkách pod sklem svými jmény od sebe oddělenými, kteráž před 18 lety (r. 1577) pánu z Pernšteina darována byla. Křížů jest tu několik. Jmenujeme přede všemi dva z křišťálu, při nichž podstavec a Kristus pán jsou z pozlaceného stříbra. Pozoruhodný jest starý kříž ze dřeva vyřezaný, mistrovské to dílo z počátku 16. století, jež bývalo na hradě Hasišteině a bezpochyby Bohuslavovi z Lobkovic od některého jeho přátel italských darováno bylo. Jiný kříž měděný pozlacený, jenž jest kulatými křišťály vykládán, pochází prý z 12. stol. Z pacifikálův nejznamenitější jest ten, který pochází z pozůstalosti Dubanských z Duban. Na jeho rubu jsou rytiny svatých a řeholníka klečícího s nápisy z 15. století a dole erb s beránkem. Na jiném pacifikálu z r. 1562, jenž jest z pozlaceného stříbra a ostatky obsahuje, vyryt jest na rubu sv. Bartoloměj. Erby na něm nejsou mi známy. V nynějším století zakoupen jest šál onyxový s podstavcem z pozlaceného stříbra, na jehožto spodu spatřuje se r. 1577 a erby Jiříka Pruskovského z Pruskova a manželky jeho Voršily z Lobkovic. Z nádobí rozličného památná jest nádoba na způsob poháru od Václava Eusebia a druhé jeho manželky pocházející. Jest zhotovena z pozlaceného stříbra a ozdobena medaliemi na způsob kameí, na nichž se práce Herakleovy zobrazují. Na jiném poháru stříbrném pozlaceném spatřují se kolem bachanalie ze slonové kosti uměle a pěkně vyřezané. Jiný pohár, obsazený 4 většími kameemi a jednou menší, dala kněžna Marie roz. z Lichtenšteina r. 1853 ve Vídni zhotoviti. Za naší paměti dostala se v držení knížecího rodu puška neb krabice bronzová pozlacená, na níž jest vyryt r. 1595 a znak Kryštofův z Lobkovic. Pochází ze Štyrského Hradce. Konečně se zmiňujeme o pouzdře, v němž jsou nůž a lžíce, oboje z křišťálu kromě želízka neb čepelu, a hodinkách z předešlého věku, jichž kolečka jsou ze slonové kosti, čímž ještě všechno vyčerpáno není.

Rod Lobkovský míval *poklad* na stříbře a jiných kovech, že se mu v tom málokterý rod vyrovnával. V inventáři založeném roku 1647 dne 22. července od Johanky kněžny Zahaňské, roz. hrab. ze Žlunic vypočítává se množství nářadí a nádobí skvostného, jako měděnce s nálevkami, mísy, šály, flaše, slánky, lžíce, nože, vidličky, koflíky, džbány, konvice, svícny s příslušenstvím, kuřidla, lucerny, struhátka, hrníčky, moždíře, kuthany, ohřívadla, kotlíčky pro svěcenou vodu, prysíry, pyramidy, košíky, apatyky, šachy a j. v. Každý kousek jest pečlivě popsán s udáním váhy stříbra. Nade všechny vynikají stoly stříbrné, jeden s pěknými rýsovanými figurami s Pernšteinským erbem a pozlacený na kraji, dva s erbem Lobkovským a jeden s trnoži stříbrem obitými. V pozdějších dobách zhotoven jest malovaný seznam všech zajímavějších kousků, který se chová v knihovně (sign. II. D. b. 42). To nám činí možným velepamátné a neméně zajímavé části tohoto pokladu v obrazích ukazovati a pravým jich názvem staro-

Pohled na zámek Roudnický přes Labe od severovýchodní strany.

českým pojmenovati.[1]) O znamenitosti pokladu toho svědčí, že tu bylo na př. 84 mis a misek, 96 lžic, asi 14 konvic, vše stříbrných, a talířův též takových s 86 hřiven. Všechno to bývalo uloženo v domě Pernšteinském v Praze. Mezi služebníky knížecího rodu udržela se upomínka na ten poklad dlouho. Roku 1846 vypravovala Antonie Diezlerova, dcera někdejšího správce zámeckého, že k otci jejímu přišla před obědem černá paní a plísnila ho, proč stříbrnici nezavřel, a když odpověděl, že kníže stříbrnice nemá, pravila prý: Pojď se mnou, já ti ji ukáži; on že šel a dcera také, a když přišli k nějakým dveřím otevřeným, spatřili tu množství starobylého stříbrného nádobí. V tom prý uhodilo dvanáct v poledne, dvéře zmizely a byla tu holá zeď.

Kromě archivu a knihovny jsou v přízemí síně, byty úřednické a průchod, kterým se přijde do zahrady zámecké na severní straně. Od tohoto průchodu na straně západní jsou suché sklepy, v nichž prý stříbrné a stolní nádobí chováno bylo, čemuž nasvědčují i mnohé železné mříže a dvéře. V severním křídle zámku udržely se mnohé hlavní zdi z bývalého hradu, kteréž jsou mnohem hrubší nežli zdi v ostatních křídlech. V těchto zdech hrubých nacházejí se sem a tam dutá místa (skrýše?); při odkrytí jednoho takového místa našly se tu staré zbroje a zbraně.

V *prvním patře* rozsáhlého zámku jsou pokoje knížecí, obrazárna (s 1000 obrazy, z nichž část jest v sálech a po chodbách), kaple a divadlo. Rákosové stropy světnic a sálův ozdobeny jsou dílem štukatorským místy až příliš; okrasa některých stropů jest vkusná a pamětihodná. Stěny jsou hlazeny vlaskou omítkou, z čehož jde, že měly prvotně pověšeny býti koberci. Přední jejich ozdobou jest již dotčená znamenitá řada obrazův, kteráž s knihovnou zámek Roudnický pravým útulkem ušlechtilých památek učinila. Veliká část obrazův pochází od Vratislava z Pernšteina, nejv. kancléře († r. 1582), a rozmnožena potomky jeho po přeslici, knížaty z Lobkovic a ostatními větvemi tohoto rodu. Doložíme tuto ty, které nás jako Čechy baví, přidadouce k nim i takové cizí, jimž veliká umělecká cena se přikládá.

Obrazy Pernšteinské a příbuzenstva téhož rodu rozvěšeny jsou na západní straně po hlavních schodech. Zrak náš spočine na obraze Jana z Pernšteina, který padl (r. 1597) u Rábu, a skloní se k obrazu, na němž se spatřuje Garcias Manrique de Lara (děd Polyxenin, jenž ještě r. 1564 žil). Nad těmito jest poprsí pana Vratislava, a pod ním Maria Maximiliana Manrique, manželka jeho, paní ušlechtilé a krásné tváře, ana dcerku svou na klíně drží. Výše následuje nějaká paní z Pernšteina v černém oděvu a s biretem na hlavě (podlé katalogu prý manželka Jana, jenž r. 1548 zemřel). Konečně jest tu obraz Václava Adama, knížete Těšínského († r. 1569), pána postavy bohatýrské. Pokračování této řady obrazů nachází se na chodbě v prvním patře. Tu viděti Juanu a Isabellu, dcery Vratislavovy, jako děti (katal. č. 369),

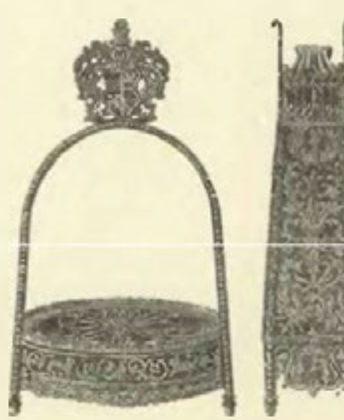
[1]) K obrazům jich z dotčeného rukopisu vzatým přidáváme česká vysvětlení z inventáře r. 1647.

Erb Anny Lobkovské z Nechvalic.
Z naučení Jana z Lobkovic synu svému Jaroslavovi (r. 1504).

Juana pak opakuje se na zdi ke dvoru vedlé manžela svého Don Fernanda d'Aragon (č. 383), jemuž byla zasnoubena r. 1582 († r. 1584). Nad tím jsou malé obrázky Jana z Pernšteina, jak vyhlížel r. 1552 ve 13. roce věku svého, a Frant. Gonzaga, zetě Vratislavova. Nade dveřmi spatřuje se obraz rusovlasé Elišky z Pernšteina († 1610), kteráž byla r. 1578 za Alberta z Fyrštemberka dána. Na schodech odtud do druhého poschodí vedoucích spatřuje se Marie z Pernšteina, kněžna Těšínská († r. 1566), malovaná r. 1550, dále Františka z Pernšteina, sestra Polyxenina a manželka Andr. Mat. Aquavivy d'Aragon. Následuje pak Jan z Pernšteina (syn Vratislavův), mladý rusovlasý pán v bílém rouše a černém pláštíku s psem, a vedlé Anna Manrique de Lara, manželka Janova (ovdov. r. 1597, † r. 1602), paní tváře pěkné, výrazu mírného a starostlivého. Na chodbě v druhém poschodí spatřuje se Albert hrabě z Fyrštemberka († roku 1641) jako dítě, Maria a Juana Gonzaga, dcery Bibiany z Pernšteina, a některé osobnosti ze španělského příbuzenstva. Ukončení této řady jest ještě na schodech odtud nahoru vedoucích, kdež se spatřují Aquaviva, manžel Františčin, a Don Guilielino de San Climento, španělský vyslanec v Praze a přítel rodu Pernšteinského.

Na východní straně zámku od prvního hlavního vchodu počíná se řada *obrazů rodu Lobkovského*. Na schodech k prvnímu poschodí objevuje se nám napřed Vácslav Eusebius, pod ním Ferdinand August, třetí kníže, malovaný roku 1695, v pravo a v levo Polyxena Lobkovská, malovaná ve starších letech, a Vácslavova druhá manželka Augusta Žofie, falckrabinka z Sulcpachu. Výše visí první manželka Vácslavova, Johanka Lobkovská z Žlunic, paní líbezné a dobrotivé tvářnosti, pravá česká šlechtična. Vedlé zobrazen jest kníže Jan Jiří Christian († r. 1755). Dále na schodech v levo nejvýše jest Hedvika Žofie z Lobkovic († r. 1660) jako dítě, pod ní v levo Ferdinand August z L. († r. 1715), v pravo Marie Anna Lobkovská z Badenu († r. 1702) a Ludovika Lobkovská z Švarcenberka († r. 1739), dole Marie Filipína Lobkovská z Althanu († r. 1706). Tamže v pravo zobrazeni jsou Filip z L. († r. 1734) se svou sestrou a ještě jednou sám jako vladař rodu Lobkovského, Frant. Vilém z L. († r. 1698) a Josef († r. 1717). Na chodbě buď nade dveřmi nebo mezi okny spatřují se obrazy Ferd. Augusta jako pacholete, Eleonory z L. († r. 1741), Filipa již dotčeného, Ferdinanda Filipa († r. 1784), Marie Gabriely Lobkovské, roz. kn. Savojské († r. 1828). Nade dveřmi do zbrojnice visí pěkně malovaný obraz Vácslava Eusebia, jehož martiální postava oděna jest ve zbroji. Zajímavé jsou podobizny na schodech do druhého poschodí. Tu se spatřují Ladislav mladší Popel († r. 1609), který přišel o všechno své jmění, pán černých vlasův a vousův a osmahlé tváře, an jest oděn v bílém španělském oděvu a pláštíku. Stoje s nohama rozkročenýma podpírá se pravicí o bok, levicí drží meč. Malován jest roku 1570, když mu bylo 33 let věku svého, od malíře H. K. Vedlé něho jsou dva obrazy neznámých osob. Naproti němu vidíme manželku jeho Majdalénu z Salmu († r. 1607), malovanou r. 1570 ve 22. roce stáří svého, a vedlé ní zase 2 obrazy neznámých osob. Nad tím jsou obrazy Eleonory Karoliny, roz. a vdané L. († roku 1720), a Anny Popelovny, manželky Pavla Sixta Trautsona. Výše na schodech jest obraz Bohunky z Rožemberka (nar. r. 1536 a vdané r. 1556 za Jana ml. Popela z L.), jako čtrnáctileté děvice, ana jest v zlatohlavu oděna. Vedlé ní spatřuje se Vácslav Popel (bratr Zdeňkův), jenž padl roku 1596 u Jagru, v odění vojenského nejvyššího, a Anna z Hradce, manželka Oldřicha Felixa z Lobkovic. Zajímavý je také v těch místech obraz Ladislava nejmladšího († r. 1621), pána tváře pěkné a oka důvtip prozrazujícího. Konečně je tu viděti dvě dcerušky Ladislava mladšího († r. 1609) ve stáří 11 a 8 let. Na schodech k druhému poschodí spatřuje se Jan Mikuláš Popel († r. 1613), pán černých vlasů, tváře zapadlé, v černém oděvu.

Železný třmen Lobkovský.

Naproti němu zobrazena jest Maří Majdaléna Trčková z Lobkovic, sestra jeho († r. 1633), oděna jsouc černým rouchem, ana v levici drží facalit a pravicí se opírá o stůl. Jiskrné oči této paní svědčí o duchu energickém. V chodbě druhého poschodí méně poutají obrazy Ferdinanda Filipa († r. 1784) a Marie Anny Lobkovské z Badenu; mnohem zajímavější jest obraz nešťastného Jiříka staršího Popela z Lobkovic († r. 1607), malovaný r. 1591, když mu bylo 39 let, ale vyhlíží na obraze starší. Na obraze spatřuje se jako pán mužné postavy, tváře nevlídné sice, ale rázné, brady hnědé a dlouhé, postavy hrdé. Jest vyobrazen v oblíbeném tehda kroji španělském, oděn jsa rouchem černým a s kloboukem na hlavě. V pozadí viděti jest znak Lobkovský a sošku Matky bolestné Šejnovské, kteráž jej značí jako přítele jezovitů, jakož je i podepsán na obraze jako zakladatel kolleje Chomutovské. Na těchto schodech spatřuje se též obraz Benigny Kateřiny z L. († r. 1653), paní útlé a bledé, jako neduživé. Na malé chodbě jsou též obrazy rodu Lobkovského, ale málo důležité a beze vší umělecké ceny. To platí i o obrazech na schodech k půdě vedoucích, leč by se připustila výminka u Ferd. Augusta († r. 1715), malovaného, když mu bylo pět let.

Erb rodu Lobkovského.
Z naučení Jana z Hasišteina synu svému Jaroslavovi (r. 1504).

Po chodbách východní strany rozvěšeny jsou rozličné podobizny cizích rodin, mezi nimiž jsou některé velmi pěkné. Několik je tu obrazů rodu Badenského, z nichž Čecha baví obraz Anny Badenské, třetí manželky Viléma z Rožemberka, paní pěkné a vážné v bohatém tehdejším kroji. Mezi dalšími obrazy lze viděti velmi pěkný obraz Ladislava Abdona z Kolovrat, malovaný r. 1608, když byl v 18. roce věku svého. Konečně je tu i vyobrazen Ferd. Vilém Popel († r. 1708) jako mrtvola v kapucínském habitu.

Popisovati obrazy a jiné památnosti po světnicích bylo by předmětem veliké a důkladné monografie, pro niž ovšem v díle tomto není místa. Nicméně nemíníme ničehož pominouti, co má všeobecnou cenu, a ovšem se zmíniti o těch památnostech, které upomínají na slavnou minulosť českého národa. Jedna ze světnic jediné věnována jest osobnostem rodu Rožemberského. Vilém z Rožemberka dvakráte tu jest vyobrazen, jednou jako mrtvola a pod tím jako stařec s bradou hustou bělavou a v tváři s výrazem bohatýrského pána. Oba obrazy jsou velmi pěkné, a jak lze odjinud souditi, věrné. Petr Vok, bratr jeho (jenž jest v Roudnici třikráte vyobrazen), malován jest r. 1580 v 40. roce věku svého. Toho roku a v témž věku malována jest manželka jeho Kateřina z Ludanic, paní vážné tváře. Pěkné tváře jest Hedvika z Rožemberka, malovaná r. 1514 v 50. roce věku svého jako manželka Řehoře ze Starhemberka (viz díl II. na str. 35.); od bílého závoje jejího říká se jí bílá paní Roudnická. Pod ní se spatřuje obraz Petra Voka, malovaného r. 1552, když byl v 13. roce věku svého, obraz to velmi pěkný a zajímavý. Sestry jeho Eva Zrinská, Eliška Švamberská a Bohunka malovány jsou v r. 1554 ve stejných černých šatech; z nich se líbí zvláště Eva pro milostnou svou tvář a útlosť těla. Také obraz Viléma z Rožemberka (malován roku 1552 v 17. roce věku), jakož i obraz Jáchyma z Hradce († r. 1565), pána tlustého, čubou oděného, tu visí.

Dva starobylé klíče s visacím zámkem bez klíče a s vexírem z XVI. století. Nahoře zlaté pečetidlo knížete Ferdinanda z r. 1797. V pravo stříbrné pečetidlo hrab. Václava Ferdinanda z Lobkovic. V levo zlaté pečetidlo knížete Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic.

Tabulnice (na severní straně ležící) ozdobena jest množstvím nádobí porcelánového a majolikového (čínského a holandského), které samo sebou jest veliké ceny; některé z tohoto nádobí jest velmi staré. Vzácný jest i postavec tabulní dílo české řemeslné a z předeného skla udělané. Mezi obrazy je tu přední ozdobou Polyxena Lobkovská z Pernšteina, paní sličná, malovaná jako manželka (nevěsta?) Viléma z Rožemberka. Na hlavě má úzký zlatý, drahými kameny okrášlený

čepec a ve vlasech červenou růži. Jí po straně jest obraz syna jejího Vácslava Eusebia a manželky jeho Augusty Žofie, pod ní vyobrazení druhého manžela jejího Zdeňka Vojtěcha, pána upřímné, ale i energické tváře, jenž rod svůj k nynější platnosti přivedl. Vyobrazeni jsou tu také Ladislav Popel z Lobkovic († r. 1584) v 83. roce věku svého, otec, děd a praděd nynějšího knížete pána, totiž Ferdinand s manželkou svou Marií z Lichtenšteina, Josef († r. 1816), Filip († r. 1734) s manželkou svou Annou Marií z Althanu a konečně Marie Anna Lobkovská z Badenu. V kredenci před tabulnicí visí obraz šaška, kterého měl Jiří z Lobkovic. Má klobouk pestrý se dvěma liščími ocasy, bílý oděv a celkem bláznovskou tvářnost.

V tak zvaném *modrém sále* jsou z větší části podobizny z panujících rodin. Spatřují se tu zejména Ferdinand I. (ve starších letech), Marie († roku 1603), manželka Maximiliana II., Rudolf II., Ferdinand II., Ferdinand III. s císařovnou Marií, arcikníže Leopold Vilém, Leopold I., Josef I., Karel VI. a některé jich manželky. Z cizozemských buďtež jmenováni Anna Španělská († r. 1580), nešťastný Don Carlos, který se svou bledou tváří a výrazem lhostejnosti nijak nezamlouvá, infantka Isabella († r. 1633), malovaná od Ant. v. Dyka. Pokračování této řady jest ve vedlejší světnici, kdež se spatřují Matyáš Korvin a Zikmund Bátory, arcikníže Vácslav († r. 1578), Filip III., král španělský (mal. Andr. Lopez), Jindřich II. a Jindřich III., králové francouzští, Albert V. Bavorský a Anna Bavorská († r. 1587). Ve vedlejších

Roudnice. Pohled od severní strany.

světnicích jest drahně pěkných obrazů. V jedné světnici vyobrazeny mnohé dvorské dámy císařové Elišky Christiny, kteréž v l. 1730—1734 ve dvorské kapli ve Vídni u přítomnosti císařských manželův oddávány byly. Kníže Filip byl tehda nejv. hofmistrem císařové a obdržel obrazy jich na památku. V posledním pokoji této řady vedle kaple spatřují se v obrazích Jan svob. p. Hofmann, ministr Ferdinanda I. (malovaný roku 1558 v 78. roce věku svého), Eliška kněžna Těšínská, Don Juan de Borgia, španělský poslanec u Maximiliana II., Cesar Borgia († r. 1507), Cesar Gonzaga, Don Fernando Cortez († r. 1554). K zajímavostem patří obraz Pertolta z Lipého, malovaný r. 1570, když mu bylo 45 let, a hraběte Egmonda, malovaného v brnění, jehož tvářnost sice není hezká, ale svědčí o ráznosti. Obraz ten r. 1566 panu Vratislavovi od hraběte samého poslán.

V tak zvaném *malém červeném sále* zobrazen jest Vratislav z Pernšteina v taláru rytíře zlatého rouna (od malíře H. Golzia). Vedlé něho jest manželka jeho Marie Maximiliana de Lara, sličná paní, tvářnosti jihozemské, jiskrných očí, pleti velmi jemné, úst vzorně krásných, rtů plných červených a nosu jemnotvarného. Oděna jest v aksamitovou sukni s krajkami, ozdobami, perlami a drahými kameny jako posetou. V levé ruce, kteráž jest velmi ušlechtilé podoby, drží hebký facalit z krajek, pravicí objímá malou dceru svou Polyxenu, líbezné dítě, která má bledý vlas a oči moudré a dobrotivé po svém otci. Také tu vyobrazeny Polyxena jako dívka asi šestnáctiletá, Bibiana a Elvira z Pernšteina, která šla do kláštera

Proti oknům spatřuje se Václav Euseb z Lobkovic ve starých letech s druhou manželkou svou Augustou Žofií, okolo něho pak jsou některé podobizny rodu Lobkovského. Polyxenin první manžel, Vilém z Rožemberka, vyobrazen tu v mladších letech. Také jsou tu obrazy Voka Rožemberka, zakladatele kláštera Vyšňobrodského, a manželky jeho Hedviky. Jsou to kopie obrazů, které teprve ke konci 16. století vymyšleny byly a odchylují se od podobných nepravých podobizen, které jsou na zámku Rožemberském. Také jsou tu vyobrazeni Kryštof Popel z Lobkovic († r. 1609), tlustý pán (s monogramem dvorského malíře Hans v. Adon), Johanka Novohradská z Kolovrat, manželka Jana nejmladšího Popela, a Kateřina Křinecká roz. Miřkovská († r. 1624) ve stáří 49 let. Prostý obrázek, malovaný na dřevěné desce, představuje nám Evu Eusebii z Lobkovic, kteráž otce svého mužně bránila. Na tváři její pravidelné neuzříš krásy, ale zamluví se svou půvabností a zalíbí se ti její veliké modré oko. Nos na konci zaostřený svědčí o energii. Vlasy zardělé jsou prostě učesány a skvostným diademem ozdobeny a na černém rouše jsou zlaté knoflíčky a zlaté náramky. Vzácnou památkou této místnosti jest 7 majolikových mis, kteréž ještě od pánů z Pernšteina pocházejí. Mezi obrazy na nich malovanými a vpálenými spatřuje se dvakráte Velen, báječný jich praotec, jak bije zubra a hlavu jeho přináší.

Socha v loggii zámku Roudnického

Ve velikém červeném sále (na severní straně zámku) jest nábytek velmi drahocenný, zejména jest tu stůl, jehož deska jest kamením uměle vykládána. Býval dříve ve Vídni. Na stěně jest obraz Vratislava z Pernšteina v kroji českém. Spatřujeme pána ušlechtilé postavy v černém, mnohými perlami krumplovaném rouše a čubě z kožichu vlčího, na tváři jeho zardělé a ryšavou bradou obrostlé spatřuje se panská vážnosť a moudrosť. Obraz Ondř. Gritti, dože Benátského, malován od Tintoretta. Kromě toho jsou tu obrazy některých členů rodu Habsburského a drahně obrazův osobností z Německa pocházejících. Mezi nimi jsou též podobizny dam, kteréž malovala kněžna Ernestina Nassavská, matka kněžny Klaudie Františky Lobkovské.

Studně na nádvoří v zámku Roudnickém.

V pokoji panujícího knížete spatřuje se sbírka pastellových podobizen rodu Poňatovského, kteráž se dostala rodu Lobkovskému r. 1806 zakoupením Theresiopole (u Doksan), sídla kněžny Terezie Poňatovské, rozené ze Vchynic. V tak zvaném *zeleném sále* jest drahně obrazů nízozemských mistrův a jiné všelijaké pěkné malby krajin. Ve světnici, kdež se nachází kulečník, jsou zase obrazy rodu Lobkovského, z nové doby pocházející.

Díla znamenitých umělcův a mistrů sestavena jsou ve veliké světnici (kteráž slove sálem umělců). Zde se nacházejí čtyři tabule někdejšího rozvěracího oltáře ze 16. století pocházejícího, který býval v kostele ve Vliněvsi a pro lepší uchování (poněvadž byly červotočinou mnoho utrpěly) roku 1847 do Roudnice přenesen byl. Malování jest řemeslné, obrazy nízké. Na zevnitřní straně tabul nyní do jediného rámce vložených vidíme na zlaté půdě svaté apoštoly Pavla, Jana, Petra a Matouše, na straně vnitřní svaté Bartoloměje, Václava, Jana Křtitele a Vojtěcha. Poslední toto vyobrazení jest svým způsobem zvláštní. Svatý Vojtěch stojí před oltářem, slouže mši svatou, za ním stojí mladík holobradý v šarlatovém oděvu, s vysokou bílou, červenými čerty pomalovanou čepicí na hlavě, zdvíhaje jako ministrant levicí ornát a pravicí drže knihu. Obě osoby mají kolem hlavy zlatou záři. A. Baum domnívá se, že tu vyobrazen utrakvista, který pře-

Pohár Vratislava z Pernšteina. Na druhé straně znak manželky jeho Marie de Lara z Mendozzy.

stoupiv na víru katolickou, z pokání tento oltář udělati dal.[1]) Z Hasišteina pocházejí dva obrazy sv. Mikuláše, jeden starobyzantské práce na zlatém gruntě s kyrillským nápisem, druhý též po východním způsobu malovaný. Ze dvou obrazů Matičky boží jeden jest s nápisem vlaským a kopie obrazu Římského, který prý maloval sv. Lukáš, druhý jest kopie obrazu v Pasovské loretě. Od Rembrandta pocházejí dvě hlavy starců bradatých, od Rubensa Hygiaea, od Kupeckého obraz vojína, jeden z nejpěknějších obrazů na zámku Roudnickém, od Holbeina poprsí nějaké paní (prý manželky jeho), od Albr. Dürera poprsí císaře Maximiliana, od C. Cignaniho sv. Majdaléna, od Tiziana obraz učeného kardinála Pietra Bemba (nar. 1470, † 1547) a sv. Majdaléna, od Kranacha cizoložnice před Kristem a matka boží mezi dvěma pannama, kteréž ji vzývají, od Quintina Messis sv. Jeroným jako poustevník. Je tu také nějaký svatý apoštol, kteréhož maloval r. 1632 H. de Thier.

Ve *zbrojnici* v severním křídle jest veliké množství rozličných zbraní 16. a 17. věku i starších století, veliká sbírka ručnic, mezi nimiž jsou některé velmi vzácné pro své řemeslné dílo, děla veliká s erbem Lobkovským, kuše, dvě brněné postavy, kotle a střemen jeden velmi uměle pracovaný. Nade dveřmi jest obraz knížete Václava Eusebia. Kromě toho jsou tu obrazy nejvyššího Rudolfa z Vidršperka a důstojníků kyrysnického pluku, kterému kníže Josef z Lobkovic († r. 1717) a po něm bratr jeho Christian Jiří († r. 1755) veleli. I oba knížata jsou tu vyobrazeni. Podobizny tyto maloval v l. 1735—1738 Ant. Lucino a nacházely se napřed na Eisenberce, odkud r. 1847 do Roudnice přeneseny.

Zámek Roudnický stojí na místě *starého hradu*, z něhož některé části i po vystavění nového zámku se udržely. Hrad, ze dvou stran chráněný přirozeným svým položením, měl na třetí a čtvrté straně, kde přechází hradiště v pláň, umělý příkop, který z části posud zbyl. Ve starých urbářích popisuje se podrobně, jako na př. r. 1641, že jest „na vrchu skalnatém samorostlém od kamene a dřeva po starodávnu vystavěný, šindelem přikrytý, k kterémuž se toliko skrze město Roudnici jednou stranou jde a jede,“ a r. 1648 dí se, že „z něho do kraje Litoměřického za Labe veselé vyhlídnutí; okolo něho od země až k vrchu střech místo pilířů šest vížek pevně na vápno z kamene udělaných, též v jednom rohu k Labi věž okrouhlá vysoká.“ Staveni hradu zavírala dvůr lichoběžný nepravidelný. Kromě toho tu bylo ještě stavení na východní straně, jež snad teprve v 16. století vystavěno bylo (nynější východní křídlo).

Opevnění hradu na jižní straně bylo jednoduché, poněvadž byly na blízku zdi městské s branou Řebíčkovou. Na této straně zámku byl jediný příjezd. Přes veliký a hluboký příkop se jezdilo po dvou mostech dřevěných, z nichž jeden byl na barkách (pilířích) zděných a druhý zdvihutý, jímž se zámek zavíral. Kromě brány byla tu i fortna, kudy se do hradu vcházelo. Za branou následoval *menší plac* od zadního dvoru neb *většího* oddělený. Tento dvorek zavřen byl kancelářemi, kde hejtman s písaři bydlel a lidi řídil, vrátnici pro vrátného dle při zemi, obsahující světnici a komoru. Vedlé komory byl podlé urbáře r. 1641 *kabát* (malinké vězení) pro neposlušné lidi; podlé urbáře r. 1658 sepsaného byla pod komorou věž hluboká k trestání neposlušných lidí. Ve starších dobách asi tu bývala věž k ochraně brány. Nad příkopem a mostem, t. j. nad branou byl štít ode zdi ozdobně vystavěný, při něm světnička a při

Pohár s nápisem: Girzy z Hasisteyna a z Lobkowicz. (Nejstarší pohár s českým nápisem.) Na druhé straně znak pánů že Švamberka.

[1]) Pam. arch. VII. 578, VIII. 237.

ní nad vrátnicí komora, kdež hospodář zámecký bydlíval. Od vrátnice po pravé straně byl šnek a nad ním vížka, pěkně prkny obedněná. Nacházely se na ní hodiny na půl orloje s tabulí ukazující, kolik jich kdy jest.

Po levé straně velikého dvoru aneb k jihozápadu a k severu od něho bylo nad zemí drahně pokojův s dřevěnými i něco malovanými stropy (9 s kamny, 6 bez kamen) a soudní světnice velká (později světnice dvořanská) s prostým stropem, špižírna, kuchyně klenutá a při ní světnička pro kuchaře, stříbrnice, chráněná mřížemi železnými v oknech. Po pravé straně téhož dvora nad zemí byl pokoj s 2 kanceláři pro písaře a dřevěným falcovním stropem a pak 8 pokojův též s dřevěnými falcovními stropy. V přízemí obou stavení byly lis s čeřenem o dvou vřetenách, v němž se vína panská vydělávala, a jedním zavřením, na němž se vytlačilo do 3 sudův sedmivěderných, konic pět, v nichž mohlo státi 32 koní, kůlna pro vozy a kočáry, a konečně pekárna, kde se chleby pro potřebu zámeckou a čeleď pekly.

Proti bráně stávala veliká věž, vysoká, okrouhlá a pevně ode zdi po starodávnu vystavěná. Na střeše cihlami přikryté byla báně veliká a nad touto makovice prkny obitá. V té věži při zemi byl sklep suchý, nad ním zase sklep suchý okrouhle sklenutý, kdež byly schovávány písemnosti a peníze, nad tím kaple s sakristií klenutou a oratoriem. K těmto místnostem přicházelo se po šneku kamenném, kterýž šel od země až po krov.

Východně od tohoto stavení stálo nové stavení, kteréž se píše r. 1641 jako palác (t. j. obydlí páně) a r. 1658 jako „štok na spůsob pavlačí“ aneb „hlavní štok“. V domě tomto v 16. století ve slohu vlaském přistaveném bylo 22 pokojův zděných vše s kamennými stropy na plátně malovanými a kaple klenutá. Tak vyhlížel Roudnický hrad před vystavěním nového zámku.

2. Dějiny.

Roudnice má jméno své od rudné vody, která dosud ze země blíže kostela prýští. Ode dávna byla Roudnice v držení biskupův Pražských, kteří tu měli dvůr s velikým hospodářstvím. Týž býval bezpochyby na místě nynějšího zámku a skrze své opevnění stal se původištěm hradu Roudnického. V Roudnici sídleli také arcijáhnové, z nichž známe k r. 1167 Pertolta a k r. 1176 Přibyslava. Biskupům záleželo na tom, aby pozemky své po kraji roztroušené zcelovali. Proto učinil Jindřich biskup r. 1184 směnu takovou, že od něho některé dědiny k Roudnici příležité vyměnil. Z těch příčin získal od řádu Svatojanského ves Rovný, za niž mu r. 1194 zase jiné důchody vykázal.[1]) Osada jich pod hradem jsouc dlouho vsí trhovou od Václava I. obdržela výsadu (1237, 28. března), aby se řídila právem města Litoměřic.[2]) Biskup Jan III. († 1278) bezpochyby hrad Roudnický vyzdvihl a na něm přebýval; víme zejména, že se v l. 1272 a 1275 na hradě zdejším zdržoval.[3]) Za těžkých dob ujal úřad pastýř *Dobeš z Benešova*, nástupce Janův, když se zlopověstné roty braniborské rozjížděly po Čechách. Nějaký Pavel Berut, služebník markrabě braniborského, osadil r. 1279 dne 21. září hrad a město Roudnici a usadil se tu jako pán. Také osadil dvůr biskupský v Praze, v němž bylo složeno drahně obilí, vína, uzeniny a sýrů, a užitky z něho vybíral.[4]) Po vybytí Berutově dal biskup, aby se taková zloba neopakovala, kostely na svých panstvích hraditi, a obehnal hradbou také (Svatomářský?) kostel v Roudnici.[5]) Městečko pod hradem při témž kostele ležící znova vysadil, tak aby k němu 42 lánů rolí a jeden rychtářův náležely, a ustanovil, jaké nové platy se na místě starých povinností odváděti měly. K panství Roudnickému připojil Vadochody (1294) a vesnice od krále vyměněné (1295) totiž Dobřín, Kozlovice, Záluží, Radčice, Hněvice, Chržín, Černuc a j.[6]) *Jan IV.*, nástupce Dobešův, potvrdil r. 1302 vysazení Roudnice, na níž v l. 1310—1313 přebýval,[7]) odtud vypravil se r. 1310 se vším svým lidem branným a přidal se k vojsku Jana, nově zvoleného krále.[8])

Časté styky s národy románskými, zejména s Francouzi, které skrze rod Lucemburský usnadněny byly, způsobily v Čechách umělecký ruch posud nebývalý. Biskup Jan stál takořka v popředí ušlechtilých mužů, kteří francouzské umění české vlasti vštěpovali. Za doby nám neznámé, ale bezpochyby v bouřlivých

[1]) Reg. I. 139, 158, 171, 188. [2]) Reg. II. 1236. [3]) Reg. II. 319, 397. [4]) Font. r. Boh. II. 346. [5]) Script. r. Boh. II. 439. [6]) Reg. II. 719, 727, 833. [7]) Reg. III. 17, 53. [8]) Palacký II. a. 353.

Zámek Roudnický a město. Kopie kresby Antonia de la Porta z r. 1668.

letech před r. 1310 a po něm shledával biskup, že nemohli v kostelci Roudnickém (t. j. při kostele jeho hrazeném) pro časté se tu lidu sbíhání mrtvoly pohřbívati a protože kostelec k ochraně městečka zůstati musel, rozkázal děkanu kraje Řipského, aby v Roudnici na místě způsobilém, avšak mimo kostel hrazený kapli a hřbitov zřídil, aby tu mrtvoly v čas bouří a válek pochovávány býti mohly.[1]) Zdá se, že takto základ položen ke kostelíku svatého Vácslava, který někdy pod hradem na místě nynějšího nádraží stával. Přebývaje dlouhá léta v Aviňonu při dvoře papežském nejen tu poznal ušlechtilé snahy národa francouzského, nýbrž i řád řeholníkův sv. Augustina, pro něž si umínil založiti klášter. Napřed chtěl tak učiniti v Praze, ale že se mu tu činily některé obtíže, založil jej v Roudnici.

Nový klášter měl býti čistě českým klášterem a do něho jen takoví přijímáni býti, kteří byli Čechy po otci i po mateři, neboť biskup, jak sám praví, zprávu maje jak z přítomnosti, tak z minulosti, tím jen chtěl klášteru, aby tu byl život pokojný, prospívati, „neboť velká zkušenosť ve věcech těchto tomu nás naučila, že národu Českému jiní národové zajisté nepřejí, a poněvadž dvě protivy v jednom předmětu pospolu býti nemohou, tak i národové protivní v jednom klášteře býti nemohou.“ Ale papež Kliment pak toho nepotvrdil (r. 1349). Roku 1333 dne 25. dubna položen jest základ ke klášteru a kostelu sv. Maří a pak po léta na nich stavěno. Nerad biskup viděl, že poddaní jeho mnohá nebezpečenství snášeli přes Labe se převážejíce, i umínil si proto postaviti tu most, ale nikoliv takový, jako posud v Čechách vídati bylo, nýbrž pevný a kamenný. Ačkoliv pak mistry k jeho postavení i v Čechách i v sousedních zemích častokráte sháněl, přece nemohl člověka k takové stavbě způsobilého najíti. Poslal tedy pro M. Viléma, který pracoval o mostě Aviňonském a v těch a takových stavbách velice byl zkušen. Tento přibrav si tři pomocníky francouzské, kterých k tomu dílu potřeboval, přišel sám čtvrtý do Prahy a hned potom se do práce pustil. R. 1333 na den sv. Bartoloměje položil základ k mostu, začav pilíř v řece, a potom pracovali až do dodělání dvou pilířův a prampouchu je klenoucího. To vykonavše M. Vilém s druhy svými příštího roku, obdarováni byvše od biskupa, domů se navrátili. A tak postaven byl a r. 1338 dokonán první most v Čechách. U paty téhož mostu založil biskup špitál pro chudé lidi, kteréž z důchodů klášterních dostatečným vyživením opatřil. Znamenitá díla Janova zanikla brzy. Klášter byl vybrán, ač stavení zůstalo, most zbořili nepřátelé za válek švédských a špitál obrácen na masné krámy.[2])

Mnohé paměti svědčí o tom, že biskup Jan rád na Roudnici přebýval,[3]) maje tu r. 1340 dva purkrabě, Jakuba a Peška.[4]) Zemřel r. 1343 dne 5. ledna, a nástupcem jeho stal se *Arnošt z Pardubic*, který sice jako pastýř své církve nad Jana vynikal, ale pro Roudnici tolik neudělal přece, jako Jan. Od

[1]) Liber Johannis de Przinda f. 178. [2]) Archiv Roudnický, Reg. III. 776, 781, IV. 28, 32. [3]) Reg. IV. 315, 331, 403. [4]) Emler Urb. 11.

r. 1344 nacházíme ho často na Roudnickém hradě;[1]) přítomnosti jeho bylo zvláště r. 1346 potřebí, když válčil s Míšňany.[2]) Jako jeho purkrabě Roudničtí připomínají se r. 1347 Pohan a r. 1358 Jan.[3]) Obdržev k tomu povolení královské, opevnil město Roudnici, jehož kostelec skrze zřízení kláštera zašel, hradbami a plaňkami, a také hrad zdejší lépe zpevnil.[4]) V hradě byl za něho chován vzácný vězeň. R. 1350 přišel nenadále do Prahy Cola di Rienzo, muž, jenž před třemi lety byv ještě prostým notářem, použil všech příznivých okolností a stal se najednou diktatorem i jediným panovníkem Římským, a to tak mocným i zpupným, že odvážil se pohnati jak císaře Ludvíka, tak i Karla IV. k soudné stolici své. Opojen jsa slávou a velikostí starého Říma, byl si umínil osvoboditi Italii od vlády cizincův a věkovitý Řím opět povýšiti za hlavní město celého světa; proto chtěl, aby císař měl jen v něm sídlo své. Po sedmiměsíčném panování svržen byv tak rychle, jako se byl povýšil, utekl do Apenninu, odkud se dal na cestu do Prahy ke Karlovi IV., aby ho poučil o jeho povolání podlé blouznivých myšlének svých. U zbožného sice, ale praktického panovníka nepochodil dobře, byv mu skrze lékárníka Angela z Florencie představen. Karel přijal jej přívětivě, ale když zvěděl, že bývalý tribun jej k tomu má, aby pobouře nižší vrstvy lidu, papeži a kněžím násilně odňal moc světskou i statky jich, vyhnal malé samovládce a sám se v Římě usadil jako panovník jediný a neobmezený, odevzdal ho král arcibiskupovi k poučení a nápravě. I kázav ho Arnošt zavříti na hradě Roudnickém (do rytířského vězení, jak smýšlím), dal papeži o něm věděti. Ve vězení držán jest tu do léta nového 1351, kdežto papežský legát do Čech přišed, vyhlásil ho za kacíře, i dal pod bezpečnou stráží odvésti do Aviňonu. Avšak od Karla bylo mu pojištěno, že požívati bude bezpečí života svého, protože se byl obrátil k němu pln jsa důvěry.[5])

Portál ve dvoře zámku Roudnického.

Na hod svatodušní r. 1364 byl Arnošt v Budišíně při dvoře císařském, kdež měv kázání v řeči obecné k lidu a vykonav potom velké služby boží, napaden jest prudkou zimnicí; údy jeho horšením se nemoci umdlévaly, sil ubývalo. Protož vzav od císaře odpuštění, dal se v nemoci donésti na hrad Roudnici. Tam síly jeho tělesné ochabovaly, až pak učiniv pořízení a rozdav hojně darů, duši svou do rukou božích poručil a posledního dne měsíce července zesnul.[6]) Nástupce jeho *Jan Očko z Vlašimě* učinil purkrabí zdejším Jana Drahoně z Újezda (r. 1365) a přivítal tu r. 1369 ke konci listopadu císaře Karla.[7]) Na hradě zdejším pilně stavěl. Zřídil stavení, v němž se bydlelo, a upravil znova jeho světnice. V severovýchodním rohu hradu postavil novou okrouhlou věž, která hrad převyšovala, v ní pak zřídil kapli sv. Maří a svatých patronův kostela Pražského, totiž Víta, Václava, Vojtěcha a Zikmunda, kteráž roku 1371 dne 15. května posvěcena.[8]) Na výšinách proti hradu na západní straně, kteréž jsou nyní plny úpravných domův, bývaly tehda vinice, ale nyní, když se lid v Roudnici množil, tu se osazovali a domy stavěli. Arcibiskup Jan tu nové město založil a rozkázal v témž městě hlubokou studni ve skále dílem nákladným vytesati, jakož se ještě dnes spatřuje.[9]) Starému městu Roudnickému potvrdil (r. 1378) staré jeho výsady, které byly skrze oheň zkázu vzaly, a práva jeho také na Nové město rozšířil. List na to dne 3. března vydán na hradě Roudnickém.[10]) Tehda byl tu purkrabí Vilém jistý, dobrodinec kláštera, kterémuž pořízením svým na spásu duše své a manželky své Kateřiny úrok oddal.[11])

Po smrti Očkově († 1380, 14. ledna) následoval jako arcibiskup synovec jeho *Jan z Jenšteina*, muž učený a vzdělaný, kterýž v mládí svém nepohrdal rozkošemi světskými, kopím dobře klál a v lese

---

[1]) Reg. IV. 553. [2]) Reg. IV. 670. [3]) Arch. Roudnický. [4]) Font. r. Boh. I. 395, staré seznamy svobod biskupských v arch. kapit. [5]) Palackého Děje II. b. 119—121. [6]) Font. r. Boh. I. 397. [7]) Archiv Třeboň. Huber, Reg. [8]) Dobner Monum. III. 41, IV. 56. [9]) Script. rer. Boh. II. 442. [10]) Lib. erect. ed. Borový p. 148—149. [11]) Arch. Roudnický, acta jud.

Kostelíček sv. Václava a zbytek starého mostu v Roudnici.
(Dle kresby Heroldovy.)

na koni dobře se uměl zatáčeti. Přímoří, které roku 1380 Čechy hubilo, první bylo příčinou, že veselý arcibiskup v duchu svém sliboval polepšení. Uchýlil se do kláštera Roudnického a obcuje tu s řeholníky, brzo zanechal „tretek básníků, zvláště Valeria Maxima, v nichž pro neplodnou krásu latiny si byl liboval," i pilněji si všímal spisů doktorů církevních. Veliký obrat s ním způsoben r. 1382. Neboť když t. r. arcibiskup Magdeburský o masopustě se vznešenými ženštinami tance prováděl v těsném a krátkém oděvu šviháckém tehdejšího zemanstva, náhle povstal pokřik, jakoby dům hořel, a když všickni k divokému útěku se měli, arcibiskup a ještě jeden, který tanec řídil, zlomili vaz a zemřeli Od té doby arcibiskup vzdaloval se všeho hluku světského, více se postil než nepostil, a i když se nepostil, jídal krmě sprosté a málo. Za nedlouho následovalo i pravé týrání těla. Na Hrádku Helfenburce zdržoval se v modlitebnici takové, jako bývaly kabáty na trestání lidí neposlušných. Ale na hradě Roudnickém zdálo se, jako by arcibiskup přidal něco svátečného, totiž jedno okno, jež po celý čas přebývání jeho bylo břevny zandáno; tu pak vymalovati si dal pamětihodné věci, totiž pekelný žalář a nádherný příbytek ráje, živobytí řeholníků kartouzských, a za pobídky k lásce znaky utrpení páně. Uvnitř pak měl veliký a ostrý kámen za lůžko noční, jak se smýšlelo, i k sedání. Tu tělo mrskával, jak svědčily zkrvácené metly a třeskot ran slyšený od tajemníků Ani spaní si nedopřával. Chodíval prý v noci z hradu Roudnického na horu Řip, kde prý byl od jednoho duchovního dopaden, i vybíhal samoten do polí, aby přemohl spánek Není divu, že tímto asketickým živobytím tak tělo své utýral, že někdy přicházel do vytržení.[1]) Mezi tím byl purkrabí Roudnickým Vilém, bezpochyby týž, který se r. 1378 připomíná.[2]) S králem, jehož radou a důvěrníkem býval, rozešel se r. 1393, když zamýšlené zřízení nového biskupství Kladrubského skrze Jana, gen. vikáře arcibiskupova, bylo zmařeno. Když se král pro kvapné potvrzení nově zvoleného opata Kladrubského rozlítil, utekl arcibiskup na Roudnici. Tam obdržel lístek králův takový: „Ty arcibiskupe! Vrať mi Roudnici i jiné mé hrady, a kliď se mi pryč z Čech; a budeš-li co počínati proti mně aneb mým, dám tě utopiti a uklidím rozepře. Do Prahy přijdi!" Arcibiskup přijel sice do Prahy, ale před novým hněvem královým opět utekl, a konečně opustiv Čechy na krále u papeže, ač marně, žaloval, poněvadž v průběhu té pře zaplétal se do dvojsmyslův a řečí neupřímných.[3]) Odřekl se arcibiskupství dobrovolně r. 1396.

K obraně hradu Roudnického zřídil si jeden z biskupů neb arcibiskupů nápravy nebo manství po panství, avšak teprve ke konci 14. věku máme o nich určitou vědomosť. V Břize bylo 6 nápravníkův, kteří sloužili každý se samostřílem a každý měl za to 2½ země, a sirotci jednoho, kteří nesloužili. Ve Straškově byli dva manové, každý sloužil se samostřílem a měl tři dědiny neb usedlosti. Ve Vodochodech bylo pět náprav po 2½ zemích a z každé sloužilo se se samostřílem, leč tam ne, kde byli sirotci. Ve Vrbicích byl jeden maje 5 čtvrtí, v Miřejovicích též jeden maje 2 země a krčmu, ve Vtelně jeden bera tu výsluhu na penězích, a ve Vesci také jeden.[4]) Od r. 1455 zachovaly se nám i manské knihy „panoší, příslušejících ke hradu Roudnickému". Připomínají se v nich nápravy a dvory ve Vodochodech, Březí, Nové vsi, Rovném, Vesci, Hoštce, Mnetěši, Straškově, Dřínově a konečně manství služebné v Roudnici na konském trhu mezi židy. Všech manství bylo 26, k některým byla znamenitá a velká popluží s mnohými zvolemi dobrých dědin, vinic, rybníkův a mlýnův. Z nich vycházelo úroku peněžitého na nové léto jednou v rok 30 kop. Manové povinni byli pánu hradu k službě přijeti, kdykoli se jim poručilo, s pánem jeti a do vůle páně jemu sloužiti. Později uvolili se na místě služeb k platu. Na těch manstvích byla páně odúmrť. Manové měli dům

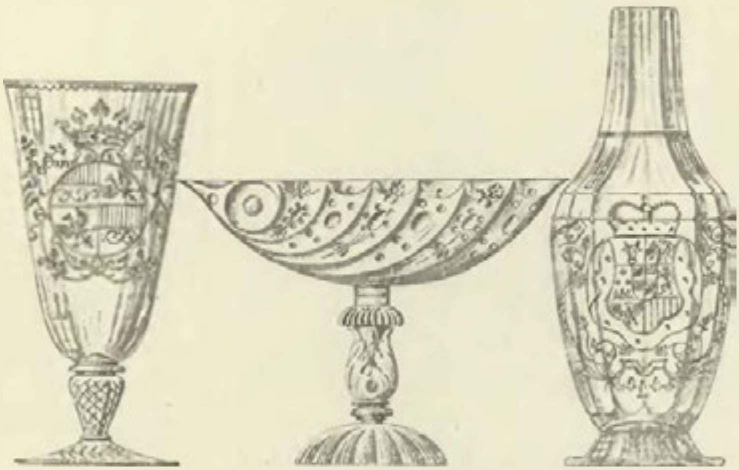

Starý hrad Roudnický.

[1]) Viz Font. r. Boh. I. str. 447 atd. [2]) Arch. Mělnický k r. 1389.
[3]) Palacký II. b. 284—287. [4]) Tomek děje Prahy III. 44.

v Roudnici v městě (nynější panský dům vedlé záložny občanské), kdež soudy drživali v roce třikrát, t. j. při každých suchých dnech, avšak soud manský podlé řádu páně držíval se na hradě. V tom domě manském pán měl právo vína šenkovati. [1])

Arcibiskupové *Olbram ze Škvorce* († 1402) a *Zbyněk Zajíc z Hazemburka* († 1411) také na Roudnici přebývali. [2]) Odtud vydal Zbyněk r. 1410 dne 18. července klatbu na Husa a ty, kteří by s ním drželi. Sem také arcibiskup, bezpochyby ze strachu před lidem, zavezl r. 1410 svátosti kostela Pražského (chované v hrobě sv. Vácslava), čímž nemálo krále na sebe popudil. Když pak se s nimi do Prahy vrátil, vzal je král a zavezl na Karlštein.[3]) Po smrti Zajícově († 1411) a krátkém vladaření M. Albíka následoval arcibiskup *Kunrát z Vechty* (1413), „člověk ostaružný a ohrošilý“ a před tím králův milostník. Ustanovil za purkrabě Alše z Malikovic, který v tom úřadě v l. 1415—1416 zůstával. Při počátku bouří husitských uchýlil se Kunrát s konsistoří svou na dobro na Roudnici. Nedůvěřuje tomu, že by husitství mohlo se moci potříti, a nemaje tolik odvahy, aby na čas opustil, co měl, v naději, že toho nabude zase, nebyl ke kališníkům tak nepovolným, jako ostatní kněžstvo.[4]) Tudy i od krále i legáta papežského vzat v podezření, že se smlouvá s protivníky, ani místa nedáváno omluvám jeho, anobrž obžalován u papeže. Když pak královští činili útoky na statky jeho, dohnán jest arcibiskup k tomu, aby učinil, z čeho jej vinili; i vstoupil ve vyjednávání s Pražany a učinil s nimi smlouvu r. 1421 dne 21. dubna. Smlouvou tou zřekl se krále Zikmunda a zavázal se zachovávati čtyři články Pražské a přijíti k sobě za rady mistry učení Pražského, kteří by od Pražanů byli k tomu jmenováni. Zdržev se potom několik dní v Praze, vydal odtud dne 24. dubna nařízení ke všemu duchovenstvu dieceze své, jímžto svolával je k synodě do města Roudnice na den 14. května, aby tam šíře jednáno bylo o čtyřech článcích. Navrátiv se potom do Roudnice, rozdával sám svátost pod obojí způsobou a dosadil také úředníky konsistoře své z duchovních strany pod obojí. Synoda Roudnická potom držána při velikém shoru lidstva a čtyři články Pražské tu veřejně vyhlášeny. Když pak Žižka t. r. v měsíci květnu z Hoštky k Roudnici přitáhl, poskytl arcibiskup lidu jeho ochotně všech potřeb; nicméně Táboři podlé divokého zvyku svého pobořili klášter zdejší, zapudili mnichy odtud, vypálili dům proboštův, potloukli obrazy a pobrali kalichy a ornáty. [5])

Roudnické křišťálové nádobí.

Arcibiskup zůstávaje odtud stále v Roudnici, ačkoli soud duchovní úřadoval v Praze, uznal za dobré vyvoliti si obrance, aby hájil panství jeho proti útočníkům strany pod jednou. Svěřil se panstvím Roudnickým *Janovi ze Smiřic*, chudému, ale udatnému zemanu, a panstvím Kyšperským a Helfenburským Haškovi z Valdšteina, tak aby tento je od držitelův vyplatil.[6]) Toho roku uviděli v Roudnici divadlo, jinde časté a obyčejné. Když sekta pikhartův od Žižky krutě potírána byla, utíkal před ním a Pražany M. Martin Houska, jinak Loquis, původce této sekty, se soudruhem svým, knězem Prokopem jednookým, do Moravy, odkudž pocházel. Přišed do Chrudimě, byl tu zajat a dán do klády, a když tu před hejtmanem rouhavé řeči vedl, jen stěží ušel upálení, než odevzdán s druhem svým Ambroži, faráři Hradeckému, k nápravě. Když tento za 14 dní marně se o jich obrácení pokoušel, odvezl je spoutané a odevzdal je dne 22. června do Roudnice arcibiskupovi, aby s nimi podlé duchovního práva naložil. Tu zavřeni jsou (v hradě) do tmavého vězení, a nikdo k nim nepouštěn. Když pak tu 8 neděl seděli a polepšení na nich se neukazovalo, žádal Žižka na Pražanech, aby byli do Prahy přivezeni a na rynku Staroměstském jiným

[1]) Arch. Roudnický. [2]) Glatzer Geschichtsquellen 295, Pangerl G. U. 347, arch. č. I. 396, III. 273. [3]) Staří letop. 13, Tomek, děje Prahy III. [4]) Arch. kapitul. lib. erect. X. 79. [5]) Tomek, děje Prahy IV. [6]) Tak se dovídáme z listu Jana biskupa Olom. roku 1421, 15. Novb., kterýž opsal Jandera z nějakého rukopisu musejního. Z Paprockého st. pan. na str. 313 viděti, že Janovi i jistota písemní na to učiněna, ale jak smýšlím, teprve r. 1427.

na postrach upáleni. Avšak konšelé bojíce se nepokojův, kteréž by způsobili jich přívrženci v Praze, poslali jednoho ze sebe s katem do Roudnice; ten pak vyžádav si od arcibiskupa vězně, natáhl je na skřipec a nechal jim boky páliti až do masa, aby zvěděl, odkud mají svoje učení a zdali a které mají přívržence v Praze. Z veliké bolesti jmenovali jména některých. A když potom nejednou napomínáni byli, aby se káli z bludův svých a k jednotě víry se navrátili, usmívajíce se pravili: „Ne my, nýbrž vy svedeni jsouce bludným kněžstvem bloudíte a před tvořenou věcí, totiž chlebem svátosti klekáte.“ Když pak dne 21. srpna vedeni na popravu a podlé zvyku tehdejšího věku napomenuti byli, aby prosili veliký dav lidu je provázející za přímluvu u Pána boha, pravil Martin: „Nepotřebujeme takových přímluv, ať prosí ti, kteří toho potřebují.“ A když byl ještě jiné řeči rouhavé pověděl, zabedněni jsou do sudu a upáleni.[1])

Mezi milostníky arcibiskupovými nacházel se také Purkart z Aldemburka, někdy konšel Pražský, kterého pak povýšil na nejvyššího úředníka i rádce svého. Avšak tento zradiv jej, vzal s sebou kříž arcibiskupství stříbrný pozlatitý, s holí stříbrnou, mísy, knoflíky stříbrné, kalich zlatý i jiné klénoty, a

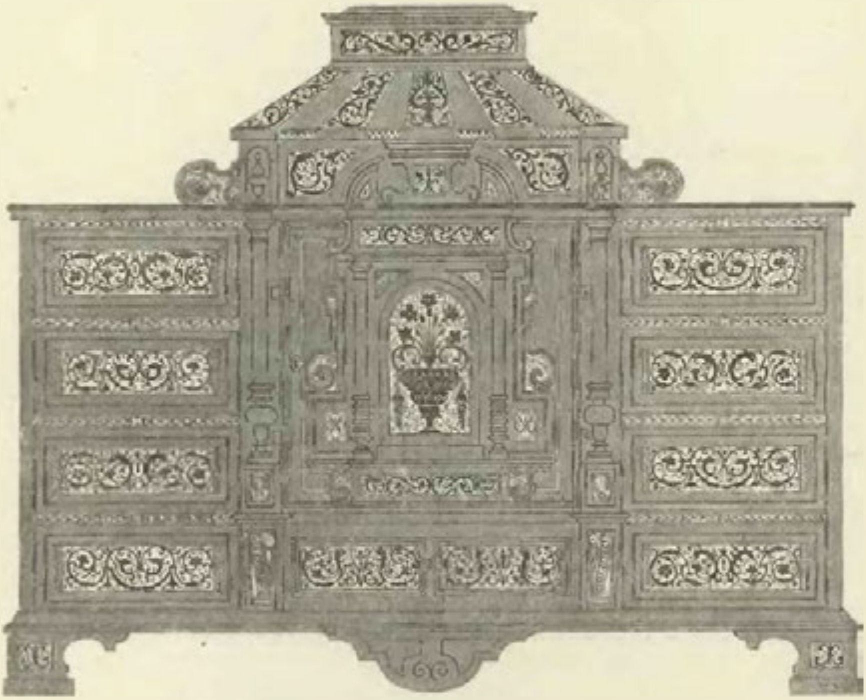
Renaissanční mlýn v Roudnici.

uprchl ze země. Vinnici jeho Chlistovskou u Litoměřic zabral za to arcibiskup a zapsal ji v dluhu (r. 1424, 30. března) Rackovi z Kojšic, k čemuž Václav z Mačovic, nejvyšší úředník hradu a panství Roudnického, pečeť svou přivěsil.[2]) Roku následujícího Jan Roháč z Dubé, Jan Bzdinka a Bohuslav ze Švamberka, hejtmané vojska Táborského, vypálivše Slaný, přitáhli (v dubnu r. 1425) k Roudnici, ale nemohše hradu dobyti, město vypálili. Roku 1426 svolal opět arcibiskup synodu do Roudnice, kterážto měla zameziti přílišné odchylování se od učení církve římské, tak aby bylo smíření s ní tím snadnějším. Zdá se, že arcibiskup nachyloval se ke straně pod jednou, chtěje dosíci odpuštění. K tomu také pracoval Zikmund Korybutovič, jenž byl vladařem zemským, ale zamezeno to jeho zajetím. Když se chystal r. 1427 Bedřich, markrabě braniborský, k výpravě proti Čechům, sliboval Jan Smiřický jednateli jeho tajně, že mu vydá Roudnici a Mělník, až by vtrhl do země. Také známe příčiny, proč k tomu nepřišlo; jedna z oněch bezpochyby byla ta, že křižáci na jiné straně, totiž od Cheba, do země vtrhli, druhá pak, že jen došli k Tachovu. Smiřický tedy usiluje o to, aby zajatého Zigmunda Korybutoviče osvobodil, ukládal o Prahu, aby jí s jinými dobyl a knížeti zase k vládě pomohl. Avšak útok na Prahu (6. září) se nevydařil a Jan sám upadl v zajetí. Vybaviv se z vězení pomocí jisté dívky, navrátil se ještě t. r. do Roudnice. Odtud jal se zase škoditi Pražanům a popouzel proti nim také některé z okolní šlechty. Tedy vypravili proti

[1]) Vavřinec z Březové. [2]) Arch. č. I. 406.

němu Pražané Václava Cardu z Petrovic, aby oblehl Roudnici, ale obležení bylo marno. Dobře prospělo obleženým, že se jim dostávalo ke srubův dělání dosti lesu, který plavil po Labi Martin, mlynář z Nelahozevsi. Z toho povstaly velké půtky a zádavy v kraji Litoměřickém, které trvaly přes léto. Teprve dne 4. října přišlo k smíření mezi Smiřickým a stranou Pražskou.[1])

Mezitím ocitoval se arcibiskup ve velikých závadách, a proto některá zboží zastavoval. Tentokráte však nevydával listů sám, nýbrž s Janem Smiřickým, druhdy i s Jindřichem, bratrem Janovým. Tak zastavili Martinkovi z Podolšan (r. 1427) ves Okovice, Hanuši Růtovi z Dubův, úředníku nejvyššímu na Roudnici, za dluh mnoholetý (r. 1428 dne 11. ledna) Miřejovice, Podhořany, Březí, Vodochody, Novou ves, Rovný a Černouček, sám pak arcibiskup zastavil (r. 1429) ves Straškov Janovi Firšicovi z Nabdína.[2]) Konečně zdělal arcibiskup (r. 1431) zápis, jímžto hrad Roudnici s panstvím Janovi ze Smiřic v 4000 kopách gr. č. zastavil.[3]) Přes tento zápis, který arcibiskup Kunrát, cítě konec života svého, učinil, přebýval na Roudnici; neb zajisté jej tu ještě dne 17. srpna t. r. nacházíme.[4]) Svátky vánoční t. r. strávil na Helfenburce hradě svém, a tu dne 26. prosince zemřel.[5]) Roudnice byla pro arcibiskupství nadobro ztracena.

Ebenová skříňka ze XVI. století s intarsiemi ze slonové kosti.

Chytře dovedl si Smiřický udržeti panství Roudnické, k němuž ještě Helfenburk, Bezdězi a Housku získal. Roku 1434 pomáhal straně panské a podnikl Zikmunda za krále, začež mu roku 1436 zapsány mnohé vesnice v okolí Roudnice a Mělníka,[6]) a držení Roudnice mu ovšem také potvrzeno. Ale přes toto štěstí měl také nehody. Roku 1439 poražen jest od mladého pána Děčínského a utrpěl velkou škodu na lidech, koních i pěších. Toho roku vypálen jest větší díl Roudnice, věže velká v hradě a několik domů znamenitých se sladovní na koňském trhu na Novém městě shořelo.[7]) Náhradou za tyto škody a jiné záhuby, způsobené pálením, braním a jinými běhy, a též aby odměnil víru a příchylnosť, kterouž mu Roudničtí prokazovali, vysadil jim (r. 1440) baštu jako solnici. Při tom svědčil Petr ze Semil, purkrabě Roudnický. V témž úřadě zůstával[8]) Petr ještě roku 1450, když pán jeho nějaké vesnice u Jestřebí kupoval.[9])

Zvláštní příhoda, souvisící s dějinami Roudnice, sběhla se roku 1445 ve Stadicích, vsi, z níž někdy Přemysl pocházel. Po velikonoci t. r. naskytl se tu muž neznámý, v žíni oděný, jenž vystoupiv na

[1]) Tomek, děje Prahy IV. [2]) Arch. kapitul. arch. č. VI. 479, 484. [3]) Paprocký o st. pan. 313. [4]) Knihy městské č. 31. při DZ. f. 347. [5]) Pochován jest na hradě Pražském. [6]) Rukopis Videňský. [7]) Staří letop. 114. [8]) Arch. Roudnický. Petřík Dýmek purkrabě (r. 1440) snad táž osoba. [9]) Arch. Třeboň.

Roudnice podlé staré rytiny.

strom vysoký a ratolestný v poli, upletl sobě v jeho větvích jakousi chýži ku přebývání. Sedlákům ze vsi, kteří přicházeli se naň dívat, jal se vypravovati, že byv poustevníkem, měl zjevení zázračné: Svatý Václav a svatý Jan přišedše prý k němu oznámili, že Bůh ustanovil jej Čechům za krále, a protož od nich poslán jsa, že přišel do Stadic, kdežto králové čeští původ svůj brali, aby dostál povolání svému; lidu českému nyní že jest slyšeti vůli boží a zachovati se podlé ní. Muž ten, ačkoli sprostý, pro postavu, řeč ušlechtilou i pobožné chování zdál se sedlákům býti cosi vyššího a svatého; i uznavše v něm brzy krále jim od Boha ustanoveného, ctili ho způsoby všelijakými, nosili dary a pocty, a nejen otočili ho stráží životní, ale zřídili mu také radu ze starších svých. Nahodil se brzy člověk znalý v písmě, kterýžto učiněn jsa kancléřem, spisoval nové zjevení a psaními do všech krajin roznášenými napomínal lid, aby přišli kořit se králi svému, jejž Bůh sám z prostřed chudin povolati a pro dobré vlasti zjeviti ráčil. Hluk o věci té brzy rozléhal se po celé zemi a budil tu nadšení, tam smích; hojné davy lidstva hrnuly se z blízka i z daleka ke Stadicům, nejeden vladyka přikazoval se novému panovníku, a v městech i ve vsech počaly se oň činiti strany. Rostoucí myslí všech pohnutí zdálo se zvěstovati bouři.

U pánův českých, když to spatřili, smích náhle obrátil se v strach, i sjevše se u pana Smiřického na Roudnici, vypravili čeledi branné s potřebu do Stadic, aby divadlu takovému konec učinili. Nový král ani radové jeho nepostavili se k odporu a přivezeni jsou do Roudnice, kdežto Smiřický podržev je některý čas u vězení, propustil rady konečně domův a krále na mysli pomateného býti poznav, poslal do Prahy Pešíkovi z Kunvaldu k opatrování. [1])

Neupřímnosť Janova, jak jsme ji pozorovali k roku 1427, byla i příčinou náhlého jeho pádu. Po přijetí Ladislava Pohrobka za krále hlavní péčí Jiříka Poděbradského bylo dostati krále do země, aby byl korunován na království. Ale ač o to nejednou jednáno, vždy s tím otáleno a vymlouváno to tak, že nepodstatnosť výmluv byla poznána. Nevole tím mezi stavy českými vzbuzená rozdráždila se ve hněv a pomstu, když se dověděli, že odkladům oněm dáván podnět od zrádcův, kteří zasedali ve vlastní jejich radě. Jiříkovi zajisté na omluvu, proč král nejede do Čech, posláno bylo psaní, které bylo došlo krále od znamenitého pána českého s výstrahou, aby nikoli nesvěřoval sebe vrtké víře české, leč by přišel s mocí dostatečnou, aby rozkazovati a trestati mohl jako pán. Správce podav pánům, jemu k radě přidaným, o výstraze té zprávu a utajiv jméno ptal se jich, co by soudili o původci jejím. Odpověděli všichni, že zrádce jest a rušitel obecného dobrého, a protož hoden smrti nejohavnější. Byl mezi nimi Smiřický, a tázán byv také o zdání své, přisvědčil soudu obecnému. I položil pan Jiřík před pány psaní ono sekrytem Smiřického zpečetěné. Odsouzen jsa svými ústy, jat jest tudíž a do vězení dán (r. 1453, 6. září). Popřáno mu jen času k pořízení o statku svém. Odkázal Petříkovi z Semil a Račiněvsi, purkrabí Roudnickému, 100 kop, aby se pilně držel paní a dětí, Mikuláši z Vlíněvsi, podpurkrabí, 15 kop, ke klášteru Roudnickému kalich a 10—12 kop platu věčného na oltářníka, aby paměť věčná byla za jeho duši a kněz aby lidu rozdával pod obojí způsobou, k témuž oltáři plášť svůj zlatohlavový, aby udělán byl ornát, na špitál pod hradem, aby se opravil i s kostelíkem, 20 kop. O synech svých ustanovil, aby se doma učili latině a němčině, majíce mistry své, tak aby v tom učení přetahováni nebyli, než učili se ponenáhlu. Markétu z Michalovic, choť svou, učinil poručnicí a jí k radě ustanovil Zdeňka ze Šternberka, švakra svého, a Jana z Rabšteina. Nazejtří sťat jest na Starém městě pod pranéřem a pochován ve špitále u mostu. [2])

---

[1]) Palackého děje IV. a. 117—119. [2]) Palacký IV. a. 291. liv. III. Vet. urb. Prag.

Z pokladu Lobkovského. (1647: „Svícen stříbrný s plechem, jak se na stěně věší, a při něm lichtpuc s řetízkem, s Pernšteinským a Lobkovským erbem.“)

Správu statků Smiřických ujal *Zdeněk ze Šternberka* jako první poručník, vykonával práva na panství a dal sem jako purkrabě Vácslava z Valtířova, po němž Jan z Řešic (roku 1460) a Vítek z Mladé (r. 1464) následovali. [1]) Poněvadž pak od krále napomenutí přišlo, aby vezmouce summy zápisné postoupili Roudnice, Helfenburka a zápisných vesnic Jindřichovi z Rožemberka, zavázal se Zdeněk r. 1456 vdově Markétě, že tak učiní, a postoupil jí Housky, Jestřebí a Lysé. [2]) Jak se zdá, pak ani k vyplacení a postoupení nepřišlo; Roudnici nacházíme i v letech následujících v držení Zdeňkově, buď že si na ní výplatu vyprosil aneb si ji bez vyplacení zanechal. Bez příčiny jej pan Vilém Rábský, šlechetný pán katolický, nevinil, že dědictví mladých Smiřických zmrhal. [3]) U něho pak na Roudnici sjížděli se ti páni, kteří se králi svému zpronevěřili, jako na př. r. 1466 dne 23. dubna, kdež jednotu svou již zemdlenou znova posilňovali; odtud vyjednáváno s králem a umluveno prozatím stání. Když pak ke smíření nepřišlo, začala válka. Král jsa k boji připraven, jednoho a téhož dne (28. dubna r. 1467) pojednou obehnal šest hradův Šternberských, s nimi ovšem také Roudnici samu šestou. Ze všech Roudnice nejdříve padla, poněvadž tu byl hrad s městem přihrazeným, a tudíž zásoby brzy došly, a obyvatelé jsouce pod obojí tajně králi přáli. Již dne 21. června umluvila se posádka s královskými, že Roudnici vzdá, jestliže Zdeněk ve třech nedělích (do 12. července) jim nepomůže a královské s pole nestiskne. Hrad podlé úmluvy potom odevzdán, ale nenáviděné město od lidí Zdeňkových vydrancováno a vypáleno, buď již před úmluvou dotčenou nebo před vzdáním. Král měl z dobytí velikou radosť a oznamoval dne 5. srpna do Polska: „Nabyli jsme na zpronevěřilém Zdeňkovi ze Šternberka hrad Roudnický, nad nějž prej není nic silnějšího neb pevnějšího v Čechách.“ [4])

Pro svou nevěru propadl Zdeněk všecka zboží svoje a stal se pánem bez panství. Veliké příslušenství Roudnice nejen od arcibiskupství, nýbrž i od kapitul, klášterův a kostelův, v okolí Litoměřic, Slaného a Mělníka král svým věrným rozdával. Tak na př. odtrhl od Roudnice vsi Ledce a Libkovice a zastavil je (r. 1469) Samuelovi z Hrádku, ves Vrbici zastavil r. 1470 synu svému Hynkovi. [5]) Na Roudnici stal se purkrabí po dobytí Zikmund z Blatna (roku 1468) a držena nějaký čas ke komoře královské. Roudnice sama zapsána *Ješkovi Svojanovskému z Bozkovic*, a to před r. 1475. [6]) Ješek pak koupil r. 1484 Vrbici a seděl tu ještě r. 1494, ale r. 1497 vyplacena Roudnice od synů jeho Jindřicha a Jana. Král Vladislav byl totiž r. 1496 udělil výplatu *Půtovi Švihovskému z Ryžemberka*, nejv. sudí. Když tento chtěl splatiti Svojanovské lehkými groši, žádali oni, aby byli splacováni groši na váhu dobrými, jak psáno bylo v zápise Jiříkově. Nicméně přisouzena jest jim jen výplata běžnými penězi, a obdrželi 4000 kop a 2000 fl. uh. Půta ujav pak Roudnici, také tu někdy přebýval, jako na př. r. 1502, a vyprosil Roudnickým dva trhy výroční. [7]) Po smrti Půtově († r. 1504, 21. Jul.) rozdělili se synové jeho *Břetislav*, *Jindřich*, *Vilém* a *Vácslav* o všechna panství otcovská r. 1505 dne 1. prosince, avšak jediná Roudnice a příslušející k ní vesnice Židovice, Lounky, Nová ves, Chodouň, Rovné, Záluží, Černouček, Vědomice, Brzanky, Vodochody, Křivenice, Daminěves, Kozlovice a městečko Hoštka zůstaveny všem bratřím do dalšího rozdělení. I ustanoveno, aby potom studnice, pekárny, kuchyně a mostův ze spolka užívali, bašty a ploty, které tehda znova zdělány byly, dodělali a opravovali, než které pokoje se dostanou samému, ty aby buď opravoval aneb nechal. [8]) Z pozdějších zápisův lze shledati, že Vilém Roudnici sám ujal. Ale zdá se, že ji sám na krátký čas zastavil, neb v manských knihách Roudnických nazývá se r. 1513 *Burjan Trčka z Lípy*, podkomoří, pánem Roudnickým. Roku 1515 ke dni 23. března svolán jest do Roudnice stav panský, aby tu rokovali o potřebách svých. Ale

Lobkovské křišťálové nádobí.

[1]) Kn. manské Roudnické, Paprocký o st. ryt. 242. [2]) Archiv Třeboňský. [3]) Dialog Jana z Rabšteina. [4]) Palackého děje, urkund. Beitr. 470, arch. č. V. 298, Veleslav. kalendář hist. 229. [5]) Rkps. Roudnický, arch gub. [6]) Arch č. IV. 77. Purkrabí byl r. 1494—1500 Jan z Chlistova, hejtmany r. 1500 Bedřich ze Stroupče, r. 1505 Radslav ze Šebířova, purkrabí r. 1505 Baltazar. [7]) Arch. říš. Mnichov. [8]) DZ. 252 A 10.

sjevše se nic tu nezjednali, než jen se svadili, až se i někteří potýkali. A za těch různic polapen jest člověk jeden, kterýž chtěl město zapáliti a vyznal, že ho Heřman z Janovic, odpovědník zemský, na to navedl. Potom ho upálili. [1]) Podobný nějaký sjezd tu byl r. 1516 v listopadu.

Až do roku 1524 nacházíme Viléma jako pána na Roudnici. [2]) Tehda měl soud s Jaroslavem Kostomlatským z Vřesovic. Před lety byl se Jaroslavovi zapsal, jak se v Roudnici uváže, že mu 300 kop na vsi Břízе má ujistiti a jemu té vsi postoupiti, ale nechtěl potom tak učiniti. I odsouzen jest Vilém soudem komorním, aby 50 kop pokuty zaplatil. [3]) V držení Roudnice následoval po něm *Václav Haugvic z Biskupic.* Když pak *obec města Roudnice* častokráte za to prosila, aby jí samé panství zápisně postoupeno bylo, poněvadž od držitelů veliká obtížení snášeli, svolil k tomu král Ferdinand; tudíž učiněna od král. komory napřed (r. 1527, 21. Novb.) smlouva s Roudnickými tak, aby zaplatili 10.500 kop summy zápisné Haugvicovi, 100 kop úrokův a 3500 kop do komory královské, tak aby 5000 kop položili hned na svatého Mikuláše a 5500 kop na sv. Jiří. Panství mělo se jim po sv. Mikuláši postoupiti. Ale nepřišlo hned k tomu, neboť teprve 12. prosince přišlo k smlouvě s Haugvicem a dne 26. ledna roku 1528 král smlouvy s Roudnickými potvrdil. Dne 17. dubna roku 1528 najal král Vaňka Hluzího za hospodáře na zámek Roudnický, aby k stavení na zámku, ke zvěři a k lesům přihlídal a jiné vše činil, co věrnému šafáři činiti náleží. [4])

Stříbrný poklad Lobkovský: Koflíky. V levo koflík pozlacený s artyčokem (6 hř. 5 l.), uprostřed a v pravo jiné koflíky uměle zdělané.

Avšak Roudnickým se věci jich dobře nevydařily. Roku 1534 dne 21. července shořely v městě polovice domův, kostel, zvonice a mlýn, a bylo nemožno od pohořelých poplatky vybírati. Prosili tedy Roudničtí za sečkání a aby mohli něco od panství zastaviti. K obojímu králem t. r. svoleno. I přes to nebyli Roudničtí s to, aby panství udrželi, a to, jak se zdá, i pro nedbalé hospodářství. Zámek scházel na stavení a dluhů vzrůstalo tak, že jich bylo roku 1536 až 33.000 kop míš. To vida král, rozkázal na samou prosbu Roudnických, aby se s někým jiným o zastavení panství jednalo. Vyjednávalo se tedy s Janem Vyskytenským, ale nedošlo k obapolnému dorozumění, také pokus panství po kusích zastaviti se nevydařil. Z těch příčin přijal král polovici dluhů na sebe a zapsal Roudnici (roku 1540) *Karlovi Dubanskému z Duban* na 22 let tak, aby město z dluhů vyvadil. Při tom povoleno mu prostavěti 500 kop míš. na opravu zámku a 1500 kop na opravu mostu, od vody polámaného, jezu a mlýnů. Když pak roku 1541 větrové na zámku na střechách a jiném stavení znamenitou škodu udělali, povolil král (roku 1542 dne 15. Jan.), aby Dubanský ještě 500 kop prostavěti mohl. [5]) Hned po uvázání v panství potvrdil Karel Roudnickým pět článků, kteréž mu bezpochyby předložili; totiž aby nechání byli při víře pod obojí (kromě bratrské), zůstaveni byli při svých svobodách, krčmáři aby jinde piv nebrali než v Roudnici, lidem stavu panského a rytířského aby domy prodávány nebyly, a šlechtici a přespolní lidé aby nesměli v městě obilí skládati a prodávati. [6]) Když Karel asi roku 1542 zemřel, vyplacena Roudnice od syna jeho Oldřicha, ovšem s jeho svolením.

---

[1]) Staří letop. 384. [2]) Hejtmany tu měl r. 1516 Hynka Radkovce z Mirovic, r. 1517—1522 Václava Libenského z Blatna. [3]) Reg. 4 J. k. A 15. [4]) Kopiář V. v arch. gub. [5]) Kopiář v gub. Hejtmanem byl r. 1541 Jakub z Klenče. [6]) Arch. Roudnický.

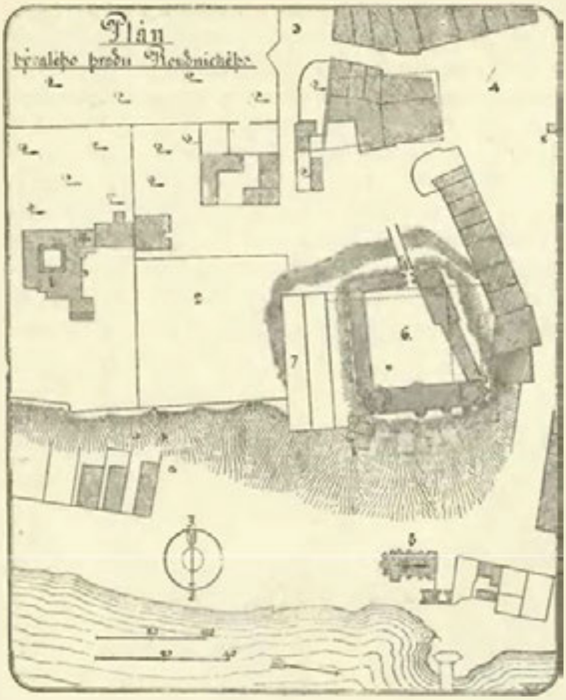
Poněvadž Jan, hrabě Tarnovský a kastelán Krakovský, císaři Karlovi a králi a koruně české znamenité služby prokázal, dovolil Ferdinand r. 1544 synu jeho *Janovi Kryštofovi hraběti z Tarnova*, aby mohl Roudnici vyplatiti (t. j. koupiti), a zároveň přijat jest na sněmě za obyvatele království. Poněvadž byl pán mladý a dědicův ani přátel příbuzných v Čechách neměl, dovolil mu král r. 1545 dne 27. února, aby mohl panství komukoliv odkazovati. A poněvadž otci jeho pro jeho služby 1000 fl. uh. na rok dávati připověděl a jemu od r. 1533 až do vyjití r. 1544 11.000 fl. neb 5892 kop zadržáno jest, připsal ty peníze dne 2. března na panství Roudnickém. Roku 1547, v pátek po sv. Františku, učinil Jan Kryštof pořízení své, jímž všechen statek svůj otci odkázal, a král Ferdinand v neděli potom to potvrdil tak, aby otec, kdyby předemřel, ty zápisy dceři své Žofii odkázati mohl.[1]) Avšak k tomu nepřišlo, poněvadž otec r. 1557, maje 75 let věku svého, zemřel. Asi r. 1551 obdržel Jan Kryštof povolení, aby Helfenburk od Roudnice odcizený vyplatil, ale přese všechno úsilí nic nedovedl. Poněvadž byl hrad Roudnický velmi pustý, a most a mlýn na upadení, povolil mu král (r. 1552, 21. Jan.) 3000 kop na nich prostavěti a připsal mu r. 1556 život na témž panství. Jan Kryštof ze 3000 kop povolených na postavení zámku a mostu roku 1558 počet učinil, a to provedl, že v letech 1550-1556 prostavěl nad 2904 kopy.[2]) Tehda bezpochyby venkovské stavení, kterému se štok s pavlačí říkalo, postaveno a na hradě spustlém jen to nejpotřebnější opraveno.[3]) Jan Kryštof zemřel r. 1567, po čemž se uvázali v Roudnici Oldřich Dubanský a Zbyněk Zálužský jakožto sekvestoři a správce. Panství přiřčeno pak Žofii, sestře zemřelého, a manželu jejímu Konstantinovi knížeti Ostrožskému. Ač pak Konstantin do r. 1574 všechna práva panská v Roudnici skrze Jana Záborského, probošta Sudoměřského, vykonával, přece byl majitelem podlé jména syn jeho *Januš kníže Ostrovský*. Tomu zapsal panství císař Maximilian r. 1570 dne 30. ledna,[4]) dal mu r. 1573 život, t. j. právo panství do života svého držeti, a dovolil mu t. r., aby Roudnici buď otci svému nebo bratru neb komukoliv jinému odkázati mohl.[5])

Z pokladu Lobkovského: Kofíky stříbrné s přikryvadly.

Již r. 1572 byl král Maximilian žádal pana *Viléma z Rožemberka*, aby panství Roudnické ve správu i ochranu svou vzal, a to na stálé prosby Janušovy, kterýž se ve svých potřebách k panu Vilémovi utíkati chtěl. Jestli Vilém tu ochranu k sobě přijal, zajisté měl příležitost poznati panství, jež za nedlouho svým vlastním nazýval. Dostal je od Maximiliana dědičně, a to prej z této příčiny: Když císař tajně vyjednával o hlasy k volbě syna svého Rudolfa na království České, řekl prej Vilém někde: „Česká koruna že jest ještě hodna, aby se o ni více usilovalo, než se děje; Češi že mají takové právo volebné jako Poláci.“ Pro tu řeč prý se poslům dobře nevedlo, a císař, aby si Viléma naklonil, nabízel mu skrze Richarda Steina panství Roudnické.[6]) Avšak není třeba darování Roudnice takovým způsobem vysvětlovati, poněvadž mnohé zásluhy Vilémovy o dům Rakouský a království České zřejmy byly. Roku 1575, v den

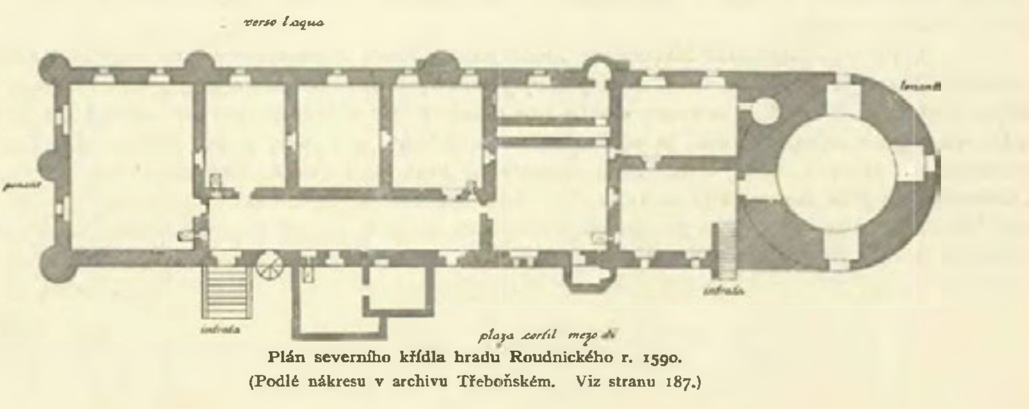
[1]) Kop. 27. v arch. gub. arch. Dz. a Dz. VIII. G 17. [2]) Kop. 51. v arch. gub. [3]) Za těchto dob byli tu úředníky: r. 1549 Jiřík Semenský ze Semenic, hejtman, r. 1551 Jakub Valátka z Klenče, h., r. 1560 až 1562 Jiří Adlspach z Damstorfu, h., r. 1565—1566 Jiřík Semenský, r. 1560 Jan Vinkler z Reifenšteina, r. 1567 Jaroslav z Benže (kn. manské). [4]) Arch. Třeboň. [5]) Kop. 70 B a 89. v arch. gub. Úředníky tu byli: r. 1572 Ota ze Šenfeldu, hejtman, r. 1571 Jan Nický z Nicka, úředník. [6]) Stránský ed. Cornova I. 457.

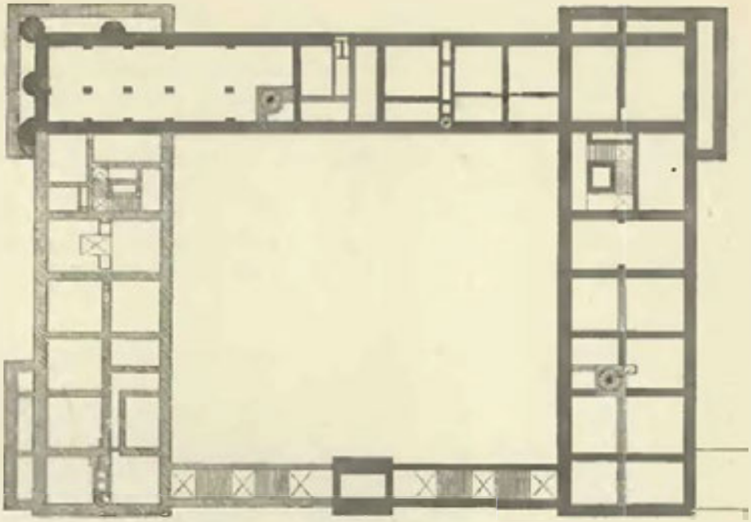
sv. Jeronýma, dal tedy císař ve dsky zemské zápis vložiti, jímž Vilémovi v dluhu 25.000 kop gr. č. ihned zámku a města Roudnice s panstvím k jmění dědičnému postupuje;[1]) Vilémovi zůstaveno, jakým způsobem, zdali soudem nebo smlouvou se v držení panství dostati chce. Roku 1576 dne 21. června tedy vypravil Vilém Jana Netolického do Polska ke knížeti, aby s ním o postoupení panství jednal. Kníže nechtěje panství dáti, na něž měl život zapsán, všelijak se vytáčel a tak odkládal až do velikonoc příštího roku. Zatím kníže přímluv rozličných u císaře vyhledával, až konečně se Vilém panství na soudu zemském dosoudil (r. 1577). Tedy mu postoupeny hrad a město Roudnice, vsi Vědomice, Lounky, Černěves, Dobřeň, Kyškovice, Židovice, Hrobce, Vodochody, Všestudy, Hněvice, Radčice velké a malé, Bříza, Rovný, Daminěves, Černouček, Vesce, Záluží, Kozlovice, Nová ves, Bukol, Chodoun, Křivenice, Brzánky, Bezděkov, Vyšetín, Vetlá, Hoštka městečko, Lužec dvůr a ves.[2]) K panství přikoupil Vilém Krabčice ves kláštera Doksanského, a Mnetěš kláštera Strahovského, postavil znova kostel a pilně na zámku opravoval, poněvadž tu také někdy přebýval. Roku 1581 přijel k němu na Roudnici arcikníže Karel s manželkou svou a odtud cestu k Drážďanům vzal. Na jižním svahu Řipu založil pán vinice a u řeky čtvero bažantích luhův. Roku 1583 byla taková úroda vína, že vinohrady Roudnické vína bílého i červeného výborného vynesly 93 sudy a věrtel; odtud k tomu přišlo, že i kočí a marštaléři páně i jiná čeládka místo piva víno píti musili a sobě je v škopcích nosívali.[3])

Roku 1587 dne 11. ledna ženil se pan Vilém po čtvrté s *Polyxenou z Pernšteina*, sirotkem a dcerou po n. Vratislavovi z Pernšteina, nejv. kancléři. Svatební veselí bylo v domě páně na Hradčanech, a první den také císař Rudolf byl přítomen. V městech Pražských dal Vilém na rozličných místech veliký počet chudých lidí častovati.[4]) Roku 1589 potvrdil Vilém svobody Roudnických a daroval jim rybník pustý nad Hracholusky. Manželce své učinil r. 1592 pěkné vdovské zaopatření, dada jí dskami zemskými zámek a město Roudnici se vším příslušenstvím, též Mnetěš s podacím sv. Jiří na Řipu, část Vražkova a Krabčice s dvorem pustým, avšak tak, aby se v to teprve po smrti jeho uvázati mohla.[5]) Jiným zápisem odevzdal jí domy a zahrady pod Bruskou. Zemřel téhož dne 31. srpna; bratr pak jeho a nástupce Petr Vok učinil ještě t. r. se vdovou porovnání, že ji ponechal v držení Roudnice a jiných

[1]) DZ. 88. S 16. [2]) Březan o Vilémovi na str. 223. a 228. [3]) Březan o Petrovi Vokovi str. 88, 103. [4]) Březan o Vilémovi na str. 272. [5]) DZ. 1084. M 5.

Plán severního křídla hradu Roudnického r. 1590.
(Podlé nákresu v archivu Třeboňském. Viz stranu 187.)

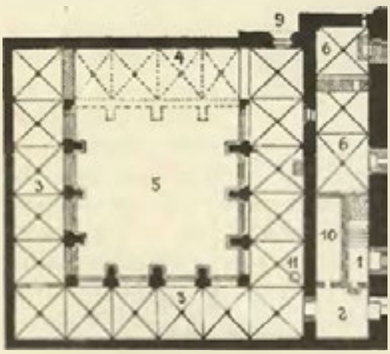

Plán zámku Roudnického podlé náčrtku Portova.

dědin, n. Vilémem zapsaných, též všeho nádobí stříbrného, začež se Polyxena všech svých ostatních spravedlností odřekla. Roudnickým potvrdila jich svobody roku 1595. [1])

Za dob Vilémových nacházel se zámek Roudnický asi v tom stavu, jak se ještě k roku 1658 popisuje, možná však, že severní strana jeho k řece byla přestavována. V Třeboňském archivu zachoval se nárys této části, ve kteréž se také veliká věže spatřuje. Z vlaských názvův tu položených lze seznati, že Vlach nějaký, stavitel, nárys tento udělal, aby pán věděl, jak bude strana tato upravena. [2]) Z inventářů z téže doby také v Třeboni se nacházejících jde na jevo, že byl zámek pro dvůr páně dobře připraven. Pán měl pro své obývání světnici, ve kteréž stoloval, světnici, komoru s ložem, na němž léhal, a světničku. Za tím byla světnice veliká, fraucimorská, a kaplička páně. Za světnicí fraucimorskou byl sklípek a tamže někde i komora fraucimorská. Před pokoji páně byla síň veliká a před ní ještě síň. Tyto místnosti by se shodovaly s nárysem dotčeným. V ostatních částech zámku byly světnice, kde se zbroj chovala, světnice veliká dvorská, kanceláře písařův, důchodního, truhelního, pivovarního, pokoj hejtmanův, komora písaře obecního a jiné komory. Také se připomíná světnice, „kde pan Krčín bývá.“ Tento důmyslný hospodář a organisátor měl ve své světnici jen stoleček s truhličkou a čtyři stoličky červeně barvené. Ve sklepích suchých při zemi byly špižírna, kuchyně, pekárna atd.; v jednom z nich chovalo se stříbro. Také tu měla kuchařka svou komoru. Před zámkem byl ještě panský dům s konicemi a kovárna. [3])

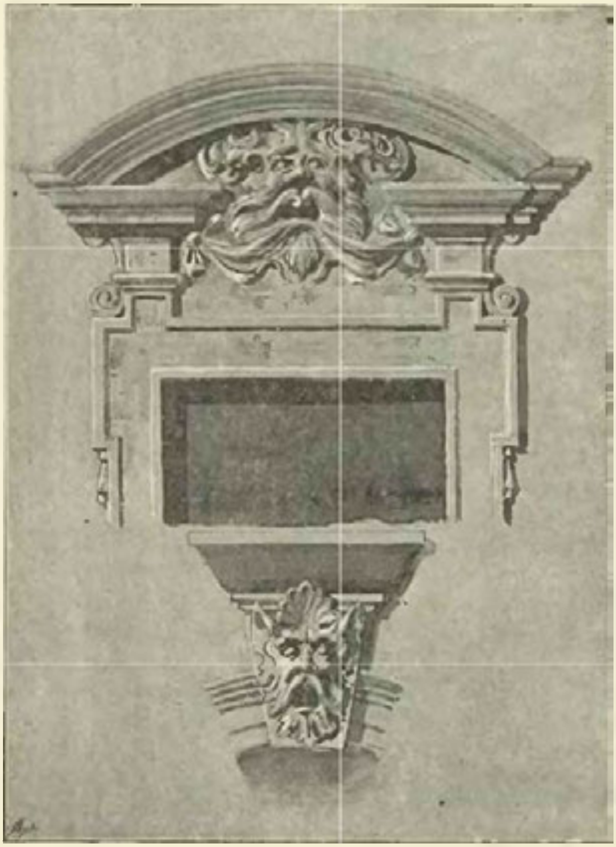
Polyxena vdala se r. 1603 dne 23. listopadu za *Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic*, nejvyššího kancléře. Po oddání skrze arcibiskupa následovalo veselí svatební hlučné a veselé. Od té doby osud Roudnice spojen byl s osudem rodu Lobkovského. Příštího roku dne 9. července oba manželé provázeni jsouce Adamem ze Šternberka poprvé do Roudnice přijeli a od té doby rok co rok, kdykoliv se vyskytla příhodná chvíle, sem zajížděli. Činnosť Polyxeny jako paní panství směřovala hlavně k tomu, aby panství víry katolické na Roudnicku obnoveno bylo. Z těch příčin zaváděla pouti ke kapli sv. Jiří na Rýnu, kteráž n. Vilémem byla obnovena. Při kostele Roudnickém do té doby byl farář pod obojí, ku kteréžto víře se i většina lidu městského a venkovského přiznávala. Paní nemohouc tím prozatím hnouti, ač byla „tuhá Římanka“, dosadila sem ještě jednoho kněze katolického, jemuž opatřila titul probošta, tak že se od té doby v kostele zdejším dvojím řádem věřícím přisluhovalo. Tím způsobem malá posud obec katolická rostla. Kromě toho uštědřovali oba manželé hojné dary i jiným kostelům, jako Františkánům u panny Marie Sněžné, klášteru Strahovskému, jemuž darovala Polyxena stříbrnou sochu svat. Norberta, velikému kostelu Pražskému a j. Starý kostelíček pod hradem Roudnickým dali v letech 1609—1612 obnoviti a v letech 1614—1615 založili kapucínům klášter před samým hradem Roudnickým. Přes tyto znamenité

Půdorys ambitův a konventní síně v Roudnici: 1. vchod do proboštství; 2. spustlá místnosť, kterou se chodí do 3. ambitů; 4. část ubouraná; 5. paradisus; 6. konventní síň nyní přepažená; 8. vchod na hřbitov; 9. vchod do kostela; 10. dřevník; 11. studnice.

[1]) DZ. 26. H 18, Březan o Petrovi Vokovi str. 141. [2]) Napsáno jest na tom: Roudnice zámek, jak by opraven býti měl. [3]) Úředníky tu byli od r. 1575—1576 Jan Vodochodský z Branova, hejtman, r. 1580 Jaroslav Pačkovský z Benže, hejtman, r. 1583—1584 Petr Hostakovský z Arklebic, r. 1588 David Ryther z Grosotynku, r. 1589—1592 Mikuláš Kotulínský z Kotulína, r. 1593 Mikeš Šreiberstorf z Teičnšteina, r. 1595 Bohuchval Růt z Dirného, r. 1601—1608 Bartoloměj z Flisupachu, hejtmanové.

vydaje a drahé živobytí při dvoře císařském hospodařili přece tak dobře, že v letech 1609—1617 několik statků přikoupili. Bohatství rodu Lobkovského směřovalo nyní k největšímu rozkvětu. Bouřlivé události po r. 1618 způsobily Polyxeně veliké škody. Svržené místodržící uhostila ve svém domě a srdnatě je proti stavům bránila, až se podařilo Bořitovi uprchnouti. Za to však i paní s celou rodinou a Slavata bolestí na hlavě strádající pilně ostříháni. Teprve po několika nedělích dopuštěno paní, aby se synem svým Václavem odjela z Prahy a odebrala se ke svému manželu do Vídně. Za nebytí jich v zemi panství Roudnické se statky Zdeňkovými zabráno. Nic nepomohlo, že Polyxena odjíždějíc statků těch postoupila paní Majdaléně Trčkové a jí na panství slibovati dala, neboť Roudničtí a sedláci na panství jí za paní neuznávali. Když tedy hejtman Blasius Albin z Weissenberka jednou k paní Trčkové na Opočen zajel, ponechav v Roudnici ke správě Jiří Ursina z Vladoře, tuť dosáhli toho Roudničtí při správcích zemských, že jim byl poslán za hejtmana Adam Chval Kuneš z Machovic. Tuť zámek zotvírán, svrchky v něm popsány, pak vše pečetmi městskými zapečetěno, a co bylo klénotův od stříbra a zbroje, odneseno na radnici. I klénoty kostelní pobrány, neboť z peněz za ně stržených chtěli se Roudničtí vykoupiti, aby byli připojeni k třetímu stavu. Na udání stavům učiněné zatčen jest potom Albin (r. 1619) a dovezen do Prahy do vězení, ale po 10 dnech nejen propuštěn, nýbrž mu zase správa panství dána. Nový král Bedřich potvrdil roku 1620 svobody Roudnických, ale také je k tomu přinutil, aby byli poslušni osob k spravování panství nařízených. Mezitím na panství skrze lid vojenský krajský nemalé škody činěny. Několik dní před Bělohorskou bitvou nařizoval král Bedřich Roudnickým, aby se císařským nepoddávali, nýbrž jim, kdyby přitáhli, s 75 vojáky, kteří byli na hradě, odporovali. Když již došla zpráva o vítězství na Bílé hoře a stavovský lid z Roudnice uprchl, přece obyvatelstvo usedlé se ještě chtělo brániti. Ladislav Žejdlic ze Šenfeldu, pán Eucovanský, jezdil po řece, a kde byl který brod, usazoval stráže. U Lounek srotilo se 1000 vesničanů majíce úmysl hrad Roudnický nočního času přepadnouti a opanovati, avšak v tom zdržováni od cizopanských poddaných. Avšak když nedlouho potom sem přibylo oddělení vojska císařského, přestaly všechny nepokoje. Za

Architektonické motivy ze zámku Roudnického.

účastenství při povstání sedm Roudnických měšťanů na hrdle trestáno, obci odňaty svobody a teprve zase po letech navráceny. Reformace katolická potom prováděna mocně a násilně; jak se zdá, většina sousedstva a lidu veského se dobrovolně obrátila, proti neposlušným užíváno tuhosti. Tak na př. Burjan Kochovec, bývalý primas městský, vsazen do vězení a tu za celá tři léta až do své smrti držen.

Za věrnosť svou Zdeněk a Polyxena hojně od císaře Ferdinanda II. obdarováni. Zdeněk dostav již r. 1621 od krále španělského řád zlatého rouna, povýšen jest r. 1624 i s potomky svými do stavu knížat říšských; také obdržel staročeský titul vladaře domu Lobkovského, kterýž jen třem rodům panským náleží. Také statky byl obdarován, manželka jeho pak, poněvadž se mnoho statků šmahem prodávalo a na ceně klesaly, v l. 1623—1627 drahně statkův při Roudnici, Chlumci a Jistebnici zkoupila. Po smrti Zdeňkově († r. 1628) přebývala Polyxena obyčejně na Roudnici. Z válečných příhod, které jí ubližovaly, kromě loupeží švédských nejznamenitější byl vpád Sasův.

Velitel saský Arnim vtrhl ke konci října r. 1631 přes Lovosice a Doksany k Roudnici, jež, jak se zdá, k paní své věrně se zachovala. Sasíci se k sousedům vlídně chovali, kdy je Bohuslav Rytr, regent panství, jídlem a pitím opatřoval, a bohatí židé Arnimovi velikou summu peněz složili, aby město od drancování zachránili. Za to se hůře vedlo vesnicím, jichž obyvatelé většinou byli se rozutíkali. Mnoho vesnic jest vypáleno a zloupeno a množství dobytka pobráno. V panských dvořích dobytek, víno a obilí šmahem kradli, k Labi sváželi, a naloživše do lodí, dolů po vodě plavili.[1]) Arnim přebýval 2 dni v zámku a zůstaviv v Roudnici posádku, hnul se s vojskem ku Praze. Bezpochyby ti, kteří po něm zůstali, všechno na zámku prohledali a kde co cenného našli, s sebou vzali. Teprve na jaře příštího roku vypuzeni jsou Sasové z Čech, a na zámku Roudnickém usadil se císařský generál Ottavio Piccolomini.

Těmi a takovými strastmi jsouc sklíčena, Polyxena odevzdala synu svému *Vácslavovi* r. 1633 panství otcovská a r. 1635 svoje vlastní statky. Ke druhému odevzdání nutila se novým vpádem švédským. Roku 1634 dal se švédský maršálek Bannér od Litoměřic k Roudnici, jsa úmyslu most zdejší opanovati a po něm do Roudnice vniknouti; ale velitelé císařští (Maradas, Lambay) uhodše úmysl jeho, přispíšili si,

Dva křídlové obrazy na dřevě (ze XIV. století) v kostele Roudnickém.

osadili most a jej také ubránili. Zmýliv se Bannér, odtáhl za nočního času, přešel Labe u Mělníka a pálil v Čechách daleko široko. Po pěti letech (v dubnu r. 1639) přišel Bannér zase do zdejšího kraje a řádil tak zle, že bylo všecko od Prahy až ke hranicím spustošeno a vypleněno. V těch dobách most zdejší dobořen. Mezi těmito a následujícími strastmi válečnými zemřela Polyxena (roku 1642, dne 24. května) v Praze, majíc věku svého 76 let. Rok po její smrti (r. 1645) jakož i roku 1645 zase přišli Švédové do Roudnice, naposled pak tu byl r. 1648 švédský velitel Coppi.

Vácslav nacházel se právě na cestách v západních zemích, když ho stihla zpráva o řádění Sasův. Vrátil se tedy do Čech a najímal vojáky na Moravě (r. 1631). Roku 1632 učinil jej císař nejvyšším nad nově najatým plukem jízdy, který později proměněn v kyrysnický. V tehdejších bězích válečných vyznamenal se Vácslav jako udatný a vytrvalý bojovník. Jsa ve velké milosti u císaře Ferdinanda III., stal se r. 1643 rytířem zlatého rouna, r. 1645 c. tajným radou, r. 1647 generálním polním maršálkem a konečně roku 1650 předsedou dvorské válečné rady. Mezi tou dobou bohatl také nemálo. Roku 1646

[1]) Osvěta r. 1872 str. 814.

koupil knížectví Žehanské, čímž získal i titul vévodský a právo sedati mezi knížaty slezskými, k tomu také přišla nová důstojenství, tak že r. 1647 se stal palatinem a r. 1654 uveden jest do kollegia říšských knížat. Vrcholu moci své dosáhl po r. 1657, když byl vyslán k volbě německého krále, aby zastupoval český hlas, a tu prosadil, aby byl král Leopold na císařství volen. Od té doby soutěžil s hrabětem z Auersperka o první místo při dvoře císařském; když pak tento padl, stal se Václav prvním ministrem a presidentem tajné rady. Duchaplný a ctižádostivý kníže byl u císaře ve veliké oblibenosti, k čemuž nemálo přispívaly jeho vtipné rozmluvy a způsoby společenské. Nepřítelem jsa politiky španělské, tím více se klonil k Francii, náleżeje k obdivovatelům krále Ludvíka XIV. Tím se dostal u veliký odpor s poměry tehdejšími, a vedlé rozkazů císařských nejednou musil jednati proti Francii. Marně pracovala španělská strana proti knížeti po několik let. Teprve když působením dvoru španělského císaři manželka jeho Klaudie Felicitas zasnoubena byla, sesílila se řada protivníků Václavových tak, že přišel kníže k pádu. Svým vtipem („zlolajným jazykem") byl si způsobil mnoho nepřátel, od lidí u francouzského vyslanectva opatřeny za peníze písemnosti, které knížeti mnoho škodily. Roku 1674 dne 13. října začalo vyšetřování v tajné komisi k tomu zřízené, dne 16. října ukončeno a nazejtří zatčen překvapený kníže, vypověděn ode dvora a nařízeno mu, aby bydlel na Roudnici. Marně se o to ucházev, aby zase k milosti byl přijat, odejel třetího dne do Roudnice, tu se bavě dílem spravováním svých statků, dílem honbami a lovy. Vše to vtipnému jeho duchu, který nyní poměry venkovskými byl obmezován, nestačilo, tak že se oddával druhdy výstřednostem bizarním. Praví se, že si zřídil v zámku velikou světnici, z polovice knížecí pokoj, z polovice sprostou sedlskou sednici, takto na bývalou svou moc a nynější malomocnosť vtipkuje.

Ztrativ kníže roku 1650 sličnou manželku svou Johanku ze Žlunic, která za nepřítomnosti jeho panství spravovala, pojal k manželství r. 1653 Augustu falckrabínku ze Sulcpachu. Dokud byl Václav mocen, nikdo se o náboženské vyznání této paní nestaral, ale když padl, docházela udání k místodržícím, že kněžna predikanty a nekatolické služebnictvo do Roudnice přivezla, a že se tam služby boží evangelické nejenom tajně, nýbrž i veřejně konaly. Ale když ta věc skrze hejtmana kraje Slanského vyšetřována, vyšlo z výpovědí proboŝta Roudnického na jevo, že udání ono nebylo pravdivo, neboť kněžna nemajíc ani predikanta, ani služebníka nekatolického, služeb božích nikdy v Roudnici nekonala, nýbrž ob čas k predikantům svým do Němec dojížděla.[1])

Samota na zámku Roudnickém oslazována Václavovi příbuznými, kteří jej tu navštěvovali. Avšak již na jaře r. 1675 uleveno mu v trestu milostí císařskou, aby nebyl obmezován jen na Roudnici, nýbrž mohl z panství na panství dojížděti; ale kníže ze skličenosti ochuravěl tak, že ani toho povolení užiti nemohl. Dvůr císařský se zase nakloňoval k němu od roku 1676, když se byl císař Leopold znova oženil, ano mluvilo se veřejně o tom, že bude kníže zase do Vídně povolán, avšak on cítě na sobě unavenosť, ani si toho tehda nepřál, a co mu sil zbývalo, vydával na spořádání svých vezdejších záležitostí. Tak došlo r. 1677 dne 19. února k poslednímu pořízení, ve kterémž spořádána byla posloupnosť knížecího rodu Lobkovského.

Pro dějiny Roudnického zámku jest doba Václava znamenitá proto, poněvadž za něho docela přestavován. Starý hrad již těsný a sešlý vyhovoval sice skromným potřebám držitelův 16. století, ale nebyl již dostatečným sídlem na počátku 17. století, kde si již v prostrannosti a vysokých světnicích libovali. Avšak tehda páni často mimo Roudnici bydlívali a nebyla nutná potřeba, činiti se zámkem veliké změny. Za Václava myslelo se napřed na opravení starých částí. Roku 1652 začal s přípravami stavitel Pietro de Colombo, ale jak se zdá, mnoho neudělal a zbytečně strhl bránu městskou u mostu. Ještě toho roku přišel jiný stavitel, Francesco Caratti, který vypracoval plán, jak by starý hrad znova upraven býti mohl, bezpochyby asi s ponecháním některých starých zdí. K tomu cíli odkopáno něco země ze dvora a zavezeny jí příkré svahy hradiště. Kníže pilně přihlížel ke stavbě a přál si také, aby do jeho příjezdu město bylo upraveno. Sám o tom píše (1653, 26. května): Především hejtmana k tomu mějte, aby město, kteréž se posud v ohavném a bídném stavu nachází, ještě v létě skutečně mohlo býti opraveno a aby se měšťanům, kteří mne s tím zlovolně za nos vodili, odkladů nedopouštělo, neb bych se styděl za to, aby mě lidé měli za strážce těchto zřícenin, a aby zejména radnice již konečně postavena byla, a též dům u mostu. Stavba se děla v severovýchodním a východním křídle tak, že staré potřebné ponecháno a mezi sebou novými zdmi spojováno. Také velká věž opravována. Roku 1665 přišel tam nový stavitel Carlo Orsolini který se napřed držel plánův svého předchůdce, ale později je přepracoval. Roku 1666 měl již severní stranu pokrytu a začalo se s upravováním východní strany; se starou věží nehnuto, nýbrž jí i místo v novém stavení ponecháno. Kníže tlačil r. 1667 na rychlé vystavení zámku a vydal také nařízení, jakým

[1]) ČČM. 1881. str. 244.

způsobem by se v tom pokračovati mělo, ale v tom umřel Orsolini. Stavba stála celý rok, až sem poslán na jaře roku 1668 nový stavitel Antonio Porta, kterýž byl do té doby ve službách hraběte z Verdenberka. Porta měl stavěti podlé plánův svého předchůdce, t. j. se jim přizpůsobovati, což vykonal tím způsobem, že hlavní zdi posud opravených částí ponechal, ale je tak upravil, jak celý budoucí zámek míti chtěl. Že znova upravováno severní křídlo, jež pokládáno r. 1666 za hotové, z toho dává se znáti, že se na podzim r. 1668 se bouráním velké věže začalo, a při pokračování stavby ani spodek, který měl býti šetřen, neponecháván. Zároveň hradby, vrátnice a část k jihu obrácená bourána a hned dávány základy k nynější jižní straně s věží. Ve stavbě pokračováno a změny učiněny jen v některých podrobnostech vnitřních. Konečně vyšla v té příčině poslední resoluce knížete r. 1672, podlé níž zámek také proveden. Při tom poručeno, aby dvoru zámeckého sáh hluboko bylo ubráno a zemí aby zasypána byla skála na severní straně, aby se tu zahrádka založiti mohla.

Cartouche z knihové vazby. Ruční zlacení.

V těch dobách stavěno: mimo zámek na panských staveních, zejména opravovány dvory, postaveny nové potřebné domy; v letech 1671—1672 postaven jest od Porty pivovár pod hradem a potom se měl obnoviti most r. 1640 od Švédův zbořený, ale k tomu již nepřišlo. Vácslav nedočkav se dokončení zámku, zemřel r. 1677 dne 22. dubna maje 66 let věku svého a pohřben jest v hrobce Roudnické podlé rodičův svých a první své manželky Johanky.

Syn jeho *Ferdinand August*, kterýžto byl po velkou část živobytí svého ve službách dvorských, pokračoval ve stavbě zámku (totiž v upravování vnitřku) až do roku 1684, kdež zastavena práce proto, poněvadž po požáru nedávno minulém bylo jiné práce dosti a kníže nechtěl na poddané přílišná břemena uvalovati. Nicméně zůstal Porta v knížecích službách až do roku 1697, kdež se odebral do Baireutu v Němcích a tu umřel. Za knížete Ferdinanda Augusta, který přikoupil Želeč, býval na zámku zdejším život hlučný. Kníže voliv si manželky své z rodů panujících v Německu, hostíval tu svoje příbuzné z Němec. R. 1702 činěny tu velikolepé přípravy, když císař Josef a císařovna obmýšleli přijeti na zámek Roudnický. Lesy na obou stranách Labe připraveny k honbám a tenaty, sukny a jiným způsobem zahájeny, také sem z knížectví Žehaňského mnoho zvěři přivezeno a do lesů puštěno. Dne 20. října zastavil se tu císař a pobyv tu tři dni, nejvíce honbou se bavíval. Poděkovav se kníže t. r. ze služeb dvorských, hospodařil pak pokojně na svých panstvích až do r. 1715, kteréhož zemřel, maje věku svého 61 let.[1]) Syn jeho *Filip* dokončil stavbu zámku Roudnického, dada jej uvnitř vkusně upraviti. Po manželce své zdědil Bílinu, Libčeves a Mirešovice. Po jeho smrti († r. 1734) následoval syn jeho *Ferdinand Filip* († r. 1784), který také dobře hospodařil, jako otec jeho, a mimo jiné i panství Eisenberské přikoupil. Za nezletilosti syna jeho *Josefa Františka Maximiliána* prodali poručníci knížectví Žehaňské za milion zlatých knížeti Kurlandskému, začež udělil císař Josef II. vladařům domu Lobkovského titul knížat (vévod) Roudnických (1786). Když pak kníže let svých dosáhl, prodal také (r. 1807) panství svá v Bavořích. Za válečných běhův roku 1809 velel hotovosti kraje Žateckého, a ze svého vypravil praporec myslivcův do pole. Byl také velikým přítelem umění dramatického a nešetře v tom nákladu povolával umělce z Vlach, aby hráli na zámeckém divadle. Po jeho smrti († r. 1816) následoval syn jeho *Ferdinand Josef*, kterýž r. 1868 zemřel. Nynějším držitelem jest druhorozený syn jeho kníže *Mauric* (nar. 1831).

Nežli opustíme přední sídlo rodu Lobkovského, poohlédneme se ještě po

Roby vazby knihové zlatem na kůži tlačené (ruční práce) ze XVI. věku. Celý ornament tlačen pouze několika typy postupně za sebou.

[1]) Zpracováno vesměs podlé již dotčené knihy Dvořákovy o stavbě zámku Roudnického.

některých jeho pamětech listovních. Jest jich sice veliké množství, avšak z té bohaté sbírky položíme tu jen některé, k poznání doby a osobností tehdejších.

JMC. radě komorníku a mně zvláště milému p. p. streyci, synu, kmotru, sousedu a švakru p. Vilímovi z Lobkovic na Bilině, Beřkovicích a Divicích k dodání.

Službu ɔc. Psaní V. Mti sem přijal, z něho též z oustního oznámení p. Přichovskýho velice rád o zdraví V. Mti a vzácné chvalitebné resolucí porozuměl; pán Bůh V. M. a všecky V. M. neopustí netoliko, ale chrániti a velebiti bude, tolikéž JMC. pán náš, kterému sem v poníženosti oznámil, co ste

Karel IV. se svým patronem sv. Karlem.

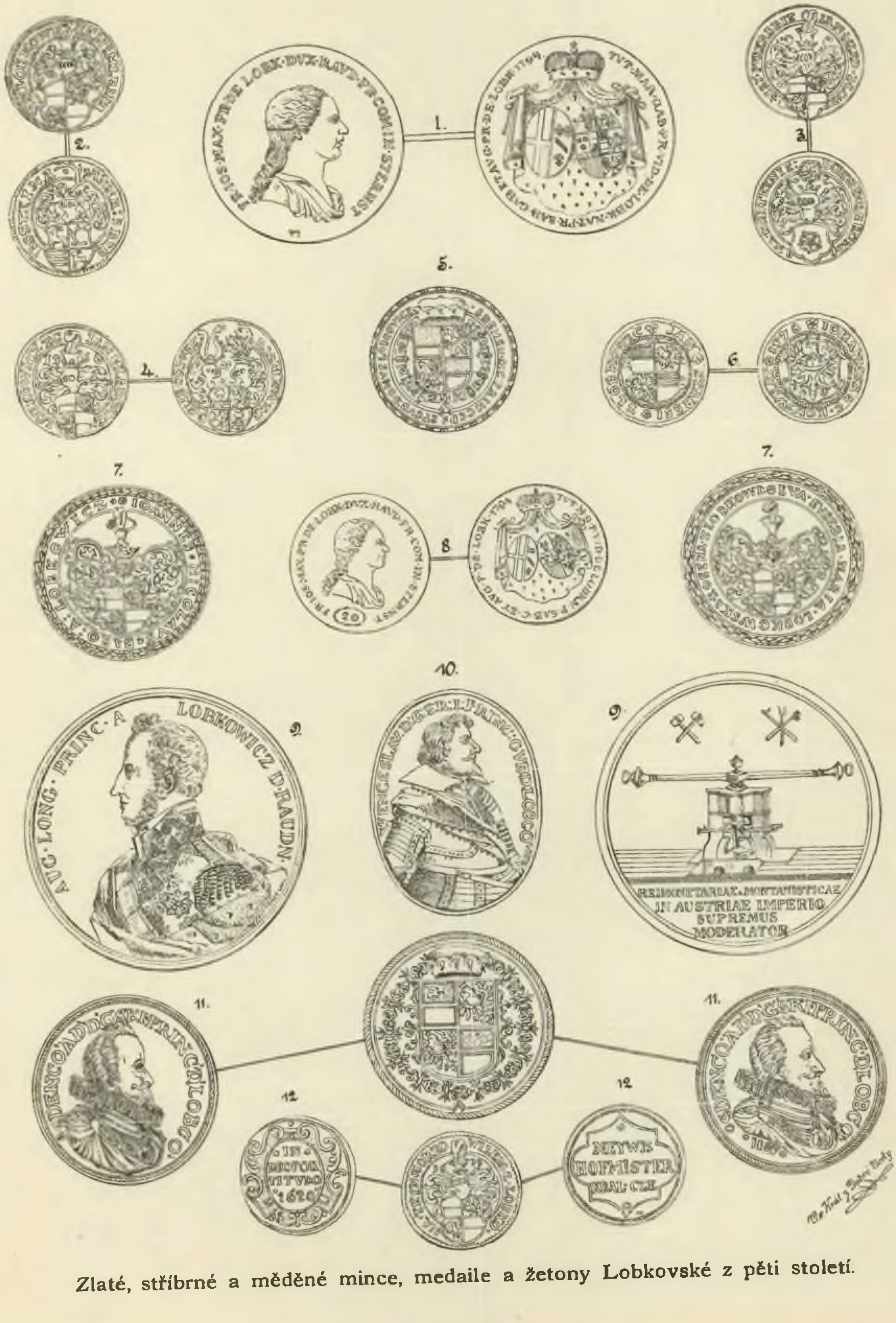

Vácslav IV. se sv. Vácslavem.

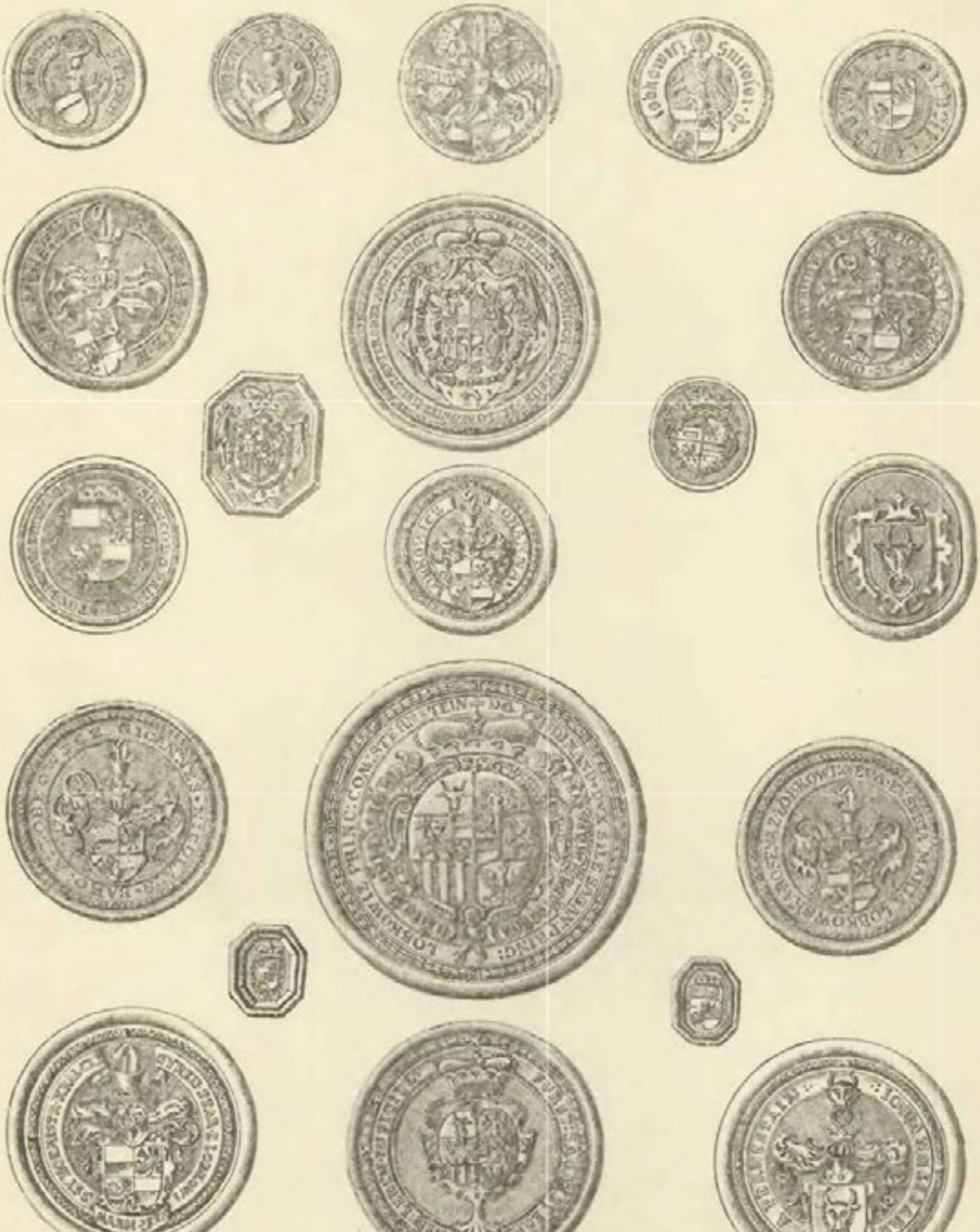
Arcibiskup Očko vedlé svého znaku.

Votivní obraz arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě (majetek kostela Roudnického).

mi ráčili psáti, ráčil mně oznámiti, že jest tolikéž z psaní V. M. vyrozuměl, a že ráčí míti sobě V. Mti osobu poručenou, kterou ráčí chtíti chrániti a věrnost a stálost prokázanou vší milostí cís. a kr. spomínati a skutečně vynahrazovati, jakož pak z psaní JMC. račte dáleji vyrozuměti. Můj miley p. streyče a synu! Tak jest, že sme se těžkeych a nebezpečneych časů dočekali, ale dá pán Bůh, že brzo lépeji bude a po tak velkým zármutku, starosti, nebezpečenství bude radosť, potěšení, bezpečnost vzácná a neumírající V. Mti věrnosti památka a potom odplata a vynahrazení zde na tomto světě od p. Boha a JMC., na onom od všemohoucího pána Boha věčně. Statek, kterey opouštěti račte, neračte ztratiti, ale víceji jeho dostati. Má nejmilejší manželka V. Mti modlitbu a se mnou JMti paní tetě službu vzkazuje a na všem dobře se míti vinšuje. Račte dobré mysli beyti, bude brzo s pomoci boží lépěji a račte také jiné napomínati

Zlaté, stříbrné a měděné mince, medaile a žetony Lobkovské z pěti století.

Pečeti rodu Lobkovského.

k věrnosti a stálosti. Pán Bůh JMC. neopustí, neb nepřátelé JMC. sou taky nepřátelé boží, nepřátelé Krysta ukřižovaného, kterého obrazy lámají, ruší, kazí, viděti nemohou, hrozný mína vymeyšlejí — — —; ať se hledí — — že poručí sv. Vácslavu, aby na brůnu vsedl a sto tisíci na ně udeřil. Nebyl bych se nadál, aby mnozí katoličtí pod jednou měli se nad svou vírou, duší a poctivostí zapomenouti a přísahati, zvláště maje tu blízko V. M. a dobrey sobě příklad daney též od p. Volfa z Vřesovic. Rád sem tomu, že náš pan hrabě z Rozdražova tak dobře a věrně se choval a chová. Můj bratr, pan hejtman pravey markrabství Moravského, již od mnoha měsíců jest v Brně v arestu; nevím, jak s ním nyní při sněmu nakládati budou. Jeho děkana Holešovského a zpovědníka tak dali zmučiti, že z vobou stran hrubé díry mu propálili, že střeva bylo viděti; chtěli moci na něm míti, aby přiznal, že bratr můj p. hejtman měl korešpondencí a srozumění v Polště s kozáky, že jest je do země přivedl a příčina vpádu kozáků do Moravy že jest; druhé, aby pověděl, co jest bratr můj v tajnosti s ním mluvil, a tak chtěli, by zpověď vyjevil. Oznámil co pravda bylo, že o žádným srozumění s kozáky a Poláky neví, tajnosti že bratr můj mu žádné nepravil, než že jest mu se zpovídal, což mu vyjevovati nikoli nesluší. A tak umřel s velikou trpělivostí, p. Bohu se poroučeje, za své nepřátele se modlíce: Pán Bůh rač všem nepřátelům našim odpustiti a milostivě je

Z pokladu Lobkovského. *a)* V levo: lahvice neb flaše a na ní obraz Viléma z Rožemberka ve zbroji a na koni; *b)* uprostřed: konvice okrouhlá pozlacená s obroučky a v prostřed jako duhy, jedna hladká a druhá rýsovaná; *c)* v pravo: řápek, kraje u něho pozlacené a držátko též pozlacené.

napraviti, aby jeho božskou milost znali, JMC. císaře krále a pána svého a zase k věrnosti a poslušenství, od kterého sou odstoupili, se navrátili. Všecky dobrý pány a přátely mý, kteří na mne spomínají, račte ode mne přátelsky a služebně pozdraviti. S tím milost p. Boha rač dáti, abychme se brzo v Čechách z potěšení shledati mohli. Dán ve Vídni 20. Junii 1620.

V. Mti upřímný streyc, švakr, kmotr, soused a otec

Z. z Lobkovic.

Často na V. M. s pánem z Talmberka spomínáme. Račte mi oznámiti, kde je náš p. hrabě z Pumstorfu, neb zde dobře víme, že jest (ne) vinen a že jest se dobře choval.

J. M. uroz. p. p. Zd. Adalbertovi z Lobkovic oc.

Službu svou věrnou, poslušnou a poníženou až do smrti mé vzkazuji V. M. uroz. pane pane táto můj v tomto světě přenejmilejší a ke mně V. M. nejmenšímu služebníku laskavey. Pán Bůh rač oc. Na milostivé V. M. poručení, pokudž mně milej pán Buoh dobrýho zdraví popříti a propůjčiti ráčí, tak chci učiniti a k obzvláštnímu V. M. zalíbení k učení liternímu pilnost přiložiti, tudy sobě předně Božské požehnání a při V. M. milost a lásku, kteréž se po pánu Bohu od V. M. věrně těším, vysloužiti; pán Bůh račiž mi to dáti. Nežli V. Mti poslušně voznámiti mohu, že jest mne pán Buoh ráčil neštovičkami

navštíviti, ale na dosti mále, tak že se jich okolo 20 vynašlo; ale z toho sem zase již, buď pán Bůh pochválen, čistej a zdravej vynalezen. Podlí toho V. M. ponížené prosím, že mně ráčíte tak mnoho milosti a lásky prokázati a dáti oznámiti, přeceli ráčíte s J. Mtí C. k Vídni čili na jiné místo jeti, abych mohl o V. Mti věděti a svou mysl pro V. M. spokojenou míti, neb nemohu vesel býti, když o V. M. nevím. A tak se pánu Bohu k ochraně a V. Mti k lásce a milosti synovsky služebně poručena činím věříce, že ode mne své milosti a lásky odvraceti neráčíte. D. na hradě Pražském v domě Pernšteinském v středu den sv. Jana — — —.

V. Mti poslušný syn a povinný služebník do smrti

Váša z Lobkovic.

Vysoce osvícené kněžně z Lobkovic Pernšteinské paní paní Polyxeně na Roudnici etc.

Vysoce osvícená kněžno, paní paní mně milostivá! Jakož jest mně minulých dnův z poručení J. V. O. K. Mti pana kardynála Pražského a J. M. pánův pánův reformátorův v náboženství do třích neděl, to jest do 28. máje, termin k odebrání se z království Českého uložen a já sirá, potřebná a zadlužilá vdova s dítkami svými nezletilými v dotčeném krátkém čase dům svůj speněžiti, věřitele své, jichž se nemálo nachází, spokojiti a jiné věci spraviti nemohu. Protož V. V. O. K. Mti pokorně prosím, že se nade mnou zarmoucenou slitovati a za mne k J. V. O. K. Mti panu kardynálu a J. M. přímluvu učiniti račte, aby mně s dítkami mými se mnou osiřalými prodlouženějšího času k vyjití z země České propůjčiti, dítkám pak mým malým, poněvadž svého zde nic dědičného po otci nemají aniž já jim co z chudoby své dáti mohu, se mnou se odebrati milostivě dovoliti ráčili, v čemž se s dítkami mými k milostivému slitování V. V. O. K. M. poručena činím.

Za V. V. O. K. M. na modlitbách poníženě trvající

Dorota Lvová z Libína.

Danielovi Maškovskému, hejtmanu našemu Nelahozevskému k dodání!

Polexyna z Boží milosti kněžna z Lobkovic, rozená z Pernšteina na Roudnici nad Labem: Hejtmane náš Nelahozevský! Oznamujem Vám, že jest nás paní Voršila Sekerkova žádala, abychme od ní dvorec její ve vsi Vodolíně vodě na gruntech našich koupili a na túž koupi jí nyní jedno sto kop míš. odvedli. Protož Vám o tom poroučíme, že nadepsané paní Voršile Sekerkové za týž dvorec 100 k. míš. naproti dostatečnému od ní vykvitování z důchodův našich Nelahozevských neprodleně odvedete, nicméně jeden provázec dříví v lesích našich, tu, kde se jiným prodává, vykážete, a zatím aby se jí od poddaných našich žádný ublížení nedalo, nad ní jakožto sirou vdovou ruku ochranní držeti budete. O čemž vědouce, nepochybujeme, že se tak zachováte. D. na hradě Pražském v domě našem Pernšteinském, 21. dne Februarii l. 1628.

Vlastní rukou.

J. Mti vysoce osvícený kněžně a paní paní Poleksyně, rozený z Peršteina, kněžně z Lobkovic, paní na Roudnici etc.

Osvícená a má milostivá kněžno a paní paní! Aby se V. K. Mti i všemu V. K. M. fraucimoru a služebnicím všecko vedlé vinše a žádosti srdce mýho vedlo, toho od pána Boha na svých modlitbách žádati nepřestávám a V. K. Mti za to poníženě a poddaně ve vši služebnosti prosím, že mou milostivou paní zůstávati a mne za svou poníženou služebnici znáti račte. A poněvadž pán Bůh z líbezný svý vůle mý nejmilejší rodiče velikou chudobou a k tomu nedostatkem zdraví navštíviti ráčil a z milý vlasti ani za jeden nejmenší peníz nic svýho dostati nemohou, k V. K. Mti věda o náklonnosti k chudým pannám, až i ke mně, V. K. Mti nejponíženější služebnici, outočiště svý po pánu Bohu beru a utíkám. V. K. Mti v nejslužebnější svý pokoře prosím, že se milostí knížecí k nám chudeym nakloniti a k našim potřebám nevyhnutelneym a nejvyšším plátnem, an toho dostatek míti račte, z lásky křesťanský a V. K. milostivosti fedrovati, což že na jistotné odplatě časné i věčné i tolikéž našem odsluhování a ponížených službách ztratiti neračte. V. K. M. dokonale ujišťuje, k milostivý učinný odpovědi i další V.K.M. laskavý ochraně za poníženou služebnici poručenou činím. Milost boží s námi. D. z Perna, na den sv. Bartoloměje l. 1638.

V. K. Mti poddaně poslušná ponížená služebnice

Voršila Sekerkovna z Sedčic.

Vysoce uroz. p. p. Vilímovi z Lobkovic, JMC. radě, komorníku a nejvyššímu sudímu dvorskému v kr. Č., panu synu a švakru mému zvláště milému, k dodání J. M., Wien.

Vysoce urozený pane pane švakře a synu můj zvláště milý! S velikou radostí a potěšením sem dostala psaní od V. Mti, ale však když sem přečtla, všeckno srdce ve mně se zarmoutilo, poněvadž sem z něho vyrozuměla nedostatek zdraví paní manželky V. Mti. a mý milý paní dcery. Bohdá pán Bůh nás všechny ráčí uslyšeti a ji k prvnějšímu zdraví zase navrátiti. Dá-li pán Bůh, hnedky pošli do všech kostelův a kde někoho pobožného znám, budu ho prositi, aby spolu se mnou pána Boha prosili, aby ji ráčil pozdraviti a V. M. i vás všeckny, kteří toho žádostivi sme, potěšiti; nepochybuji, že se to stane. Mladost mnoho přemůže. Já sem mnohem starší byla, také lidé o mně pochybovali, a přece mě pán Bůh ráčil zachovati. V. M. velice prosím, račte jí ode mne štěstí vinšovati; já bych ráda sama jí psala, než tentokrát ji nechci zaneprázdňovati. V. M. štěstí s tím mladým pánem vinšuji, abyste ráčili ještě pravnučata od něho dostati a dočekati s velikým potěšením a radostí. Zde máme málo, já obzvláštně nemám již chleba, nevím, co k tomu říkati, jen „děj se vůle boží jako v nebi tak na zemi" a patientia. V. M. také prosím. račte mne J. M. panu purkrabímu a J. M. panu komorníku poručenou učiniti a V. M. mne také sobě poručenou míti. A pán Bůh rač s námi se všemi beyti. D. Pragae, 23. Julii a. 1633.

V. Mti volná a upřímná mateř až do smrti zůstávající

Polexyna k. z Lobkovic, rozená z Pernšteina a na Roudnici.

(Vácslavovi Eusebovi z Lobkovic.)

V. K. Mti se sveyma poslušneyma službami co nejpokorněji se poroučím. Mý v tomto světě nejmilejší kníže! Vti na milým pánu Bohu vinšuji předně zdraví a v něm jiné všeckno nejlepší dobré. Vti oznamuji, že je ještě nepřišla pošta, tak já nevím, co račte poroučti, ale já Vti oznamuji, že sem do Prahy přijela a tož ta příčina, že sem se bála nepřítele, nebo lidé povídali, že se blížejí k nám (?) a že není vod Roudnice jenom asi 16 mil, já pak se vobávala, aby nějaký neštěstí nepřišlo, nebo já sem víceji neštěstí poddaná, nežli jiní. Ale jak budu slyšeti, že není žádný nebezpečenství, zase bych ráda do Roudnice jela, nebo je to mý potěšení neníčko v Roudnici, a to pro služby boží, že tam mohu také pokojně pánu Bohu sloužiti. Mý nejmilejší srdce! Vti oznamuji, že sem žádána, abych vzala doktora Lazara dceru za komornici, ale já sem jim dala na to vodpověd, že já to nemohu učiniti bez Vtnýho dovolení; račteli mně toho dovoliti, teda že bych proti tomu nebyla, pak nevím, račteli mne toho dovoliti, za milostivou rezolucí žádám; také Vti oznamuji, že sme dostali toho Vašnostinýho poddanýho fendrycha, který se vysmíval z poddanosti, i dala sem ho saditi; sedí na ratouze v Starým městě, i nevím, co s ním račte dáleji poroučeti. Za noviny Vti ale jaké velikosti! píši, že máme nevěstu 4 léta a ženicha asi 12 let, a to slečnu z Martinic hraběte Bernarta dceru a ženicha mladého Berku, tý vdovy, jaká je sama Horňatecká. Již do konce sou sobě slíbeni, nebo pan purkrabě jí kázal, aby hnedky do Vídně jela a tak se jí pěkně zakazoval, jak jí chce pomáhati, aby to všechno dostala. A nebohá paní maršálková taky se utekla k hraběti z Martinic vo radu; málo jí tuším pomůže. Mý nejmilejší srdce! Vti poníženě prosím, jestli se k Vti uteče paní hrabinka naše, neračte ji vopouštěti, za to pán Bůh Vti všechno zaplatí. Vo Malovcový Vti oznamuji, že sou po ní divný pletichy zůstaly; samých dluhů, povídá se, že je po ní zůstalo do 60.000, ale já nevím, je-li to pravda, jen tak povídají. Mý nejmilejší srdce! Vti prosím, neračte na kapucíny zapomínati, nebo zima nastává. Strany maštalí stavení, dá-li pán Bůh, tento pondělek bude se začínati, pán Bůh ráčí dáti šťastně. Mý nejmilejší srdce! co je tu s tím placem nad míru veselo, že je tak veliký, nikda by ste neráčili říci, jak je hrubé, ale přála bych, abyste ráčili přijeti, nežli se dostaví, nebo se bojím, abychom něco nezavedli vo to stavení a také zavírám, nebo nemohu víceji psáti pro hrozný bolení hlavy. A s tím se tak zůstávám Vtina poslušná a věrná služebnice do mý smrti

D. v Praze, 3. dne září 1644. *Johanna.*

V. K. Mti se svejma poslušnejma službami co nejpokorněji se poroučím. Mý v tomto světě nejmilejší kníže! S velikou radostí sem vod Vti psaní dostala a z něho vyrozuměla, že chvála pánu Bohu zdrávi zůstávati račte, čeho sem se nad míru zradovala a Vti dále na pánu Bohu toho dobrého zdraví za mnohá prodloužená léta upřímně vinšuji. Mý v tomto světě nejmilejší srdce! Vti služebně prosím, neračte mně v tom za zlý míti, že Vti dycky píši a prosím, abyste mně ráčil oznámiti, kdy račte přijíti; nečiním to, nežli z upřímné lásky, nebo mi se zdá, že sem Vti již rok neviděla ani že Vti neznám; a tak mi se zdá dlouhá chvíle. A jako račte dokládati, že byste ráčili žádati brzo doma býti, všemu tomu věřím, ale poněvadž račte míti velký zaneprázdnění Vašnostiných věcí, račte sobě s milým pánem Bohem

pomáhati, nebo to Vti upřímně vinšuji, abyste ráčili svý věci tak dobře spraviti, jako sami račte chtíti míti. Já Vti taký oznamuji, že sme již začali maštale stavěti; tyto dni krunty zakládali a již stavějí po tý straně, jako ten domeček stál. Pán Bůh dej šťastně, abyste ráčili toho za mnohá prodloužená léta v dobrým pokoji užívati i Vašnostini syni, jestli je pán Bůh dá. Strany toho domečku Evrlinýho nevobíleného nevíme co máme dělati, má-li se dáti taky zbořiti čili tak nechati; nevím, jak račte poručiti. Práce také stojí, ale vo maštale se bojím, aby nebyly ouzký, ale Santini praví, že budou dosti široký. Já se také hrozně vo to starám, abyste se neráčil potom hněvati, i prosila sem pana Horeckýho, aby se podíval, jestli dobře dělá, i díval se, také pravil, že se mu zdají ouzký, ale Santini praví, že ste ráčili poroučeti, aby placu neujímal, pak nevím, jak račte nás pochváliti. Těší mne Santini, že bude hotov s tou jednou maštalí ve 4 nedělích; jen aby sme mohli ten rum vyvézti; jistě dosti pospícháme; je ho veliká suma, již je ho vyvezeno stotisíc vozů a ještě ho bude několik set vozů, ale je znamenitý velký ten plac, a také je tu veselo, že je tak pěkně rovno. Strany tý maštale pod altánem, jak račte poroučeti, tak se zachovám, nedám s tím nic hejbati, až do Vtina příjezdu. Mý nejmilejší kníže! s poslušností prosím, račte sobě poslati pro peníze nový, možná, abyste ráčili moci také dlouho ty peníze míti, kterýž je Vti toliký přiveze. Já se vo to dosti starám; a chvála pánu Bohu sou peníze před rukama, jen račte poroučeti, jaké se mají dodati po dobrý příležitosti. Za noviny Vti nevím co psáti jinýho nežli že sme měli pohřeb paní Malovcový, u Polina tam leží, ale slyším, že sou divný pletichy po ní zůstaly, dluhů do 70.000 že jmělo po ní zůstati — Slyším, že ta Belvička, která byla u nebožky, všudy se chlubí, že sem ji za to žádala, aby u mne byla, ale že ne za pannu, jen za mou dobrou přítelkyni, a že bude se mnou jídati a všudy jezditi a že se mnou pojede do Vídně. Jak živa ani (sem) slova vo tom nemluvila ani na to nemyslela, uchovej mne toho milý pán Bůh, z toho místa koho vzíti. Ještě sem nic vo to neříkala. A já nejprve vašnosti vo tom napíšu, co jí má skázati, nebo bych sobě nerada nějaký pletichy dělala. Vti prosím, co mám s tou věcí dělati, mám-li s tím mlčeti nebo jí vo to něco zkázati, co račte poroučeti; nebo bych nerada něco před sebe vzala bez Vti vůle, nebo bych nerada Vti nějaké pletichy nadělala, nebo se toho dosti bojím a zvláště, že nejčko sem zase zde v Praze; nerada bych, abych vo sobě dala něco zle mluviti. A s tím zavírám a Vti se všechna do lásky a milosti vodezdávám a prosím, neračte na svou služebnici zapomenouti a račte mě v svý milosti zdržeti a na mne nezapomínati. A s tím zůstávám Vašnostina poslušná a věrná služebnice do mý smrti

Moric kníže z Lobkovic, vévoda Roudnický.

D. v Praze 7. dne září r. 1644. *Johanna.*

Má ze všeho světa nejmilejší paní Jožičko!

Oznamuji Vám, že chvala pánu Bohu zdráv sem, podobně se toho od Vás nadávám; pán Bůh rač nás z obojí strany od zlý příhody chrániti. Při tom nepochybuji, ze ste již od toho z Reihenfelsu odpověď dostali, zdali na Roudnici přijeti chce nebo nechce; obávám se ale, že nepříde a že snad ty pokřiky strany nepřítele jeho rozpačí; a naposledy kdyby přijeti nechtěl, bude darmo. Musíte skrze puchaltera to dáti spraviti a sepsati, jak jesli on puchalter bez toho panu Reihenfelsovi ty věci spisoval předešle. Neb pravdu povědíc, já bych jednou velice rád mý věci v dobrej řád a pořádnost uvedl a tudy sobě pokojnou mysl udělal. Strany těch dobytků, který ste z hořejších statkův na dolejší hnáti dali, musíte poručiti dobrej pozor dáti, aby skrze ňákou nepřátelskou partaj pobrány nebyly, neb nepřítel prej nyní semo tamo štráfuje; ale já ještě tu silnou naději ku pánu Bohu mám, že brzo pokoj míti budeme. S tím zaviraje se Vám dokonce poroučím a nezměnitelně až do skonání vostávám Váš

upřímně věrný

Z Lince, 6. Juli 1646. *Vácslav z Lobkovic.*

BEŘKOVICE ZÁMEK.

V úrodné rovině, odkudž pěkné vyhlídnutí na Mělník na vysokém kopci ležící, na okolní osady a známé vinice Beřkovské, položeny jsou Beřkovice (nyní obyčejně Dolní Beřkovice). Tvrz stará čili zámek z ní r. 1606 upravený v základech v hrubém zdivu zachovala se podnes, ovšem že byla znenáhla k modernímu způsobu upravována. Jest to stavení založené do čtyř stran a čtyř rohů, na nichž se nacházejí šestihranné vížky neb bašty. Proti hmotnému stavení zámeckému zdají se vížky tyto, hledí-li se z dálí, útlými býti, ale z blízka, stojíme-li před samým zámkem, nesrovnalosť zmizí. Skrze moderní manii, všude dávati přílepky gotické, dostala se vížkám těm cimbuří a také se zdá, když z nich staročeské střechy sňaty (r. 1853), že byly na roveň s ostatním stavením, ale potom jim přidáno, tak že nyní je převyšují. Zámek stojící nyní v pěkné zahradě dotýkal se za starších dob vedlejších stavení, z nichž větší částť svedena; jen jedno zůstalo při samém zámku a nacházejí se v něm kuchyně a marštale. Vchod k zámku jest na severní straně a skládá se z průjezdu a vedlejší klenuté místnosti, které mají způsobu obyčejných přízemních sklepův. Ve dvoře, jehož horní chodby jsou zaskleny a jenž má obmítku rudé barvy, nelze nic památného pozorovati tak jako zvenčí, jen veníře na oknech se starými římsami upomínají na doby minulé. Příkop, který býval okolo zámku, již dávno zasypán.

Na počátku 14. věku drželi Beřkovice *Martin* a *Jaroslav*, koupivše je před r. 1318 od Vychny z Velence. Jaroš žil ještě r. 1338, nazývaje se z Kramolska. S ním seděl tehda v Beřkovicích také *Čáslav*, který se také r. 1341 připomíná a mezi dobrodinci kláštera Roudnického poznamenán jest.[1]) Měl syny dva. Jeden jménem *Chotibor* držel Vyhlovice, druhý *Petr* seděl na Beřkovicích a prodal r. 1350 s manželkou svou Eliškou na všem zboží Beřkovském 4 kopy úroku k nadání nových oltářův Vyšehradských.[2]) Avšak nebyl sám pánem v Beřkovicích, nýbrž seděl s ním tu *Byčen* z *Citova*, který prodal (r. 1350) jeden dvůr ke kostelu sv. Víta v Praze.[3]) *Ješek* z *Beřkovic* prodal (r. 1367) zboží své ve Vyhlovicích klášteru Zbraslavskému, při čemž svědčil *Styrek* z *Beřkovic* erbu dvou seker.[4]) K r. 1372 znám jest nám z vladyk zdejších jeden s příjmím Jabléčko, avšak jméno jeho není známo. V l. 1382—1383 připomíná se *Mikeš* z *Beřkovic*, který nabyl také zboží nějakého ve Vyhlovicích.[5]) Odtud až do prostředka 15. století nemáme zpráv o Beřkovicích kromě té jediné, že r. 1400 odumřel tu statek po nějaké Katruši.[6]) *Janek* z *Beřkovic* dostal r. 1451 od Hanuše z Dubův zápis na Jevíněves a zdědil po jeho smrti t. r. tuším také statek zápisný Miřejovský.[7]) Několik let potom (asi r. 1465) prodal všecky tyto statky i Beřkovice.

Kupcem byl *Radslav* z *Šebířova* z jižních Čech pocházející a předek Beřkovských z Šebířova. Roku 1465 přikoupil Počaply a t. r. nabyl od krále Jiří potvrzení statku Miřejovského a životy pro sebe a syny své; také mu potvrzeny r. 1470 Mastiřovice.[8]) Po smrti jeho drželi to zboží tři synové jeho *Radslav*, *Petr* a *Jindřich*. Radslav odděliv se od bratří dostal za díl svůj dvůr Bechlín s přísl. a části vsí Předonína, Libkovic a Počeplic a část statkův zápisných, což vše prodal r. 1493 Elišce z Landšteina.[9]) Petr a Jindřich seděli na Beřkovicích; onen zemřel před r. 1510; také o Jindřichovi není nic známo. S tím souvisí, že se Radslav r. 1506 opět jako pán na Beřkovicích připomíná; neb tu seděl s bratrem a strýci,[10]) avšak koupiv r. 1513 Liběchov, naň se přestěhoval. Zboží Beřkovské náleželo pak dvěma

---

[1]) Tab. vet. n. 243, 258, arch. Roudnický, Emler, Urbáře str. 7—15, Reg. IV. 315. [2]) Arch. kapit. Vyšehrad. [3]) Rkps. kapit. Pražské. [4]) Arch. bibl. Praž. [5]) Arch. gub. DD. 13. f. 27, 29. [6]) DD. 44. f. 48. [7]) DD. 21. str. 227. [8]) Arch. Roudn. rel. tab. II 339. [9]) Rel. tab. II. 458 arch. Roudn. [10]) Arch. c. k. statkův, arch. č. II. 400, VI. 320.

Pohled z parku na zámek v Dolních Beřkovicích.

strýcům, *Janovi* a *Hynkovi*. Když pak tito r. 1522 se dělili, dostaly se Hynkovi Kokořín a některé vesnice u Beřkovic, Jan pak obdržel Beřkovice tvrz, dvůr a ves, části vsí Bechlína, Libkovic, Mířejovic a Černoucku a dvůr v Počaplích.[1]) Podlé způsobu věku tehdejšího uměl haněti a práti se; na jednoho Pražského souseda potrhal se r. 1538 s tesákem mluvě, že zvyj. chlapa okropí, a byl by ho posekal, kdyby ho pacholci nebyli chytili.[2]) Přikoupil v Beřkovicích tři dvory kmecí, kteréž posud k Beřkovicům náležely.[3]) S manželkou svou Dorotou z Hrušova[4]) splodil kromě několika dcer syny *Šebestiána*, *Viléma*, *Bedřicha* a *Radslava*, kteří po jeho smrti (ok. r. 1544) v držení Beřkovic následovali. Šebestián jsa z nich nejstarší, spravoval statek, dokud se nedělili. S Kašparem Belvicem na Liběchově neměl dobré vůle a proto poslav mu r. 1546 v červenci psaní, takto si ulevil: „A protož, pane Kašpare Belvice, Vám toto psaní činím, anebrž Vás i za to žádám, že se Vy po poddaných spolubratří mých voziti nebudete a je při pokoji zanecháte a tak, jak jste pak započali své chudé lidi nebožátka dříti, pokutovati, a tak se jim nebožátkám od Vás pekelná křivda děje, protož své lidi šidte, což můžete najvíce, a mých u pokoji nechte.“[5]) Po oddělení se Bedřichově ostatní bratří r. 1554 se rozdělili takto: Šebestián dostal ves Počaply s dílem Cítova a Počeplic, Vilém vzal ves Bechlín s částmi Předonína a Libkovic, Radslavovi konečně se dostaly tvrz, dvůr a ves Beřkovice s částí vsi Rovného.[6]) Radslav zemřel r. 1566 a pohřben jest v kostele Šebířovském.[7]) Vdova Eliška z Řehnic se sirotky svými utekla se k Vilémovi, jenž pak jako poručník Beřkovice spravoval. Ale lidé měli s ním potíž. Františkovi Janalovskému, faráři Bechlínskému, zadržoval desátky obilné ze dvorův Bechlínských, a když pak tento si vymohl poručení soudu zemského, aby dávány byly, a je k Vilémovi donášel, tu tento jej korbelem v hlavu uhodil a škodně zranil (r. 1577). S Václavem Hrušovským Vilém zle se soudil, poněvadž k němu nějaká hanlivá slova řekl. Když pak r. 1579 lidé Václavovi právní odpověď na Beřkovice nesli a v nepřítomnosti páně listy v světnici na stole u přítomnosti některé čeládky nechavše, domů se navracovali, tu poddaní z Beřkovic s kordy, sekerami, oštípy a jinou zbraní za nimi se hnali, dohonivše je u Vliněvsi, pohrůžkami a bitím je nutili, aby ty odpovědi zase k sobě přijali; když učiniti tak se zbraňovali, tu Beřkovští na ně sáhli a vzavše je a přivedše na Beřkovice, do vězení kabátu je vsadili.[8]) Roku 1581 převedl Vilém na sebe právo podací na klášter pod Mělníkem a t. r. na Bechlíně manželce své Veronice z Krajku věnoval.[9])

Nějaký čas potom dosáhli let *Jan* a *Mikuláš*, synové Radslavovi. Onen (řečený mladší) splatil bezpochyby bratra svého Mikuláše, ale již r. 1588 prodal Beřkovice tvrz, dvůr a ves, dvůr a ves Křivenice *Kryštofovi Vilémovi Sezimovi z Ústí*.[10]) Zdá se, že tento pán jen nějaký čas v držení Beřkovic zůstával.

[1]) DZ. 2. J. 16. [2]) Reg. 7 f. Tfk. K. 13. [3]) DZ. 5. G. 11. [4]) Paprocký o st. ryt. 100. [5]) Reg. obesl. 1538. O 15. [6]) DZ. 51. C. 23—28. [7]) Schaller, Tab. Kr. [8]) Reg. 20. F. k. N. 6. Q 17. [9]) Dz. 21. G. 19. [10]) Dz. 24. H. 3.

Podlé zdání našeho prodal je *Zikmundovi Belvicovi* z *Nostvic*, který se teprve do Čech přistěhoval a r. 1594 přijat jest za obyvatele království Českého. Zikmund koupiv r. 1597 Bechlín s příslušenstvím, připojil jej k Beřkovicům, jež, jak se zdá, teprve po r. 1597 koupil, ale již r. 1604 držel. Na témž statku Bechlínském věnoval r. 1610 manželce své Lidmile ze Vtelna.[1]) Zámek Beřkovský dal r. 1606 obnoviti a v nynější jeho podobě upraviti,[2]) přikoupil pak r. 1620 statek Počaply. Zemřel r. 1621, odkázav všechny statky své (kromě Střem manželce zanechaných) synům svým. Pro účastenství ve vzpouře odsouzen jest r. 1622 všeho statku svého, avšak týž synům jeho *Janovi* zletilému a *Kašparovi Mikuláši* nezletilému pod léno zanechán. Jan se sice r. 1622 k přijetí léna ohlásil, avšak jsa srdcem svým více k Sasku nežli k Čechám nakloněn, o uvedení v manství nic se nestaral, nýbrž ven ze země beze všeho ohlášení odejel. Tedy statek jeho roku 1626 skrze dvorského sudí zabrán. Roku 1627 prodán jest týž statek, totiž: zámek Beřkovice a ves, vsi Podolčí, Vliněves, Býkev, Libkovice, Bechlín tvrz a díl vsi, Vyhlovice, Předonín, Počaply, Křivenice, Březinka a Želizy, tvrz a ves Střemy a ves Lhotka *Polyxéně Lobkovské* z *Pernšteina.*[3]) Když r. 1639 Švédové pod Bannérem strašně v severních Čechách plenili, zdálo se Janovi Belvicovi, že starý stav věcí v Čechách obnoven bude. Opustiv službu císařskou přišel s nepřítelem do Čech. Když se o tom Vácslav Stránský, soused v Beřkovicích, dověděl, hned Belvice v Litoměřicích a Lipém hledal, a našed ho v Lipém, vyprosil si dva jezdce švédské jako stráž do Beřkovic, z nichž hejtman panský již 25 dní před tím (1. května) byl utekl. Ludvík písař, který tu zůstal, vypuzen, a dne 18. června Stránský sám se panství ujal. Oběma, Stránskému i Belvicovi, vedlo se pak špatně. Stránský byv na poručení Zdeňka z Lobkovic do vězení dán, tu v něm do čtyřicátého téhodne zůstával, aniž měl naději na propuštění. Roku 1641 dne 6. března prosil kněžnu, poněvadž sem „pro některá provinění a lidská omluvení jemu přičtená“ přišel, aby se nad ním, manželkou a třemi dítkami smilovala a jemu jeho provinění odpustila.[4]) Belvic zajat jest od císařských v Děčíně a vsazen do Bílé věže, kdež dáváno napřed 2 fl., potom 3 fl. za týden na jeho vyživení. Roku 1642 odsouzen jest k vězení na hradě Zbirově. (Viz díl VI. str. 246.)

Za těch dob byl zámek Beřkovský asi v té způsobě, jak jej nyní nacházíme, avšak kromě čtyř vížek při každém rohu byla u strany jedné (tuším nade vchodem) pátá vížka, na níž byly hodiny s cimbálem. Pod zámkem byly 2 sklepy podzemní, do nichž se 40 sudův sedmivěderních složiti mohlo, v přízemí pak kromě sedmi sklepův suchých světnice některé a velká kuchyně s pekárnou atd. U hořejších pokojův byla také kuchyně, mazhauz a palác. V jednom zavření s zámkem byly dvůr a ovčín.[5]) V držení knížecího rodu Lobkovského zůstaly Beřkovice od r. 1627 až po tuto chvíli, ovšem do r. 1832 v držení pánův Roudnických. Toho roku postoupil kníže Ferdinand téhož panství bratru svému *Jozefovi* († r. 1875), a tak zůstávají Beřkovice v držení potomstva tohoto.

BĚŠKOVICE ZÁMEK.

Běškovice (nyní řečené obyčejně Horní Beřkovice) leží mezi Roudnicí a Mělníkem. Nachází se tu nový zámek, který dal hrabě Adam František Hartig znova postaviti (r. 1738—1756). Dosavadní tvrz čili starý zámek potom od vrchnosti opuštěn a vykázán za byt úředníkům. Až do počátku našeho století měl ještě způsobu starého zámku, ozdoben jsa věží, ale že tato byla sešlá, zbořena jest r. 1813.

Běškovice jsou původištěm *Běškovcův* z *Běškovic*, kteří jednorožce na štítě nosili. Předek jich byl Smil z Citova, zakladatel kláštera sv. Vavřince pod Mělníkem. Někteří jeho potomci seděli ve 14. století na Neumětelích a Valdece. (Viz díl VI. na str. 177.) Praotec těch, kteří drželi Běškovice a půl Citova, byl *Ješek*, s nímž poprvé roku 1344 se setkáváme. Roku 1361 zapsal se pro dluh klášteru Mělnickému a držel kromě Citova také Neumětely (r. 1374).[6]) Zůstavil tři syny, *Smila*, *Zdeňka* a *Jana*. Smil (r. 1361 až 1403) obdařil s bratrem Zdeňkem r. 1394 klášter Mělnický na záduší otce svého, r. 1399 byl v jednotě panské[7]) a r. 1403 nacházel se mezi těmi, kteří Zikmundovi, králi uherskému, proti Míšňanům sloužili.[8]) Bratr jeho Zdeněk (r. 1372—1395) držel statek Neumětely[9]) a

---

[1]) DZ. 132. E. 6, 135. D. 7. [2]) Pam. arch. I. 47. [3]) DZ. 140. J. 4, DD. 7. str. 24, 64. str. 617. Bílek, děje konf. Kašparovi Mikulášovi pak pojištěny nějaké peníze. [4]) Arch. Roudnický. [5]) Arch. Roudnický. [6]) Arch. gub. a mus. lib. conf. [7]) Arch. č. I. 61, lib. erect. XIII. a. f. 49. [8]) Arch. Drážďan. [9]) Lib. erect. XIII. a. f. 16, 21.

Zámek v Horních Beřkovicích. Pohled z parku.

zemřel r. 1398, zůstaviv z manželky Anny ze Škvorce syny *Zdeňka* a *Oldřicha* a dcery Kateřinu a Annu. Vdova žila ještě r. 1414, kdež darovala úrok na vsi své Pořičanech ke klášteru sv. Karla. Poručníkem mladých pánův, kteří zdědili po otci Jirny, byl Olbram, arcibiskup, sám;[1]) král Václav pak všem dětem r. 1400 léta doplnil. Zdeněk zahynul nedlouho potom a Oldřich, jenž Jirny ujal, zemřel před r. 1411.[2]) Jan, bratr Smilův a Zdeňkův, vyskytuje se od r. 1361 několikráte a naposled tuším r. 1403.[3])

Od r. 1411 drželi Běškovice a půl Cítova *Jan*, *Albert*, *Ješek* a *Mikuláš* bratří Běškovci, jsouce ještě r. 1414 v držení jich nedílném. Jan se pak nepřipomíná, ale z toho, že se bratr jeho Ješek potom mladším nazývá, soudíme, že žil. Albrecht obdržel r. 1415 s bratřími zápis na Jeviněves a připomíná se pak často jako svědek v tehdejších bězích válečných i soukromých.[4]) Roku 1436 vyslán jest sám třetí k císaři Zikmundovi, aby mu oznámil voleného arcibiskupa, a toho roku obdržel od téhož panovníka zápisně duchovní zboží ve Vraňanech, Ctiněvsi, Jeviněvsi, Chržíně a Mnetěši.[5]) Potom vojensky sloužil králi Albrechtovi tuším v Uhrách, čímž si vysloužil 150 fl., a r. 1440 zase účasten byl jednání veřejných na sněmích Pražských.[6]) Naposled jsme jej našli k r. 1444. Manželkou jeho byla r. 1416 Dorota, vdova po Alšovi z Vrabí.[7]) Bratr jeho Jan vzal po r. 1417 za díl svůj Cítov, na němž ještě r. 1432 seděl, ale r. 1449 byl již mrtev.[8]) Čtvrtý bratr Mikeš vyskytuje se také v rozličných zápisech jako svědek a žil ještě r. 1449.[9]) Albrechtovi snad synové byli *Smil* a *Mikuláš*, z nichž onen od r. 1446 dosti často se vyskytuje, zejména svědčívá v listech kláštera Mělnického, jehož pánem byl podacím. Z jmění rodinného zbyla mu r. 1484 jediné Jeviněves.[10]) Mikuláš bratr jeho skrze Kateřinu z Sedčic, manželku svou (r. 1461), dostal se v spoludržení manství v Bučině.[11]) Když pak r. 1503 s Bohuslavem, synem Smilovým, prodal vrchnost nad klášterem Mělnickým, sklesli Běškovci do řady chudých zemanův, až si zase po letech ke jmění pomohli.

Kdy a od koho Běškovice byly prodány, není známo. Držel je pak *Jan mladší Čeček z Pakoměřic*, jenž byl v mladších letech za rotmistra. Od něho koupil je *Jan Firšic z Nabdína*, který odtud r. 1470

[1]) Lib. erext. X. 34, XII. 194. [2]) Kopiář Přemyslovský, DD. 14. f. 325. [3]) Lib. conf. acta jud. [4]) Lib. conf. DD. 21. str. 227, rel. tab. II. 136, arch Třeboň. [5]) Staří letop. 93. rkps. Vídeňský. [6]) Arch. c. k. dvorský, arch. č. I. 245, 263. [7]) Arch. Třeboň. kniha Pražská č. 31 (DZ.). [8]) Arch. Třeboň. DD. 21. str. 227. [9]) Arch. Roudn. Třeboň. Pangerl G. U. 453. [10]) Arch. č. III. 536, 561, arch. gub. [11]) Arch. č. III. 570.

Dolní Beřkovice.

pole v Slánsku zřizoval. Roku 1477 zastavil mu klášter Mělnický úrok ve Spomyšli.[1]) Jak se víře podobá, byl *Jan Firšic*, který se ke konci téhož století připomíná, jeho synem. Téhož manželka Eliška z Landšteina koupila r. 1493 vsi zápisné Počaply, Mirovice, Mastířovice, Miřejovice a Podhořany, jež r. 1504 manželu a synu svému Jindřichovi darovala. Jan pak koupil r. 1497 Veltrusy, r. 1498 obdržel potvrzení na ves Straškov.[2]) Ve starším věku jsa postaven, prodal r. 1521 Běškovice zámek, dvůr a ves, vsi Hoholice, Libkovice, Počaply, Cítov, Bechlín, Křivousy, Kozarovice, Černouček, Jeviněves, Beřkovice, Chržín, Vraňany, Pomyšl a Předonín, celé i necelé, *Burjanovi Trčkovi z Lípy.*[3]) Poněvadž se Trčkům v krajině zdejší nelíbilo, prodali synové Burjanovi *Jan* a *Zdeněk* r. 1527 panství Běškovské *Hanušovi Kaplíři Duchcovskému z Sulevic* a dali mu také dobrou vůli na dotčené vsi zápisné a ves Mlčechvosty.[4]) Hanuš zemřel nedlouho potom a panství spravujíc manželka jeho Anna ze Žakavy, soudila se r. 1530 s Janem Beřkovským o vsi společné Libkovice, Bechlín a Cítov. Do kostela v Černoucku dala sliti skrze Matěje zvonaře z Roudnice zvon, ale ještě r. 1544 zaň dlužna zůstávala.[5]) Před r. 1544 ujal Běškovice syn její *Pavel Běškovský z Sulevic*, ale zemřel již po desíti letech. Pořízením svým nedlouho před svou smrtí zdělaným odkázal Běškovice Evě ze Lstiboře, manželce své, „za její věrné, pilné a snažné práce", však toliko k užívání až do stavu změnění; po ní měly připadnouti na strýce jeho Hliňanské a Netlucké.[6]) Roku 1559 uvázali se tedy Kryštof, Alexander, Jan, Jáchym a Vácslav bratří a strýci Kaplíři jako nápadníci Pavlovi v Běškovice, ale prodali je ihned *Kryštofovi z Lobkovic* na Bílině a Kosti,[7]) aby se strženými penězi snáze rozděliti mohli. Roku 1560 zdělali témuž pánu dobrou vůli na všechny vesnice zápisné, které se k Běškovicům držely.[8])

Od té doby patřily Běškovice po drahné let pánům rodu Lobkovského, kteří drželi Bílinu a Kost, tedy po Kryštofovi († roku 1592) synu jeho *Oldřichu Felixovi*, pánu staročeské a pokorné mysli († r. 1604). Týž odkázal Běškovice manželce své *Anně z Hradce* do jejího života. Tedy pak následovali syn obou *Vilém* († r. 1647) a synové tohoto *Oldřich Adam*, *Kryštof Ferdinand* a *Frant. Vilém.* Když se tito dělili, dostaly se Běškovice s domem na Hradčanech k dílu Oldřichovu, jenž byl nejvyšším mincmistrem. Týž byl ženat s *Annou Marií ze Šternberka*, s níž splodil jediného synáčka Františka. Otec i syn byli

[1]) Arch. č. IV. 444, arch. gub. [2]) Arch. Roudnický. [3]) DZ. 84. A. 19, G. 30. [4]) DZ. 42. G. 22, arch. Roudnický. [5]) Reg. 5. F. hejtm. I. B 33, 10 F. k. s. F. 6. [6]) 12 F. k. L 8, DZ. 11. F. 14. [7]) DZ. 87. B 35. [8]) Arch. Roudnický.

zdraví nečáckého a zemřeli oba před r. 1654, napřed otec a pak syn. Tedy se uvázala v Běškovice máti Františkova, jež se byla zase vdala za *Jana hrab. z Rottálu* a tomuto pak Běškovice odkázala. Po Janovi († r. 1675) zdědili Běškovice, Chvatěruby a polovici Zvířetic strýcové jeho Jan Kryštof a Julius Vilém, [1]) kteří však zalíbení na tom panství nemajíce, postoupili ho r. 1676 *Arnoštovi Jozefovi hraběti z Valdšteina*, od toho pak je koupil r. 1680 *František v. Scheidlern*, kr. místodržící a nejv. písař kr. Č. [2])

Rod Šejdlerovský byl tehda dosti možný, maje v okolí několik menších statkův, které s Běškovicemi (neb jak se tehda již říkávalo, Horními Beřkovicemi) tvořily veliké panství. Tohoto užil František jen na krátce, neb dva dni po trhové smlouvě, totiž 15. ledna r. 1680, zemřel náhle. Tedy ujal Kácov, Běškovice s okolními statky a dům v Praze syn jeho *Ferdinand Kryštof*, jenž se stal pak kr. místodržícím a podkomořím. Avšak týž zemřel již na konci r. 1696, zůstaviv dcery *Marii Jozefu, Terezii Marii, Polyxénu Eusebii, Františku Eusebii* a *Antonii Eusebii*. Ty se rozdělily roku 1698 dne 30. října, tak že povstalo pět statkův, totiž Běškovice, Cítov, Liběchov, Sukorady a Jeněves. [3]) Běškovice s vesnicemi Černoučkem, Mnetěší, Straškovem, Kostomlaty, Libkovicemi, Bechlínem, Předonínem a Počaply ujala Marie Jozefa, vdaná za *Jana Humberta v. Hartig*. V držení jejich potomkův z hraběcího rodu Hartigovského zůstaly Běškovice až do našeho století. [4])

---

[1]) DZ. 113. K 10, 116. A 17.
[2]) DZ. 394. O 11.
[3]) DZ. 80. F. 13 – M 28, 117. L 10, 478. G 3.
[4]) Viz o tom Sommerovu topografii.

Úplný veliký znak knížat Lobkovských, vévod Roudnických.

TVRZE V PODŘIPSKU.

KOSTOMLATY.

Severně od Běškovic jsou Kostomlaty, někdy farní ves, jejíž část koupil okolo r. 1352 *klášter Svatomářský v Kladsku* od vladyky *Lévy*. Císař Karel potvrdil toto koupení r. 1352 a arcibiskup Arnošt ves tu i s kostelem v ní na věčné časy k dotčenému klášteru připojil. Povstali sice ještě t. r. dědici Jiřatovi z Mělníka, táhnouce se na nějaký dluh, který byl n. Jiřatovi skrze dsky kraje Mělnického zapsán, ale na soudě dvorském nalezeno, že klášteru nemá nikdo v držení vsi překážeti. [1]) Avšak jak již řečeno, měl klášter jen část vsi s kostelem a rychtou, ostatek byl zbožím vladyckým; [2]) o vladykách z Kostomlat jest řeč při Ctíněvsi. Tvrz byla na dílu klášterském. Král Zikmund zastavil Kostomlaty (r. 1420) dílem k jich ochraně, dílem za služby *Janovi z Vartemberka* a *z Ralska*. [3]) Když se Kryštof z Lobkovic r. 1575 velice o to bral, aby mu Kostomlaty, příležity jsouce k Běškovicům, dědičně prodány byly, učinila kr. komora smlouvu s klášterem takovou, že Kostomlaty převzala a klášteru za to ves Starý Vilmstorf v Kladsku vykázala. Bezpochyby potom k prodání Kostomlat přišlo, poněvadž se od té doby jako část panství Běškovského vyskytují. [4])

CTÍNĚVES.

Ctíněves (t. j. Ctínova ves), na úpatí hory Řípu ležící, pokládá se u báječných kronikářů našich za místo, kde praotec Čech pohřben byl. K bajce té měla je dílem blízkosť Řípu, pod kterým se Čech usadil, dílem to, že v názvu Ctíněvsi cítili smysl ctění, k čemuž si přimyslili, že tu památka Čechova ctěna. Ačkoliv nelze pochybovati, že Ctíněves jest osada velmi stará, přece máme paměti o ní teprv z poč. 14. věku, kdež se připomíná *Blahut ze Ctíněvsi*. [5]) Později tu seděli na dvoře *Radslav* a syn jeho *Racek ze Ctíněvsi*, kteří také přikoupili věno Markéty někdy Teletovy z Prahy, kteráž před rokem 1383 zemřela. Nedlouho potom (před r. 1388) následoval v držení téhož dvora *Mikeš z Újezda* přistěhovav se sem z okolí Třebenic a zapsal na novém dědictví úrok, který byl povinen ke kostelu Sutomskému platiti. [6]) Avšak kromě něho seděli v Ctíněvsi také *Vácslav*, písař dvoru královského († r. 1391), a bratr jeho *Ondřej*, kteří se r. 1390 všemi dědinami svými spolčili. [7]) Ondřej zdědiv statek po bratru prodal r. 1395 a 1400 dvory své v Ctíněvsi *Matějovi z Újezda* odjinud *z Kostomlat*, jenž byl tuším synem Mikšovým. [8]) Tento svých dětí nemaje zapsal r. 1400 statek svůj Vácslavovi bratru, Anéžce sestře a Pavlovi svému pastorkovi, později pak přijal všechny své příbuzné na spolek a přebýval na Újezdě pod Petřínem. [1]) Když tedy roku 1407 zemřel a chtěli na jeho jmění právem odúmrtním sáhnouti, našlo se tolik odporníkův, že od toho upuštěno. [2]) Odporníci Matěj, Martin, Jan, Léva a Štěpán byli bezpochyby synové Vácslavovi r. 1407 na spolek přijatí. Jeden z nich *Matěj ze Ctíněvsi* obdržel r. 1420 zápis na ves Řisuty. [3]) *Janek ze Ctíněvsi* (jiného snad rodu) nechtě, aby Dorota, manželka jeho, byla ve svém věně zmýlena nebo pro nebytí řádů v zemi v čem zmeškána, zapsal ji roku 1432 dluh 50 kop na dvoru v Ctíněvsi. [4]) Týž Janek koupil roku 1455 věno, kteréž někdy Anéžka, vdova po Matějovi mladším, zapsané měla na Ctíněvsi [5]) a žil ještě r. 1458. [6])

Za dob potomních setkáváme se často s Ctínskými ze Ctíněvsi, kteří pocházeli od dotčeného Janka. Od r. 1500 vyskytuje se předek jich *Mikuláš*, jenž seděl na tvrzi Ctínské. [7]) Jeho bezpochyby synové byli *Jan* a *Adam* bratří a *Bohuněk*, kteří se od r. 1521 připomínají. [8]) Adam odděliv se od nich vložil si r. 1544 Ctíněves tvrz, dvůr a ves, a co měl ve vsích Libkovicích, Straškově, Mnetěši a Černoucku v obnovené dsky zemské. [9]) Roku 1558 jsa již stářím přetížen odevzdal zápisem statek svůj synu svému *Mikulášovi*. [10]) Tento zemřel před r. 1578 zůstaviv dcery Annu a Johanku, jež se oboje do rodu Zapských ze Zap vdaly; onano byla manželkou Albrechtovou, (?) tato Bedřichovou. Hned po smrti otce svého se rozdělily o svůj statek, ale již r. 1578 postoupila Anna dílu svého Bedřichovi směnou za statek Vinořský, [11]) tento pak zdědil druhou část statku po manželce své Johance, která r. 1593 zemřela. Oženiv se po druhé s Alžbětou ze Šlivic, učinil ji poručnicí nezletilého syna svého Adama a zemřel před r. 1602; [12]) tedy Alžběta pastorku svému, když dorostl, r. 1606 týž statek postoupila. Adam řečený za živobytí otcova mladší, potom starší, nedržel Ctíněvsi dlouho; zemřel okolo roku 1609 a po jeho smrti našlo se tolik dluhů, že nebylo možno statek udržeti. Tedy vydáni ze soudu zemského jistí kommissaři, kteří statek ujali a jej *Polyxeně Lobkovské z Pernšteina* prodali. Patřily k němu tvrz, dvůr a ves Ctíněves, vsi Černoucek, Mnetěš, Strážkov, Vražkov, Libkovice, Jeviněves a Vraňany. [13])

Za vlády Lobkovské bývala v Ctíněvsi tvrzka ve čtyři úhly stavěná, která však za běhův válečných tak spustla, že jen zůstaly zdi a ty roztrhané. Když r. 1655 kníže Vácslav Eusebius v dluhy upadl, odhádán jest statek Ctínský *kolleji jezovitské u sv. Klimenta v Praze*. [14]) Tedy postoupil Vácslav jezovitům r. 1671 statek Odolenu vodu, aby si zaň Ctíněves, k Roudnici příležitější, vyměnil. [15])

---

[1]) Glatzer, Geschichtsquellen 130, 135, 137, 142. [2]) Viz na př. lib. erect. III. na str. 298. [3]) Archiv Svatovácslavský. [4]) Arch. gub. [5]) Tab. vet. n. 39. [6]) DD. 13. f. 31, 243, lib. erect. XII. 37, 49. [7]) Rel. tab. I. 535, DD. 13. f. 41. [8]) Rel. tab. I. 558, 560. Mikšův syn Jan byl do r. 1390 farářem v Černčicích a potom v Sutomi a zemřel r. 1410. Matěj byl r. 1389 nejv. písařem.

[1]) Rel. tab. II. 37. Lib. conf. VII. f. 101. [2]) DD. 14. f. 321. [3]) Archiv č. I. 494. [4]) Archiv Třeboňský. [5]) Rel. tab. II. 268 a archiv č. III. 562. Anéžka zemřela před r. 1454. (DD. 16. f. 390.) [6]) DD. 33. str. 265. [7]) DZ. 191. N 5, manské knihy Roudnické, archiv musejní. [8]) Reg. 1. b. F. k. s. B 22, C 25. [9]) DZ. 250. G 23. [10]) DZm. 231. E 18. [11]) DZ. 20. G 25, 64. E 4. [12]) DZ. 127. E 8, 176. G 6. [13]) DZ. 180. K 16 a 136. N 4. [14]) DZ. 28. A 28. — B 4. [15]) DZ. 389. A 29.

RAČINĚVES.

Račiněves (t. j. Račinova ves) leží jihozápadně od Roudnice a bývala někdy samostatným statkem s tvrzí, která bezpochyby při dvoře poplužném stávala. Záhy se připomínají vladyky, kteří se po této vsi psávali, jako: r. 1262—1267 *Zdata*, r. 1267 *Předbor* a r. 1295 *Drslav*.[1]) Na počátku 14. století připomíná se dvanácte svobodníkův v Račiněvsi.[2])

Většinu vesnice skoupil tehda *Byčen* (Vincent) *z Vinařec*, jenž se do roku 1328 připomíná,[3]) avšak on aneb Byčen syn jeho prodali tu dvoje popluží a čtyři hřivny úroku Půtovi z Hoštky, kdežto jiná malá část vesnice dostala se v držení kláštera Roudnického.[4]) *Předbor*, syn Byčena staršího a Sibyllin, byl od r. 1327 kanovníkem a scholastikem a od r. 1341 proboštem kostela Pražského; jmění své celé oddal na nábožné skutky.[5]) Synovec jeho *Záviše* (syn Byčena mladšího) podporován jsa strýcem svým, nabýval r. 1346 vzdělání svého v Bononii, odkudž se vrátiv stal se kanovníkem kostelů Pražského a Vyšehradského. Když pak se stal proboštem Boleslavským, přispěl k nadání oltáře sv. Urbana v hlavním kostele Pražském (r. 1362), dada k němu plat v Řešicích. Z dědictví svého otcovského prodal osm dvorů kmecích v Račiněvsi k proboštství Boleslavskému.[6]) Bratry Předborovými byli snad *Řehník* a *Jan* bratří, s nimiž se k r. 1340 setkáváme, Janův pak syn též *Jan* řečený vyskytuje se pak r. 1364 jako spoludržitel Račiněvsi, vykonávaje tu z polovice právo podačné.[7]) On a s ním *Řehník*, *Smil* a *Rudolt* (Janův bratr) *s Račiněvsi* dosazovali sem tehda faráře Budivoje z Račiněvsi. Na místě Janově vyskytuje se v l. 1371—1377 Jetřich z Břízy s ostatními dotčené právo vykonávaje. Řehník prodal Rudoltovi r. 1380 dvůr v Račiněvsi s úrokem ve vsi a zůstavil sirotka Zikmunda, kterýž okolo r. 1395 bez dědicův zemřel.[8]) Rudolt učinil r. 1385 nadání kostelu Pozdeňskému na záduší bratra svého Jana již zemřelého,[9]) přikoupil r. 1387 nějaké dědiny v Račiněvsi a živ jsa ještě r. 1393[10]) zemřel ve dvou letech potom. Kromě dcer Anny a Kateřiny zůstali po něm synové *Jan*, *Budivoj*, *Václav* a *Rudolt*,[11]) kteří kněze ke kostelu zdejšímu společně podávali (r. 1405—1430). Jan nejstarší z nich prodal roku 1404 nějaké dědictví ke kostelu Pražskému[12]) a vykázal r. 1414 s bratrem Budivojem plat v Račiněvsi ke klášteru sv. Tomáše v Praze.[13]) V bouřích pozdějších stál s bratrem Václavem na straně katolické, bránil město Slaný a sloužil na hradě Pražském, začež mu zapsány některé vesnice okolní.[14]) Bratr jeho Budivoj připomíná se v pamětech jen do r. 1414 a poněvadž r. 1430 již nežil, domníváme se, že zhynul v bojích roku 1420—1424. On i manželka jeho Anéžka zapsáni jsou jako dobrodincové kláštera Roudnického. Václav prodal r. 1407 ke klášteru sv. Tomáše úrok na dvoře svém a části vsi Račiněvsi, vyměnil si tudíž dvorec jeden příležitý s jiným kláštera Roudnického a vyprosil si r. 1412 odúmrť po Kunšovi z Křešova, který také část Račiněvsi držel.[1]) Upadávaje pak do dluhův,[2]) zadržoval plat klášterský k sv. Tomáši až k r. 1419, kdež jej znova na Račiněvsi zapsal.[3]) Za služby konané králi Zikmundovi dostal r. 1420 zápis na některé vsi. Bojovav na straně katolické, pomáhal r. 1427 při marném útoku na Pražská města, při čemž šťastně vyvázl. Žil ještě r. 1420 s bratrem Rudoltem, jenž také bojoval za krále Zikmunda a proto r. 1420 zápis na Mastiřovice a louku v Jeslně obdržel.[4]) Statek tento držel později (r. 1456 až 1464) *Václav s Račiněvsi*, jehož potomci sedíce na Nedvědíči odtud se zvali Nedvědickými z Račiněvsi.

Z pokladu Lobkovského: Stříbrná dekorační skupina na tabuli. (1647: Koflík pozlacený jako jelen a na něm sedí bohyně (9 hř. 9 l. 2 k.).

V letech 1430—1454 od vladyk těchto Račiněves prodána a držel potom tvrz zdejší s dvorem, dvojím poplužím, vesnicí a polovicí podací kostelního *Petr ze Semil*[5]) a nacházíme jej tu ještě r. 1468.[6]) Roku 1470 seděl tu již *Petr Dýmek (s Těptina)*, jenž také sloužíval pánům Roudnickým a t. r. zřizoval pole a strojil vojsko z kraje Slánského. Syn jeho *Věněk* držel Račiněves ještě r. 1479.[7]) Později držel jej *Jan ze Smržova* a *s Kostelce* a prodal jej r. 1490 *Vojtěchovi z Nedvídkova*.[8])

Na počátku 16. věku[9]) seděl tu *Jindřich z Rozenhainu* († j. r. 1543), po jehožto smrti tvrz a ves Račiněves k dobrému sirotků prodány *Bernartovi* a *Václavovi* bratřím *Štrouchům* s *Chlumku*. Bernart týž statek ujav, věnoval na něm manželce své Mandaléně (r. 1549) a seděl tu ještě r. 1561.[10]) Syn jeho *Melichar Štrauch* prodal napřed (r. 1581) ves a potom (r. 1582) tvrz a dvůr v Račiněvsi s podacím a loukou u Mnetěše *Janovi Valkounovi z Adlaru*.[11]) Valkounové drželi Račiněves dlouhá léta k panství svému Zlonickému, až pak ji prodal (r. 1650) nábožný Bohuchval Valkoun *klášteru u sv. Tomáše* v Menším městě Pražském. Na tom statku stála sice ještě tvrz, ale hospodářství bylo mezi tím spustlo, tak že Augustiniány nic netěšilo; i prodali statek ten r. 1651 *klášteru kasatelskému u svaté Maří Majdalény* tamže, od něhož koupil Račiněves, Vražkov a Straškov (r. 1672) *Václav kníže z Lobkovic* a spojil s panstvím Roudnickým.[12])

---

[1]) Reg. II. 148, 223, 718. [2]) Tab. vetust. n. 39. [3]) Archiv č. II. 333—334, Reg. III. 580. [4]) Rel. tab. I, 69, reg. IV. 356. [5]) Tomek, D. P. I. 589, 592, reg. IV. 650. [6]) Lib. erect. I. p. 40, rel. tab. I. 420, Tomek, D. P. V. 122, 149. [7]) Emler, Urbáře, lib. conf. [8]) Rel. tab. I. 461, lib. conf. DD. 35. f. 38. [9]) Lib. erect. XIII. a. f. 11. [10]) Rel. tab. I. 514, 523, codex Thom. [11]) DD. 14 f. 34. [12]) Rel. tab. II. 8, acta jud. [13]) Lib. erect. X., f. 25, XIII. a. f. 192 [14]) Archiv č. II. 179. Roku 1428 jako svědek v listě archivu Roudnického.

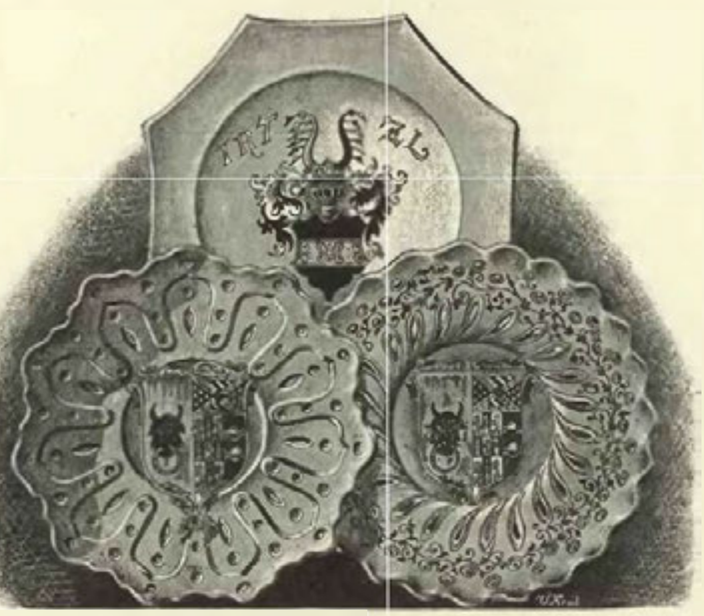
---

[1]) Codex Thomaeus, lib. erect. VIII. f. 74, DD. 15 f. 278.
[2]) Dlužní list jeho (r. 1413) v archivu Drážďanském.
[3]) Cod. Thomaeus.
[4]) Archiv Roudnický, kron. Bartoškova.
[5]) DD. 16. f. 388 a 23 p. 118.
[6]) Roudnické manské knihy.
[7]) Archiv č. IV. 444, VII. 521.
[8]) DD. 6 str. 159.
[9]) Roku 1501 seděl v Račiněvsi Smil z Račiněvsi z rodu starých vladyk, ale není známo, držel-li celou ves. (DZ. 191. N 5.)
[10]) DZ. 4. J 30, 8. R 28, 14. D 26.
[11]) DZ. 65. O 6. O 8.
[12]) DZ. 306. L 23, 307. D 29, 390. C 25.

VRAŽKOV.

Ves Vražkov ode dávna rozdělena byla na dva statky. Celou ves snad ještě držel *Nemoj* (okolo r. 1102), jenž ji odkázal manželce své; později se dostala část její klášteru Doksanskému, jemuž r. 1226 potvrzena.[1]) Část druhá byla statkem vladyčím, na němž seděli r. 1282—1295 *Miloslav* a *Blahota*.[2]) Okolo r. 1340 seděl tu Ješek, jenž prodal část svou Vodochod klášteru Roudnickému.[3]) V pozdějších dobách se jmenují *Mareš* (r. 1392) a *Dobrohost* (r. 1396). *Mikuláš z Vražkova* prodal dvůr tudíž roku 1499 nějakému *Vaňkovi*,[4]) snad témuž, který se r. 1428 *Vaňkem Mrzákem z Vražkova* nazývá. Týž zemřel za válečných běhův tehdejších a statek po něm odumřelý dostal se darováním Jindřichovi Kablenci z Janova,[5]) ale tento snad ani v držení svého práva nevešel. Seděl tu již r. 1430 *Mikuláš Rous z Vražkova*. Týž prodal r. 1440 tvrz, dvůr a část vsi Vražkova *Vavřinci ze Zerčic*.[6])

Okolo r. 1530 držel tvrz tu *Prokop Korouhevský z Rožné*. Dcera jeho Markéta vdala se za *Ambrože z Klenče*, jemuž r. 1548 týž statek zapsala; naopak on ji roku 1583 učinil dědičkou jmění svého, jehož ještě roku 1586 užíval.[7]) Odtud po nějaký čas neznáme držitelů Vražkova. Roku 1619 prodala Alžběta Zapská ze Šlivic tvrz, dvůr a ves Vražkov, dvůr v Straškově a dědiny při Vodochodech *Bohuchvalovi Valkounovi z Adlaru*. Týž daroval statek Vražkov r. 1652 ke klášteru kostela sv. Maří Majdalény na Újezdě v Menším městě Pražském,[8]) od něhož pak prodán (r. 1672) k panství Roudnickému.

Majoliky Pernšteinské se znaky Vratislava z Pernšteina, nejvyššího kancléře král. Českého (r. 1530—1582), manželky jeho Marie Maximiliany de Lara (r. 1548—1616) a Jana Rudolfa Trčky z Lípy († r. 1634).

MNETĚŠ.

Ves Mnetěš v Podřipsku ležící a tak po zakladateli Mnetěchovi jmenovaná patřívala ode dávna ke *klášteru Strahovskému*, od něhož tu tvrz pevná, příkopem zavřená vystavěna.[9]) Za bouří husitských sice byl statek ten od kláštera odtržen a dostal se v držení pánů Ctínských, když však Mikuláš ze Ctíněvsi lidi Mnetěšské obtěžoval, vyplatil ten dvůr Antonín opat, a poněvadž lidé sami k tomu vyplacení 30 kop půjčili, zastavil jim dvůr zdejší na dlouhá léta. Tudíž „ves Mětěš" s tvrzí, s vinicí a horou Řipskou klášteru Strahovskému skrze krále Vladislava (r. 1515) jako jmění jeho potvrzena. Od té doby patřila větší část vesnice ke Strahovu a menší ke Ctíněvsi, jak již dříve bývalo.[10]) Roku 1577 pak přikoupena k Roudnici.

[1]) Reg. I. 85, 327, II. 333. [2]) Reg. II. 548, 718. [3]) Emler Urbáře 14, Jireček cod. II. b. 302. [4]) Rel. tab. I. 549, II. 63, knihy Lounské. [5]) Arch. gub. archiv č. III. 522. [6]) Archiv č. II. 62, rel. tab. II. 191. [7]) DZ. 21. M 12, 85. A 1. [8]) DZ. 151. O 24. [9]) Emler Urb. 279, Pam. arch. II. 74. [10]) Archiv Strahovský.

BECHLÍN.

Ves Bechlín v Podřipsku ležící připomíná se poprvé r. 1295, kdež se po ní vladyky *Zachař* a *Oldřich* jmenovali.[1]) Tehda i potom dělila se ves mezi několik držitelův. Tak na př. tu seděli r. 1360 *Byčen z Cítova*, *Jan*, *Petr* a *Jan z Bechlína* a *Zachař z Řisut*.[2]) Na tom díle, kterýž patřil vladykám Cítovským, seděli pak r. 1394—1422 Bavor starší, r. 1409—1422 Byčen a r. 1422 Bavor mladší z Cítova a z Bechlína. Když pak zemřela Bětka, vdova po Byčenovi, povstala o věno její na Bechlíně zapsané pře, kteráž teprve r. 1457 skončila.[3]) *Jan Bechlín z Bechlína* buď pocházel z rodu Rostův Pražských aneb nynějších knížat Vchynských. Zemřel před r. 1394 i s manželkou svou Bonuší,[4]) zůstaviv sirotky *Zikmunda* a Annu. Tedy poručníci jich na záduši otcovo a matčino ukázali kostelu Bechlínskému plat na jistém úročníku v Bechlíně. Zikmund došed let svých asi r. 1408 věnoval na Bechlíně Anně manželce své.[5]) Zemřel pak za válek husitských zůstaviv syny *Janka*, *Vaňka*, *Budivoje* a *Rudolta*. První tři zapsali r. 1430 vše jmění své, zejména i dvůr v Libkovicích *Kunatovi z Bílovic* a *Petříkovi z Lejen*.[6]) Když čtvrtý bratr k letům přišel, uvázal se v část Bechlína, ale jako bratří jeho, tak i on zemřel bez dědicův. O právo ke statku jeho vedeny roku 1454 tuhé pře, z nichž Petřík jediný ještě živý dědic vyšel jako vítěz.[7]) Na třetí části Bechlína seděl *Petr Šlechtic z Říčan*, (r. 1392), jenž připověděl r. 1406 dávati desátky kostelu zdejšímu, jemuž je posud zadržoval. Zůstavil syny (?) dva, *Jana Šlechtice* a *Ctibora*, kteří se l. 1422 mezi kollatory kostela zdejšího připomínají.[8]) Jan sedě dlouho potom v Bechlíně, vytáhl r. 1448 k dobývání měst Pražských a pomáhal r. 1450 jednotě Poděbradské.[9])

Od konce 15. století patřila část Bechlína, kde bývala tvrz, k panství Beřkovskému. Při rozdělení téhož panství r. 1554 dostal se Bechlín *Vilémovi Beřkovskému ze Šebířova* a tudíž tvrz zdejší zase obnovena. Jak výše doloženo bylo (v dějinách Beřkovic), došlo zase ke spojení Bechlína s Beřkovskem. Po smrti Vilémově dostal se statek strýcům jeho, z nichž na jednoho, Mikuláše Beřkovského, spadnouti měl třetí díl statku. Ten prodal r. 1597 spravedlnosť svou na témž díle, totiž tvrz a dvůr v Bechlíně a díly vsí Libkovic a Předonína, *Zikmundovi Belvicovi z Nostvic*.[10]) Od té doby zůstala tato část s větším dílem vesnice při panství Beřkovském, kteréž týž Zikmund skoupil, menší pak díl Bechlína náležel k Běškovicům.

[1]) Reg. II. 718. [2]) Lib. conf. K Janovi se druží r. 1380 Bušek. (Acta jud.) [3]) Lib. conf. DD. 16. f. 77. [4]) DD. 13. f. 151. [5]) Lib. erect. XIII. a. 89, rel. tab. II. 54. [6]) Arch. č. II. 61, orig. arch. mus. [7]) DD. 16. f. 290—293, arch. č. I. 428. [8]) Lib. erect. XIII. a. 142. [9]) Lib. conf. archiv č. VI. 480, arch. Třeboň. [10]) DZ. 178. B 10.

VLINĚVES.

Nedaleko Beřkovic leží při Labi ves farní Vliněves, v níž až do 16. století také tvrz bývala. Jako mnohé vesnice úrodného položení byla i tato ves od starodávna v držení několika zemanův. Roku 1355 seděli tu *Mauřík*, *Vaněk* a *Zdich*. Roku 1364 prodal *Ješek* s bratrem svým dvorec ve Mlazicích klášteru pod Mělníkem a *Herša z Vliněvsi* zaň spravoval. Mareš odtudž prodal r. 1367 nějaké dědiny klášteru Zbraslavskému.[1]) Po nějakém Otíkovi zůstali dva synové. *Mikuláš* jsa duchovním byl farářem napřed (r. 1378) v Tuřanech a stěhovav se několikráte, naposled (r. 1390) v Hošťalovicích; bratr jeho *Jan Široký* seděl r. 1379 na Lotouši.[2]) Roku 1386 držel dvůr a dvě popluží ve Vliněvsi *Jan z Běškovic*, jenž t. r. k tomu odsouzen, aby faráři řádně dával desátky. Dědictví toto daroval Jan r. 1394 klášteru Mělnickému, začež tento byl povinen zádušní mše zaň sloužiti, při nich 12 chudých krmiti a každého halířem obdarovati.[3]) Tato část patřila od té doby témuž klášteru a od r. 1789 k panství Mělnickému.[4]) Na druhé části seděl v l. 1389—1394 vladyka *Smil*, předek *Vlinských z Vliněvsi*, kteří na štítě tři péra nosili; r. 1394 prodal ke kostelu zdejšímu kopu úroku. Zůstala po něm vdova Kunka a syn *Jan* a jiní sirotci (r. 1405). Od r. 1413 až do r. 1434 vyskytuje se v držení Vliněvsi *Jindřich*, tušim druhý syn Smilův. Když r. 1416 Kunka vdova Smilova zemřela, vyprosil si Jindřich věno její na Bomyšli zapsané a obdržel je od krále k manství Vyšehradskému.[5]) Ve Vliněvsi za válek husitských zachovával řády pod jednou, faráře katolické sázeje.[6]) *Václav*, tušim syn jeho, držel ves Želčín kanovníků Vyšebradských, a když půjčil r. 1484 klášteru Mělnickému peníze, zastavena jemu a *Smilovi* synu jeho tato část duchovní do jich obou života.[7]) Dotčený Smil koupil r. 1503 od vladyk Běškovcův právo podačné na klášteře Mělnickém, ale prodal je zase r. 1506 Albrechtovi z Kolovrat, jemuž bylo příležité k hradu Mělnickému.[8]) Syn jeho (?) *Jindřich Vlinský z Vliněvsi* dal si r. 1543 dědictví své po předcích vydržené tvrz Vliněves s dvěma dvory poplužnými a ves, v Želicích ves, Tešno dvůr popl. pustý nad Želizy (nyní les) v obnovené dsky zemské vložiti.[9]) Jindřich koupil r. 1544 Liblice, jež odtud byly hlavním sídlem Vlinských. Zdali prodal Vliněves hned aneb zdali prodána teprve skrze jeho potomky, nelze vyhledati. Roku 1622 byla již tato část Vliněvsi sloučena s panstvím Beřkovským.

CÍTOV.

Od Beřkovic západně jest ves Cítov, kdež na místě tvrze posud zámeček stojí. Z vladyk zdejších nejstarší nám známý jest *Smil z Cítova*, který založil r. 1264 nový klášter pod Mělníkem, dada mu kromě dědin i kostel sv. Vavřince, což r. 1268 skrze krále Přemysla potvrzeno.[10]) Na štítě měl zvíře jednorožce, což bylo i znamením potomků jeho Běškovcův z Běškovic a vladyk z Kamýka, a polovice vsi Cítova dlouho ještě zůstávala v držení Běškovcův. Tito měli na své polovici svou faru a na druhé byla druhá fara, patřící rodu jinému, který nosil na štítě lva. Z tohoto rodu pocházel *Byčen z Cítova* (r. 1295—1318) a synovci jeho *Macek* a *Přibík*, o jichž potomstvu nic známo není.[11]) Možná dosti, že od jednoho z těchto obou pocházel Hynek biskup Ladmiřský, podbiskupí arcibiskupův a řeholník

[1]) Lib. conf. rel. tab. I. 431, 434. [2]) Lib. conf. visit. [3]) Lib. erect. XIII. a. f. 21, 49. [4]) Roku 1455 prodána ta popluží lidem pod plat. (Arch. gub.) [5]) Lib. conf. erect. XII. 135, DD. 15 f. 52, 63. [6]) Roku 1455 připomíná se *Mikeš z Vliněvsi* jiného rodu, který měl za erb štít se 3 kroužky. (Arch. gub.) [7]) Arch. gub. Ruffer děj. Vyš. 216. [8]) Arch. c. k. panství, arch. č. VI. 317. [9]) DZ. 250. E 23. [10]) Balbín Syntagma de fam. de Gutenstein 32, Reg. II. 238. [11]) Reg. II. 718, tab. vet. n. 191, 192.

u sv. Tomáše, který také k vladykám Cítovským patřil.[1]) Z Byčenových synů nejstarší *Jeroným* studoval na vysokých školách Pražských a dostal od papeže r. 1354 nárok na kanovnictví při kostele Sadském, avšak není známo, kterého úřadu duchovního potom dosáhl. Jisto jest, že byl r. 1376 mrtev, a bratří jeho Byčen a Bavor na jeho záduší kostelu Pražskému plat na Předoníně ukázali.[2]) O Byčenovi již vypravováno, že prodal r. 1351 dvůr v Beřkovicích, potom jej nacházíme s bratrem Bavorem nejednou jako patrona fary Cítovské a svědky na rozličných listech a nejednou v průvodu Jana z Michalovic, za něhož se i r. 1389 v židovských dluzích zaručil.[3]) Tehda se s ním naposled setkáváme, kdežto o Bavorovi již od r. 1394 nemáme zmínky.[4]) *Bavor z Cítova* a *z Bechlína*, který se v l. 1394—1422 připomíná, byl tušim synem Byčenovým. Po Bavorovi bratru Byčenovu a manželce jeho Anně zůstali synové *Byčen* a *Jan*, kteří r. 1401 na záduší rodičů svých úrok faráři svému ukázali. Když se pak oddělili, držel Byčen tvrz a dvůr Cítov s částí vesnice, díl Bechlína a Předonína, na čemž r. 1410 manželce Bětce věnoval; také prodal toho roku kanovníkům u sv. Jiří nějaký plat na zboží svém[5]) a prodal r. 1418 též plat Hanuškovi, faráři Velvarskému.[6]) Bratr jeho Jan držel také část Cítova, na němž prodal r. 1412 úrok k oltáři u sv. Maří na Louži, avšak po r. 1414 jsme ho nikde nenašli.[7])

Roku 1422 vykonávali právo podací v Bechlíně vedlé jiných i *Bavor starší*, *Bavor mladší*, *Byčen*, *Aleš* a *Hněva* vše *z Cítova*, vedlé nichž držel druhý díl Cítova *Jan z Běškovic*.[8]) Roku 1440 připomíná se Byčen starší z Cítova jako svědek ve výsadě Roudnickým dané, r. 1456 prodali Byčen mladší a sestra jeho Kateřina z Velezic vsi své Hnojnice a Židovice,[9]) a tím se končí zprávy o rytířích Cítovských v Podřipsku; seděli potom Lounům a Slanému blíže, nazývajíce se Selmickými z Cítova.

Na Cítově seděli již r. 1455 *Petr z Libšteina* a r. 1458 *Jan Čeček z Pakoměřic*, snad každý na jiné části.[10]) Nebo kdežto Čečkové na tvrzi zdejší až do 16. století seděli, patřil také jeden dvůr s částí vsi, části Předonína, Bechlína a Bukol Alšovi z Malovar. Když tento okolo roku 1466 zemřel, táhli se na jeho zboží Jan a Mikuláš bratří z Malovar. Konečně budiž i to doloženo, že v ty doby tu držela čtyři dvory kmecí Markéta z Cítova, jež byla vdána za Danihele z Prahy.[11]) *Jan mladší Čeček* seděl tu ještě r. 1484. Od r. 1505 seděl tu *Kryštof Čeček*, kterýž na Cítově tvrzi, dvoru a vsi Markétě z Brloha, manželce své, věnoval.[12]) Žil ještě r. 1543, avšak Cítov již nejméně deset let před tím měl *Matěj Škrovad ze Škrovadu* a ten jej byl od Barbory z Šebířova koupil. Několik let potom dorostl Matěji syn *Jan*, jehož oženil s Ofkou z Sulevic; nevěstě pak věnováno r. 1550.[13]) Posledním mužským potomkem rodu tohoto byl (jak se zdá) *Šťastný Škrovad ze Škrovadu*, jenž nemaje jiných dědicův, odkázal Cítov s dílem vsi Březinky (r. 1579) manželce své *Anežce* ze Žďáru a *Kateřině* dceři své. Po jeho smrti vdala se Anežka zase do rodu Kaplířův a postoupila polovice své (r. 1597) dceři Kateřině vdané Žďárské.[14]) Od té statek ten brzo potom prodán. Roku 1604 prodal *Ondřej Horňatecký z Dobročovic* tvrz Cítov se dvorem popl. a kaplou při kostele a ves Březinku *Anně Belvicové z Štampachu* na Liběchově,[15]) vdově Jiříkově, která asi té doby jako poručnice statek dítek svých spravovala. Když se synové její *Jan Kryštof*, *Kašpar* a *Jindřich* r. 1615 dělili, dostal Kašpar za svůj díl Cítov s Březinkou a Křivenicemi, avšak prodal díl ten r. 1616 bratru svému *Janovi Kryštofovi*, jenž byl Kostelec

[1]) Tomek, děje Prahy V. 206, arch. kapitul. [2]) Reg. Vatikan. arch. kapit. Praž. [3]) Rkps. kapit. Praž. nejstar. kniha Kamenická, arch. gub. a Drážď. lib. erect. II. str. 189. [4]) DD. 13 f. 167, lib. conf. [5]) Lib. erect. V. f. 36, VIII. f. 146, rel. tab. II. 64, arch. bibl. Praž. [6]) Rel. tab. II. 144. [7]) Lib. erect. VIII. f. 157, [8]) Lib. conf. lib. III. Vet. urb. Prag. f. 93. Jan jako pán Cítovský připomíná se r. 1428 a 1437 (arch. Třeboň. DD. 15 f. 78). [9]) Arch. Roudnický, rel. tab. II 273. [10]) Arch. gub. DD. 21 str. 236. [11]) DD. 16 f. 201, 207, 23. str. 309. K tomu srovnej i Rel. tab. II. 448. [12]) Arch. gub. a města Budyně. DZ. 4. L 7. [13]) DZ. 7. E 20, 9. F 2. [14]) DZ. 20. O 14. [15]) DZ. 133. D 30.

za díl dostal.[1]) Tento odsouzen jest r. 1623 k manství, pročež léno na oba statky Citov a Kostelec přijal. Když potom zemřel, zůstaviv nezletilého syna *Adama Vácslava*, shledalo se, že není možno statky ty pro sirotka udržeti; tudíž prodány roku 1630 *Jiříkovi Malovci z Chýnova* a z *Vintrberka*, jenž měl za manželku Mandalénu Belvicku, sestru n. Jana Kryštofa.[2]) Mandaléna sama na koupení téhož statku 24 000 kop míš. zavdala. Statek prodán za dědičný a zpupný. Po smrti Jiříkově († r. 1647) uvázala se v Citov Dorota Františka Malovcová z Nostvic, sestra Mandalénina, jako poručnice sirotků nezletilých, ale vláda její trvala jen rok, protože r. 1648 Lidmila Františka, nejstarší dcera Jiříkova, let svých dosáhla a sama se v Liběchov, Citov, Sukorady a Újezd uvázala.[3]) Ale poněvadž nebylo možno statek pro dědice udržeti, puštěn jest r. 1650 věřitelům a tu dostal každý věřitel jistou část. Polovici tvrze a dvoru dostal *Humprecht Račin z Račina*[4]) a prodal ji roku 1654 *Polyxeně Aléně Svatkovské* roz. *Řepické*, která pak koupila druhou polovici tvrze s třetinou dvoru od sester Malovek (r. 1675). Ale hned potom prodala celou tvrz Citovskou s 3 díly dvoru *Františkovi z Šeidleru*, jenž také držel Liběchov.[5]) Od té doby nazýval se statek tento první díl, kdežto čtvrť dvoru a díl vsi nazývalo se druhým dílem a teprve r. 1690 od Šeidlerů přikoupen.[6]) K panství Beřkovskému přikoupen jest statek Citovský teprve r. 1782. V 17. století byl jen spodek tvrze od kamene vystavěn; horní část dělána byla lepenicemi, ale byla r. 1650 skrze vojenské příběhy a nebydlení v ní nemálo sešlá. V tvrzi byly jen tři světnice, ale 12 komor a několik jiných příležitostí. Také stál při ní nový štoček pro několik pokojův, ale nebyl ještě dostavěn.

ŠTÁF (ZLONICKÝ ZÁMEK).

Zlonice městečko leží severně od Slaného, rozkládajíc se pod zámkem a kostelem, které položeny jsouce na vyšší části jemu panují. Zámek Zlonický skládá se ze tří částí stavení nebo jak se ve starém popise r. 1707 praví, jest na trojí kontignací vystavěn. Severní a západní jest dvě poschodí vysoké; východní strana má jen jedno poschodí. Tvářnost vůbec jest nová a jak se zdá, užito z části starých zdí zámku, kterýž na tomto místě postaven jest v 16. století, ovšem že ten starší zámek byl menší než nynější. Uvnitř na té straně ke dvoru bývaly v prvním i druhém poschodí chodby (pocházející z r. 1602), kteréž bezpochyby ven otevřeny nebyly. Nad průjezdem také ke dvoru spatřuje se znak Valkounů z Adlaru (orlice) a rok 1602, upomínající na zakladatele, který zámek z hruba tak postavil, jak se nyní spatřuje. Za zámkem jest dvořiště s přistavěnými konicemi, řečené „na forotě", proto že se tu před časy rozmanité potřeby hospodářské skládaly. Místo to nad dvorem zámku povýšené přece je v rovnosti s plání, která je nad zámkem a kostelem. Ani dost málo si domysliti nemůžeme, jak tu bývalý hrad stával; neboť na ten čas tu není nejmenší známky, která by upomínala na starší věk, než jest 17. století.

Zlonice bývaly ode dávna zbožím královským. Byly tu také některé statky vladyčí, jako na př. ten, který koupen r. 1343 od Oty, kraječe suken, pro sbor mansionářů Pražských.[7]) Nad osadou postaven jest hrad, jemuž dáno jméno Stauf, znamenající skálu, což přeměněno v ústech českých na Štáf.[8]) Králové jako držitelé hradu sázeli ke kostelu zdejšímu faráře, jako na př. Karel r. 1359, Vácslav r. 1390—1412 a Zikmund r. 1422, ale není nám znám ani purkrabě zdejšího hradu, aniž panství, k němuž Štáf patříval. Král Zikmund zastavil r. 1420 ves Zlonice, pokud kostelu Pražskému patřila, pánům z Žirotína, což se ovšem hradu, který potom spustl, netýkalo.[9])

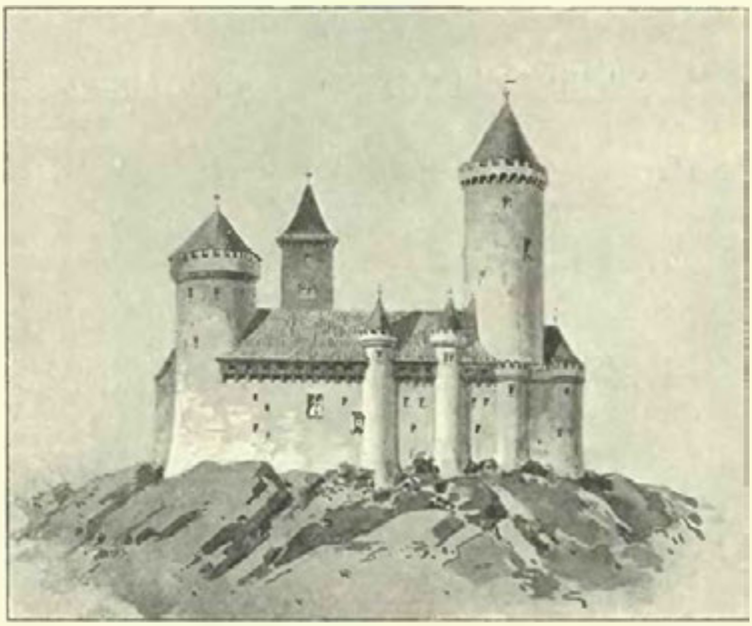
Po celé 15. století nemáme zpráv o Štáfu; teprve k r. 1535 dovídáme se, že *Albrecht Šlik z Holiče* prodal statek zápisný ves Zlonice celou s podacím a městištěm zámku Štáfu a ves Bříšťany *Ondřejovi Tatkovi* z *Kuřího*,[10]) tento pak r. 1538 toho dosáhl, že mu byl statek Zlonický s částí vsi Poštovic dědičně ve dsky zemské vložen.[11]) Od r. 1555 vyskytuje se v držení téhož statku dcera jeho *Anna* z *Kuřího*, která byla vdána za Vácslava Valkouna z Adlaru, kterýž dal r. 1564 uliti zvon nový pro kostel Zlonický. Jako pravá staročeská hospodyně dítky své hezky ze statku vypravovala. Dceři Maří Mandaléně dala r. 1570 za díl 2500 kop m., druhé Marjáně r. 1573 tolikéž a syn *Jan Valkoun z Adlaru* přijal r. 1576 od mateře tvrz Štáf s dvorem nově vystavěným, ves Zlonice s podacím, tak že Anně jen Bratkovice, Nabdín, Skury

---

[1]) DZ. 190. Q 10. [2]) Bílek děje konf. DZ. 143. M 29. [3]) DZ. 112. C 29 C 38. [4]) DZ 311. B 6, 509. B 20. Kromě toho měl Humprecht čtvrť dvoru, který prodal roku 1656 (DZ. 312. E 21). [5]) DZ. 391. K. 8, K 18, 403. B 17. [6]) Pozdější majetníci v Sommerově topografii. [7]) Tab. vet. 23, 103, 194, Tomek, Praha I. 41 dod. Ještě roku 1501 kupovali Zloničtí vladyčí statky (DZ 101. N 5). [8]) Srovnej jména Donaustauf, Regenstauf, Hohenstaufen, Staufenberg (Mitth. GdD. VII. 4). [9]) Archiv kapitul. [10]) DZ. 42. A 24. [11]) DZ 1. C 6.

a Bříšťany zůstaly,[1]) ale i ty se Janovi po smrti matčině dostaly. Oženiv se Jan s Lidmilou Vlkovnou z Kvítkova, ustanovil ji (r. 1577) poručnicí dítek svých a odkázav jí Vzkury zemřel r. 1584.[2]) Vdova hospodařila dobře. Prodavši jen dvorec kmecí v Nabdíně, koupila za to r. 1584 vsi Bakov hořejší a dolejší a části vsí Pálečku a Čeradic.

Bohuchval syn Janův byl pán nábožný,[3]) spravedlivý a národu svému, jak se zhusta spatřuje u tehdejší šlechty katolické, věrně oddaný. R. 1601 dosáhl let svých a panu Hertvíkovi Zejdlicovi, jenž mu byl po smrti matčině poručníkem, slušně poděkoval.[4]) Potom postavil r. 1602 nynější zámek. Stav se pak po letech kr. radou a hejtmanem kraje Slánského „s pomocí pána Boha“ a s pilným a bedlivým napomínáním a vyučováním (tuším tedy bez násilí) poddané své na záduší Zlonickém k víře katolické vyzískal a přivedl, aby pak i duchovní jich pastýři náležitě své vyživení měli, faru zdejší vyzdvihl (r. 1616) a ji domem farním s zahradami, desátky a dědinami obdařil.[5]) Při zavržení Ferdinanda II. a zvolení Bedřicha falckrabě vykonal přísahu, pročež odsouzen byl r. 1622 k manství, ale na přímluvu katolických pánů, kteří ho znali, zůstaven je při statcích svých a odsouzen toliko k pokutě na penězích. Položil

Hrad Roudnický podlé nákresu A. Bauma.

3000 fl. uh., za něž koupen roku 1657 kovaný obraz Ukřižovaného a na mostě kamenném postaven.[6]) Vykonav pouť do Loreta koupil tu sochu sv. Maří Egyptské, kterou postavil na velkém oltáři kostela Zlonického; když pak později kostel přestavěn jest, dána na oltář menší. Jsa již ve věku starém, zapsal kostelu Zlonickému dluh 2500 fl. (r. 1643); stalo se to hlavně na odměnu peněz kostelních, ač skrovných, kteréž pán v ty válečné časy pro dobré kostela vyzdvihl, též i z té příčiny, že vojáci pobrali a snědli krávy zádušní, které mezi poddané pronajaty byly. Peníze ty zapsal na Hořešovicích, Hořešovičkách, Čeradicích a Žichovci.[7])

Cítě ubývání sil a blížící se smrt odevzdal synu svému *Janovi Jaroslavovi*, kr. radě, statek zámek Štáf a vsi Zlonice, Poštovice, Břešťany, Tmáň, Křovice, Vzkury, Ješín, Bakov, Stradonice, Bečalky, Páleček, Čeradice, Hořešovice, Hořešovičky, Žichovec, Bilichov. Pracuje pak o to, „aby v onen poslední den, kdež jedenkaždý člověk před soudem božím se postaviti a ze všech statkův a činův svého života počet činiti musí, milosrdenství boží získati a tak spasení duše své dojíti mohl,“ zapsal pro kostel Zlonický k záduší 9000 fl. rh., z nichž syn jeho úroky vydávati a kapitula Pražská jako inspektor podržíc si 240 fl., faráři Zlonickému pro lepší vychování, též na opravování domu farního 300 fl. rh. ročně odvozovati měla;

[1]) DZ. 60. G 13, 61. C 16, 62. H 29. [2]) DZ. 19. K 2, 90. A 6, reg. 32 G. k. s. 43. [3]) DZ. 22. C 24. [4]) DZ. 130. C 21. [5]) Lib. erect. V. f. 166. [6]) Bílek, děje konf. [7]) DZ. 27. H. 26, pam. kniha fary Zlonické.

za to povinen byl farář každou neděli katechismus držeti a vykládati, mládež a lidi poddané vyučovati a každou středu a pátek přes celý rok (kromě času adventního a postního) za Bohuchvala a rod jeho mši sloužiti. Konečně odevzdal k vychování svého vnuka Bohuchvala ves Uhy s dvorem popl. a ves Chržín kromě chalupy, tak aby po smrti jeho spadly k záduší Zlonickému.[1]) Zemřel r. 1653 dne 12. září a pochován v hrobce rodinné kostela Zlonického před oltářem sv. Kříže. Na kruchtách téhož kostela spatřujeme jej dvakráte vyobrazeného, jednou na votivním obraze jako mladíka klečícího a po druhé jako starce v habitu řeholním. Manželka jeho Marie Anna Sluzská z Chlumu byla již r. 1630 dne 27. dubna zemřela.

Jan Jaroslao Valkoun z Adlaru byl soudů dvorského a komorního radou a zemřel r. 1663 dne 21. června. Tedy ujal Zlonice *Bohuslav Bernart*, syn jeho z prvního manželství (druhá manželka byla Estera Vratislavovna z Mitrovic † r. 1689, 27. Novb.). Týž zemřel r. 1693 dne 1. srpna a manželka jeho Maximiliana Eliška Kanická z Čachrova čtvrtý den po něm (4. srpna) a v touž hodinu; mrtvoly všech těch osob v hrobce pohřbených jsou na kruchtách zobrazeny. Maximiliana obmýšlela založiti na panství špitál pro chudé, k němuž ustanovila jistinu 3000 fl., ale poněvadž zemřela dříve nežli úmysl ten se stal skutkem, převzal na sebe tuto povinnost *Václav Jan Vojtěch*, syn její (r. 1694), Vsi Uhy a Chržín, které nyní na záduší spadnouti měly, podržel si Václav podlé námluvy s kapitolou učiněné (r. 1694, 20. listopadu) ještě do tří let v nájmu (750 fl. ročně), ale zavázal se, že poddaných k jiným dvorům robotami nebo daněmi novými potahovati nebude.[2]) Na jeho prosbu císař Josef r. 1705 ves Zlonice na město povýšil a polovicí erbu Valkounovského obdařil.[3])

Václav byv nějaký čas také hejtmanem kraje Slanského, upadl z neznámých příčin do dluhů, z nichž vybřísti nemoha, o panství Zlonické přišel. R. 1707 odhádáno jest k rukám věřitelů.[4]) Ty splativ *Norbert Leopold Libšteinský* hrabě z *Kolovrat*, panství na sebe převedl a v říjnu t. r. v ně skrze komorníka desk zemských uveden jest, aby slib věrnosti od poddaných přijal. K tomu koupil ještě Poštovice, které byl Václav Valkoun ještě kromě Hokova podržel.[5]) Norbert dal r. 1714 velký zvon kostela Zlonického přeliti a zemřel roku 1716. Při vyřízení pozůstalosti ujal Zlonice k dílu svému druhý syn jeho *Norbert Vincent*, ale prodal je r. 1721 *Filipovi hraběti Vchynskému ze Vchynic*, jehož potomkům dosud náležejí.[6])

BUDENICE.

V 16. století byla v Budenicích (severně od Zlonic) tvrz do čtyř stran v nově vystavěná a při ní věž stará; okolo toho všeho byl příkop, který se vodou nahnati mohl. Na místě této tvrze byl postaven ke konci 17. nebo na počátku 18. století nový zámek, který jen střední část nynějšího stavení zámeckého obsahoval. Tak to zůstalo až do polovice předešlého století. Když pak potom pro časté dojíždění hostí stavení to nijak postačovati nemohlo, přistavěna nynější dvě křídla po straně starého stavení (v l. 1792—1798), k čemuž na počátku našeho století ještě potřebné konice a kolny přidány. Krásná zahrada Budenická založena v té rozsáhlosti, jako jest nyní, již v minulém století.[7])

Nejstarší nám známý držitel Budenic jest *Bolcslav z Roždalovic*, jenž se také z Budenic psával a asi roku 1322 ves tuto koupil. R. 1328 daroval s přivolením Zdeňky, manželky své, ves Mradice ke klášteru sv. Jiří, začež mu do jich obou životů puštěny dům v Praze, Bořanovice, Ovenec a část Postřižína.[8]) Pocházel z rodu pánův Smečanských erbu tří životů.[9]) Budenice prodal Janovi biskupovi, jenž je obrátil na nadání špitálu v Roudnici, klášteru zdejšímu přivtěleného (roku 1334). Když klášter Budenice převzal, stála tu tvrz na způsob věže, k níž patřilo popluží a 13 zemí úročních.[10])

[1]) DZ. 151. J 18, P 28, W 23. [2]) Pam. kniha farní. [3]) Pam. arch. IX. 729. [4]) DZ. 38. M 26. [5]) DZ. 129 A 25. 412. E 24. [6]) DZ. 496. J 13. Filip dal v l. 1726—1744 kostel Zlonický znova postaviti. [7]) Topografie panství Zlonického (na zámku tudíž). [8]) Reg. III. 331, 573. [9]) Viz str. 126. tohoto dílu. [10]) Reg. IV. 32, Emler Urb. 5.

Až do husitských válek hospodařil tu probošt Roudnický.[1]) Za bouří těch opanoval Budenice (před r. 1437) *Jan Šmikouský ze Žďáru*, známý rotmistr.[2]) Po jeho smrti prodala vdova jeho Kateřina Budenice *Vilémovi z Ilburka*, jemuž skrze krále Jiřího roku 1463 potvrzeny.[3]) Za to dobrodiní se Ilburk králi svému špatně odměňoval, bouře se proti němu a spolčuje s pány nespokojenými.[4]) Když byl u vysokém stáří, obdržel nové potvrzení od krále Ludvíka (r. 1524). Asi v ty časy prodal Budenice *Jeronymovi Šlikovi z Holíče*, jemuž r. 1531 zapsáno 1000 fl., aby je prostavěl „na tvrzi Budeničkách." Tento postoupil jich pak (r. 1541) strýci svému *Albrechtovi*, ale ten prodal nedlouho potom tvrz a dvůr Budenice, ves pustou Budeničky a vsi Jarpice a Bakovy *Petrovi Chotkovi z Vojnína*. Tento uvažuje při sobě, že tvrz toho nákladu 1000 fl. nepotřebuje, dosáhl povolení (roku 1545), aby ty peníze raději na užitečnější věci, mlýn, rybníky a vody vedení vynaložil. Poněvadž však Petr mnoho stavěl a statek zlepšoval, tak že o 40 kop více pronaložil, i tyto mu r. 1550 zapsány.[5]) T. r. prodal Petr týž statek *Mikšovi z Hrobčice* a synu jeho *Adamovi*; tomuto pak kapitula Pražská, pokládajíc se za právního nástupce kláštera Roudnického, Budenice (roku 1502) doprodala.[6])

R. 1571 měl Adam syna zrostlého Jana, jehož oženil s Benignou z Hrobčice a jí na Velkém Pálči věnoval. Přistaviv ke staré věži ve tvrzi nové stavení čtverhranné, zemřel před r. 1587. Tedy čtyři synové jeho Jan, Radslav nebo Racek, Jiřík a Daniel se rozdělili tak, že dostali Jan Šlapanice, Racek statek Budenický, Jiřík Páleč a Daniel statek Jarpický.[7]) Po Rackovi zůstali dva synové, *Adam Daniel* a *Jan Jiří*; onen oženil se s Markétou Salomenou Malovcovnou z Chýnova, jíž roku 1622 na Budenicích a Kamenném mostě věnoval.[8]) Avšak r. 1623 odsouzen jest Adam třetiny svého jmění a ač měl statek společně s bratrem svým nevinným, přece zabrán a prodán ještě t. r. *Adamovi z Valdšteina* a na Hrádku nad Sázavou. Jan Jiří ještě r. 1658 domáhal se své polovice, a Adam Daniel odešed do ciziny a dav se k nepříteli, přišel o všechno.[9])

Mince a dukáty Lobkovské.

Pan Adam získav roku 1626 Ctěnického statku od *Jana Boryně ze Lhoty*, postoupil mu za to statku Budenického. Statku toho ujal se po smrti Janově bratr jeho *Vilém* a prodal r. 1631 tvrz, dvůr a ves Budenice *Matyášovi Arnoldovi Hartmanovi z Klaršteina* na Brodcích.[10]) Nový pán spojil s Budenicemi statky Úděšice a Pálče a zůstavil jedinou dceru *Elišku Dorotu*, která se roku 1651 ve statky otcovské uvázala. Na to vdána jsouc za Hartmana nějakého, měla s ním několik dětí; nejstarší z nich byl *Matěj Ondřej*, jemuž r. 1664 Budenice a připojené statky postoupila.[11]) Týž byv dlouhá léta hejtmanem kraje Slanského prodal Budenice roku 1693 *Jiříkovi Adamovi* hraběti z *Martinic*.[12]) Až do smrti tohoto pána († r. 1714) drženy Budenice ke Smečnu, ale podlé smlouvy mezi dědici učiněné (r. 1726) dostaly se synu jeho *Josefovi Antonínovi*. Tento zemřel r. 1739 odkázav jmění své mateři *Marii Josefě ze Šternberka*; když pak tato r. 1747 zemřela, prodali je dědici (r. 1748) *Filipovi hraběti Vchynskému*, jenž byl manželem jedné ze spoluděděček.[13])

---

[1]) Arch. č. VI. 32. [2]) Arch. Vyšehradský. [3]) Arch. gub. [4]) Staří letop. 181. [5]) Arch. gub., rkps. Roudnický, DZ. 47. L 4. [6]) DZ. 14. L 17, 48 F 21. [7]) DZ. 15. G 14, 166. M 29. N 2. Viz k tomu Pam. arch. VI. 112. [8]) DZ. 140. L 28. [9]) Bílek, děje konf. [10]) DZ. 297. D 23, 313. N 10. [11]) DZ. 152. R 27, 478. A 4. [12]) DZ. 402. M 24. [13]) Pam. arch. I. 366.

TVRZE NA ZLONICKU.

BAKOV.

Bakov, ves nedaleko od Zlonic k jižní straně položená, připomíná se již r. 1267, kdež se po ní psal vladyka *Bechlín z Bakova.* Biskup Jan získav část této vsi, postoupil ji r. 1337 *klášteru Roudnickému,* druhou část pak (jižně od potoka) koupil klášter r. 1338 od *Beneše z Němčic.*[1]) Rozeznával se tehda Větší a Menší Bakov, později Hořejší a Dolejší.[2]) Ačkoli Bakov až do válek husitských v držení kláštera zůstával, přece tu také sedávali vladykové, majíce snad popluží v nájmu. Tak na př. se připomíná r. 1402 *Václav z Bakova* a pečeť jiného vladyky dali jsme pod č. 35. vyobraziti.[3]) V 15. a 16. století byly oba Bakovy v zápisném držení až do r. 1582, kdež dědičně prodány i se dvorem v nově skoupeným ze statků kmecích *Hertvíkovi Žejdlicovi z Šenfeldu.* Lidmila Valkounova koupila je r. 1584 od Hertvíka a Valkounové postavili tu tvrz od kamene, která měla v hořejším patře toliko jeden prostranný a dva menší pokoje. Roku 1707 užívalo se těch místností k sypání obilí a byly bez oken a kamen. Pod nimi byly ratejna s komorami čeledními a šafářova kuchyně.[4])

ŽELEVČICE.

Nedaleko Bakova jest ves Želevčice, která také od r. 1337 ke klášterství Roudnickému patřívala. Klášter tu míval úročníky, ale žádného popluží.[5]) Ale i potom tu seděli zemané, jako na př. r. 1400 *Otík* syn n. *Buzka z Želevčic,* jenž darování učinil kostelu v Dolyni,[6]) a r. 1432 *Albrecht* a *Jan z Želevčic,* kteří koupili Libovici.[7]) Možná tedy dosti, že od nich postavena tu tvrz, která se v 16. stol. připomíná. Jak se tedy zdá, byl tu kromě klášterského i zemanský statek. Ten totiž dvůr drželo do r. 1547 *královské město Slaný,* ale že tehda drželo se stavy odbojnými, pokutováno jest přísně na statcích. Želevčice zabrány a prodány se statkem Vranským *Petrovi Chotkovi z Vojnina.*[8])

HOSPOZÍN.

Severovýchodně od Zlonic jest ves kostelní Hospozín s velikým dvorem poplužním, při němž před časy tvrz stávala. Z vladyk zdejších připomíná se r. 1318 *Matěj z Hospozína.* Část vsi patřila Zdeslavovi, skolastikovi kostela Pražského, který ji

[1]) Reg. II. 223, IV. 192, Emler Urb. 5, 7. [2]) Acta jud. [3]) Pečetidlo v museu Klatovském. [4]) DZ. 21. K 11, 22. C 24. 37. O 18. [5]) Reg. IV. 192, Emler Urb. 5. [6]) Lib. erect. XIII. a. f. 46. [7]) DD. 61, str. 280. [8]) DZ. 8. F 1, 9. F 13. Výslovně se tvrz zdejší připomíná v kšaftu Petrově (DZ. 17. J 14).

r. 1349 kapitule směnou za jiné zboží postoupil.[1]) Roku 1359 připomíná se *Přiběn z Hospozína,* který před r. 1382 zemřel.[2]) S ním se připomínají r. 1370 *Dluhník* a r. 1378 *Diviš.*[3]) Současně žil *Mareš Hospozín z Hospozína,* jenž držel roku 1376 také dvorec v Braškově. Když okolo r. 1381 zemřel, spadlo zboží jeho kromě věna tu zapsaného na krále a vyprosil si je Jiřík Trčka.[4]) Z oněch dob ukládali si mnozí vladykové i duchovní sbory peníze své na Hospozíně a brali odtud platy, z čehož povstaly o něj častá právní jednání a soudy.[5]) Asi v ty časy měl tu také nějaké dědictví *Mareš z Hospozína,* jenž seděl r. 1389 na dvoře Braškovském, a proto r. 1395 Hospozínem z Braškova slove; r. 1406 byl kuchmistrem arcibiskupovým.[6]) Větší část vsi nacházela se pak v držení bratří *Haška* a *Jiříka Trčkův z Kralovic,* z nichž onen seděl na Hospozíně, tento na Třešovicích; oba r. 1404 do Hospozína nového faráře podávali. Hašek zde byl r. 1391, koupil dvory Příbkovský a Bradačovský od Petra z Hospozína,[7]) roku 1396 učinil s farářem smlouvu o desátky a jsa dobrý hospodář, koupil také statek v Telcích.[8]) Od r. 1413 hospodařil již se syny. Se Strachotou držel Ořech, s Janem Hospozín; proto i Strachota roku 1415 věno manželky své Anny z Hospozína převedl na ves Předhvozdí.[9]) Jan tu seděl ještě roku 1442.[10])

Od r. 1501 seděl na Hospozíně *Hanuš Štrouch z Chlumku.* Týž zemřel asi r. 1522 a pak ujali po něm tvrz Hospozín, dvůr a ves synové jeho *Bernart* a *Václav,* kteří si jej r. 1552 v obnovené dsky zemské vložili.[11]) Po Bernartovi zůstali synové *Melichar, Bedřich, Karel* a *Albrecht,* kteří se před r. 1581 o Hospozín a statek Račiněves n. Bernartem koupený rozdělili.[12]) Karel brzo potom (r. 1582) prodal díl svůj Bedřichovi, totiž díl tvrze v tu stranu po pravé ruce, když se do placu šlo, to jest světnici dřevěnou a s tou síní a s komorou naproti té světnici s pavlačí, i s ostatními pokoji, kuchyní, špižírnou a částí příkopu. Díl ten prodal Bedřich r. 1583 *Benigně Hrobčické z Hrobčice* na Budenicích, která v ten čas také díl Albrechtův s polovicí tvrze a dvoru přikoupila.[13]) Po paní této († r. 1588) zdědil Hospozín manžel její *Jan Hrobčický,* který ještě k tomu (r. 1594) ves Jarpice přikoupil.[14]) Jan zemřel bezdětek a ve statek jeho uvázali se bratří. Když roku 1600 dne 10. července Racek jako starší bratr statku Hospozínského *Jiříkovi z Hrobčice a na Pálči* postupoval, málem přišlo k veliké pranici.[15]) Avšak již r. 1611 objevuje se v držení Hospozína *Mikuláš Bohuslav Hložek*

[1]) Tab. vet. n. 225, arch. kapit. Srovnej také lib. erect. IV. str. 460. [2]) Archiv Roudnický. DD. 13 f. 231, rel. tab. I. 488. [3]) Acta jud. rel. tab. I. 438. [4]) Arch. kapit. DD. 13 f. 229. [5]) Na př. DD. 13 f. 234, 244. [6]) DD. 13 f. 243, lib. erect. XIII. a. f. 51, acta jud. [7]) Lib. conf. rel. tab. I. 539. [8]) Lib. erect. XII. 154, XIII. a. 100. [9]) Lib. conf. DD. 61 str. 119. [10]) DD. 61 pag. 308. [11]) DZ. 191. N 5, 250. M 27. [12]) DZ. 21. J 18. [13]) DZ. 22. D 4, 66. C 25. [14]) DZ. 169. J 22. Pam. arch. VI. 113. [15]) Reg. 33. F. k. s. M 18.

Pohár s kamejemi. (Část pokladu Lobkovského.)

s Žampachu. Tento jsa katolíkem, po r. 1620 zůstal v držení statku svého. Dočkav se vysokého stáří, postoupil Hospozína r. 1656 synu svému *Janovi Karlovi*, ten pak prodal r. 1661 zámek Hospozín pustý se dvorem a kostelem pustým a příslušenstvím *Maři Majdaléně Malovcové s Žampachu* na Skalici a Hrádku.[1]) Tato přečkavši muže svého Pavla, jenž zemřel r. 1666 a v Bohumilicích pohřben jest, odkázala Hospozín synům svým Janovi Bohuslavovi a Arnoštovi Vilémovi a dceři Maximilianě, kteří se v něj r. 1679 uvázali. Na rozhraních obou století drželi pak Hospozín hrabata *Clary* s panstvím Teplickým. Roku 1765 koupil jej *Frant Oldřich se Vchynic*, jenž jej r. 1781 s panstvím Zlonickým spojil.

POŠTOVICE.

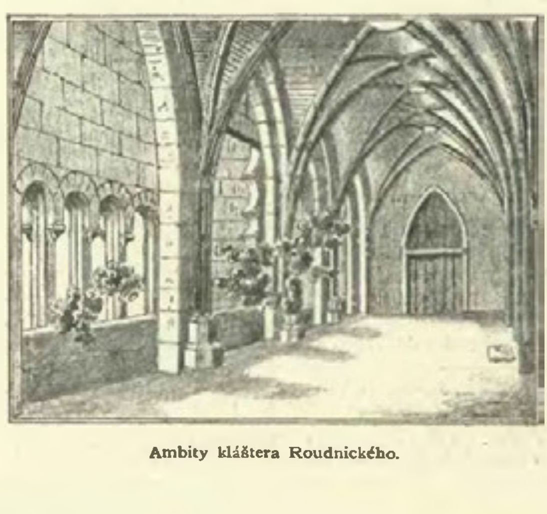
Nad Hospozínem na témž potoce leží ves Poštovice, původně Pošitovice, na níž seděli vladykové r. 1267 *Petr* a r. 1318 *Družek.*[2]) Tehda byla ves ta mezi několik zemanů rozdělena. *Klášter Roudnický* skoupil dva takové díly, totiž r. 1358 jeden od *Chotěbora* a druhý r. 1359 od *Petrana s Roudnice.* Od té doby držel klášter část a na druhé seděl *Petr s Poštovic.*[3]) Roku 1377 seděl tu vladyka *Ješek* a r. 1387 (lze-li věřiti) *Přibík.*[1]) Odtud se nám nedostává zpráv o Poštovicích, až teprve ke sklonku 16. věku, kdež patřily *Heřmanovi Volfovi Týnovi s Týna*; týž r. 1602 na tvrzi a dvoru Poštovicích manželce své Marjáně z Mirešovic věnoval, avšak r. 1609 prodal Týn statek tento *Bohuchvalovi Valkounovi s Adlaru.*[2])

[1]) Reg. 45 F. k. D 14, Bílek, děje konf. DZ. 313. L 22.
[2]) Reg. II. 223, tab. vet. n. 225.
[3]) Arch. Roudnic. Emler Urb. 17.

ÚDĚŠICE.

Nedaleko Jarpic (záp. od Budenic) jest dvůr Úděšice, při němž v 16. století postavena byla tvrz. Z vladyk zdejších připomíná se první *Přibík s Úděšic*, jenž na dvoře zdejším (r. 1404) manželce své Kačce věnoval. Kromě dvora tu byly tři dvory kmecí, jež zdědila Vojslava po prvním svém muži Přibíkovi z Dobré a r. 1415 druhému svému muži prodala. Mezitím zemřel Přibík Úděšický a Kačka vdova po něm darovala r. 1432 věno své Janovi Majírkovi ze Sence, bratru svému.[3]) V dědičné držení dvoru dostal se pak *Dominik s Lukova*, jenž jej (r. 1448) zapsal *Janovi s Třebíze.* Tento se v něj uvázal r. 1449 hned po smrti Dominikově.[4]) Na počátku 16. věku dostaly se Úděšice v držení vladyk *s Hrobčice*, jimž po 100 let patřily.[5]) Dvůr byl pustý, ale přikoupen k němu ještě dvorec jeden a z obou udělán nový dvůr. Při dělení Budenicka r. 1587 dostaly se Jarpice a Úděšice za díl *Danielovi Hrobčickému.*[6]) Daniel prodal pak Jarpice bratru svému *Janovi*, kterýž pak před r. 1597 neznámým způsobem i v držení Úděšic vešel. Asi tehda tu postavena tvrz. Statek ten držel potom *Jiří Hrobčický.* Velmi zdvořilý asi nebyl, sice by o něm Jan Straka z Nedabylic nebyl roku 1613 v Praze mluvil: „Páni Hrzkové jsou lidé poctiví, ale páni Hrobčičtí jsou řezníci.“ [7]) Pro účastenství v tehdejší rebelii odsouzen jest Jiřík r. 1623 polovice jmění svého. Statky jeho tvrz Úděšice a Páleč zabrány a prodány r. 1623 *Arnoštovi hraběti de Monte Cuculi*, cís. nejvyššímu. Od tohoto koupil je r. 1627 *Matěj Arnold s Klaršteina*[8]) a připojil je později k Budenicům.

[1]) Acta jud. Paproc. o st. pan. 366.
[2]) DZ. 131. N 12. 134. J 20.
[3]) Rel. tab. II. 11, 123, arch. č. III. 505.
[4]) DD. 21 str. 100. Přirovnej také Rel. tab. II. 464 a Paprock. o st. ryt. 242.
[5]) DZ. 252. C 17.
[6]) DZ. 166. N 2.
[7]) Reg. 44 F. k. s. S 3.
[8]) Bílek, děje konf.

Ambity kláštera Roudnického.

OSLUCHOV.

Jihovýchodně od Zlonic, nedaleko Ješina jest víska Osluchov, někdy malý statek, při němž teprve v 16. století tvrz povstala. Prvotně snad tu byl jen dvorec, kterýž pak pod plat najat. To dědictví prodal r. 1481 *Jan Pytlík z Zvoleněvsi Alšovi z Sehradic,* měšťanu Slanskému [1]) Později patřil Osluchov k Zvoleňovsi. Roku 1597 koupil jej *Kryštof Šlivic z Šlivic* od Hertvíka Zejdlice z Šenfeldu a postavil tu tvrz. [2]) Nástupci jeho *Bohuchvalovi* týž statek r. 1623 zabrán a prodán r. 1627 *Gotfrydovi Hertlovi z Leitersdorfu.* [3]) Později přikoupen k Hospozínu.

ČERADICE.

Západně od Zlonic, ve farnosti Klobucké jest ves Čeradice, někdy zemanské sídlo s tvrzí. Roku 1318 seděl tu *Radim.* Část vesnice koupena r. 1345 pro klášter sv. Jiří z peněz, které Hostislav, kanovník Pražský, na dobré skutky odkázal. [4]) Roku 1363 seděl tu vladyka *Zdislav Telec.* Bylo tehda v Čeradicích několik svobodných statkův. Tvrz se dvorem a dva podsedky drželi *Ješek z Len* a *Markéta z Kalusic,* po nichž to držel r. 1380 *Mařiček z Čeradic.* Jiný statek držel tehda Jan farář Klobucký, opět jiný Mikšík z Kobylnik, jenž ok. r. 1382 zemřel. [5]) *Ješek z Čeradic* prodal r. 1394 nějaké dědiny mansionářům Pražským. [6]) V letech 1392—1409 několikráte se připomíná *Petr Zubák z Čeradic,* jenž učinil posledního roku nadání ke kostelu v Palečku. [7]) Roku 1426 vyskytuje se *Jan Stupka z Čeradic,* drže část vladyckou; kromě toho byla jiná část duchovní, jež se dostala vladykám Hořešovským. [8]) Roku 1485 žil *Vojslav z Čeradic,* praotec těch, kteří se pak Čeradskými z Čeradic psávali. [9]) Roku 1496 žili z rodu toho dva *Petrové,* starší a mladší, onen na Hnidousích, tento na Čeradicích, z nichž jeden ještě roku 1528 žil. [10]) Konečně prodal (asi r. 1530) *Jindřich Čeradský* tvrz, dvůr a ves Čeradice, dvory kmecí pusté v Palečku, s třetím hlasem podací tudíž *Albrechtovi Mýdlovi* (Meidlovi) *z Stuhaic.* [11]) Tento se připomíná ještě r. 1537, dávaje svědomí Albrechtovi Šlikovi, svému bývalému pánu. O jeho jakož i Čeradic osudech potomních není nic známo. Teprve k r. 1585 dovídáme se, že *Jindřich Brozanský z Vřesovic,* donucen jsa k tomu nálezem menšího soudu zemského, Čeradice *Anně Potšteinské z Kralovic* ve dsky zemské vložil. Manželem jejím a dědicem byl *Vilém Žampach z Potšteina,* pán vzrostu velikého a „alter Cocles", jak ho Paprocký nazývá. [1]) Týž prodal tvrz Čeradice r. 1590 *Bernartovi Elsnicovi z Elsnic,* jenž ji připojil ke Kobylnikám. Tvrz potom zanikla. Roku 1620 dělen statek po Bernartovi mezi syny jeho a tu ves a dvůr položeny na dva díly rozdílné, avšak pro provinění otcovo r. 1618—1620 na to dělení nic nedáno a vše konfiskováno. [2]) Jak se později část Čeradic ke Zlonicům a část k Vraní dostala, není nám známo.

¹) Rel. tab. II. 389. ²) DZm. 61. B 22. ³) Bílek, děje konf. ⁴) Tab. vet. n 28, reg. IV. 606, lib. conf. ⁵) DD. 13 f. 229, 233, rel. tab. I. 460. ⁶) Rel. tab. I. 554. ⁷) Lib. conf. erect. VIII. 65, XIII. a. 147. ⁸) DD. IV. 93, arch. č. II. 182. ⁹) Arch. kapitul. ¹⁰) Arch. musej. reg. kom. soudu, rel. tab. II. 359. ¹¹) DZ. 5. B 2, reg. kom. s. I. b. K 10.

STRADONICE.

Od Zlonic západně jest ves Stradonice se dvorem poplužným. Dosud se tu ukazuje starý znak Kekulovský, pocházející bezpochyby ze staré tvrze, která před r. 1707 shořela. Zdivo pak bezpochyby rozmetáno, neb na ten čas po tvrzi ani památky není. [3] Roku 1318 seděl tu vladyka *Havel.* [4]) Později opanovala ves tu větev rodu, kterýž nosil hříč na štítě a pak se na Kekule ze Stradonic, Slachy a Kozelky z Hřivic a jiné rozplodil. Zajímavé jest, že měli držitelé Stradonic třetí hlas podací kostelního v Palečku, od Stradonic dosti vzdáleného. Z jich rodu vyskytuje se první v l. 1376—1377 *Jan Kekule z Stradonic,* jenž sloužil opatu Strahovskému. *Oldřich* (snad bratr jeho) vyskytuje se r. 1392 jako spolupatron kostela v Palečku. Tento měl syny dva. Starší *Jan,* řečený *Hříč* i Kekule (1406—1419) s jinými v té příčině horlivými velice se r 1415 dne 22. května za to přimlouval, aby M. Jan Hus z vězení svého vybaven byl. [5]) Mladší bratr jeho *Václav* vyskytuje se v l. 1413—1515. [6]) Synové neb vnukové jednoho z nich byli bratří *Oldřich* (1448—1464) a *Albrecht* (1450—1474). Albrecht, drže se stranou Poděbradskou, vytáhl r. 1450 do pole. Roku 1488 připomínají se z rodu tohoto dva, *Hynek* a *Jetřich;* sice z těch dob nemnoho jest známo o rodu tomto, který se na počátku 16. století rozvětvil a při tom ještě dosti jmění podržel. [7]) Držitelem tvrze a vsi byl od r. 1505 *Oldřich Kekule z Stradonic,*

Třebíz.

¹) DZ. 22. O 18, 23. H 26, Zrcadlo 149. ²) DZ. 25. E 16, arch. DZ. Bílek, děje konf. ³) Pam. arch. VIII. 379. ⁴) Tab. vet. n. 137. ⁵) Lib. conf. Palacký, doc. mag. Hus 554. ⁶) Viz Paprockého o st. ryt. 258. ⁷) Podrobnější vypsání zůstavujeme k jinému místu.

kterýž si je r. 1544 v obnovené desky zemské vložil,[1]) ale vedlé něho držel tu statek s dvorem také *Kryštof Rausendorf ze Špremberka*, manžel Barbory ze Stradonic.[2]) Oldřichovi synové *Hynek* a *Albrecht* nabyli r. 1578 zboží Dubkovského, jež však zase prodali; Albrecht pak se stal držitelem hradu Kyšperka. Albrechtův syn, také *Albrecht* řečený († 1622, 21. srpna), pro účastenství v rebelii r. 1618—1620 odsouzen jest polovice jmění svého, avšak zabrány všecky statky jeho, zejména i ves Stradonice, kterou měl společně s Bernartem Elsnicem. Stradonice koupil r. 1623 cizozemec *Alexander Reguiers* svob. p. z Bleyleben, cís. nejvyšší (1623), týž však prodal r. 1630 tvrz a ves Stradonice s osadou na Bečálkách a podací v Palečku *Bohuchvalovi Valkounovi z Adlaru* a na Štáfě.[3])

VRANÍ

Vnější městečko Vraní prvotně bývalo vsí a tvrzí, na kteréž sídlíval rod jsoucí jednoho původu s pány z Žirotína a ostatními všemi, kteří orlici na štítě nosili, lišili se však od nich, že přibrali si za klénot ruku zbrojnou s mečem, kterouž tuším po vymřelých vladykách Vranských podědili. Zdali patřili k tomuto rodu *Rudolf*, *Albrecht* a *Jan z Vraního*, kteří ok. r. 1318 Měcholupy vytloukli, není známo. Zkušenosť, že zámožným rodům přílišná jich úroda nesvědčí, objevuje se i u Vranských. Rozplodili se tak, že potom jedni živořili jen na menších statcích, druzí chudobou zmírali. Roku 1358 a 1359 objevuje se jich asi osm, totiž *Zdeněk* a *Mikuláš* (1319 na Slatině), synové n. Zdislavovi (Mikulášovi?), *Vilém* (1358—1375) se sestrami Žofkou a Annou, syn n. Jana z Kladna. *Ondřej* (1358—1365), *Hrzek Bedřich* (1341—1359) syn n. Hrzkův, *Přech* a *Vok* (1359—1390). Vypsání poměrů všech těch osob vedlo by příliš do podrobností.[4]) Kromě *Mikše Rysa* (1398—1430) a *Ondřeje* (1406—1438), od nichž snad pošli *Kopanští z Vraního*, měli statky potomci Bedřichovi, sedíce až v Plzeňště na Čivicích, v Rakovničtě a Slánště na Neckách podlé Šanova a Přítočně, též na Libomyšli, když již dávno Vraního neměli. Pocházeli od nich *Šlovičtí*, *Lunikovští* a *Vejcové z Vraního*. Již synové Bedřichovi drželi toliko dvůr v Březí u Smolnice.[5])

Kdo od nich koupil Vraní, není známo; sice známe teprve r. 1394 pana *Jindřicha z Dubé* jako patrona kostela zdejšího, r. 1434 pak sem *Vilém z Hazemburka* faráře podával. Již před tím dostal se v držení tvrze a části vsi (bez kostela) *Hynce z Kaufunku*, jenž se poprvé r. 1399 připomíná a který sem pak tolik Němců zavedl, že ves byla až do 15. věku více německá než česká.[6]) Syn jeho *Jan* věnoval r. 1416 na Vraní manželce své Katrli.[7]) Ze zajímavého listu r. 1431, kdež se připomíná Hynce ještě, dovídáme se, že Kaufunkové drželi ve Vraní manství poddané pánům z Šumburka, což však neplatí o veškerém jich jmění tudíž.[8]) Neboť r. 1448 prodala Kateřina z Kaufunku úrok svůj na Vraním *Ondřeji z Kaufunku*, strýci svému, za dědictví zpupné.[9]) Roku 1453 postoupil Ondřej Vraního tvrze, dvoru s dvojím poplužím a vsi celé *Vilémovi z Ilburka*,[10]) z následujících pak majetníkův známe jediné *Beneše z Veitmile* s manželkou jeho Annou z Kamenné hory k r. 1479[11]) a *Arkléba z Boskovic*, jehož titulář r. 1534 vydaný vzpomíná.

Roku 1543 koupila *obec města Slaného* městečko Vraní (v němž již tvrze nebylo) od *Jana Zajíce z Hazemburka*, ale jen čtyři léta v jeho držení zůstávali; neb když se r. 1547 s jinými stavy proti králi zdvihli, zle jsou pokutováni na statcích a větší

[1]) DZ. 250. H 9. [2]) DZ. 1 A 10. [3]) Bílek, děje konf. DZ. 143. I. 30. [4]) Tab. vet. 161, 163, lib. conf. erect. arch dvor. Třeboň. Vyšehradský, Svatomářský. [5]) Lib. erect. IX. A 10. [6]) DD. 18 f. 78, rkps. kapitulní. [7]) Rel. tab. II. 128. [8]) Arch. gub. [9]) Rel. tab. II. 213. [10]) Arch. č. III. 552. Viz Pam. arch. VI. 114. [11]) Arch. č. V. 527.

část jmění svého propadli. Král Ferdinand zastavil napřed Vraní (1549) Elišce Berkovně, manželce Lorence Šlika, dokud by jí věno její nezaplatil; když jí pak jistotu pořádnou učinil, prodal Vraní r. 1550 *Petrovi Chotkovi z Vojnína*, kr. prokuratorovi.[1]) Týž († 1571) držel také hrad Žirotín, s nímž Vraní až do r. 1655 držitele své sdílelo. Chotek a jeho nástupcové vyzdvihli ve Vraním novou tvrz od kamene, vystavivše ji dobře od kamene a v místě příhodném a dobře ji sklepy podzemními, komorami a světnicemi opatřivše.[2]) Když pan Zdeněk Vratislav r. 1655 tvrz Vraní s polovicí městečka odprodal, koupil je *Jan Vilém Gerštorf z Geršdorfu*, místodržící a purkrabě kraje Hradeckého,[3]) ale prodal je zase r. 1660 *Lambertovi Frant. Hřebendři z Harachu*.[4]) Nástupcem tohoto od r. 1664 byl *Zikmund Bedřich* řiš. hrabě z *Saurau*. Marie Heléna hrab. Saurau, roz. v. Jungen, vdova, kteráž do r. 1696 Vraní držela, byla bezpochyby jeho manželka. Dotčeného roku koupila tvrz a díl městečka od ní *Anna Felicitas Voračická* roz. z *Vřesovic* († 1699). Dědicem této paní stal se manžel její *Kryštof Karel Voračický*[5]) a prodal Vraní r. 1706 *kapitule velkého kostela Pražského*.

PÁLEČ.

Jihovýchodně od Vraního leží ves kostelní Páleč, jíž r. 1318 sídlo vladycké, mezi *Hrona*, *Držkraje* a jiného *Držkraje* a Bohuslava rozděleno.[6]) Tu část Pálče, při níž byla tvrz, získal biskup *Jan* a obrátil ji r. 1333 na obdarování *kláštera Roudnického*.[7]) Klášter držel tu kromě tvrze, na níž seděl purkrabě a měl k svému užitku dvě země, dvůr s čtverým poplužím, 18 usedlostí a kostel,[8]) ale seděli tu také zemané (snad purkrabě klášterští). Připomínají se r. 1380 Anna vdova po Heřmanovi a Matěj syn n. Ješka Kováře.[9]) Král Zikmund zastavil r. 1420 ves Páleč *Kerunkovi z Sulevic*, jenž ji ještě r. 1445 držel. Ok. r. 1550 dostal se v držení Pálče Mikeš z Hrobčice a připojil jej k Budenicům, toho času koupeným. Při rozdělení téhož panství r. 1587 dostaly se tvrz, při níž před tím nemálo nových pokojův přistaveno, dvůr a ves *Jiříkovi Hrobčickému z Hrobčice*, jenž s ním

[1]) DZ. 5. C 10, 8. F 1, 9. F 13. 85. H 28. [2]) Urbář v arch. kapitulním. [3]) DZ. 310 H 5. [4]) DZ 316. L 19. [5]) DZ. 118. C 25, 317 A 16, 405 F 23. [6]) Tab. vet. n. 15. 19. [7]) Reg. III. 781, IV. 32. [8]) Emler, Urbáře 4. [9]) DD. 13 f. 227, 235.

Bronzová náhrobní deska Jana Dlaska ze Vchynic.

spojil Úděšice.[1]) Při Úděšicích a Budenicích zůstal Páleč kolik let. Pak byl oddělen a dán Elišce Dorotě Arnoldové z Klaršteina, jejížto syn *Matěj Ondřej Hartman z Klaršteina* prodal jej r. 1669 *Janovi z Goltze* na Kobylníkách.[2])

KOBYLNÍKY.

Jižně od Vraního jest ves Kobylníky, kdež ještě do nedávna znáti bylo zbytky staré tvrze. Na téže seděl za Karla IV. *Nevlas*, ale prodal r. 1375 tvrz, dvůr a ves *Mikšíkovi* († 1382) a dceři jeho Zdeně, kteráž se pak vdala za Alberta z Lukova.[3]) *Mikuláš Klaba z Kobylník* připověděl r. 1390 před úřadem duchovním, že bude mír zachovávati s farářem Klobuckým.[4]) *Otík z Kobylník* s Bedřichem bratrem svým vyskytuje se v l. 1405—1407 jako poručník na Selmicích a měl r. 1418 nějaká jednání v Lounech.[5]) *Sezema z Kobylník* obdržel r. 1434 zápis na Třebíz a prodal r. 1439 Kopisty. Roku 1461 držel Kobylníky nějaký *Jindřich*.[6]) Roku 1544 drželi tvrz, dvůr a ves Kobylníky a 2 dvory km. v Palečku *Jindřich, Jan, Zikmund, Vácslav* a *Tobiáš* bratří *Studeněvešští z Studeněvsi* a jak se nám zdá potomci Otíkovi a jiných osob před tím jmenovaných. Nejstarší z nich Jindřich, řečený Otík, seděl tu ještě r. 1577, vybaviv bratry své.[7]) Nemaje jiných příbuzných, odkázal Jindřich statek Kobylnický *Bernartovi Elsnicovi z Elsnic*, kterýž měl odtud vypláceti jisté díly, ale poněvadž Elsnic nerad platil, byly z toho soudy.[8]) Po smrti Elsnicově dělili se o statek jeho r. 1620 synové pozůstalí, pokládajíce si 5 dílů,[9]) ale tomu místa nedáno, poněvadž Bernart účasten byl rebelie a v trvalé zpouře zemřel. Tedy všechny statky jeho zabrány a tvrz Kobylníky s dvorem a vsí a vsi Radešín, Čeradice a Palček prodány r. 1623 *Karlovi Bedřichovi Platejsovi z Platnšteina*, cís. vojenskému sekretáři. Tento měv vzácnější ještě úřad připověděný, nedočkal se ho, nýbrž r. 1625 nenadále v Praze zemřel, učiniv posledním pořízením svým dědičkou manželku Markétu Zuzanu Brunerovu a syna, který by se z ní narodil.[10]) Syn tento, také *Karel Bedřich* řečený, udatně se bránil r. 1648 proti Švédům a oženil se r. 1649 s Annou Sidonií Fuxovou z Rošteina. Na svých statcích nedobře hospodařil, tak že r. 1663 k odhadu přišly.[11]) Zemřel pak r. 1668 dne 17. září v Hradišti Mnichovém, přišed tušim o všecko své jmění.[12]) Od hejtmanův kraje Slanského prodány jsou Kobylníky r. 1667 *Janovi z Goltze*, c. apelač. radovi a tajnému sekretáři v kanceláři dvorské, jenž r. 1669 Páleč přikoupil. Syn jeho *Jan Karel* byl později také c. radou, soudcem zemským, purkrabí hradu Pražského a hejtmanem Malostranským a zemřel r. 1695, zůstaviv z manželství svého s Mechtildou z Furtu dědice nezletilé.[13]) Jeden ze synův *Vácslav Antonín* ujal pak Kobylníky a prodal je r. 1706 kapitule kostela Pražského.

KOKOVICE.

Mezi Vraním a Týncem Panenským jest ves Kokovice, kdež jest dvůr poplužný; někdy při něm bývala tvrz. Na počátku 14. století skládaly se z několika statkův zemanských, na nichž seděli r. 1318 *Ondřej, Petr* a *Kunrát*.[14]) *Bušek z Kokovic* zapsal r. 1362 plat na Kokovicích kapitule Všech Svatých a kolleji mansionářské a připomíná se ještě r. 1368 mezi patrony kostela Teleckého.[15]) Nástupce jeho a držitel části vsi,

[1]) Arch č. I. 503, DZ. 166. N 9. [2]) DZ. 317. P 18. [3]) Rel. tab. I. 447. DD. 13 f. 232—233. [4]) Acta jud. ed. Tingl. p. 42. [5]) Lib. conf., knihy Lounské. [6]) Arch. č. III. 60, rel. tab. II. 189, arch. kapitul. [7]) DZ. 250. H 2, reg. 20. F. k. s. N 6. [8]) Reg. 46. F. k. s. L 12. [9]) DZ. Arch. DZ. XVI. 8. [10]) Bílek, děje konf. DZ. 141. E 20, 142. C 11. [11]) DZ. 509. G 22. [12]) Beckovského Poselkyně II. c. 21—22. [13]) DZ. 117. J 18, 317. C 3. [14]) Tab. vet. n. 4, 229. [15]) Dobner, Mon. III. 377.

Jindřich Kokovec z Újezdce často se připomíná v l. 1381—1388 v tehdejších bězích soukromých a jako spolupatron v Telcích.[1]) Vdova po něm, Dorota, dědila dvůr s dvojím poplužím a část vsi, což zapsala r. 1404 a 1406 Štěpánovi z Žehrovic a Bořňovi ze Lhoty. Část tato zůstala od té doby při Bílém Újezdci.[2]) Vedlé nich seděl na Kokovicích r. 1394 *Aleš z Slavětína*.[3]) Také žil v ty časy *Mareš z Kokovic*, jenž před r. 1408 zemřel, odkázav nějaké peníze klášteru Strahovskému. Zůstavil dceru Příbu, jež rovněž nábožna jsouc, uložila si r. 1419 peníze své u křižovníkův, jež i dědicem skrovného svého jmění učinila.[4]) Kromě toho připomínají se r. 1408 *Rejman* a r. 1419 *Petr z Kokovic*.[5]) Od r. 1427 připomíná se *Stan z Kokovic*, jenž se narodil ok. r. 1405 a naposled se r. 1468 připomíná.[6]) Konečně znám jest k r. 1498 *Alexander z Kokovic*.[7])

Ok. r. 1505 koupil *Habart Kokovský z Hertemberka* tvrz, dvůr a ves Kokovice s částmi Kvilic a Kutrovic od *Jindřicha Hořešovce z Libošína*, s nímž se však *Petr*, syn jeho výtržný, r. 1532 soudil. Jsa hrubé povahy, zajal Prokopa, člověka cizopanského, vzal do vězení a v zimě ke kolu voznímu za hrdlo přikoval, tak že z toho umřel. Když k němu přišli poslové prosit, aby mu na zdraví neškodil, on zlehčiv sobě to, dal za odpověď, že jej má čím zaplatiti.[8]) Roku 1551 zapsal Kokovice strýcům svým *Habartovi* a *Janovi*, kteří se v ně r. 1553 uvázali.[9]) Oba zemřeli, synův nezůstavivše. Po Habartovi zůstaly tři dcery, Kateřina, Johanka a Alénka. Kateřina splativši r. 1584 sestry své, ujala Kokovice, na nichž s manželem svým *Kryštofem Elsnicem z Elsnic* hospodařila.[10]) Po jeho smrti vdala se r. 1593 za *Burjana Voračického z Paběnic*, ale přečkala ho zase, když tento r. 1597 zemřel.[11]) Vdala se tedy po třetí za nějakého pana Věžníka a prodala Kokovice r. 1601 *Barboře Doupovcové z Chyš a z Egrberka*, poručnici dětí někdy Bedřicha Doupovce z Doupova.[12]) Od té doby byly Kokovice při panství Vranském. Jen r. 1659, když zadlužené toto panství odhádáno bylo pro dluhy, dostaly se Kokovice v držení *Jana Karla Hložka z Žampachu*, jednoho z věřitelův, ale ten jich postoupil r. 1660 *kapitule Pražské*.[13]) Mezi tím byly celé Kokovice za těch dob válečných spustly. Z tvrze a dvoru stálo r. 1659 jen něco zdí, na mnoha místech obořených a jinde rozmoklých.

LUKOV.

Severovýchodně od Vraního jest ves Lukov. Tvrz tu bývala, ale není dnes po ní památky. Roku 1318 seděli tu *Vojslav* a *Oldřich*, řečený odjinud z *Braškova*.[14]) Roku 1345 seděl tu *Albert*, odjinud řečený z Braškova, který se t. r. s dvěma přáteli svými v příčině dědin jich všech spolčil.[15]) Tehda celého Lukova neměl, ovšem více měl později, kdež tvrz, dvůr a pět dvorů kmecích od Karla z Lučiny a Pavla z Žíkova koupil. Po smrti Zdeny, manželky své, připovídal se k věnu jejímu (1387) a na spásu duše její obdařil r. 1388 faráře v Klobucích a Lukově.[16]) Zemřel ok. r. 1396 dědicův nezůstaviv. Díl jeho zdědil Hašek z Braškova a dostal se pak r. 1410 ke zboží Kladenskému. Vedlé něho připomíná se od r. 1364 *Zdeněk z Lukova*. Tento obdaroval r. 1393 s chotí svou Annou kostely v Račiněvsi a Lukově, přidal r. 1405 kostelu Lukovskému peníze na vosk[17]) a připomíná se ještě r. 1413.[18]) Roku 1405 připomíná se také *Jan Pazdera*

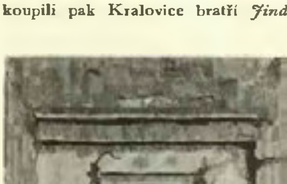
[1]) DD. 13 f 228, 239, 241, rel. tab. I. 490. [2]) DD. 15 f. 405. [3]) Manual v arch. kapitulním. [4]) Lib. erect. VIII. 33, X. 111. [5]) Acta jud. rel. tab. II. 145. [6]) DD. 15 f. 304, 33 p. 327, 61 str 557—559, arch. č. III. 498. [7]) Arch. Boleslav. [8]) Arch. č. VI. 318, DZ. 5. K 7, reg. 6 J k. v. A 8. [9]) DZ. 86. A 26. [10]) DZ. 67. H 7—8. [11]) Reg. 44 F. k. A 1, DZ. 128 E 20. [12]) DZ. 177. E 10. Viz děje Žirotína k r. 1606. [13]) DZ. 28. G 28, H 3. [14]) Tab. vet. n. 38, 198, 282. [15]) Rel. tab. I. 418. [16]) Lib. erect. XII. 32, Pam. arch. XI. 625. [17]) Lib. erect. V. 100, XII. 126. [18]) DD. 14 f. 308, 15 f. 51. rel. tab. II. 94.

z *Lukova* jako spolupatron v Tuřanech. Zdeňkovým tuším synem byl *Domin z Lukova*, který jest r. 1419 s farářem Klobuckým o nějaký plat přátelsky smluven.[1]) Týž Domin vešel r. 1434 v spoludržení Třebize a měl r. 1448 dvůr Úděšice. Jak se zdá, zemřel r. 1449.[2]) Roku 1448 připomíná se také *Bohuslav z Lukova* neznámého rodu.[3])

Po dlouhá léta pak nevíme nic o Lukovu. Roku 1545 držel tvrz Lukov, dvůr a polovici vsi (druhá patřila ke Kladnu) *Ruprecht z Haugvic* a vložil si je v obnovené dsky zemské, ale r. 1546 prodal to vše *Oldřichovi Kekulovi z Stradonic;* od tohoto pak koupil týž statek r. 1553 *Václav z Lobkovic.*[4]) Dlouhý čas potom drželi Lukov potomci Václavovi z pošlosti Duchcovské; mezi tím pak tvrz zdejší, na níž se nebydlelo, zpustla. Roku 1609 prodal Lukov Václavův potomek *Václav Vilém Ctiborovi Žďárskému ze Žďáru*[5]) a držen potom po dlouhá léta ke Kladnu. Tvrz zdejší se naposled r. 1615 připomíná a potom zpustla za válek švédských.

KRALOVICE.

Jihozápadně od Zlonic jest ves Kralovice, v níž bychom marně hledali známek po bývalé tvrzi, poněvadž již před 400 lety zanikla. Na počátku 14. století byla ves tato rozdělena mezi samé vladycké rodiny. Připomínají se tu v l. 1316—1318 Lipolt, Jakub, Vojtěch, Vaněk, Prosimír, Havel, Hodislav, Jílek, Svatoslav, Choteč a Bohuslav; Bechlín byl již mrtev.[6]) Odtud lze souditi, že ve vesnici byl samý zeman a žádný sedlák, leč jen nějaký chalupník. Z této vsi pocházel snad *Václav z Kralovic*, jenž byl r. 1386 místopisařem;[7]) odtud také pocházeli *Hašek* a *Jiřík* bratří *Trčkové z Kralovic*, z nichž onen seděl v l. 1391—1415 na Hospozíně, tento od r. 1381 v Hospozíně a Třesovicích. Po Haškovu synu Strachotovi nazývali se potomci jeho *Strachotami z Kralovic.* Také *Čelechovci z Kralovic*, kteří měli stejný erb se Strachotami, pocházeli z těchto Kralovic, ač praotce jich nelze jmenovati. Na počátku 15. století seděl v Kralovicích *Markvart z Kralovic*, syn Alšův a Annin. Roku 1404 dal k faře Dřínovské na záduší svých rodičův dvě louky a plné desátky z nivy za krčmou Kralovskou. Roku 1405 seděl ještě na Slánsku, r. 1409 prodal Toužetín, ale od r. 1411 osedlým byl v Čáslavsku a zemřel ok. r. 1419.[8]) Jak se zdá, seděl na tvrzi, ale prodal ji. Od *Viléma Zajíce z Valdeka* koupil ji asi r. 1409 *Hanuš Nešpor z Bišofsverdu*, jenž r. 1409 na tvrzi, dvoru a části vsi a lese u Milého Markétě manželce své věnoval. Roku 1414 učinil směnu s *Václavem z Vrapic* takovou, že obdržev od něho zboží Vrapické, dal mu Kralovice, jež i od věna manželky své očistil. Od Vaňka koupili pak Kralovice bratří *Jindřich* a *Jan*, odtud z *Kralovic* řečení, ještě před r. 1419.[9]) Za nějaký čas se zase odtud vyprodali. Jindřich seděl pak v Čáslavsku a také s bratrem svým ve Skryjích.[10])

Sv. Jan. Vypouklý obraz vytesaný v Třebizských skalách.

Za válek husitských seděl v Kralovicích *Dobeš*, *rychtář Slánský;* zejména mu patřil dvůr se dvěma podsedky, ale byl-li to dvůr u tvrze, není řečeno. Před r. 1437 zemřel jak Dobeš, tak i zeť jeho *Jíra Rubáš*, a zůstala na živu jen Machna, manželka Rubášova.[1]) V druhém loži vdala se Machna za nějakého *Vaňka;* tomuto a synu svému *Vaňkovi* zapsala r. 1448 všechen svůj statek.[2]) Ostatní dějiny Kralovic jsou krátké. Ves patřila k Telcům a dostala se pak pánům z Martinic. Roku 1549 prodal *Zikmund Léva z Brozanek* dvůr v Kralovicích *Janovi Bořitovi z Martinic* a patřil odtud k Smečnu. Roku 1614 pak prodal Jaroslav Bořita vsi Kralovice a Plhov a v Kutrovicích jednoho člověka *kapitule velkého kostela Pražského.*[3])

Pieta. Vypouklý obraz vytesaný v Třebizských skalách.

[1]) Lib. conf., erect. X. 103. [2]) DD. 15 f. 311, 21 str. 100. [3]) DD. 25 f. 227. [4]) DZ. 7. K 15, 11. A 22, 250. H 18. [5]) DZ. 134. K 2. [6]) Tab. vetust. n. 77 - 290. [7]) Rel. tab. I. 508. [8]) Lib. erect. V. 68, DD. 15 f. 124, 18 f. 34. lib. conf. Paprocký o st. ryt. 281. [9]) Rel. tab. II. 57, 115. Kniha Pražská 31 f. 306 (u desk zemských). V Pam. arch. XI. 700 chybně vztaženo k jiným Kralovicům. [10]) Viz arch. č. I. 169, 409.

TŘEBIZ.

Uvsi Třebize, ležící na silnici z Týnce do Slaného, spatřují se základy věže, která z bývalé tvrze pochází. Poněvadž tvrz tato záhy opuštěna byla a tudíž přestavování nepodléhala, proto se ty zbytky lépe než jinde zachovaly. Roku 1318 bylo ve vsi drahně zemanů, jichž jména jsou *Radosta*, *Vítek*, *Vavřinec*, *Michal*, *Šich*, *Diviš*, *Přibyslav* a *Martin.*[1]) Roku 1364 připomíná se *Bořita z Třebize*, který měl tu ještě r. 1388 popluží,[5]) a *Diviš* odtudž prodal r. 1367 nějaký plat k obdarování mansionářův.[6]) *Heřman z Třebize* učinil r. 1380 obdarování kostelu ve Kvilicích.[7]) Vedle něho připomíná se r. 1384 *Václav*, jenž žil i r. 1408.[8]) *Vlastibor z Třebize* učinil r. 1389 nadání ke kostelu Kvilickému a vzdělával ještě r. 1393 svoje popluží. Roku 1399 byl purkrabí na Žirotíně, vyprodav se pak z Třebize, psal se z Kladna a dosáhl statkův znamenitých. Konečně se připomíná r. 1419 *Přech z Třebize.*[9])

Skoupení celé vsi, v níž byly té doby 3 dvory poplužné, stalo se za bojův husitských skrze bratry *Jana* řečeného *Abatyše* a *Stana z Třebize.* Oba se připomínají poprvé r. 1415, kdež obdrželi odúmrť v Neprobylicích. Drželi potom s kališníky a Stan prokázav Pražanům mnohou služebnosť a pohodlnosť, obdržel od nich dvůr v Cvrčovicích k zástavě.[10]) *Jan* Abatyše, maje v držení svém kromě tvrze tři dvory poplužné v Třebizi a platy ve Kvilicích a Studeněvsi, zapsal to vše, synův nemaje, po smrti své Sezemovi z Kobylník a Dominovi z Lukova jako poručníkům a Stanovi a dětem jeho jako dědicům (1434). Roku 1437 byli oba mrtvi, i Jan i Stan. Na Třebiz chtělo se potom sáhnouti právem odúmrtním avšak uhájena skrze poručníky.[11]) *Jan z Třebize*, syn Stanův, došed let svých ujal Třebiz, k níž obdržel r. 1449 Úděšice, ale dětí nemaje zapsal r. 1448 celé jmění své *Dominovi z Lukova* a po jeho smrti *Anně* mateři své a manželu jejímu *Jindřichovi Hrzánovi z Harasova.*[12]) Do r. 1451 zemřely všechny tyto osobnosti a tudíž připadla Třebiz sirotkům Hrzánovým. K r. 1461 dovídáme se, že

[1]) DD. 15 f 406. [2]) DD. 25 f. 227. [3]) DZ. 9. A 27, 136. Q 6. [4]) Tab. vetust. 252. [5]) Arch. bibl Praž. DD 13 f. 242. [6]) Dobner, Mon. III. 381. [7]) Rel. tab. I. 464. [8]) DD. 13 f 227, acta jud. lib. erect. V. 21. [9]) Lib. erect. XII 41, DD. 15 f. 246, 400. [10]) DD. 15 f. 387, lib. III. Vet. urb. Prag. 84. [11]) DD. 15 f. 311, arch. č. III. 510. [12]) DD. 21 str. 100, 105, arch. č. III. 538.

Zámek Perucký.

Jetřich z Kladna, jenž byl tehda seděním v Žatci, dědiny své (popluží) v Třebizi lidem poddaným svým pod právo purkrechtní vysadil, [1]) a to jest poslední zpráva o samostatném statku Třebizském. (*Pozdeň* do této sbírky nepojata, poněvadž tu tvrze nebylo.)

TELCE.

Od Peruce jižně leží ves Telce, někdy vladycké sídlo se tvrzí. Praotec prvních Teleckých byl r. 1318 *Dalibor z Bitozevsi*, [2]) jenž tu však sám neseděl; neb jako jiné vesnice v kraji, tak i Telce rozděleny byly mezi několik vladyk. Zůstavil tři syny, *Dalibora*, *Záviši* a *Jindřicha*, z nichž onino dva sloužili panu Albertovi z Kolovrat a s ním (1349) z právomocnosti úřadův krajských vyňati byli. [3]) Dalibor seděl r. 1361 se synem svým *Záviší* na Bitozevsi a měl r. 1368 vedlé bratří svých při se spoludržiteli Telec o práva podací při kostele Teleckém. (Tito byli Zdislav, Licek, Rudolf, Dobeš a Vic.) Roku 1382 žili z Teleckých jen Jindřich a Záviše a ti se všemi dědinami svými spolčili. [4]) Nacházíme pak Jindřicha r. 1385 jako patrona kaple sv. Václava na Malé straně Pražské, avšak r. 1400 byl již mrtev i s dceruškou svou Maruškou. [5]) Tvrz Telecká dostala se pak v držení jiných rodin. Část vsi pak patřila dlouho ke Skalám.

Co se týče spoludržitelův Telec, dovídáme se, že *Oldřich z Telec* prodal r. 1373 dvůr jeden Bohunce z Neprobylic a Unějovi z Peruce bratru jejímu, k čemuž svolily sestry Běta a Kačka. Od té doby patřila ta část k Peruci. K r. 1385 činí se zmínka, že Vic zemřel a o věno na jeho statku zabraném Kačka se brala. [6]) Roku 1397—1410 pak se připomíná *Jan z Telec*, odjinud z Neprobylic, jenž učinil r. 1410 nadání kostelu zdejšímu na záduši manželky své Doroty. [7]) Tvrz pak zdejší dostala se po r. 1387, kdež se ještě Jindřich Telecký mezi patrony kostela zdejšího připomíná, v držení *Jana ze Zruči* a od něho ji koupil asi r. 1400 *Hašek Trčka z Kralovic*. [8]) Týž byl tu r. 1409 patronem s Rackem z Skal a Tůmou z Mantov a vykázal r. 1410 synu svému *Haškovi mladšímu* na Telcích úrok 30 kop, na čemž pak týž syn manželce své Žofii věnoval. [9]) Za nedlouho potom tvrz prodána zase a r. 1416 prodal ji *Rydkéř z Polenska a z Vršovic Janovi z Loun*. [10]) Janova dcera Dorota byla vdána za Prokopa ze Skal, také držitele části Telec. [1]) Jak se zdá, spojeny takto tyto dvě části a patřily celé Telce, kromě části, která byla k Peruci a Jankovy ze Stebna († i 1437), k tvrzi zdejší. Neb když r. 1437 provoláno dědictví po Prokopovi a Dorotě jako odúmrť královská, bral se o Telce tvrz *Zikmund z Smilovic* jako manžel Dorotin. [2]) Roku 1439 nacházíme Dorotu vdanou za *Jana Sestřenka z Slavic*, který držel Telce a grunty šosovní při Lounech s pastorky svými Mikulášem a Janem, tak že každý měl třetinu. Avšak r. 1444 stalo se podělení tak, že oni dva vzali si dědiny u drah starého města (Loun) a postoupili Sestřenkovi tvrze, dvorn a podací v Telcích. Roku 1447 byl Sestřenek po druhé ženat s nějakou Kateřinou. [3]) Roku 1470 připomíná se zase Jan Sestřenek (tuším již jiný) jako pán na Telcích a r. 1496 *Jindřich Sestřenek*. [4]) Nástupce (syn) jeho *Václav Sestřenek* zapsal r. 1531 všechno dědictví své, totiž Telce tvrz, dvůr popl. a ves, vsi Skály, Kralovice, Malé Hořešovice, Knoviz, Lisovice a díl Čeradic mateři své *Eufrozíně z Martinic*; [5]) když pak nějaký rok potom zemřel, vdala se Eufrozina po druhé za Petra Kokovského z Hertemberka, s nímž na Telcích hospodařila. Roku 1535 vinil Petr Václava Míčana z Klinšteina, že přijev do obydlí jeho na tvrz Telce, tu před Petrem na tvrzi se zavřel s lidem, ale při přeličení vyšlo na jevo, že Míčan tam na psaní Volfa, bratra Eufrozinina, přijel a ani s koně ssésti nechtěl, až jej Volf vymluvil, aby toliko s ním jel. [6]) Když Eufrozina zemřela, spadlo panství na bratra jejího *Volfa Bořitu z Martinic* a na Okoři a bratrovce tohoto *Jana Bořitu Smečanského*, kterému Volf téhož panství postoupil k rozdělení. I dostaly se při tom Volfovi Telce a Skály, a vše ostatní Janovi. [7]) Držel tedy Telce potom Volfův syn *Jan mladší* a když tento r. 1590 zemřel, dostaly se dceři jeho *Elišce*, kteráž vdána byla za Viléma Zajíce z Hazemburka, pána ovšem dobrotivého a upřímného, ale zdraví velmi nezpůsobného († 1598). Druhému manželu svému, *Janovi Adamovi z Roupova*, za něhož se r. 1601 vdala, zapsala Eliška r. 1604 statek Telecký, ponechávajíc si toliko 500 kop k odkazování. [8]) Tento súčastnil se r. 1618 vzpoury, jsa nejen při vyhození místodržících, nýbrž i slouže stavům jako rytmistr, hejtman kr. Slanského a komisař. Z té příčiny odsouzen jest r. 1622 všeho svého jmění. Telce zabrány a prodány r. 1623 *Albrechtovi z Valdšteina*, od něhož hned potom postoupeny *Alžbětě Volfomině Žďárské* rozené *Berkovně z Dubé*. [9]) Táž paní spojila Telce s panstvím Peruckým. Roku 1668 ještě tvrz zdejší stála a bylo tu několik světnic. [10])

[1]) Arch. kapitul. [2]) Tab. vet. n. 150. [3]) Arch. c. k. statkův. [4]) Lib. conf. rel. tab. I. 490. Zdislav řečený Telec z Čeradic r. 1363 byl spolupatronem v Palečku. Licek seděl r. 1368 na Skalách. (Viz Dobner Monum. III. 377.) [5]) Lib. conf. DD. 14 f. 295. [6]) Rel. tab. I. 443, 521. Viz DD. 14 f. 292. [7]) Lib. conf. erect. VIII. 96, XIIIa. 67. [8]) DD. 14. f. 295. [9]) Lib. conf. rel. tab. II. 73, 105. Roku 1413 připomíná se i Pešík z Telec. [10]) Rel. tab. II. 128, arch. č. III. 489.

[1]) Arch. č. II. 201. [2]) DD. 15 f. 304, 309. [3]) Knihy Lounské. K tomu srovnej rel. tab. II. 261. a arch. č. III. 561. [4]) Arch. mus. a Lounský. [5]) DZ. 84. A 14. [6]) Reg. 7 F. k. B 9. 6 J k. L 5. [7]) DZ. 8. P 28, 47 K 6. [8]) DZ. 26. N 13, Paprocký o st. pan. 95. [9]) Bílek, děje konf. [10]) Arch. Třeboň.

Žirotín od západu.

ŽIROTÍN HRAD.

Jižně od Týnce panenského zdvíhá se také návrší oddělené od výšiny údolím potoka, který odtud uhání ke Zlonicům a pak Zlonickým potokem slove. Na tomto návrší stojí vesnice Žirotín a při ní se spatřují již nevelike zbytky někdejšího hradu Žirotína, od něhož se domkům ležícím při samém hradišti na severní straně „na valech“ říká. Velký ten hrad nemaje předhradí nebyl, tvoře takto přechod od tvrze k hradu. A poněvadž nebyl stráněmi strmými zpevněn, otočen býval dvojím příkopem a tolikerým náspem, založen jsa do čtverhranu nepravidelného. Vnitřní násep a příkop docela se zachoval, z venkovského opevnění zbyla jen východní a jižní strana, které k vesnici obráceny nebyly. Smutně dnes vyhlíží hradiště, upomínající na zkázu a záhubu, a toliko ořechové stromy, které nad nim větve své rozkládají, upomínají na věčně živoucí a živící moc přírody. Neboť hradiště na mnoha místech jest rozkopáno, že ani nelze znamenati, odkud příjezd byl, ano i ty zbytky zdí, které ještě stojí, jsou podkopány, jak viděti lze zejména na strané severní. Nacházelo se totiž v hradě, jak soudíme ze zbytků, na straně východní obdélné čtverhranné stavení, z něhož zbyl toliko vnitřní severovýchodní roh, vypínající se do znamenité výšky. Tento druhý zbytek ukazuje také, že hrad byl v 16. století obnoven a rustikou tehda oblíbenou ozdoben. Na straně jižní také šlo po celé straně stavení obdélné. z něhož též zbyl hezky veliký kus zdi. Před lety byla zeď tato mnohem vyšši, ale v květnu r. 1882 horní její část skrze vichřici sražena. Mezi oběma kusy zdi v dotčeném prvním stavení nachází se sklep; byla k němu šíje klenutá, ale klenutí nedávno spadlo a tak jest jen ulice. Lid si vypravuje, že šla z hradu chodba až do kláštera Týneckého a jiná chodba že šla odtud do lesův.

Vesnice Žirotín stávala bezpochyby již před založením hradu a jméno své dostala od zakladatele Žiroty. Při ní založen jest hrad v 13. věku, zakladatel pak nevolil k pojmenování jeho oblíbená tehda jména německá, nýbrž přestal na názvu českém.[1]) Že byl zakladatel z rodu Vlastislavicův erbu orlice a praděd pánů z Žirotína, jest skorem jisté. Rod tento právě panský a křesťanský proslul krásným dílem kláštera Týneckého, nad jehož branou spatřuje se znak jich tak ozdobně vytesaný, že jsme krásnější orlice nikde neviděli. (V barvách

[1]) K našemu vypravování srovnej Heber's Burgen IV. 225. Zimmermann, Aufgehob. Klöster zu Prag. II.

jest erb jejich na stříbrném štítě černá orlice s pyskem a drápy zlatými, jazykem červeným a půlměsícem zlatým, zakončeným lístky jetelovými.) O předcích pánů z Žirotína psáno mnoho, což se nezakládá na pravdě, [1]) ano se již ke konci 15. věku o nich spolehlivé zprávy nevěděly. Za praotce jich pokládáme bratří *Neostupa* a *Gebharta* z *Hořovic* (1229), jak jsme se již (v dílu VI. na str. 182.) zmínili. Onen byl v l. 1233—1239 purkrabí na Přimdě a žil ještě r. 1243. Po Gebhartovi zdědili páni z Žirotína jméno toto v rodu jich oblíbené, kteréž se česky vyslovovalo Habart; též se zalíbilo strýcům jich z Vraního a jiným rodům, kteří se s oběma přiznili, samým to lidem válečné krve a habartům, jak se ještě na Plzeňsku říká. Kromě svého dědictví drželi Žirotínští také v zástavě Louny, jež jim král Přemysl II., chtě tu hrazené město založiti, odňal. [2]) *Habart* z *Žirotína* pojal ženu Školastiku nebo Škonku, dceru Zdeslavovu ze Šternberka, s níž již měl několik dětí, když teprve obdržel papežský dispens (1290), neboť byli sobě příbuzni. Sedal také na soudu zemském a prodal r. 1300 dvě vsi v Slánsku, totiž Úherce a Vrbčany. [3]) Synové jeho se nazývali *Plichta*, *Jarek* a *Habart*. Jméno prvního stalo se v rodě tomto tak oblíbeným, jako jméno třetího.

Zříceniny Žirotína.

Sestra jich byla Markéta Žlebská; jinou sestrou snad byla Kateřina, manželka Kunrátova ze Mšeného a matka Plichty, děkana Pražského. [4])

Dotčení bratří založivše klášter v Týnci, darovali mu dne 14. prosince r. 1321 10 lánů polí v městečku Týnci a podací kostelní v Týnci, Vrbně a Pozdni. [5]) Plichta byl toho času nejslavnější hrdina a nejstatečnější válečník český; neb se všech tehdejších podniků vojenských i v cizině účastnil. [6]) Udatností svou prospěl tudíž vlasti své; zvláště r. 1307, když byl císař Albrecht do Čech padl, tehdy Plichta jemu

[1]) Nezaručené zprávy pokládají za praotce rodu našeho *Plichtu ze Žerotína;* ten prý byl s pány českými a moravskými, kteří r. 1228 s císařem Fridrichem II. táhli proti nevěřícím do Palestiny a později do Prus; týž založil (podlé pověsti) klášter panenský (klarisek) ve Vysokém Mýtě a splodil s chotí svou Ofkou z Martinic dvé synův a tré dcer, z nichž Dorota se provdala za Jana z Hradce, Kunka za Jaroslava ze Šternberka, (!) třetí Krescentia však vstoupila do panenského kláštera v Praze u sv. Anny († roku 1258). Starší syn Plichtův *Plichta*, pán slavný a hrdinský, měl účastenství ve všech výpravách válečných, za králů Václava I. a Přemysla II. podnikaných; založil prý klášter panenský v Týnci a zahynul v bitvě na Moravském poli 26. srpna r. 1278. I bratr jeho Zdeněk zahynul prý v téže bitvě (Slovník Náučný »z Žirotína«).

[2]) Neplach dí: Lunam (abstulit) S rsonibus; Dalimil (kap. 92.), o tomto rodu dobře zpravený, praví: Lúny otje Žirotínským.

[3]) Reg. II. 650, 801, rel. tab. I. 4.

[4]) Lib. erect. I. p. 40, IX. H 10.

[5]) Reg. III. 303, Zimmermann l. c. 97.

[6]) Dalimil »ten z země vynide, a co ciziech zemí jide. kdež pravý boj vzvěděl, těm na pomoc jel. Byl v boji krále riešského a u krále anglického“ atd. R. 1319 seděl Plichta na soudu zemském. Tab. vet. n. 133.

vracejícímu se velké škody působil. Bojovav r. 1322 s bratrem svým Jaroslavem v Prusku ve prospěch německých křižovníků, vytáhl potom s králem Janem a bojoval t. r. 28. září v bitvě u Mühldorfu. Tam odvážlivostí a udatenstvím vynikaje, dvakráte prorazil v nepřátelský šik a po třetí od nepřátel četnějších mlaty utlučen. Tělo jeho pochováno v klášteře Týneckém.

Vývod pánů z Žirotína má větší obtíže než kteréhokoliv jiného rodu. My sami píšíce jej tuto, s tím se netajíme, že snad domnění své později změníme, naskytne-li se lepších a více dokladů, k čemuž na ten čas naděje není. O Plichtovi víme, že měl syna *Ješka*, s nímž vysadil město Hořovice, o Ješkovi pak kromě toho nic nevíme. Jak dlouho Plichtovi bratří žili, není nám známo. Synem jednoho z nich byl *Habart řečený starší z Žirotína*, který se v pamětech r. 1358—1379 vyskytuje. [1]) Jsa rovněž dobrodincem kláštera v Týnci jako otec jeho, daroval mu r. 1359 dvůr v Týnci a r. 1360 část vsi Hříškova. [2]) Vedlé něho vyskytuje se *Plichta* jeden, jenž žil do r. 1380 a tehda s Plichtou mladším kněze do kostela Týneckého podával. Synové Jana Plichty (podlé starého vývodu Lobkovského) byli *Plichta Černý* (nebo mladší r. 1372 až 1393), *Habart Bušek* (roku 1392—1385), Habart řečený *Habeš* a *Habart* řečený *Očival*. První dva vyskytují se od r. 1372, kdež byli patrony kostela v Hořešovicích často. [3]) Roku 1377 podávali se strýcem svým Habartem kněze do Týnce a roku 1379 vyprosil to týž Habart starší na králi Vácslavovi, aby jim mohl vzdáti hrad svůj Kostomlaty. [4])

Po té povolán byl Plichta Černý od krále Vácslava, aby sedal na soudu zemském (r. 1383), a daroval r. 1385 s bratřími svými klášteru v Týnci pět lánův platných na záduší strýce svého Habarta před tím zemřelého a několik neděl potom přidali 4 lány platné v Týnci a dvůr poplužný v Uhercích, odňavše za to dědiny v Libčevsi a Kvílicích, kteréž byl n. otec jich pro Elišku, dceru svou a jeptišku tudíž ukázal a oni pro užitek svůj prodali. Pečeti své k tomu přitiskli také *Bušek* a *Habart*, strýci jich, a *Vilém z Žirotína*, odjinud z Hřivčic. [5]) Potom se dotčení bratří dědinami svými oddělili: Habart Očival zejména přijal hrad Kostomlaty, o nějž měl dlouhé pře s králem, než mu r. 1402 nálezem soudu zemského byl přisouzen. Z ostatních bratří Bušek se potom nepřipomíná; synů neměl a dcera Škonka vdala se za Viléma z Ryzemberka. Habeš se po r. 1386 také nepřipomíná a Plichta konečně zasedl r. 1388 na soudě zemském a připomíná se naposled r. 1393 jako pán podací v Týnci a tudíž i Žirotína. [6]) Strýc jich Bušek (bratr Habartův) vešel skrze manželku svou Marušku v držení Pnětluk, připomíná se několikráte v rodinných jednáních a zemřel s ženou a synem Janem před r. 1437. [7])

Motiv ze Žirotína.

Plichta zemřel v l. 1393—1402, zůstaviv z manželství svého s Ofkou syny *Jaroslava* a *Plichtu* a dceru Škonku, vdanou za Jana z Kolovrat. Mezi tou dobou byl r. 1399 Vlastibor nebo Vlašek z Kladna purkrabí na Žirotíně, ale brzo přestoupil do služeb královských a získal pěkné jmění. [8]) Když se oba bratří v Žirotín uvázali, byl již Jaroslav hodně při letech. Daroval roku 1404 klášteru Týneckému plat

[1]) Pam. arch. XI. 520, lib. conf. [2]) Rel. tab. I. 427, rkps. bibl. Praž. II. A 13. [3]) Lib. conf. [4]) Arch. c. k. dvorský. [5]) Rel. tab. I. 479, 509, lib. erect. IX. H 10. K tomu přirovnej, co dí Zimmermann na str. 100. [6]) Rel. tab. I. 508, 509, 515, 584, 595, lib. conf. [7]) DD. 18 f. 95, 132, lib. conf. arch. č. III. 519. [8]) DD. 14 f. 46, arch. č. I. 521.

v Hříškově, r. 1407 prodal s bratrem úroky nějaké ke kostelu Vrbenskému.[1]) Na počátku bouří husitských stáli oba bratří jako horliví katolíci na straně krále Zikmunda, začež jim tento roku 1420 vsi Bošice, Libodržice, Zlonice a Klobuky zapsal.[2]) Jaroslavův syn Jan byl r. 1428 ve službách knížete Brežského a tam také s Tábority bojoval.[3]) Mezi tím byli otec a strýc jeho účastni jednání veřejných i soukromých, z části také tehdejších běhů válečných, jimž příměří r. 1439 učiněné konec učinilo.[4])

Času toho ani celý Žirotín rodu nepatřil a jen Jaroslav držel svou polovici. Plichta totiž byl prodal svou polovici Žirotína s polovicí všeho příslušenství panu *Oldřichovi Zajíci z Hazemburka,* který měl jako purkrabě na Žirotíně Vaňka Bradu. Po Oldřichově smrti zdědil tuto polovici bratr jeho *Vilém,* jenž ji držel za bouří husitských; když pak před rokem 1433 zemřel, držel tuto polovici syn *Zbyněk.* Na tohoto Plichta roku 1445 všechna práva po předcích, zejména opravu nad klášterem Týneckým, přenesl. Plichta, jenž držel tehdy městečko Březno na Žatecku a ke konci života svého Lipno, připomíná se naposled roku 1462.[5]) Za válek minulých byl klášter Týnecký veliké pohromy utrpěl, byl od kališníků vypálen a velká část prý listův a výsad jeho shořela. Tedy Jaroslav r. 1443 s bratrem svým Plichtou klášter znova vysadil, dada mu Týnec městečko celé, mlýn v Kvílicích, louky Třebizské a ves Tynček, začež klášter Jaroslavovi Toužetína postoupil.[6]) R. 1443 koupil se sestřencem svým Albrechtem z Kolovrat hrad Krakovec, r. 1448 měl půtku s Žateckými, kteráž smlouvou skončena. V ty časy smířil se Jaroslav s novým pořádkem věcí. Syn jeho Jan byl roku 1448 ve vojště Poděbradském při dobytí Prahy, jsa bezpochyby straně kališnické nakloněn od r. 1428, kdež života jeho šetřili. Jaroslav pak byl r. 1452 při volbě Jiříkově za správce. Jako stařec sedal pak po léta na soudu zemském.[7]) Ves Klobouky s platy v Čeradicích a Dřinově vydal roku 1462 kapitule kostela Pražského.[8]) Jen ke klášteru Týneckému se nelaskavě choval. Darování r. 1443 učiněné nebylo provedeno a proto byly neustálé ústrky mezi pánem a klášterem, an tento chtěl, aby mu Toužetín navrácen byl. Ta pře r. 1465 srovnána skrze pány z Kolovrat tak, že Jaroslav klášteru Týnce, Týnečku, platu v Úhercích, luk a lesů postoupil.[9]) O podací téhož kláštera pak pořídil následovně:

Jaroslav měl z manželství svého se Zdinkou z Potšteina jen jediného syna Jana, a dcery Kateřinu, kteráž se vdala za Soběslava Mrzáka z Miletínka, a Žofku. Žofie z Žerotína, „dcera posledního vznešeného rytíře Plichty“[10]) (t. j. Jaroslavova), pojala k manželství Mikuláše z Lobkovic, jemuž porodila syna Jana, a ten přijal do erbu svého orlici Žirotínskou. Když potom syn Jan r. 1456 zemřel a Jaroslav stářím sklíčen jiných dědicův neměl, postoupil právo fundace, podací a vrchnosti nad klášterem sv. Kláry v Týnci sestřenci svému Albertovi z Kolovrat a z Krakovce a zeti svému Mikuláši z Lobkovic a z Hasišteina (r. 1457, 16. března). Potom však roku 1464, v pondělí po sv. Marcellu vložil zápis ve dsky zemské, jímž postupuje vrchnost nad týmž klášterem (v dluhu 500 k.) Janovi z Lobkovic a bratřím jeho a dětem Soběslava Mrzáka z Miletínka mužského pohlaví.[11]) Roku 1467 připomíná se Jaroslav naposled.[12])

Hrad patřil v ty doby dědičně pánům z Hazemburka i s celým panstvím. *Janovi z Hazemburka,* zpronevěřilému poddanému krále Jiří, odňat od královských, ale na sněmu Benešovském roku 1474 uzavřeno, že mu má Žirotín zase postoupen býti.[13]) S tím souvisí snad zpráva Paprockého, že týž Jan r. 1474 Žirotín se vším zbožím od *Tasa z Peruce* koupil.[14])

Nedlouho potom vyšel z držení toho rodu a měl jej roku 1504 *Čeněk Míčan z Klinšteina,* spoludržitel zboží Páteckého, s bratrem svým Jindřichem a strýci Jindřichem a Janem.[15]) Roku 1521 prodal ves Řetovice s podacím kostelním a 6 kop platu ročního na vsi Královičkách Markétě Jednorožcové a synu jejímu Viktorinovi za 850 k. gr.[16]) Od r. 1524 vyskytují se v držení Žirotína synové jeho *Václav* a *Jaroslav,* napřed společně, potom Václav splativ bratra sám.[17]) Ten prodal r. 1549 krčmu v Donyně s příslušenstvím Janovi z Valdšteina a potom posledním pořízením (r. 1554 v úterý po početí P. Marie) odkázal hrad Žirotín s příslušenstvím *Jaroslavovi Míčanovi,* bratru svému, a *Petrovi Chotkovi z Vojnína,* kr. prokuratoru, na rovný díl.[18])

Po Václavově smrti († roku 1561) rozdělili se dědici, totiž Petr a Jaroslavovi synové Čeněk a Oldřich, kteří v dotčeném pořízení za nápadníky otcovy ustanoveni. Tito oba bratří dostali vsi Hořešovice s dvorem popl., Belichov a Pochvalovec, ostatek zůstalo Petrovi.[19])

Petr Chotek sídlíval obyčejně ve Vraním, maje tu veselejší život, nežli v odlehlém Žirotíně. Také byl tu blíže kostela, na jehož vyzdobení největší péči vynakládal, neb zde odpočívala manželka

---

[1]) Arch. č. I. 340, lib. erect. XIII. a. 135, rel. tab. II. 64. [2]) Arch. kapit. [3]) Bartošek. [4]) Jaroslav nazývá r. 1407 Hynka z Kunštátu zetěm svým, což není možno. Roku 1462 pravil Jaroslav o sobě, že je mu přes 70 let, narodil se tedy okolo r. 1390, tuším 1387, tak že byl r. 1407 zrovna plnoletým. Písař listu užil slova zeť snad proto, že slyšel o něm mluviti Ofku, mateř Jaroslavovu. [5]) Lib. erect., XIII. b. 5, rel. tab. I. 127—128, arch. Březenský. [6]) Arch. c. k. dvorský a gub. [7]) ČČM. 1827 III. 80, Arch. č. II. 309—341, III. [8]) Arch. c. k. dvorský. [9]) Arch. Svatovácslavský. [10]) Paprocký o st. p. 125. [11]) Rkps. bibl. Praž. II. A 13, archiv č. III. 565. [12]) Arch. č. III. 574. [13]) Arch. český IV., 474. [14]) O stavu panském 88. [15]) Arch. gub. [16]) DZ. 6. J 22. [17]) Reg. 1 B F k. E 23, kopiář 3. v arch. gub. [18]) DZ. 14. B 18. [19]) DZ. 15. M 13.

jeho a tu také pochována naděje Petrova, syn jeho Bohuslav, nejmladší z rodu Chotkovského, který jej měl ještě udržeti. Měl tedy Petr umíraje († roku 1571) jedinou dceru *Johanku*, vdanou za *Jindřicha Brozanského* z *Vřesovic*. Těmto oběma postoupil za živobytí svého i Žirotína i statku Vranského. Napsav pak roku 1562 pořízení poslední ustanovil v něm, aby zdědili oba zámek Žirotín s dvorem a vsí, díl vsi Donyně a mlýn na Pacově, což mu zbylo ze statku n. Vácslava Míčana, kromě toho statek Vranský s kolika vesnicemi, což vše Petr skoupil, a nápadníky po jich smrti učinil syny Viléma Doupovce z Doupova.[1]) Ani Jindřich ani Johanka s tímto pořízením nebyli spokojeni; mrzelo je, že statek se má dostati po nich Doupovcům; Jindřich zejména když byl na sebe převedl právo všechno Vácslava posledního z rodu Chotkovského, odpíral až do r. 1581. Byl v l. 1572—1574 místosudím království.

Ze živobytí jeho na Žirotíně známy jsou některé podrobnosti. Roku 1579 soudil se on a Johanka s Karlem Štrouchem z Chlumku, an ten na jich gruntech u Beřovic s chrty jezdil, na zajíce štval, a potom na pastuchu jich vystřelil. Pře ta ke konci nepřišla, poněvadž Johanka zemřela.[2]) Jiný soud pak měl r. 1581 s Rudolfem z Donína. Kryzelda totiž, manželka Rudolfova, zastavila r. 1573 Johance řetěz na hrdlo ze zlata korunového s 4 rubíny, 3 diamanty a 16 perlami, záponu zlatou s 3 diam., 3 rubíny a šmarákem, drátěný řetízek zlatý, pancířový řetízek zlatý a 2 páry náramků, což vše Rudolf roku 1581 vyplatiti chtěl. Asi v ty časy ženil se Jindřich po druhé, pojímaje k manželství dceru paní Anny Potšteinské z Kralovic a slavě veselí svatební na Vraním. Jan, řezník z Vraního, byl na tom veselí šenkem, t. j. točil pivo a víno do nádob. Do rukou mu dali 4 koflíky velké a vejce pštrosovo, 6 šálův stříbrných, k tomu 4 slánky a měděnice s umyvadlem stříbrné. Po svatbě to vše umyla Eva Šebastiánkova a dala to mladé paní ke schování. Tato dala stříbro donésti do sklípku a sama s lidmi tam šla. A když to stříbro postavili na zemi, stará paní seděla na truhlici a řekla své dceři: „Pohleď, milá dcero, co přijmeš, abys věděla, z čeho počet pánu svému dělati.“ I schovala to stříbro mladá paní do truhly. Po nějakém čase znechutilo se mladé paní býti s Brozanským; proč, není známo. Poslala k staré paní na Čeradice Dorotu Vodičkovou, že velmi paní mateře své za to prosí, aby byla vzata od pana Brozanského, že jí křivdu velikou dělá. Máti odpověděla, že ji vezme nočně a že pro ni přijede, jedno ať vydá šaty. Tedy ty šaty svázaly; navázaly 4 uzly a byly kožíšky, sukně, ubrusy, rukávce, fěrtochy, cejchy, cejšky, fidruňky, jako okolo loží bývají. Navázaly to a nesly večer na Čeradice k paní staré. Než tam došly, hořelo na Vraních; i pospíchaly, aby se na Vraní vrátily, neb bály se, aby jim jejich věci neshořely, a nedověděli se tam, že doma nebyly. Třetí den přiběhla paní k dívkám řkouc: „Tak děvečky, pán pro kata poslal!“ Dívky se ptaly, proč, paní. „Že jste prý ty šaty nosily.“ I kázala jim jíti k mateři, že je máti skryje, ale pán dověděv se toho, dal je do šatlavy; seděly tam dva dni a dvě noci. Paní potom, když je pustily, seprala Dorotu pravíc, že ji v tom vyzradila.[3])

Jindřich nemaje dědiců přirozených, odevzdal všechna práva svá (r. 1583), zejména 5000 kop, o nichž mu n. Petr Chotek byl dovolil říditi, bratru svému Zikmundovi.[4]) Když pak nedlouho potom zemřel, připadlo panství Žirotínské a Vranské *Jindřichovi* a *Bedřichovi* bratřím *Doupovcům*, z nichž onen již r. 1589 byl mrtev. Za živobytí Jindřichova přikoupen dvůr Pochvalovec. Doupovcům se líbilo na Žirotíně. Když Bedřich r. 1593 o statku svém pořízení učinil, ustanovil také o manželce své Barboře roz. Pětipeské, kdyby se syny hospodařiti nechtěla, aby držela zámek Žirotín, dvůr, v Donyně a Žichovci vesnice a dvůr pustý Pochvalov, a toho statku aby do smrti užívala.[5]) Avšak tomu syn *Bedřich*, došed let svých a jsa také poručníkem *Viléma Vojtěcha*, mladšího bratra svého, místa nedával. Aby nepřišlo k ústrkům větším, smluveni r. 1606 tak, že máti od pořízení manželova upustila a za to statek Kokovský k užívání do života obdržela. Roku 1607 pak následovalo dělení bratří. Jeden z nich dostal Vilímov s panstvím, druhý Žirotín s Vraním,[6]) ale za nedlouho ujal Vilém Vojtěch také díl bratrův (proč a jak, není známo) a držel potom Vilímov, Vraní a Žirotín. V počátcích povstání r. 1618 byl velice činným, byl při smetání místodržících a sloužil ve vojště stavovském. V čas toho povstání zabit byl Vilém Vojtěch od jednoho pana Míčana ve Starém městě Pražském u Nové brány. I ujaly se pozůstalosti jeho sestry Krystyna Vratislavova, Anna Radkovcova a Lidmila Haugvicova, a rozdělily se o ni. Krystyně přišel na díl její statek Vraní s Žirotínem, Lidmile Vilímov a Anně díl splatiti měly.[7]) Když však potom byl vynesen nález nad zemřelým, že pro své provinění třetinu statku propadl, bylo štěstím, že měla Krystyna za manžela katolického pána *Jana Zdeňka Vratislava* z *Mitrovic*, neb ten všechny tři statky od kr. komory koupil.[8])

Zdeněk držel též Vrbičany a Kokovice, byl JMC. radou a komořím; r. 1635 prodal Suchý důl a byl živ ještě r. 1647. Jeho dcera *Eliška Anna Františka* provdala se za *Jana Karla Hložka ze Žampachu* a zdědila po otci Vilímov a Žirotín. Onen prodala roku 1662 Polyxeně z Račína, tento pustila manželu

[1]) DZ 17. J 14, Pam. arch. VI. 112. [2]) Reg. 22. F. k. s. F. 6. [3]) Reg. 16. G. k. 254, 259 [4]) DZ. 22. B. 28. [5]) DZ. 24. J 22, 26. L 3. [6]) DZ. 181 C 7, H 16.. [7]) Reg. 48. F. k. a svěd. 1615—1647 f. 332. [8]) Bílek, děje konf.

svému. Ale statek ten byl tehda velmi spuštěn, zvláště utrpěl velice zámek za časův vojny švédské. Třebas ještě nebyl zříceninou, přece se tehda počal úpadek jeho, který nynější jeho stav zavinil. Hložek zemřel před manželkou svou, tedy statek připadl podlé jeho pořízení (1663, 21. října) zase manželce jeho Elišce, a ta prodala r. 1673 pustý zámek Žirotín, dvůr s ratejnou, kraviny, konskými a svinskými chlévy, stodolou, i se vším novým stavením a obilím, dobytkem, svrchky, nábytky, ovčínem, ves Žirotín, dvůr pustý Pochvalov, ves pustou Žichovec s příslušenstvím *Ferdinandovi Popelovi z Lobkovic*, JMC. skutečnému místokomoří a radě nad apelacími, za 11.000 fl. uh. Tento byl pánem na Novosedlech, Eisenberce, Sedčicích a Malém Březně a prodal pět let později (roku 1678, 7. dubna) statek Žirotínský, totiž: starý zámek Žirotín se vsí a ves Žichovec *Gundakárovi* říšsk. hraběti z *Dytrychšteina* a manželce jeho *Alžbětě Konstancii* rozené z *Kvestenberka* na Nepomyšli za 24.000 fl uh. a 300 fl klíčného. Jako „statek Žirotínský“ náležel potom k panství Budyňskému. Zpousta hradu následovala velmi rychle, Balbín, jenž r. 1681 třetí knihu svých Miscellaneí vydal, připomíná Žirotín mezi zříceninami (str. 87.)

TOUŽETÍN ZÁMEK.

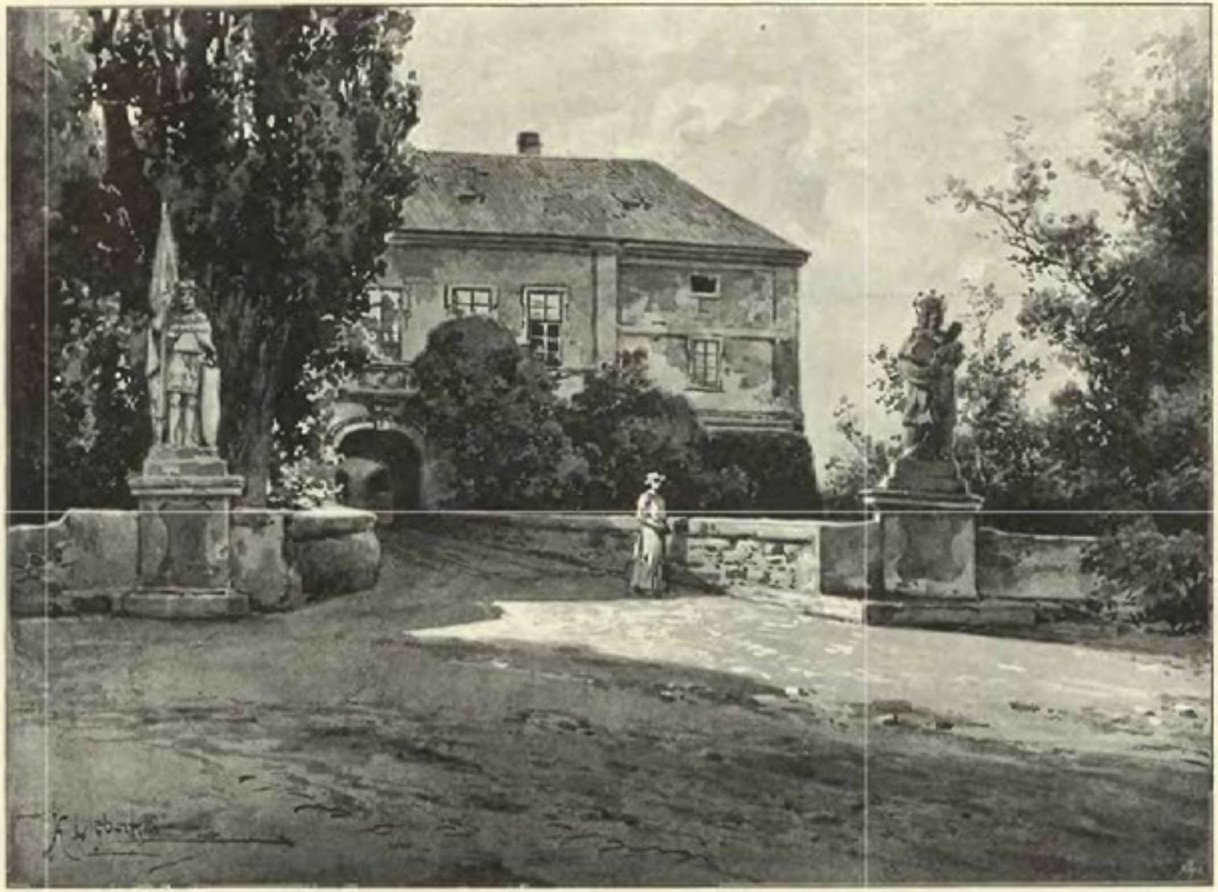
Mezi Týncem Panenským, Slavětínem a Chlumčany uprostřed jest ves Toužetín, památná hlavně svým zámkem, na jehož místě ve středověku tvrz stávala. Tvrz tato bývala stavení kamenné, poschodí vysoké, šindelovou střechou kryté, kteréž dvůr zavíralo. K světnicím přicházelo se po dřevěných pavlačích. Prostřed dvora byla hluboká studně a okolo zámku táhl se příkop vodou napuštěný, přes nějž se chodívalo po mostu. Tak vyhlížela tvrz tato r. 1669. Když r. 1692 kníže Ferdinand ze Švarcenberka Toužetín koupil, bylo stavení toto velmi sešlé a zdi již chatrné a na jehlách stavěné; jedna po druhé padaly. Nařízeno jest tedy r. 1697 staviteli Jakubovi de Maggi, aby na tom místě nový zámek vyzdvihl. Však s kladením základů nešlo to z hladka, protože voda ze země prýštící práci zdržovala. Tedy vráženy znova dubové jehly a rozpočtena ostatní stavba na 2 léta. Stavení tehda postavené jest nynější zámek čtverhranný s výstupkem ke bráně. Obehnán jest posud příkopy, které proměněny jsou v zahrady; přes ně vede most kamenný, na jehož počátku jsou novověké sochy, v levo sv. Václav, v pravo sv. Jan Nep. Nad branou, jejížto průjezd zavřen jest klenutím válcovitým, jsou znaky knížete Ferdinanda a manželky jeho, hraběnky z Sulzu, po níž má také jméno blízká vesnice. Dvůr zámku, kterýž způsobou svou na rok 1697 upomíná, má na straně severovýchodní a jihozápadní chodby klenuté o dvou mohutných sloupech. V zámku jsou kanceláře a byty, z části jest zřízen na sýpku, o čemž také úprava této části svědčí.

Toužetín připomíná se již roku 1316, když tu seděli vladyky *Dmytr* a *Liděř*. O *Kunrátovi z Toužetína* známo jest, že byl r. 1349 služebníkem Albertovým z Kolovrat a s ním vyňat byl z právomocnosti soudců krajských.[1]) Nástupce jeho *Přešek* připomíná se roku 1372 mezi patrony kostela v Hořešovicích.[2]) Roku 1409 prodali *Vlastibor*, jinak *Vašek z Kladna* a *Markvart z Kralovic* Toužetín tvrz *Oldřichovi z Hazemburka*, kterýž prodal zboží toto roku 1414 *klášteru sv. Kláry v Týnci*. Roku 1421, když Němci do země vtrhli a hrad Bezděkov pobořili, utekla odtud Škonka z Kolovrat (sestra *Jaroslava ze Žirotína)*

Před zámkem Peruckým.

[1]) Tab. vet n. 58, 75, arch. c. k. statkův.
[2]) Lib. conf. rel. tab. II. 112, Paproc. o st. ryt. 281.

Toužetín.

a uchýlila se na Toužetín.[1]) Možno, že již tehda Jaroslav Toužetín ve své moci držel, jisto jest, že se r. 1434 psal seděním na Toužetíně.[2]) Avšak teprve r. 1443 dal klášter Jaroslavovi a synu jeho Janovi jistotu, že mu postupuje tvrz Toužetín, dvůr s trojím poplužím a ves celou, poněvadž byl Jaroslav slíbil klášteru jiným způsobem se odměniti, k čemuž však teprve r. 1465 donucen byl, jak již vypravováno v dějinách Žirotína.[3]) Avšak okolo r. 1455 prodal Jaroslav Toužetín, což způsobilo odpor Zbyňka Zajíce z Hazemburka a o tom také souzeno na soudě zemském.[4])

Toužetín koupil tehda od Jaroslava *Jindřich Míčan z Klinšteina*, jemuž zůstal Toužetín hlavním sídlem až do r. 1478, kdež také koupil Pátek. Zemřev kdysi před rokem 1480 zůstavil tři syny *Jana*, *Jindřicha* a *Čeňka*, od nichž tuším Toužetín zastaven, poněvadž se r. 1489 *Jindřich z Vřesovic* jako jeho pán připomíná.[5]) Roku 1515 držel Toužetín *Jan Míčan z Klinšteina*, který před rokem 1519 zemřel. K dědictví po něm táhly se sestry jeho Johanka a Krystyna, kteréž se pak rozdělily tak, že onano držela Chlumčany, tato Toužetín.[6]) Ale nedlouho potom Toužetín prodán. Koupil jej okolo roku 1523 *Vácslav Haugvic z Biskupic*, jenž byl hejtmanem nejvyšším nad zámky královskými,[7]) ale již r. 1529 vládl tu *Vácslav Pětipeský z Chyš a z Egrberka*.[8])

Studánka v Peruci.

Když tento okolo r. 1538 zemřel, uvázala se v Toužetín Mandaléna z Klinšteina, a ujala nejen nábytky nýbrž i obilí v stozích, dobytky a množství chmele, což nebožtík po mnohá léta tu shromáždil a na splacení dluhů choval. Ale brzo potom vyvedena z držení Žirotína skrze *Jindřicha*, bratra Vácslavova, a ten prodal Toužetín roku 1539 *Jaroslavovi Sekerkovi z Sedčic*.[9]) Tento měl za těch několika málo let, co Toužetín držel, pořád soudy. Asi r. 1543, když Jaroslav s otcem svým v zemi nebyl, ujev před morem, přišel rozkaz od berníkův krajských k Benešovi z Sendražic, aby se uvázal pro berně zadrželé v Toužetín. Tedy šel Beneš s manželkou svou Otilií z Sulevic na Toužetín, kázal otevříti pokoj zavřitý, v němž Sekerka měl svého jestřába, vzal ze všech vozníkův „nejlepší kůň,“ ze sklepů sýry, máslo, jablka v pytlích a zavezl to vše na Donyni. Pak

[1]) DD 33, str. 319. [2]) Arch. Třeboň. Tak i r. 1442. (DD 61. str. 403.) [3]) Arch. gub. a svatovácslavský. [4]) Arch. č. III. 318. [5]) Arch. gub. DD 62, str. 133. [6]) Reg. 2. J k. A 14, 1 b. F k. B 4. [7]) Kn. grunt. Rakovnické. [8]) Arch. mus. [9]) Reg. obesl. 1538. C 3, DZ. 45 F 11.

si kázal z lesů voziti dříví, z Kystry a z lesů sena svážel, též i krávu ze dvora Toužetínského vyhnal, aby se z těchto věcí berně zaplatily. Ale Sekerka se s ním soudil, jako by ty věci byl pro sebe vybral, též jej vinil, že mu z toho pokoje vzal „jestřáb,“ ač svědci dokazovali, že ten jestřáb byl hladem umořen.[1])

Roku 1544 prodal Jaroslav tvrz Toužetín *Jeronymovi Šlikovi* z *Holíče*, který jen čtyři léta v jejím držení zůstával; neboť r. 1548 prodána jest zase *Elišce* z *Krajku*, manželce Jana z Valdšteina a na Točníku.[2]) Vláda této trvala jen do r. 1555, kdež Toužetín prodán *Janovi* z *Sovince a* z *Doubravice*, a opět počaly soudy.[3]) Janovi i lidem jeho zapověděny grunty Citolibské; když pak Pavel Cákl, šafář na Toužetíně, po zápovědi tudíž chodil, pohnán jest Jan z pychu, aby pokutu 10 kop zaplatil. Z téže pokuty zase Jan poháněl Jiříka Kunše z Lukovec. I se služebníky svými nedočkal se Jan spokojenosti. Jan Sokolovský z Sokolova jsa v službách u něho, jej z příbytku jeho na Novém městě Pražském pobízel, jestli že jest dobrý, aby se s ním bil a k němu ven vyšel; a potom ještě pravil k Janovi, že jest u lepších sloužil, než jest on Jan.[4]) Roku 1569 jeda mimo ves Hříškov a uhlédav na poli Jana Koudele, poddaného panství Žirotínského, an se ve pšenici své ohleduje toulá, k němu do pšenice na koni přijel, a jej člověka nemocného, hluchého, v letech velmi sešlého s koněm porazil, zbil a okrvavil.[5]) Jan měl manželku Veroniku Šlikovnu, jíž byl r. 1555 na Toužetíně věnoval; když pak ona pro sebe r. 1557 Chlumčany koupila, zapsal jí Jan (r. 1567) i Toužetín k dědičnému držení.[6])

Nepovědomým způsobem nabyl Toužetína poslední toho rodu *Jan* z *Šelmberka* a z *Kosti*, JMC. rada „jakožto jeden soudce zemský.“ Nemaje dědicův, zapsal Toužetín r. 1590 manželce své *Kateřině* z *Veitmile*[7]) a zemřel ok. r. 1598. Kateřina vdala se potom zase za *Petra* z *Libentálu*, chudého Němce, kterýž se byl předešle do Čech přistěhoval, a zapsala mu (r. 1606) před svou smrtí panství Toužetínské jež Petr ještě roku 1606 *Janovi Hruškovi* z *Března* prodal.[8]) Tento držel Toužetín k Peruci a zemřel roku 1610 zůstaviv syny *Adama*, *Jindřicha* a *Bedřicha*, kteří se pak, smluvivše se s mateří svou o její opatření, rozdělili.[9]) Bedřich ujal zámek Toužetín s dvorem, díly vsí Donyně a Smolnice, dvůr Březí a Novou ves. Přidav se r. 1618 k stavům povstalým, odsouzen jest za to třetího dílu svého jmění, kteréž potom hned zabráno. Toužetín prodán roku 1623 cizozemci *Adamovi hraběti* z *Herberstorfu*, cís. radě a komorníku.[10]) Když Adam zemřel, dovedla toho manželka jeho *Marie Salomena* hrabinka z *Herberstorfu* rozená z *Prejsinku*, že jí dědicové české statky odevzdali. Ty pak, totiž Toužetín s Bítozevsí, Semenkovicemi, Tatinnou a Líšany prodala *Pavlovi Michnovi* z *Vacínova* (r. 1630). Michnové spojili Toužetín s panstvím svým Postoloprtským, při němž i po r. 1669 zůstal, když se Postoloprty v držení hrabat z Sinzendorfu dostaly.[11]) Když pak panství toto r. 1692 prodáno bylo, jak již na počátku bylo pověděno, zůstal Toužetín od té doby v držení *knížecího rodu Švarcenberského.*

PERUC ZÁMEK.

Málokomu v národě Českém zůstala neznámou pověsť o Boženě, dceři Křesynově, kteráž prý z Peruce pocházela. Třebas nejapný byl výklad jména Peruce s touto pověstí spojený, poněvadž se nikde v staročeských pamětech rodiště její neudává, přece zdá se, že pověsť o ní živoucí v tomto kraji uvázla při místě, ježto skrze název svůj zdálo se ji vysvětlovati. Jméno Křesyna (ne-li tohoto, tedy jiného) zachovává též blízká Křesyně. Zámek zdejší, r. 1724 vystavěný a r. 1763 rozšířený a obnovený, jest stavení v pěkném slohu parukovém provedené. U zámku nachází se studánka, vkusnou a pěknou střechou pokrytá, které se říká Boženina studánka, a to proto, že od ní vychází potůček lesem tekoucí, u něhož Oldřich Boženu peroucí našel.[12])

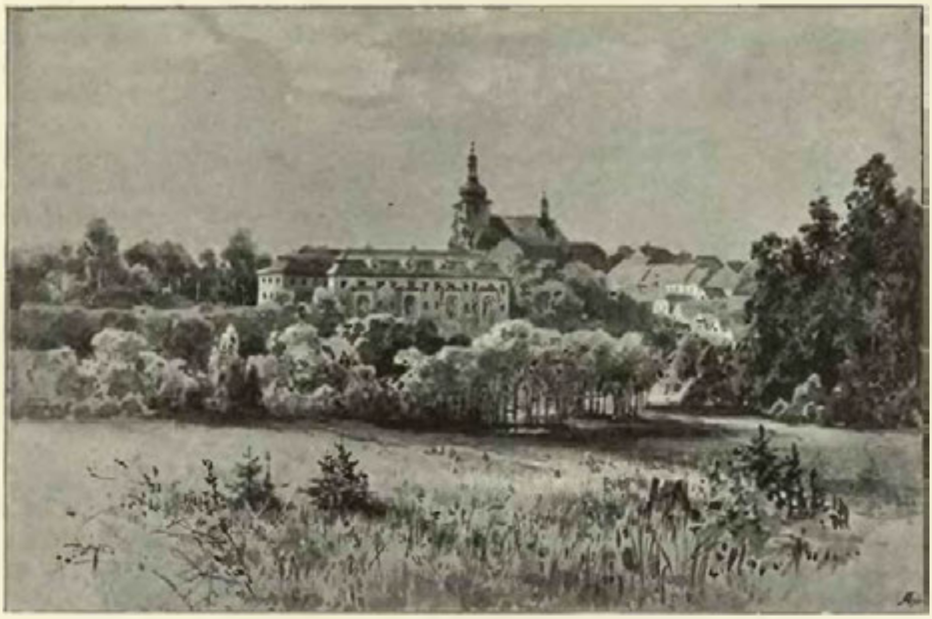
Na Peruci seděli, pokud víme, bratří *Mešek* (r. 1170—1188) a *Hroznata* řečený *Kadeřavý* z *Peruce* (r. 1179—1189). Zvláštní láskou oddáni jsouce k *rytířům řádu Melitenského*, darovali jim v l. 1186—1189 drahně vesnic u Litoměřic a Ústí nad Labem. Konečně jim zapsal Hroznata kromě Peruce a Vlačic všechno své jmění po smrti své a manželky své, začež dostal k užívání svému vsi Hlavno, Zdětín

---

[1]) Reg. 2 F k. G 7—10, Pam. arch. VIII. 346. [2]) DZ. 5. L 5, 8. L 25. [3]) DZ. 11. L 5. [4]) Reg. 17. F. k. G 6, L 12, M 12. [5]) Reg. 20. F. k. C 4. [6]) DZ. 12. B 16, 56. G 25, DZm. 233. C 10. [7]) DZ. 1084. G 29. [8]) DZ. 133. B 1, F 21, Dačického Pam. II. 102. [9]) DZ. 180. A 28, 185. K 21. [10]) Bílek, děje konf. [11]) DZ. 298. F. 3. [12]) Světozor VII. 147.

Zámek Perucký.

Peruc.

a Březnec.[1]) Peruc vymínil si proto, poněvadž jím jinakým způsobem naložiti mínil, a poněvadž Peruc aspoň z části r. 1273 v držení *kláštera Strahovského* nacházíme, dosti možná, že se mu již od Hroznaty darováním dostala.[2]) Ke konci téhož století dostala se Peruc koupením *Bořitovi*, synu Bořity z Radhoště, jenž se odtud z *Peruce* psal; roku 1297 seděl na soudu zemském.[3]) Potomci jeho nosili tři sekerky na štítě svém. Z rodu jich připomínají se *Jetřich* a *Bořita* ještě r. 1318 vedlé *Vojslava*, kterýž snad byl jiného rodu. Jetřich najal si roku 1319 od opata Strahovského část klášterskou v Peruci, totiž 17 lánův z nichž se uvolil dávati úrok, totiž hřivnu z lánu.[4])

Za císaře Karla žilo z toho rodu šest bratří: *Pešek* (1367), *Uněj* (Unislav 1363—1373), *Bořita* (1367), *Bohuše*, farář ve Vrbně, *Jindřich* (1367) a *Tas* (1360—1367). Ti všichni drželi pospolu Chlumčany, avšak v držení Peruce vyskytují se r. 1363 jen Bohuše, Uněj a Tas a Kačka, vdova Benešova z Prahy.[5]) Tas dostal od papeže rozřešení platné na smrtelném loži. Uněj koupil sestrou svou Bohunkou, vdanou z Neprobylic, nějaké dědiny v Telcích (1373). Zemřel před r. 1383, dědicův nezůstaviv, ale dědiny jeho v Telcích a v Kvílicích zůstaly rodu.[6]) Kateřina z Jedlčan, vdova po něm, darovala almužnu r. 1393 a 1396 do kostela Kbelského.[7])

Čí synem byl některý z následujících vladyk, není nám známo, kromě synův Pešíkových. Od r. 1382 vyskytují se bratří *Záviše*, *Rubín* a *Tas*, kteří dědili po Unějovi. Záviše ustanoven jest r. 1363 za faráře v Peruci, a měl r. 1382 ústrky s bratrem Tasem, které teprv r. 1386 urovnány. Záviše prodal díl svůj Tasovi, kterýž mu za to svobodnou pastvu, díl podací a jisté peníze vykázal.[8]) Rubín byl také knězem. Tas učinil r. 1389 nadání kostelu v Selmicích na záduší Unějovo a připomíná se do r. 1404, ale byl tuším již r. 1405 mrtev.[9]) Syn jeho *Jetřich* vyskytuje se od r. 1400 v rozličných jednáních soukromých.[10]) Pešíkovi synové z manželky Hynky byli *Vítek Šlechta* a *Jindřich Krásný*, kteří se oba v l. 1400—1413 připomínají, majíce svoje hlasy podací v Chlumčanech. Jindřich měl ústrky s Benešem, farářem Peruckým, kteréž r. 1411 urovnány tak, že farář dostal plat v Milé na záduší otce Pešíka a matky Hynky.[11]) S nimi sdíleli se o podací v Chlumčanech (1400—1411) *Bořita* a Markéta, o nichž více známo není. Také tam hlas svůj měl *Jindřich Loutka*. Od r. 1398 spatřujeme jej někdy v jednáních soukromých. Když pak okolo r. 1415 zemřel, táhl se na zboží jeho v Telcích *Bohuše* z *Peruce*, který, jak se zdá, byl druhým synem Tasovým.[12]) Od r. 1401 vyskytuje se Bohuše v rozmanitých bězích soukromých, oženil se pak s Markétou z Hořetic, s níž zplodil dceru Kateřinu, roku 1437 již plnoletou.; neboť tehda dědictví své mateřské

---

[1]) Viz Erbenova Regesta. Palacký klade tyto dva pod erb lekna, od čehož my se odchylujeme. [2]) Tomek Praha I. dod. 52. [3]) Arch. č. II. 332. [4]) Tab. vet. n. 103, 150, Emler Urb. 276 [5]) Lib. conf. [6]) DD. 13 f. 235, rel. tab. 443, arch. č. III 467. [7]) Lib. erect. IV. pag. 447, XII. f. 96. [8]) Lib. conf. et visit. acta jud. erect. XIII. a 388. [9]) Lib. erect. XII. 42, XIII. 124. [10]) Manuale arch. capit. Prag. arch. Drážďan. Vilém z Peruce obstavován r. 1386 v Lounech (Knihy Lounské). [11]) Lib. erect. VIII. 123, 165, arch. kapitul. [12]) Acta jud. DD. 15 f. 390.

v Nehasicích otci svému vydávala.[1]) Naposled se s ním r. 1443 setkáváme.[2]) Jak se zdá, byl *Tas z Peruce*, který prodal r. 1474 Žirotín a před r. 1511 seděl na Valdece, synem Bohušovým a bezpochyby ten, kterýž Peruc prodal. Po vymírání Peruckých po r. 1411 totiž Bohuše dosáhl celé Peruce, i nebylo pak kromě Tasa jiného z toho celého rodu nežli Vácslav z Peruce († r. 1458) a synové jeho, kteří drželi statek Sluhy.[3]) Tasovi potomci pak strádali všelijak až do vymření (asi r. 1540).

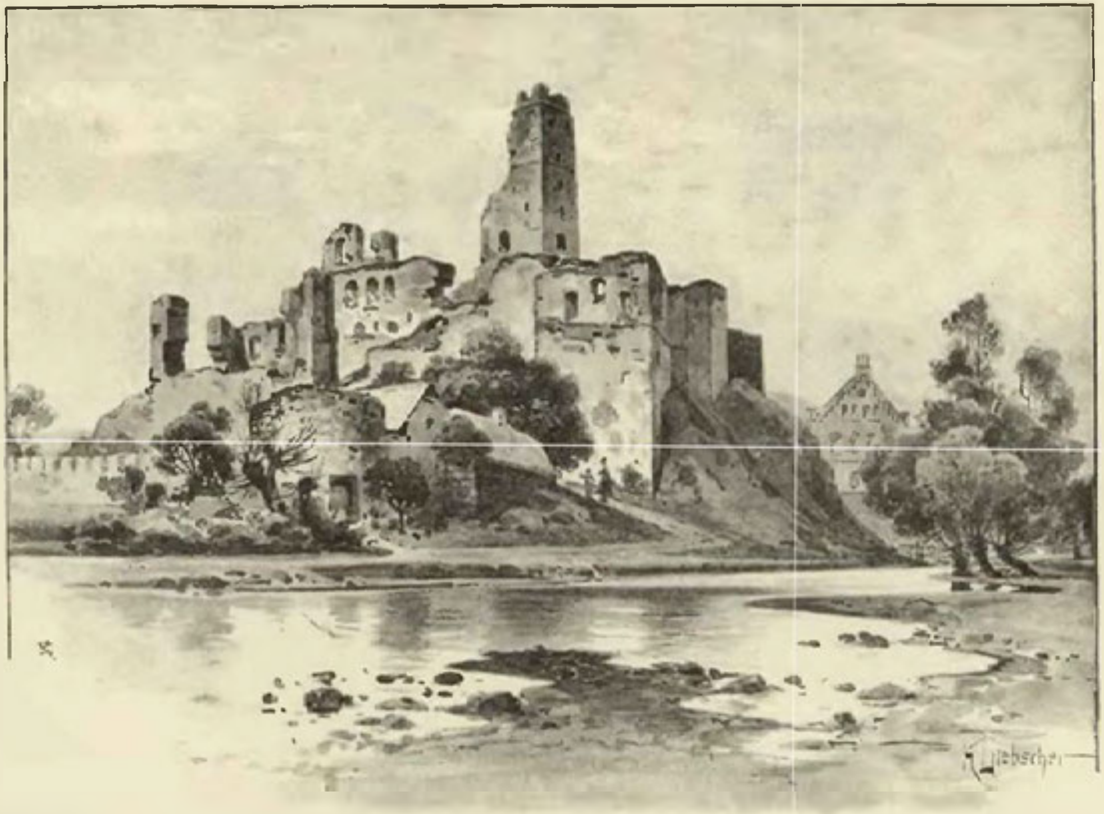
Kdo po Perucských Peruc převzal, není známo. Roku 1498 hospodařil tu *Zikmund Pětipeský z Krásného dvoru* s manželkou svou Alžbětou z Valečova.[4]) Když pak po r. 1513 zemřel, následoval napřed syn jeho *Hynek* aneb *Jindřich* (1523), ale asi r. 1532 po bezdětné smrti Jindřichově ujal statek tento bratr jeho *Vácslav*,[5]) a ten prodal tvrz, dvůr a ves Peruc a díl vsi Milého Elišce z Krajku, poručnici sirotkův někdy *Jiřího z Lobkovic*.[6]) Přes půl století zůstala Peruc v držení rodu Lobkovského. Napřed ujal Peruc Jiříkův syn *Jindřich*, jenž byl ženat poprvé s Lidmilou z Donína († 1561), po druhé s Annou Kurcpachovnou z Trachemburka; této na Peruci tvrzi 2500 k. g. věnoval. Roku 1574 přikoupil Belichov, Žichovec a Pochvalovec.[7]) Syn jeho *Bedřich* prodal tyto vesnice zase a vypravil se r. 1594 do Uher. Tu zemřel dne 17. listopadu, tělo jeho pak do Čech přivezeno a v kostele Perucském, kdež mu postaven skvostný na ty časy náhrobek, pohřbeno.[8]) Vdova *Anna Marie ze Švamberka* majíc statek n. manželův deskami zemskými zapsaný, prodala r. 1597 zámek Peruc s dvorem popl., ves s podacím, vinicí, chmelnicí, s popravou pořádnou výsadní *Janovi Hruškovi z Března* na Brodci a Selmicích.[9]) Statky tyto s Toužetínem držel Jan až do své smrti asi roku 1610. Pak synové jeho *Adam Jindřich* a *Jiří Bedřich* nežli se ještě rozdělili, prodali r. 1611 zámek Peruc s příslušenstvím *Alžbětě Zapské z Šlivic*.[10]) Tato přečkavši bouře potom následující, odevzdala Peruc týmž způsobem *Elišce Volfomíně Žďárské* roz. *Berkovně z Dubé*. Eliška držela také Telce, jež zapsala r. 1633 druhému manželu svému Michálovi Hysrlovi z Chodův, ale jen do života jeho.[11]) Když tedy oba zemřeli, dostaly se statky oba *Františce Eusebii Hysrlové*, kteráž vdána byla za *Karla Leopolda hr. Carreto z Millesimo*. Porodivši manželu svému několik dětí, zemřela r. 1669. Ovdovělý pán spravoval krátký čas statky, ale pak se odhodlal k prodeji. Tedy prodány r. 1673 statky Peruc, Telce a Černochov, kdež před tím také nějaké sídlo vyzdviženo, *Janovi Jetřichovi* svob. p. z *Ledeburu*.[12]) V držení potomkův jeho, kteří zámek zdejší, již sešlý, v nynější způsobě obnovili, zůstala Peruc až do r. 1798, kdežto skrze *Kašpara z Ledeburu* prodána knížeti *Jozefovi Vchynskému ze Vchynic*. Za Vchynských přikoupen jest statek Slavětínský. Roku 1814 koupil Peruc *Frant. Antonín* hrabě z *Thunu* a *Hohenšteina*, jehož potomstvu týž statek i s přikoupenými r. 1817 Vrbičany posud náleží.

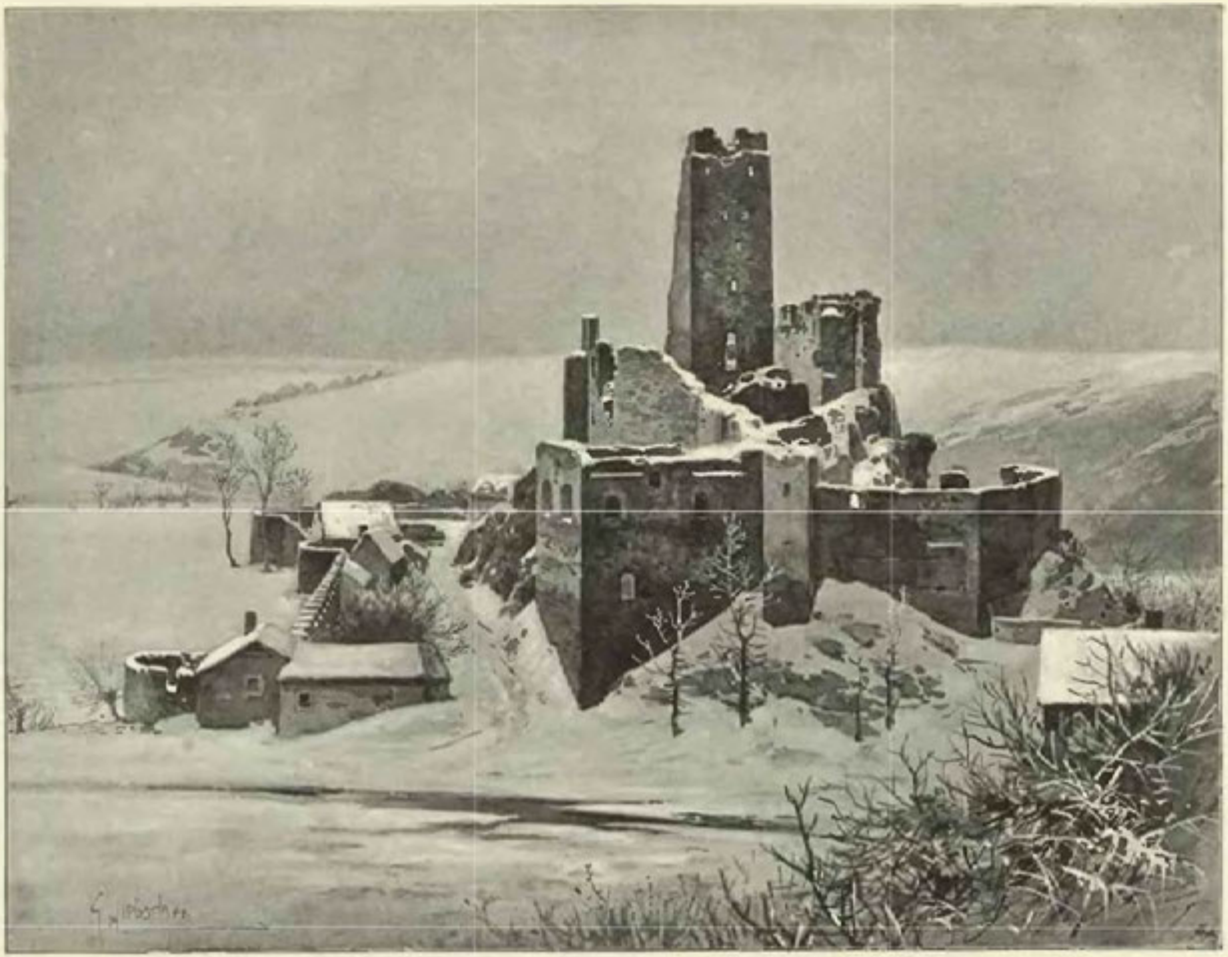
[1]) Arch. Drážďan. DD. 15 f. 307, 61 str. 397, Paprocký o st. pan. str. 83, rel. tab. II. 72. [2]) Arch. Drážďan. a Lounský. [3]) DD. 21, str. 212, rel. tab. II. 329. [4]) Arch. č. V. 570, VI. 318. Knihy Lounské. [5]) Reg. 1 b F. k. C 24, K 20, 6 F. k. C 12. [6]) DZ. 4. F 5. [7]) DZ. 17. M 10, 18. E 21. [8]) DZ. 67. O 16. [9]) DZ. 171. P 9. [10]) DZ. 188. M 15. [11]) DZ. 142 K 24, 255. C 4. [12]) DZ. 114. M 18, 392. M 13.

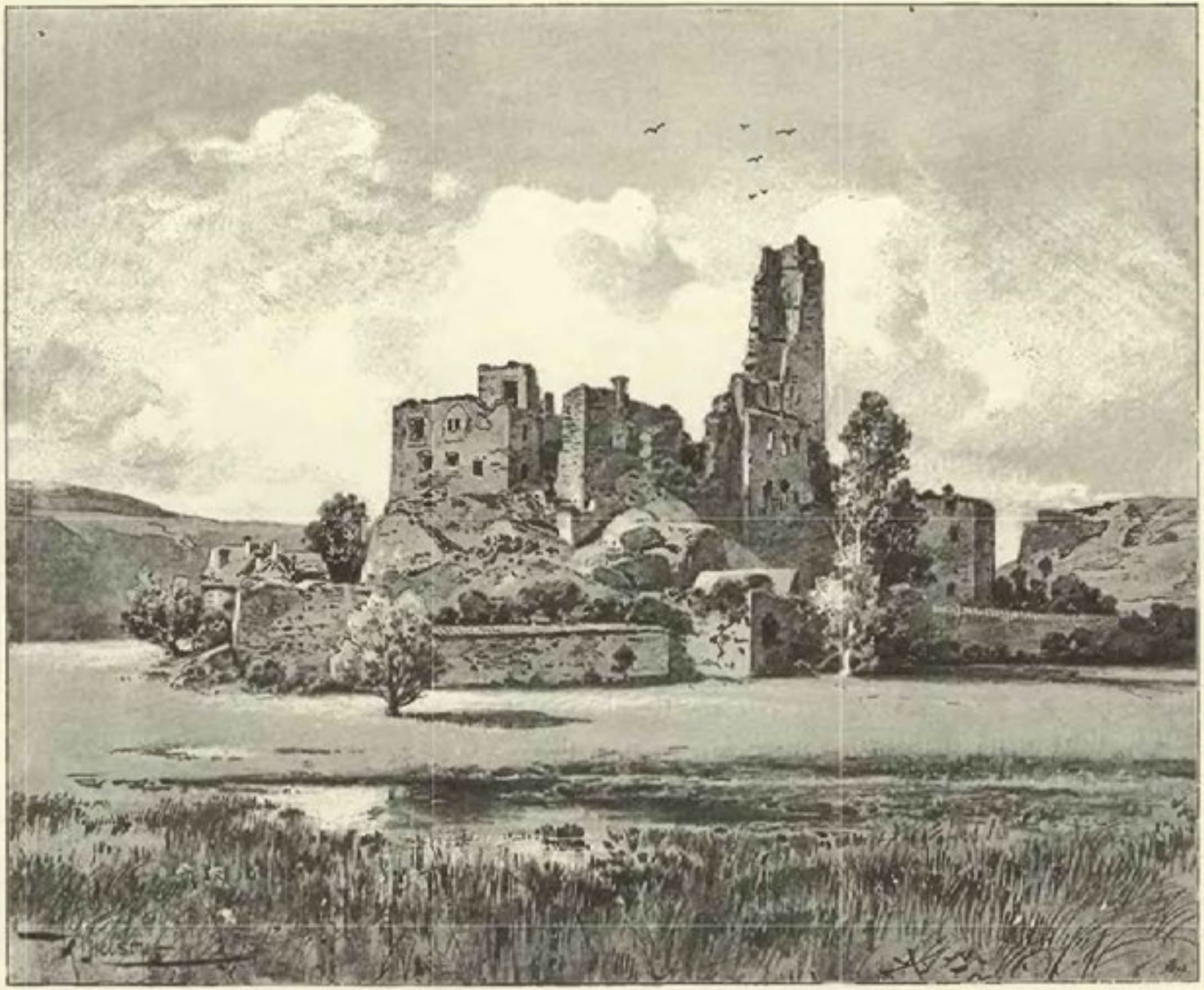
Studánka v Peruci

Okoř od jižní strany.

Okoř od východní strany.

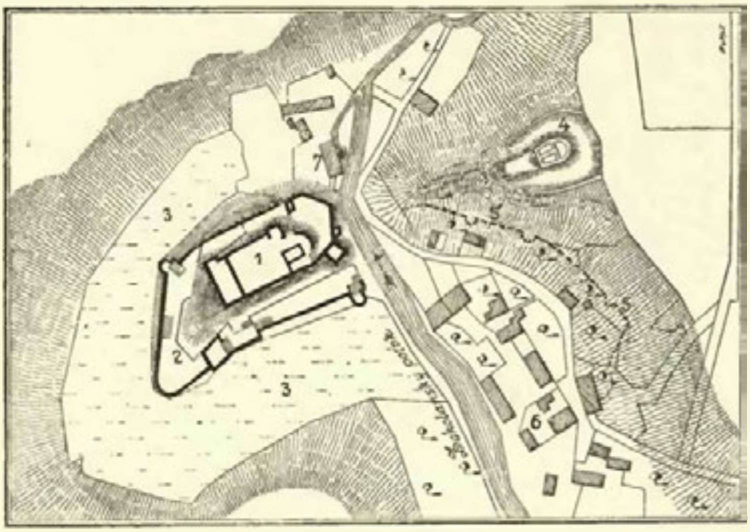

Okoř

OKOŘ HRAD.

Nedaleko Tuchoměřic leží v údolí potoka Zákolanského ves Okoř se zříceninami památného hradu Okoře, jež ač na návrší položené, přece stráněmi po obou stranách potoka tak jsou zakryty, že se přicházejícímu objevují teprve, když má k nim se stráni sejíti. Při samém hradišti zúžuje se údolí potoka velice. Na pravém jeho břehu jest stráň Bašta (řečená u lidu „na šancích"), která k potoku postupuje tak blízko, že zbývá místo jen pro vozovou cestu. Na levém břehu potoka hned od něho zdvihá se skalnatá stráň, na níž se vypínají trosky hradu. Nezdá se, že by tak bývalo od pradávných dob, totiž že potok se od pradávna brával týmž korytem, kterým nyní teče. K tomu nás vede povaha a okolí hradiště. Toto táhnouc se k jihozápadu v podobě čtverhranu nepravidelného, objato jest na všech stranách dolinou, a ta jest bezpochyby starodávné řečiště potoka Zákolanského. Zdá se tudíž, že před založením hradu prolomeno a probráno sedlo, kteréž hradiště s Baštou spojovalo, a potoku vykázán nový směr, tak, aby sloužil i mlýnu, pod hradem samým založenému. Po probrání sedla docíleno toho, že bylo hradiště na východní straně nepřístupným, údolí bývalého potoka hradiště obtékajícího proměněno v rybník, a dosažen tím dvojí užitek, předně ryby a za druhé nepřístupnost. Nyní jest rybník vypuštěn a dno jeho jest proměněno v dobré louky.

Okořský hrad byl rozdělen na horní a dolní. Onen jest starší, tento novější; avšak i na horním hradě mnoho přestavováno. Dolní hrad objímá hrad na třech stranách. Přijde-li se ke hradu po pěšině, kudy se k němu chodívá, jest v levo *bašta*, řečená *lázeň*, s chaloupkou přistavenou. Uvnitř měla bašta podlahu a pod ní úzké okénko. Nad podlahou bylo několik oken. Že tu lázeň bývala, jest k víře podobno. Chaloupka je nově přistavena. V pravo od chaloupky byla v jednoduché zdi *brána*, nedaleko od potoka, který prý byl za starých dob větší, nežli jest nyní, tak že voda skorem brány dosahovala. Brána jest úplně zbořena. Podlé pověsti pochází z ní klenák s vytesaným číslem 1494, který se nachází na dveřích k mlýnu. Ač byla brána jednoduchá, přece chráněna byla dobře od severní strany čtverhranným věžovatým stavením, jež slove u lidu *refektář*, jako upomínka na bývalou vládu jezovitů. Za branou nachází se v znamenité výšce branka k tomuto stavení, které nepochází z původního hradu, ač jest z téhož kamene postaveno, jako všechny ostatní části. Branka je do polokruhu sklenuta a mohutnými veníři opatřena. Nejvýše v tom stavení na tu stranu k bráně spatřují se tři okna: tu asi byl refektář, v němž se

Vysvětlení opevnění Okoře.
1. Horní, 2. dolní hrad Okořský, 3. bývalý rybník, 4. příkop okolo bašty, 5. místa bývalých hradeb podlé udání Kotmelova, 6. bývalý dvůr poplužný, 7. mlýn.

jezovité bavívali, když na Okoři pobývali. Uvnitř spatřujeme stavení holé, z části do skály stavené, jež se zdí na oddělení rozděluje. Dole byly komory, nad nimi podlaha a okna na všecky strany a nad tím byla druhá podlaha s podkrovními světnicemi. Ve zdech, na nichž z části omítka zůstala, nachází se drahně kusů cihel.

Jdouc za bránu táhne se hradba opatřená střílnami, na níž bývalo cimbuří. Parkán podlé hradby rozdělen jest na zahrádky chatrnými zídkami ohraničené a na levé straně cesty se táhnoucí. Kromě nich je tu několik chaloupek a v pravo od cesty vysoké skály se zbytky hradu. Jedno oddělení v levo vykládá se za bývalý pivovár. Naproti tomu pivováru přes cestu, která se tu zatáčí za horní hrad, hrabaly prý r. 1817 děti a přišly na rakev, v níž ještě byla hlava. Za tou zatáčkou k západu jest ve venkovské hradbě bašta, prý bývalá *pekárna*, o níž se dí ve starém urbáři, že stála pod zámkem. Za samou pekárnou byla mezi venkovskou hradbou a strmými skalami horního hradu *branka* v jednoduché zdi, kterouž prý strhl majetník pekárny r. 1824. Odtud se jde pořád rovně mezi hradbou a horním hradem. V pravo na skalách zří se stavení a na zdi obořený prevít, dále stavení, v nichž oken nemnoho, a ta teprve ve znamenité výšce. Dobře tu prováděno pravidlo, aby vnikající nepřátelé ukazovali pravý bok nekrytý štítem a aby se jim skrze nízko položená okna nedala příležitosť škoditi V levo u cesty všude hradba, i viděti do bývalého rybníka, z něhož jest nyní tučná louka. Dříve se tu ještě drživala voda, ale za posledních let louka zaschla. Asi uprostřed této cesty (po severním úpatí hradu) jest šíje k velikým sklepům ve skále vylámaným a nyní zazděným.

Na konci této cesty zase je *(třetí) brána*, před níž býval příkop, ale ten jest na ten čas zasypán. Brána zbůhdarma byla zbořena, neboť nikomu nepřekážela; zůstal z ní jen kus s patníkem a částí obruby. Skrze průjezd, nyní docela zasutý (a proto se brána obchází), přicházelo se na *parkán* znamenitě povýšený nad stranou první, od níž k němu jdouce volně stoupáme. Spatřujeme tu na tom parkáně na severní straně hradby venkovské, naproti na druhé straně horní hrad, k západu bránu, kterouž jsme měli přijíti. Nejzajímavější předměty (kromě horního hradu) spatřujeme na východní straně téhož parkánu. Předně je tu stavení nepravidelných základův, asi v 16. věku postavené, pod nímž jest sklep. Zde bydleli do nedávna lidé. Vedlé toho jest čtverhranná věž ven povydaná, v níž byla *studně* (podlé starého urbáře hluboká). Dole u mlýna jest viděti díru ve skále, kterou se voda do studně nadháněla asi týmž způsobem, jako se děje na Karlšteině posud. Rovně se zemí (parkánu) byly trámy a na nich podlaha a stroj pro okov. Nad tím ve výšce jest střílna, na důkaz, že vížka tato byla také pro obranu. Hned vedlé toho jest stavení již popsané a od lidu refektář zvané, z něhož sem do hradu v 16. věku udělány byly schody, z nichž zbyl kus šíje; sice za starších dob tak nebylo.

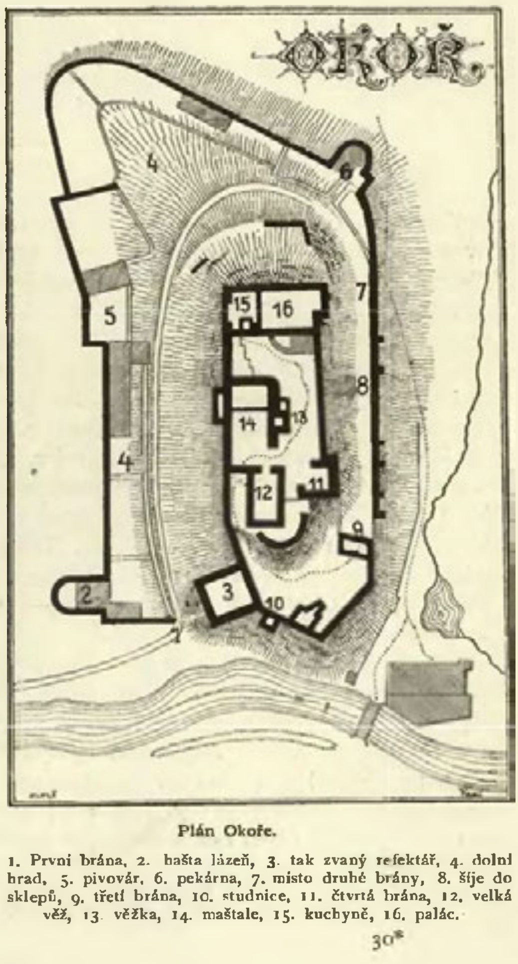
Jde-li se k *hornímu hradu* po pěšině velmi příkré přímo k věži, jest po pravé ruce polookrouhlá *bašta*, kteréž říkají *na krchůvku*. Nějaký člověk tu našel asi před 30 lety čtyři střely, z nichž každá měla asi čtvrť staré libry. Jižně od věže bylo nějaké stavení, jak viděti ze zbytku klenuti, aneb snad průjezd. Před časy našli ve štítu tohoto stavení střelu s kusem šipiště, váznoucí ve zdi. *Velká věž* tu stojící jest stavení čtverhranné, zvenčí jednoduché, uvnitř však tak složené zvláštním způsobem, že překvapí. Po kolik set let vypínala se mohutně a velebně k nebesům, ale na ten čas jest svou sešlostí zhanobena; neb západní její část jest sesutá, k čemuž snad i nesvědomité podkopávání přispívalo. Uvnitř byla věž k východní straně hranatá o několika úhlech, poněvadž se tu nacházela *kaple*. Pokud shledati lze, obrácena byla k východu a měla dvě okna, na východní a na jižní stranu. Okna ta prvotně byla ve

slohu 14. věku ozdobně vypracována, ale jezovité, kteří kapli i jinými přílepky zhanobili, dali je do okrouhla sklenouti, aby souhlasila se vkusem 17. století. Kromě těch jsou tu tři slepá okna, ozdobně z bledé opuky spracovaná, ale jezovité dali ozdoby všechny otlouci a pak bílou omítkou obmrštiti, tak že jen nepatrné zbytky bývalé krásy viděti. Nad kaplí byla podlaha dosti vysoko, kterou tuším jezovité snížili a stropem tenkým nahradili. Nad podlahou byla komora velká se střílnami, pokud lze spatřiti, na všechny strany. Nad tím přestává část hranatá a jest věž čistě čtverhranná. Byly tu nad sebou troje podlahy, z nichž kusy trámův ano i celý trám zbyly.

Pod věží k rohu jihozápadnímu jest stavení dlouhé, v němž ze spoda byly *konice*, a nad tím dvoje světnice nad sebou, bezpochyby pro marštaléře a koňské nádobí. Úpravu svou dostalo v 16. věku a uděláno tu hodně oken a velká okna proti pravidlům středověkým ven obrácená, ač i to by nebylo škodilo, protože jsou ve znamenité výšce. Zvláštní jest na jižní straně výklenek ve zdi, sanktuáři se podobající; podoba jeho jest obdélník s trojhranem na kratší stranu nasazeným. Severní strana tohoto stavení jest velmi stará, majíc ve venkovské zdi jen málo oken a ta v 16. století upravena, a to jen v nejvyšší části. Konec jeho východní pod věží skládal se z několika sklepů nad sebou, z nichžční ve vzduchu kusy klenutí. Mezi obojím oddělením jest *vížka* čtverhranná ke zdi přistavena, ve které byly dole světnička, nad ní sklípek a nad tím ještě jedno klenutí. Pod tou světničkou od severu jest vchod do malého sklípku. *Palác* hradu jest na západním konci. Hrad totiž založen byl skoro do čtverhranu obdélníku, a celou kratší stranu zabírá palác. Zvenčí ještě ukazuje rýsování, kterým jej ozdobili v 16. věku; na starší dobu ukazují krákorce a pěkně tesané okno, avšak již rozpraskané. Třetinu toho stavení zabírá bývalá *kuchyně*. Z části ještě viděti, jak bývaly světnice. Světnicím při zemi, kteréž všechny jsou klenuté, říká lid volmitář (t. j. dormitář). Konečně zmíniti se musíme o *čtvrté bráně*, stojící severně od věže a vysoko nad parkánem. Zbyl z ní průjezd s tmavým žalářem. Tím vyčerpány jsou památnosti vlastního hradu; potřeba se ještě zmíniti o památkách v nejbližším okolí, které se k němu vztahují.

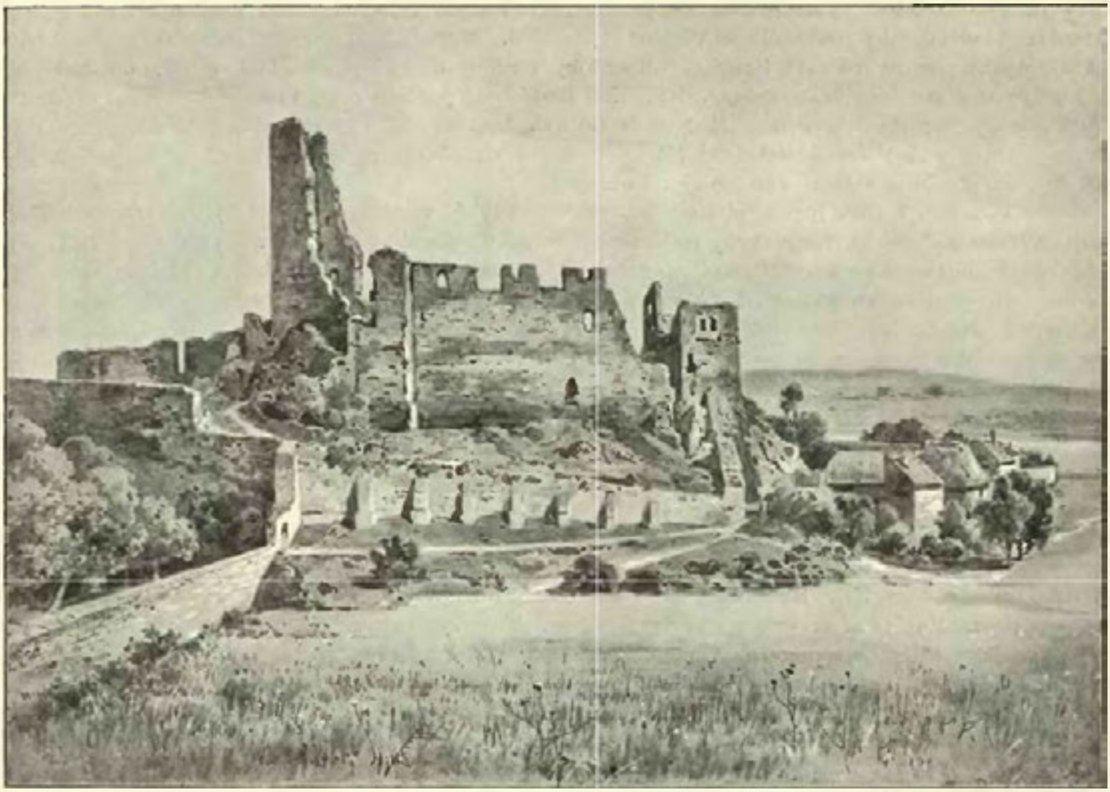
Přes potok jest stráň, která před hradem v nos vybíhá, a jak jsme pravili, při založení hradu prolomena byla. Temeno této stráně, jíž se říká na šancích, má s Okořem stejnou výšku, tak že nepřítel, který se tu zakopal, snadno mohl do hradu stříleti. Aby se tak nestalo, vystavěna tu bašta a obehnána hlubokým příkopem asi té šířky, jako obyčejně u hradův bývají. Bašta jest podoby podkovité, a pokud lze ze zdí základních, rumem zasypaných souditi, měla tři oddělení, jedno polookrouhlé a dvě čtverhranná. Na jejím povrchu rostou nyní dvě lípy, roku 1854 zasazené. Podlé udání Joz. Kotmela, bývalého kováře v Okoři, nad 70 let starého, šla pod touto baštou v stráni hradba, jsouc sesílena čtyřmi polookrouhlými malými baštami, které k údolí potoka obráceny byly. Některé z nich byly větší, některé menší. Byla v nich zeď sáhová na vápno stavěná, a za ní zase zeď sáhová na hlínu. Hradba se končila u bývalého dvoru poplužného, který jest nyní rozprodán.

Hrad Okořský nepovstal před 14. stoletím. Neb není pochyby, že by o něm byly třeba chudé zmínky, kdyby byl již v 13. věku stál, a že by se byl zajisté nějaký rod po něm jmenoval. Ač výslovně nikde není řečeno, přece můžeme zakladatele jeho jmenovati. *František* čili *Frána Rokycanský* byl r. 1353 konšelem Starého města Pražského. Roku 1356 však vzal odpuštění od města se vším statkem movitým i nemovitým a r. 1359 prodal také dům, který měl na rynku Staroměstském. To je také doba, kde se hrad Okoř poprvé vyskytuje, ač si jej nesmíme představovati v těch rozměrech, jak jej dnes spatřujeme. Roku 1359 koupil

Plán Okoře.

1. První brána, 2. bašta lázeň, 3. tak zvaný refektář, 4. dolní hrad, 5. pivovár, 6. pekárna, 7. místo druhé brány, 8. šíje do sklepů, 9. třetí brána, 10. studnice, 11. čtvrtá brána, 12. velká věž, 13. věžka, 14. maštale, 15. kuchyně, 16. palác.

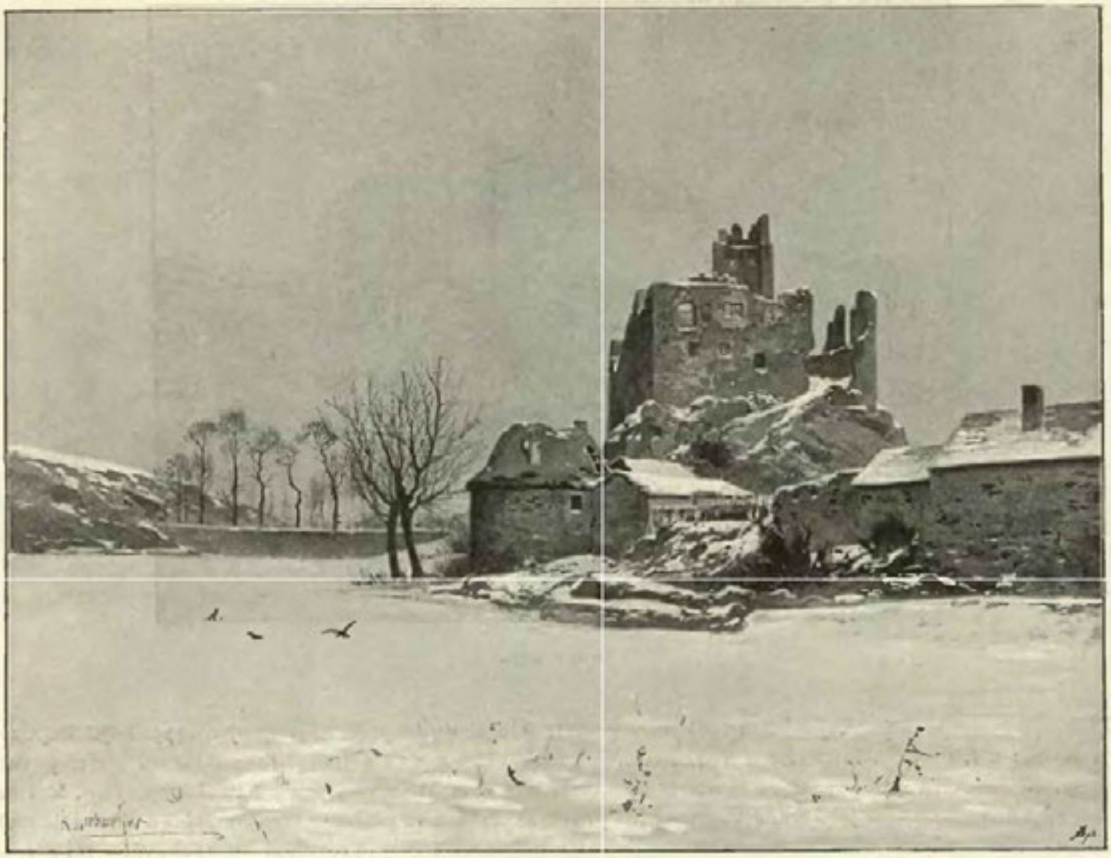

Okoř od severní strany.

František Rokycanský z Okoře plat v Holíšovicích, a to jest první zápis, v němž se Okoř připomíná.[1]) Stav se odepsáním od města vladykou, nazýván jest od té doby statečným Františkem z Okoře. Velkou náklonnosť měl ke klášteru panenskému u sv. Ducha, který byl založil (1346) otec jeho Mikuláš. Daroval mu roku 1362 plat v Libochovicích a roku 1363 plat v Holíšovicích před tím koupený. Konečně daroval témuž klášteru r. 1379 s přivolením manželky své Markéty a Jana syna svého mladšího dědictví v Otvojicích.[2]) Statků pozemských mu přibývalo, neb nacházíme jej od r. 1368 v držení Čelakovic, pak i Buštěvsi a konečně Třebotova. Na Okoři měl purkrabě r. 1377—1380 Jindřicha Zubáka, který i záležitosti Čelakovic řídil.[3]) Zemřel tuším r. 1380. Syny měl dva; oba slouli Janové a rozeznávali se jen stářím.[4]) *Jan mladší,* kterýž se poprvé r. 1379 připomíná, seděl s mateří svou na Čelakovicích, maje je za svůj díl otcovský. *Jan starší* držel po otci Okoř s Buštěvsí, ale tuto brzo potom prodal.[5]) Na klášter u sv. Ducha zapomněl, za to prodal r. 1388 nějaké dědiny klášteru Ročovskému.[6]) Naposled se připomíná r. 1391 jako patron oltáře sv. Elišky v kostele u sv. Ducha. Z toho lze souditi, že Jan Okoř prodal a na menším statku se usadil. Jeden Jan, syn Františka Rokycanského, držel ještě r. 1434 statek Břevský. Jana Okořského z Dětenic (1404—1410) a bratra jeho Viléma (1410—1424) pokládáme za syny jednoho Jana.

Že Okoř po r. 1391 prodán, jest jisto, ale komu se dostal, není nám známo. Nacházíme jej později v držení *Mikuláše z Prahy,* ale pokud víme, teprve od r. 1414. Znamenitý tento muž, jehož erbem byl ptačí krk s hlavou prostřelený, byl písařem urbury královské na Horách Kutných r. 1400, když se oženil s Voršilou, vdovou Augustina, apatykáře, odkudž se mu i říkávalo Mikuláš Augustinův.[7]) Byv pak (r. 1403—1404) podkomořím, vstoupil mezi rady královské a pomáhal králi také v některých jeho závadách. Tak na př. půjčiv (r. 1405) 2263 kop, obdržel zápis na ungelt a cla v několika městech na 8 let. Účasten jsa všech rad o důležitých věcech při dvoře, hlavně k tomu se přičiňoval, aby národ

[1]) Arch. c. k. dvorský, Tomek, Děje Prahy II. 452. [2]) Arch. bibl. Praž. [3]) Nejstarší kniha Čelakovská. [4]) Tamže. Markéta byla r. 1392 mrtva. [5]) Lib. erect. XIII. a. 17. [6]) Rel. tab. I. 575. [7]) Tomek, Děje Prahy II. 482.

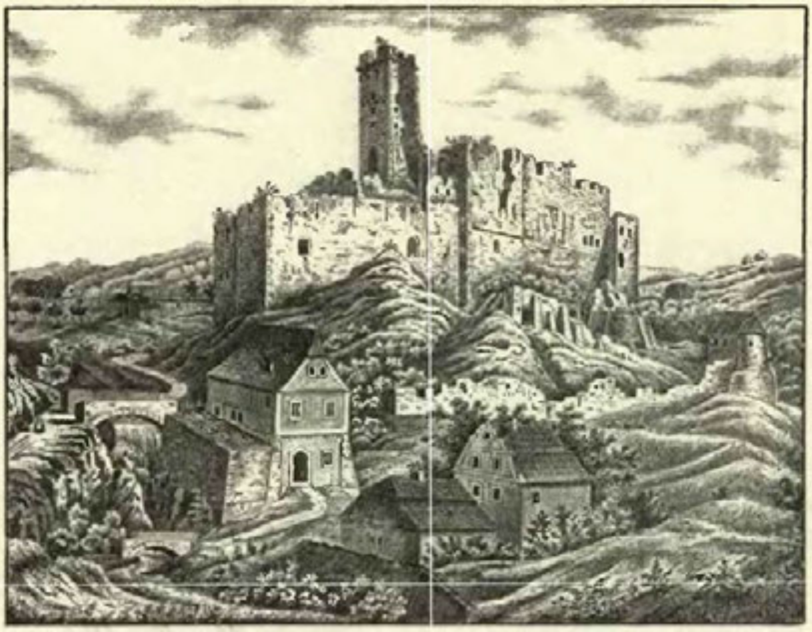

Okoř od jihozápadní strany.

český měl na universitě tři hlasy, ačkoliv potřeby svoje sám nepsával česky, nýbrž německy. Asi r. 1409 obdržel úřad nejv. písaře, také mu asi tehda zastaveno panství Vožické, kteréž prodav, koupil hrad Egrberk, podlé něhož se v l. 1411—1412 nazýval. Ale i ten prodav, koupil Okoř (1412 neb 1413), a psal se odtud až do smrti z Okoře. V okolí téhož hradu patřily mu také Středokluky, které však prodal r. 1415, koupiv rok před tím tvrz Svádov u Ústí nad Labem.[1]) Zemřel r. 1416.[2]) Syn jeho Jan oddělil se od otce; jak se zdá, pocházel z manželství před Voršilou, a nebyl tedy účastným dědictví, kterého Mikuláš s ní nabyl. Dostav peníze dobrodružil ve Francii, kdež se mu narodil r. 1436 syn Michal, kterýž, tuším, zase do Čech se vrátil.[3]) Z dcer Mikulášových, které slouly Barbora, Kateřina a Dorota, nejdéle žila Dorota, držíc po otci Svádov (1448), jenž se pak dostal tetce její Kláře, dceři Ortlína, zlatníka.

Okoř dostal po Mikuláši přítel jeho *Jindřich Lefl z Lažan* se synem svým Janem Bechynkou; ti pak prodali hrad Okoř r. 1416 *Ludvíkovi, apatykáři z Prahy*, jenž se r. 1418 v držení jeho a některých vesnic okolních připomíná.[4]) Obyčejně mu v Praze říkali Lojsa. Dědičným držitelem Lojsa a potomci jeho zůstali, ale skrze tehdejší skutky válečné brzo z držení Okoře vyvedeni. Lojsa stál již za Václava IV. proti straně pod obojí. Když tedy roku 1421 na jaře vojsko Pražské a Táborské z výpravy do kraje Žateckého se vracelo, dobyli Okoře[5]) a dali jej v moc *Václavovi Cardovi z Petrovic.* Tento se poprvé nazývá seděním na Okoři r. 1426, kdež koupil hrad Úštěk. Vrchní právo nad Okořem zůstalo sice Staroměstským, ale Carda se nazývá pánem jeho až do konce válek husitských.[6]) Jisto jest, že ujal potom Okoř *Jan,* syn někdy Lojsův. Tento ženat byl s jakousi Dorotou, kteráž mu darovala dcery Elišku a Voršilu. Po jeho smrti (před r. 1445) vdala se Dorota za *Bořivoje mladšího z Lochovic,* jemuž r. 1452 i ona i dcery její všechna práva svá odevzdaly.[7]) Za to postoupil Bořivoj Dorotě († roku 1453) dvacet kop úroků na

[1]) Arch. c. k. dvorský, Plzenský, libri erect. a j., kromě již řečeného Tomkova spisu. [2]) Kniha Pražská, 31. (DZ.) f. 93. [3]) Paprocký o st. pan. 335. [4]) Paproc. o st. pan. 245. Tomek II. 482. [5]) Tomek, D. Pr. IV. 37, 134, 445. [6]) DD. 3 str. 175, lib. III. Vet. urb. Prag. 154. [7]) Liber contr. 1437—1456 f. 122, 160, 216. (Arch. m. Praž.)

Okoř r. 1850.

Okoři, jenž se později M. Janovi z Rokycan dostal. Od té doby psal se Bořivoj r. 1453, když kupoval vsi Klínec a Líštnici, z Lochovic a z Okoře. Nežli však vešel v plné držení Okoře, bylo mu podstupovati soudy. Nějaká práva (snad peníze zapsané) na Okoři měl Petr Rohovec, soused Pražský a syn n. Maříka Kačera, místopísaře. Po jeho smrti všecka jeho práva na městečku Sedlci a tvrzích Okoři a Přemyšlanech provolána za odúmrť královskou a udělena Bohuslavovi z Košíně [1]) Provolání to opakováno roku 1460 ve prospěch Baltazara, syna Bohuslavova.[2]) Po každé odpíral Bořivoj a nezbylo mu konečně nic jiného, nežli s výprosníkem o jeho právo se smluviti. Možná že práva tohoto nabyl skrze Čeňka z Klinšteina, od něhož nějaký zápis na Okoř měl. Jinou při měl proto, že n. Lojsa byl se zapsal na 300 kop pánům z Lobkovic, kteří proto vedli právo v Okoř a v hrad ten se uvazovali, ač mohli ten dluh postihnouti na Obřistvi, jež také Lojsovi náleželo.[3]) K Okoři držel Bořivoj také městečka Strašecí a Unhošť a některé vesnice, jež mu král Jiří r. 1466 zapsal.[4])

Bořivoj měl jedinou dceru Barboru, kterou vdal za Bedřicha purkrabě z Donína, avšak přečkal oba živobytím. Z těch příčin učinil r. 1462 vnukům svým Ješkovi a Bořivojovi zápis na 220 kop, v nichž jim postoupil všeho práva dědického k Okoři. Avšak r. 1470 změniv to, učinil jiný zápis na 6000 kop, a to předně pro dítě, které (druhá) manželka jeho Zdena z Klinšteina míti bude a jiným jejím dětem, pakli by ty děti zemřely, teprve *Ješkovi* a *Bořivojovi* z *Donína* vnukům svým tak, aby se po smrti jeho uvázali v Okoř hrad, dvůr popl. a krčmu, Čečovice, Kněževes, Všeradice, Lochovice, Korno, Liteň, Jměňany a jiné statky. Za jejich poručníky ustanovil královou Johanku a paní Zdenu.[5]) Některý rok potom zemřel Bořivoj, a vnukové jeho se o jmění své rozdělili. Jan dostal panství Wildšteinské a některé statky na Podbrdsku, Bořivoj Okoř, statky ve Slansku, Roztoky a Lopatu.

Bořivoj sedal od r. 1485 na soudě dvorském a dokončil r. 1499 stavbu hradu Okořského, kterouž byl, tuším, již Bořivoj Lochovský započal, uživ ze staršího hradu jen tolik, kolik se potřebovati mohlo. S manželkou svou Johankou z Veitmile splodil jediného syna *Jana*, kterýž Okoř po jeho smrti ujal.[6]) Ale nedržel ho dlouho, neb r. 1518 prodal hrad Okoř, dvůr, krčmu, chalupu, háje Libochov a Líšnici *Hynkovi Bořitovi* z *Martinic* a na Smečně, maršálku dvoru královského.[7])

Kromě Okoře držel Hynek polovici Smečna a ještě jiné statky ve Slansku. Dětí nemaje zapsal všechny tyto statky r. 1523 strýcům svým *Janovi*, *Jiříkovi* a *Volfovi* tak, aby zůstávali nápadními v rodě Bořitovském.[8]) Po bezdětné smrti Janově († roku 1527) a smrti Jiříkově zůstali dva dědicové těchto

[1]) Arch č. k. dvorské. [2]) DD. 16 f. 167, 387. [3]) Arch. č. III. 360. [4]) Rkps. Roudnický. [5]) DZ. 84. B 22—23. [6]) Dějiny Donínů v Berlíně 1876. R. 1508 již Jan držel Okoř (DZ. 4. G 13). [7]) DZ. 6. F 15. [8]) Arch. Smečanský.

nápadních statků, totiž Volf a *Jan*, syn Jiříkův. Oba se roku 1536 rozdělili, při čemž se Volfovi dostaly hrad Okoř s poplužím, mlýnem, pivovárem a vším příslušenstvím, vsi Hobšovice, Tmáň, Skury, Potlejštín, Kladno, Dobrá, Pchery, Jemníky, Řisuty, Ratibořice, Vinařice, mlýny v předměstí Slanském a t. d.[1]) Volf byl ženat napřed s Lidmilou z Kunštátu a potom s Eliškou z Vartemberka; této věnoval r. 1541 na některých dědinách. Za něho bylo soudů dost. Roku 1541 poddaní jeho z Vinařic, Jemník a Pcher, ovšem s přivolením páně, Štěpánovi Bouškovi, poddanému Smečanskému, trávu posekali, pobrali a odvezli. Jan strýc Volfův donutil pak tohoto k smlouvě (r. 1547), že zaplatí náhradu a Bouškovým již překážeti nebude.[2]) Okolo r. 1551 dorostl syn jeho *Jan*, kteréhož oženil Volf s Krystynou, dcerou Jiříka Žabky z Limberka na Kounicích, místokancléře. Před tím prý Volf sliboval Petrovi Doupovci z Doupova, dojde-li k této svatbě, že dostane 250 kop, ale po svatbě se k placení neměl. Když o to byl soud v Praze, odpíral Volf žalobě řka, „aby takoví úplatkové za to díti se měli, byla by věc lidem posměšná a poněvadž do půhonu svého to jest doložil, tehdy by i to, že jest on Petr to zjednal, provésti měl.“ Soud dal přece Petrovi za právo. I roku 1554 se Volf s chudými zemany okolními a měšťany Slanskými soudil.[3]) Volf zemřel před r. 1501, kteréhož Eliška vdova syna svého *Jana mladšího* z přijetí věna kvitovala.[4]) U Jana mladšího přebýval nějaký čas M. Petr Kodicil z Tulchova, když v Praze pro nepříjemnosti nemohl vydržeti. Kodicil totiž v kalendáři, kterýž na rok 1585 vydal, svátky M. Jana Husi a M. Jeronyma vypustiv, způsobil tím Čechům veliké rozčilení a sobě nevoli. Po Praze zpívána tehda písnička: Stal se Čechům protivný kus, vyletěla jim z Prahy hus, prodal ji mistr Kodicillus.[5]) Jan byl po druhé ženat s Annou z Vartemberka, ale ač měl několik dětí, žádné se z nich stáří nedočkalo. Nemaje tedy r. 1585 jiných dětí než Elišku Zajícovou, jíž odevzdal Telce, zapsal zámek Okoř s dvorem, rybníky, mlýnem, vinicemi, chmelnicemi ves pod zámkem, ves pustou Holi, proti Okořskému háji ležící, Lichuceves *Anně Bořitové z Vartemberka.* Zemřel roku 1590 dne 24. února, jsa oplakáván od lidu poddaného, jemuž byl pravým obhájcem a otcem.[6]) Po jeho smrti uvázala se Anna v Okoř a hned se vdala za Kryštofa Leskovce z Leskovce a na Božejově. Věci po manželu, majestáty, smlouvy a listy na rod se vztahující odvážela, což způsobilo veliký odpor u Jiříka Bořity z Martinic, na ten čas z rodu nejstaršího. Týž již darování Anně učiněnému odpíral, nyní žádosť svou vznesl na císaře Rudolfa. I přišel z císařské kanceláře rozkaz (1591, 8. května) Anně, aby dotčené listy na kanceláři položila. Nedlouho potom r. 1594 prodala Anna ves Hol a zemřela asi roku 1595.[7]) Potom teprve dovedl toho Jiřík Bořita, že mu hrad Okoř jako dědictví nápadní rodu Bořitovského odevzdán.

Za oněch dob byl Okoř zámkem pevným a k bydlení dobře způsobeným. V urbáři asi v ty, doby sepsaném takto se Okoř popisuje: Zámek Okoř jest na skále vystavěný, pod cihlou přikrytý, a pokojů všelijakých drahně, v němž kaple vystavěna, pavlače a vížky též cihlou přikryté, pod nimi sklepy v skále vylámané, studnice hluboká, pod zámkem pekárna a jiná stavení, též marštale pro koně v jednom zavření. Okolo toho jsou bašty zdělány i překopa, slove val, kde se vodou nadržuje, kteráž voda na mlýn pod zámkem jde.[8]) Okoř od té doby držen jest k zámku Smečanskému. *Jaroslav Bořita z Martinic* odkázal roku 1649 Okoř *semináři jezovitův u sv. Vácslava* v Praze na takovou výminku, aby z jeho důchodů tři mládenci, kteréž by vrchnosť Smečanská jmenovala a kteří by se stavu duchovnímu oddati chtěli, ve všech k tomu potřebných vědách vyučováni byli, aby pak vésti mohli správu duchovní na statcích Bořitovských. Jezovité připojili k Okoři několik statkův okolních skoupených a utvořili z nich pan-

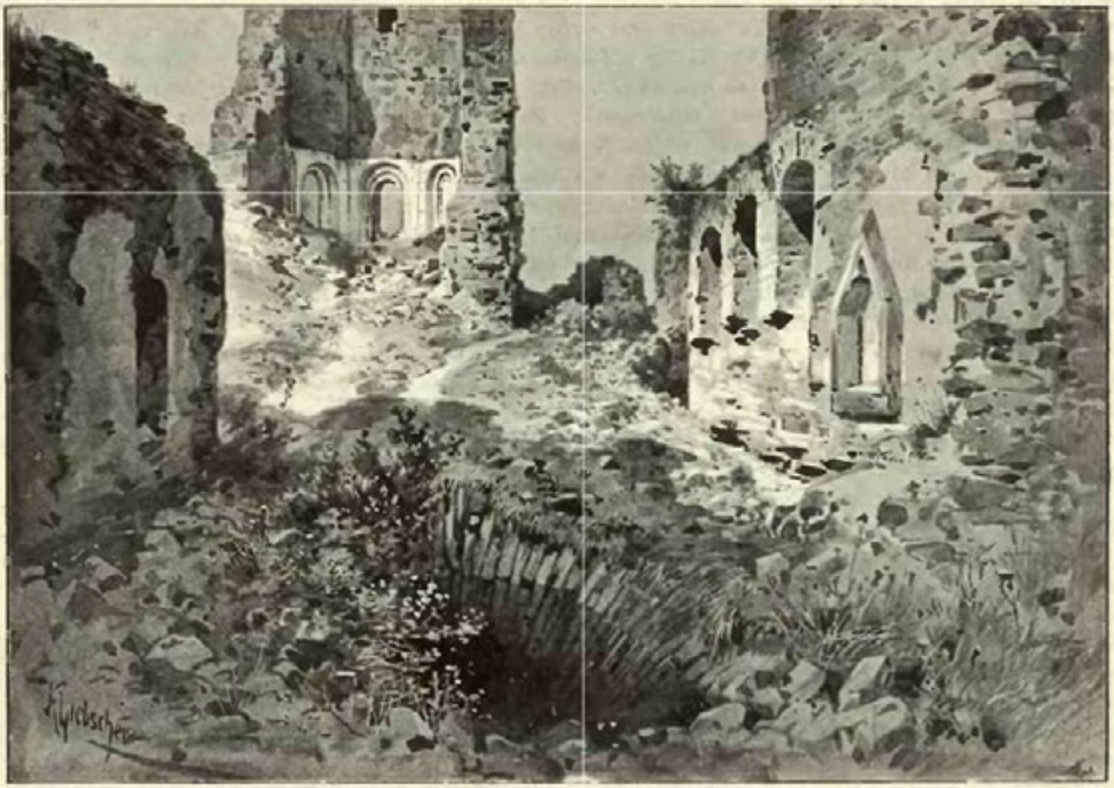

Zbytky gotického okna a krákorců na Okoři.

[1]) DZ. 46. D 4.
[2]) Reg. 10 F. k. T 17.
[3]) Reg. 13 J. k. s. 200, 17 F. A 6—7.
[4]) Pam. arch. I. 360.
[5]) Jirečkova Rukověř I. 361.
[6]) Paměti Kněževeského, DZ. 23. B 10. Pam. arch. I. 360.
[7]) DZ. 173. D 4, arch. gub.
[8]) Urbář panství Smečanského.

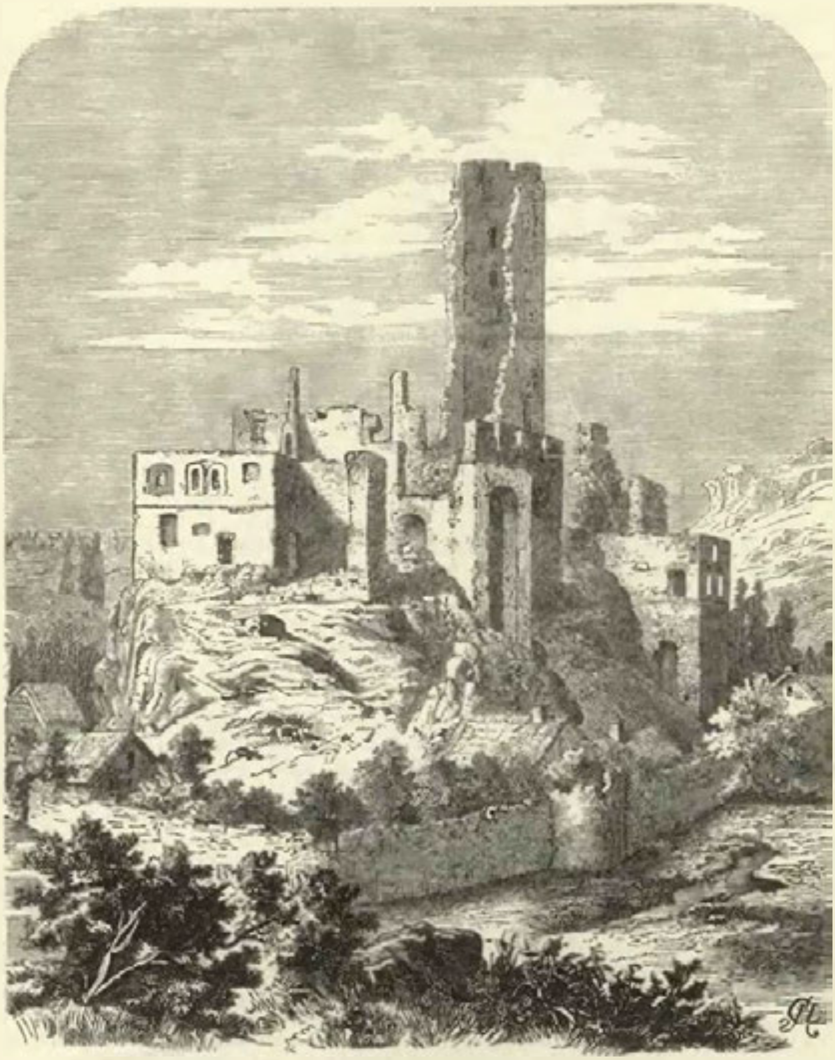
ství Tuchoměřské. Když roku 1773 řád jezovitský zrušen byl, zabrány všechny jejich statky a obráceny k utvoření studijního fondu.

Za vlády jezovitův starý hrad zůstával ve své celosti. Neučiněno sice nic pro jeho zachování, ale také mu neubližováno. Kapli ve věži dali jezovité podlé způsobu věku svého obnoviti a vysvěcena jest roku 1673 skrze děkana Jana Tomáše Pešinu z Čechorodu. Když však se dostal Okoř pod správu studijního fondu, zanedbáván hrad velice. Kaple r. 1787 zavřena nejspíše pro nebezpečenství, jež sesutím hradu neb některé části jeho hrozilo. Až do té doby věž i vše stavení zámku bylo střechou přikryto, ale tehdejší správce poručil všecky střechy strhati, tesané kameny vylámati a všecko, což jen k něčemu bylo, pobrati; ostatek podruzi Okořští vyloupili. Ve věži ukázala se trhlina, která ke konci předešlého století se rozšiřovala, až konečně celá její polovice se sesula.

Nádvoří v Okoři.

V tehdejších dobách nadšen byl pro zříceniny hradu Okořského spisovatel Prokop Šedivý, a dojmy, které si odtud přinesl (r. 1794), působily také na sepsání povídky „Mnislav a Světivina aneb Příběhové prvních obyvatelův Okořského zámku,“ která od našeho lidu s oblibou čítána byla. Šedivému také děkujeme první podrobný popis Okoře. Za těch dob stávala ještě první brána a nad ní spatřovaly se čeřeň a jelení parohy, jež měl Šedivý za erb prvních pánův Okořských, ale vskutku to byl erb pánův Donínských, kteří opevnění venkovská dostavěli. Ostatek hradu Šedivý takto popisuje: Šli jsme tedy skrz jeden tmavý průchod (stavení nad branou nyní světlé) a dostali jsme se pod samou věž. Vítr fučel skrze štěrbiny její a drobné kamení padalo z rozsedlých zdí. Kdyby sebe tišší povětří bylo, přece zde jen náramně věje a s stromovím šustí. Vešli jsme opět do jednoho tmavého průchodu, kamž jen skrze prolomené klenutí světlo padalo. Zde, pravil můj vůdce, bývaly marštale, jsou celé z skály vytesány. Tam dále jest sklep, do něhož v čas války obilí a svou mohovitosť skrýváme. Ve Francouzské a sedmileté válce dobře nám posloužil; my jsme v něm všecko své zboží složili a tak je před nepřítelem zachránili.

Okoř.

V tom sklepě jsou ještě jedny dvéře, ale zazděné, a odtud má býti podzemní průchod do našeho háje. Odtud šli jsme do pokojů, jež na západ leží a spustlé jsou. Skrze ně přišli jsme do veliké síně na poledne (ležící). Sedlák vypravoval mi, že tu soudní síň bývala, kdež přestupníky svých rozkazů soudívali. Vedlé ní jest ještě jedna síň, v kteréž svá brnění a vojenské nářadí ukládali. Po straně byla dvírka do malých těsných sklípků, kdež vězňové sedávali. Odtud vedl mne ještě skrze mnohá klenutí a síně, až jsme pak na místo bezem a brslenou zarostlé přišli. Tu otevřel veliké dvéře, a my vešli do vysokého stavení, v němž strop okrouhlý a prkenný jest. Zde byla kaple sv. Vácslava, kterouž teprv později potom obyvatelé vystavěli. Ještě nedávno o našem posvícení měli jsme zde služby boží; ale náš pan správec všecko to nejmenší prodal. Věřte mně, vzácný pane, že jsme mnohou ozdobu za svůj vlastní krejcar koupili.“

TVRZE V OKOLÍ OKOŘE.

TUCHOMĚŘICE.

V Tuchoměřicích (hodinu cesty od Okoře) postavili jezovité na místě tvrze residenci, nynější zámek.[1] Ves jméno své mající od Tuchomíra připomíná se poprvé r. 1301, kdež majetník její *Heliáš* najal sobě a manželce své *Markétě* les Choteč od kláštera Plasského, aby si tu dvůr nový postavil.[2] Z vladyk zdejších připomínají se r. 1318 *Pavel* a *Jan*. Později náležely Tuchoměřice Vácslavovi, synu Budka, měšťana Pražského, který je roku 1356 prodal *Jakši Bavorovu*, kupci Pražskému. Tento se smluvil r. 1361 s farářem zdejším o desátky, za něž mu ukázal plat na vsi své Přelicích.[3] Z pěti jeho synův dědil Tuchoměřice nejstarší, též *Jakeš* řečený. Od něho snad koupil ves tu *Vácslav Šraňk*. Roku 1401 spravovala ji manželka jeho Eliška jako poručnice synů Mikuláše a Jana a dcer Háty a Anny, a ještě r. 1404 podávala se synem svým Mikulášem faráře do Přelic.[4] Nedlouho potom koupil Tuchoměřice *Čeněk z Valdšteina*. Roku 1407 pojistil kostelu zdejšímu zádušní role.[5] Avšak již r. 1410 převedl Čeněk věno manželky své Elišky z Ořiství z Tuchoměřic na Kocelovice. Prodal totiž tehda Tuchoměřice *Habartovi z Nedvídkova*, jenž se r. 1411 také jako pán na Přelicích připomíná.[6] Avšak na Tuchoměřicích měla také věno své Kateřina z Tepence, manželka Hynka z Valdšteina a z Rukšteina († r. 1409), jež ona roku 1436 synům svým odevzdávala; i jest možná dosti, že Hynek míval Tuchoměřice již před Čeňkem.[7] Avšak té doby patřily Tuchoměřice *Zbyňkovi z Hazemburka*, jenž sem katolického kněze podával. Ostatně měla na Tuchoměřicích také plat Barbora, dcera Mikuláše Gelbigera, o nějž se Zbyněk r. 1463 marně soudil. Později seděl v Tuchoměřicích poslední potomek schudlé větve pánův z Hazemburka, totiž *Hynek Pihelský z Hazemburka*, jenž r. 1483 i s manželkou svou Ofkou z Klinšteina zemřel.[8] Roku 1512 seděl zde *Bernart Glac z Starého dvoru*.

Baltazar Peřina z Sloupna prodal před r. 1520 zámek, dvůr a ves Tuchoměřice *Janovi Slusskému z Chlumu*.[9] Tento zemřel před r. 1550, zanechav tři syny, z nichž *Ctibor* bratry své splativ, Tuchoměřice ujal.[10] Ctibor hospodařil dobře a přikoupil drahně dědin v okolí. Byl také v komisích často od králů posílán, a tak v práci a v službě takové život dokonal. Nástupce jeho *Jindřich* zemřel bez dědicův a proto spadly Tuchoměřice na strýce jeho krevní.

[1] Srovnej Progr. škol Smíchovských 1876 str. 27. [2] Reg. II. 809. [3] Lib. erect. I. 26 [4] Lib. conf. [5] Lib. erect. V. 163. [6] Rel. tab. II. 74, 84, lib. conf. [7] Paprocký o st. pan. 229—230. Věno to držel potom Jan vnuk Kateřinin a zemřel před r. 1454. (Viz DD. 16 f. 392.) [8] DD. 17 f. 49, 21 str. 265. [9] DZ. 5. F 21, reg. 1 b F. k. B 16. kniha kl. sv. Jiří v arch. gub. [10] DZ. 9. D 28.

Poněvadž statek rozdělen býti nemohl a přece z rodu vycházeti neměl, ujal jej roku 1593 *Zikmund Sluzský z Chlumu*, posud držitel Suchdola.[1] Tento zemřel roku 1606, zůstaviv z manželství svého s Eliškou ze Vchynic jedinou dceru *Maří Annu* vdanou *Valkounovou*, jíž statky své Tuchoměřský, Suchdolský a Hoholický odkázal.[2] Avšak hned po smrti otcově postoupila Maří Anna dotčených statků strýci svému *Janovi Benjamínovi Slusskému z Chlumu*.[3] Tento prodal roku 1615 zámek Tuchoměřice s dvorem, pivovárem, mlýny a ves s chalupou rybářskou na Muráni, ves Kněžívku, tvrz a dvůr Čičovice, vsi Malé a Velké Čičovice *Ottovi Jindřichovi z Vartemberka*, jenž r. 1616 na tom statku Dorotě Boreňce ze Lhoty, manželce své, věnoval.[4] Slusští podrželi si v Tuchoměřicích pohřeb pro rodinu, což bylo příčinou i ústrků, poněvadž Otto Jindřich byl nepokojný a násilný člověk. Když Jan Benjamín r. 1617 mrtvolu n. Adama strýce svého v kostele Tuchoměřském pohřebovati dal a kněz nad tím tělem mrtvým kázání činil, tu Otta Jindřich z pavlače v témž kostele po Janovi Benjamínovi, jenž dole v stolici seděl, kamenem hodil a jej v hlavu udeřil.[5]

O některých jeho osudech již jsme vypravovali v dílu V. na str. 191. Při soudu drženém nad rebely viněn byl Otto Jindřich, že byl při vyhození, jako praporečník pod Janem z Bubna sloužil a kurfiřta Saského volil. Něco z toho zapřel a svědky odvedl, tak že napřed odsouzen třetiny a potom (r. 1623) dokonce osvobozen. Ale již před tím prodal Tuchoměřice a Čičovice *kolleji jezovitské u sv. Klimenta v Praze*.[6] Jezovité přikoupili mnoho statkův okolních a upravili panské stavby v Tuchoměřicích týmž způsobem, jako se posud spatřují.

KOPANINA.

Dvojí jest Kopanina u Prahy; jedna Přední neb Malá řečená jest východně od Tuchoměřic, druhá Zadní jest blízko Ořecha. V Kopanině u Tuchoměřic byla tvrz. Na které z obou Kopanin seděl r. 1285 *Budislav*, nelze uhodnouti.[7] Na tvrzi Přední Kopanině seděl r. 1363—1372 vladyka *Jan z Smilovic*.[8] Nástupce jeho *Zdviše z Kopaniny* odsouzen jest r. 1386, aby platil desátky ke kostelu Minickému. Jest to týž pán, erbu lva, který se psal r. 1393 z Míkovic a tehda nějaké jednání měl strany kláštera sv. Tomáše v Praze.[9] Roku 1402 držel Kopaninu *Vácslav Šraňk* s Markétou manželkou svou, spolu držitelé

[1] Paprocký o st. ryt. 180, DZ. 169. D 22. [2] DZ. 133. E 5—9. [3] DZm. 236. V 13. [4] DZ 137. N 28, 189. E 19. [5] Reg. 45 F. k. J 8. [6] Bílek děje konf. DZ. 252. D 9. [7] Reg. II. 579. [8] Lib. conf. [9] Lib. erect. XIII. a. 23. codex Thomaeus 95.

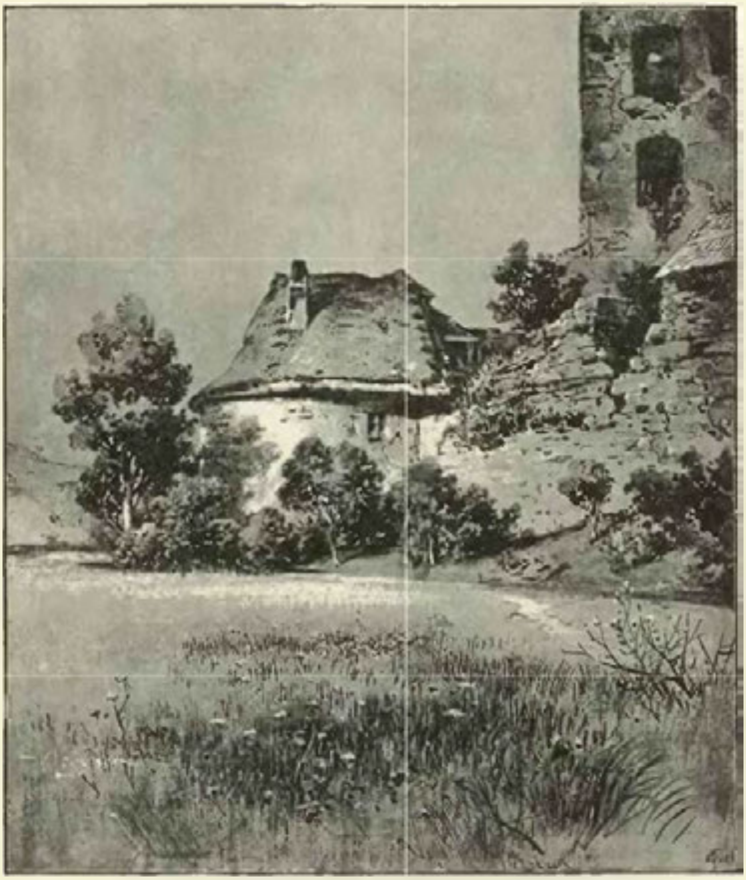
Tuchoměřic, a od roku 1406 syn jich *Mikuláš Šraňk.*[1]) Následoval pak *Jindřich z Ciglhaimu* a týž prodal ji r. 1408 *Albertovi Chotkovi,* sousedu Pražskému, jenž sídle na tvrzi zdejší psal se vladykou z Kopaniny.[2]) Pořízením svým roku 1416 sepsaným odkázal jmění své *Bernaškovi, Petrovi* a Káči, dětem bratra svého Bernarta, ale ujala je tuším Klára, vdova po Albertovi, jsouc r. 1430 po druhé manželkou Jana z Kopaniny.[3]) Kromě tohoto statku byl tu ještě dvorec jeden mnišský a jiný kláštera u sv. Anny; oboje ujala obec Pražská asi roku 1421 a udělila je Janovi Celnému a Vaníčkovi z Radlic.[4]) Jmění tohoto duchovního nabyl pak Aleš ze Šternberka, jemuž Kopanina r. 1454 odňata, poněvadž neměl na ní zápisův, a patřila pak *klášteru sv. Kateřiny na Novém městě,* jenž si r. 1543 Kopaninu tvrz a ves pustou s dvorem pustým ve dsky zemské vložil.[5]) Z pozdějších osudů Kopaniny víme jen tolik, že na pustině byl nový dvůr, který Izaiáš Velík propadl a jenž pak darován skrze císaře Maximiliána *jesovitům u sv. Klimenta.* To byl také první jejich statek v této krajině.[6])

[1]) Lib. conf.
[2]) Rel. tab. II. 54. lib. conf.
[3]) Lib. III. Vet. urb. Pr. 65, 119, 145.
[4]) Höfler font. r. H.
[5]) Rkps. kapit. Praž. DZ. 250. E. 10. Odkud se psali Kopanští z Vraního, nevíme.
[6]) Arch. gub.

LETKY.

Severovýchodně od Tuchoměřic při řece Vltavě jest ves Letky, v níž ve starých dobách také tvrz stávala. Ves tato připomíná se již k. r. 1052 a patřila pak později Borovi, jenž byl v Praze oběšen a jmění své propadl (asi r. 1152). Od té doby držel Letky nějaký čas řád Svatojanský.[1]) Z vladyk potomních připomíná se první r. 1316 *Zdeněk.* Později patřily Letky z velké části ke klášteru Zbraslavskému, o čemž jest řeč v dějinách Liběhradu. *Havelec z Letek* r. 1387 a *Albera* odtudž r. 1390 přiznali se k povinnosti své, odváděti desátky ke kostelu Libčickému.[2]) Nástupcem jich nazývá se roku 1406 *Ratmír.* Po *Janovi z Letek* zůstala vdova Eliška, která r. 1439 tvrz zdejší ve věně držela, a roku 1464 prodal *Albera z Letek,* snad syn její, tvrz dvůr a ves Letky s vinicemi, břehy Vltavy a hlasem podací kostelního v Libčicích *Janovi mladšímu Španovi z Zahořan,* úředníku královému.[3]) Roku 1473 seděl tu *Václav z Stěžova* a r. 1529 ještě *Albrecht* a *Bedřich* bratří *Mysliborové* jinak *Letečtí z Hustiřan.*[4]) Asi téhož roku neb r. 1530 prodal Albrecht Letky *Janovi Pytlíkovi z Zvoleňovsi.* Tento zůstavil Letky dceři své *Mandaléně.* Od této

[1]) Reg. I. 48, 132. [2]) Tab. vet. n. 70, lib. erect. XII. 27, 58. [3]) Acta jud. rel. tab. II. 188, 331. [4]) Kodex Talmberský, reg. 5 F. k. I. A 9.

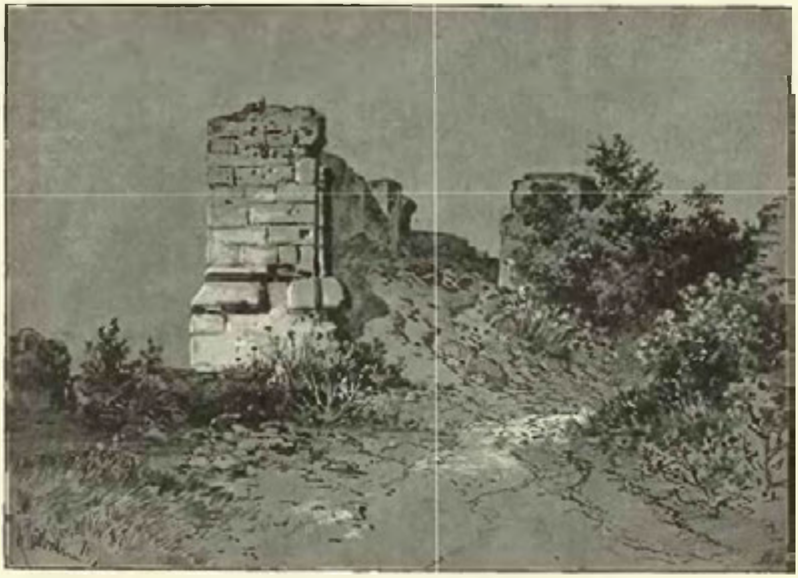
Okrouhlá bašta na západní straně Okoře.

koupil Letky *Jaroslav Šmohář z Rochova*, ale nápadník a nástupce jeho *Brykcí* prodal je zase (roku 1548) *Bohumilovi Vlkovi z Kvítkova*.[1]) Synové snad toho byli bratří Jan, Václav a Karel, kteří prodali r. 1566 kus Vltavy nad Letkami od Hobolského dolu až ke skále znamenané křížem Ctiborovi Sluzskému z Chlumu a potom Letky samé r. 1568 *Zikmundovi Kropáčovi z Krymlova*, měšťanu Starého města Pražského.[2]) V držení Kropáčů zůstávaly Letky po dlouhou dobu. Roku 1622 seděl tu z nich zase *Zikmund*, k jehož manželství s dcerou pověstného Fabricia Lomnický verše složil.[3]) Asi za těch dob spustla tvrz zdejší. Poslední z toho rodu na Letkách byl Zikmundův syn *Jan Ignác*. Roku 1650 prodal Letky *Ladislav Jindřich Častolár z Dlouhévsi Janovi Ignáci Klaudiusovi*, sekretáři při apelacích, od něhož je koupil markrabě Braniborský r. 1662), ale prodal je zase r. 1666 jezovitům.[4])

r. 1623 *Janovi Rašperovi*, sekretáři při komoře Č.[1]) Od roku 1630 držela Koleč rodina Oriesův, měšťanů Menšího města Pražského. Roku 1671 koupil jej *Jan Adam* hrabě *Hrzán z Harasova* a zůstal v rodě jeho až do r. 1698, kdež prodán *Frant. Bernartovi Paradysovi de Lasaga*.[2]) V 18. století seděli tu Ubellové z Siegburka a od konce téhož věku až do naší paměti Bohušové z Otěšic.[3])

ČÍČOVICE.

Nedaleko Okoře jsou dvě vesnice řečené Čečovice neb Čížovice, jedny řečené Veliké neb Hořejší, druhé Malé neb Dolejší. Tvrz stávala v Malých. Až do roku 1562 patřily oboje pánům z Donína a drženy k Bilému Újezdci. Téhož roku prodali Václav a Jan bratří z Donína oboje Číčovice

Zbytky přední brány na Okoři.

KOLEČ.

Ve vsi Kolči (mezi Kladnem a Kralupy) povstala tvrz teprve v 16. stol. Neb od dávných dob patřila ves tato ke statkům *kapituly Vyšehradské*. Od císaře Zikmunda dostal se tento statek zápisně *Václavovi Cardovi z Petrovic*, od kteréž doby držen ke hradu Úštku, jsa asi od roku 1475 v držení Sezemů z Ústí.[5]) Jestli nebylo tedy příčin k vystavění sídla, nebylo také, když *Jan Sezima z Ústí* r. 1594 dvůr a ves Koleč prodal *Vojtěchovi Pětipeskému z Chyš*, neb ten sídlel na Libochovičkách.[6]) Ze synův jeho seděl Jiří Jan na Libochovičkách a Jan Albrecht na Kolči. Tento snad tu tvrz postavil za té doby, co tu seděl sám a nežli zdědil Libochovičky po bratru. Po jeho smrti koupila statek ten zadlužený se vsí Týncem *Eva Kaplířova z Slavkova* (r. 1614), ale bezpochyby jej brzo potom prodala;[7]) neb za časů konfiskace držel jej *Jan Benjamin Sluzský z Chlumu*. Tomu sice měl býti ponechán na srážku třetiny, s kterou propadl, ale poněvadž ke katolické víře přestoupiti nechtěl, vzat mu a prodán

[1]) Reg. I b. F. k. s. K 9, Pam. arch. VIII. 340. DZ. 7. K 16, 8. L 10. [2]) DZ. 16. H 2, 58. C 4. R 29. [3]) Jirečkova Rukověť II. 465. [4]) DZ. 306. K 28, 317. J 15, 317. B 8. [5]) Viz Tomkovy děje Prahy a arch. gub. [6]) DZ. 27. E 7. [7]) DZ. 133. F 23, 187. G 10.

a ves pustou Třebovizek *Ctiborovi, Václavovi* a *Janovi staršímu Sluzským z Chlumu* a *Jiříkovi Ottovi staršímu z Losu*. Ti se r. 1563 o zboží koupené rozdělili tak, že každý držel několik dvorů.[4]) Větší části Číčovic nabyl později *Šťastný z Chlumu* a ten teprve tu tvrz postavil. Zemřel před r. 1590, zůstaviv nezletilého syna *Jana Benjamina*, který dosáhl r. 1606 Tuchoměřic a s nimi statek Číčovský spojil.[5])

ČERNOMICE.

Nedaleko Okoře a Číčovic jest ves Černomice čili Černomičky s kostelem filiálním a někdy farním. Tvrz tu také stávala a tuším na místě, kdež stojí zvonice okolí panující. Na této tvrzi seděl r. 1358 *Štěpán*, syn Budka, měšťana Pražského, a postoupil ji tehda matce své *Markétě*. Později tu seděl *Jaklín z Ličkova*, po němž zůstala r. 1380 vdova Mára.[6]) Nedlouho potom koupil Černomice pan *Herbert z Kolovrat* a pokud víme, držel je od r. 1392 až do své smrti.

[1]) Bílek, děje konf. [2]) DZ. 405. P 4. [3]) Viz Sommerovu topografii. [4]) DZ. 55. S 1, 57. M 11—16. [5]) DZ. 167. P 22. [6]) Tomek d. Pr. II. 428, 472, lib. conf.

Zboží bylo trochu zadlužené, any na něm platy komorní zapisovány.[1]) Po něm seděl tu později *Albrecht z Kolovrat*, buď syn anebo vnuk jeho, s manželkou svou Elškou (r. 1434), po jejíž smrti pojal druhou manželku Markétu a jí věnoval na druhém zboží svém Loděnickém.[2]) Zemřel před r. 1460. Poslední té větve byl *Herbort z Kolovrat*, jenž se r. 1475 připomíná. Po jeho smrti dostaly se Černomice s tvrzí pustou Bezdružickým z Kolovrat, a vydáván odtud v 16. století starodávný plat ke kolleji Karlově.[3])

LIBOCHOVIČKY.

Nedaleko Okoře, severozápadně odtud, jest ves Libochovice na rozdíl od města téhož jména řečená Malé L. nebo Libochovičky. Před sto lety ještě tu byly zříceniny bývalé tvrze. Ve starších dobách byla ves tato rozdělena mezi několik držitelův. Podlé zápisu, kterým prodal r. 1353 Mikeš z Újezda plat na této vsi Františkovi Rokycanskému určený pro klášter sv. Ducha, zdálo by se, že byl držitelem celé vsi,[4]) ale z let 1381—1387 dovídáme se o několika zemanech, kteří tu své statky drželi.[5]) Část, na které tvrz povstala, byla bezpochyby ta, ve kterou se uvázal r. 1393 král Václav po smrti Jana sirotka.[6]) Od r. 1413 vyskytuje se jako držitel zdejší tvrze *Petr z Bavorova*, jenž žil ještě r. 1420.[7]) Nežli se odtud vyprodal, zapsal díl zboží Elišce pastorkyni své a dceři neb. Anéžky z Vintířova, manželky své, ale r. 1421 prodal tvrz Libochovičky s příslušenstvím *Štěpánovi Mrázovi z Hlažovic.*[8]) Tento věnoval na nich r. 1424 manželce své Uršile a zemřel za tehdejších běhů válečných, zůstaviv syny *Jana* a *Štěpána* a dceru Dorotu.[9]) Mrázové přejali po Petrovi mnohá zboží zápisná a duchovní, která mu od krále Zikmunda byla zapsána; zboží ta Janovi r. 1467 od krále Jiří potvrzena.[10])

Roku 1539 prodali Matouš a Štěpán bratří tvrz Libochovičky *Janovi Adršpachovi z Dubé*, ale ten jich nedoplatil, z čehož pak byly soudy.[1]) Konečně navráceny Libochovičky *Maternovi z Libochoviček*, bezpochyby dřívějšímu držiteli, který je prodal r. 1551 *Kryštofovi Puchárovi z Puchu.*[2]) Nástupcem tohoto od r. 1560 byl *Vojtěch Pětipeský z Chyš a z Egrberka*, jenž tu seděl drahně let. Ale po smrti jeho a synů jeho Jana Jiříka a Jana Albrechta nebylo možno statek ten pro dědice udržeti; tedy prodán týž statek r. 1614 *Evě Pětipeské z Údrče*, vdově po Janovi Albrechtovi.[3]) Táž účastnila se r. 1620 vzpoury tím, že koupila od stavů ves duchovní Noutomice, což později zrušeno. Roku 1621 pak prodala Eva tvrz Libochovičky s dvorem a vsí a ves Hol *Anně Údrcké* roz. *Trmalce z Toušic*.[4]) Buď za saského vpádu neb o něco později vypáleny jsou Libochovičky; tvrz od té doby byla pusta, toliko zdi samé a hrubě rozpukané stály; s jedné strany štít spadl a dolejší zeď obořil, a druhý roku 1655, když tento statek n. Karlovi Hanibalovi, purkr. z Donína náležející, odevzdán byl *Anně Valderodové* roz. *de Vitte*, byl již na upadení. Od Anny koupil pak statek ten r. 1666 Jan Saxius, rektor kolleje u sv. Klimenta, a připojil jej k ostatním statkům jezovitským.[5])

Místo první brány na Okoři.

KNĚŽEVES.

Nedaleko Tuchoměřic jest Kněževes dvojí, Větší a Menší. Oboje vesnice od dávných dob byly duchovenstvím. Menší Kněževes s částí Větší vyskytuje se od r. 1273 v držení kláštera Strahovského, kdežto jiná část vesnice patřívala od r. 1257 ke kapitule Vyšehradské.[6]) Ale že kromě toho tu bylo několik statků zemanských, dokazuje se tím, že se r. 1318 čtyři zdejší zemané Dětvín, Pešek, Jan a Vavřinec připomínají.[7]) K r. 1383 dovídáme se, že tu seděl nějaký *Šimon z Kněževsi* a od r. 1397 připomíná se několikráte

[1]) Lib. erect. VII. 137, arch. č. VI. 491. [2]) Kniha Praž. 31. (DZ.) f. 372, arch. č. III. 332. [3]) Arch. Drážďan. DZ. 4. I. 10. [4]) Arch. bibl. Praž. [5]) Lib. erect. II. 193, DD. 13 f. 230, 240. [6]) DD. 13 f. 40. [7]) Arch. kapitul. arch. č. II. 176. [8]) Arch. č. III. 494, DD. 15 f. 74. [9]) Knihy Pražské, rel. tab. II. 189. [10]) Arch. mus.

[1]) Reg. 12 J k. s. A 2—3. [2]) DZ. 10. C 5, 13. L 26. [3]) DZ. 185. F 30, 197. F 29. Statek držel totiž Jan Jiří do smrti a pak bratr jeho. (DZ. 133 F 23.) [4]) Bílek, děje konf. DZ. 193. J 20. [5]) DZ. 28. P 23, 316. H 25. [6]) Reg. II. 55, 549, Tomek d. Pr. I. dod. 52. [7]) Tab. vet. n. 221.

Okoř od severní strany.

Mikuláš z Kněževsi odjinud *z Ořecha*, jenž byl velikým dobrodincem kláštera sv. Tomáše.[1]) Býval od r. 1391 kuchmistrem královským a r. 1400 hofmistrem králové. V držení tvrze následoval potom *Jan* měšťan Pražský, jenž se odtud psal z Kněževsi a od r. 1420—1424 v radě Staroměstské sedal; roku 1421 zvolen také na sněmě Čáslavském mezi správce království.[2]) Když r. 1420 na podzim král Zikmund okolí Prahy plenil a hubil, tu posádka na tvrzi Kněževské bojic se přemoci poddala se mu, po čemž všichni i s knězem tu nalezeným upáleni.[3]) Janův snad syn byl *Mikuláš Kněževský*, jenž se od roku 1426 v radě Staroměstské vyskytuje a nemalá zboží pozemská držel, oženiv se s paní Eliškou Valdšteinskou z Říčan.[4]) Jak shledati lze z pozdějších zápisů, prodal Kněževes již Jan a Mikuláši zůstal tu toliko plat.[5]) Již roku 1425 byl mrtev, a Kněževes dostala se před rokem 1434 v držení *Vítka z Landšteina a z Želče.*[6]) Syn jeho *Mikuláš* dostal Kněževes za díl svůj ještě za živnosti otcovy a vyprosil si roku 1454 všecko právo odúmrtní po n. Zikmundovi na tvrzi, dvoru a části Kněževsi.[7]) Kdežto se pak část někdy duchovní od roku 1459 v držení Pražanů dostala, držena ta část s tvrzí r. 1470 ke hradu Okoři.[8]) To jest také naposled, co se tu tvrz připomíná.

STŘEDOKLUKY.

Ves Středokluky[9]) jméno své mající proto, že byla založena uprostřed mezi klučeninami, byla ode dávna sídlem vladyckým, zejména r. 1316 nejméně mezi tři zemany, *Bohuslava z Vlčího*, *Bedřicha* a *Heřmana* byla rozdělena. V letech 1354—1362 držel Středokluky *Frenclin od Věže*, měštěnín Pražský z rodu Velflovců. Po něm následoval v l. 1364 až 1378 *Pešl*, komorník či ložní sluha císařův. Ač byl měštěnín Pražský, přece se rád psával po způsobu zemanském ze Ptice, zejména r. 1378, když prodal na Středoklucích plat ke klášteru sv. Tomáše v Praze.[1]) Od r. 1399 byl pánem na Středoklucích *Albert z Gryfštetu*, snad Pešlův zeť, který zakládaje r. 1401 v kostele sv. Michala na Starém městě Pražském oltář nový, i na duši Pešlovu pamatoval.[2]) Po jeho smrti (r. 1414) dostaly se Středokluky, pokud mu patřívaly, totiž dvůr s tvrzí, půldruhým poplužím a úrok ve vsi dceři jeho Kateřině, manželce Jindřicha Stupice z Čistého; táž pak prodala je *Mikuláši z Okoře*, ale dlouho je tento nedržel, nýbrž prodal je již roku 1415 *Petrovi Meziříckému*, bohatému měšťanu Pražskému.[3]) Středokluky drženy odtud, pokud nepatřily kapitule Pražské, k Makotřasům. Tedy zabrány i s nimi Petrovi a postoupeny bratřím z Chlumu. Avšak roku 1438 dokázala před konšely Dorota od sv. Haštala, kterak Hanušek, manžel její nemocný, by měl právo k Středoklukům po Kláře, manželce někdy Albrechtově a sestře své strýčené, a tudíž konšelé postoupili tvrze a dvorů dotčené Důře a muži jejímu.[4]) Odtud byla tato část statkem samostatným, kdežto ostatek vsi Středokluk k Makotřasům náležel.[5]) Roku 1454 držel statek Středokluky *Tomáš z Lukého*, jenž si na králi Ladislavovi všechno právo odúmrtní po n. Albrechtovi vyprosil.[6])

I Makotřasská i tato část Středokluk dostala se *Bezdružickým z Kolovrat*, a držena k Buštěhradu. Po odprodání Buštěhradska zůstaly *Vladislavovi Abdonovi* ještě Středokluky, Velká Kněževes, Dobroviz, Běloky, Kozinec a Chýnov, a bydlel odtud na tvrzi Středoklucké, kterou byl dal poopraviti.[7]) Ve vzpouře potom následující byl Vladislav Abdon nad jiné činným, pročež odsouzen roku 1623 všeho jmění. Nedlouho před tím zemřel. Středokluky zabrány a darovány *Juliovi Jindřichovi* knížeti Saskému (1623). Roku 1630 prodal týž kníže Středokluky *Johanně Mandaléně*, sestře Vladisla-

[1]) DD. 13 f. 233, arch. č. II. 351, cod. Thom. Viz i arch. č. VI. 15. [2]) Tomek d. Pr. V. arch. č. III. 228. [3]) Vavřinec z Březové. [4]) Viz J. Čelakovského: Traktát Vaňka Valečovského, arch. č. III. 501. [5]) Kniha měst. Praž. 31 (DZ.) f. 146, 170. [6]) Manual Většího města 1434—1436. [7]) DD. 16 f. 388, arch. č. III. 559. [8]) DZ. 84. B 23. [9]) Viz Progr. Smíchovský 1876, str. 28.

[1]) Rel. tab. I. 453, lib. conf.
[2]) Lib. erect. VI. 158, lib. conf.
[3]) DD. 15 f. 386, arch. č. III. 486.
[4]) Lib. III. Vet. urb. Prag. 181.
[5]) Rel. tab. II. 269. Kromě toho tu byla část kněžská, kterou drželi r. 1459 Pražané.
[6]) DD. 16 f. 387.
[7]) DZ. 136. O 2.

vově,[1]) kteráž však nebyla s to statek a všechny dluhy na něm zapsané zaplatiti.[2]) Když tedy zemřela, prodán statek Středoklucký r. 1645 *kolleji jezovitské u sv. Klimenta*, jezovité pak ještě přikoupili tu část vsi, kteráž posud ke tvrzi nenáležela.

DOBROVÍZ.

Jihozápadně od Středokluk jest ves Dobrovíz. Ve vsi této, která se r. 1238 klášteru *Zderazskému* od Všebora Hrabišice dostala, postavena jest za vlády klášterské tvrz. Ta prodána r. 1400 od kláštera i s dvorem a trojím poplužím *M. Petrovi*, kanovníku u sv. Jiljí.[3]) Později tvrz tato zanikla. Roku 1422 obdrže ji od Pražanů *Mikeš Tkanička* pro zásluhy své, jichž si dobyl jsa poslán k velikému knížeti Litevskému.[4]) Po smrti jeho nevšímáno si tohoto obdarování a Zikmund císař zapsal r. 1436 vsi Dobrovíz, Lhotu Německou a Srby *Tvochovi z Nedvídkova*. Od tohoto dostaly se vsi tyto postoupením (1447) *Jindřichovi z Kolovrat a z Libšteina*. Dobrovíz držena napřed k Buštěhradu a byvši potom k dědictví prodána, ke Středoklukům.[5])

SUCHDOL.

Východně od Tuchoměřic blíže břehu Vltavy jest ves Suchdol, kteráž byla až do naší paměti středem samostatného statku. Roku 1403 držel ji *Niklin z Ořecha*, týž, kterýž před tím seděl na Kněževsi.[6]) Hned potom (před rokem 1405) prodal Suchdol *Zdenkovi z Chýně*, jenž tu plat pro nově vyzdvižený oltář Zvěst. p. M. v kostele Pražském ukázal.[7]) Někdy za husitských válek seděli tu dva bratří, kteří zastavovali tvrz zdejší *Vilémovi z Konic*.[8]) Od roku 1432 vyskytuje se v držení Suchdola *Kerunk z Lomu*, jenž se byl sem ze severních Čech přestěhoval. Roku 1554 seděl tu *Jan Kerunk z Lomu*, který držel také duchovenství v Suchdole a Lisolajích, ale jeho, nemaje zápisův na ně, postoupiti musil.[9]) V 16. věku seděl na tvrzi zdejší *Václav Budovec z Budova* s manželkou svou Aldegundou z Bezejovic.[10]) Po nástupci jeho *Štefanovi Tetaurovi z Tetova* zůstali synové Dobeš, Jan a

[1]) Bílek, děje konf.
[2]) DZ. 306 E 18.
[3]) Reg. I 441, Kopiář Přemyšlovský.
[4]) Lib. III. Vet. urb. Prag.
[5]) Arch. c. k. statkův.
[6]) Rel. tab. I. 605.
[7]) Lib. erect. VII. 34.
[8]) Formulář museiní.
[9]) Knihy Pražské, arch. č. III. 517 a kapitul. Pr.
[10]) DZ. 1. A 22.

Karel, kteří prodali Suchdol r. 1557 *Ctiborovi Sluzskému z Chlumu* a na Tuchoměřicích.[1])

Nástupce jeho *Zikmund* († r. 1606) koupil r. 1586 část vsi Uh a zdědil Tuchoměřice.[2]) Po jeho smrti držel Suchdol strýc jeho *Adam*, jenž na Suchdole manželce své *Kateřině Sluzské z Zábědovic* věnoval. Tato získala Suchdol pro sebe r. 1617 po smrti manžela svého od Jana Benjamína, bratra jeho.[3]) Roku 1679 koupil Suchdol *klášter Emauzský* v Praze od Jana Kašpara Proje z Geiselberka a držel jej potom až do naší paměti.

STATĚVNICE.

Nedaleko Tuchoměřic jest ves Statěvnice (Staténice), která od dávných dob patřívala ke klášteru sv. Jiří. Obyčejně hospodářství zdejší osobám světským pronajímáno.[4]) Avšak býval tu také statek zemanský a nějaké úroky vycházely ke kostelu Pražskému a ke kapli sv. Vavřince na Vyšehradě.[5]) Část Vyšehradská dostala se zápisem roku 1436 *Václavovi Cardovi z Petrovic*, jenž se i ostatní části duchovní zmocnil, ale přinucen byl r. 1454 ji navrátiti. Král Jiří zapsal tu část, která byla kláštera sv. Jiří a při níž také tvrz stávala, *Volfovi Štechrovi z Lautrbachu*, jenž se zavázal odtud jisté úroky vydávati.[6]) Mezi tím co zůstávala část Vyšehradská v zápisném držení Sezimův z Ústí jako dědicův Cardových, dostala se tvrz v držení zápisné *Jana Drába z Střechova*,[7]) jenž tu zejména v l. 1522—1527 seděl. Nástupcem jeho byl asi onen Jiřík z Čepiroh, jenž se v titulaři r. 1534 vydaném připomíná. Roku 1544 seděl tu *Václav Slatáněř z Drahovic*, jemuž král to zboží potom dal.[8]) V 16. století i ta i ta část v dědictví proměněny. Část Vyšehradská střídala se v držení Sezimův, Sluzských z Chlumu a jiných rodin, část pak druhá dostala se v držení *Johanky* napřed *Střelové* potom *Švihovské z Sloupna*. Podlé pořízení jejího měl se statek tento dostati vnukům jejím. Byl to asi týž statek, kterýž hned potom nacházíme v držení *Davida Borně ze Lhoty*. Tomuto po smrti jeho roku 1625 zabrán a postoupen *Bedřichovi z Talmberka* náhradou za svršky své kteréž byl zanechal komoře král. při postupování Karlšteina.[9]) Od pánův z Talmberka dostala se tvrz Statěvnice r. 1665 nevystavěná, ale sklepy a pokoje na díle mající, k biskupství Hradeckému a později zase klášteru sv. Jiří.[10])

[1]) DZ. 86. O 19. [2]) DZ. 68. L 3. [3]) DZ. 138. K 3, 292. K 22. [4]) Lib. erect. I. 110, acta jud. 1378. [5]) Arch. č. 507, arch. kapitulní. Viz i arch. č III. 561. Lib. erect. XII. 186. [6]) Arch. č. VII. 666. [7]) Reg. kom. soudu. [8]) Arch. gub. [9]) DZ. 140, K 8, Bílek děje konf. [10]) DZ. 73. D 18. Hleď dále v Sommerově topografii.

NELAHOZEVES ZÁMEK.

Mezi stavbami renesančního slohu, které nás uměleckou svou úpravou jímají, jest na předním místě zámek Nelahozeveský nad Vltavou. Máme drahně starých hradův, na kteréž části renesanční lípány tak, že způsobena tím nesrovnalosť i nevkusná protiva mezi starým a novým, jako na př. v Jindřichově Hradci nacházíme. Takové stavby vnadí nás ovšem, když pozorujeme každou část o sobě, ale jednolitých zámků renesančních, jako na př. Litomyšlský a Kačerov, Felixpurk a t. d., máme po skrovnu. A k těm počítáme zámek Nelahozeveský od základův až do střechy v ušlechtilém slohu vlaském na skalnatém výstupku u řeky Vltavy postavený, před lety pro zanedbávání oprav skorem na upadení, ale nyní zase obnovený. [1])

Před zřízením státní dráhy, která jde těsně pod zámkem, spadalo zámčiště na východ až k řece. Na patě jeho bývala sladovna, z níž udělány v nové době sýpky na obilí. Mezi tímto stavením, k němuž přistavěna jest knížecí restaurace, a řekou stojí jiné stavení, jehož starodávní způsoba souhlasí se zámkem asi ze stejné doby pocházejícím. Býval tu pivovár, a nyní zřízena jest z něho taneční síň k dotčené restauraci patřící. Při zřízení dráhy odděleni jsou od sebe šedí kamenní vrstevníci, totiž zámek a pivovár, skopáním paty zámčiště a vyzdvižením vysoké hmotné podpěrací zdi.

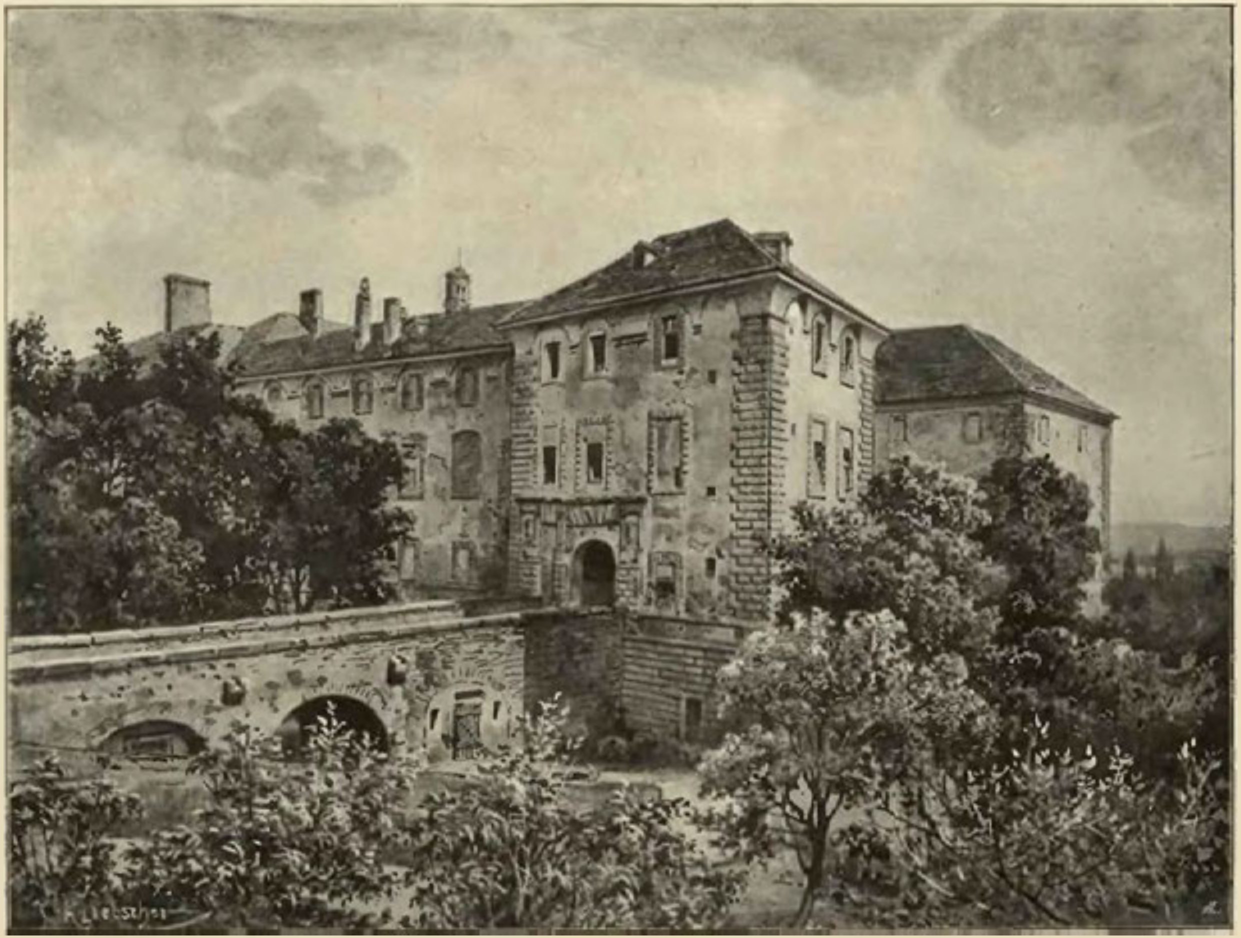
Stráně pahrbku, na kterém stojí zámek, byly jakousi přirozenou hradbou, k západu udělán příkop vyzdvižením prostory hradbami, přes kterýž příkop překlenut jest kamenný most ke bráně zámkovní; poslední však článek jeho jest nový a na místě někdejšího zvoditého mostu postavený.

Brána s malou brankou zazděnou, vzácná to památka 16. věku, nachází se v nárožním výstupku podoby věžovaté samém čtvrtém. Brána jest do okrouhla sklenuta, hrubým, ozdobně přitesaným štukovím vyložena a šesti elegantními ionskými sloupy okrášlena. Zmíněné výstupky nebo nárožní věže jsou jako celé trojkřídlové stavení zámku zvenčí i uvnitř vystavěny ve slohu florentinském a ozdobeny římsami pod krovy jdoucími a dosti povydanými; rýsování jest na nich takové, že se spatřují čtverhrany v šedivé půdě, hojné malování ve způsobu rustikovém a ozdoby barevné velmi uměle vyrýsované. Na lištách pohříchu velmi porouchaných nacházejí se nejkrásnější arabesky a velmi zajímavé figury. Malby na stěnách, tu a tam starší obnovu prozrazující, z většího dílu již vybledly a mnohé z nich se odloupIy, tak že polovice jich jest na dobro zničena; mezi těmi, kteréž dosud zůstaly, jsou některá vyobrazení, jichž opravení jest velice žádoucí.

Pro jich vybledlosť a vysoké položení nelze je prostým okem dobře rozeznávati. Zdá se, že jsou bez plánu pomíseny, ale od dobrých umělců nakresleny a provedeny. Vedlé arabesk a květinných pletenců, desk průpovědních a p. pozorujeme jmenovitě: muže vousatého v kroji Rudolfovy doby, an drží v pravici úhelnici a v levici dům, o němž jest domnění, že zobrazuje stavitele zámku, Dianu, Eola, průvod Bakchův, dvě dívky panice v kartách obehrávající.

---

[1]) Pomůckou Mikovcovy Starož. I. 194.

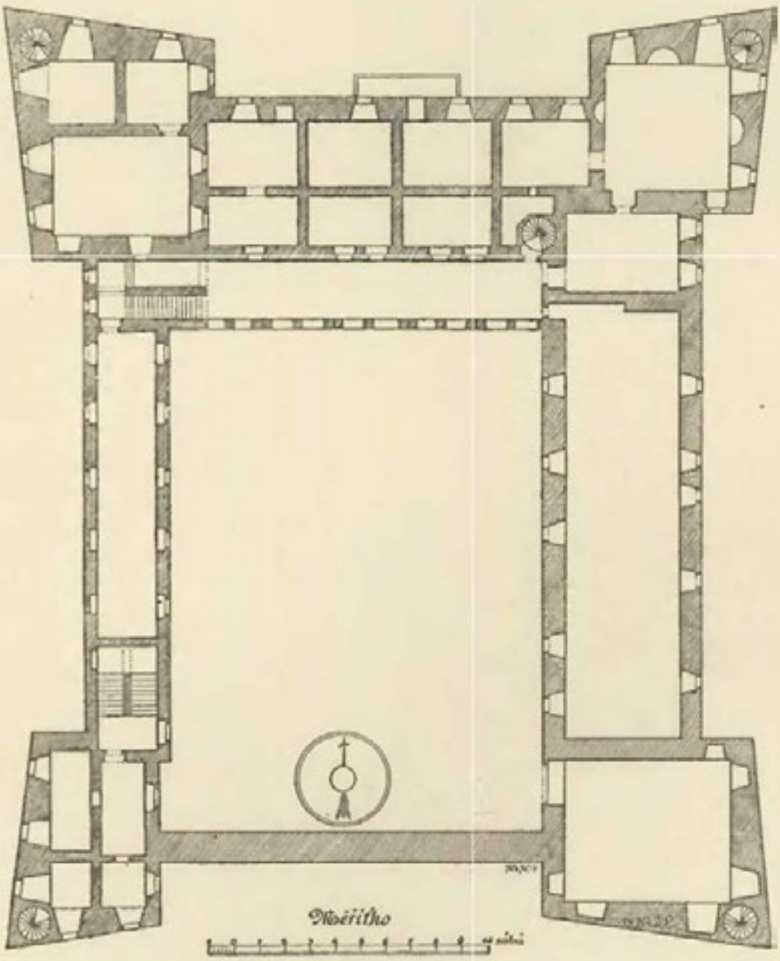
Nelahozeves.

Nelahozeves.

Stavení hlavní (severní průčelí) má velmi krásnou galerii, nyní zazděnou, se sličnými okrouhlými sloupy. Zábradlí galerie té jest původní a rozmanité; mnohá složitá okrasa jest z jediného kusu velmi bedlivě pracována. K ní připojují se dvě postranní křídla, jež na straně východní spojuje vysoká zeď, čímž tvoří se pravidelný čtverhranný dvůr. I výstavnost těchto křídel jest úhledná, s hlavním stavením souhlasící, a ozdobeny jsou arabeskami a vyobrazeními zvířat větším dílem rýsovaných ve způsobu rustikovém.

U východního křídla lze pozorovati, že se měl k němu ještě připojiti přístavek, z čehož však sešlo, neboť u konce jeho, pokud měla býti šířka nového stavení, přerušena všechna ozdobní práce, stavení

Plán zámku Nelahozeveského.

na kvap přizpůsobeno ostatním částem a rustika v jiné barvě provedena. Na západním křídle (k němuž zvenčí malé nové stavení přiděláno) zajímavo jest pozorovati, kterak stavitel šetřil shody se severní stranou; neb poněvadž tu není chodby, umístil sloupy do zdí západního křídla mezi okny.

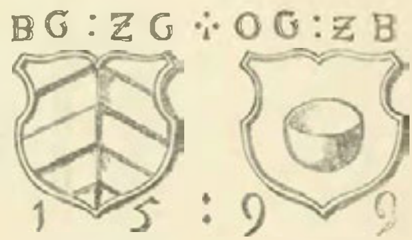
Při východním křídle nachází se *studně* okrouhlá, do polovice ve zdi zasazená a strojem k čerpání vody opatřená. Vytesána jest z čisté skály a byla nějaký čas zahrazena, tak že se z ní voda netáhla. Vedlé ní spatřuje se *ozdobná brána.* Brána tato svědčí o tom, kterak dovedně se mistři 16. a 17. věku i do nepravidelnosti vpravovali. Veliká tato brána, která rampou s konicemi a zahradou spojena jest, jest sklenuta velmi ozdobně do půl kola. Konsoly na kosmých plochách snad sloužily jezdcům, když na koně sedali, o čemž svědčí neobyčejné vyšlapání měkkého pískovce. Neboť ačkoliv to původní asi účel

nebyl, poněvadž jsou nad konsolami malé výklenky s mušlemi k postavení soch, přece pak, když k sochám nedošlo, neostýchali se mnozí užívati této památky k tomu, aby pohodlně sedali na koně. Povydané sloupy, z nichž jeden někdy v pravo od branky se nacházející zmizel, jsou bezprostředně přede zdí postaveny a spojeny pěkně propracovaným trámovím kamenným, na němž spočívá štít, souměrně nad prostředním sloupem postavený. Týž štít ozdoben jest nosiči a karyatydami hrubě pracovanými, mezi nimiž se erb Gryspekovský (veliký erb, na němž v prostřed štítek s věží) s písmeny B. G. Z. G. (Blažej Gryspek z Gryspachu) a erb Bubnovský (vlaský buben) s písmeny O. G. Z. B. (Ofka Gryspekova z Bubna) a konečně rok 1614 spatřují. Na patě malého obelisku, jímž se štít umělecky končí, vytesán jest r. 1613. Brána tato postavená, jak již dotčeno, z měkkého pískovce, na ten čas omšeného, pokryta jest z části divokým vínem.

Znaky Blažeje Gryspeka a manželky jeho Ofky z Bubna.

Branou touto přijde se k širokým a jindy velmi pohodlným, avšak na ten čas nehrubě úpravným schodům z cihel a trámů zdělaným, po kterýchž se mohlo na koni vyjeti do podzemí, které jest zvláštností tohoto zámku a v němž bývaly prostranné konice. Před časy (1658) byly zřízeny na 40 koní, ale za posledních let patrimoniální vlády z části udělána vězení a část zůstala konicí. Také jsou pod zámkem sklepy ve skále vytesané, do nichž se za starých dob několik set věder vína skládalo nebo skládati mohlo.

Znaky Blažeje Gryspeka a manželky jeho Ofky z Bubna.

V severním anebo hlavním stavení vyniká nynější *hospodářská kancelář* plochým, směle provedeným klenutím. Díváme-li se ze dvora, jest sice v přízemí zámku, avšak z oken jejích jest pohled na železnici hluboko u pahorku ležící skorem závratný. Buď byla tato síň dříve čelední světnicí, v níž se jídalo, nebo kuchyní. Kromě toho jsou v přízemí byt farářův, kolna a v jihovýchodním výstupku prádelna, patřící k prvnímu a druhému poschodí. Za starých dob (roku 1658) bývaly tu kromě 7 suchých sklepův a dvou světnic pekárna s komorou, kůlna pro vozy, kuchyně veliká s dvěma špižírnami a konečně vrátnice s komorou a tři vězení.

Prvního a druhého poschodí užívají na ten čas sestry křesťanské lásky, najavše si je od r. 1874 na 20 let a vynaloživše 27.000 zl. na pěkné a úpravné zřízení těchto částí. Zřídily si tu ústav k vychování dívek vyšších stavů, tak aby tu nabývaly vzdělání na základě náboženském. Vyučuje se tu náboženství, biblickým a křesťanským dějinám, českému, německému a francouzskému jazyku a literatuře, zeměpisu, dějinám světovým, přírodopisu, fysice, dějinám umění, počtům, psaní, kreslení, ženským pracím a zpěvu, ale tak, že i některý předmět může odpadnouti nebo se obmeziti. Nad kanceláří nacházel se nahoře stejně veliký, ale jinak klenutý palác, bohatě ozdobený prací štukovou a zvláštními plochými řezbami na veřejích. Síň tato před časem přeměněna tak, že pod klenutím udělán strop rákosový a obrazy prý na rozkaz Horského, hospodářského rady, na půl cihly zazděny.

Jest to asi táž doba osvíceného XIX. století, za kteréž také na dobro zohaven zámek Felixpurk u Kadaně, Nelahozevsi ve mnohé příčině podobný. Avšak zůstal tu přece starodávný vlaský komín pěkného řemeslného díla, vysoký a ozdobený příznaky vojenskými a bůvolovými lebkami, jako vídati také na některých starých portálech. Vysoký štít komínu jest tak zřízen, aby tu mohl býti erb vymalován. Na ten čas jest tu zřízena kaple domácí. Nesmíme minouti této místnosti, abychom nepověděli o bývalé její ozdobnosti malířské. Ve výklencích na stěnách spatřovaly se obrazy tří obrovských bojovníků v římském odění, ale přemalováním šeredně znetvořených; lepší bylo malování na stropě, ač bylo vybledlé. V polích obloukových byly podoby starých císařů s nápisy silně porouchanými, z nichž vycházelo na jevo, že tu vyobrazeni byli Julius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus a Domitianus. Na stropě samém vyobrazen byl Bůh otec jako silný muž

s infulí na hlavě a Spasitel. Ostatní fresky byly již vybledlé. Malby tyto přepaženy byly dvěma bílými pásy s vypuklou prací štukovou, na nichž se spatřovaly tyto věci: Curtius vrhající se s koněm do propasti, Aeneas, Anchises a Askanius, Mucius Scaevola, Regulus a konečně tak zvaná Charitas Romana (Martia, dcera Q. Martia, podlé vypravování Valeria Maxima).

Jest to zvláštní věcí, že na těchto výjevech ze starých dějin s velikou láskou lpěli, jak to na př. i na zámku Kratochvilském nacházíme. Směru tomu klestil cestu jednak humanismus tehdejší a za druhé jednostrannosť umělců, kteří byli buď Vlaši nebo takoví, již nabyli vzdělání ve Vlaších a nemajíce tolik síly, aby se zmohli na výjevy domácí, šlechtě České předkládali vzory udatenství a vlastenecké mysli z dějin sice cizích, ale jim umělcům, poněvadž mohli stále v jednom směru pracovati, chutnějších, než byly dějiny domácí. Příležité *světnice* mají teď starožitné dvéře, vlaské komíny a vykládané stropy, z nichž některé mají nad míru vkusné kosočtvercové uspořádání. Dlouho byly tyto někdy skvostné světnice pusty a dílem prázdny, s okny beze skel a dílem haraburdím naplněny, nyní však, jak výše doloženo, s nemalým nákladem zase pěkně se upravily. Několik pěkně vyřezávaných a vykládaných dveří prý odvezeno bylo do Roudnice a jiných knížecích zámkův.

Ve východním křídle v druhém poschodí nacházel se také *palác*, dlouhá to světnice, jejíž zbořené klenutí nahrazeno bylo před lety z nouze prostým přikrytím z prken, ale nyní zase moderním způsobem jest zřízena. Z někdejší její nádherné úpravy nezůstalo památky.

Účel jednotlivých místností lze poznati ze starých inventářů v archivu Roudnickém chovaných. Odpočísti se musí jihovýchodní věž zámku, kteráž snad nikdy nebyla uvnitř dostavěna, a posud jest s hora až dolů pusta. V severovýchodní věži byl v prvním poschodí veliký pokoj, jemuž se říkalo Ráj. Vyskytuje se to jméno u světnic středověkých nejednou, ale neumíme smyslu jeho náležitě vyložiti a nejistých domněnek nechceme rozšiřovati. Odtud táhlo se v severním a západním křídle 7 světnic a 6 komor při nich. Mezi nimi byly dva paláce, jeden tuším v severozápadní věži, druhý v západním křídle. Třetí palác byl na východní straně. Nad Rájem připomíná se také altan. K těmto a k hořejším pokojům přicházelo se po trojích schodech širokých a třech šnecích, z nichž dva byly v obou západních baštách. Pro jiné dva šneky ve východních baštách bylo ponecháno prázdné místo. V druhém poschodí bývalo kromě jediného paláce 7 světnic a 8 komor.

Na jižní straně zámku rozkládá se daleko podlé blízkých strání park založený od dr. Stelziga, lékaře Nelahozeveského, kterého nyní užívají jeptišky. Stará spustlá *zahrada zámecká* jest několik set kroků stranou od zámku, obehnána jsouc vysokou zdí a jeví dosud známky bývalé skvostnosti. Nad zazděnými vraty jest jednoduchý rodinný erb Gryspeků, štít na délku poloviční, v němž pruhy proti sobě pošikem se potýkajíce, a erb Bubnovský s rokem 1593(?) a známými začátečnými písmeny Blažeje a manželky jeho Ofky. (Viz str. 246.)

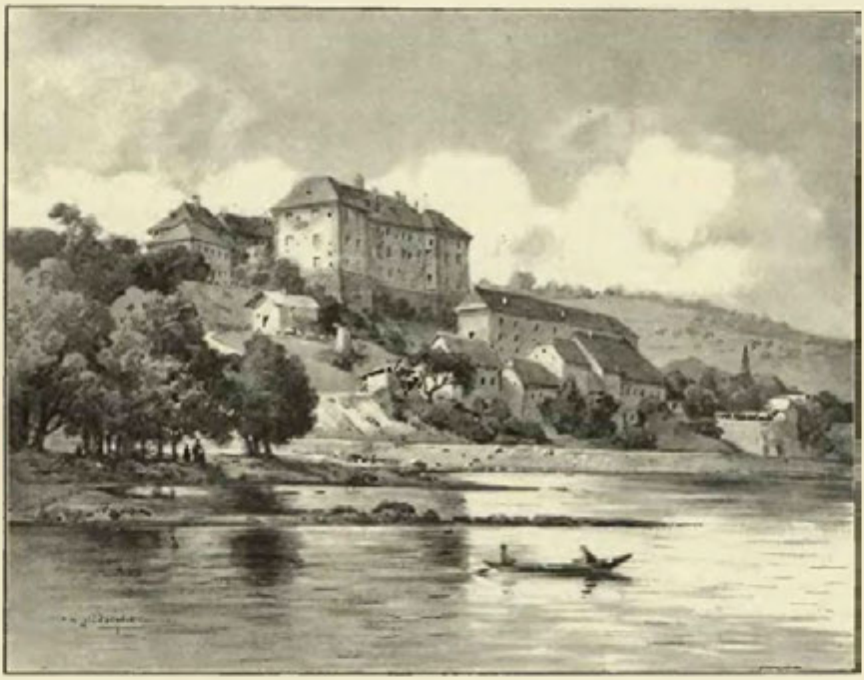
Nelahozeves má jméno své od zakladatele svého Nelahoda, a znamená to jméno tolik, jako Nelahodova ves. Ode dávna patřívala ke statkům *kostela Pražského*, a proboštové jsouce pány jejími měli tu tvrz stojící na místě nynějšího zámku, dvoje poplužís lesy a mlýn o 7 složeních.[1]) Byli tu v Nelahozevsi také dva nápravníci, aby sloužili kostelu Pražskému; jedním z nich snad byl Bartoš Kamprle, jenž se roku 1414 připomíná.[2]) Proboštové, jako to činívali někteří duchovní, pronajímali hospodářství zdejší. Nedlouho před válkami husitskými byl tu nájemníkem Jiří Pogner, ale když chtěl probošt od něho hospodářství převzíti, dělal Pogner těžkosti, tak že došlo k soudu smírčímu. Probošt obdržel (roku 1418) statek svůj teprve potom, když byl 50 kop zaplatil. Po roce 1420 odběhl ten, který hospodářství zdejší spravoval; Pražané ujavše se statku dali tvrz *Antoňovi od Osla* a vsi Podhoří a Nelahozeves proto, že jim prámy při přívozu za veliké vody na zmar přišly, ode všech cel a mýt, které se platívaly z plodin polních, osvobodili.[3]) Král Jiří (r. 1466) zapsal statek Nelahozeves Dr. *Řehořovi z Heimburka* odměnou za zásluhy jeho, ale není známo, jak dlouho tento v držení jeho zůstával.[4]) Později nacházíme týž statek v držení *Viléma z Jeburka a na Ronově*. Tento daroval r. 1508 *Hyncovi Zejdlicovi z Šenfeldu* a synu jeho *Janovi* do jich živnosti tvrz a dvůr Nelahozeves a ves s podacím kostelním, avšak pozůstavil si, aby mu mlynář na mlýně každý rok 6 vepřů vykrmil. Za to povinni byli Hynce a Jan, aby byli Vilémovi k službám se dvěma koňmi hotovi. Při statku jim mnoho nenecháno; vůz, dva koně, tři svině a jiní svrchkové.[5]) Hynce žil ještě 30 let potom, naposled tu hospodaře s druhým synem svým *Jiříkem*. Nedlouho po nastoupení Ferdinanda I. sehnal Arnošt z Stejnic, probošt kláštera Pražského, tolik peněz, že mohl Nelahozeves vyplatiti. Položil peníze a zveden jest na Nelahozeves skrze purkrabě hradu Pražského. Jindřich zlobě se proto, dělal proboštovi nejednu protimyslnosť. Již po zvodu učiněném odvezl 20 jalovic,

[1]) Emler, Nejst. urbáře 306. [2]) DD. 61. A 3. [3]) Knihy městské Pražské, formulář musejni, Höfler f. r. H. II. 292. [4]) Palackého Děje IV. b. 342. [5]) Arch. mus.

vůz s 4 koňmi, obilí a seno z gruntů Nelahozeveských a jiný dobytek svůj nechal pásti na lukách. Syn jeho Jiřík také se v ty grunty vkládal, lově ryby v řece, stříleje na ostrově bažanty a štva se psy zajíce. Za to jim probošt také splácel.

Když r. 1532 víno dozrálo na vinicích Jindřichových, které nebyly proboštovy, nýbrž náležely k starodávné dědičné nápravě, tu přišel Hanuš Cabicár, úředník proboštův, asi s 200 lidmi zbrojnými, dal víno sebrati a odvézti. Podobněž udělali i když dal Jindřich mnoho dříví topolového na obcích Nelahozeveských poraziti. Obě strany odtud se vinily z pychu před soudem komorním a trvaly ty kyselosti přes rok. [1])

S nově nabytým statkem měl Arnošt samé těžkosti. Dvůr poplužný nebo forberk najal r. 1537 Ludvíkovi Týmovi z Pošky tak, že bylo na zimu naseto 61 korců a věrtel míry rovné nebo štrejchované a žita 44 k. a věrtel, a s takovým zasetím zase měl dvůr býti po ukončení nájmu postoupen. Nájemného měl Tým dávati 7 k. pšenice, 10 ječmene, 18 žita, 60 ovsa, 4 hrachu, 3 pohanky a 4 řepy. Tým umřel za tři léta, nájmu neplativ. [2]) Ještě větší potíže měl s mlynářem zdejším. Při Vltavě na místě nynějšího

Nelahozeves od strany jihovýchodní.

mlýna býval veliký mlýn a patřil té doby, když Arnošt statek ujal, Jírovi nějakému. Jíra prodal mlýn Pavlovi s ostrůvky mezi vodami, řekou pod jezem, aby lovil svobodně jako ve svém a v jezu slup měl. Pastvy k tomu neměl, než dřívější mlynář drže 3 nebo 4 krávy, na sousedích a pánu obdržel, že mohl hnáti dobytek na obec.

První nechuti povstaly proto, že probošt mlynáře obmezoval. Když plavili lidé dříví po řece, dostával mlynář od každého pramene dřevo; to mu probošt vzal. Vody pod jezem a slupu užívali mlynáři svobodně, ale probošt odňal mu to, kázal udělati jezek přes řeku a užíval řeky sám. Když pán bral, došel k němu mlynář a prosil řka: „Milostivý pane, neračte mi to vzíti, neboť jsem toho užíval před jiným pánem.“ I nedovolil mu toho. Není divu, že se mlynář mstil aneb aspoň nečinil-li tak, že mu každou nehodu podstrkovali. Když Beneš Kelnár, úředník, pánu dělal slup, týž slup nejednou hnojem a jinými

---

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) Pam. arch. VIII. 338.

nečistotami byl zacpán, že mnohokráte úředník až do hrdla do vody bředa slup čistil, ano i Pavla k tomu donucoval, aby hnoje a nečistoty dobýval.

Vinili Pavla i z toho, že když pánu prkna řezal, je kazil, dělaje je na jednom konci tlustá, na druhém tenká. Když lovili panští rybáři pode mlýnem v řece hasačertem anebo provazem, číhal na ně mlynář s čeledí, když ryby přihnali až k pytlu, otevřel splav a pustil vodu na ty rybáře, že se jich šest málem neutopilo a pytel i s rybami i to všecko pustiti museli.

Portál v nádvoří zámku Nelahozeveského.

Jednou Arnošt trestal (plísnil) mlynáře, že slepičím trusem krmil vepře, a že neměl toho dělati a v tom že rozličné věci proti němu dělá, což by dělati neměl. Mlynář plakal pravě, že něco jest a něco není. Potom ho trestal pán, že se mu dějí škody v luhu sekáním dříví a trávy, a doložil: „Mlynáři, neuchováš-li se, žeť káži šibenici postaviti nad mlýnem.“ Pak mu zapověděli cesty svobodné, též ostrovy panské, zejména aby všemi kusy prázden byl luhu; pakli by byl usvědčen, že by on Pavel anebo čeleď jeho tam byla, že by to měli pánu pověděti. Nedlouho potom Pavel na velkém ostrově mnoho dříví bez

vědomí a vůle páně ufal a uschránil. Tu vzav pán svědky na tom ostrově ukázal dříví a vrby, které Pavel stíti dal. Bylo jich na jednom místě 17, jinde 16, dohromady 33 pařezů, pařezy některé i člověka ztloušťí; Pavel tomu neodepřel a k tomu se znal. Tu Volf, švakr Pavlův, pána prosil, aby se s ním některak o to dříví smluvil, a pán dal odpověď: „Bude-li čeho u mne hledati i děti jeho, pro přímluvu tvou chci rád všecko slušně učiniti."

Kdežto předešlí mlynáři majíce pastvu skrovnou po 3 nebo 4 kravách drželi, míval Pavel 12 až 20 krav a hovězího dobytka. Ten dobytek pásl po panském, velikou s ním škodu dělaje; často přišly krávy ke stohům cuchajíce je, až je panští odháněli od stohu a sena.

Krávy jeho přišly často do dvora a tvrze a co tam bylo nasypáno panskému dobytku, snědly. Úředník Beneš Kelnár nechtě se s ním vaditi, kázal dobytek vyhnati z tvrze, potom trestal Pavla a prosil ho, aby toho nečinil a raději se s pánem srovnal. Jednou lovil rybář mlynářův v panské řece. I šel k němu úředník s Jírou, panským rybářem, a chtěl mu síť vzíti. Odpověděl, že síť není mlynářova, než že jest jeho. I tak jej pustil, nechtě míti nesnáze s tou sítí. Potom po kolika málo dnech Pavel sám několiký nad panským pivovárem led sekal a ryby mocí loviti chtěl v panské řece. Tu ho úředník pěkně prosil, aby toho lovení nechal, že mu jistě brániti musí, an pán jemu tu loviti nedá. Dal tu odpověď, že loviti chce, že mu toho nikdo nezabrání. I poslal úředník pro rychtáře a čeleď, kterou měl ve dvoře, a před nimi ho opět prosil, aby lovení nechal, že mu síť vezme i jeho do vězení. Tehdy dal odpověď: „Já se tebe nebojím, zrádče a lotře i s pánem svým, však mi dlouho rozkazovati nebudeš." I nechtě se úředník vaditi, kázal ten led čeledi odstrčiti, pod kterým on loviti chtěl. Tu šel Pavel domů a vždy lál. Potom o sv. Martině zjednal úředník dívku do dvora, která v mlýně sloužila, s mlynářovou vůlí.

Když čas přišel, že měla k službě přistoupiti, poslal tam rychtáře, aby šla na službu. Tu přiběhl rychtář z mlýna sbitý a stlučený od čeledi mlynářovy pravě, by byl pod kolo neupadl, byli by ho zabili. Také mlynář pánu vepře nekrmil podlé smlouvy a úroku nedával, pravě, že má pána jiného, a slady když mleti měl, tehda lál a úředník, nechtě se s ním vaditi, raději od mletí platil v Kralupech a ve Vepřku. Konečně úředník tu pro něho býti nechtěl, a vzal raději od pána odpuštění.

Pro tyto obtížnosti oznámil Arnošt tu celou věc některým pánům, chtě, aby se to po dobrém skoncovalo. Ačkoli pak páni řídili mezi stranami, přece se nemohly strany shodnouti a tak k tomu konci nepřišlo.

Pak dal mlynář suplikací ke králi. Ale mezi tím i Arnošta trpělivost došla. Jednou poslal Beneš úředník Adama rychtáře pro mlynáře, aby šel k úředníkovi do dvora nahoru, a tu mu pravili, aby šel do panské kázně. Ukovali ho na vůz a vezli jej až do Lovosic s jeho koňmi a vozem.[1])

Roku 1543 komorní soud tu věc vyšetřoval, ale není známo, jak se skončila. Mezi tím měl probošt také nějaké kyselosti s Janem Razickým ze Vchynic, an roku 1540 na velikém ostrově proti Nelahozevsi s myslivostí chodil, na bažanty poneč lícel a bažanta podtrhl a vzal.[2]) Nedlouho potom vzala vláda proboštů na vždy za své.

Roku 1544 dne 22. října dal král Ferdinand Nelahozeves dědičně *Floryánovi Gryspekovi z Gryspachu*, tak aby se oň s proboštem smluvil a jej na sebe převedl. Marně přimlouvali se správcové arcibiskupství u krále (r. 1549), aby Nelahozeves zůstaven byl při kostele sv. Víta.[3]) S těžkým srdcem odhodlal se Jindřich probošt s kapitulou ke smlouvě, kterou mezi nimi a Floryánem komisaři králem nařízení r. 1552 ujednali. Kapitula pustila mu Nelahozeves tvrz a dvůr se vsí, mlýn, háje, luhy, ostrovy, vinice, chmelnice atd. k dědičnému držení a obdržela za to ves Kšely.[4]) K tomu přikoupil Floryan r. 1548 vsi Holubice, Středmchov a Braník a Sazené, r. 1549 Minice a Debrno a r. 1559 Libčice. Roku 1550 byl koupil obě nápravy v Nelahozevsi od Jana Domažlického z Riesengrundu i s domem k nim náležitým.[5]) Nad tímto panstvím byl úředníkem r. 1556 Petr Kornoušek z Ostrovačic.[6])

Floryán (nar. r. 1509 dne 18. prosince) nabyl v mládí znamenitého vzdělání a vstoupil pak do služeb krále Ferdinanda, který jej učinil sekretářem kr. komory (r. 1532) a roku 1538 radou tudíž. Král pořádku milovný přál Floryánovi nadanému, kterýž se v službě dobře potřebovati dal, a Floryán využiv dobře přízně královy a postavení svého v komoře, obsypáván byl milostmi více, než přední toho času osoby v království a nastřádal si, ač sem přišel chudý, veliké bohatství. Za bouří roku 1547 byl králi věrným a veliké služby mu prokazoval. Na sněmě dne 20. dubna zahájeném vina mu dávána od některých ze stavův, že jako cizozemec ve dskách a svobodách zemských hledal, listy opisoval a do ciziny vydával, z některých majestátův (Jana a Zikmunda) pečeti odtrhoval a do příkopu hradu Pražského házel; na důkaz toho ukazovali zlomky pečetí, kteréž před jeho domem nalezeny. Z toho povstala v sněmu veliká

[1]) Reg. svěd. kom. s. 6 a 7 G. [2]) Tamže 10 F. K 19. [3]) Arch. gub. Borový Akta kons. katol. 118. [4]) DZ. 50. C 17. [5]) Pam. arch. X. 467, 468, Miltner, Beschreib. böhm. Privatmünzen. [6]) Reg. 17. F. k. J 8.

bouře, Floryán byl ihned jat a do vězení na Bílou věž odveden, odkudž po třech dnech na zápis a závazek zase propuštěn. Když se však věci potom ve prospěch králův obrátily, Floryán ze závazku propuštěn a od krále na poctivosti opatřen. Na památku tohoto vězení dovolil mu král, aby bílou věž do svého erbu přijal.

Až do svého stáří potřebován jest v rozličných jednáních stavovských a ještě více komory české. Že rád vkusně stavěl, toho svědectvím jsou zámky Kaceřovský a v Nelahozevsi, a o vkuse jeho zejména i to svědčí, že nelípal nové na staré, nýbrž vyzdvihoval stavby jednotného rázu. Na místě tvrze zdejší rozbořené postavil zámek nynější. Se stavbou začato dosti pozdě, tak že za jeho živobytí ani zámek nedostavěn; stála jen dvě křídla. Tomuto nově vystavěnému zámku dal jméno Floriansburg (1582), ale jméno to se ani u lidu ani v tehdejších úředních písemnostech neujalo. Na Nelahozevsi uložil svou pěknou knihovnu, také měl pěkné sbírky umělecké a drahně klénotův a podlé svědectví Theobaldova a Balbínova měl starý a věrný obraz Žižky, který prý byl ještě za živobytí Žižkova malován.

Zkušený a cvičený rada komorní neuměl jen spravovati a v pořádku udržovati důchody fiskální, nýbrž i výborně spravoval svoje statky. Úředníkům statku Nelahozeveského dával návody, jak by si při hospodaření vésti měli. ty pak nedlouho před svou smrtí (1588) v některých předních článcích rozmnožil a na novo vydal. Podlé zvyku tehdejšího přiostřeno jest poručníkování nad lidem venkovským, jež sice k blahobytu jeho sloužilo. Poněvadž tu fary nebylo, nařízeno bylo úředníku, aby poddané sám k pobožnosti přidržoval. Bezpochyby to Floryán první zavedl, že lidé, když kněze nebylo, v zámku na místě vykázaném se sešli a písničku jednu neb dvě si zazpívali, po čemž jim úředník evangelium i s výkladem přečetl. Spravedlnosti přál Floryán jako každý z tehdejších pánův rozumných; proto úředníkům poroučel, aby se lidí podlé spravedlnosti a darmo zastávali.

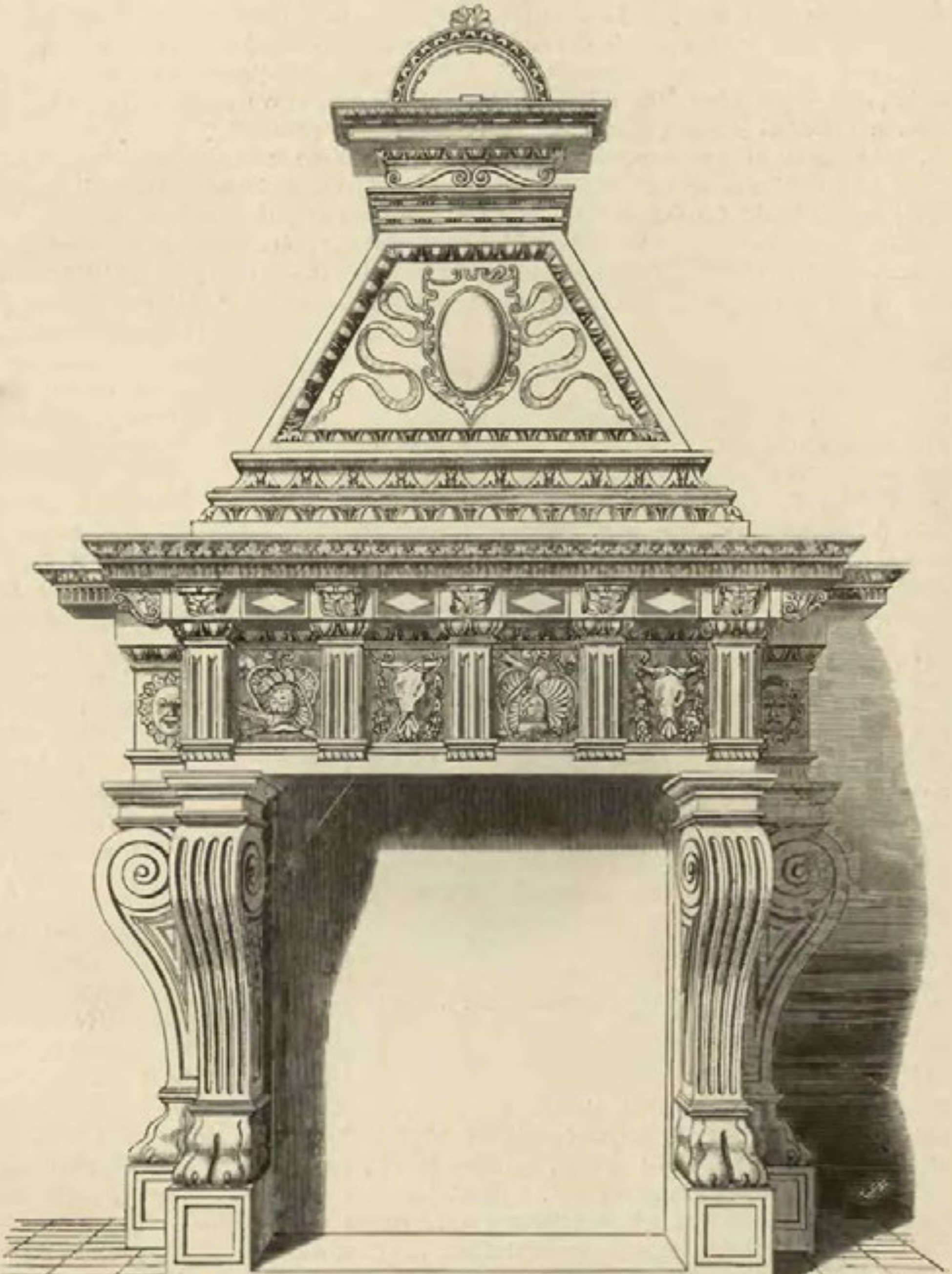
Humánní povaha Floryánova jeví se zejména v článku 6., kdež zůstavuje úředníku, aby malé výstupky mírným trestáním káral, „poněvadž možné není, aby se někdy něco toho mezi lidmi neb čeládku přitrefiti nemělo,“ naprosto však bylo úředníku zapověděno, aby někoho bez vědomí páně katem dal trestati. Jak šetrný Floryán byl, viděti na př. z ustanovení čl 19., že se mají úředníku na koně jeho každý týden 2 věrtele ovsa míry Velvarské dávati, než kdyby který den doma nebyl, to aby se za ten týden srazilo, také kdyby v potřebách panských někam jel, aby se mu mírná a skrovná útrata povolila. Při dvoře Nelahozeveském měl Floryán drahně čeládky, šafáře s šafářkou, která spravovala mléko a sýry, čtyři děvky a skotáky ke kravám, jichž bylo 40, sviňáky k pasení vepřového dobytka a ovčáky k pasení ovec, jichž bývalo 5 až 6 set. Koně měl pán, tušim, jen vozníky, neb mluví o drahých koních, které dal skoupiti. Ke vzdělávání rolí a ke svážení potřeb měl voly tažné, z nichž vždycky některý přebytečný zůstával na pastvě, kdyby ho rychle zapotřebí bylo. Užitky panství největší, jako všude, byly úroky kmecí, kromě toho vycházely z popluží, ze skrovných luk, z hájův a chrastin, jichž bylo také po skrovnu, z řeky, která se užívala lovením. Větší užitek byl z pivováru, ačkoliv nijak pán nechtěl, aby sedláci a čeládka příliš piva pili, nýbrž raději si něco na slušný oděv uschránili. Vařívalo se v témdni jednou pivo bílé ze pšenice, k níž za chladných časů přimícháno po strychu ječmene, a při každé várce navařil se také věrtel piva společného pro řemeslníky a piva řídkého s potřebu pro čeládku. Kvasnice pak po várce nadělané jen k potřebě panské vinopalkám do okolních měst anebo vesnic prodávány.

Rozumí se samo sebou, že se nedovolovalo vystavovati piva cizí, leč jen tenkráte, jestliže se domácího piva nedostávalo. Na mlýn se pilně dohlíželo, poněvadž z něho dobrý užitek vycházel. Hospodářství viničné, pokud lze poznati z naučení, bylo rozumné. Ze všeho naučení viděti, že se na panství oživil veliký počet lidí a tušíme větší, nežli nyní bývá na stejně velikém panství. Neb kromě úředníka a písařův a dvorské čeládky s pastýři byli tu hajní, rybáři, chasa pivovarská, mlynář, tovaryši mlynářští, smetiprach (všech v mlýně 8), pilař, přívozník, vinaři, cihlář a skalníci. Sedlákům v řádu jim vydaném nařizovalo se, aby byli pobožně a mravně živi, vystříhajíce se všelijaké hrubosti a nepěkných řečí. Poněvadž na blahobytu lidu vesnického i blahobyt páně se zakládal, dohlíželo se pilně k tomu, aby sedláci dobře hospodařili. Z těch příčin zapovídalo se jim, aby role nebo louky od sídel svých zastavovali, nebo prodávali, na cizích gruntech osívali a svých rolí nespouštěli. Mnohá jiná ustanovení také pro nic jiného nebyla, než aby poddaní nepřišli do škod. Proto povinen byl každý souhrady a ploty dělati, aby se nedála škoda skrze dobytek; proto rychtáři a konšelé každý měsíc dohlíželi, jak se u kterého souseda topí, a nařizovalo se lidem, aby se světlem, zvláště s loučí a bez lucerny do chlévů a stodol nechodili, proto jim krčmář více než 30 gr. míš. dluhu za piva věřiti nesměl a j. v. Že mnohá jiná ustanovení jen k tomu čelila, aby užitek páně nikterak zkracován nebyl, také jest zřejmo. Bylo mnoho ustanovení obmezujících podlé našeho domnění svobodu osobní, ale bylo to v duchu oné doby a dálo se také na jiných panstvích. [1])

[1]) ČČM. r. 1835.

Vnitřek zámku Nelahozeveského.

Vlaský krb v zámku Nelahozeveském.

Floryán zemřel na Nelahozevsi r. 1588 dne 29. března a pohřben v Kralovicích. S manželkou svou Rozinou Holzovou z Silianu splodil 14 synův a 10 dcer; ze synů přečkalo ho sedm, totiž Václav, Ferdinand, Karel, Vratislav, Jan Jiří, Jaroslav Bedřich a Blažej, kteří vesměs od církve katolické odpadli a k víře pod obojí přistoupili. Ještě téhož roku, co otec zemřel, rozdělili se o všechny statky zděděné. Nelahozeves dostal se nejmladšímu synu *Blažejovi Gryspekovi z Gryspachu.* Týž ženil se roku 1593 v masopustě, pojav za manželku Ofku z Bubna; též manželce věnoval r. 1594 na dvoru a vsi Nelahozevsi 2500 kop gr. č. a odkázal jí statek Kamenický, kterýž byl r. 1591 přikoupil. [1])

Stavbu zámku za otce započatou dokonal. Hned po svatbě své zřídil při zámku zahradu, jejíž vrata ozdobil erbem svým a své manželky, a r. 1614 dostavěli oba třetí křídlo zámku Nelahozeveského a ozdobili jej branou svědčící o tom, že vkus Floryánův přešel na nejmladšího jeho syna.

Maje s manželkou svou jedinou dceru Veroniku, odkázal r. 1611 manželce své statek Kamenici, začež ona mu odevzdala všechna práva svá, kdyby zemříti měla. Roku 1616 přidal jí ještě ves Sazenou k dědičnému držení a věnoval jí 5000 kop míš. na panství Nelahozeveském. [2]) Polovici Kaceřova, kterou zdědil po vymření pošlosti Kaceřovské, odevzdal roku 1620 strýcům svým za 20.000 kop, ale vymínil si svrchky na Kaceřově, dva veliké kusy střelby ze zbrojnice Kaceřovské, jež dal převézti na Nelahozeves, a konečně obdržel samojediné právo ke knihovně společné na Nelahozevsi.

Blažej zemřel v prosinci r. 1620, odkázav statek svůj, jak se mu na díl dostal, strýcům svým ještě v živobytí zůstávajícím, ale poslední jeho pořízení po roce 1617 dané nebylo uznáno za platné, poněvadž strýci jeho všeho statku byli odsouzeni. Ač Blažej také účasten byl vzpoury, přece statek jeho nezabrán z té příčiny, poněvadž bylo na něm drahně dluhů, věno Ofčino a podíl dcery Veroniky zapsány. Z těch příčin prodali roku 1623 komisaři nařízení zámek Nelahozeves s pivovárem, pod ním dvůr a ves, vsi Podhořany, Podhořanky, Miřovice, Lobec, Minice, Holubice, Lešany a Debrno *Polyxeně Lobkovské z Pernšteina* za 40.031 kop, 18 gr., 4 p. míš. [3])

Zdeněk kníže z Lobkovic.

Zámek převzat v stavu žalostném; neboť r. 1621 byl od lidu vojenského vytlučen a zloupen, při čemž, jak se zdá, umělecké jeho památky a knihovna na zmar přišly. Roku 1631 učinili tu Sasové velikou škodu.

Zámky, dvéře, okna potloukli a odvezli, dychtivi jsouce železa, ano i železné štáfy, kterými lunety stahovány byly, pobrali a z toho podkovy koním dělati dali. Také žlaby měděné odvezli. Po nich přišli císařští a ač udělali škodu menší, přece jen na svršcích ublížení učinili. Po odtažení obojího vojska zůstalo v celém zámku jen 6 stolů, 14 stolic, 18 postelí vlaských, bez nebes i pod nebesy, 27 oken zlých a dobrých, kdežto ostatní s rámci na větším díle polámána byla, a pouze 4 zámky zapadité. Některá kamna železná zůstala v pokojích, než dvoje „od Němců" vzata jsou. Pro tehdejší svízele válečné nebylo možno v tom nějakou nápravu učiniti. Také kníže *Václav z Lobkovic,* jemuž r. 1637 statek Nelahozeveský od mateře postoupen byl, dlouho nic pro něj vykonati nemohl Teprve roku 1652 udělány pro zámek čtvery dvéře, 49 zámků s panty a klikami, 21 kamna, kolečka prohledací do 93 oken s tolika rámy. Avšak tím ještě všecko nespraveno, poněvadž bylo potřeba ještě nových stropův a opraviti lunety a jiné zdi. Mísy, talíře, svícny a jiné stolní nádobí, šaty ložní, jarmary a jiné svrchky a nábytky a konečně kuchyňské nádobí, které se r 1719 na zámku zdejším nacházely, buď sem ještě dány od Václava nebo jeho nástupce. Ale od té doby od knížat z Lobkovic, kteří od r. 1623 až do nynějšího dne v držení Nelahozevsi zůstávají, větší opravy na zámku

[1]) Paměti Kněževeského, DZ. 27. L 23.
[2]) DZ. 138. B 13. DZm. 237. B 23.
[3]) Miltner, arch. Roudnický.

nevykonány. V první polovici našeho století byl stav zámku velmi smutný, an přiveden jest hnedle na spadení, aspoň z veliké části, třeba dílem ještě byl obydlen. Opravami r. 1874 na zámku vykonanými postaráno jest o horší, vnitřní část, a jest naděje, že zámek zdejší zase dlouhý čas odporovati bude i živlům i proměnám časovým.

LIBĚHRAD.

Nad Libčicemi zdvihá se severně návrší, z něhož vysoký ostroh k východu vybíhá a strmě nad Vltavou se končí. Opyš jeho, někdy strmý, ještě stal se strmějším od té doby, co k vůli dráze státní, která běží pod ním těsně při Vltavě, odlámán byl. Na konci toho ostrohu stávala tvrz Liběhrad, vysoko se vypínajíc nad Vltavou a Libčicemi, po jejím levém břehu rozloženými. Od návrší oddělena byla příkopem a náspem, avšak na ten čas oboje je rozvezeno nebo zavezeno a v pole proměněno, tak že je lze poznati jen oku cvičenému.

Příkop se táhl na západní a severní straně, neboť na ostatních stranách jsou dotčené příkré stráně. Hrádek příkopem od ostatní výšiny oddělený měl tvar čtverhranu nepravidelného. Na místě tomto travou, drobným jetelem a šípky porostlém spatřuje se něco málo zdí, ale více základů zasutých a drahně rumu překopaného.

Na jižní straně jsou zbytky čtverhranného stavení, které však není staré, ano jest stavěno ze starého kamení na hradě vylámaného, tak že ještě na něm viděti jest zbytky staré malty, nýbrž vystavěno bylo jen na hlínu. Snad tu bývalo obydlí vinaře, který vinici na jižním boku hradiště ležící opatroval.

Václav Hájek z Libočan brzy byl pohotově, aby založení Liběhradu vysvětlil, jak to také u jiných sídel určitě na rok věděl. Vypravuje, kterak r. 711 služebnice Libušiny honíce se po myslivosti náhodou na vysoký a příkrý vrch vešly, kterýž se jim zalíbil. I žádaly kněžny, aby dala na něm hrad ze srubů hlinou obmazaných postaviti; když pak se tak stalo, daly od jejího jména hradu tomu jméno Liběhrad. Dokládá pak Hájek: „Ten hrad dřevěný po časích rozbořen a kamenný vystavěn byl, jehož zdi dílem rozvalené a dílem ještě stojaté dosavád se spatřují při řece Vltavě dvě míle od Prahy proti Tursku. Ves pak, kteráž toho času při témž hradu u řeky také se stavěla, od Libuše Libčice nazvána byla a ta dosavád má obyvatele."

Z dobrých a věrohodných pamětí nelze dějiny Liběhradu tak čerstvě shledati, jak to Hájek učinil. Jisto jest, že Libčice nemají jméno po Libuši, nýbrž že jméno to (původně Ljubčici) znamená čeleď Libkovou; Libek pak jest zkrácené buď Libhost anebo Libomír anebo Libomysl, jako i zkratky Lib, Liban, Libák, Libata, Liběj, Libel, Liber, Liben atd, po nichž ještě drahně osad slove (srovnej i Libčeves, Libeč, Libkov a Libkovou vodu). Libčice patřily pokud paměti sahají ke statkům *kláštera Zbraslavského*, a ač to není nikde poznamenáno, přece z povahy věci a z podobných příkladů lze souditi, že klášter postavil Liběhrad k ochraně zboží svého a za bezpečné sídlo toho, který ten statek spravoval. Od Libčic říkalo se mu ve starší době Libčehrad. Opatové drželi Libčice ke svému stolu, kdežto druhé dědictví Letky pronajímali, jako na př. r. 1361 Jakubovi z Rochova.[1])

Císař Zikmund zapsal r. 1436 vsi kláštera Zbraslavského, jménem Libice nad Dolankami, ves Klínec a v Lištnici 4 člověky *Hynkovi Škodovi z Valdeka.*[2]) Tento však získal také blízkou ves Dolany nebo Dolanky křižovníkům náležitou a psal se proto r. 1432 seděním v Dolankách.[3]) Po Hynkovi, jenž roku 1453 Klinec a Lištnici odprodal, držel Dolanky a snad i Libčice jen krátký čas syn Petr a po něm *Oldřich Medek z Valdeka*, jenž měl s křižovníky různici o tvrz a ves Dolany, kteráž r. 1454 skrze přátele smluvena. Oldřich přijav jisté peníze postoupil křižovníkům Dolan.[4]) Ve všech těch zápisech není zmínky ani o Libčicích, ani o Liběhradu. Z pozdějších pamětí dovídáme se, že Libčice roku 1558 od kláštera doprodány *Jáchymovi Šlikovi z Holíče*, a když pak tento je prodal r. 1559 *Floryánovi Gryspekovi*, připojeny jsou ke statku Nelahozeveskému.[5]) O hrádku samém děje se v pamětech listovních jen jednou zmínka. Roku 1532 prodala kapitula Pražská mlyniště pod Máslovici proti Libčehradu mlynáři z Menšího města Pražského.[6])

---

[1]) Arch. bibl. Praž. [2]) Arch č I 499 [3]) Arch. č. III. 505. [4]) Arch. křižovnický. [5]) DZ. 13. F 23, 53. J 28. [6]) Arch. kapitulní.

MÍKOVICE.

V těch místech, kde se potoky Knovízský a Zakolanský nedaleko Kralup sbíhají, jest ves Míkovice (nyní chybně Minkovice řečená). Před stoletím spatřovala se tu podlé svědectví Schallerova hrubě opustlá tvrz, nad jejímž průčelím se četlo poznamenání roku 1596. Ve velké síni byly erby a nápisy vztahující se k rodům pánů z Říčan, Bezdružických z Kolovrat, z Klinšteina, Martinic, Rabšteina a Vartemberka. Byl to veliký vývod, kterýž dal malovati Jan Boreň ze Lhoty († roku 1613), aby tu ukázal, kolik panské krve přišlo do dětí jeho skrze manželku jeho Mandalénu z Roupova. Bohuslav Balbín zachoval nám jej ve svých rodopisných tabulích.

Míkovice připomínají se poprvé roku 1318, kdež pohnán *Vícek z Míkovic* se všemi poddanými svými do soudu zemského pro loupež. K roku 1337 pak se dovídáme, že klášteru Kladrubskému bylo povoleno, aby ves svou Míkovice v kraji Pražském prodati mohl.[1])

Roku 1367 držel Míkovice *Zdeněk z Kladna;* psal se tak prodávaje tehda dědinu nějakou ve vsi Lužci.[2]) Před r. 1393 zakoupil se tu *Zaviše z Kopaniny* z rodu pánů z Račiněvsi, s nimiž užíval stejného erbu, totiž lva korunovaného s jedním ocasem. Nacházíme jej v přátelských stycích s klášterem sv. Tomáše. Roku 1399 prodal na Krušovicích, druhém zboží svém, úrok ke zřízení oltáře v kostele sv. Vavřince v Praze, ale poněvadž toto zboží prodal, přenesl (r. 1401) plat dotčený na zboží své Míkovské. Vklad tedy, jejž učinil roku 1400 prodávaje ves celou Míkovice Matrovcům, neměl podlé toho trvání, nebot poněvadž Matrovci se potom v držení Krušovic vyskytují, jest na snadě, že si Zaviše zase Míkovice vzal a jim Krušovic postoupil.[3]) Ze synů jeho připomíná se *Zaviše* již roku 1399; druhý syn *Jan* připomíná se od r. 1405 několikráte v pamětech.[4]) Nemoha Míkovice udržeti prodal je *Oňšovi z Vožice* a uchýlil se do Boleslavska, kdež potomci jeho ještě do téhož století pomřeli. Plat povinný kostelu sv. Vavřince přenesl proto Jan roku 1409 na statky Bohuše Kovanského, tušim příbuzného svého.[5])

Oneš byl r. 1424 purkrabí hradu Pražského. Syn jeho Jan připomíná se r. 1481, když prodal 17 kop platu na Míkovicích Lévovi z Mašťova k nadání oltáře sv. Vavřince ve velikém kostele Pražském.[6]) Jak se zdá, prodal tehda i ostatek v Míkovicích a uchýlil se na statek Peršteinec, odkudž se nazývali potomci jeho *Peršteinskými z Míkovic.* Roku 1487 jest zabit. Míkovice držel r. 1491 *Jan z Valdšteina,* jemuž náležely také blízké Veltrusy. Roku 1505 připomíná se mezi šlechtou *Václav Míkovský,* ale neví se, jakého byl rodu; nebot roku 1509 zase držel Míkovice *Kašpar z Jánu* a roku 1519 následoval po něm *Tým z Pošky.*[7])

Od roku 1523 vyskytuje se jako pán na Míkovicích *Jan Boreň ze Lhoty,* jehož potomci tu po celé století seděli. Jan měl v zápisném držení vsi Minice, Debrno a Lešany, a soudů míval také dosti. S Janem Čelechovcem z Kralovic soudil se proto, že tento jeda skrze Míkovice mimo tvrz, vzal mu vyžle jeho koptovaté a pryč zavedl (r. 1537). Vít Palác plavec, měštěnín Novoměstský, soudil se s ním (1540) proto, že Jan jej nepořádně zavázal, aby před konšely Novoměstskými stál, ale sám se nepostavil v den uložený, a že mu lhářův a lotrů dával, oštíp mu vzal, když šel do Velvar na svobodné silnici, jej zbil a do vězení vsaditi kázal.[8]) Mezi těmi soudy zemřel Jan a pěkné jeho jmění zdědili synové *David, Jindřich, Jiřík, Petr, Zdislav, Jan, Vilém* a *Adam.*

Na statku hospodařilo se nyní mnohem hůře než dříve. Jan grunty u Minic a Debrna polepšoval, ale za Davida, kterýž jako nejstarší hospodářství řídil, všecko spustlo. V hájích dal mladé a čerstvé dříví na otýpky vysekati, tak že z nich do 15 let užitku nebylo. Na vinici Míkovské bývalo před tím 10 i více, až i 100 sudů vína, ale David kázal dobré štěpí sekati, čeřen a kládu vzal, lis rozbořil a ohradu viniční rozsekal, a jako otec jeho nedal nikomu páchnouti na té vinici; také David na ní dobytky pásl a jiní po něm.[9]) Asi roku 1541 rozdělili se bratří tak, že nejmladším dvěma dán díl na penězích; kromě toho dostali David půl Zeměch, Jindřich Nezabylice, Jiřík půl Zeměch, Petr Lobec, Zdislav mlýn Míkovský

---

[1]) Tab. vet. 228, kodex Kladrubský. [2]) Cod. Thomaeus. [3]) Lib. erect. V. 9, VI. 185, rel. tab. I. 588. [4]) Acta jud. [5]) Lib. erect. IX. F 9. [6]) Rel. tab. I. 388, 392. [7]) Arch. Roudnic. arch. č. VI. 318, reg. kom. soudu. [8]) Reg. kom. soudu. [9]) Pam arch. VIII. 340.

nade dvorem a Jan tvrz Míkovice, ale David hned potom díly Petrův a Janův skoupil.[1]) Když od něho r. 1542 Mínice, Debrno a Lešany vyplaceny, dopouštěl se všelijakého násilí.

Poddané v Debrně nenáležitě obtěžoval, bera z nich clo, jehož nikdy neplatívali, a z gruntu zádušního v Mínicích vzal nádobí kovářské, 2 nakovadliny a rohatiny, kladiva, kleště, měchy dvoje, krávu a dvě ovce.[2]) Ale i s Jiříkem a Zdislavem, bratřími svými, svářil se, když nechtěli mu pouštěti vody tokem starodávným, který šel na rybníček u dvora a příkop okolo tvrze Míkovské.[3])

Roku 1546 byl David mezi těmi, kteří se králi Ferdinandovi vzpírali, proto roku 1547 dne 20. srpna soud nad ním vynesen, aby na závazku cti a víry zůstával, 200 kop zaplatil a statek svůj v manství a pod léno uvedl. Podlé toho odřekl se práva dědičného na Lobci dvoru a vsi, tvrzi, dvoru a vsi Míkovicích a polovici Zeměch a zavázal se k službě s dvěma koňmi zbrojnými; ale ještě téhož roku mu král zboží to z manství propustil a jej zase na milost přijal.[4]) Ano po 10 letech stal se David hejtmanem kraje Slanského. S bratřími svými pořáde byl v nevoli. Po Vilémovi vkročil do dvorce jeho, kterýž měl v Lobci, ač týž dvůr Vilém, leže na smrtelné posteli, bratru svému Janovi odkázal (r. 1557). Když Václav Zahrádka, plavec z Prahy, roku 1557 okolo hodu tří králů dříví své z řeky Vltavy z ledu vysekati a na břeh u vsi Lobce pro uvarování nebezpečenství vytáhnouti dal, tu dříví to pobráno a na Míkovice odvezeno, kdež je David ke svému užitku obrátil. S Jiříkem Zejdlicem, pánem na Zvoleněvsi, měl časté soudy.

Náhrobek Adama Boryně ze Lhoty v kostele Vícovském.

Když jednou Havel Linhart, posel komorního soudu, od úřadu s důhonem na Davida vydaným na Míkovice vypraven byl, přišel do tvrze pravě, že má list k Davidovi. Tu oznámil Matouš Maksa, správce a služebník Davidův, že pána doma není, aby nesl list za ním, že čísti neumějí. Havel prý tu „foukal“, lál a nepokojně se choval, tak že čeládka přítomná jej za opilého nebo nemoudrého uznávala. Matouš potom za ním z tvrze vyběhl a jej uhodil. Vypravoval pak Havel, jenž důhon ve tvrzi zanechal, že David vyšed za ním ven, jej k tomu nutil, aby ten důhon vzal, a při tom jej pěstí „v houbu“ uhodil a zub jemu vyrazil. I David i Maksa postaveni před soudem, ale poněvadž na Davida svědků nebylo, vzat Maksa v kázeň a trestání, poněvadž nedopustil nechati listu v obydlí Davidovu a posel po odchodu byl ubit a okrvaven.[5])

Sice David zachoval si, vydíraje ze všeho peníze, jmění, z něhož koupil roku 1564 Roztoky. Zemřel před rokem 1588, zůstaviv z manželky Lidmily z Říčan syny *Jana* a *Václava*, kteří se pak podělili tak, že onen dostal Míkovice, tento Roztoky.[6]) Jan, jenž byl berníkem kraje Slanského, hospodařil

[1]) DZ. 1. C 10, 41. B 26. [2]) Reg. kom. soudu. [3]) DZm. 1. [4]) Arch. gub. DD. 62. p. 623, DZ. 8. H 20. [5]) Reg. kom. soudu. [6]) DZ. 27. J 8, 170. H 23, reg. kom. soudu.

dobře a přikoupil roku 1597 Nouměřice a Otvojice,[1]) r. 1603 Ředhošt a r. 1607 Mšený. S manželkou svou Kateřinou Mandalénou z Roupova dal roku 1596 tvrz Míkovskou znova postaviti. Od něho bezpochyby pocházel také vývod ve veliké síni malovaný, z něhož viděti byla nejen posloupnost Borňů, nýbrž i Roupovských až na syny jeho. Zemřel roku 1613, zůstaviv dítky nezletilé. Nejstarší dcera Dorota (pak Vartemberská) spravovala statky otcovské až do let bratří svých Jana Davida a Adama Václava; r. 1615 pak Jan David sám statky ujal.[2])

Šetrný jsa, nechtěl roku 1618 k potřebám zemským peněz půjčiti; proto direktoři dali v domě jeho otcovském v Praze několik tisíc dukátů vyzdvihnouti a užili jich ku potřebě obecné.[3])

Měv Jan David účastenství ve vzpouře, odsouzen jest napřed všeho všudy, potom měl býti odsouzen k manství, ale poněvadž přestoupil k víře katolické, nechán mu statek jeho tak, aby zaplatil pětinu toho, zač by stál.[4]) Roku 1628 dělil se s bratrem; vzav si Mšený se statky příležitými, dal bratru tvrz Míkovice „sídlo otcovské" příkopem a vodou vůkol obehnanou a s mostem zdvihutým, dvůr a ves, vsi Otvojice, Zeměchy, Uhy s dvorem, Chržín, Lobec s dvorem, Nouměřice s dvorem, Olovice a dům v Starém městě Pražském.[5]) Po té oženil se *Adam Václav* s Kateřinou z Adlaru, jíž na dílu svém věnoval. Zemřel okolo r. 1639 a poněvadž nesnadno bylo statek zadlužený udržeti, prodán r. 1641 skrze pány k tomu nařízené *Sezimovi hraběti z Vrtby*, nejv. sudí zemskému.[6])

V současných pamětech se výstavnost tvrze Míkovské vychvaluje. Jmenovali ji roku 1636 již zámkem a psali o stavení jejím ve čtyři úhly od kamene vystavěném, že stojí na veselém místě. O sklepích v přízemí psalo se, že se nic netrhají, ostatek prý postaven byl s nemalým nákladem a bylo v něm drahně čistých pokojů, zvláště v prostředním stavení, do něhož se rovnou nohou z mázhauzu vcházelo. Roku 1657 praví se o tvrzi, že „v té roztržitosti vojenské vypálena byla a ještě, jak náleží, vystavena není." Ale pořád byl okolo ní příkop vodou napuštěný, v němž se ryby chovaly a voda spouštěti mohla. Bylo v ní 8 pokojů, tabulnice, mázhauz, 3 komory, kaple, láznička, studnice a jiné příležitosti.[7])

Sezima zemřel r. 1648 a pochován jest v klášteře Otickém. Ze čtyř synů jeho dostal *Václav František* při dělení r. 1657 statky Míkovice a Neznašov. Roku 1669 prodal týž hrabě statek Míkovský *Juliovi Františkovi knížeti Saskému*,[8]) od kteréžto doby má společné držitele se Zvoleněvsi. Poněvadž pak se od r. 1669 na tvrzi zdejší nebydlelo, jest na snadě, proč byla sto let později zříceninou.

TVRZE V OKOLÍ NELAHOZEVSI.

RUSAVKA.

Severně od háje Rusavek jest ostroh, jenž vbíhá do východního úhlu, utvořeného potokem Rusavkou a potokem Zakolanským. Západnímu konci tohoto ostrohu říkají Hradiště; jest tu drahně kamení vylámaného ze zdí, na kterém ještě lpí vápno. Lidé pamatují tu ještě kusy zdi a vypravují, že tu stál hrad Rusavka.

Náspův a příkopů tu není. Paměti o sídle tomto se nedostává, ač o blízkých Minicích a Holubicích dosti víme.[9]) Zdá se, že to bylo zboží duchovní. Roku 1440 odevzdal *Václav Prudký z Kopisti* právo své, které měl podlé majestátu cís. Zikmunda k Újezdci řečenému Rusavky, Peškovi z Kunvaldu a Jindřichovi z Kolovrat,[10]) ale kterému duchovenstvi Rusavky patřily a komu zastaveny byly, toho jsme se nemohli dopíditi.

BRČEKOLY.

Nad Černým Volem, když se jde k Úholičkám, znáti prý jest tvrziště řečené Brčekoly nebo Brčkole. V pamětech starých jsme o něm nic nenašli.

ČERNUC (TURSKO).

Nad Libčici jest výšina napřed od Libčic volně, od Chýnova příkře se zdvihajíc. Povrch její okolo nynějšího Turska jest rovný, odkudž rovina tato si zasloužila starožitné pojmenování Turské pole. V pověstech dávných oslavovalo se místo toto jako bojiště, na němž Styr, vévoda Neklanův, přemohl Vlastislava Luckého.

Před sto lety ještě ukazovali mohylu Styrovu z kamení nasypanou, ač nebyl-li to již domysl tehdejšího pokolení. Nynější vesnice Tursko nazývala se prvotně Černuc (od vladyky Černuta), ale záhy jméno starší vytlačilo pojmenování vzaté od okolí. V listu z r. 1205 daném klášteru Ostrovskému činí se zmínka, že Svojše kmet daroval témuž klášteru zemi se tři popluží „ve vsi Černuci na Turště."[11]) Sice darovala Bohuslava vdova Zvěstova ves tuto r. 1237 *křižovníkům s červenou hvězdou*, kteří se v jejím držení posud nacházejí.[12]) Za vlády klášterní postavena tu tvrz, z níž na ten čas není ani památky. Však před 200 lety ještě znáti bylo valy, které tvrziště vůkol a vůkol objímaly. Lid si vypravoval o tom místě, jakož i jiných podobných, že tu templáři bydlívali.[13]) Dvůr poplužný Turský patří k největším a nejúpravnějším dvorům v Čechách.

[1]) DZ. 172. G 2 [2]) DZ. 136 N 11, 137. F 17. [3]) Pavel Skála II. 406. [4]) Bílek děje konf. rkps. klášt. Tepl. [5]) DZ. 297. G 16 — H 2 [6]) DZ. 143. K 3, 147. L 20. [7]) Arch. Hradecký, DZ. 70. J 12 [8]) DZ. 3 8. M 1. [9]) Pam. arch. X. 709. [10]) Arch. Toskánský. [11]) Reg. I. 223, proto čti: „in villa Crynucy na turscye" a vynech čárky [12]) Arch. křižovnický. [13]) Pam. arch. XIV. 133.

KRALUPY.

V Kralupech (severně od Turska při Vltavě) také stávala tvrz, z níž před 200 lety ještě zbytky nějaké (bezpochyby valy) v zahradě u krčmy se spatřovaly.[1]) Ves ta patřívala od dávna také *křižovníkům*, kterým král Václav I. ji proto potvrdil (roku 1253), poněvadž jim na čas vyrvána byla.[2]) Křižovníci hospodářství zdejší někdy pronajímali.

Tak se stalo asi také před r. 1377, když je zase od Jana biskupa Míšenského přijímali.[3]) Když r. 1406 neměli křižovníci peněz, aby berně zařížené platili, najali ves Kralupy i s tvrzí Dr. *Janovi Veilburkovi*, nejvyššímu písaři Většího města Pražského, a Kateřině manželce jeho do jich obou živnosti za 350 kop.[4]) Snad tu i týmž právem seděl *Jan z Kačice* roku 1429.[5]) Že tvrz zdejší asi v 15. nebo 16. století zanikla, není pochyby.

DOLANY.

Mezi Libčici a Kralupy při řece leží ves Dolany, ve kteréž tvrz postavena asi na počátku 14. století. Té části, kteráž je za řekou, říkávalo se a říká posud Dolanky. Vladyky z Dolan byli předkové nynějších Mladotů z Solopisk. Roku 1322 připomínají se z rodu toho *Ješek* a *Ješek z Dolan* a *Ješek* a *Pešek z Dolanek*.[6]) Ješek řečený Prosinka prodal dvůr svůj r. 1337 *křižovníkům*, což i od krále Jana stvrzeno, ale tuším nebyl doplacen.[7]) Z té příčiny činili *Vaněk*, *Domaslav* a *Ješek* synové Prosinkovi znovu nároky na zboží Dolanské a po mnohých v té příčině jednáních spokojili se teprve r. 1349, když jim Oldřich, nejv. mistr, 46 a půl kopy vyplatil.[8])

Také statek Dolanský pronajímán osobám světským. Roku 1406 pronajal Zdeněk, nejv. mistr, tvrz a dvůr Dolanky s rolemi, pastvami, vinicemi, luhem při cestě k Libčicům Elšce, vdově po Jindřichovi Škopkovi z Dubé, do jejího života.[9]) Kterak Dolany se dostaly v zápisné držení pánů z Valdeka, již nahoře (na str. 255.) vypravováno. Navráceny byvše ke klášteru roku 1454, dostaly se po druhé neznámým způsobem v držení osob světských. Roku 1550 prodal *Jiří Selik*, měštěnín Nového města Pražského, statek Dolanský *Zikmundovi Chvatěrubskému z Lestkova*. Tohoto obeslal Samohel Lekeš z Květné, knihvedoucí při komoře české, do soudu komorního poněvadž maje právo k tomu, chtěl tvrz a dvůr Dolany vyplatiti.[10]) Na sondě dáno mu r. 1555 za právo a tak se potom v Dolany uvázal. Za nedlouho dostali se křižovníci (bezpochyby vyplacením) zase v držení Dolan. Za jejich vlády spustla tvrz na dobro a popluží k ní náležité pronajato lidem Turským, Kralupským a Dolanským.[11]) Avšak ještě po třetí jsou Dolany od křižovnictví odtrženy. Nejvyšší úředníci zemští prodali roku 1620 Vilémovi staršímu z Lobkovic ves Tursko s podacím, ves Dolany s tvrzí zbořenou a ves Kralupy.[12]) Po bitvě Bělohorské vesnice ty zase křižovníkům zadarmo a beze vší náhrady postoupeny.

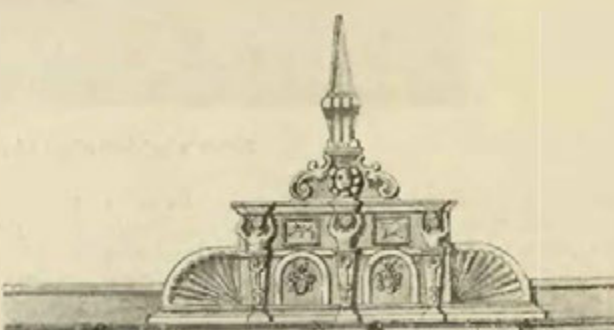
[1]) Tamže.
[2]) Reg. I. 609.
[3]) Pam. arch. XIV. 134.
[4]) Archiv kapitul.
[5]) Knihy Pražské.
[6]) Tab. vetust. 332.
[7]) Reg. IV. 167.
[8]) Arch. křižov.
[9]) Lib. erect. XIII a. 137.
[10]) DZ. G 1, reg. kom. soudu.
[11]) Pam. arch. XIV. 134
[12]) Archiv DZ.

ZVOLENĚVES.

Tvrz ve Zvoleněvsi stála bezpochyby na místě nynějšího *zámku*. Ves mající jméno své od vladyky Zvolena založena byla v dávných dobách a byla r. 1318 sídlem Vícenovým. Roku 1358 seděl tu *Přiběn*. Roku 1386 vyskytuje se jako držitel *Prokop Seidlův*, měštěnín Pražský, jenž měl pře s farářem zdejším, nechtěje mu platiti desátků.[1]) Ještě seděl tu roku 1392, ale od roku 1401 připomíná se jako pán Zvoleněvsi *Humprecht Šlechtic z Tasnovic*,[2]) drže tu tvrz a dvůr s dvojím poplužím. Roku 1407 měl pořád pře; buď se potýkal s farářem zdejším anebo jiným proti kněžím pomáhal.[3]) Ač s Mikulášem, farářem zdejším, byl smířen, přece na novo s ním pře začal a tu z divokosti téhož kněze zavraždil.

Vynesením stolice Římské odsouzen byl r. 1413, aby na všem zboží svém ve Zvoleněvsi 80 gr. úroku pro kostel zdejší zapsal.[4]) Nedlouho potom se Humprecht se synem svým vyprodal a Zvoleněves dostala se *Mstidruhovi z Adlar* (1415). Po něm následoval *Jindřich z Drasovic a z Zvoleněvsi*, který koupil roku 1423 část zboží Horešovského. V pamětech současných nejednou jest za svědka zapsán.[5]) Když po roce 1437 zemřel, ujali Zvoleněves synové jeho *Oldřich* a *Václav* (roku 1455), majíce při s těmi, kteří si po nějakém kněži zemřelém nápad na platy jeho ve Zvoleněvsi zapsané vyprosili. Roku 1460 seděl tu *Jan z Benešova*, jenž prodal t. r. rybník svůj u Lisovic.[6]) Od roku 1465 vyskytuje se v pamětech tehdejších často Jan *Pytlík ze Zvoleněvsi*, měštěnín Starého města Pražského; r. 1481 prodal dvůr v Osluchově. Na počátku 16. století nabyl v zdejší krajině několik zboží zápisných.[7]) Zvoleněves koupil od něho Jindřich, jinak *Hejnc Zejdlic z Šenfeldu*. Po krátkém držení prodal tento tvrz, dvůr a ves Zvo-

[1]) Tab. vet. 298. arch. Roudnický. [2]) Lib. erect. XII. 10, rel. tab. I. 548, II. 32, 63, 102, arch kapit. Vyšehrad. [3]) Acta jud. [4]) Lib. erect. IX. Q 4. [5]) DD. 15 f. 388, knihy Pražské, arch. č. III. 495-510. [6]) DD. 15 f. 406, arch. č. III. 561, 569. [7]) Rel. tab. II. 389, arch. kapitul.

Portál s fortnou ze zámku Nelahozeveského (pokud byl ještě v lepším stavu než nyní).

leněves a v Slatině dva dvory kmecí *kapitole kostela Pražského* za 500 kop, ale buď nemohli statku zaplatiti nebo nechtěli ho držeti, pročež jej Zejdlic r. 1518 znovu ujal.[1])

Jak Jindřich tak i synové jeho *Jiřík* a *Jan* způsobovali po okolí a v Praze mnohé nevole svým výtržným chováním. Jiřík žil ještě r. 1551, kupuje a prodávaje zboží pozemská. Manželka jeho Markéta z Bělé přečkavši ho, zemřela roku 1596 v letech věku svého 81 a dočkala se vzácné radosti, že svých dětí synů, dcer a jiných vnučat a pravnučat přes 70 živých viděla.[2]) Zvoleněves držel později k dílu svému syn *Hertvík*, znamenitý té doby muž, který přišel k velikému bohatství.[3]) Když r. 1603 zemřel, zdědili všecky jeho statky synové *Jan*, *Jindřich* a *Rudolf*, a ti prodali roku 1604 tvrz Zvoleněves s přísl. a vsi Potlýštín, Blevice, Ješín a Slatinu *Jiříkovi Vratislavovi z Mitrovic*; ale týž statek prodal Jiří zase r. 1609 *Janovi Mylnerovi z Mylhauzu* a na Mimoni.[4]) Ze tří synů Janových ujal Zvoleněves syn *Petr*, jenž byl r. 1618 jedním z direktorů stavu vladyckého, přemlouval Rakušany k učinění spolku proti Ferdinandovi II., jehož také zavrhl a Bedřicha falckrabě volil. Z té příčiny Petr, jenž r. 1620 ujel, odsouzen hrdla, cti a statkův a jméno jeho na šibenici přibito. Statek jeho ihned zabrán a odevzdán r. 1621 *Zuzaně Chrtové* roz. z Ober-Neuchynku, kteráž také statek Slatinský držela.[5]) Asi v polovici téhož století dostala se Zvoleněves *Juliovi Františkovi* knížeti *Sasko-Lauenburskému*, který statky Slatinu a Míkovice přikoupil. Po jeho smrti dědila statky ty a jiné statky dcera jeho *Marie Anna Františka* ovdovělá velkovévodkyně *Toskánská*. S ostatními statky dostal se Zvoleněves v držení domu Lothrinského a nynějším jeho držitelem jest J. V. *František Josef* císař.[6])

SLATINA.

Nedaleko Zvoleněvsi jest ves Slatina, v níž stávala tvrz až do 17. století. Z vladyk zdejších připomínají se r. 1318 *Miloslav*, s nímž tu měl nějaký statek Vít ze Slaného a roku 1366 *Bohuta Kladenský* a *Miloslav* bratří, kteří podávali faráře ke kostelu zdejšímu. Roku 1386 prodal *Ješek z Slatiny* nějaké dědiny ke kostelu Malikovskému a *Zdeněk* a *Podiva* bratří z *Kladna* táhli se tu roku 1388 na dědictví nějaké po jich strýci Kladnovi.[1]) Zdeněk připomíná se také roku 1399 a r. 1400 podával s *Janem* a *Chvalem* řečeným *Krč* nového faráře ke kostelu zdejšímu.[2]) Asi v ty doby zakoupil se v té vesnici i *Jan Cuntera*, který prodav Tuchlovice, plat odtud oltáři sv. Michala v kostele Pražském přenesl na ves Dubí, ale chtě to zboží vyvaditi od platu dotčeného, jej konečně (1405) na zboží svém Slatinském zapsal.[3]) Toto rozdělení Slatiny na nejméně dvoje zboží nachází se i později, kdež větší část vesnice patřila k Zvoleněvsi, kdežto druhý díl (snad před tím vladyk *Penížků z Slatiny*) náležel již roku 1510 *Oldřichovi Žďárskému ze Žďáru;* ten pak prodal r. 1534 Slatinu tvrz s dvory kmecími *Jeronymovi Hrobčickému z Hrobčice* a odtud držena až do smrti nového držitele († 1571) ke zboží Kolešovskému.[4]) A ačkoliv byl týž roku 1564 Maruši z Kouče, manželce syna svého Diviše, na Slatině věnoval, přece se dostala tvrz Slatinská za díl čtvrtému synu *Jeronymovi*, jenž držel také Manetinu, kdežto ostatní bratří se díly v Slatině a Kamenném mostě spokojili.

Zámek v Nelahozevsi od východní strany.

Bylať Slatina bezpochyby koupena z peněz matčiných a proto se pokládaly všechny tyto díly za podíly mateřské. Po Jeronymovi drželi Slatinu jeho synové, napřed Karel, potom Zdislav a konečně *Jan Vilém*. Od tohoto koupila ji r. 1616 *Zuzana Chrtova z Oberneychynku*[5]) kromě dvoru, který měl tudíž Oldřich Hrobčický po Vladislavovi otci svém, ale i ten roku 1623 Zuzana z konfiskace koupila.[6]) Později držel Slatinu Jan *Vilém Gerštorf z Gerštorfu*, jenž ok. r. 1664 zemřel. Syn jeho *Mikuláš* uvázal se potom v Slatinu a Popovice, ale zemřel již dvě léta nebo rok potom. Slatina dostala se tedy napřed nápadníkům po něm, od nichž ji koupi r. 1666 *Adam Jiří Bzenský z Prorubě*, ale prodal již roku 1668 *Juliovi Františkovi knížeti Saskému*.[7])

---

[1]) Arch. kapitol. DZ. 6. D 2. [2]) Schaller, Rak. Kr. 223. [3]) Viz o něm Barvířovy dějiny Chocně na str. 34. [4]) DZ. 132. J 11, 183 Q 15. [5]) Bílek děje konf. [6]) Sommer, Rak Kr. 156.

---

[1]) Tab. vet. 267, rel. tab. I. 512, Pam. arch. X. 20, lib. conf.

[2]) Lib. conf. erect. VI. 98.

[3]) Lib. erect. V. 103, XIIIa. 92.

[4]) Manské knihy Křivoklátské, DZ. 1. C 4.

[5]) DZ. 15. C 2, 68. H 12—28, 189. H 11.

[6]) DZ. 141. G 30.

[7]) DZ. 113. N 36, 316. E 23, 317. N 22.

POTLEŠTÍN.

Ves tato v samém sousedství Zvoleněvsi ležící připomíná se již v 11. věku. Kníže Břetislav daroval tu člověka ke kostelu Boleslavskému. Od r. 1088 patřila *kapitule Vyšehradské* [1]) a připomíná se proto také v zlaté bule r. 1356. Po roce 1420 dostala se ves tato v držení držitelův zápisných, aniž víme, jak a kdy se to stalo. *Jan Šešelka z Bohnic*, jenž držel r. 1467—1468 v zástavě ves Kamenmost, slove na pečeti z Potliština.[2]) Roku 1575 ves ta k dědictví doprodána Sezimům z Ústí, a spojena nedlouho potom s Zvoleněvsí.[3]) Balbín nazývá Potleštín hradem; možno tedy, že nějakou známosť o tom měl, že tu tvrz stávala.

OLOVICE.

Ves Olovice východně od Zvoleněvsi ležící patřila ke konci 13. století vladykám *Zbraslavovi, Martinovi, Benešovi* a *Matějí*, ale vyskytuje se potom jako jmění *řádu rytířů sv. Jana.* Král Zikmund zapsal roku 1436 „ves Olovnice" *Václavovi Cardovi z Petrovic*, jenž ji držel k Úštku.[4]) Později převedeny Volovice a Neuměřice dobrými volemi na *Zikmunda Barše z Kamenice*, jenž položil roku 1514 truhlici s majestáty na ty vsi se vztahujícími u kapituly Pražské dotud, dokud by manželce své nevěnoval.[5]) Dobrou volí dostaly se potom obě vesnice v držení *Jindřicha Zejdlice z Šenfeldu* a později syna jeho *Jiříka.*[6]) Řád tehda velice o to usiloval, aby mohl tvrz pustou Olovice vyplatiti (1534 až 1540), ale vše bylo marné. I smluvili se proto s Jiřkem r. 1541, ponechávajíce mu držení Olovic do dvou životův, totiž jeho a nejstaršího jeho syna. Když pak po Jiříkovi syn jeho *Hertvík* následoval, stala se r. 1576 nová smlouva mezi Hertvíkem a konventem Svatomářským. Tento zajisté shledav, že všechny zápisy na Olovice přes 6000 kop miš. vynášejí a že by mu tak velikou sumu peněz pojednou za statek takový položiti dosti těžko přišlo, pustil Hertvíkovi Olovice a Neuměřice po vyjití životů ještě do 20 let a přijal za to 500 kop miš., aby si koupil dvůr u Prahy.[7])

Pustou tvrz drželi potom Zejdlicové ke Zvoleněvsi, ale za neznámé doby dostala se v držení *Bořeňův ze Lhoty*, kteří ji drželi k Mikovicům. Roku 1628 se již při témže zboží připomíná. Když roku 1669 Mikovice knížeti Saskému prodány, nazývají se Volovice ještě statkem zápisným, ale zdá se, že potom tento právní poměr promlčen.

[1]) Reg. I. 47, 78, II. 549 [2]) Arch. kapit. Vyšehrad. [3]) DZ. 62. D 19. [4]) Tab. vet. 298, arch. č. I. 507, reg. II. 579. [5]) Arch. kapit. Praž. [6]) Reg. kom. soudu, Pam. arch. XI. 567. [7]) Arch. Svatomářský.

KUKLA.

K roku 864 vypravuje Hájek, že postaven jest v jednom velikém lese tajně hrad velmi pevný, jemuž dáno jméno Kukla, odkudž prý veliké škody činěny Lučanům. Toť by ovšem ukazovalo na kraj Slanský, jak se i Balbín domníval.

Není ovšem jisto, zdali Kukla není holým výmyslem Hájkovým, ale jest vždy možno, že se za dob jeho nějakému hradišti Kukla říkalo, a že jméno toto bylo příčinou k vymyšlení děje. V pamětech našli jsme, že Jan Zajíc z Hazemburka prodal před r. 1540 dvory kmecí v Otvojicích a „dědinu, kteráž slove Kukla" Jindřichovi Zejdlicovi z Šenfelda, jenž byl pánem na Zvoleněvsi.[1])

Okoř od strany jihovýchodní.

MALOVARY.

Nedaleko Velvar na pravém břehu potoka Slanského bývala od pradávných dob dědina, která se nazývala Malovary, rozeznávajíc se tímto jménem patrně od Velvar. V 15. století nacházíme ji rozdělenou na několik statků, větších i menších, mezi nimiž jako větší vynikaly tvrz zdejší řečená Hrádek, dvůr Zápasníkovský, statek Šebákův a statek Krabcovský. Byly to samé statky manské službou k Mělnickému hradu přikázané, jen z jednoho statku sloužilo se ke dvoru král. Poprvé se připomínají Malovary r. 1302, an Hostík, někdy měštěnín Budyňský, tu držel 6 lánův od hospodářství hradu Budyňského.[2]) Hrádek s podacím kostelním, dvůr a některé dvory kmecí držel roku 1326 a potom *Jindřich z Dubé* a *z Malovar*, jenž byl ženat s Žofkou vdovou Zbislavovou z Škarendorfu. Hrádek prodal sice Jindřichovi Berkovi, ale jak se zdá, na oko. Naposled se připomíná r. 1355.[3]) Syn jeho *Habart* dostal již v letech mladosti příspověď na kanovnictví kostela Pražského (roku 1326); ok. r. 1336 stal se farářem na Bezdězi a roku 1356—1381 byl kanovníkem Pražským. Současně s ním se připomíná *Hynek z Malovar*, snad bratr jeho, jenž byl v l. 1337 až 1365 kanovníkem Pražským.[4]) Habart byl ještě r 1360 pánem na Malovařích; po něm následoval k r. 1374 *Bavor*, místopurkrabě na Karlšteině. Od něho koupil Malovary *Hynek ze Rvenic* a obdržel je od krále v manství. Když tento v l. 1380—1383 zemřel, táhl se na Malovary strýc jeho *Bedřich;* neobdržel sice za právo, ale koupil si díl těch, kteří byli si nápad králův vyprosili, a seděl ještě r. 1402 na Malovařích.[5])

[1]) DZ. 5. H 17. [2]) Reg. II. 836. [3]) Summa Gerhardi 361, lib. conf. [4]) Reg. III. 468, IV. 142, Tomek děje Prahy V. 121, 122. [5]) DD. 13 f. 236, arch. č. I. 390, III. 467, lib. conf.

Od roku 1406 seděli na Malovařích bratří *Drslav* a *Zdislav z Hořovic*, kteří se potom psali stále z Malovar a nosili na štítě svém dvě rači klepeta. Byli se sice oddělili, ale r. 1415 přijal zase Drslav bratra svého na spolek tvrze Hrádku, dvoru, dvorův kmecích, podací kostelního a dvou mlýnův.[1]) Poněvadž pak po letech mezi nimi povstaly neshody, smluveni roku 1432 tak, že obdržel Zdislav Chrustenice a Žichov a Drslav Malovary a Zálezlice.[2]) Roku 1437 prodal Drslav hrádek Malovarský *Václavovi* řečenému *Pratvorst z Tuchlovic*, jenž po r. 1451 zemřel zůstaviv dceru Kateřinu. Když tato r. 1454 let svých došla, postoupila tvrze Malovar muži svému *Janovi Kobíkovi z Opatova*, ale přečkala ho živobytím, pročež se r. 1464 zase v Malovary uvázala.[3]) I vdala se po druhé za *Petra z Lauterbachu a ze Třtice*, jemuž zapsala roku 1467 Malovary, než i tohoto manžela přečkala. Roku 1482 koupila od Jana Míčana z Klinšteina dvůr Zápasníkovský s 8 lány dědin, mlýn Podhornický a část vesnice, a odbyvši syna svého Jana z Lauterbachu podílem 400 kop, zapsala roku 1483 oba své statky v Malovařích *Pavlovi z Duban* a *na Žichově*. Po roce 1488 zemřela.[4])

Dotčený Pavel prodal roku 1499 tvrz Hrádek a dvůr pustý Zápasníkovský synu svému *Janovi* a manželce jeho *Anýžce z Hazemburka*, z nichž každý měl pak polovici. Jan sice r. 1506 polovici svou na Anýžku převedl, ale tato mu roku 1507 statku celého postoupila.[5]) K prosbě jeho král Václav dotčené dva statky v Malovařích ze všech služeb manských propustil (1513). Po nějakém čase držel týž statek *Bohuslav Chrt ze Rtína*, místopurkrabě hradu Pražského; týž pak prodal Malovary (ok. r. 1526) *obci města Velvar*. Velvarští rozprodali polnosti roku 1526 sousedům svým pod plat a s povinností, aby díly své jedině sousedům Velvarským prodávali.[6]) V témž století spustla tvrz zdejší tak, že ledva místo její znáti lze. Když ke konci předešlého století rybník Malovarský vysušovali a v pole proměňovali, ještě přišli na její základy.[7])

BRATKOVICE.

Ves Bratkovice (pův. Bratrkovice) má jméno své od otce čeledi řečeného Bratřek, jenž ji nedaleko Velvar a Malovar založil.[8]) Vesnici tu daroval Břetislav I. (roku 1045) klášteru Břevnovskému, jenž tu míval 14 zemic poplatních, některého podsedka a dvůr poplužný s tvrzí při něm vyzdviženou.[9]) Ale byl tu také nějaký zemanský statek, na němž seděl r. 1318 Havel. Od kláštera tvrz s hospodářstvím pronajímána. Roku 1416 seděl tu *Petr z Trkova* jako nájemník, maje je s manželkou svou do života,[10]) ale na žádost Mikuláše opata vzdal mu Bratkovice a Nabdín a obdržel zase do života zboží Přerovské. Od kláštera dostaly se zase *Elišce* vdově po Jindřichovi *Škopkovi z Dubé*, kteráž držela u věně

[1]) DD. 61. str. 124, lib. conf. [2]) Knihy Pražské, arch. č. III. 504. [3]) DD. 25 f. 17, 26, 61 str. 259, 392. [4]) Arch. č. III. 574, DD. 25 f. 53. 56, 63, DD. 61 p. 488, 564. [5]) DD. 62 str. 274, 319, 63 str. 88. [6]) Fr. Vacka Paměti města Velvar, DZ. VII. K 8. [7]) Sommer str. 118. [8]) Roku 1416 „Bratrzkowicze". [9]) Viz Sborn. hist. 1884 str. 112, Emler, Urbáře 164. [10]) Arch. Olešnický ve Vratislavi.

také Drchlavu, Skálu a Újezdec. Vše to pokládáno r. 1423 po smrti její za odúmrť královskou, u Bratkovic ovšem jen v tom smyslu, hledí-li se ke svrchkům tu zůstaveným. Výprosníkem byl Jan Kobík z Kolovrat, kterýž r. 1437 v právní při o ty dědiny pokračoval.[1]) Avšak t. r. zapsal král Zikmund tvrz, dvůr a ves Bratrkovice *Janu Šmikouskému z Žďáru*. Později vyplatil je od něho *Jindřich Míčan z Klinšteina*, jemuž je král Jiří roku 1462 znova zapsal. Také král Vladislav potvrdiv tento zápis Jindřichovi, připsal mu 300 fl. a znovu jej potvrdil r. 1499 *Čeňkovi*, nejmladšímu synu Janovu.[2])

Mezi tím spustla tvrz zdejší a Bratkovice dvůr a ves a Nabdín ves dostaly se v držení *Ondřeje Tatka z Kuřího*, měštěnína Starého města Pražského, jemuž král Ferdinand zase na nich (1534) peníze připsal.[3]) Bratkovice nyní drženy ke Zlonicům ještě r. 1576 a s přivolením krále Maximiliana dokoupeny od Adama Chotovského opata na jistý způsob dědičně. Roku 1584 koupil je od panství Zlonického *Hertvík Zejdlic z Šenfeldu*, ale prodal je zase r. 1597 obci města Velvar.

BUDĚHOSTICE.

Blízko Velvar leží ves Buděhostice, jež byla již v 13. století sídlem zemanským, neboť odtud se nazývali roku 1266 *Bohuslav*, roku 1267 *Předslav* a *Rudolf* († roku 1316) a r. 1318 *Přibyslav* a dvě paní, Zdislava a Adléta.[4]) Později nacházíme tu aspoň dva zemanské statky. Na dvoře seděl *Mareš z Buděhostic* a přijal roku 1387 na spolek dceru svou Duchnu (pak manželku Vaňkovu z Malovar), s níž ještě r. 1399 hospodařil.[5]) Na tvrzi a druhém dvoře seděl od r. 1396 *Jaroslav z Buděhostic*, s nímž se několikráte v jednáních soukromých setkáváme.[6]) Později obdržel s Jetřichem z Blahotic zboží královské; když pak se spolu dělili, dostal za díl svůj Dřítovice.[7]) Byl také místokomorníkem desk zemských. Po něm následoval *Jan z Chlumčan*, buď syn anebo zeť jeho, jenž manželce své Anně věno na Dřítovicích zapsal. Zemřel před r. 1437 zůstaviv syny *Zikmunda* a *Božatu*, ale i onen zemřel brzo po otci a tento byl nezletilým. Tedy Anna vdavši se po druhé za *Jindřicha Míčana z Klinšteina*,[8]) zapsala mu r. 1443 věno své a udělala mu také zápis dlužní na Chlumčanech a Buděhosticích. Když tedy i Anna i sirotek zemřeli, uvázal se Jindřich r. 1451 v obojí zboží a vyprosil si na nich r. 1454 všechnu odúmrť královskou. Tedy zveden jest r. 1456 na Buděhostice tvrz s poplužími a ves celou Dřítovice s podacím (v Kralovičkách) a jiné vesnice.[9]) Nedlouho potom zanikla tvrz zdejší, tak že se v pamětech 16. století nikde nevyskytuje.

[1]) Arch. Břevnov. arch. č. II. 201, 476, DD. 15 f. 404.
[2]) Rkps. Vídeňský a Roudnický, arch. č. VI. 574.
[3]) Arch. gub.
[4]) Reg. II. 203, 223, tab. vetust. 16, 20, 72.
[5]) Rel. tab. I. 513, 572, DD. 14 f. 45.
[6]) DD. 14 f. 293, rel. tab. I. 579.
[7]) Arch. č. III. 326.
[8]) DD. 20 p. 63, 184.
[9]) DD. 16 f. 297, 23. G 1.

BUŠTĚHRAD.

Těm, kteří po silnici ze Slaného ke Středoklukům se blíží, poskytuje Buštěhrad přeutěšené podívané. Od této silnice v pravo (k západu) spatřiti lze nejen zámek Buštěhradský z nového věku pocházející, nýbrž i za ním kus města, ježto se po stráni za tím zámkem jako na jesličkách rozkládá.

A toto položení na svahu s hořejším rovným prostranstvím, které pak s ostatní rovinou na jižní straně souvisí, nazývá se nyní na „starých zámcích", a jest místem, kde od věků napřed tvrz a potom hrad, nyní zaniklý, stávaly. Veškeré hradiště zastaveno jest novověkými domky a ty tak nepravidelně stojí, že nelze jinak, než je za jakousi směsici pokládati. Před lety navštívili toto místo A. Z. Maloch a snad i Fr. Alex. Heber okolo r. 1847, oba však doznali, že nebyli s to bývalé rozdělení hradu ani přibližně naznačiti. S lepšími historickými doklady vypravil se na místo ok. r. 1879 dobré paměti J. Mottl, farář Kladenský, a pokusil se o to, aby všechny jednotlivé místnosti v pamětech se vyskytující podlé nynějšího stavu určil, ale nemůžeme pokus jeho, zkažený chybnými kombinacemi, pokládati za zdařený.[1])

Z těch skrovných zbytků, které se po starém hradě zachovaly, nesnadno jest si utvořiti obraz jeho, jak vyhlížel před věky, byť bylo k tomu i dosti pamětí. Z pilného, avšak nekritického sebrání Mottlova jde na jevo, že hrad stojící na kraji výšiny, která k severní straně strmě spadala, dělil se na hrad a předhradí a oboje že na třech stranách objato bylo příkopy a náspy. Dobře je lze stopovati ještě na jižní straně, zejména u čísla 5., kteréž asi roku 1756 v „starých zámeckých valech" postaveno.

Odtud šly příkopy k rohu domku čís. 4., o němž se dí r. 1757, že stál „pod starým mostem v dolíku u hradních valů". Odtud táhly se k čís. 18., kdež posud viděti starou zeď do zahrady čís. 27. spadající. Vedlé příkopů na vnitřní straně táhly se všude hradby, pokud tu nestála nějaká stavení, a tu a tam sesíleny byly baštami. Na severní straně nad samým svahem návrší, kdež, tuším, příkopu nebylo, našly se tři polookrouhlé bašty a na straně západní též známky dvou bašt. Mosty se připomínají dva, přední a zadní; jeden z nich, jak bylo řečeno, byl u č. 4., druhý před branou, která ještě stojí

Jak daleko se prostíralo předhradí, zdali bylo jen na jedné straně před hradem, anebo k němu přiléhalo ze dvou stran, nelze již dnes poznati, nebo by se snad poznalo po nových pracných studiích, za které tato otázka ani nestojí. Nejznamenitějším zbytkem starého hradu jest *brána* posud na západní straně hradiště stojící. Jest z tvrdého pískovce pravidelně z 5 kusů v kruhovém oblouku sestavena tak, že dva kusy tvoří z obou stran veřeje a tři kusy oblouk. Na veřeji severní jest znamení kameníkovo

[1]) Viz Pam. arch. XI. 205 atd.

Buštěhrad roku 1847.

vyryto, totiž pravítko (obrácené L) a na něm otevřené kružítko. O té bráně jest paměť, že před r. 1556 na sesutí byla a že ji potom Zdeněk z Vartemberka ze Žehrovského kamene z velikých tesaných kamenů na svůj náklad udělati dal. Vedlé této brány bývala branka nebo fortna, která se ještě na staré rytině r. 1847, ač již zazděná a v obydlí obrácená spatřuje. Nyní jest stržena a na místě tom nachází se zahrádka před domem č. 13. V levo (severně od brány) jsou zbytky okrouhlé věže, kteráž stávala nad ní k ochraně. Posud jest viděti z ní vysoký polokruh, k němuž přistaven jest domek čís. 11.; co z věže zůstalo, slouží při zemi za komoru a na půdě za výstupek. Nejspodněji v ní jest sklep, snad bývalé vězení, z něhož pro hrubé zdi této věže nebylo uniknutí; nad zemí ještě jsou dvě okna. Podobná věž stála také na jižní straně brány.

O vnitřku hradu máme v pamětech pěkné zprávy, jež však s nynějším stavem těžko jest srovnati. V pamětech 16. století mluvívá se o třech domech, jeden sloul *starý*, druhý *nový* a třetí *příční dům*.

Starý dům asi bylo věžovaté stavení z dob staré tvrze pocházející, kterouž Jindřich z Kolovrat hlavně rozsáhlejšími opevněními rozšířil v hrad. Nové stavení přistaveno jest později, a jak název svědčí, teprve asi na počátku 16. století. Pod starými domy obyčejně bývaly veliké sklepy. Takové nacházejí se pod domky č. 24. a 25. Neboť vstupuje-li se před domek čís. 25., neujde zraku výsadek se starodávnými dveřmi k jihu obrácenými a kamennými veřejemi obloženými. Na jednom tesáku prý vyryt arabskými číslicemi rok 1403, což nic nedokazuje. (Buď je to padělaný nebo špatně čtený nápis.) Z dveří těchto vstupuje se po 9 kamenných schodech do šije, odkud vedou troje dvéře podobné prvějším na 3 strany, kudyž se do vedlejších sklepů chodívalo. Některé ještě jsou, jiné jsou zasuty. Ale nesnadno určiti, stál-li tu starý nebo nový dům; neboť u nového domu se roku 1548 také spodní sklepy připomínají a popis jich velice se srovnává se stavem sklepů námi tuto uvedených, neboť se dí, že se z dílu tohoto a z těch sklepů vymiňuje sklep, do kterého železné dvéře jsou z placu v zámku, v němžto na ten čas máslo se chová, a též ty dva sklepy jdouce schodem dolů pivničným po levé ruce, „v jednom se chléb choval a v druhém pití.“ Při tomto stavení stála i *kaple*. U č. 25. totiž ve dvorku spatříme k východu kus starého kamenného klenutí, přiléhajícího na zahrádku domku č. 26., jemuž lidé podnes říkají zakristie. Pod touto kaplí býval sklep spodní, v němž se nalézal sud s poselacími listy a sklep či komora s mešními rouchy.

Příční dům stával, jak již jméno ukazuje, mezi novým a starým domem, podlé sklepův asi tam, kde stojí dům č. 151. Když totiž vlastník dům tento stavěti zamýšlel, přišel při kopání základů na zasypaný sklep. Jsa zedníkem, vyklízel jej a shledal, že ho veliký díl ještě zachován jest; protož změnil plán a postavil svůj dům nad starým zachovalým sklepem, kámen pak ze sesuté částky sklepa dostačil úplně na nový dům. Týž zedník objevil také studni zasypanou v zahrádce k čís. 20. patřící, kterouž vybrav přišel v hloubce 11 metrů na vodu hojnou. Studně obložena jest pískovcem a má posud dosti dobré vody.

V starých pamětech jsou také zprávy o podrobnostech v jednotlivých domech. O starém domě praví se, že tu byly svrchní i prostřední pokoje, vypínal se tedy do druhého poschodí, a pod ním byly marštale. Také v příčním domě, jehož výška se neudává, bylo drahně komor a pokojův; ale připomíná se z nich toliko hostěnice stará, tuším k novému domu přiléhající, z níž se šlo ke královské světnici po schůdku; pod tou hostěnicí pak byla komora a pod ní zase marštal. Dotčená královská světnička jest bezpochyby táž, jež se roku 1580 nazývá „královským trunkem." Byla v podkroví a když tu Kateřina Bezdružická zemřela, byla opravena a novými kamny opatřena. Část řečená (starý a příční dům) měla býti ke konci 16. století přestavována a v kšaftu Vácslava Bezdružického praví se, že byl již k tomu plán udělán a mělo se tu každý rok 100—500 kop prostavěti, avšak nedošlo k tomu, poněvadž se díl tento potom prodal. Podrobnějších zpráv máme o novém domě též se 2 poschodí vysokém, neboť i tu se horní a prostřední pokoje připomínají. Stavení to dosahovalo kaple, nad níž byla světnice řečená lucerna. V nevelikém vzdálenosti od toho stavení byla bašta, do níž se z fraucimoru po zdvihutém mostě chodilo. Tolik se dovídáme z paměti r. 1548 sepsané. Z pozdějšího sepsání r. 1580 dovídáme se ještě více. Vedlé kaple stála obilnice. V stavení nového domu byla pekárna, podlé ní obročnice, nad ní kuchyně, vedlé této sklep, a podlé něho světnice veliká. Také tu byl tak zvaný mazhauz. Východně od nového domu býval „lusthauz" nebo besídka s 2 světničkami, hořejší a dolejší, kterýž postaviti dal Zdeněk z Vartemberka pro Kateřinu, manželku svou nemocnou. Stával někde u č. 18., o němž se dí, že „postaveno pod starým lusthauzem." Snad jest to tak zvaná králičovna neb panský dům nad číslem 18. ležící, posud rustikou ozdobený.

Zbytky hradu v Buštěhradě.

Buštěhrad nazýval se, dokud tu hradu nebylo, nýbrž jen tvrz stávala, Buštěvsí, kteréž jméno poukazuje na zakladatele Buška. [1]) Nejstarší nám známý držitel Buštěvsi jest *František* anebo *Frána Rokycanský*, jenž seděl na hradě Okoři (od r. 1364), odkudž se také pánem z Okoře nazýval a roku 1371 nového faráře do Buštěvsi podával. Nástupce jeho *Jan starší z Okoře* připomíná se r. 1380 jako patron kostela zdejšího a slove roku 1381 Janem z Buštěvsi. [2]) Nedlouho po tom prodal Buštěves. Kupcem byl *Hašek z Braškova*, po předcích svých z osady kostela zdejšího pocházející; neboť po příkladu děda svého Havla zavázal se r. 1385, že bude dávati ke kostelu Buštěvskému plné desátky ze dvou popluží, která držíval Jan z Okoře. [3]) Po něm následoval *Bedřich ze Rvenice*, jenž se soudil asi roku 1390 s Rydkéřem ze Zmrzlicz, poněvadž mu byl tento v Buštěvsi škodu učinil. [4]) Nástupcem jeho v držení Buštěvsi (a snad i Skytal) byl *Petr Štuk*, jenž zemřel před r. 1400. Poručníky sirotků jeho nezletilých byli Vácslav z Újezda,

[1]) Nejapné jest odvozování ze slov „Bndce hrad". Ke jménu Buštěhrad lze srovnati názvy Budčeves, Zvoleněves a Studeněves, nkazující na Budka, Zvolena a Studena. [2]) Lib. conf. Tomek, děje Prahy II. 454. [3]) Lib. erect. XIII. a. 17. [4]) DD. 18 f. 35.

Strop v zámku Nelahozeveském

číšník, a Bernart, mistr kuchyně královské, kteří sem roku 1400 nového faráře podávali. Syn Petrův *Mikuláš Štuk* nazývá se r. 1407 z *Tachova* odjinud z *Buštěvsi;* byl tehda číšníkem královským a držitelem vsi Skytal.[1]) Jak dlouho Buštěves držel, není známo, ale za několik let vyskytuje se v držení jejím *Petr z Mezimostí* odjinud z *Konipasu* (syn Jeníkův), jenž byl horlivým přívržencem krále Václava a jemu proti jednotě panské pomáhal.[2]) Chtě, aby dědiny jeho po smrti na krále nespadly, poněvadž sám dětí neměl, zapsal r. 1411 Kačně, vdově Jenikově z Konipas, mateři své, Mikuláši Kunšicovi z Mezimostí, Petrovi z Trkova a Milotě z Chřenovic a z Bohdanče 600 kop gr. dluhu na Buštěvsi tvrzi, dvoru s dvěma poplužími a dvořích kmecích. Když roku 1413 zemřel, věřitelové dotčení ihned v Buštěves se uvázali a také tomu zabránili, aby nebyla zabrána za odúmrť královskou.[3]) Od nich koupil Buštěves *Bedřich z Ředhoště,* jenž sem r. 1418 nového faráře podával. Téhož roku koupil také od arcibiskupa Kunráta dvůr v Ředhošti, jenž až do té doby špitálu Matky boží pod Vyšehradem náležel. Zemřel nedlouho po tom, zůstaviv z manželky své Markéty z Minic syna *Albrechta* a dcery Markétu, Anéžku, Katruši a Barboru. Markéta zastoupivši r. 1423 arcibiskupa v dluhu 200 kop, obdržela od něho v zápis vesnice Dušníky, Železnou a Okovice. Albrecht držel Buštěves až do r. 1434, kdež všecko zboží svoje odevzdal bratřím *Pešíkovi* a *Janovi* od *Stříbrné hvězdy* jinak z *Kunvaldu.* Buď byl jim dlužen anebo jim udělal zápis nápadní; zkrátka roku 1434 zastavil jim tvrz Buštěves a dvůr v Ředhošti, plat v Radechově a všecky spravedlnosti mateře své Markéty. K tomu přivolily i sestry jeho zletilé Anéžka (manželka Václava z Čachovic) a Barbora, poněvadž jim a ostatním dcerám podíl na penězích byl vyminěn.[4])

Buštěhrad vzal po oddělení bratrském za díl svůj Pešík, a ten maje jedinou dceru Kačku, vdal ji za *Jindřicha z Kolovrat,* čímž se Buštěhrad v držení rodu tohoto dostal. Sňatek ten se stal před r. 1440, kde již oba spolu dědiny kupovali.[5])

Jindřich z Kolovrat, starší syn Bedřicha z Kolovrat a na Libšteině, proslulého ve válkách husitských, držel též hrad Libštein po otci. Jako otec jeho i on byl nepřítel husitství. Napřed stál ke straně císařské vdovy Barbory Celské a nabaživ se půtky s mocným Jindřichem Smiřickým, pomáhal s oděnci svými r. 1417 markrabí Míšenskému[6]) a přidal se pak r. 1448 k jednotě pánů Strakonických, po čemž s ostatními válku zdvihl proti Jiříkovi Poděbradskému. Páni jednoty Poděbradské na počátku máje r. 1450 obrátili se proti Buštěvsi, jížto posádka byla Pražanům zvláště obtížna. S velikým důrazem počala válka, když se roztrušovaly pověsti, že chtějí Strakoničtí táhnouti do země Němce. Napřed dobyt Kostelec (23. máje) a potom se odtud obrátili k Buštěhradu. Posádka zdejší bránila se statečně, ačkoli pán její Jindřich neopouštěje hradu Libšteinského, ani sám nepřispěl, ani jednotníků svých uprositi nemohl ku pomoci její. Dne 27. máje pan Jiřík z Poděbrad uzavřev příměří s Buštěveskými a maje pohromadě celé vojsko, umínil táhnouti dále do Plzeňska, aby bitvou v poli širém rozhodl osud války. Nežli však úmysl

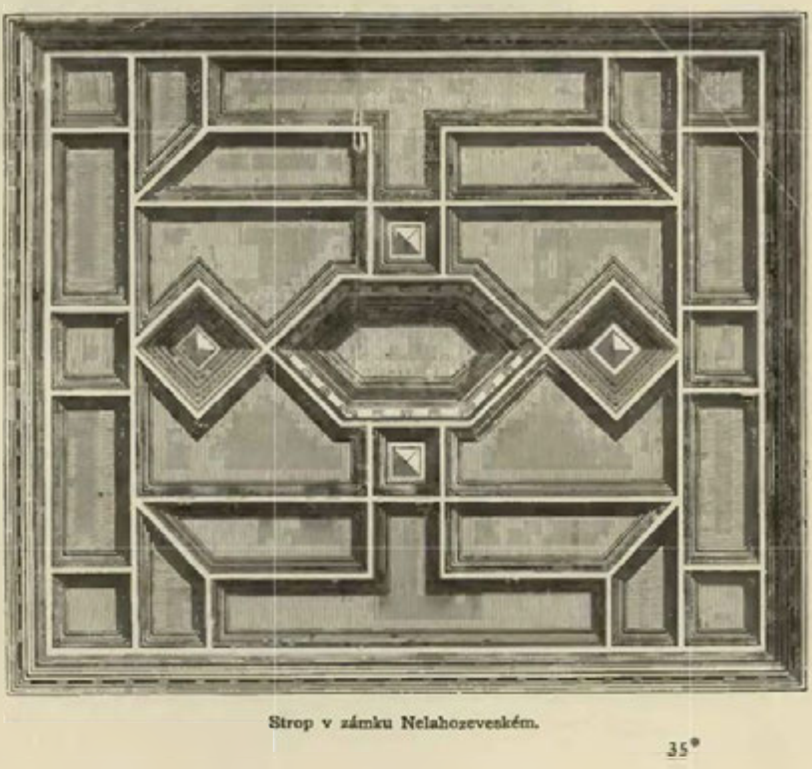
[1]) Lib. conf. acta jud. [2]) Arch. č. I. 63. [3]) DD. 15 f. 383. [4]) Lib. III. Veteris urb. Prag. 81, 159, 161, 176. [5]) Arch. Toskanský. [6]) Šíře dějiny Palackého IV. a. 157. Tehda přikoupil s bratrem svým Benešem ke zboží Buštěhradskému zboží Mečidlanské. Rel. tab. II. 211.

svůj provedl, dne téhož (27. máje) na poli ještě u Buštěvsi vydal odpovědný list proti Oldřichovi z Rožemberka a drahně zemanův pokud již neposlali od Kostelce, poslali nyní témuž pánu své odpovědné listy. V příměří, kteréž později na Vildšteině (r. 1450, 11. června) uzavřeno bylo, pojaty také Jindřichovy hrady Libštein a Buštěves.[1]) Po těch válkách rozdělil se s bratrem Benešem, jemuž nechal Libštein, obdržev díl klášterství Plasského. Tvrz zdejší znamenitě rozšířil v hrad a náležitě zpevnil. Také přistavěl obydlí v hradě, co jich bylo potřeba. Že byl i umění milovný, dokazuje to, že roku 1461 na Buštěhradě čtyři malíře cizozemské, Vavřince z Míšně, Gabriela Kalavského, Hanuše z Laufu a Oldřicha Vídeňského zaměstnával.[2])

Jan Jindřich dočkal se zvolení Jiříka za krále i bouří, které vznikly jednotou panskou. Po vynesení klatby nad „kacířským králem" děkan Hilarius Litoměřický poddané proti králi bouřil a hrozil zastavením všech služebností duchovních těm, kdo by neodstoupili od králova poslušenství. Nicméně mnozí páni, rytíři a města neuposlechli hlasu duchovních představených svých, i Jindřich nacházel se mezi nimi a k vůli němu zrušen interdikt na Buštěvsi.[3]) Jindřich sám dětí neměl, a proto dostal se Buštěhrad do rodu bratra jeho *Beneše*, jenž se ještě do r. 1495 připomíná. Měl dva syny *Jana* a *Jindřicha*, z nichž onen zemřel před otcem a tento ho dlouho nepřečkal. Dostal se tedy Buštěves v držení *Jaroslava*, vnuka Benešova, jenž vše jmění své promarnil. Buštěhrad prodal *Jetřichovi Bezdružickému* z *Kolovrat*, jenž vyprosil na králi Vladislavovi nadání (1497, 17. června), že byla Buštěves za městečko nebo město vysazena tak, aby se obyvatelé k zámku Buštěhradu hraditi a práv městských s popravou užívati mohli.[4]) Jiřík bydlíval na Buštěhradě s manželkou Žofkou z Janovic, která mu syna Jana a dcery Mandalénu, Beatrix a Elišku porodila. Žofka záhy zemřela a pohřbena jest v kostele sv. Klimenta (u mostu Pražského), jemuž později Jetřich hojná nadání učinil. Dcera Beatrix vdala se za Zdislava Berku z Dubé na Zákupích, ostatní sestry byly však svobodny, když Jetřich roku 1608 zemřel. Posledním pořízením (daným na Buštěhradě r. 1508, 27. ledna) učinil staršího bratra svého Jana poručníkem syna svého Jana tak, kdyby tento měl zemříti, aby Buštěhrad a Makotřasy dědičně na Jana Bezdružického přešly. Mladšímu bratru Václavovi poručil Košatky a též na jiné své příbuzné slušnými odkazy pamatoval.[5])

Jiřík Bezdružickýs pravoval panství Buštěhradské několik let a byl také (r. 1512—1516) nejvyšším sudím království Českého. Když Jan let plných dosáhl, převzal správu statkův otcovských a oddal se veřejným službám, jsa mistrem komory královské. Král Ludvík mu dal r. 1525, 12. září povolení, aby k lepší opravě silnic vybírati mohl mýto ve vsi Makotřasích. Roku následujícího vytáhl s králem do Uher proti Turkům a padl v nešťastné bitvě u Moháče (29. srpna r. 1526).

Po něm následoval syn jeho *Jetřich*, jenž byl zasnouben s Kateřinou z Veitmile a jí 2000 k. na Buštěhradě zámku a panství věnoval.[6]) Týž pak

Strop v zámku Nelahozeveském.

[1]) Palacký str. 204—207. V zápise míru Vildšteinského (arch. č. II. 274—279) jmenují se Libštein a Buštěves povrchně zámky (t. j. hrady). [2]) Mitth. d. CCM. XIII. str. XXIII. [3]) Palacký IV. b. 395. [4]) Výslovně se jmenuje pánem na Buštěhradě r. 1497, jsa smluvčí mezi Jaroslavem Libšteinským a opatem Plasským (orig. bibl. prag.). Tehda se také poprvé vyskytuje název »Buštěhrad«. Přirov. ostatně Palackého deje V. a. 400 a tamže V. b. 121. [5]) U Paprockého (o stavu pan. 188) jmenuje se r. 1509 v úterý po sv. Františku Jiřík pánem na Buštěhradě, důkaz to, že byl již tehda poručníkem. [6]) DZ. V. G 29. Vloženo znova r. 1544 v úterý po sv. Vítě.

po shoření desk zemských dědictví své po předcích znova si ve dsky zemské vložil (roku 1545), a to: Buštěhrad zámek, dvůr poplužní, městečko Buckov, Stehelčeves c. t. m., Vrapice, Újezdec Buckovský c. t. m., Dubí, Újezdec pod Kladnem, Kněževes, Středokluky, v Bělocích a Lidicích, v Újezdě Plotěném c. t. m., v Jenči krčmu, plat z dvoru popl. Braškova, Makotřasy, Ředhošť vsi celé, ves u sv. Jana pustou, Břízko ves pustou, Buštívku pustou, Močidlany tvrz pustou, Dřín a Černomice vsi pusté, v Motyčíně dvůr kmecí, v Kněževísce dvůr pustý, kdež krčma byla, v Únhošti dvůr popl. s platem.[1]) Nemaje dědicův odkázal všechna zboží svá strýcům svým *Janovi*, *Vladislavovi* a *Ludvíkovi Bezdružickým z Kolovrat* a na Košátkách (synům Václavcvým), kteří se pak r. 1548, 12. října o zděděné zboží podělili. Ludvík odbyt zbožím

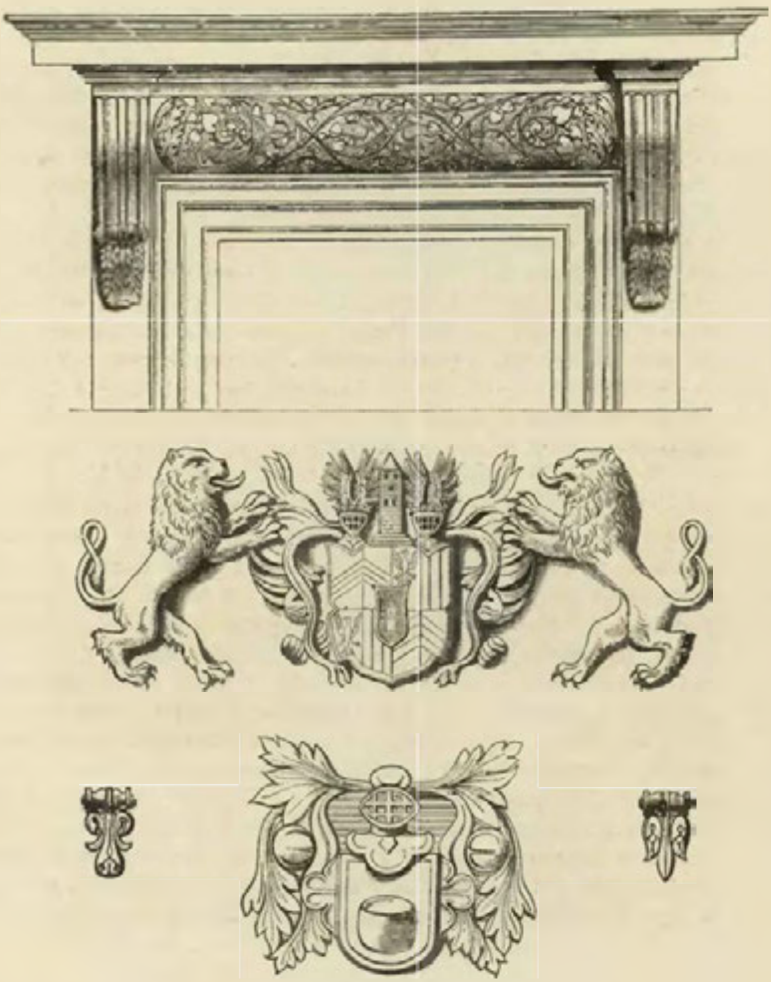

Nádvoří v Nelahozevsi.

Kornhauzským, a oni dva rozdělili zboží Buštěhradské mezi sebou, dostavše každý polovici zámku a městečka a některé vesnice. *Jan* obdržel starý a příční dům na hradě, dvůr u zámku s lesy a rybníky (zejména uvedenými), ves Újezdec Buckovský, Vrapice s pustou tvrzí a podacím, Dubí, v Motyčíně dvůr sedlský pustý, Olšany a Stehelčeves, Kralovice ves pustou a kostel, Makotřasy, Lidice a vsi zápisné Libochovičky, Černoc a Otvojice. *Vladislav* obdržel kromě nového domu na hradě 100 kop od prvního dílu na vystavení nového dvoru s jistými dědinami, Zájezd, Braškov, mlýn pod Teplým, Újezd Plotěný, Dobrovíz ves zápisnou, mlýny dva pod Dobrovízí, Běloky, Středokluky s kostelem, Černomice ves pustou a kostel tu, ale bez panství, Kněževes, Močidlany tvrz pustou, Dřín dvůr pustý, Chýnov, Rusavku, Libčické mlyniště (to

[1]) DZ. 250. H 26.

všecko tré bylo zápisné), Březsko a Buštívek vsi pusté.[1]) Poněvadž byli dva páni na zámku, potřeba byla dořožiti v cedulích dílčích ustanovení o některých věcech zvláště. Ve spolku zůstala vrata všecka do zámku, plac v zámku i v předhradí, síně a chodby všecky, zvlášť po pavlačích do pokojů, studnice v zámku, mosty, světnička vrátného, příkopy, valy a zdi, parkány a vazby, poprava, kovárna, sladovna, pivovár, to vše zůstalo nerozdílné a každý z obou zavázán byl na to nakládati. Nicméně i kaple, zvony, sklep, ve kterém byly prachy, sanytry, oštípy, šípy a jiné zbraně zámku potřebné, i ten ve spolku zůstaven, ale co v něm bylo, to se rozdělilo. Zámku opatrování ve dne i v noci se stalo na společný

Dveře v zámku Nelahozeveském.

náklad, totiž vrátného i hlásné chovati oba bratři byli povinni, tak aby při zamykání i odmykání zvlášť pak nočním časem opatrnosť byla zachována, by se škoda pro neopatrnosť žádnému na díle jeho i jináč nestala; kdyby pak potřeba byla a zámek nočně otvírán býti měl pro potřebu kteréhokoliv z bratří, tehda při tom aby některý služebník byl a vrátnému samému aby to poručeno nebylo.[2])

První polovice Janova zůstala v jeho držení až do smrti. Zůstaly po něm dvě dcery, *Kateřina* a *Anna.* Tato († r. 1590) byla manželkou napřed Jana Vrabského z Vrabí († r. 1556) a později strýce svého Jáchyma Novohradského; za díl svůj držela statek Košátky. Kateřina, která držela polovici

[1]) DZ. 49. A 18. atd. [2]) Ustanovení napsaná v obou dílčích cedulích.

Buštěhradu, vdána byla za *Petra Bechyni z Lažan* na Píčině, podkomoří a hejtmana Starého města Pražského, jejž na spolek jmění svého přijala; ale Petr zemřel již roku 1561, učiniv pořízením svým Kateřinu dědičkou svého jmění. Tedy se vdala Kateřina po druhé (před r. 1566) za *Zdeňka z Vartemberka*, hejtmana Nového města Pražského. Tento pán na Buštěhradě poroučel a přes vůli manželky své vnitřek zámku na rub obracel a tak si i vedl ve dvořích v Újezdci Buckovském, ve Vrapicích, mlýně ve Stehelčevsi a j. Povolal jakéhosi Ambrože Vlacha, mistra zednického, který si přivedl tovaryše, a pak Oldřicha, císařského stavitele z Prahy, aby podlé manie tehda panující hodili na staré stavení nový plášť. Ti postavili novou bránu a mostnici, opravili špižírnu v předhradí, celý nový dům změnili a strhše jeho vysokou střechu, dali stavení tomu 6 stříšek vysokých (t. j. štítků vlaských s pěti okapy). Zbořili tři bašty, aby měli kámen, a zúžili parkány. Náklady na to placeny z důchodu Buštěhradského, a poddaní přinucováni, aby kamení a písek dováželi. Ke stavbě dohlíželi úředníci Jan Štrobl a Jan Všeliský. Našlo se pak, že se v zámku na stavení 1177 kop a v lusthauzu, na předhradí a ve dvoře 567 kop míš. prostavělo.[1] Nedlouho potom zemřela Kateřina (r. 1577), pořízení o statku svém neučinivši. Nicméně se Zdeněk ihned ve všechno zboží její uvázal, a když Anna, sestra její a pravá dědička, komorníka na popsání pozůstalosti si vyžádala, nebyl tento ani do zámku vpuštěn. Mezi tím, co povstala právní pře mezi oběma o dědictví a nežli se ukončila, oženil se Zdeněk s Kateřinou z Kunovic, jíž roku 1580 na vsi Vřetovicích 3000 kop věnoval.[2]

Nález soudu zemského roku 1580 vydán byl v ten smysl, aby Zdeněk Buštěhradu, k němuž žádného práva prokázati nemohl, ihned Anně ve dvou nedělích postoupil. Aby ukázal, co stavěl, a za to náhradu obdržel, vzal si komorníka od desk zemských, aby shlédl, co všecko stavěl a nač peníze vynaložil. Když však Anna v červnu téhož roku na Buštěhrad zavedena byla, nalezla prý díl svůj na zámku v bídném stavu, stavba nebyla ukončena a pokoje všechny prázdny a pusty. Za tou příčinou žádala v září r. 1580 komorníka na ohledání škod a dán jí komorník Jan Kninský s Matějem Slivenským. Ti když do zámku přišli, nalezli vše sešlé a pokoje vybrané, neboť vše byl Zdeněk vzal a odvezl. Později postoupila Anna dílu toho *Jáchymovi Novohradskému z Kolovrat* na Košátkách, po jehož smrti (r. 1600) zdědil jej syn jeho *Jan*.

Na *druhé polovici* zámku seděl zatím Vladislav, oženiv se s Maří Mandalénou Bořitovnou z Martinic, jež mu porodila syna *Vácslava* a dcery Elišku († 1. října 1586), Dorotu, Lidmilu a Anéžku († r. 1590). Eliška se vdala později za purkrabí z Donína na Újezdci a Dorota za Jana z Roupova na Nezdicích. Při smrti otcově syn a dvě dcery nevdané ještě let svých neměli. Proto Vladislav (10. července r. 1571) učinil nad nimi poručnicí choť svou Mandalénu, jíž také opatřil, aby bydlela ve dvoře v Středoklucích a ves Bíloky s mlýnem až do smrti své držela. Syn jeho *Vácslav* řečený *Ludvíkovský*, jsa dědicem veškerého zboží a let svých dosáh, roku 1590, 5. března hlučné v Praze slavil veselí se Zbynkou, dcerou Ladislava staršího z Lobkovic; na Hradčanech před hradem královským veliký turnaj konán, jehož se účastnil arcikníže Arnošt s 26 rytíři, a ženich sám se vyznamenal. Zemřel r. 1601, 1. ledna na Buštěhradě a pohřben 26 t. m. v kostele v Černomičkách.[3] Po něm zůstal jediný syn *Vladislav Abdon* ještě nezletilý, pročež spravovali panství poručníci jeho Volf Novohradský z Kolovrat, Zdeněk z Lobkovic a Lidmila z Kolovrat, ale brzo seznali, že není možno je pro dluhy udržeti. Prodali tedy r. 1602, 27. března: půl zámku Buštěhradu, polovici městečka Buckova, zahradu a štěpnici proti zámku, Prádlo dvorec s kovárnou, haltýře, půl pivováru pod zámkem s chmelnicí nad městečkem, 2 lomy kamene, cihelnu, vápenici atd., dvůr popl. Vřesk, dvůr popl. Dřín, tvrziště Močidlanské, tvrziště Braškovské, dvůr popl. Braškov a ves, ves Plotěný Újezd *Janovi Novohradskému z Kolovrat* na Mělnice a Košátkách, J. M. C. číšníku, držiteli prvního dílu Buštěhradského, za 45.000 kop míš. Tak opět oba díly spojeny.

Jan Novohradský byl cís. radou a horlivým katolíkem a ženat byl s Alžbětou Berkovnou z Dubé, která mu syny *Jana Zbyňka* a *Alberta* a dceru Annu Ludmilu porodila. Nabyl velikého na ty doby bohatství a koupil Zákupy. Všechna ta panství poručil pořízením svým (12. března roku 1613) synům svým a ježto ti byli nezletilí, poručníky nad nimi zdělal choť Elišku a jisté pány, ale s tou výminkou, aby oba synové ve víře katolické vychováni byli. Manželce své vykázal obydlí na zámku Buštěhradě a dceři poručil 10.000 kop věna a aby bydlila při mateři. Nedlouho potom zemřel.

Pět let po smrti jeho vypuklo nešťastné povstání stavův evangelických a následovalo zvolení Fridricha falckrabě za krále Českého. Tento do Prahy se ubíraje r. 1619 dne 30. října[4]) s dvořany svými a komonstvem na Buštěhrad zámek přijel a tu, poněvadž již pozdě bylo, noclehem zůstal, potom druhý den dále ku Praze se hnul. Po ty časy *Jan Zbyněk*, dědic panství, věrnosť ke králi Ferdinandovi II.

[1]) Kniha městská Pražská č. 1051. [2]) Dějiny pp. z Kolovrat. [3]) Pohřben v pondělí po obrácení sv. Pavla k víře křesťanské. (Viz paměti Kněževeského v Otavanu, roč. II.) [4]) Tak podlé Skály.

zachoval a nabyv let svých panství spravoval. Oženil se s Annou Mandalénou z Lobkovic, s ní však dětí neměl a bratra Alberta živobytím přečkal, pročež pořízením svým (15. dubna roku 1630) zboží své manželce odkázal. Brzo potom zemřel a pohřben jest v kostele Zákupském. Vdova po druhé se vdala za *Julia Františka* kníže *Saské*, kterýž po ní všechna panství zdědil.

Za válek tehdejších mnoho Buštěhrad utrpěl. Když Sasové roku 1632 vypuzeni z Prahy a po říšské silnici z Čech ustupovali, zhubili Buštěhrad tak, že již nepovstal. Hejtman zdejší, Jan Tachovský, psal o tom paní Majdaléně do Zákup (r. 1632, 28. května) v ten rozum, že nejprve zbouření sedláci, pak saští vojáci a konečně Charváti zámek docela vypálili. Jistý nejvyšší vachtmistr, Šenfeld, jenž ležel ve Slaném, sňal zvony z Buštěhradské věže, vytrhl kotel z Buckovského pivováru, vzal stříbrnou křtitelnici z kaple zámecké a vše do Drážďan odvezl. Mezi tím poddaní vidouce, že se jim nemůže brániti, vylovili rybníky a způsobili škody k nevypsání. Po odtažení Charvátů byl dvůr docela zkažen a ze zámku zbyly holé a učazené zdi.[1]) Tak zůstal Buštěhrad ve zříceninách po celý život Anny Majdalény (do r. 1668) i za panování jejího syna a dědice Františka Julia (do roku 1689); teprve když jeho dcera Anna Marie Františka svého druhého manžela Gastona velkovévodu Toskánského z neznámých příčin opustila a na své statky do Čech se uchýlila, rozhodla se, že starý zámek na dobro opustí a na jiném místě nový zámek si postaví. Počátek nynějšího nového zámku klade se do r. 1700 a stavěl se skorem sto let, tak že r. 1812 teprve kapli dokončili. Od té doby, kdy starý zámek na dobro byl opuštěn a všechna naděje na obnovení pominula, bouralo se schválně na zdech, a kamení odváženo k stavbě nového zámku. A poněvadž tehda se tak zvané domky (chaloupky čili baráky) bez polí stavěly, nebránilo se poddaným, když si místečko k obývání vyhlídli. Napřed stavěli na svahu, od r. 1756 již ve starých zdech hradu, k nimž příbytky své přistavovali. Až do r. 1812 trvala dosti nuzně kaple zámecká, ale i ta opuštěna a zbořena. Z ní prý pochází obraz sv. Maří Majdalény, jenž visí od roku 1849 v kapličce pro zvonek v Buckově vystavené. Majetník panství Buštěhradského, kteréž patří k nápadním statkům domu Lothrinského, jest nyní J. V. císař a král *František Josef I.*

TVRZE NA BUŠTĚHRADSKU.

VRAPICE.

Tvrziště Vrapické (nyní skalnatá výšina) posud jest viděti nedaleko starodávného kostela sv. Mikuláše pod dvorem poplužným Vrapickým.[2]) Nejstarší zmínka o Vrapicích vůbec děje se r. 1345; tehda Jindřich farář Štěpanovský dědictví své ve Vrapicích a Stehelčevsi s podacím v Hospozíně a v Praze u sv. Jana Křtitele daroval kolleg. kostelu Všech svatých na hradě Pražském.[3]) Zápis trhu toho tak neurčitě popisuje dědictví prodané, že z něho o tehdejším stavu vsi souditi nemůžeme a zdá se vůbec, že prodáno tehda jen několik dvorů kmecích, an se v listině kostel Vrapický ani nepřipomíná.

Nejstarší nám známí držitelé tvrze a zboží Vrapického jsou měšťané Pražští z rodu *Benešovských, Jan* a *Mikuláš* bratří *z Benešova*, měšťané Pražští, podávali r. 1362 ke zdejšímu kostelu nového faráře. Onen v současných pamětech obyčejně Hana zvaný proslul jakožto rychtář Staroměstský (od r. 1364), potom pak rychtář spojeného Starého i Nového města (do roku 1371) i později ještě jako konšel na Starém městě (r. 1372). Neměl však jen dědictví ve Vrapicích, nýbrž i v mnohých osadách okolních.[4]) Zemřel, jak se zdá, r. 1378. Mikuláš bratr Hanův měl také ještě jiná zboží na venkově. Připomíná se v různých pamětech až do r. 1375.

Syn jeho *Jakub* (jak se zdá) zdědil zboží Brazdýmské a seděl také na Újezdci u Kladna, druhý syn *Jan* byl na vysokém učení Pražském (1389) a třetí *Mikuláš* byl r. 1383 pánem na Vrapicích,[5]) ač s farářem míru nechtěl držeti. Nazývaje se po předcích svých Benešovským jal se též po příkladě menších zemanů po svém sídle „z Vrapic“ psáti, přikládaje také k tomu název svůj rodný. Poslední zpráva o něm je roku 1397, tehda podával kněze k oltáři p. Marie v kostele sv. Mikuláše ve Větším městě Pražském.[1]) Zemřel asi roku 1400, pozůstaviv vdovu Majdalénu, jíž byl věnoval na zboží Vrapickém, a děti *Václava*, Kateřinu a Dorotu; ti všichni potom bydleli na tvrzi Vrapické.

Majdaléna nadala r. 1404 úrokem v Dubí kostel ve Zvoleněvsi a zapsala se roku 1410, 14. února se synem svým *Václavem*, že bude platiti jisté desátky ke kostelu Vrapickému. Než poptavše se syn i matka u hodnověrných svědků seznali, že faráři křivdí a jemu menší desátek dávaji, nežli mu náleželo; pročež Václav se mu r. 1414 k placení plných desátků zavázal.[2])

Václav jako dědic a Majdaléna co držitelka věnná prodali potom r. 1414, 31. prosince Vrapice tvrz, dvůr poplužný a popl., ves Stehelčeves, v Olšanech polovici vsi, Dubí ves celou mimo jednoho člověka s podacím ve Vrapicích a částí podací oltáře Všech svatých v kostele sv. Máří v Týně v Praze *Hanušovi* řeč. *Nešpor z Bišofsverdu* za 720 kop gr. Prodej ten se však stal dříve, nežli vklad ve dsky byl učiněn, a byla to vlastně směna o Kralovice, které Vaněk od Hanuše převzal. Po učiněném trhu Hanuš ihned manželku svou Markétu s věnem jejím, jež měla posud zapsané na Kralovicích, převedl na Vrapice a roku 1417 učinil poručenství o dětech svých.[3]) Roku 1415 také se

[1]) Tak i Balbín viděl a popisuje k r. 1681 (Miscell. III. 82). [2]) Viz Pam. arch. X. 699. [3]) Rel. tab. I. 413. [4]) Viz o tom Tomkovy děje Prahy II. 457, 458. [5]) Lib. conf. acta jud. matr. univ.

[1]) Libri conf. Tam měl již před tím (r. 1384) podací s bratrem svým Jakubem. [2]) Lib. erect. X. 35. XIII. a. 121, 175, 180. Současně se připomíná i Jan Přisňák z Vrapic (Acta jud.), jenž však r. 1414 slove z Dobřečkova (Rel. tab. II. 115). [3]) Rel. tab. II 115, 129, knihy Pražské.

o to staral a jednal, aby plat, který z Vrapic a Olšan vycházel k oltáři sv. Máří v kostele Týnském, převeden byl na Kralovice, což pak i dskami zemskými bylo potvrzeno.[1]) Za válek husitských vyskytuje se Hanuš vždycky jen s zemanským svým příjmením jako Jan z Vrapic, jako na př. 1426, kdež podával kněze katolického do Hobšovic Pro služby, které konal králi Zikmundovi, zapsal mu tento r. 1437 dva domy v Starém městě Pražském a některé vsi zápisné u Velvar ležící, jež se mohly dobře k Vrapicům držeti. Kdy zemřel, není známo, také se neví, jestli zůstavil děti nějaké. Markéta, vdova po něm pozůstalá, prodala r. 1448 právo své věnné na tvrzi Vrapicích *Jindřichovi Čéčkovi z Pakomilic* (či Pakoměřic) za 60 kop,[2]) jenž byl bezpochyby zboží toho krátce před tím dědičně dosáhl. Týž byl však Nešpor z Bišofsverdu, bratr Jana zemřelého, se hájil [1]) bezpochyby proto, poněvadž sobě pokládal k dědictví tomu bližší práva po bratru nic nezdědiv. Nežli však pře ta ukončena byla, zemřel Jindřich a král Ladislav udělil právo své odúmrtní po něm z polovice Václavovi Cardovi z Petrovic, z polovice pak Janovi Čéčkovi staršímu s *Janem mladším* (synem Jindřichovým) r. 1459. Čéčkové z krajiny naší se vyprodavše, práva svého postoupili přátelům svým, totiž Jan starší díl svůj čtvrtý vzdal *Janovi* řeč. *Mráz* s *Hlazovic* a *Kateřině* manželce jeho, Jan pak mladší *Regině* s *Dražkovic*, vdově po Václavovi Baštském z Lerojid, a *Janovi* s *Nabdína*, synu téže Reginy. Všichni ti účastníci, kteří právo královo prováděli, zvedeni jsou r. 1465 skrze úředníky dvorské na tvrz Vrapice s dvojím poplužím

Nelahozeves od severní strany.

tehda dosti mohovitý, poněvadž měl také Pakoměřice, z nichž byl r. 1439 bratří své *Jana* a *Pešíka* odbyl, a v sousedství držel Makotřasy a jiné statky. Konečně si také r. 1453 na králi Ladislavovi všechno právo odúmrtní vyprosil, kteréž králi po smrti Markétině náleželo. Vedlé něho jmenuje se tu výprosníkem bratr jeho *Jan*, poněvadž ho byl zatím snad na spolek přijal.

Roku příštího (1454) provolány jsou opět Vrapice ve Slaném za odúmrť, kterou tu měl král po smrti Janově Nešporově. Tentokráte si byl právo to na králi vyprosil Václav Carda z Petrovic pro sebe a pro syna svého Václava. O to vznikla dlouhá pře před soudem dvorským, ani oba bratří Čéčkové odpírali a též Zikmund

[1]) Lib. erect. X. 38.
[2]) Rel. tab. II. 213.

a dvory kmecí, ves celou Stehelčeves, v Olšanech a v Dubí dvory kmecí.[2])

Krátce potom přešla tvrz Vrapická v držení pánů *Buštěhradských* s *Kolovrat*. Přechod ten se zběhl bezpochyby ke konci 15. věku, poněvadž by se o tom zajisté nějaký vklad ve dskách zemských byl zachoval; ale tak páni z Kolovrat si Vrapice znovu ve dsky vložiti museli. Za jejich vlády totiž byla tvrz spustla; když tedy zboží Buštěhradské r. 1545 znovu ve dsky vloženo bylo, tvrz byla již zanikla tak, že se ani nepřipomíná; jen v dílčí ceduli r. 1548 ještě jednou se objevují „Vrapice s pustou tvrzí a podacím."

[1]) DD. 16 f. 385, 386.
[2]) DD. 16 f. 400; 23 str. 288.

KRALOVICE.

Nedaleko Vřetovic (anebo dřevních Dřetovic) k jihozápadu stojí kostel sv. Václava, poslední zbytek bývalého městečka Kralovic. To stávalo, jak se zdá, pod kostelem, jenž stál s farou a tvrzí nad ním o samotě, pročež se poloze té i Kralovičky říkávalo. Tvrz stávala tam, kde se říká „na zámku," ale nezbylo z ní nic více, než doliky a základy zdí. Také pamatují tu lidé sklep, do něhož se šlo po 16 schodech.[1]) Bezpochyby se odtud jmenoval r. 1285 vladyka Držek.[2]) O podací kostela zdejšího sdíleli se roku 1354 *Jan* a *Beneš* bratří *s Kralovic*, *Běta* vdova po *Oldřichovi z Dřetovic* a *František měštěnín Pražský*. Byly tu tedy kromě tvrze ještě jiné statky.[3]) Beneš zapsal se r. 1363 opatu Zbraslavskému v příčině Letek, které obyčejně od kláštera pronajímány, při čemž svědčil bratr jeho Jan a *Jakub Bílý s Kralovic.*[4]) Oba bratří žili ještě r. 1379, jsouce přítomni tehdejší visitací skrze arcijáhna; Beneš žaloval na faráře Jana a tento zase si stěžoval do Jana bratra jeho, že mu peníze zadržuje. Od roku 1384 seděli tu bratří *Jan s Kralovic* a *Mikuláš s Dřetovic*, z nichž tento již r. 1390 byl mrtev. Jan nadal r. 1390 oltář v kostele Kralovickém úrokem a desátky, prodal roku 1402 nějaké dědiny faráři ve Zvoleněvsi a žil ještě r. 1415 podávaje do Kralovic faráře s *Janem* synem Mikulášovým. Jeden z těch Janův nazýval se Skopec.[5]) Oba tito Janové zapsali Kralovice a Dřetovice *Jaroslavovi s Buděhostic* a *Jetřichovi s Blahotic;* když pak tito se dělili, zůstal na těch dědinách závazek platiti úrok ke klášteru sv. Anny v Praze. Po Jetřichovi následoval *Pešek s Blahotic* a ten prodal r. 1437 Kralovice tvrz, dvůr poplužný a část osady, jak to patřilo k tomuto dílu, *Haškovi s Bysně*,[1]) jenž se ještě r. 1450 seděním na Kralovičkách nazývá.[2]) Kdežto pak Dřetovice (díl někdy Jaroslavův) v držení vladyk z Buděhostic zůstávaly, dostaly se Kralovice v držení pánů Buštěhradských, a tak se r. 1548 jako příslušenství téhož panství Kralovice ves pustá s kostelem pokládá. Jen to ještě doložíme, že se r. 1730 ještě zbytky tvrze a příkopův okolo ní spatřovaly.

STEHELČEVES.

Severně od Buštěhradu jest Stehelčeves (nyní obyčejně Stelčoves řečená). Stávala tu tvrz, na níž snad seděl již r. 1316 *Jan s Stehelčevsi*. Byla sice rozdělena ves tato mezi několik držitelů jako na př. daroval r. 1345 Jindřich farář Štěpanovský jednu část ke kapitole Všech Svatých na hradě Pražském. Několik dvorů drženo roku 1395 k Vrapicům a v zápise r. 1414 dí se, že celá ves ke zboží Vrapickému náležela.[3]) Zdá se tedy, že tehda ta část vsi, kteráž byla posud samostatným statkem, ke Vrapicům přikoupena. Měl tvrz zdejší asi tehda *Mikuláš Frolich s Prahy a s Hor Kuten* a prodal na ni plat 11 kop Prokopovi Frolichovi (snad bratru svému). Plat ten pak drželi Jan syn a Prokop vnuk vše Frolichové, a od Prokopa vnuka postoupen r. 1457 Janovi z Doupova.[4])

Architektonické okrasy z Hvězdy.

[1]) Viz Pam. X. 699. [2]) Reg. II. 579. [3]) O platu a malém statku Lib. erect. II. 192 a Acta jud. 1408, 9. April. [4]) Arch. bibl. Praž. [5]) Lib. erect. III. p. 319, rel. tab. I. 600, DD. 14 f. 312 lib. conf.

[1]) Arch. č. III. 326, rel. tab. II. 172.

[2]) Rkps. archivu Třeboň.

[3]) Rel. tab. I. 23. 413, 559. II. 115.

[4]) DD. 21 str. 131.

DŘÍŇ.

Tvrz Dřínská nestávala v nynějším Dříně východně od Kladna ležícím a teprve r. 1681 založeném, nýbrž u křižovatky mezi Buckovem, nynějším Dřínem, Hřebčem a sv. Janem. Tu lidé kopajíce nejednou na zdi přišli a v nedávno pominulých dobách kamenné veřeje vykopali [1]) První nám známí zemané, kteří se odtud psali, jsou *Bohuslav* a *Pavlík* (r. 1318), kteří za tehdejších nepokojných dob měli některé soudy se sousedy svými. Roku 1395 vyskytují se vedlé Svaty mateře a Manéty, dcery z Dříně, také vladyky *Mikuláš* řečený *Zdislav* a *Petr* s bratrem *Benešem z Tuchlovic*. Roku 1404 rozneslo se o Petrovi, že s manželkou svou Ofkou zemřel a zboží jeho provoláno za odúmrť, než vyšlo brzo na jevo, že jest živ a že se toliko nachází v zajetí.[2]) Ano Petr žil ještě r. 1418, kdež za duši Drslavovu daroval věrdunk platu ke kostelu Újezdskému. Podobné nadání učinil k témuž kostelu t. r. *Havel z Dříně*.[3]) Roku 1449 žil *Martin z Dříně*, jehož erb upomíná poněkud na erb pánův z Lobkovic.[4]) Týž seděl r. 1457 na Lidicích a přejal r. 1468 dům v Praze, jejž byla r. 1466 Dorota manželka *Václava Dřínského* koupila. Roku 1480 měl při s Jindřichem z Hořešovic o nějaké zboží v Kvilicích, kteréž někdy Smil z Jedomilic a z Dříně i s Přelickým a Čanovským zbožím byl zapsal dceři své Elišce a dotčenému Martinovi. Ten pak vyhrav tu při, vyskytuje se ještě r. 1487.[5]) Tím jsou zprávy i o Dříni i o vladykách Dřínských vyčerpány. Kdy a jak se dostala Dříň v držení pánů z Kolovrat, není známo, jako se rovněž neví, jestli spustla r. 1450 při obléhání Buštěhradu, nebo později; tolik jen je jisto, že patřily roku 1548 k Buštěhradu „Dřín ves pustá a dvůr pustý".

MOČIDLANY.

Tvrz a ves Močidlany zanikly tak, že dnes ledva znáti, kde bývaly, jen tolik se ví, že stávaly v polnostech Újezda pod Kladnem, dosahujících k lukám pod Dříní v poloze, kteráž se nazývá v Podmočidlech, ale známek po nich tu není.[6])

Dvůr s rolemi držel ok. r. 1374 Pavlík z Újezdce, vsi nyní zašlé (nyní u sv. Jana), a prodal jej Janovi z Dubňan, a týž opět Jakubovi Benešovskému, měšťanu Pražskému. Když pak ok. r. 1385 Pavlík zemřel, nastaly Jakubovi pře o to zboží, poněvadž se na ně chtělo sáhnouti právem odúmrtním. Na tvrzi a dvoru s dvory kmecími seděl od r. 1378 *Hrdoň z Močidlan*, jsa jednoho rodu a erbu s Kladenskými z Kladna.[7]) Nacházíme jej také k r. 1382 (anebo r. 1392) v jednání jistém faráře Kladenského. Na statku Hrdonově seděl pak *Jan* řečený *Dítě z Praček* (r. 1396), jenž se též z Močidlan psával a také zboží v Újezdě po Boztěchovi a Ofce manželce Boztěchově držel.[8]) Okolo roku 1412 nabyl Močidlan *Modliboh z Heřmanic*, vladyka v kraji Čáslavském zrozený. Po jeho smrti vdala se manželka jeho Anna za Janka Ortla řečeného Domšík od Bílého Zvona, souseda Pražského, ale přečkala i tohoto a vdala se po třetí za *Václava z Plotiště*, s nímž utíkajíc před Husity bydlela v Brně. Tu pak r. 1422 statek svůj všechen, zejména věno na Močidlanech zapsané, Václavovi zápisně darovala. Vrátivše se pak do Čech, drželi také Újezdec u sv. Jana a zemřeli před r. 1447, zanechavše dcery Hedviku a Kateřinu. Hedvika postoupila všeho práva svého, které by jí na Močidlanech náleželo, r. 1447 *Jindřichovi* a *Benešovi* bratřím *z Kolovrat a z Libšteina*. Potom také roku 1453 Kateřina sestra její dvůr a ves Močidlany, dvůr a ves Újezdec a ves pustou u sv. Jana témuž Jindřichovi ve dsky vložila. Od té doby patřily Močidlany k panství Buštěhradskému. Kdy ves tato spustla, není známo; velice asi k tomu přičinily bouřlivé události roku 1450 i neméně časté přebíhání lidu vesnického ke konci 15. století na jiné grunty. Roku 1548 připomíná se Močidlany ves i tvrz pustá. Asi v tu dobu kvetl ještě v Čechách rod vladyk Močidlanských z Močidlan.

[1]) Viz Pam. arch. X. 513. [2]) Rel. tab. I. 559, DD. 14 f. 292, 298. [3]) Lib. erect. X. 98, 100. [4]) Arch. kapitulni lib. erect. XIII. b. 109. [5]) Rel. tab. I. 213, arch. č. VII. 541. [6]) Viz Pam. arch. X. 19, 339. [7]) Acta jud. [8]) DD. 14 f. 293, manuale r. 1307 v arch. kapit. lib. erect. XII. f 186.

MAKOTŘASY.

Tvrz Makotřaská stávala na břidličnaté skalce nad vesnicí. Pod ní byl veliký rybník a okolo ní táhl se široký příkop, přes nějž byl příjezd ze strany Pražské. Z tvrze zbylo pouze několik sklepů, skrze něž jde na příč šíje. Uprostřed tvrziště stávala okrouhlá věž, jak lze souditi z okrouhlého zasutého sklepu. [1])

Nejstarší držitel aspoň části této vsi jest *Jetřich ze Skuhrova*, jenž r. 1316 některé své sousedy poháněl proto do soudu zemského, poněvadž mu na jeho dědictví v Makotřasích škodu učinili; s ním zároveň se připomínají *Štěpán* a *Pešek z Makotřas*.[2]) Později drželi Makotřasy *Štěpán z Tetína*, kanovník Pražský, a bratr jeho *Ješek z Makotřas* a prodali roku 1356 20 kop na Zlíchově a Makotřasích Seidlovi z Písku, měštěnínu Pražskému;[3]) oba byli r. 1357 patrony v Lidicích.[4]) Na počátku 15. stol. stála již tvrz Makotřaská a držel ji spolu se Středokluky bohatý kupec Pražský *Petr Meziřický*, jenž byl velikým nepřítelem kalicha. Vojsko husitské z okolí Žateckého, Lounského a Slanského vedením Záviše Bradatého a Petra Obrovce, v průvodu kněze Mr. Petra Špičky chtíc Pražanům na pomoc táhnouti, na cestě zbořilo klášter Postoloprtský. V dalším tažení vojska tohoto ku Praze proveden jest jiný pych u tvrze Makotřas. Uslyševše prý o nepřátelských úmyslech Petra Meziříckého a dozvěděvše se o posádce královské, která tu byla, udeřili na tvrz (roku 1420, po 23. květnu), obrátili tam v rum nejen stavení okolní a zboží všeliké, ale i dva kněží, mezi nimiž Václava, bývalého kaplana na radnici Staroměstské v Praze, upálili.[5]) Následujícího roku Pražané poddavše si okolí Žatce, Loun a Slaného zmocnili se Makotřas tvrze a vítězoslavně se 22. března (1422) do Prahy vrátili.[6]) Za bratrovražedných válek 1425 byly Makotřasy Pražanům vzaty, ale podlé ustanovení smírců volených (17. října) zase jim navráceny.[7]) Právo Meziříckého pokládáno tak, jako by byl obci vším statkem svým propadl, a rada městská v Praze darovala tvrz tuto s příslušenstvím, vsi Řebce, Středokluky, Běloky, jednoho člověka v Lidicích a druhého v Zájezdě *Jarošovi* a *Hynkovi* bratru jeho ze *Chlumu*, kteří byli po straně Pražan udatně „proti nepřátelóm božím" bojovali, tak aby do vůle obce zboží to drželi a povinni byli městu, kdykoli by potřeba byla, s osmi koňmi sloužiti a hotovi býti. A poněvadž tvrz Makotřasy po tyto časy válečné na stavení byla zkažena a vypálena a kdyby hned dělána nebyla, více se bořila, svolila rada, aby tu tvrz zase dělali a na stavení do 100 kop naložili.[8]) Kdy se toto darování stalo, nevíme, aniž kdy bratří zase tvrz navrátili.

Konšelé Staroměstští prodali podruhé (r. 1438) statek Makotřaský se vší vsejí na ozim a na jeř *Zikmundovi Slámovi z Nezřeva* do tří let, tak aby tvrze o svých vlastních nákladech choval a co by na ní naložil až do 30 kop, to aby mu při postupování tvrze zaplaceno bylo Ale jak se zdá, Sláma ani tři léta tvrze nedržel. Petr Meziřický zatím byl umřel a právo jeho všechno dostalo se jediné jeho dceři *Voršile*, která byla vdána za *Kašpara* syna n. *Hanuše Otlingára z Otlinku*, řečeného Paierlík. Ten naděje nemaje, že by sám tak snadno v držení Makotřas vejíti mohl, a chtě se z Čech vystěhovati do Vratislavě, odevzdal r. 1439 dne 8. května vše právo své *Peškovi od Stříbrné hvězdy* jinak *z Kunvaldu*, švakru

[1]) Viz Heber's Burgen I. 219; VII. 86, Melicharův okres Únhoštský na str. 238. [2]) Tab. vetust. 99, 106, 110. [3]) Tomkovy Děje Prahy II. 473. [4]) Lib. conf. I. 9. Roku 1379 připomíná se Jindřich purkrabě na Makotřasích (lib. vis. f. 57 b). [5]) Palacký Děje III. a., 379, Tomek, děj. Pr. IV. 59. [6]) Palacký ib. 74. Tomek str. 134. [7]) Staří letopisové v klášteře Oseckém. [8]) Arch. Český I. 429.

svému. Tento však teprve, když si Makotřasy od obce koupil, obdržel přivolení, aby Makotřasy ve dsky zemské vloženy byly. [1]) Pešík dlouho nepodržel Makotřas, an se v l. 1449—1450 v jich držení *Jindřich Čížek z Pakoměřic* vyskytuje.[2]) Ten prodal r. 1455 Makotřasy tvrz, dvůr popl., ves celou, Středoklnky ves c. t. m. (mimo plat kněžský), v Lidicích dvůr kmecí s platem, v Zájezdě dvůr km., v Dělokách dvory kmecí (kromě duchovního) s lesy řeč. Krupá, lesem Dorotínem, Hajkem i jinými háji, nový rybník, veliký rybník nad Středokluky, rybník pod tvrzí Makotřasy, rybník ve vsi Makotřasích, rybník v Kotle, rybník řeč. Nohavice a dva haltéře v Středoklucích, s chmelnicemi, s podacím v Lidicích *Anně ze Švarcenberka* a ze *Sonsheimu*, vdově po Petrovi ze Šternberka, za 2100 kop gr. Č.[3]) Paní tato zemřela r. 1459 (snad na zdejší tvrzi). Po její smrti táhl se bratr její Michael k Makotřasům po právu dědickém, naproti němu naříkali Makotřasy Zdeněk ze Šternberka a synové jeho Jaroslav a Jan jako výprosníci práva králova. Prvnější prováděl věc svou tak, že prý n. Anně věno vdáváno od děda jejího Erkingera, když jest vdávána za Petra. Než poněvadž ona zboží svého žádnému nezapsala ani dala, tehdy spravedlivě nápad na krále připadl a soud dvorský r. 1460 výprosníkům za právo dal.[4]) Zdali Zdeněk se syny svými Makotřasy až do válek náboženských po r. 1465 podržel, nevíme; měl-li je však ještě po r. 1465, zajisté mu byly vzaty. Jak se zdá, prodal Makotřasy roku 1487 *Zikmund Strouch z Chlumku*.[5]) Jisto jest tolik, že nedlouho potom dostaly se k Buštěhradsku a s tímto panstvím spojeny byly, a že tvrz přestavši býti sídlem statku spustla. Ve vkladu téhož panství roku 1545 připomíná se pouhá ves Makotřasy, ve kteréž páni z Kolovrat od roku 1525 clo vybírali.[6])

BŮHDAŘ.

Na místě nynější vesničky Bůhdaře stávala prý tvrz nějaká neveliká. Že jméno Bůhdař jest novější, jest patrno, a že se tvrz tato, jestli tu stávala, jinak jmenovala, také se pravdě podobá. Pod jménem Bůhdař připomíná se tuším poprvé nynější Bouchalka, neboť při prodeji Buštěhradu r. 1602 připomínají se „cihelna a vápenice při silnici Pražské s krčmou při ní vystavenou, kteráž na Bůhdař slove.“ [7])

LIDICE.

K počátku 14. věku dovídáme se o nějakém hradu Lidickém. Roku 1309 totiž spojili se někteří bohatí měšťané Pražští a Kutnohorští, když na Kutné Hoře mělo sněmováno býti, aby se zmocnili nejvyšších úředníků zemských a předních pánů českých a donutili je k povolnosti k stavu městskému. V noci ke dni 15. února přepadli Jindřicha z Lipého, Jana z Vartemberka a Jana z Klingenberka v klášteře Sedleckém, ani spali, spoutali je a odvezli je na hrad Lidice. A téhož dne jati jsou v Praze, spoutáni a odvezeni od Pražanů Petr probošt Vyšehradský a kancléř Remunt z Lichtenburka a Hynek Berka z Dubé, nejv. purkrabě Pražský. Za propuštění pánů těch zjednal si stav městský jisté spolupůsobení v záležitostech zemských.[8]) Ze zprávy té jde na jevo, že se hrad Lidický nacházel v okolí Pražském. Máme tu Lidice dvoje; jedny leží u Slaného a nazývaly se Menšími, čím jsou posud, druhé jsou na Buštěhradsku a jmenovaly se Většími, poněvadž byly a jsou většími než Lidice

[1]) Knihy městské Pražské. [2]) DZ. 250 M. 24. Dovídáme se pak, že si r. 1455 Jan z Rabšteina odúmrť po Petrovi Meziříckém vyprosil (DD. 16 f. 71). [3]) Rel. tab. II. 269. [4]) Archiv Český I. 429. Na odúmrtělém zboží Makotřaském daroval král Jiří Joštovi z Enzidle 500 kop, ale vybavil se r. 1460 z tohoto darování (Rkp. Roudnický). [5]) Arch. č. VIII. 453. [6]) DZ. 1. C 7, 250. H 26. [7]) DZ. 176. O 24. [8]) Palackého Děje II. a. 333—335.

první. V obou byly farní kostely a dvorce zemanských rodin, také tu mívali statky Pražští a Slanští měšťané, oni ve Většícb, tito v Menších. Zdali byly v nich tvrze, není nám odjinud známo; ovšem se domýšlíme, že hrad Lidický, o němž byla svrchu řeč, stával v Lidicích u Buštěhradu.[1])

BRAŠKOV.

Nedaleko Únhoště jest ves Braškov, v níž také tvrz stávala, ale na ten čas není po ní žádných známek.[2]) Ves, jež se již r. 1249 připomíná, nebyla jedním statkem, nýbrž rozdělena byla, jako všechny vesnice v kraji, mezi několik zemanův. Známe z nich r. 1285 Zdislava, r. 1318 Oldřicha a Alberta odjinud z Lukova řečené a r. 1331 Linharta, jenž si najal r. 1357 porostlinu Řisutí bor.[3]) Roku 1354 spolčili se *Ješek, Hašek* a *Albert z Braškova* dědinami svými v Braškově, Újezdě, Lukově a Kopanině. Hašek (vnuk Havla nějakého rodu neznámého) připomíná se také r. 1364 jako spolupatron kostela Lukovského a seděl r. 1385 na Buštěvsi. Ke konci života svého seděl na Kyšicích, kamž věno manželky své Drahny z Slavětína byl převedl. Po jeho smrti učinila vdova Drahna mnohé skutky milosrdné a žila ještě r. 1422, zdržujíc se v městě Lounech.[4]) Současně připomíná se r. 1373 *Mareš Malíkovec z Braškova*, syn Linhartův, než i později se setkáváme s nějakým *Maršem z Hospozína*, který držel v Braškově dvůr řečený Odranec někdy Ješka arcijáhna Kouřimského, a byl r. 1407 purkrabí na Budyni.[5]) *Grynvald z Braškova* vyskytuje se poprvé r. 1389, kdež věnoval Škonce manželce své na Kystře, Družci a Dobré, avšak r. 1392 prodav to zboží přenesl věno to na Braškov. Vyskytuje se pak roku 1396 v nějakých jednáních o Lukov a roku 1404 jako poručník sirotků Litoltových z Blažimě. Zemřel před r. 1412, manželka pak jeho prodala věno své na tvrzích Kyšicích a Braškově Janovi z Kladna.

Na počátku 15. stol. zakoupil se v Braškově *Jaroslav z Nevida*, jenž se také psal z Braškova. Držel také Kounov a zemřel před r. 1418, zůstaviv dceru Kateřinu.[6]) Naposled jsme jej našli k r. 1416 v jednáních o pozůstalosť Maršovu. Tento totiž (řečený Hospozín) zemřel ok. r. 1416 a zboží jeho, totiž dvůr s dvojím poplužím a úrokem ve vsi provoláno za odúmrť královskou. Tomu odpíraly Kateřina vdova Maršova a Kateřina synovkyně jeho, ale držitelem se stal *Beneš z Vrbna* proto, že mu byl Mareš dědictví své v dluhu zapsal. Týž Beneš pak zapsal též zboží *Vaňkovi z Lužce*, který se také z Braškova psal a na něm r. 1434 Majdaléně z Miřetic 30 kop zapsal.[7]) Zemřel před r. 1454, kdež odúmrť po Hospozínovi po druhé provolávána, avšak Majdaléna vdova po Václavovi a Kateřina a Dorota, dcery její, práva svého uhájily.[8]) Ale i s jinými vladykami Braškovskými se mezi tím setkáváme. *Jan Braškovec* zamlouval si roku 1432 pannu Elišku z Landšteina k manželství, a tak zvaný dvůr menší držel v ty časy *Drslav z Malovar*, syn Zdislavův, po jehož smrti se dostal (1438) Barboře dceři Buštěveského a Pavlovi muži jejímu.[9]) Konečně se připomíná roku 1434 také *Vítek z Braškova*, který držel tu tři dvory kmecí, a ty spadly po jeho smrti na krále. K r. 1462 dovídáme se, že *Jan z Nedvídkova* prodal plat svůj na dvořích kmecích v Braškově *Mikuláši Kníškovi z Dobroňova*.[10]) Okolo roku 1485 držel již *Beneš z Kolovrat* a *z Libšteina* část Braškova, an si tehda odúmrť po Bartoši krejčím Buštěveském, totiž tři dvory kmecí, vyprosil, a v 16. století patřila již celá ves k panství Buštěhradskému. Tvrz byla již před tím zanikla, ale tvrziště Braškovské s dvorem poplužným připomíná se ještě r. 1602.

[1]) O Lidicích Větších v Melicharově popise Únhoštska na str. 226. [2]) Viz k následujícím Pam. arch. XI. 623. [3]) Reg. I. 569, II. 579, III. 721, tab. vet. arch. kapitul. [4]) Knihy Lounské. [5]) Acta jud. arch. kapitulní. [6]) DD. 25 f. 2, 61 p. 215. [7]) Rel. tab. II. 179, DD. 20 str. 118. [8]) DD. 16 f. 98. [9]) Knihy Pražské. [10]) Rel. tab. II. 320.

KLADNO.

Přistupujíce k vypsání Kladna vyznati musíme již předem, že pro naše účely by se mohlo pověděti o minulosti mnoho, o přítomnosti velmi málo. Kladno totiž od 16. století, kde bylo vesnicí s 3 tvrzemi, učinilo do dneška pokrok veliký, jako málokteré město v Čechách. Ode dávna bývala osada ta, ač s počátku byla neveliká, rozdělena mezi několik držitelův. V l. 1316—1318 připomíná se v pamětech 9 osob z Kladna pocházejících, z nichž zajisté *Vrchotu*, *Kladna* a *Slavibora* za zemany máme.[1]) Z potomních Kladenských známe dvě osobnosti v duchovním stavu vynikající: *Bohuta* (Bohuslav) byl v l. 1326—1351 kanovníkem kostela Pražského, od r. 1341 také kancléřem biskupským a od r. 1344 arcijáhnem Kouřimským; *Pavel z Kladna*, syn z sestry Jana biskupa, byl v l. 1330—1349 kanovníkem při témže kostele a r. 1341 arcijáhnem Žateckým.[2]) Mezi těmi, kteří drželi r. 1358—1359 podací ve Vraním, připomínají se *Vilém*, Žofka a Anna, sirotci po *Janovi z Kladna*, rodu nám neznámého. *Kladenští z Kladna*, kteréž níže uvedeme, měli za erb štít v štítě, a jako klénot rohy zdobené korouhvičkami. Rozrodili se velice. Kromě bratří *Bohuty Kladenského* a *Miloslava* kteří seděli r. 1366 na Slatině, připomínají se té doby tři bratří *Podiva* (r. 1353—1388), *Zdeněk* (r. 1353 až 1388) a *Lukáš* (r. 1353—1367). První z nich byl arcijáhnem kraje Bechyňského, druhý seděl r. 1367 na Míkovicích, připomíná se v rozličných jednáních soukromých, a byl již r. 1394 mrtev, zůstaviv vdovu, Markétu. Lukáš učinil r. 1367 nějaké dobrodiní kostelu Kladenskému. Zdeněk zůstavil po sobě tři syny *Jana* (r. 1379—1412), *Jindřicha* (r. 1386—1400) a *Václava* (r. 1406 † r. 1423). Jan učinil r. 1405 nějaké dobrodiní kostelu Kladenskému, s bratrem svým Václavem zapsal r. 1406 úrok kostelu Přelickému na záduší strýce svého Lukáše a koupil r. 1412 Kyšice s Braškovem. Jindřich seděl r. 1394 na Svárově a roku 1400 na Radonicích. Václav byl před r. 1392 písařem menších desk zemských. Kromě těchto připomínají se bratří *Pavel* (r. 1379—1406) a *Mikuláš*, kteří snad byli syny Lukášovými, neboť i Pavlův syn, který se stal r. 1400 farářem v Slatině, nazýval se Lukášem. Pavel obdařil r. 1406 s Žofkou manželkou svou kostel Kladenský. Kdežto od těchto pocházejí pozdější Kladenští na Kladně sídlící, založil *Vlašek z Kladna* (r. 1389—1415, r. 1399 z Třebize, purkrabě na rozličných hradech) pošlosť Kladenských, která držela hrad Střekov a jiná zboží a k mnohem větší platnosti přišla, než druhá pošlosť držící Kladno

Při té rozvětvenosti rodu Kladenského není divu, že byly v Kladně tři tvrze, z nichž dvě zůstaly až do 16. století v držení Kladenských. K tvrzi n. Vlaškově, kterýž sloužil králi a od něho rozličná zboží dostával, snad se vztahuje starodávná paměť, že král Václav zámek Kladenský zastavil napřed *Purkartovi Strnadovi z Janovic* († r. 1397) a později ji daroval *Martinovi z Malešova*. Tento řečený vlastně *Kladný z Těchlovic* koupil Malešov asi r. 1411. Vývod Kladenských právě v ty doby jest ještě obtížnější nežli v době staré. Roku 1408 připomíná se *Bohuta* z Kladna, jenž koupil r. 1410 Lukov.

[1]) Viz Mottlovo pojednání o Kladenských z Kladna (Pam. arch. X. 18). [2]) Reg. III. 468, 596, 641, 650, Tomek děj. Pr. V. 121.

K r. 1423 připomínají se jako patronové kostela Kladenského *Kunata, Václav, Podiva, Lukáš* a Machna, vdova po Vaňkovi. Kunatovi zapsal císař Zikmund vsi Tuhaň a Žeřevice, on také připomíná se mezi obhájci hradu Karlšteina a připomíná se do r. 1427. Lukáš obdržel od téhož panovníka zápisem mlýn a louku nad potokem Loděnickým. Jeho snad synem byl *Beneš z Kladna,* kterému král Zikmund zapsal Žeřevice a Přílepy.

Václav k r. 1423 jmenovaný držel v Kladně tvrz a dvůr poplužný, řečený Václavkův, část vsi, lesy některé, hlas podací a díl vsi Třebichovic a Svrčovic. Statek ten zdědila dcera jeho Kateřina. Možno, že jej držel nějaký čas i *Valkouň z Adlaru,* jenž se (r. 1454) na pečeti své píše „z Kladna“.[1]) Král Jiří daroval zboží to, po smrti Kateřiny odumřelé, roku 1464 *Jindřichovi z Kolovrat a z Buštěvsi.*

Hvězda. (Pohled z obory.)

K Buštěhradu držena část tato dosti dlouho. Teprve v l. 1530—1540 prodal Jetřich Bezdružický z Kolovrat tvrz, dvůr a ves Kladno, v Třebichovicích plat bez panství, v Motyčíně dvůr kmecí *Volfovi Bořitovi z Martinic.*[2]) Od té doby patřila tato část s 5 osedlými k panství Smečanskému a připomíná se také v urbáři ok. r. 1600 sepsaném. Co se pak s dílem tímto dálo a kde tvrz tato stála, nemohli jsme zvěděti

Všechny ostatní části Kladna s dvěma tvrzemi, též zápisy na duchovní zboží učiněné Kunatovi, Lukáši a Beneši, převedl na sebe *Přech* před r. 1453. Týž se připomíná již od roku 1438 v rozličných jednáních soukromých až do r. 1458, ale žil snad déle. Roku 1474 byl již mrtev a držel všechna zboží po něm *Zdeněk,* syn jeho. Ten se připomíná poprvé r. 1474[3]) a účasten byl za doby krále Vladislava mnohých jednání veřejných a soukromých. Roku 1544 vložil si ve dsky všechno zboží své, kteréž obsahovalo v Kladně dvě tvrze, dva dvory poplužné a ves, pusté tvrze v Řebči, Dobrých hořejších i dolejších, v Dokzích, Tachlovicích, Nučicích a drahně vesnic.[4]) Skorem všechna tato zboží odkázal posledním pořízením r. 1542 v úterý před obrácením sv. Pavla zdělaným ujci svému *Oldřichovi Žďárskému*

[1]) Arch. gub. [2]) DZ. 8. A 20. [3]) Knihy městské Pražské, DD. 61 p. 510, arch. č. VII. 469. [4]) DZ. 250. H 10. Vepsáno ve dsky již po smrti jeho.

a dětem jeho Janovi, Stanislavovi, Jiříkovi a Zdeňkovi.[1]) Zemřel prý roku 1543 a pohřben s mečem a s pečetí, jako té pošlosti poslední, v kostele Kladenském, v kůru před oltářem velkým.[2]) Sestra Zdeňkova Maruše vdala se asi r. 1480 za Jana Jiříka Žďárského ze Žďáru, jemuž r. 1481 syna, dotčeného Oldřicha porodila. Jan Jiří i na Kladně se zdržoval, tu zemřel r. 1526 a brzo po něm Maruše následovala. Ale i Oldřich, jenž měl Kladno dědití, zemřel r. 1542 a pochován jest v kostele Kladenském v nohách otce svého. Po smrti Zdeňkově zůstali synové jeho Jan, Jiří a Zdeněk nějaký čas v nedílnosti a rozdělili se r. 1548. Zdeněk tuším dostal dvě tvrze v Kladně se dvěma dvory, pivovár v tvrzi dolejší, vsi Kladno, Motyčín, Cvrčovice, Kročihlav, Újezdec pod Kladnem, Únhošt, v Žehrovicích panství a Hřebeč.[3]) Jiří obdržel Dobrou obojí s několika vesnicemi a Jan konečně zboží Tachlovské. Jak se zdá, nežil Zdeněk dlouho, a nacházíme díl jeho za nedlouho v držení Jiříkově. Ten jsa ve zprávách rytířských zkušený, v mládí svém při císaři Karlovi a králi Ferdinandovi chvalitebně se choval, pak proti Turkům do Uher táhl a tam u velikém nebezpečenství byl, když z Budína okolo něho koule lítaly a padaly (r. 1542). Roku 1543 zase táhl do Uher, roku 1547 stál při králi Ferdinandovi a vedl hotovosť kraje Slanského. Roku 1554 od krále a od stavův zvolen byl za nejv. berníka, r. 1564 byl hejtmanem kraje Slanského. Roku 1565 pro mrtvé tělo císaře Ferdinanda do Vídně jezdil a je na marách pod zlatohlavem v truhle k každému noclehu a potom k vozu s hrabaty, pány a rytířstvem odnášeti pomáhal, až na hrad Pražský odvezeno bylo. Roku 1565 a 1566 vypravoval na jízdy s králem Maximilianem synovce svého Albína, „pacholka mladého a velmi silného", poněvadž sám již ve zbroji pro nedostatek zdraví svého při králi jezditi nemohl. Zemřel r. 1574 jako královský rada a pohřben v kostele Kladenském. Ku prosbě jeho vysazena ves Kladno r. 1561 za městečko, obdařena jarmarky s trhem téhodním a znakem městským.[4])

Nemaje Jiřík přirozených dědicův mužského pohlaví odkázal statek svůj bratru Janovi s tím vyhrazením, aby přešel po smrti jeho na syna Ctibora. Měl sice Jan čtyři syny (Albína, Gotharta Floryána, Ctibora jinak Tyburcí a Petra Voka), ale jak se zdá, Ctibora si Jan nejvíce oblíbil. Albín byv bezpochyby před tím spokojen neodpíral tomuto ustanovení, když Jan otec jeho r. 1578 zemřel, ale Gothart a Petr mu místa dáti nechtěli. Pročež učiněna r. 1578 dne 2. března smlouva taková, aby Ctibor každému 7000 kop míš. a kromě toho za spravedlnosť ke statkům n. Zdeňka Kladenského onomu 8000, tomuto 9000 kop míš. dal a vyplnil; ale při tom si ještě nápady na statku jeho vymínili.[5])

Ctibor byv u některých pánův za pachole, přítomen byl potom korunováním krále Maximiliana. Roku 1564 táhl do Uher proti Turkům a vrátiv se byl při dvoře arciknížete Ferdinanda. Po druhé zase táhl do Uher a jezdil r. 1567 s týmž arciknížetem do Tyrolska a r. 1572 do Uher na korunování krále Rudolfa. V následujících letech potřebován byl při rozličných poselstvích, zejména do Polska. Byl cís. radou, hejtmanem Malostranským (r 1598) a pak (r. 1612—1613) purkrabí Karlšteinským. Jsa milovníkem dějin, jako mnozí jeho vrstevníci, dal sepsati velikou pamětní knihu o rodu Žďárských, která na zámku Kladenském až do vymření této pošlosti chována.[6]) S manželkou svou Sibyllou Hradištskou z Hořovic učinil r. 1602 pěkné nadání na učitele a založil r. 1610 za městem domeček Lazaret, aby tu v čas morové rány lidé z čeládky jeho nemocní ošetřováni býti mohli. Roku 1613 změněno jest to nadání tak, aby tu tři chudé osoby opatření svého docházely. Starav se pečlivě o poddané své, zemřel r. 1615 dne 6. dubna a pohřben v kostele Kladenském. Vedlé něho pochována manželka, která ho po třech letech smrtí následovala.

Po Ctiborovi následoval v držení Kladna syn jeho *Jan Jiřík*, jenž byl v mládí svém pacholetem při císařském dvoře v Praze a r. 1599 znamenité cesty vykonal po zemích západních. Ženat byl s *Alžbětou Volfomínou Berkovnou z Dubé*, jíž r. 1616 na Lukově a Kamenici věnoval.[7]) Po bitvě bělohorské sice byl také obviněn z účastenství ve vzpouře minulé, ale uživ přímluvy znamenitých osob, sproštěn jest obžaloby. Zdraví jsa nečáckého zemřel nedlouho před r. 1626 bezdětek. Dědicem jeho stal se *Floryán Jetřich*, syn Gothartův, jenž držel dosud Tachlovice, Hostivice, Červený Újezdec, Jeneč, Svárov a Velkou Kvic. Týž byl ženat s Eliškou Korunkou z Martinic a tak spřízněn s prvními katolickými rody v Čechách. Povýšen jest do stavu hrabského a založil kapli Loretánskou v Hájku a kapličku při Lazaretu. Kladenským udělil svobody roku 1630 a k utvrzení jich ve víře katolické povolal sem r. 1648 jezovity. Zemřel r. 1653 dne 7. května. Syn jeho *František Adam* neženiv se nikdy oddal se rozjímání pobožnému a založil klášteřík v Hájku. Zemřel r. 1670 dne 5. dubna na zámku Kladenském.[8]) Posledním svým pořízením ustanovil dědicem statků svých Kladna a ostatních statků přivtělených jednoho ze strýců svých rodu Žďárského, kteří v letech mladých v Sasích zůstávali, pokud by za schopného byl uznán od pánův z Martinic a do cvičení v náboženství katolickém do měst Pražských vyzdvižen byl. Po celých 16 let vlekla se tato věc.

[1]) DZ. 8. R 27. [2]) Viz o tom a následujícím Pam. arch. II. 8. [3]) DZ. 48. C 23—24. [4]) Kr. registra ve Vídni. [5]) DZ. 63. Q 3. [6]) Beckovský II. b. 76. [7]) DZ. 138. B 10. [8]) Viz Pam. arch. II. 15.

Žádný ze Žďárských tehdejších, kteří posud v Sasích žijí, nechtěl se odříci víry pod obojí. S dovolením císařským a podlé smlouvy r. 1686 s pány z Martinic jako poručníky učiněné uvázaly se ve všechny statky Žďárské sestry zemřelého Polyxena Lidmila ze Šternberka, Marie Maximiliana ovdovělá Hyzrlova, Johanka Eusebie Karettova, Terezie Eleonora Ugartova a Anna Kateřina z Magni (r. 1687), vyplativše přátelům Žďárským 53.000 fl. Roku 1688 dne 3. prosince zdělány mezi nimi cedule dílčí a ustanoveno pět dílů stejných, totiž (v tom pořádku, jak se sestry nahoře jmenují) Dobrá s vesnicemi, Kladno s vesnicemi, Tachlovice s vesnicemi, Červený Újezdec a Kyšice s vesnicemi a konečně Litovice a Jeneč s vesnicemi.[1]) Marie Maximiliana byla tehda již po druhé vdovou, byvši provdána napřed za Jindřicha Viléma Slavatu a po druhé za Kryštofa Hyzrli. Žila na Kladně a mnohou památku po sobě v zdejším kostele zanechala. Podlé posledního pořízení jejího, roku 1690 zdělaného, dědili Kladno *Anna Ludovika Hyzrlova*, rozená z Lamberka, manželka syna jejího, tehda již mrtvého, *Karel Benedikt* a *Františka Antonie*, syn a dcera dcery její, provdané za Kašpara Bedřicha hrab. z Lamberka. Poněvadž bylo obtížno hospodařiti společně a statek také děliti nechtěli, prodali Kladno r. 1701 *Anně Marii* kněžně *Toskánské*, roz. kněžně Saské z Engru a Vestfálska. Ta potvrdila roku 1703 výsady Kladenské a prodala Kladno roku 1705 *klášteru Břevnovskému*, v jehož držení až do zrušení poddanství zůstávalo.[2])

Jak již svrchu řečeno, udělán z tvrze dolejší pivovár. Tvrz hořejší v 16. století přeměněna v zámek, jenž stával za nynějším zámkem k západu. O tom svědčí základní zdi, na něž se přichází, jakož i sklepy. To jest jisto, že kdo Slanskou branou do Kladna vjížděl, hned před branou zámeckou se octl, neboť za farním kostelem k půlnoci viděti dosavad v zahrádce domu pod č. 56. průjezd zazděný, který k zámku vedl. V té bráně býval byt vrátného a nad ní dva pokoje s třemi komorami pro služebníky panské; v pravo stávala vinopalna, v levo kovárna s nějakým stavením. Dále k západu býval dvůr poplužný a za ním se nacházel hluboký příkop, jímž zámek na všech stranách obehnán byl. Byl dobře kamením vyzděn a tak upraven, že se vodou napustiti mohl. Přes tento příkop spouštěl se zdvihutý most. Zámek byl z kamene vystavěn a šindelem pokryt a obsahoval tolik místností, jako obyčejně v těch a takových zámcích bývalo. Z toho všeho nezůstalo nic, než bývalá vinopalna. Neboť r. 1686 byl již zámek na stavení chatrný, a když jej klášter Břevnovský koupil, hrubě opustlý. Tu založil r. 1740 opat Benno nynější zámek. Slovutný Kilian Dienzenhofer postavil jej na místě bývalé zahrádky před starým zámkem, který byl dokonce rozmetán.[3])

LITOVICE.

Mezi Prahou a Únhoštěm asi uprostřed spatřuje se ve vsi Litovicích stará, ovšem však několikráte opravená tvrz. Čteme-li staré zprávy o ní, naplňuje nás s podivením, že ještě dnes stojí. Nejednou byla opustlá, ale vždy zase opravena. Tak na př. r. 1591 bylo stavení zlé, dobré střechy nebylo a všecko na upadení téměř viselo. Kuchyně klenutá po vrchu byla trhlá a okolo ní tráva zelená rostla. V 17. století opakuje se tento obraz, a přece dosud stojí tato tvrz z tvrdé opuky vystavěná a do třetího patra se vypínající. Příčinou vytrvalosti té byly mocné zdi v prvním patře se 145 cm, ve druhém 120 cm hrubé. Okna a dvéře, tesanými kameny vroubené, na zevnějšku upomínají na staré doby. Do prvního patra vcházelo se po schodech, kteréž byly pokryty stříškou. Zde byly dvě nebo tři místnosti, v nichž pán obyčejně přebýval. Ve druhém patře byla veliká síň, jejíž stěny po čtyřech stranách ozdobeny byly malovanými arabeskami a pleteninami, v nichž sem a tam spatřují se zbytky osob malovaných. Skoro uprostřed delší jedné stěny spatřiti lze posud dvě postavy skoro životní velikosti. Barvy tu patrné pouze červená a tmavomodrá. Bylo tu šest oken vysokých, v got. slohu sklenutých, a v některých z nich posud se zachovaly kamenné, z opuky tesané lavice, na nichž dcerky páně sedíce bavily se pohlížením z oken, neboť jest odtud krásný rozhled na všecky strany, zvláště ku Praze až na Bílou horu. Také se spatřuje v síni této místo, kde byl krb, a po obou stranách krbu jsou ve zdi dva otvory. Ze síně té vstupovalo se dveřmi, kteréž se nacházejí uprostřed jižní strany, do nevelikě kapličky, v níž bylo jedno okno got. sklenuté a druhé menší ve stěně

---

[1]) DZ. 77. L 14—Q 18, 78. D 10—E 15. Obšírněji Pam. arch. II. 16. [2]) Viz Pam. arch. II. 18. [3]) Pam arch. II. 64.

jižní na způsob růžice o čtyřech listech. Odtud mohlo se vejíti do okrouhlé věže, do které se ovšem také z přízemí vstoupiti mohlo po točitých schodech, jak lze posud viděti. Kaple a okrouhlá věž vystupovaly z rovnosti jižní strany k vůli obraně, pro niž také byly ve věži střílny posud zachované. Ve třetím patře bylo také několik místností. Na západní straně tvrze vystupuje stavení čtverhranné, do obdélníku založené, do něhož se z každého patra dveřmi vcházelo: Nad vchodem do sklepů, jenž byl v přístěnku schodů do prvního patra, jest štít položený od zakladatele tvrze, pana Řehníka z Litovic pocházející, jehož znamení jest větev vinná o třech lupenech, jak ho užívali potomkové jeho, páni z Dražic. Sklepy podzemní jsou tři; jeden, po celé délce stavení se táhnoucí, zabírá asi dvě třetiny základního prostranství, ostatek dva jiné sklepy na příč rozdělené. Všecky jsou klenuté a otvory do nich podlouhlé a úzké do vnitřku se rozšiřují.[1]) Před časy byly okolo tvrze, již se nyní za kancelář hospodářského úřadu a sýpku užívá, zdi veliké, ale již v 16. století místem po vrchu byly ssuty od dešťův a pak zašly dokonce.

Zakladatelem tvrze zdejší byl *Řehník z Litovic*, jenž se poprvé r. 1266 připomíná a povýšen byv asi tehda na podkomoří králové, v témž úřadu až do smrti své (roku 1279) zůstával.[2]) Jeden bratr jeho, Jan, byl biskupem Pražským († roku 1278), druhý, Trojan, byl kanovníkem u sv. Víta. Také Jan, syn Řehníkův, stal se biskupem Pražským († r. 1343), ale i on i bratr jeho Řehník psali se po Dražicích hradu, kterýž byl

Pečeť Řehníka z Litovic, praotce pánů z Dražic.

Znak ze tvrze Litovské (rodinný znak pozdějších pánů z Dražic).

starý Řehník stavěti počal, ale nedodělal, neboť týž hrad byl potom hlavním sídlem rodu tohoto bohatýrského a ctného, poněvadž Litovice prodány do cizích rodů.[3])

Z tehdejších držitelů znám byl *Pešek z Příboje*, ale ten byl již r. 1375 mrtev.[4]) Roku 1391 drželi Litovice společně *Pavel z Jenšteina* a bratr jeho *Vácslav*, probošt kostela Týnského. Poněvadž měli některé dluhy, odložili ze zboží společného Litovice, aby byly prodány a z toho dluhy zapraveny.[5]) Koupil je buď tehda nebo nedlouho po tom *Zachař ze Svinař*, jenž se psával dříve ze Všeradic, ale později z Litovic.[6]) Jsa zástavním držitelem hradu Radyně, prodal asi r. 1405 tvrz a dvůr Litovice se sedláky, mlýnem a vinicí *Františkovi proboštu Boleslavskému*, což i králem Vácslavem potvrzeno, ale za nedlouho z toho trhu sešlo.[7]) R. 1410 zajisté zavázal se Zachař ze zboží Litovského platiti úrok do kláštera Ročovského.[8]) Roku 1413 držel Pušperk a to jest poslední o něm zpráva; mluví se sice r. 1416 o zboží jeho, ale není tím řečeno, byl-li ještě živ. Syn jeho *Jan* († r. 1451) připomíná se od r. 1410 často v tehdejších jednáních soukromých, drže se stranou pod obojí.[9]) Na Litovicích nepřebýval od té doby, co se oženil s Anéžkou ze Rvenice a nabyl s ní věna jejího, zapsaného na vesnicích k hradu Borku náležitých.[10]) Stal se také místokomorníkem kr. Č. Splodil s ní syny *Buška* a *Bohuslava* a dcery Kateřinu a Markétu. Bušek se připomíná do r. 1456 a jak se zdá, záhy zemřel. Bohuslav patřil k věrným přívržencům krále Jiřího a vydán roku 1470, aby zřizoval v kraji Slanském pole proti Uhrům. Za krále Vladislava súčastnil se všelijakých jednání veřejných.

---

[1]) Melicharův popis okresu Únhoštského na str. 170. [2]) Reg. II. 202, 214, 507. [3]) Viz Reg. II. 800, 1211. [4]) Borový lib. erect. I. 108. Také se potom připomíná nějaký *Martin z Litovic* (Rel. tab. I. 82). [5]) Arch. bibl. Praž. [6]) Zejména od r. 1404 (DD. 18 f. 105). [7]) Kopiář Přemyslovský. [8]) Lib. erect. VIII. 94. [9]) DD. 15 f. 391, knihy Pražské a Plz. arch. č. III. 494, kodex Kladrubský. [10]) DD. 6 na str. 252—254.

a stavovských, konal platné služby králi, za něž všelijakým způsobem odměňován, a stal se pak prokuratorem královským (r. 1483—1489). Ke statku Litovskému přikoupil roku 1475 Ptic Dolejší, obdržel roku 1481 právo podací v Hostivici a seděl ještě roku 1500 na Litovicích.[1]) Roku 1482 měl také podíl na hradě manském Borku.

V dějinách Litovic nastává nám nyní krátká mezera. *Bohuslav Chrt ze Rtína* seděl na Litovicích v l. 1524—1530 a nazývá se poručníkem sirotka n. Jiříka Litovského ze Svinař.[2]) To poukazuje také

Vnitřek přízemí ve Hvězdě.

k tomu, že Chrt byl s Litovskými spřízněn. Také býval purkrabí hradu Pražského. Po jeho smrti zdědili synové jeho *Zikmund* a *Martin* zboží otcovské a podělili se o ně r. 1534 takovým způsobem, že dostal Martin tvrz, dvůr a ves Litovice, v Hostivici dva člověky, v Hořejší Ptici člověka a k tomu 10 lžic stříbrných, sítky ptačí a hákovnice všechny, které byly na Litovicích a v Berouně, Zikmund však Břve s příslušenstvím.[3]) Martin oženil se s Eliškou z Jelenova, jíž na zboží Litovském 350 kop gr. č. věnoval, prodal však r. 1539 tvrz Litovice s příslušenstvím *Janovi Otě z Losu a na Nižburce* za 6500 kop míš.[4])

---

[1]) Archiv kapitulní, rel. tab. II. 369, Melicharův okres Únhošť na str. 168. [2]) Reg. kom. soudu. [3]) DZ. 41. A 22, B 2, 42. B 4. [4]) DZ. 41. A 22.

Pán tento zemřel brzo po koupení statku a synové po něm zůstalí *Kryštof*, *Albrecht*, *Zdeněk*, *Jiří*, *Jetřich* a *Jan* prodali r. 1546 Litovice *Albrechtovi Šlikovi* z *Holíče*,[1]) po čemž tento na zboží tomto manželce své Lidmile z Veitmile 1250 kop gr. č. věnoval.[2]) Po jeho smrti zdědily Litovice dvě dcery jeho, *Anéžka*, provdaná za *Abunda Šlika* z *Holíče*, a *Barbora*, jež se hned nevdala. Když byla Anéžka záhy zemřela; prodali Abund jakožto „poručník dítěte svého a někdy Anéžky manželky své" a panna Barbora r. 1559 tvrz Litovice s dvorem a vsí, v Hostivici 2 dvory kmecí, v Dobrovici plat *Šebastiánovi Prunárovi*, měštěnínu Starého města Pražského, za 3375 k. gr. č.[3]) Týž koupiv tuším zboží, peněžitou mohovitosť jeho přesahující, dvakráte, r. 1560 a r. 1580 dluhy na zboží své Litovské zapisoval.[4]) Následoval po něm *Jindřich Prunár*, který zemřel před r. 1591, zanechav sirotky nezletilé.[5]) Nástupce jeho *Jan Jarolím Prunár* oženil se s Kateřinou Zákostelskou z Bílejova, s níž zplodil jediného syna *Jindřicha*. Když však tento záhy osiřel a roku 1618 ve studni se utopil, zdědila Litovice máti jeho a vdala se za *Jana Kutnaura* z *Sonenšteina*, známého purkmistra Pražského a hejtmana městského ve věcech vojenských, kterýž byl roku 1621 dne 21. června pro účastenství ve vzpouře na rynku Staroměstském oběšen. Po třetí vdala se za Jana Natanaele Vodňanského z Oračova, ale odešla r. 1628 pro náboženství ze země. Tedy všechno jmění její od král. komory bylo ujato a Litovice odevzdány roku 1639 *Kryštofovi Šimonovi* z *Thunu* s tou povinností, aby z rybníka k tomu statku náležejícího vody s potřebu na hrad Pražský a do rybníka v bažantnici na časy budoucí propouštěl.[6]) Statek Litovský nedlouho po tom přikoupen ke Kladnu. Tvrz zdejší mezi tím mnoho skrze válečné běhy utrpěla. Roku 1670 popisuje se jako stavení šindelem pobité, ale štíty byly všechny odraženy, tak že od dešťův a zimního času od sněhův veliká škoda se činila na klenutí a stropech. Žďárští opravili ji zase, pročež se dí r. 1688, že tu sice několik pokojův bývalo, nyní však sýpky z nich zdělány jsou.[7]) Tehda, když statky Žďárské děleny byly, dostala Litovice *Anna Kateřina* hraběnka z *Magni*. Syn její *Josef Antonín* prodal týž statek roku 1702 *Josefovi* hraběti z *Vrbna* a od toho jej koupil ještě t. r. *Karel Jáchym* hrabě z *Bredy* a spojil jej s panstvím Tachlovským.

Ač to nesouvisí s dějinami Litovic, nýbrž okolí, nechceme přece mlčením pominouti příběhu následujícího: L. p. 1594 v pondělí před sv. Mikulášem stalo se, že v městečku Únhošti v příbytku Havla Pařeza v přátelském posedění byli Vilém Údrcký z Údrče a ve Vikleticích Václav bratr jeho seděním ve Vroutku, Jan Týnský, Jáchym ze Sobětic a Adam Střílický, sousedé Únhoštští. Poručili si snídaní připraviti, a když z rendlíku vejce snědli, nalévali do něho vína a tak sobě připíjeli. Vilém byl hrubě opilý, proto vzala hospodyně jeho kožich vlčí, položila jej u kamen a vzavši Viléma za ruku položila ho na ten kožich. Mezi tím Sobětický dal se slyšeti před nimi, že je po malé chvíli všecky na jednu hromadu sklade a chtějí li dva a dva po pintě vína sobě splniti, k čemuž oni povolili. Sobětický a Týnský z první pinty víno vypili, potom Sobětický prosil hospodyně, aby do té pinetní konvice vína nalila ptaje se, byla-li by se 4 žejdlíky a řka: Paní Anna, daleko nám nedolíváte. Šenkéřka se na něj ofukla a zpurných slov mu podávala řkouc, to jest hrom se zemany, vím že mně nos sežerete; ondy mi jeden pohlavek dal a dnes druhý na mě brouká. A tak tu druhou pintu vína přinesla. Sobětický vzal od ní a p. Vilémovi, jehož u kamen zbudil, do rukou dodal. Mezi jinými slovy počali sobě zpurných podávati, páni Údrčtí při hospodyni se zastavovati řkouce: Co se s ní vadíte? po čemž řekl Jáchym: Co jest vám po tom? V tom pan Václav vzal svůj rapír do rukou a poodšed ke dveřím, obrátil se a řekl: Jsi-li dobrý, pojď. Potom vyšel Václav ven na ulici a na okenici tloukl. Porozuměv tomu Sobětický, že ho pobízí, prosil pro pána Boha, aby p. Viléma ve světnici zavřeli, že s druhým bratrem vně chce míti činiti. A tak vyšed před dům uhlídal Václava státi u toho okna, kde tloukl, a řekl k němu: Co, bratře, pobízíš? Odpověděl Václav: „Nepobízím, nu nechmež toho tak a buďme raději spolu dobři." A tak si rukou podavše do světnice jíti chtěli. V tom Vilém vyšed před dům s rapírem dobytým, upřímo na Jáchyma sekal, kterýž nemeškaje jim oběma se bránil, neb i Václav bratru svému pomáhal a od zadu na Jáchyma sekal. Konečně padl Vilém na znak a tu přiklekl Jáchym naň kolenem levým a v ruce pravé rapír maje, mezi očima mu šermoval. Potom paní Sobětická s matkou svou je rozvedla.[8])

---

1) DZ. 46. D 24. 2) DZ. 8. A 4. 3) DZ. 13. F 8. 4) DZ. 87. E 20 a 89. L 22. 5) DZ 168. B 12. 6) Bílek, děj. konf. 7) Dsky zemské. 8) Reg. 22 G. k. f. 369.

TVRZE NA TACHLOVSKU.

TACHLOVICE.

Osada Tachlovská,[1] již ve 14. stol. tvrzí opatřená, připomíná se poprvé r. 1234 a na počátku 14. věku náležela *Vchyně z Taklovic*, r. 1316 pro loupeže do soudu zemského pohnanému.[2] Něco později náležely Tachlovice Pražskému měštěnínu *Kunratovi* řeč. *Klementer*, jenž byl roku 1365 mezi konšely Starého města. Roku 1357 prodal on tvrz a polovici dvoru v Tachlovicích *Oldřichovi Příbramskému* jinak *Čotrovi*. Následkem toho r. 1388 oba dva společně právo podací v Tachlovicích provozovali.[3] Řečený Oldřich, vyskytující se v pamětech v letech 1356—1381, býval též konšelem a držel podíl svůj Tachlovic až do r. 1362. Dědicem polovice Kunratovy byl pak nejspíš *Šimon Klementer*, který r. 1362 podíl Čotrův koupil a tudy spojil zase celou ves ve svém držení. Než brzo potom právo podací zase provozoval *Petr Čotr*, Oldřichův synovec v letech 1381 a 1382. Týž byl r. 1369 přijat za měšťana a bezpochyby od Klementrů Tachlovice koupil.[4]

Na počátku 15. století držel ves a podací kostelní *Jan Študent z Taklovic*, podávaje roku 1402 faráře ke zdejšímu kostelu.[5] V letech 1401—1429 týž býval purkrabí na Hrádku, stál potom při straně katolické, a jako takový uvádí se též v příměří, jež roku 1425 s knížetem Zikmundem Korybutem učiněno bylo. V ty časy však také žil *Bušek z Tachlovic*, r. 1416 pán na Hasišteině, jehož syn též Bušek řečený se r. 1454 připomíná. Jeden z nich, buď otec buď syn, seděl roku 1451 na Mašťově.[6] Držitelé Tachlovic za tehdejších válek stáli na straně táborské, pročež Hanuš z Kolovrat r. 1422 tvrz naši byl ztekl a lidem svým osadil. Později se Tachlovic zmocnil *Oldra ze Zhudovic*, horlivý Táborita a přívrženec obou Prokopův. Když tito roku 1434 od Plzně k Praze a Českému Brodu se hnuli jdouce vstříc své záhubě, spěchali za nimi Jan ze Švamberka, Zdeněk z Dršţky a Jan Švihovský z Ryzemberka. Na cestě přišedše před tvrz Tachlovice útokem k ní hnuli a jí ihned dobyli (25. května); Oldra nemoha se brániti sám jedenáctý upadl v zajetí a spojení pánové spěchali potom k Záběhlicům, aby se spojili s Menhartem Hradeckým, Ptáčkem, Alšem ze Šternberka a Pražany.[7] Možná také, že při ztečení byla tvrz spálena a nikdo potom v ní nebydlel. Jistě však před počátkem 16. století spustla.

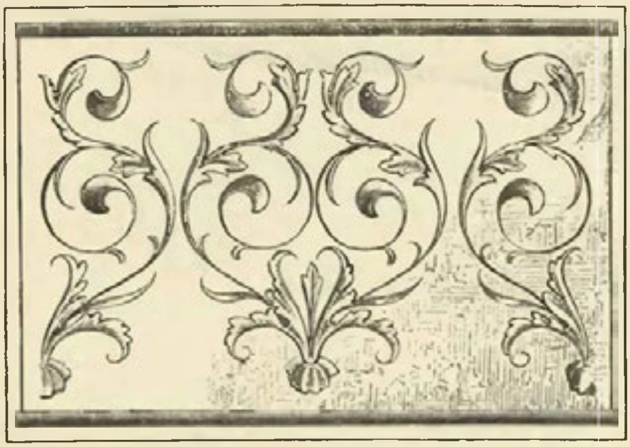
Pustá tvrz se statkem dostala se potom vladykám *Kladenským*. *Zdeněk z Kladna* vložil sobě r. 1544 ve dsky v Tachlovicích tvrz pustou a dvůr popl. s popl. co dávné dědictví rodu svého. Z dílčích ceduli dědiců jeho (r. 1547) však poznáváme, že to vlastně jen byl „dvůr pospustley" a tvrze se již ani upotřebiti nedalo, neboť všude jest mlčením pominuta. Dělením řečeným dostaly se Tachlovice, Nučice, Lukov, Kamenice *Janovi Žďárskému ze Žďáru*. Tento odevzdal je roku 1570 synu svému *Albínovi*, jenž však již roku 1580 dne 7. července zemřel. Do statku vkročil nyní nejmladší bratr Petr Vok a proto mu povstala pře s dvěma staršími bratřími, kteráž r. 1580 ukončena smlouvou tak, že Tachlovice ujal *Gothart Floryán* nejstarší bratr[1] a připojil je k Červenému Újezdci. Tvrz tedy po obnovení svém za předešlých držitelů tu sídlících spustla zase; i dí se o ní k r. 1670, že jest všecka pusta, zdi a klenutí větším dílem zbořené. Opravena zase po tom a popisuje se r. 1689, že byla „od kamene vystavena, v nově spravena, šindelem pokryta, ve které několik čistotných pokojů málem by se spraviti mohlo". Roku 1697 koupil Tachlovice a Újezdec hrabě *Karel Jáchym z Bredy*, kterýž k nim okolní statky Hostivice, Jeneč, Litovice, Kyšice, Dobrou, Hořelice a Chrustenice přikoupil. V rodě jeho zůstalo toto veliké panství Tachlovské až do r. 1732, kdež přešlo v držení arciknížecího rodu Toskánského. Mezi tím tvrz zdejší zanikla. S jinými statky téhož rodu stalo se pak r. 1847 nápadním zbožím *císařského rodu Lothrinského* a *J. V. císař František Josef I.* jest jeho držitelem.

NUČICE.[2]

Ve vsi Nučicích mezi Hořelicí a Tachlovicí bývala také tvrz. Ves sama má veliké stáří, neboť darována jest od Břetislava I. klášteru Ostrovskému s osadníky nájemnými, ač vztahuje-li se to k našim Nučicům; jsou totiž ještě jedny Nučice u Kostelce nad Černými lesy.[3] Z vladyk na našich Nučicích sedících první se připomíná *Jan z Nudčic*; on byl r. 1358 poručníkem otcovským sirotků n. Jana z Vraného a z Kladna a jako takový spolu podával při kostele ve Vraném.[4] Roku 1373 připomíná se *Boček z Nučic*, který zemřel před r. 1408, zůstaviv vdovu Bětku z Háček. Ale i u tohoto není jisto, pocházel-li z těchto Nučic. Jak se zdá, držel Nučice *Jindřich*

[1]) Pomůcka: Melicharův okres Únhoštský na str 71. [2]) Tab. vetust. 118. V ty časy zapsal Tomáš Bernartovic, měštěnín Pražský, nějaký dvůr v Tachlovicích Janovi z Únhoště (Jireček cod. jur. Boh. II. 301). [3]) Tomkovy Děje Prahy II, 427; lib. conf. I 79. [4]) Tomkovy Děje Prahy II. 427, 466, 490, DD. 13 f. 231. [5]) Lib. conf. IV. D 3. [6]) Arch. gub. [7]) Bartošek.

[1]) DZ. 65. B 28. [2]) Pomůcka: Heber's Burgen oc VII. 84, Melicharův okres Únhoštský str. 90. [3]) Rovněž tak se připomíná roku 1421—1423 dvůr poplužný v Nučicích někdy kláštera Doksanského, jenž byl dán Podivovi žoldnéři (Höfler Huss. II. 294). [4]) Lib. conf. acta jud.

Architektonické okrasy z Hvězdy.

Ciglheim, jenž byl r. 1434 jedním z hejtmanů Táborů ve Slezsku.[1]) Tvrz zdejší ještě v 15. století spustla a dostala se pak vladykám Kladenským. Roku 1544 vložil si *Zdeněk Kladenský z Kladna* vše dědictví své po předcích znovu ve dsky zemské a mezi ním také „v Nučicích tvrz pustou, dvůr poplužný pustý a ves s dvory kmecími, jakožto dědictví dávno po předcích vydržělé.“[2]) Po něm se dostala ves Nučice dědictvím Žďárským ze Žďáru a tím k panství Tachlovskému.

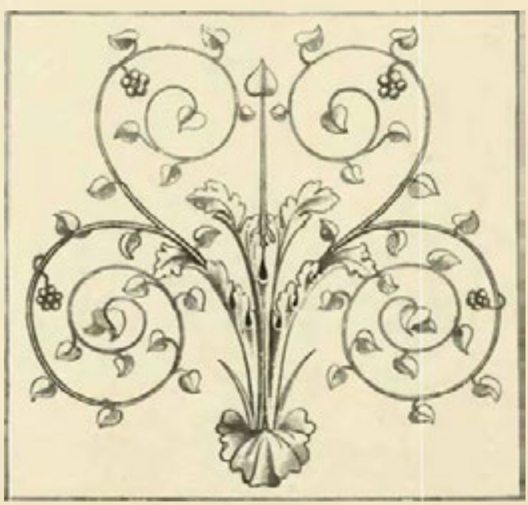
ÚJEZDEC ČERVENÝ.

Nedaleko Únhoště jest ves Újezdec Červený, v níž bývala napřed tvrz, později zámek. Odtud snad pocházel onen *Dluhvoj z Újezda*, jenž r. 1318 na Vchynu z Taklovic žaloval. Na jižní polovici vesnice držel plat *Jan z Mulheima*, známý přítel jazyka českého, a odkázal jej r. 1391 k nadání nově založené kaple Betlemské.[3]) Roku 1407 seděl tu *Martin Stochovec z Újezdce*, jenž tu zapsal půl kopy platu na jednom člověku platném k faře Únhošťské.[4]) Roku 1434 připomíná se *Pavlík z Červeného Újezdce*, jenž zemřel nedlouho potom, zůstaviv sirotky *Janka* a *Alše*.[5]) Možná, že Markéta z Drnova, jež byla r. 1449 manželkou Bohunkovou z Olbramovic sed. ve Ptici a r. 1455 zase vdovou, pocházela z tohoto Újezdce. Roku 1455 připomínají se také synové její Jindřich a Jan z Újezdce.[6]) Jak se zdá, držel tento Újezdec roku 1475 *Bohuslav Litovský ze Svinař;* tolik aspoň je jisté, že toho roku potoky rybné u Újezdce prodal.[7]) Roku 1478 seděla tu Kateřina, dcera Jana Litovského ze Svinař. Ta koupila t. r. v Únhošti dům. Své zboží zanechala dvěma synům svým *Janovi* a *Bohuslavovi*, kteří se psali z Újezda a z nichž druhý zde hospodařil. Po smrti bratrově obdržel Bohuslav odúmrtním právem všechno to, co v Únhošti držel.[8]) Seděl na Červeném Újezdci ještě r. 1527. Synové (?) jeho *Šebestyán, Jiřík* a *Jan* bratří *Újezdečtí z Červeného Újezdce* prodali před r. 1549 Újezdec tvrz, dvůr a ves, Svárov a Rymany vsi pusté *Oldřichovi Žďárskému ze Žďáru.* Když pak tento před r. 1545 zemřel, obnoven jest vklad Újezdce synům jeho *Janovi, Jiříkovi* a *Zdeňkovi.*[9]) Poněvadž tito zdědili také statek Kladenský, rozdělili se r. 1547, při čemž se dostal Červený

[1]) Arch. kapitul. Vratislav. Čti z nuczicz, a ne jako se píše v arch. č. VI. 432. [2]) DZ. 250. H 10. [3]) Tab. vet. n. 118, arch. univers. Pražské. Viz díl I. na str. 35. [4]) Lib. erect. V. 158. [5]) Arch. č. III. 509, knihy Pražské. [6]) Arch. kapitulní [7]) Rel. tab. II. 369. [8]) Melicharův okres Únhošť. 95. [9]) Reg. kom. soudu, DZ. 7. C 17.

Újezdec nejstaršímu bratru Janovi. Týž držel také Tachlovice a zůstavil čtyři syny. Ještě za živobytí svého pováživ, že synové jeho *Gothart Floryán* a *Ctibor (Tyburcí)* se k němu synovsky chovali, odevzdal jim roku 1566 tvrz Újezdec, vsi Svárov a Podkozí a dvůr Rymany.[1]) Později ujal Újezdec i Tachlovice Gothart, jenž je spravoval do své smrti, přečkav jediného syna Jana († r. 1598). Když tedy zemřel Gothart roku 1604, zůstal statek ten vnuku *Floryánovi Jetřichovi* tehda nezletilému, kterýž byl dlouho pod poručenstvím báby a strýců svých. Roku 1612 zavítal na Újezdec ke Ctiborovi císař Matyáš s manželkou svou Annou, když se vraceli od korunovace z Němec do Prahy. Když došel Floryán let svých, oženil se s Korunkou, dcerou Jaroslava Bořity z Martinic. Byl pak kr. radou, hejtmanem kraje Slanského a učiniv s manželkou svou pouť do Vlach, tu v Loretě pobožnosť vykonal a vzav si míru z domečku Loretánského, r. 1623 vyzdvihl podobnou kapli v Hájku lese od děda jeho založeném. Když Floryán r. 1653 dne 7. května zemřel, stal se dědicem jediný jeho syn *František Adam*, jenž zůstal svobodným až do své smrti roku 1670 dne 5. dubna. Týž založil r. 1659 při kapli v Hájku klášterec pro Františkány. Za těchto posledních pánů nacházel se zámek Újezdský ve špatném stavu. Před švédskými válkami dobře byl z kamene vystavěn a okrášlen vysokou věží. Vcházelo se do něho vjezdem klenutým, kdež byla po jedné straně světnice vrátného s komorou a po druhé světnice kancelářská s výstupkem. V přízemí bývaly ratejna, komory, řezárna, chlévy pro koně a voly, kuchyně se špižírnou, láznička, pekárna atd. Nad tím bylo 13 pokojů, 8 komor a kaplička. V bídném stavu byl r. 1670. Byl od vojska nepřátelského všecek spálený a zdi pobourány tak, že se na ně krovu dostati nemohlo; klenutí a sklepy podobně všechny na hromadu padaly. Po smrti Františkově, když byla poručnická vláda, obnoven jest přece zámek zdejší a přikryt šindelovou střechou. V hořejším oddělení, kde se nacházely pěkné pokoje, dokud zámek byl ve své celosti, udělaly se sýpky, pod tím ještě zůstávaly sklepy povrchní, byt hejtmanův a pod zemí dobré lochy.[2]) Při dělení pozůstalosti Žďárské r. 1688 dostal se Červený Újezdec *Terezii Eleonoře* hraběnce *z Ugarte*, sestře zemřelého; ta jej prodala r. 1690 *Johance Barboře z Millesimo*, sestře své, která držela Tachlovice a Hostivici. Po sedmi letech prodala tato Tachlovice a Újezdec Karlovi *Já-*

[1]) DZ. 58. D 17. [2]) Dsky zemské.

Architektonické okrasy z Hvězdy.

-chymovi z Bredy, jenž skoupením okolních statků zřídil panství Tachlovské.[1])

Do Svarova kladou i Palacký i Heber tvrz, ač tento přiznává, že ve vsi po ní známky není. My jsme v pamětech se vždy jen o dvoru ve Svarově a nikoliv o tvrzi dočetli.

HOŘELICE.

Ves Hořelice připomíná se již v listě podezřelém z r. 1052. Z dobrých listů jde na jevo, že patřily Hořelice *r. 1228 ke klášteru sv. Jiří* na hradě Pražském. Ale vedlé toho byl tu snad také nějaký zemanský statek, možná i jen náprava klášterní. Tak na př. dovídáme se, že r. 1400 král Václav povolil Kunclinovi Lauferovi z Shořelic, aby v Shořelici v krčmě sladovati, pivo vařiti a vystavovati mohl, a r. 1413 připomíná se *Mikuláš Laufers z Hořelice.*[2]) Také jest řeč o dvoru farním v Hořelici s rolemi, jenž byl dán r. 1421—1423 Alšíkovi, někdy číšníku královskému.[3]) Roku 1436 zastavil císař Zikmund celou ves Hořelici a některé vesrice kláštera Ostrovského *Jeronymovi, Janovi* a *Buškovi bratřím z Čečelic.* Bušek zemřel před r. 1448, ostatní dva se pak rozdělili. Kdo z nich však dostal Hořelici a komu potom byla postoupena, není známo.[4]) Jisto jest, že ještě r. 1540 Hořelice držena jest k ostatním vesnicím kláštera Ostrovského a že dána na ní výplata Janovi Popelovi z Lobkovic.[5]) Konečně prodal Rudolf II. ves Hořelici (1607) k dědičnému držení *Zikmundovi Měsíčkovi z Výškova.* Bratr a nástupce tohoto *Bořivoj* prodal r. 1612 ves Hořelici s podacím *Kateřině Zapské z Chlumu.*[6]) Paní tato provdala se po druhé za Jana staršího Straku z Nedabylic, který s ní na Hořelici hospodařil; z té příčiny byl r. 1622 statek Hořelický Janovi, k polovici odsouzenému, zabrán, ale zase Kateřině navrácen, když dokázala, že statek manželu nenáležel. Tehda poprvé se připomíná tvrz zdejší, ač není pochyby, že již dříve od zástavních držitelů postavena byla. Dcery Kateřininy, Alžběta Marie a Anna Sobětická z Nedabylic prodaly roku 1636 statek ten, od vojáků několikráte vydrancovaný, *Ondřeji Erlovi z Erlšteina.*[7]) Lidmila vdova po Erlovi provdala se asi v polovici téhož století za *Jana Jiří Karvinského z Karvina.* Nástupce jich Jan Josef opravil r. 1697 kostel zdejší a byl r. 1713 hejtmanem kraje Slanského. Manželka jeho Anna Barbora koupila roku 1713 s manželem svým statek Ptic a postoupila ho synům *Janovi, Petrovi* a *Václavovi.* Ti prodali r. 1730 statek Hořelický s Pticí a Kozolupy *Karlovi Jáchymovi* hraběti z *Bredy* a ten jej připojil k Tachlovicům. Jak svědčí urbář z roku 1728, byla tvrz zdejší od kamene vystavěna a jsouc ode dvora oddělena, měla svoje zavřití. Byly tu dvoje pěkné schody, mnoho pokojův a komor, které byly v dolejší části klenuté, v hořejší čistým dílem štukatorským ozdobené. Při tvrzi byla sala terrena s dvěma kabinetky, dílem mosaiky okrášlená.[1])

[1]) Viz Melicharův popis okresu Únhoštského. [2]) Kopiář Přemyšlovský, DD. 15 f. 279. [3]) Höfler Hus. II. 291. [4]) Arch. č. I. 510. Srovnej však i Děje Hostomic. [5]) Arch. gub. [6]) DZ. 185. N 22. [7]) Bílek, Děje konf.

Architektonické okrasy z Hvězdy.

Architektonické okrasy z Hvězdy.

CHRAŠŤANY.

Asi uprostřed mezi Smíchovem a Únhoští leží ves Chrašťany, v níž aspoň již v 16. století tvrz stávala. Ves se připomíná již roku 1228, kdež patřila ke klášteru sv. Jiří na hradě Pražském. Ve 14. století připomínají se také zemané, kteří se píší z Chrašťan, ale nezdá se, že pocházeli odtud, nýbrž spíše z Chrašťan na Žatecku. Ves, jak se zdá, zůstalla v držení kláštera sv. Jiří, ale dostala se po r. 1420 do moci zápisných držitelův. Podlé ustanovení sněmu Benešovského měly se postoupiti *Zdeňkovi ze Šternberka* vsi Dušníky, Chrašťany a Libečov. Zdeňkův potomek *Ladslav* zapsal r. 1507 dotčené vesnice i s Železnou *kapitole kostela Pražského*, tak aby se v ně po smrti jeho uvázali a bratru jeho Janovi za Chrašťany 83 kopy zaplatili.[2]) Vedlé statku kapitulního, jejž měli pak páni ze Šternberka v zástavním držení, byl tu zpupný statek zemanský. Před r. 1540 prodal *Pavel Lěva z Brozanek* zde dvůr s dvěma poustkami *kněsi Janovi* (administratoru arcibiskupství), *Václavovi, Zikmundovi* a *Floryánovi* bratřím z *Pouchova.*[3]) Kněz Jan, jenž byl kanovníkem i Pražským i Vyšehradským, zadlužil se velice. Uvázav se na přání krále Ferdinanda ve vydání Münsterovy kosmografie, již překládal synovec jeho Zikmund, podjal se díla velmi nákladného, na něž 1200 kop vynaloženo. Pro veliký náklad ten a také rozličná poselství, která Jan konal, nebyl bratr jeho Floryán, jenž Chrašťany po smrti všech bratří zdědil, s to, ab

[1]) Melicharův okres Únhoštský na str. 147. [2]) Archiv č. IV. 473, archiv kapitulní. [3]) DZ. 7. F. 1.

je udržel. Postoupeny roku 1537 věřitelům i s 200 exempláry kosmografie ještě neprodanými. Všechny díly věřitelů skoupil v l. 1559—1561 *Ctibor Sluzský z Chlumu* na Tuchoměřicích. [1]) V držení Sluzských zůstal statek ten, v němž mezi tím také tvrz postavena byla, až do konce téhož století. Koupil ji snad již od Karla Sluzského, ale vklad přijal od synů jeho Adama a Jindřicha *Vratislav Trmal z Toušic*, po němž následoval za nedlouho *Vácslav Údrcký z Údrče.* [2]) Tento prodal statek Chrašťanský *Kateřině Horňatecké z Škrovádu*, která ho dlouho nepodržela, nýbrž tvrz Chrašťany s dvorem popl. a chalupami a v Třebonicích chalupu a krčmu r. 1602 *Hedvice Pichlové* rozené *Robmhápce z Suché* na Chrustenicích prodala. [3]) Pro brzkou smrť Kateřiny a jiné překážky nebylo možno vklady prodejů těchto ve dsky zemské v čas vykonati, tak že se až do r. 1613 a 1614 protáhly. Tehda však Hedvika byla již mrtva a ujala zboží to od spoluděditcův dcera její Hedvika. [4]) Než i tato nepodržela Chrašťan dlouho a nemohouc jich zaplatiti postoupila jich sestře Dorotě. Ujal je potom *Jan Čabelický z Soutic* a prodal zase r. 1629 *Janovi Redlfesterovi z Vildrštorfu.* Za něho statek ten na dobro spleněn. Koupili jej potom od Redlfestera *Anna Kateřina Švarcpachova* rozená *z Minic* a *Vácslav Karel z Švarcpachu*, kanovník Budišínský a farář v České Kamenici syn její, ale prodali jej zase r. 1650 *Polyxeně z Martinic* rozené *z Šternberka.* [5]) Od této paní se dostaly Chrašťany směnou (r. 1652) *Vácslavovi Jiřímu* hraběti *z Šternberka* a tento prodal je *Františkovi Karlovi Libšteinskému z Kolovrat* (r. 1654). Konečně koupila tvrz a dvůr Chrašťany s chalupami v Třebonicích (r. 1667) od tohoto pána *kapitola hradu Pražského* a tato spojila tento statek s vesnicí, již dávno před tím jí patřící (ač r. 1620 na čas odcizenou). [6]) Zámeček, který povstal z tvrze, stojí tu posud.

CHRUSTENICE.

Ves Chrustenice, rozkládající se v rozkošném údolí nad potokem Loděnickým, připomíná se již v pamětech za Břetislava I. (r. 1037—1055), jenž tu daroval hlásné klášteru Ostrovskému. Z vladyk zdejších připomíná se první *Přibík*, jenž r. 1320 ves svou Březovou právem německým vysadil. [7]) Roku 1378 připomíná se *Blahut z Chrustenic*, jsa v jisté při voleným opravcem. Po něm následovali *Zachař*, místopurkrabě Pražský (r. 1380—1386) a *Bořivoj* bratří *ze Všeradic*, kteří se také z Chrustenic (zejména r. 1380) psávali. [8]) Nástupcem jich stal se *Mikšík z Chrustenic*, kterýž nechtěl platiti desátků k faře Loděnické, ale k tomu donucen byl (r 1389). Připomíná se až do r. 1410 a roku 1406 prodal dům svůj v Dlouhé třídě v Praze. Chrustenice koupili od něho bratří *Drslav* a *Zdislav z Hořovic* odjinud *z Malovar*, kteří je drželi po léta nedílně; než když pro statky společné mezi nimi zášti, nechuti a sváry povstaly, rozdělili se roku 1432, a Zdislav dostal zboží v Chrustenicích a Žichově. [9]) Téhož roku stal se Zdislav svědkem porážky, kterouž utrpěl Bedřich z Kolovrat a na Libšteině, byv napaden Zdeslavem Tluksou z Buřenic, purkrabí na Karlšteině. Zdislav zemřel před r. 1445. Jeden syn jeho Drslav, jenž seděl v Braškově, zemřel před otcem († j. r. 1438), druhý *Vácslav* držel Chrustenice [10]) a ves zápisnou Březovou u Berouna, kterouž však musel vydati r. 1454. Na Chrustenicích seděl ještě r. 1463. [11]) Potomci jeho nosíce na štítě dvé klepet račích, psali se Chrustenskými z Malovar a drželi statky na Moravě.

Na počátku 16. století seděl tu *Vavřinec Zvon z Drast.* Právem žalovala naň manželka jeho Johanka z Vonova, že když si ji vzal, vnesl ji na statek svůj Chrustenice a jí tu 125 kop věnoval, ale pak když věno bez její vůle z Chrustenic svedl, ji opustil, ale přece věna užival. [1]) Po něm držel Chrustenice *Ctibor ze Svojkova*, který je r. 1527 *Jindřichovi Prefatovi z Vlkanova* prodal Když r. 1541 dsky zemské shořely a nikoho tu nebylo, kdo by byl mohl jemu ve dsky klásti, r. 1542 sám se přiznal, že drží Chrustenice tvrz, dvůr popl., ves celou s dvory kmecími a vinici s Březovou. [2]) Od Jindřicha přešly Chrustenice na rod *Hrobčických.* Před tím Jeroným z Hrobčice erbem nadán byv od krále Ludvíka, přijal r. 1535 Jindřicha z Berouna a r. 1538 Jana Mikše za své strýce erbovní, čímž povstalo tré větví. Řečený Jindřich, měštěnín Starého města Pražského, splodil s manželkou svou Johankou syna *Jindřicha* a dcery Dorotu, Markétu a Reginu. Z těch se Dorota vdala za Burjana z Vlkanova, ale brzo ovdověla, asi v ten čas, když otec zemřel (r. 1549). Kšaftem svým d. 1547, 22. listopadu týž otec poručil tvrz Chrustenice nezletilému synu Jindřichovi, poručenství však nad dětmi všemi obdržela Dorota. Ta teprve toho dosáhla, že jí Jindřich Prefat r. 1552, 7. května Chrustenice pro sirotky ve dsky vložil. [3]) Poručenství potom z jejích rukou (snad úmrtím) vyšlo; r. 1559 Jakub Kočka z Kocnšteina hofrychtář jako poručník dětí n. Jindřichových prodával Chrustenice Jakubině z Šormdorfu, ale trh ten nebyl dokonán. [4]) Učinil tedy Kočka po druhé trhovou smlouvu o Chrustenice s *Tomášem Pichlem z Pichelberka*, a mladý Jindřich maje léta na to daná vložil je jemu r. 1560, 21. března ve dsky. [5])

Tomáš měl manželku Benignu z Nystic, s níž splodil děti Bernarta, Hedviku, Annu a Marii. Manželce své, synovi a Vavřinci Voděradskému z Příběny zapsal Chrustenice; syn však zemřel dříve než otec, a statek se dostal podlé kšaftu (d. r. 1580 dne 10. října) bratru Tomášovu *Jiřímu.* Tento povýšen byl na rytíře a přijat do stavu toho od sněmu r. 1586, od r. 1590 do své smrti († r. 1608) jmenuje se napřed registratorem při kanceláři říšské (když obdržel od císaře pustotiny na Březové), pak od r 1600 král. nejv. dvorským poštmistrem a koupil roku 1598 tvrz Vysoký Újezdec. Manželka Jiříkova *Hedvika Robmhápovna z Suché* koupila r. 1602 Chrašťany. Po Jiřím zůstaly děti *Rudolf*, Eliška, Hedvika, Anna Marie. Kateřina a Dorota. [6]) Rudolf zděliv Chrustenice a Újezd prodal oboje r. 1616 *Fridrichovi Pětipeskému z Chyš* a zemřel bezdětek. Vdova po tomto zůstalá *Johanna Kateřina* (později *Homutova*) *ze Skuhrova* zdědivši oba statky, každý o sobě prodala. Chrustenice tvrz, dvůr popl. s pivovárem smlouvou r. 1625 v úterý po obrácení sv. Pavla učiněnou koupila *Eva Matyášova z Hutenova* za 17.250 k. míš. [7]) Roku 1629 patřily Chrustenice *Janovi Matějovi z Glouchova* a r. 1652 *Janovi Pavlovi Valderodovi z Ekhausu* a manželce jeho Anně z Glouchova. Týž prodal Chrustenice roku 1668 *Lambertovi Františkovi Hřebenáři z Harachu*, od něhož je koupil roku 1671 *Antonín August Binago.* Tento zemřel brzo potom, a Chrustenice pro sirotky pozůstalé spravovány skrze poručníky. Roku 1676 koupil Chrustenice a Lhotku *Jan Jiří Karvinský z Karvina*, po němž byly krátkou dobu v držení rodu Černinovského; roku 1727 konečně přikoupeny k Tachlovicům. [8])

JENEČ.

Ves Jeneč východně od Únhoště ležící a jméno své od zakladatele Jenka mající, za starých dob rozdělena byla mezi několik majetníkův, obsahujíc zejména dvě tvrze a několik dvorcův. Ves se připomíná jako újezd již r. 1115, kdež ji dal Tešík klášteru Kladrubskému. Roku 1239 ji měl ještě klášter, ale za nějaký čas mu odňata a Vácslav I. daroval ji r. 1253 křižovníkům s červenou

[1]) Jirečkova Rukověť, DZ. 13. F 22. M 14, 15, 86. O 13. [2]) DZm. 236. V 11—12. [3]) DZ. 186. K 9. [4]) DZ 136. M 14. DZm. 237. F 1. G 26. [5]) DZ. 306. G 30. [6]) DZ. 309. I. 21, 466. D 5. Melicharův popis Únhoštska na str 158—159. [7]) Reg. I. 50, III. 264. [8]) Acta jud. DD. 13. f. 110, Emler, Urbáře 291. [9]) Knihy Pražské. [10]) Knihy Pražské [11]) Archiv kapitulní

[1]) Reg. kom. soudu. Obeslání je z r. 1529, ale věc se sběhla dříve. [2]) DZ 250. A 3. [3]) DZ. 10. F 17. [4]) DZ. 13. F 23. Přetrženo, non lectum. [5]) Tamže K 3. [6]) DZ. 185. N 7. [7]) DZ. 142. E 14. O manželu jejím Vácslavovi Homutovi viz Bílkovy konf. na str. 165. [8]) Viz Melicharův okres Únhoštský.

hvězdou.[1]) Ale i oni nepodrželi jí dlouho a zase ji měl král. Zakupovali se tu měšťané Malostranští a všechny ty jejich statky někdy ke sklonku 13. století k témuž městu a pod jeho právo připojeny.[2]) Co se týče dvorů jednotlivých, dovídáme se, že jeden koupil před rokem 1316 *Jindřich Planer* měšťan od Kunráta zlatníka. Patřila k němu dvoje popluží a byl svoboden ode všech daní. *Mikulášì* synu Jindřichovu a Keře manželce jeho učinil (r. 1325) král Jan podobnou úlevu v příčině 3 lánů ke dvoru jeho patřících. Týž byl r. 1343 konšelem Staroměstským a připomíná se do r. 1357. Ze tří synů jeho byl Václav farářem v Lysé a kanovníkem, druzí dva nazývali se Linhart a *Mikuláš.*[3]) Od Mikuláše koupil dvůr jeho v Jenči roku 1360 *Oldřich*, číšník královský, jemuž císař Karel osvobození od platů potvrdil.[4]) Druhý dvůr s 6 lány rolí držel v l. 1342—1361 *Jindřich Šváb*, též číšník královský.[5]) Třetí dvůr držel měšťan *Pecold*, od něhož jej (r. 1346) i s jinými důchody k 33 hřivnám se vztahujícími Karel IV. koupil a k nadání *kláštera Slovanského* v nově založeného obrátil. Ale týž panovník koupil r. 1349 ještě jiný dvůr v Jenči s 5 lány rolí od *Leublina*, písaře svého, a také jej témuž klášteru daroval. S dovolením králový postoupil Pavel opat r. 1409 týž dvůr s pěti lány rolí, na němž sám nehospodařil, nýbrž jej lidem pod plat prodal, *Kašparovi Čotrovi s Prahy* směnou za dědictví jeho v Čachovicích.[6]) Nicméně zůstaly klášteru v Jenči ještě ostatní dědiny, z darování prvního pocházející, až do r. 1436, kdež je císař Zikmund zastavil *Vaňkovi Zelenému s Rakových.*[7])

Jeden ze dvorů zdejších, při němž byla tvrz a k němuž dvoje popluží patřilo (tedy Planerovský), prodal r. 1384 Karel Turnovský z Prahy *M. Blažkovi* z podměstí Pražského.[8]) Ten tu ještě seděl r. 1405 a když tehda nějaký plat tu v Jenči za odúmrť královskou provoláván byl, odpíral tomu syn Blažka ještě živoucího *Prokop*, jenž byl písařem v kanceláři arcibiskupské.[9]) Měl bratra Vítka z Žepův. Potom dvůr ten s tvrzí prodán a koupil jej *Jakub* řečený Důřin, jenž byl v l. 1413—1418 podrychtářem Menšího města Pražského. Poněvadž se přidržel nepřátel kalicha, zabaveno zboží jeho v Jenči a dáno *Petrovi Langastovi* a *Ondřejovi Razovi* tak, aby Důře, manželce Ondráčka, písaře desk zemských, platy její vydávali. Ale protože neplatili, zabrán jim dvůr zase a udělen Důře dotčené[10]) Tato ponechala jej Markétě vdově Jakubově k držení a vyminila si toliko, aby jí z něho jistý počet obilí do Prahy dovážela.[11]) Markéta zapsala dvůr ten s tvrzí a jiným příslušenstvím Janovi, Habartovi a Mikuláši z Nedvídkova, z nichž později jen Jan jej držel s manželkou svou Anéžkou z Valdeka. Tito manželé prodali jej r. 1452 *Janovi z Křečova*, kterýž si při králi Ladislavovi (r. 1454) všechna práva odúmrtní na něm vyprosil.[12])

Současně se připomíná ještě jiná tvrz, na níž seděl *Prokop Jidášek bakalář* (r. 1428) Týž odevzdal r. 1438 tvrz svou v Jenči se dvorem a jiným příslušenstvím knihami Malostranskými manželce své Kateřině, ale r. 1444 tu obležen od Alše ze Šternberka, tvrz dobyta a Jidášek vzat do zajetí. Zemřel před r. 1456, zůstaviv vdovu Kateřinu.[13]) Snad to byla tato tvrz, kterou vzal r. 1467 *Jan Chmelický z Vlčíhory* za díl od otce svého Oldřicha a na ní Elišce z Chlumu, manželce své, věnoval. Zápisy o tom staly se dskami dvorskými, ale roku 1474 odevzdal Jan zboží toto knihami městskými *Mikulášovi z Hoblovic.*[14]) Kromě však tuto jmenovaných připomínají se i jiné osoby, jež neumíme na patřičné místo zařaditi. Tak na př. r. 1400 *Václav z Jenče* (Waczla Jencz), jenž sloužil Vilémovi knížeti Rakouskému a s ním se smluvil t. r. o všechny

[1]) Reg. I. 90, 455, 618. [2]) Reg. II. 1020, Tomek děje Prahy II. 428. [3]) Reg. III. 121, 189, Tomek II. 474. [4]) Glafey Anecdota I. 88, 182. [5]) Reg. IV. 437, Glafey 633. [6]) Tadra, cancell. Arnesti 181, MS. bibl. Prag. II. D 49. arch. c. k. dvorský. [7]) Arch. bibl. Praž., archiv č. I. 497. [8]) Reliq. tab. I. 501. [9]) DD. 14. f. 300, lib. conf. [10]) Tomek V. 88. Höfler, Hus. 289, 294. [11]) Knihy Pražské. [12]) Rel. tab. II. 226, DD. 16. f. 391. [13]) Knihy Pražské, staří letop. 136. Viz i Rel. tab. II. 363. Již r. 1395 připomíná se Prokop měšťan Rakovnický a pán na Jenči. [14]) DD. 61. str. 486, 487, knihy Pražské.

své nároky.[1]) Roku 1406 připomíná se *Alexander z Jenče*, r. 1408 jest řeč o dvoru *Jiříka Lounského*. *Hašek z Jenče* s manželkou svou Annou z Hlívojed zakoupil se ve Vlencích a kupoval tu do r. 1444 dědiny s bratrem svým *Linhartem*. Tento žil také r. 1446.[2]) *Jeronýmovi, Velislavovi* a *Zikmundovi* bratřím *z Jenče* potvrdil císař Zikmund (r. 1437) svobody jich, které měli na dům v Hostomicích.[3]) Zikmund žil ještě r. 1468, nazývaje se z Libědic, a seděl na Hostouni. Konečně se také r. 1456 *Brož z Drast* a *z Jenče* připomíná.[4])

Ke sloučení jednotlivých částí v jeden statek došlo teprve v 16. století. *Jan Duhel z Pustovět*, jenž tu r. 1520 seděl, držel ještě část, tak i *Vilém Chlumčanský z Přestavlk*, ač měl dva díly, totiž díl n. Bernarta z Rachmberka i statek, kterýž mu Johanka z Skuhrova odevzdala. Měl časté soudy, nechtěje z dvoru svého v Jenči obvyklé platy do Menšího města Pražského dávati. R. 1544 věnoval na Jenči Markétě z Píbru, manželce své, a prodal tvrz Jeneč s příslušenstvím roku 1553 *Volfovi z Vřesovic*, presidentu komory české.[5]) Druhou tvrz v Jenči získal týž Volf r. 1567, koupiv ji od *Šebestydna Jáchyma Plánského z Žeberka, Jana Oldřicha Grysa z Mezilesic* a *Mandalény Ždárské z Jesnic*, kteří byli ji po n. *Martě z Kynšperka* zdědili.[6]) Po smrti Volfově († r. 1569) zdědily Jeneč dcery jeho Anna a Mandaléna; od nich koupil Jeneč r. 1576 *Jan Vchynský ze Vchynic*, ale prodal ještě t. r. obě tvrze v Jenči s dvěma dvory poplužnými a ves *Gothartovi Florydnovi Ždárskému ze Ždáru*. V držení Ždárských zůstal Jeneč až do vymření pošlosti katolické. Roku 1688 přidán k Litovicům a r. 1702 přikoupen k Tachlovicům. Roku 1670 byla tu již jen jedna tvrz, a ta byla pusta.[7])

BŘVE.

Nedaleko Litovic jest véska Břve, někdy zemanský statek s tvrzí. Patřívala od dávných dob *klášteru Plasskému*, v jehož pamětech nazývá se německým jménem Schegen. Roku 1288 najal si ji *Rudlín Holý*, měštěnín Pražský, s manželkou svou Hildegundou do života. Roku 1306 najata *Bedřichovi Bavorovi*, též měšťanu, ač ji držela ještě Hildegunda s Jindřichem Planerem.[8]) Vnučka Planerova Ela vdána byla za Ulu Rokycanského, jehož syn *František Rokycanský* se pak na rozhraní 14. a 15. století v držení Břev vyskytuje. Zemřel asi r. 1410, zůstaviv syna *Jana.*[9]) Tento oženil se s Annou Křížovnou z Chval a zapsal r. 1434 dluh 1000 kop Pešikovi z Kunvaldu, v němž mu zavadil zboží své Břevské. Ještě r. 1438 žil, ale zemřel nedlouho potom a Annu vdovu nacházíme r. 1442 jako manželku *Oldřicha Medka z Valdeka* seděním na Břvech.[10]) Tento byl dobrý a šťastný hospodář a rozhojnil jmění své. Byl r. 1466 komorníkem králové, od r. 1479 místopurkrabí hradu Pražského a zemřel r. 1482. Manželka jeho asi také v tu dobu se světem se rozloučila.[11]) Synové jeho byli *Zdeněk* a *Valdek*, kteří oba Břve drželi. Onen jest bezpochyby p. Medek, jehož zabili lotříci na Železných horách r. 1506, neboť nedlouho potom připomíná se jako nebožtík.[12]) Břve ujal pak *Burjan Medek*, syn Václavův (r. 1508), neb i otec jeho byl tehda mrtev; ale prodal je brzo. Roku 1515 patřily *Zikmundovi Baršovi z Kamenice.*[13]) Později je koupil *Bohuslav Chrt ze Rtína* a když po jeho smrti synové se dělili (r. 1534), dostal Zikmund Chrt za díl Břve tvrz pustou s dvorem a vsí, Sobín ves celou, v Dol. Ptici část vsi. Ale po krátkém čase prodány Břve *Jeronýmovi Božickému z Božic*, jenž jich nemohl udržeti pro dluhy. Dostaly se Jindřichovi

[1]) Arch. c. k. dvorský. [2]) Archiv kapitulní, lib. erect., arch. č. III. 512, 536, DD 61. str. 273, 322. [3]) Rkps. Roudnický. [4]) Arch. kapitul. Tomek, Základy III. 53. [5]) Reg. kom. soudu, DZ. 5. D 4, 11. B 12. [6]) DZ. 16. C 21. [7]) Melicharův okres Únhoštský na str. 174—177. [8]) Reg. II. 906. [9]) Tomek, Děje Prahy II. 427. 455, archiv č. II. 456. [10]) Knihy Pražské, archiv č. III. 364. [11]) Vývod pp. z Valdeka (MS) [12]) DD. 17. f. 61, staří letop., reg. kom. soudu. [13]) Arch. mus.

Roztoky.

z Plavna, nejv. kancléři, jako hlavnímu věřiteli.[1]) Od toho se dostaly r. 1545 *Janovi staršímu z Valdšteina*, jenž je držel do smrti. Než roku 1555 prodala tvrz pustou Uršila z Vliněvsi, jsouc poručnicí sirotkův Janových, *Zikmundovi Údrckému z Údrče.*[2]) Tento maje několik vesnic, odkázal vesnice své u Slaného manželce své Dorotě z Květnice, avšak tvrz Břevskou mezi tím obnovenou se zbožím *Evě Štampachové z Údrče.* Zemřel r. 1564. Poněvadž však Eva manželu svému žádného dědice neporodila, dostaly se Břve zase do rodu Údrckých.[3]) Drželi je Zikmundovi synovci *Zikmund* a *Jiří* asi od r. 1581. Ti pak prodali r. 1585 tvrz Břve s dvorem a ves, dvůr a ves Žepy s podacím, vsi Sobín a Ptice s platy z vinic na Bílé hoře *Gothartovi Floryánovi Žďárskému ze Žďáru*, jenž je připojil k Červenému Újezdci.[4]) Tvrz spustla nedlouho potom a r. 1688 byl i dvůr zdejší pust.

r. 1315 *Janovi z Kamenice*, písaři dvorskému, šest lánů porostlin u vsi Hostivice. Od něho koupili dědinu tu vyklučenou a na role obrácenou *Gotfryd* písař kuchyně královské a *Ojíř* bratr jeho; král Jan pak odpustil jim r. 1325 plat povinný ke komoře královské a daroval jim ještě dva dluhy své k vyupomínání, začež se mu zavázali ke službám manským, čímž vyňati z práva městského. Roku 1331 i jeden lán přikoupený od povinnosti k Menšímu městu Pražskému osvobozen [1]) Po Gotfrydovi následoval syn jeho *Jindřich z Hostivice*, jenž se tak po způsobu zemanském psával. Karel IV. potvrdil mu všechny svobody na statek jeho r. 1350 a 1355 a učiniv jej svým čeledínem, dal r. 1361 jemu a bratru jeho Jetřichovi v léno dva lány ve vsi, kteráž se v tom majestátu Ceklov nazývá. Také r. 1371 učinil Jindřichovi nějaké obdarování.[2]) Další posloupnosť rodu tohoto není nám známa; víme jen tolik, že se později Jindřich

Roztoky. (Pohled přes řeku.)

HOSTIVICE.

Mezi Únhoštěm a Prahou leží farní ves Hostivice, ode dávna na několik dvorů rozdělená, později také zemanské sídlo. Když totiž král Přemysl vypudil r. 1257 Čechy z podhradí Pražského a Nové město založil, vykázány byly měšťanům pozemky v lese Hostivici, aby je obrátili na pole, z nich úroky dávali a právem Nového města se řídili. Nechavše stranou osudy jednotlivých dvorův,[5]) zmíníme se jen o osudech dvoru, při němž povstala tvrz. Král Jan daroval

[1]) DZ 42. B 4, 249. C 29. [2]) DZ. 85. A 8, 86. J 19. [3]) DZ. 15. B 11. [4]) Reg. kom soudu, DZ. 187. J 27. [5]) Viz program Smíchovský r. 1877 na str. 19, k čemuž jsou hlavní doklady v archivu č II. Jeden dvůr patřil kapitule Mělnické i s podacím kostelním.

z Moravěvsi vnukem Jindřicha Gotfrydovce nazývá, avšak musí se tu rozuměti na děda (aneb praděda?) z matčiny strany.

Připomínají se za té doby také některé osobnosti, kteréž se po Hostivici nazývají. *Hospřid z Hostivice* nacházel se r. 1422 mezi obranci hradu Karlšteina a za platné služby, které králi Zikmundovi konal, zapsal mu tento r. 1436 vsi Mezoun, Dobříč, Sobín a Přílepy [3]) Také se připomínají *Odučové z Hostivice*, zejména Aleš, jenž držel šosovní dvůr v Hostivici a od něho lán jeden Jakubovi Čečíkovi prodal.[4]) Dvůr někdy Gotfrydovský dostal se pak v držení *Jindřicha z Moravěvsi*, a toho porodila Škonka z Hostivice, kteráž by se měla pokládati podlé pamětí listovních za dceru Jindřicha ještě r. 1371 jmenovaného. Škonka tato vdala se po druhé za Jana Ma-

[1]) Reg. III. 110, 415, 701. [2]) Archiv kapitulní. [3]) Tamže. [4]) Arch. č. II. 477.

kovce z Měrunic a společně s ním koupila r. 1445 od Vácslava Krabce souseda Pražského dvůr v Hostivici Zákostelský, kterýž byl u. Jan arcibiskup (r. 1375) daroval pro špitál na Hradčanech, ale od mnohých let pod plat byl rozprodán.[1]) Po smrti Janově († c. r. 1446) držela dvůr ten Škonka sama a odevzdala jej r. 1453 synu svému Jindřichovi proti vykázání jistého ročního platu.[2]) K prosbě Jindřichově potvrdil mu král Ladislav všechny svobody na zboží Hostivické.[3]) Učinivši r. 1456 poručenství, jímž jmění své odkázala synu Jindřichovi, zemřela nedlouho po tom; Jindřich pak r. 1464 smluvil se s kapitolou hradu Pražského o statky, které od ní držel. Kozolupy měl jim vydati hned a dvůr Zákostelský podržeti jen do života, ale na znamení, že jej drží od kapitoly, ročně dávati do školy kostela Pražského tři strychy hrachu a polet masa vepřového dobrý.[4]) Manželku měl Jindřich Kateřinu z Pakoměřic, jíž r. 1474 věnoval na dvoře Hostivickém, na němž sám seděl.[5]) Roku 1477 měl již zrostlého syna *Vácslava*, jehož oženiv s Annou z Litohlav, jí také na Hostivici věnoval, ale Vácslav zemřel již před r. 1483, zůstaviv nezletilou dcerku Dorotu.[6]) Jindřich ještě toho se dočkal, že tato vnučka dosáhla let panenství a dána byla za *Žibřida Anděla z Ejstebna*. Stářím jsa přemožen, zapsal oběma r. 1494 tvrz Hostivici s dvorem poplužným a dvory kmecí a dvůr poplužný v Najdeku s hájkem. Zemřel nedlouho před r. 1499, přečkán jsa manželkou svou Kateřinou.[7])

Anna z Ejstebna, dcera Žibridova, vdala se za Vácslava Bezdružického z Kolovrat a na Košatkách, čímž se Hostivice rodu tomuto dostala. Roku 1545 *Ludvík Bezdružický z Kolovrat*, syn její, učinil přísahu manskou na místě mateře své králi Ferdinandovi[8]) Týž také držel potom zboží toto k panství svému Kornhauzskému. Ludvíkovi synové byli *Jan* a *Zdislav*, kteří zboží Hostivické zastavili *Evě Štampachové z Údrče*. Onen jako bratr starší a již léta mající žádal r. 1556 na sudí dvorském, aby mu léno na statek jeho manský Hostivice podáno bylo, což se z jistých příčin státi nemohlo a sudí mu toho odložil až nazejtří sv. Martina nejprv příštího.[9]) Dvě léta potom z příčin nám neznámých nápad a právo po smrti Ludvíkově na Hostivice tvrz a celé zboží v Menším městě Pražském jest provoláno. Aby synové svrchuřečení všem nemilým následkům předešli, prosili, aby jim Hostivice dědičně prodána byla, aby ji mohli doprodati. K jich prosbě konečně král Ferdinand tvrz Hostivici, dvůr popl. ves, též druhý dvůr popl. v též vsi za kostelem, Nejdek dvůr popl. pustý kromě 2 hájův Hostivických z manství propustil a r. 1562 ve dsky vložil. Řečení bratří připůjčivše si ještě peněz, prodali r. 1563 tvrz Hostivici, dvory popl., ves, ves Malý Jenček, tvrz pustou Hradiště s dvorem pustým a vsi pustou, dvůr pustý Nejdek s dvory kmecími pustými, s 2 krčmami v Hostivici a pustým krčmištěm v Hradišti *Evě Štampachové z Údrče* za 3250 k.[10])

Evin manžel byl *Jindřich ze Štampachu*, druhý syn Asmanův; z mladosti domu Rakouskému byl sloužil jsa nejprve při dvoře arciknížete Ferdinanda, kdež potomně kraječem („firšneiderem“) téhož arciknížete učiněn, potomně číšníkem a naposledy hejtmanem nad drabanty, od něhož i provisí v starosti opatřen i v mnohých věcech potřebován, jakož i potomně i za nejv. berníka volen. S první manželkou svou Evou věnem dostal Hostivice; po její smrti pojal druhou manželku z rodu p. Zejdliců, s kterou splodil jednoho syna a dvě dcery. Syn Jan řečený umřel, tolikéž i dcera jedna Maruška. Druhá *Lidmila* dána za manželku Volfovi z Vřesovic na Doubravské hoře, Novém hradě a Touchovicích, na kterouž vedlé kšaftu (r. 1586, 28. května daného) vše zboží po p. Jindřichovi připadlo.[11]) Též majíc po otci dva dvory v Rozlezlých Třebčicích prodala je roku 1591 Fridrichovi z Doupova na Žerotíně.[12]) Hostivice přešly nedlouho potom v držení *Karla Sluzského z Chlumu*, kterýž zemřel před r. 1601, zůstaviv vdovu Johanku Vlkovnu z Kvítkova a syny nezletilé *Adama* a *Jindřicha*. Poručenství nad těmito převzal nyní strýc jejich Sigmund Sluzský a prodal tvrz Hostivici, dvůr popl., „dvůr druhey pustey slove Neydek aneboližto zámek“, vsi Hostivice, Zlejčinu s dvorem popl. *Floryánovi Gothartovi Žďárskému ze Žďáru* na Červeném Újezdci, Malikovicích a Jenči. A poněvadž nedlouho po učinění smlouvy trhové Sigmund zemřel, Adam léta mající a Jindřich maje je daná r. 1608, v pondělí po neděli Oculi prodej ten ve dsky vložili.[1]) Za vlády Tachlovské, když i bývalý dvůr kapitulní přikoupen, připomínají se v Hostivici dva svobodné dvory, totiž Rumpalovský a Chržovský; při tomto byla tvrz znova vystavěná asi v l. 1662—1697. Nová tato tvrz stála asi přes 50 let, až do r. 1734, kdy Anna Marie Toskanská dala ji zbořiti a na místě tom nový zámek postaviti. O několik let později přistavena k zámku kaple, která byla r. 1756 dne 8. září posvěcena.[2])

PŘÍTOČNO.

Severně od Únhoště jest dvojí ves Přítočno, jedna Velká neb Hořejší, druhá Malá či Dolejší. V hořejší vsi stávala tvrz v rybníce u prostřed vesnice se nacházejícím. Pahrbek, jenž při nízké vodě z rybníka vyčnívá, slove posud „na zámku“. Snad sídlel na tvrzi této *Mařík Rachník z Přítočna*, kterýž odkázal peníze kostelu Únhošťskému a měl syna *Jana* řečeného.[3]) Tento se připomíná již r. 1382, ač je-li to jedna osoba, výslovně pak jako syn Maříkův r. 1397. Roku 1408 pak slove *Janem Kobylou*. Jmenuje-li se pak na počátku 15. století *Jan z Tetína* seděním na Přítočně, nevíme, vztahuje-li se toto k Velkému neb Malému Přítočnu, jisto však jest, že vladyky z Nedvídkova seděli tehdá po celé 15. století na Malém Přítočně.[4]) Roku 1430 žil v Praze *Jan z Přítočna* maje tu dům u sv. Haštala a v l. 1457—1460 připomíná se *Jindřich z Vranieho* a z Přítočna.[5]) Pozdějších zpráv o této vsi jest po skrovnu. Páni Žďárští přikoupili statek tento a drželi jej ke Kladnu. Roku 1623 vložil jej *Jan Jiří Žďárský ze Žďáru* ve dsky zemské manželce své *Alžbětě Volfomíně* roz. *Berkovně z Dubé*, ale tato se později vkladu tohoto odřekla[6]) V 17. století byl dvůr pustý, byv i s tvrzí od vojáků vypálen. Až do r. 1689 zůstávala ves tato při panství Kladenském, pak se dostala k Dobré a s ní připojena jest k Tachlovicům.[7])

KYŠICE.

Kyšice u Únhoště náležejí k starším osadám ve vlasti naší,[8]) neboť r. 1316 připomíná se *Diviš z Kyšic*, jenž prodal ves svou Drahelčice, a r. 1318 *Heřman z Kyšic*. *Zdeslav z Kyšic* koupil r. 1331 Vršovice, *Busek z Kyšic*, odjinud *z Markvartic*, připomíná se v posledním pořízení Arnošta ze Staré a *Bohuta z Kyšic*, ujec biskupa Jana IV. († r. 1343), zaznamenán jest mezi dobrodinci kláštera Roudnického.[9]) Po celé ostatní století zpráv o Kyšicích nemáme. Ke konci téhož století seděl na Kyšicích *Grynvald z Braškova*, jenž r. 1389 na Kyšicích,[10]) dvoru poplužném s platem a dvory kmecími, na vsích Družci a Dobré c. t. m. manželce své Škonce věnoval. Věnný tento zápis zůstal v platnosti až do r. 1393, kteréhož Grynvald choť svou s částí věna na zboží své Braškovské převedl.[11]) Převádění takové věna souviselo obyčejně se změnou v držení dotyčných dědin, jež

[1]) Lib. erect. ed. Borový I. 106, DD. 25 f. 1. [2]) DD. 25 f. 26 a 61 str. 391. [3]) Archiv kapitulní. [4]) Arch. č. III. 564, arch. kapitulní. [5]) DD. 61 str. 511. [6]) DD. 6 str. 28 a 61 str. 533. [7]) DD. 25 f. 71, 82. [8]) DD. 62 str. 813. [9]) DD. 64 str. 263. [10]) DZ. 14. G 7, 56. B 19. [11]) Paprocký o st. ryt. 170. [12]) DZ. 26. C 20.

[1]) DZ. 134. B 24. [2]) Melicharův okres Únhošť. 197. [3]) Borový lib. erect. IV. 473. [4]) DD. 13 f. 28, knihy staré Bělské, arch. č. II. 367. [5]) DD. 21 p. 164, rel. tab. II. 303. [6]) DZ 141. C 6. [7]) Melicharův okres Únhošť. [8]) Přirovnej Heber's Burgen oc. VII. 83. Melicharův okres Únhošťský. [9]) Tab. vetust. 83, 286. Reg. III. 721, rkps. Roudnic. arch. tary Kladské. [10]) V rukopise stojí sice „Kystrzie“, my však vyrozumíváme zde Kyšice [11]) Rel. tab. I. 529, 522.

byly buď prodány, buď děleny anebo jinak odstoupeny. Cosi podobného dálo se i tuto. Roku 1402 totiž *Hašek z Braškova* maje zboží Kyšické ve svém držení manželku svou Drahnu se vším věnem, jež posud bylo zapsáno na Slavětíně, převedl na Kyšice tvrz, dvory poplužné s dvěma poplužími, dvory kmecí, mlýn s platem a na všechen nábytek, přidada jí zde 100 kop nad věno její.[1]) Roku 1402 zemřel i Hašek a ve při o jeho jmění povstalé připomíná se *Jan z Kyšic*, jenž jménem Drahniným provolání Kyšic odpíral.[2]) Drahna pak zapsala r. 1404 vše zboží svoje klášteru mužskému v Lounech na skutky dobročinné.[3]) Poručníkem tohoto darování byl Jindřich z Bělušic, jenž klášteru až do r. 1409 užitky z Kyšic vydával, ale t. r. Kyšice prodal a platy ty jinam převedl.[4]) Konečně prodala i Škonka roku 1412, když ovdověla, zbytek věna svého na Kyšicích *Janovi z Kladna*[5]) a tento se stal, tušim, majetníkem celých Kyšic. Páni Kladenští zůstali, jak se zdá, v držení Kyšic po celé 15. století.

Na počátku 16. století seděl tu *Sigmund Léva z Brozanek*, jenž byl na Kyšicích choti své Anně ze Skuhrova 65 kop gr. věnoval; koupiv však r. 1504 tvrz v Bělči choť svou s věnem na Běleč převedl a potom Kyšice nezávadné prodal.[6]) Roku 1507 seděl v Kyšicích *Jan Hrzek ze Mšena* a r. 1519 držel tvrz zdejší *Václav z Chvojence*. Asi r. 1525 koupil Kyšice *Martin Kozlovec z Kozlova*, potom úředník královské při dskách zemských, jenž se v tytuláři r. 1534 vydaném připomíná. Z prvního manželství splodil jedinou dceru Salomenu, potom pojal v druhém loži Annu z Fišpachu, s níž dětí neměl. Tvrz dědivši po něm dcera *Salomena z Kozlova* prodala před r. 1541 právo své dědické ke zboží Kyšickému *Anně z Fišpachu* macešе své za 65 kop.[7]) Anna vdala se po druhé za Jindřicha Malikovského z Rysně a prodala r. 1557 Kyšice tvrz, dvůr popl. a ves s mlýnem, jenž slove Kyšický, *Jiříkovi Žďárskému ze Žďáru* na Kladně a Hořejší Dobré[8]) Řečený Jiřík měl manželku Lidmilu z Martinic, jíž mimo věno zapsané na zboží Dobrském zboží Kyšického postoupil, odkudž se *Lidmilou Žďárskou z Martinic* seděním na Kyšicích psala. Táž koupivši od Viléma z Rožemberka vsi Řisuty a Třebichovice, darovala je r. 1579 Jiříkovi Bořitě z Martinic na Smečně, ves Saky poručila tehda Ctiborovi Tiburcímu ze Žďáru.[9]) Statek Kyšický jakožto vlastně manželův po smrti obou dostal se *Ctiborovi Tiburcímu ze Žďáru*, synu bratrovu, jenž byl pánem

[1]) Rel. tab. I 594. [2]) DD. 14. F 297. *Ješek Okřinek z Kyšic* měl r. 1405 role blíže Loun, *Albert z Kyšic* (r. 1434 † j. 1463) byl rychtářem v Lounech (knihy Lounské). [3]) Lib. erect. V. 64. [4]) Lib. erect. VIII. 72. [5]) Rel. tab. II. 90. [6]) DD. 63. str. 41. Knihy manské Křivoklátské, arch. Drážďanský. Dvorce tu drželi také zemané jiní, ač nemíní-li se tu Kyšice u Plzně. [7]) DZ. 5. D 26. [8]) DZ. 12. L 18. [9]) DZ. 20. M 1.

Náhrobek Jiřího z Lobkovic ve Svatovítském chrámu Pražském.

na Kladně a některých jiných statcích. Závětí svou (r. 1613, 30. září) Ctibor statky své Dobrský, Kyšický, Hnidouský, Lukovský s příslušenstvím odkázal *Janovi Jiříkovi*, synu svému, po němž měl následovati Floryán Jetřich ze Žďáru, kdyby bez dědicův zemřel.[1]) Po smrti Ctiborově († r. 1615) týž syn jeho následovav oženil se s *Eliškou Volfomínou Berkovnou z Dubé*. Nicméně psala se ještě *Sibylla* rozená *Hradišťská z Hořovic* († r. 1618), máti jeho, seděním na Kyšicích, majíc snad zde věno své zapsané, a slove tak na náhrobníku, jenž jí na památku postaven byl v kostele Kladenském.[2]) Jan Jiří prodal pak r. 1623 *tvrz Kyšice*, s dvorem popl. ves celou s krčmou, mlýny, tvrz Hořejší Přítočno s dvorem popl. ves celou, v Dolejším Přítočně c. t. m. manželce své Alžbětě Volfomíně seděním na Telcích za 50.000 kop míš. Když však zemřel bezdětek a všechny statky otcovské s Kyšicemi na strýce jeho *Floryána Jetřicha* spadly, Alžběta Volfomína r. 1626 od zboží Kyšického upustila.[3]) Kladno a Kyšice drželi potomci Floryánovi až ke sklonku 17. století. Tehda jest statek všechen rozdělen mezi dcery *Frant. Adama Eusebia ze Žďáru* († r. 1670). Při tom se díl třetí, totiž Červený Újezdec s příslušenstvím dostal *Terezii Eleonoře* hraběnce *Ugartové* rozené *ze Žďáru* (r. 1689). Nedlouho potom získal Dobrou, Kyšice a Chrustenice *Jaroslav Floryán Švihovský z Rysemberka*, spolu i pán na Nalžovech a Tedražicích, jenž potom statky ty r. 1705 *Karlovi Joachymovi z Bredova* prodal. Od těch časů patří Kyšice k panství Tachlovskému. Tvrz zdejší pro nebývání v ní spustla, ač pod krovem zůstávala. Potřebovaly se z ní jen místnosti přízemní, v nichž stál dobytek panský (roku 1662). Roku 1689 zase se objevuje po opravě; udělána z ní sýpka.[4])

DOBRÁ VELKÁ.

Severozápadně od Únhoště jsou dvě vsi, řečené Dobrá, blízko sebe ležící, jedna Velká či Hořejší a druhá Malá či Dolejší. V obou byly tvrze, ale že jsou tak blízko sebe, nesnadno poznávati rozličné jich osudy. Odtud pocházel *Zdislav z Dobré*, jenž byl v l. 1320—1356, tedy po 35 let, místopísařem a založil troje dsky zemské, řečené *Zdislavovy*.[5]) Roku 1356 byl správcem při prodeji platu na Zlíchově a Makotřasích a zaručil se vesnicí svou Dobrou.[6]) V následujících dobách připomínají se rozliční zemané z Dobré, jako na př. r. 1381 *Otík*, jenž asi r. 1384 zemřel, r. 1385 nějaký *Haléř*, pak *Ješek* a *Jiřík* bratří, kromě nichž

[1]) DZ. 137. H 3. [2]) Pam. arch. II. 61. [3]) DZ. 141. C 6. [4]) DZ. 77. P 15—Q 18. Melichar. [5]) Pam. arch. IX. 549. [6]) DD. I. p. 112.

Věžička na zámku v Roztokách.

tu měli dvory *Styr* a *Zdislav*.[1]) Když r. 1393 *Zikmund* a *Ondřej* bratři *Hulerové* obdarovali oltář svat. Jeronyma v kostele p. M. v Týně, zapsali mu plat na tvrzi a vsi Dobré.[2]) V l. 1396 a 1398 seděl tu *Smil z Chrašťan*. V letech 1405—1411 držel tu dva dvory poplužné *Vojtěch z Dobré*, jenž r. 1409 úrok kostelu v Družci daroval na spásu n. Jiříka bratra svého.[3]) Asi tehda seděl *Přibík z Dobré* s manželkou svou Vojslavou na Úděšicích.[4]) Tvrz s dvorem držel *Jan Štír z Dobré*, jenž se vyskytuje poprvé r. 1401; roku 1408 obdařil kostel v Družci platem z krčmy v Dobré a účasten byl jednání soukromých do roku 1419.[5]) O pozdějších osudech této Dobré není nic známo a máme za to, že přikoupena ke Kladnu.

Za vladyk Kladenských zpustla tvrz zdejší úplně. Dědictvím se dostaly pak oboje Dobré do rodu Žďárských. Bratří *Jan*, *Jiřík* a *Zdeněk ze Žďáru* rozdělili se roku 1549 o veškeré dědictví, při čemž se dostal Jiříkovi díl Dobrský, totiž vsi Dobrá Hořejší a Dolejší s dvorem, díl vsi Dokez, Družec, Drahouš, Hořovice, Bukov, Čenčice, Žižice a Kňovice.[6]) Jiřík obnoviv spustlou tvrz v Hořejší Dobré na všem tomto zboží r. 1549, 5. prosince manželce své Lidmile z Martinic 1500 k. gr. Č. věnoval.[7]) Při svatebním veselí arcikníže Ferdinand znamenitý dyamant nevěstě po hraběti z Tovaru, hofmistru svém, odeslal. S manželkou svou dědicův nemaje odkázal statek bratru *Janovi* a synu jeho *Ctiborovi* a zemřel r. 1579. Paprocký uvádí ze života Jiříkova mnohé příběhy, z nichž poznáváme velikou jeho činnosť a jak „v správách rytířských, obzvláště pak v dospělém věku velmi pracoval." Při císaři Karlovi a potom Ferdinandovi se chvalitebně choval a potom s Turky udatně bojoval, jsa při tom u velikém nebezpečenství, neboť koule často z Budína a z Pešti okolo něho lítaly (r. 1542). I v letech potomních s Turky válel a r. 1547 při králi Ferdinandovi bojoval ve válce Šmalkaldské „mimo vůli jiných mnohých Čechův." Roku 1554 se stal nejvyšším berníkem, r. 1564 byl hejtmanem z rytířského stavu, r. 1565 pro mrtvé tělo císaře Ferdinanda do Vídně jel, kteréž až na hrad Pražský provodil. Roku 1566 pro nedostatek zdraví jezditi nemoha vypravil Albína ze Žďáru proti Turku a zůstával pokojně na svých statcích až do smrti své.

[1]) DD. 13. f. 178, 228, 237, 239. Část Dobré patřila r. 1389 ke Kyšicům. (Rel. tab. I. 529.) [2]) Borový, lib. erect. IV. 402. [3]) Manuale 1379 v arch. kapitul. lib. erect. V. f. 114, VIII. 83, rel. tab. II. 84. [4]) Rel. tab. II. 123. [5]) Lib. erect. XIII. a 161, rel. tab. II. 138, 149. [6]) DZ. 48. C 24. [7]) DZ. 9. C 24.

Zboží Dobrské zůstávalo stále při panství Kladenském a Žďárských až do r. 1686. Před tím byl *František Adam ze Žďáru*, poslední z linie České, r. 1670 zemřel, po čemž se statky jeho po všelijakých průtazích dostaly čtyřem jeho sestrám Polyxeně, Johance, Terezii a Anně. Mezi těmi asi r. 1689 rozdíl byl učiněn, při čemž převzala *Polyxena Lidmila hrabinka ze Žďáru*, provdaná hrab. ze *Šternberka* díl druhý, totiž Dobrský, dvůr Dobrou hořejší s obojí vsí Dobrou, Družec, Dokzy, Pozdeň se dvorem, Kroučovou, Pohořice se dvorem, Podol, Přítočno hořejší se dvorem a Kamenici ves.[1]) Brzo však všechny díly sester Žďárských prodány (r. 1696) *Karlovi Joachymovi z Bredova* a Dobrá tím připojena k panství Tachlovskému. Stará tvrz ani v 17. století ještě nespustla, neboť Žďárští sami v ní nebydlíce, nýbrž po jiných sídlech svých, proměnili ji na sýpku; proto se r. 1689 „seypky pro obilí v staré tvrzi" připomínají. Roku 1692, jak vysvítá ze starého papíru, zase obnovováno a také kus stavení přistavováno, ale práce ta pro prodání statku nedokončena.[2])

DOBRÁ MALÁ.

Prvotně asi se mluvilo jen o jedné Dobré a teprve od konce 14. století rozlišovaly se Velká a Malá Dobrá. Na této, která se i Dolejší nazývala, seděl vladyka *Drch*, maje tu tvrz. Připomíná se od r. 1396 několikráte v jednáních soukromých a naposled r. 1419.[3]) Ve válkách husitských přešla Dobrá v držení *Bohuslava ze Tmáně*. Tomuto zapsal císař Sigmund r. 1436 polovici vsí duchovních Řevnice a Radotína za škody učiněné a že měl s jedním koněm ke Karlšteinu sloužiti ustavičně do roka.[4]) Náš Bohuslav si r. 1453 vyprosil na králi Ladislavovi odúmrť, která na krále byla spadla v Dobré po smrti Drchově, a obdržev právo soudem dvorským přisouzené, zveden jest r. 1454 na dvůr poplužný s dvory kmecími v 90 k. gr. Naposled se r. 1457 seděním na Dobré připomíná.[5]) Potomci jeho nazývali se Dobrskými ze Tmáně. Roku 1499 seděl tu již *Vilém Hromada z Boršic*.[6]) Nástupcem jeho r. 1519 byl *Jiřík Kfelíř z Zakšova*.[7])

Po smrti tohoto prodal Petr Malý z Chrastu, jsa poručníkem dětí po něm zůstalých, tvrz a dvůr popl. v Dol. Dobré *Zdeňkovi Kladenskému z Kladna*, držiteli ostatních částí obou vsí Dobrých. Ten klada si roku 1544 vše dědictví své poznovu ve dsky zemské položil tamže také „v Dobrých hořejších i dolejších tvrze pusté, dva dvory popl. pusté s poplužím, jeden vysazený v plat a vsi."[8]) Vysazení v plat zde připomenuté bylo se stalo brzo před tím tak, že Zdeněk hamfeštem tvrz a dvůr v Dol. Dobré *Jiříkovi* a *Kryštofovi* bratřím, služebníkům svým, k držení odevzdal a jim také v kšaftě svém potvrdil, když umíraje († r. 1549) všechen statek svůj bratřím Žďárským odkazoval.[9]) Vrchnosť však nad tvrzí touto zůstala při Velké Dobré. Po nějaké době dostala se Malá Dobrá zajisté zase v přímé držení Žďárských, neboť r. 1613 připomíná se „ve vsi Dolejší Dobrý tvrz, v kterémžto nyní místě již dvorové vystaveni jsou," mezi těmi statky, jež *Ctibor Tiburcí Žďárský ze Žďáru* synu svému a po něm *Gothartovi Florydnovi Jetřichovi*, vnuku bratra svého, odkázal. Od těch dob se nikdež tvrz naše nepřipomíná, leč jen ves Dobrá Dolejší r. 1689 jakožto část zboží Dobrského.

HŘEBEČ.

Od Únhoště k severovýchodu, avšak k Buštěhradu blíže, leží ves Hřebeč neb Řebeč. Asi deset minut odtud po pravé straně okresní silnice jdouc k Lidicům, stávala tvrz, již lid dnes jmenuje

[1]) DZ. 77. O 6—P 14. [2]) Archiv Třeboňský. [3]) Manuale v archivu kapitulním, rel. tab. II. 149. [4]) Archiv č. I. 526. [5]) DD. 16 p. 385, 23. str. 82, lib. erect. XIII. b f. 12. [6]) Manské knihy Křivoklát. [7]) Reg. kom. soudu. [8]) DZ. 250. H 10. [9]) DZ. 48. C 24.

Tasov. Zříceniny její ještě roku 1730 bylo viděti. [1]) Roku 1285 připomínají se *Boheš* a *Václav bratří se Hřebče* [2]) Potomek jednoho z nich, *Martin*, sloužil r. 1333 biskupovi Janovi a prodal roku 1351 statky ve Pcheřích k nadání oltáře sv. Bernarta v kostele Pražském. [3]) Současně žil *Boheš se Hřebče* (r. 1340), jenž byl také ve službách biskupských. [4]) Týž Boheš daroval ve Hřebci dvůr jeden kmetcí ke kostelu v Buštěvsi, poněvadž se to však stalo bez přivolení královského, prohlášen jest týž dvůr za odúmrť královskou (roku 1381). Z pamětí tehdejších jde na jevo, že na Hřebči seděl *Ctibor* s manželkou svou Bětkou. Za válek husitských patřila ves Hřebeč aspoň z části k Makotřasům, ale z části byla zemanským statkem, po němž se psal r. 1462 *Jan Hřebecký z Krchleb.* [5]) A poněvadž se r. 1532 také Oldřich Hřebecký z Píbru připomíná, svědčí to, že i tomuto rodu Hřebeč nějaký čas patříval. [6]) Roku 1545 patřily již k panství Kladenskému „v Řebči tvrz pustá a ves celá." Zůstaly při něm až do r. 1688, kdež přiděleny k Litovicům. [7])

těmi výminkami, jako posud Hostouň držel. [1]) I v pozdějších dobách hospodářství Hostouňské zastavováno. Snad je také měl v nájmu *Hánek Vratislavský*, někdy kancléř králův, o němž psáno, že r. 1405 dne 4. srpna zajat jest na Hostouni tvrzi své skrze panoše pana Oldřicha z Hazemburka a zavezen na hrad jeho Hazemburk. [2]) Při počátku bouří husitských měla ji v nájmu Anna manželka Kantorova a když ji dobyly obce Pražské, ponechána jí ještě do tří let. [3]) Císař Zikmund zastavil r. 1436 platy a ospy proboštovy v Hostouni i se dvorem *Pešíkovi z Kunvaldu*, měštěnínu Pražskému. [4]) Ale kromě toho udělán (aneb padělán?) jiný majestát Zikmundův, datovaný r. 1438, když již císař dávno byl mrtev, v němž se ves ta zapisuje *Hanušovi z Kolovrat*, a od té doby připovídali se k tomuto zápisu páni Příbramští. [5]) Snad nároky obou srovnány tak, že Pešík držel dvůr a Hanuš ves. Právo Pešíkovo dostalo se pak synovci jeho *Janovi Dražickému z Kunvaldu.* Tento prodal r. 1459 „dvůr držení svého v Hostouni proboštství kostela Pražského s dvěma podsedkoma" *Buškovi Sekerkovi z Sedčic*, Beneš pak syn Buškův odevzdal týž statek roku 1462 *Martinovi z Dřínĕ* a *Zikmundovi z Libědic* a *z Jenče.* [6]) Tak došlo ke spojení této části duchovní a části vladyčí.

Roztoky. (Pohled ze dvora.)

HOSTOUŇ.

Mezi Únhoštěm a Tuchoměřicemi jest městec (někdy ves) Hostouň, v němž za starých dob dvě tvrze bývaly. Ves totiž, která se již r. 1316 připomíná, patřila s větší částí svou, s tvrzí, dvorem a dvojím poplužím k *purkrabství hradu Pražského.* Roku 1320 postoupil král Jan část tuto a jiné vesnice *proboštu kapituly Pražské* směnou za zboží Praskolesské. [8]) Probošt Držislav (r. 1327—1338) najal platy kmecí v Hostouni služebníku svému Velkovi, ale poněvadž od něho platu přebral a také i jinak jemu dlužen zůstával, daroval mu tvrz s polovicí vesnice na čas svého (proboštova) života. [9]) Avšak maje potřebu Hostouň zase vyplatiti, dal mu r. 1334 za ni ves Újezdec v Šárce pod

V archivu Třeboňském jest list z roku 1377, v němž král Václav potvrzuje prodání dvou lánů v Hostouni s krčmou, krámy chlebným a masným Fridlinovi Rolle, kramáři Pražskému, a Keře manželce jeho skrze Ctibora ze Dvoru a strýce jeho Protivu. Jestli se list ten nevztahuje na Hostouň na Šumavě, tedy se vztahuje na tu část našeho Hostouně, která nepatřila proboštovi. *Habart z Nedvídkova* držel r. 1417 v Hostouni tvrz, dvůr popl. a část vsi, na čemž všem prodal plat Petrovi Křivému z Dušník. [7]) Roku 1463 prodal *Zikmund z Libědic* „tvrz svou vlastní a dědičnou" v Hostouni i s dvorem a šesti lány dědin Maršovi, Janovi a Michálkovi z Hostouně pod plat, tak že každý měl dostati po dvou lánech, první dva pak po polovici dvoru, Michálek pak tvrz a kus dvoru právem purkrechtním pod plat. [8]) Od té doby část někdy Kunvaldská a

[1]) Melicharův okres Únhošťský na str. 9. [2]) Reg. II. 579. [3]) Reg. III. 781, archiv kapitulní. [4]) Reg. IV. 315, archiv kapituly Vyšehrad. [5]) DD. 13. f. 229, archiv č. 225, kniby dlužní v archivu Třeboňském. [6]) Reg. kom. soudu. [7]) Pam. archeol. XI. 88, Melicharův okres Únhošťský str. 236. [8]) Tab. vet. 63, rel. tab. I. 404. Viz k tomu Reg. III. 698. [9]) Tadra, Summa Gerhardi na stránce 271—273.

[1]) Reg. IV. 7. [2]) Acta jud. 1406—1407. [3]) Höfler II. 292. [4]) Archiv kapitulní, archiv č. I. 544. [5]) Archiv č. II. 451. [6]) Lib. erect. XIII. b. 109. [7]) Rel. tab. II. 137. [8]) Archiv kapitulní.

vladyčí byla spojena až do r. 1483, kdež Hanuš z Kolovrat probošt část Kunvaldskou s dovolením královským vyplatil. Ale zůstávala ještě jedna část vsi v držení pánů z Kolovrat a držena k Buštěhradu, těm potvrzena králem Vladislavem r. 1487 a 1503. Ke zcelení tak brzo nepřišlo. Část někdy vladyčí dostala se v držení Matyáše nejv. mistra křižovníkův, od toho nabyla jí *Dorota z Velikého Lipna* a prodala ji r. 1519 kapitule kostela Pražského. [1]) Když pak Vladislav Bezdružický z Kolovrat r. 1621 své části Hostouně Šimonovi z Horšteina postoupil, patřila celá ves kapitule, díl totiž proboštovi a díl kapitule. Odprodáváním později zase ten poměr měněn. Znenáhla tu povstaly dva nové zemanské statky. Kde která tvrz stávala, nesnadno nyní poznati. Tvrz proboštská snad stávala na místě nynějšího zámku proboštského. [2])

CHÝNĚ.

Jihovýchodně od Únhoště jest ves Chýně. Patřila klášteru *Strahovskému* již v 13. století a uvádí se jako majetek jeho v privileji papeže Řehoře X. z roku 1273 vedlé blízkých Úhonic, Kněževsi a Kněževísky, Horoměřic a j., které posud téměř klášteru patří; ale jak se ves ta klášteru dostala, toho nikde doloženo nenacházíme. Klášter Chýni často pronaímal. O následky takového nájmu měl r. 1377 opat při s Franou, synem Peslínovým z Žatce. Vedlé statku klášterního byl tu také statek vladyčí; dočítáme se zejména, že držel Chýni v 14. století *Mikuláš Pusch* a že ji postoupil r. 1362 *Bernartovi*, synu *Seidlovu z Píska*, měštěnínu Pražskému, dostav za to směnou ves Šestlice u Říčan. Bernart měl také zahradu na ostrově pod hradem Pražským (blíže nynějších plováren), jakož i mlýny u sv. Klimenta na Poříčí a domy v městě a zemřel, jak se zdá, r. 1389. [3]) Po něm následoval Jindřich, měštěnín Pražský, který zemřel okolo r. 1391 zůstaviv po sobě část vsi a dva lány lesa. Tehda se vyskytuje poprvé *Zdeněk z Chýně*, jenž si část klášterskou do svého a manželky své Barbory života koupil. [4]) Manželé ti založili r. 1401 oltář Zvěstování p. M. v kostele Pražském a bohatě jej nadali. [5]) Zdeněk mohl tak činiti, jsa bedlivým hospodářem, neboť rozmnožil pole a luka tamějšího dvoru přikoupením několika usedlostí sedlských. Od Anny Medkovic koupil dvůr v Kotopecích, kterýžto dal služebníku a příteli svému Drslavovi, jemuž byl dal Alžbětu pannu za manželku. Zemřel okolo r. 1417 a zboží jeho ve Vinařicích spadlo na krále. [6])

Roku 1410 popisuje se v urbáři Strahovském hospodářství zdejší. Tehda se tu nacházela tvrz pěkná a pevná uprostřed vod, totiž šesti rybníky objatá (propugnaculum pulcrum et firmum et alia aedificia, domus et horreum lateribus coopertum, item aqua circumdatum, sex piscinis), též dvůr s dvěma poplužími, se zahradou krásnou ovocnou a s třema rybníky ve dvoře a v zahradě, k tomu hojná luka pěkného sena, lesa asi jeden lán. Kromě toho počítaly se k obvodu hospodářství v této krajině dědiny a dvory kmecí v Horoměřicích, Nebušicích, obojí Kněževsi, Úhonicích, Holonozích a Újezdci (Vysokém). [7]) Císař Zikmund zastavil Chýni r. 1436 *Peškovi z Kunvaldu*. [8]) Klášter vyplatil ves tu zase buď od Pešíka nebo jeho nástupcův, ale hospodářství tu zanedbával. Roku 1515 byl tu dvůr pustý a tvrz ovšem také. [9]) Kromě krátké přestávky r. 1620 zůstalo hospodářství zdejší do dneška v držení kláštera.

[1]) Archiv kapitulní. [2]) O držitelích pozdějších viz Melicharův okres Únhošťský na str. 245 atd.
[3]) Tomek děje Prahy II. 427, 473, rkps. bibl. Praž. IV. A 5.
[4]) DD. 13. f. 41.
[5]) Lib. erect. VI. 166, VII. 34.
[6]) Archiv č. I. 173, DD. 15 f. 97.
[7]) Pam. arch. II 74; Tomek děje Prahy III. 99—100.
[8]) Archiv kapitulní, archiv č. I. 544.
[9]) Archiv Strahovský.

HRADIŠTKO.

Pod Hostivicemi nad potokem Litovským jest samota zvaná Peterkův mlýn. Zde stávala dříve ves Hradištko neb Hradiště s tvrzí a dvorem poplužným. Vesnice tato patřívala k šosu Menšího města Pražského, byvši mu podřízena bezpochyby hned při vysazení téhož města. Bezpochyby tu bylo několik dvorův. [1]) Ten dvůr, při kterém stávala tvrz, držel okolo r. 1405 *Jan Plajer*, měštěnín Staroměstský, jenž na něm věnoval manželce své Anně. Roku 1412 prodali *Martin Plajer* a dotčená Anna tvrz a dvůr Hradištko *Mikuláši Žďrovskému*, jinak *z Žďrova*, spolusousedu svému. Od té doby dělal se Martin zemanem. Psal se z Hradištka a vymohl si osvobození ode všech platův k městu. Oženil se s Kateřinou vdovou po M. Jakubovi z Krňova a dostal s ní druhý dvůr v Hradištku. Když Mikuláš r. 1420 svého statku odběhl a do Plzně se vystěhoval, kdež za nedlouho zemřel, zabrala obec Pražská jeho jmění. Teprv po skončení válek ujal Hradištko syn Martinův *Jan*. Týž maje jeti r. 1437 s císařovou Barborou odevzdal jmění své sestře Barboře a muži jejímu Václavovi Cholpickému. Když se r. 1444 navrátil, poručil všechen statek svůj v Hradištku manželce své Kateřině. Zemřel před r. 1455. Kdežto se sirotkův ujímal Václav Cholpický, zmocnil se hospodářství Václav z Skuhrova pro dluhy. Pře o to skončeny byly r. 1456 takovým způsobem, že Kateřina zaplativši dluh, zase Hradištko obdržela. K zaplacení toho dluhu prodala Kateřina, která se zase za nějakého Petra vdala, polovici zboží Hradištského Janovi a Václavovi bratřím z Ejzíře. Ale i druhou polovici s tvrzí nemohla Kateřina udržeti pro dluhy. Předním věřitelem byl *Čeněk z Klinšteina*, který Hradištko r. 1465 na jistý způsob převzal. Po smrti Čeňkově pak se uvázala v Hradištko vdova Kateřina z Okoře s syny svými Zdeňkem, Jindřichem a Janem. Roku 1515 držel Hradištko *Vilém Mrácký z Dubé*, s nímž se Malostranští soudili, protože jim nechtěl vydávati úroky k městu povinné. [2]) Asi tehda připojeno Hradištko ke statku Hostivickému, po čemž tvrz zdejší spustla. Z celé osady zbyl r. 1610 jen mlýn, který podržel starodávné jméno Hradiště, ale od r. 1705, kdež jej koupil Václav Peterka, zván býval Petrkovským. [3])

HNIDOUSY.

Severně od Kladna jest ves Hnidousy, která bývala do nedávna statkem manským. Král Jan daroval je r. 1338 *Gotfrydovi* mistru kuchyně své, o němž se mluví při dějinách Hostivice. [4]) Z pozdějších vladyk připomíná se r. 1407 *Dobeš z Hnidous*. Dvůr, při němž byla tvrz, prodal r. 1414 *Slavibor z Hnidous Janovi Skopcovi z Kralovic* [5]) a potom se vystřídalo několik držitelův až do r. 1434, kdež spadl týž dvůr na krále Zikmunda a darován jest *Janovi z Schonsee*. [6]) Udržel se však přece v držení jeho *Jan Špatka*, jenž se již r. 1432 připomíná. Týž prodal jej r. 1456 *Jindřichovi z Malikovic*. Zase se vystřídalo několik držitelův a také nebyl to jeden statek, nýbrž několik statkův. Roku 1472 dostal se v držení dvoru, při němž pak tvrz povstala, *Jan Hoch*, [7]) prodal jej r. 1527 a pak následovalo několik držitelů stavu vladyckého až do r. 1570, kdež převzal Hnidousy *Albrecht Pětipeský z Chyš*. V rodě Pětipeských děděn byl týž statek až do r. 1613; když pak tu pro dluhy udržen býti nemohl, prodán s tvrzí, dvorem a dvory kmecími *Ctiborovi Tiburcí Žďárskému ze Žďáru* a na Kladně. Od té doby patřil pánům Kladenským.

[1]) O starších osudech vesnice viz v Pam. arch. X. 330 a 618. Že tu byl aspoň ještě jeden dvůr, dokazuje dělení (1417) o dvůr n. M. Jakuba z Krňova. (Knihy Pražské.) [2]) Reg. kom soudu. [3]) Melicharův okres Únhošť. [4]) Reg. IV. 228. [5]) Lib. erect. XIII. a 147, DD. 61. str. 106, 139, 189. [6]) DD. 25. f. 208. [7]) DD. 61. f. 510, 520, 62. f. 224 Kn. manské Křivoklátské.

DĚVÍN HRAD.

Nad Zlíchovem vypíná se pláň, oddělena jsouc k severu údolím Košířským, k jihu údolím Hlubočerpským od ostatní výšiny a k východu k Zlíchovu a k Vltavě spadajíc. Ze čtenářův asi mnohý dal si stráň tuto ukazovati, sháněje se po Dívčím hradě, jehož jméno také nese hostinec pod ním položený. Kde je starodávné hradiště, spatřuje se výšina, která ke třem stranám příkrými nebo vysokými stráněmi spadá, totiž východně na Zlíchovskou, jižně a západně k Hlubočerpům. V jihozápadním rohu tohoto místa stál středověký hrad Děvín, kdežto prvotní Děvín, jak jej máme před očima z dějin o dívčí válce, celou jižní stranu této výšiny zabíral. Byl oddělen od ostatní výšiny příkopem, který nyní již málo znáti jest. Když založen byl středověký hrad, učinili ze dvou třetin předhradí a z ostatní třetiny hrad zděný. Na ten čas jest hradiště tak zhanobeno, jako by okolo kouska kamene nebylo. Kromě dvou velikých jam a rozrytých a přeházených základů nelze tu nic jiného pozorovati, než že hrad tento asi do čtverhranu založen byl. Lépe nás poučuje o jeho bývalé způsobě plán asi s počátku našeho neb konce minulého století pocházející, kterýž se zachoval v pozůstalosti Hebrově (v zámku Rychnovském) a buď od Brandla neb Gregoryho pochází. Podlé něho byl hrad postaven do nepravidelného čtverhranu. Brána prostá v hradbě nacházela se na východní straně, kudy se vcházelo po rovině do hradu, nad ní v severovýchodním rohu vypínala se okrouhlá věž. Kromě ní byla hradba sesílena jen v severozápadním rohu polookrouhlou baštou, neboť v ostatních rozích byly jen přístavky pro konice a čeládku. Palác neb věžovaté obydlí páně stálo při samém severozápadním rohu, založeno bylo do obdélníka a rozděleno příčkami na několik oddělení.

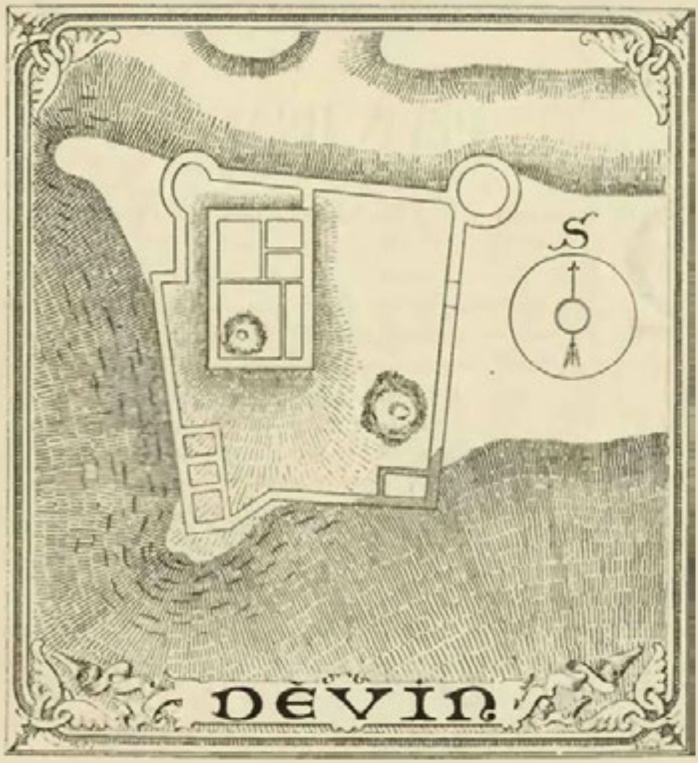
Hradiště a okolí jeho jest holé a suchoparné, než r. 1846 pamatovali ještě lidé z mladších let kusy lesa a také stromoví bylo prý více než nyní, jak ovocného tak i jiného, které se vysekalo odtud.

Nejstarší náš letopisec Kosmas také první vypravuje o Děvínu. Po smrti Přemyslově dívky bez poroby vyrůstajíce, jako Amazonky vojenských zbraní se chápaly a po vojensku si vedly. Zmužile za davy chodily po lesích, ne mužové jich, nýbrž ony samy muže, které a kdy chtěly, sobě volily. A tak velice vzrostla smělosť ženská, že na jedné skále nedaleko od Prahy hrad přirozenou povahou místa pevný sobě postavily, jemuž od dívčího názvu dáno jest jméno Děvín. Jinoši vidouce to a jsouce proti děvám hněvem popuzeni sebrali se u větším počtu, na jiné skále mezi chrastím, nic dále, než co by troubu uslyšel, založili hrad, který se nazýval prvotně Chvrasten, později Vyšehrad. Odtud po nějaký čas válčeno mezi oběma hrady, tak že byla druhdy válka a druhdy zase pokoj. Konečně učinili mezi sebou příměří a na tom se usnesli, aby po tři dni hodujíce a kvasíce hrami se pobavili. A když minuly den a noc, již smířily se obě strany dokonce; každý vzal si jednu dívku a vynesše z hradu zásoby prázdné zdi ohněm zkazili. Tolik vypravuje ctihodný Kosmas, dávaje také znáti, že za jeho dob bylo tu holé hradiště, o němž se domnívali vším právem, že někdy ploty neb dřevěnými hradbami bylo hrazeno. Pověsť o dívčí válce pozdější letopiscové rozpřádají široce, také konec její, jak se nachází u Kosmy, přizpůsoben čtením tehda oblíbeným o městech násilně dobývaných a obyvatelstvu vyhubeném.

V 11. století již byl Děvín pust, neboť Kosmas, který o dívčí válce asi r. 1120 psal, pamatoval 70 let, tedy vše, co se od polovice 11. století zběhlo, pověsti pak starší slyšel od starců, kteří zajisté zase

pamatovali, co sami zkusili a od svých otcův slyšeli. Zajisté tedy se může míti za pravdu, že již v 11. století se nevědělo, kdy a proč Děvín spustl a že zbyly jen slabé upomínky na boje, které sváděny mezi Děvínem a Vyšehradem, do nichž pak od poetické mysli lidu vkládány boje mezi jinochy a dívkami vysvětlováním jména Děvín, který má jméno od osoby ženské řečené Děva, Děvice, Děvana, Děvule, tak jako Libušín od Libuše.

Od doby Kosmovy připomíná se Děvín toliko jako hora. Kníže Soběslav I. daroval r. 1130 kapitole Vyšehradské clo, kteréž se pod Děvínem vybíralo z vorů, tak aby polovice dřev náležela proboštu a polovice kapitole. A když pak se později clo to vybíralo v penězích, dostával probošt po denáru a kapitola po dvou denárech, k nimž přidal král Přemysl r. 1211 třetí denár. Děvín se nazývá tu jen horou. Později clo to přeloženo pod Vyšehrad.[1]) Hora Děvínská a ves Zlíchov pod ní ležící patřila králům až do 14. stol. Tehda se dostalo oboje v držení pánův z Tetína a poněvadž Tetín jim předešle náležitý patřil potom králům, lze za to míti, že učiněna směna o Tetín a zboží Zlíchovské.[2]) Toto držel již *Štěpán z Tetína*, nejvyšší písař, a postavil, jak se zdá, týž hrad Děvín, jehož chatrné známky posud vidíme, ano když si před r. 1338 dal pečeť vyryti, dán na ni nápis, že jest Štěpánova z Děvína. Touž pečeť nacházíme přivěšenou k listu danému roku 1338, jímž Štěpán daroval křižovníkům háj Mořiny. Zboží Zlíchovské drželi po něm synové *Štěpán*, kanovník a písař zemský (roku 1348—1382) a *Ješek z Zlíchova*. V letech 1353 až 1356 prodávali oba Seidlovi z Písku platy na vesnicích svých Zlíchově a Makotřasích;[3]) patrně byli v závadách a dlužili si peníze. Z těch a takových příčin prodali pak Zlíchov, kdež ještě v l. 1360—1361 právo podací vykonávali.[4]) Koupil je od nich *klášter Kartouzský na Újezdě* a držel je již r. 1376; neboť tehda vykázal kostelu Pražskému 2 kopy úroků na vsi své Zlíchově na záduší n. Barše arcijáhna Bechyňského. Té doby si ještě kapitola Vyšehradská pokládala míti právo k podací na Zlíchov, které jí darováno r. 1257, také měla plat v Hlubočerpích pod Děvínem. Oboje bylo Kartouzským příležité, pročež si je vyměnili s kapitolou, davše jí za to dvůr Dvořec na druhé straně Vltavy ležící.[5])

Plán Děvína, jak byl na počátku našeho století.

Klášter Kartouzský, jehož učení mniši nesnášelivostí lid Pražský proti sobě popudili, byl první, jenž stráven byl plamenem husitským (r. 1419). Hospodářství jeho všechno ihned zabráno a k užívání rozdáno. Co se mezi tím s Děvínem stalo, není známo. Nevíme, jak ho užíval klášter Kartouzský, nevíme, zdali stál ještě za válek husitských, neboť v pamětech současných o něm ani potuchy.[6]) Císař Zikmund zapsal r. 1421 dvůr a ves Zlíchov s 2 pluhy rolí, vinicemi a lesy (a tedy i vrch Děvín) *Vácslavovi z Langperka* za služby, které činil s 6 oděnci k ostříhání hradu Pražského. Týž ovšem Zlíchova neudržel proti Pražanům, když však se řady obnovily, také mu (r. 1437) tento zápis obnoven.[7]) A poněvadž měl týž dvůr od obcí Pražských přikázaný Šimon od Bílého lva, vyvadila jej obec již r. 1432, dadouc mu za ně Úhonice.

---

[1]) Tomek v ČČM. 1846 na str 730. [2]) Srovnej díl VI. na str. 80—81. [3]) DD. 1. str. 112. [4]) Lib. conf. Viz. progr. Smíchov. r. 1878 na str. 19. [5]) Arch. kapit. Vyšehrad. [6]) Co Palacký (III. c. na str. 237) a Tomek (VI. 21) vztahují ke Kalichu a k Děvínu, my vztahujeme ke Kalichu a Panně. Jan Turonský vypravuje, kterak »castrum puellae« bylo obléháno, že hejtman jeho vypraviv se na cestu do Hradce Králové, celý den byl na cestě, když přišel do okolí Prahy, tu byl jat. Zpráva tato podlé zdání našeho nemůže se vztahovati k Děvínu u Prahy. [7]) Rkp. Gerštortský, arch. gub.

Roku 1449 pak koupila obec Většího města Pražského Zlíchov od Vácslava a spojila s ním zboží Butovské a Hlubočerpské, později nabyté.[1]

Zřícenin Děvína užíváno pak za terč. Roku 1513 v pondělí po božím těle vystřelovali za Zlíchovem z nového moždíře k pustému hradu. Prvním vystřelením koule celá ostala, ale druhým i třetím koule se strhaly a moždíř také se trhl na prachovni. Potom v pondělí před sv. Vavřincem vystřelovali z toho nového moždíře za Zlíchovem třikrát, a to bez škody kulí a moždíře, ovšem ale se škodou starých zdí. Přes to viděti tu bylo ještě 30 let potom zdi 2—3 latrů zvýší, velmi tlusté a pevné.[2] Pozoruhodné, že tehda v lidu vyhynula paměť jména Děvína a že se mu říkalo jen starý hrad. Teprve Hájek, když byl svou kroniku sepsal, znova naň upozornil. Pověsť o dívčí válce v lidu znova oživla tak, jak on ji rozvláčně povídal, místo Děvína zapamatoval si zase jako místo, s něhož s mužskými válčeno, jen že mu dal nyní nové jméno Dívčí hrad.

Až do osudného r. 1547 zůstalo zboží Zlíchovské v držení Starého města Pražského. Tehda zabral jim je král Ferdinand a prodal r. 1551 ves Zlíchov, pustý dvůr Bytiz, dědiny poplatné v Záhoří a jiné příslušenství *Petrovi Chotkovi z Vojnína*, prokuratoru, jenž je držel do r. 1570.[3] Tehda koupil je *Jan Kutovec z Úrazu*, měštěnín Starého města Pražského, jenž již měl Smíchov a t. r. také ves Hlubočerpy přikoupil. Jako sídlo nového statku vyzdvihl tvrz v Hlubočerpích. Stav se hofrychtéřem měst věnných věnoval Anně manželce své na vsi Smíchově, zemřel r. 1586 dne 1. září a pohřben u sv. Havla v Praze.[4] Synové jeho *Benjamin*, *Martin*, *Jindřich*, *Jan* a *Vilém* rozdělili se r. 1590 o statky otcovské. První dva obdrželi za svůj díl tvrz Hlubočerpy s dvorem při ní a ves, ves Zlíchov, mlýn Červený blíže Vltavy, dvůr Hansfalkovský, vinici velikou pod Dívčími hrady a jiné vinice. Jan dostal ves Smíchov a ostatní dva, tuším, vinici na Petříně, dva domy v Praze a peníze. Martinovi nechtělo se s bratrem hospodařiti a proto prodal mu ještě t. r. svůj díl.[5] Tento (Benjamin) byl písařem menších desk zemských a věnných měst hofrychtéřem. Zemřel r. 1599 v Kvasinách u Solnice, ujev před morem.[6] Statek odkázal synům svým Kašparovi a Albrechtovi, ale poněvadž byly závady na statku veliké, přišel do prodeje. Koupily jej (r. 1604) *Zuzana Lažanská z Drahobuze* a *Lukrecia* a *Estera sestry Lažanské*. Po 6 letech prodaly jej zase *Ladislavovi Berkovi z Dubé*, jenž ho postoupil r. 1613 *Kašparovi Celerovi z Rozentálu*.[7] Ale již po roce koupila tvrz Hlubočerpy, ves Zlíchov a hrad pustý Děvčí hrady *Maryje Slavatova z Valdšteina*.[8] Po její smrti dostaly se *Jáchymovi staršímu Slavatovi z Chlumu*, cís. radě a komorníku, který je prodal r. 1623 *Pavlovi Michnovi z Vacinova*, také cís. radě (r. 1623). V rodě Michnovském zůstal týž statek až do r. 1669. Tehda koupil Vácslav Zimmermann, rektor koleje jezovitův u sv. Klimenta, vsi Řeporyje, Kopaninu, Novou ves a Zlíchov i s podacím kostelíčku pustého na skále stojícího. Kupci si vymínili a do prodeje nedali lom kamenný na kopci, na němž před časy zámek Dívčí hrady stával.[9] Statek tento přivtělen od jezovitův k panství Tuchoměřskému, ačkoliv také Hlubočerp nabyli, ale tyto zapsány v desky zemské jako statek samostatný.

TVRZE OKOLO PRAHY.

HLUBOČERPY.

Ve vsi Hlubočerpích pod Děvínem povstala tvrz teprve v 16. století. Ves se jmenuje r. 1257 v listu Vyšehradském a dědiny zde patřily k sakristii Vyšehradské.[10] Jak již svrchu řečeno, dostaly se roku 1388 klášteru Kartouzskému. Dva úročníci tudíž patřili ke klášteru Strahovskému.[11] Oboje zastavil císař Zikmund roku 1436 *Mikuláši z Chotče* a pak postupováno dobrými volemi až na *Jana z Tuhance*, jenž tu r. 1454 seděl.[12] Dobrými volemi přešlo pak to zboží na *Lukáše ze Dvorův*, jemuž je král Vladislav r. 1482 potvrdil. Roku 1486 koupili Hlubočerpy od něho Pražané[1] a drželi je až do roku 1547, kdež jim zabrány. Držel je potom *Hanuš Falk*, měštěnín Starého města Pražského, jenž tu skoupil a založil dvůr poplužný a prodal Hlubočerpy r. 1570 *Janovi Kutovci z Úrasu*. Ten tu teprve založil tvrz, o jejíchž osudech již vypravováno.

[1] Kopiář 27. v arch. gub [2] ČČM. r. 1846 str. 743, 744. [3] DZ. 10. D 12, 88. J 5. [4] DZ. 16. N 26, 21. G 19, Diarium za Rudolfa II. [5] DZ. 167. F 19 — G 7. [6] Dačický I. 312, DZ. 128. O 13. [7] DZ. 132. K 20, 135. C 5, 136. L 27. [8] DZ. 187. M 10. [9] DZ. 292. J 3, 318. L 15. [10] Tomek, Děje Prahy I. 36, 412. [11] Emler, Urbáře 288. [12] Viz archiv č. II. 184.

JINONICE.

Ves Jinonice (v starších dobách též Ninonice řečená) připomíná se již v 11. století a od dávných dob patřila z části klášteru Plaskému.[2] Ostatek vesnice patřil královnám a jest r. 1312 skrze Balvína, vladaře Stětského, osadníkům pod plat vysazen.[3] Ve 14. století vyskytuje se nad to statek zemanský, totiž dvůr se čtverým poplužím, kterýž držel r. 1398 *Vít Frovin.* Že při něm stávala také

[1] Kopiář 27. v archivu gub. [2] Reg. I., Tadra Summa Gerhardi str. 270. [3] Reg. III. 31.

tvrz, dovídáme se teprve ze zápisů pozdějších, v nichž sice jest řeč o platu zapsaném na téže tvrzi, ale nikde o jejich držitelích. [1]) Do 16. století tvrz tato zase zanikla; když *Albrecht Bryknár z Brukšteina* r. 1560 Jinonice od Jáchyma Šlika koupil, nebylo tu snad ani panského hospodářství. Také tu nikdo nebydlíval, až snad po r. 1584, kdež ujal Jinonice *Vojtěch Křešťan z Křešťanu*, ale tehda tu byly dva dvory poplužní. Po krátkém držení *Ferdinanda Hofmana z Grynpychlu* následoval asi roku 1598 *Albrecht Pfefrkorn z Otopachu.* [2]) Tento přikoupil Butovice a byl nějakou dobu hejtmanem panství Pardubského. [3]) Roku 1618 stal se jedním ze správců zemských a radou komory České a přidržev se Bedřicha falckrabě brzy po jeho zvolení v trvalé vzpouře zemřel. Proto odsouzen r. 1621 všeho jmění, statky jeho zabrány a r. 1622 prodány obě tvrze Jinonice a Butovice *Johance Žďárské z Otopachu*, nejstarší dceři Albrechtově. Ještě t. r. koupil od ní oboje *Pavel Michna z Vacínova*, v jehož rodě zůstaly až do r. 1678. Tehda koupil je po Zikmundovi Norbertovi Michnovi *Jiří Ludvík* hrabě ze *Sinzendorfu.* [4]) Roku 1684 koupil oboje statky z pozůstalosti Sinzendorfské *Ferdinand Vilém ze Švarcenberka*, od kteréžto doby zůstaly v držení jeho potomstva. Z tvrze v 16. století postavené povstal nynější zámek.

BUTOVICE.

Ve vsi Butovicích, nedaleko od Jinonic ležící, povstala tvrz teprve v 16. století, nebo dokonce teprve na počátku věku následujícího, proto také podrobně o ní mluviti nebudeme. [5]) Bývaly tu dva dvory, větší a menší, které ani v 16. věku v jedno skoupeny nebyly a do r. 1547 byly v držení Starého města Pražského. Patřily pak v l. 1547—1581 vladykám z Stoješic a od té doby rodu Malovcův. Roku 1588 koupil *Adam z Hradce* dvůr a ves Butovice s podacím a v Jinonicích dvůr kmecí od Viléma staršího z Malovic. [6]) Týž statek koupil od Adama r. 1597 *Zikmund Knobloch z Knobelshofu*, soudu nejv. purkrabství rada [7]) a jak se zdá, tu teprve zámeček postavil. Roku 1609 pak přikoupil Albrecht Pfefrkorn týž statek k Jinonicům. Kdy tvrz zanikla, není známo.

RUZYNĚ.

Ves Ruzyně, západně od Prahy ležící, patřila k starodávnému záduší *kláštera Břevnovského*. Roku 1406 měl tu klášter tvrz a dvůr s trojím poplužím. [8]) Tvrz tato bezpochyby již byla opuštěna, když ves Ruzyně přivtělena k statkům nejvyššího purkrabství.

STODŮLKY.

Ves Stodůlky, jihovýchodně od Prahy ležící, od dávných dob bezpochyby neměla jednoho pána. Podací kostelní darováno bylo r. 1292 řádu templářův a dostalo se po něm křižovníkům Svatomářským, nezůstalo jim však trvale. Ves snad patřila ode dávna k *proboštství Pražskému*. Na počátku 15. století měl tu probošt tvrz s dvojím poplužím a lesním hospodářstvím. [9]) O osudech této tvrze v dobách pozdějších není nic známo.

[1]) Rel. tab. 1. 578, DD. 16. f. 394.
[2]) DZ. 13. M 6, 22. G 8, 90. E 8, 128. N 27.
[3]) Viz o něm Pam. arch. IX. 115.
[4]) Bílek, děje konf. 432—433.
[5]) Podrobnější vylíčení v programu Smíchovském r. 1878 na str. 23. a Methodu X. 98 atd.
[6]) DZ. 24. J 8.
[7]) DZ. 172. P 1.
[8]) Emler, Urbáře str. 159.
[9]) Emler, Urbáře na str. 305. Obšírněji o Stodůlkách dočteš se v programu škol Smíchovských r. 1877 na str. 14.

CHOTEČ.

Tři hodiny jihozápadně od Prahy jest ves Choteč, v níž tvrz již od starých dob stávala. Zbytky její spatřovaly se ještě r. 1840. Kdy ves tato založena byla, lze dobře z paměti poznati. Roku 1186 připomíná se tu toliko potok Choteč. Později objevuje se krajina ta v držení *kláštera Plaského.* Od kláštera najal si les zdejší r. 1301 Eliáš z Tuchoměřic do svého a Markéty manželky své života, tak aby tu mohl mlýny, dvůr a dům postaviti. [1]) Roku 1327 najal si statek ten, mezi tím zanedbaný, *Ješek z Krašovic* na věčné časy pod plat. Seděl tu do smrti a syn jeho *Tankvart* prodal r. 1361 s přivolením manželky své Markéty statek Chotečský zase klášteru. [2]) Ale za nedlouho zase týž statek najat. Dovídáme se k r. 1387, že o Choteč byla pře nějaká mezi Markétou, vdovou Bedřichovou z Prahy, a *Pavlem*, synem Janovým *z Chotče*, z níž jde na jevo, že Markéta měla ves tu v podnájmu. [3]) Nájemníkem asi byl také *Mareš z Ořecha*, jenž se zavázal r. 1394, že bude z poplužì svého v Chotči vydávati desátky ke kostelu Třebotovskému. [4]) V l. 1401—1411 připomíná se *Valentin z Chotče*, podmaršálek královský, jemuž král Václav r. 1401 plat na klášteře Plaském zapsal. Roku 1409 zapsal Valentin statek svůj Choteč s přivolením Elišky manželky a Zdeny pastorkyně své Benešì z Obrnic, kramáři Pražskému, *Matesovi z Chotče*, bratru svému, a tohoto synu Mikulášì. [5]) Tento Mikuláš přijal pak r. 1416 plat věnný na Tmáni, seděl roku 1418 na Třebotově a dostal r. 1436 zápisem plat v Hlubočerpích. [6]) Také se připomíná v l. 1422—1432 *Chval z Chotče*, jenž býval purkrabím na Kostelci nad Sázavou. [7])

V 15. století zapomnělo se na to, že jest Choteč statkem nájemným kláštera Plaského, a stal se zbožím zpupným, jež držel r. 1528 *Václav Stříbrný z Hořeměřic.* Když se nástupce jeho *Jan Hořešovec Studeněveský z Libošína* na Choteč přistěhoval, tuť sedláci ze Zbuzan r. 1530 nočně vlezli přes zeď u tvrze Chotče do dvoru jeho, zámek a vrata u dvoru vylámali a dva čeledíny zbili, jednoho jiného vzali a do Prahy do šatlavy dodali. Pro tento účinek později ovšem vzati jsou v kázeň. [8]) Jan hospodařil tu do r. 1547 stále se potýkaje s věřiteli svými. Syn (?) jeho *Zdislav* prodal r. 1553 tvrz, dvůr a ves Choteč *Adamovi mladšímu Byšickému z Byšic*, jenž jej podržel jen krátkou dobu. [9]) Přejal jej r. 1557 *Ondřej Mezenský z Mezného*, ale prodal jej zase roku 1560 *Jindřichovi Brozanskému z Vřesovic.* [10]) Následoval pak r. 1569 na krátký čas *Petr Chotek z Vojnína* a po něm *Nykodem Magrle z Sobíšku*, člověk nepokojný. [11]) Ačkoliv pak Magrlové i později v držení Chotče zůstali, vyskytuje se jako jeho držitel (snad zástavní) roku 1580 Jan Homut z Harasova. [12]) Na počátku 17. století seděl na Chotči *Jiřík Magrle*, jenž se účastnil r. 1618 vzpoury. Proto odsouzen jest r. 1622 třetiny jmění svého a statky Choteč a Zbuzany odevzdány *kapitole kostela u Všech svatých na hradě Pražském* na odměnu újezdu Vladislavského jí dávno již odňatého. [13]) Hospodářství zdejší od té doby nepřetržitě v držení téže kapitoly zůstávalo.

ZÁMKY U CHOTČE.

Na stráni blíže Chotče a nad potokem odtud k Lochkovu tekoucím stávala také tvrz, jíž se říká nyní „na zámkách". [14]) Místo to se připomíná k r. 1535, kdež se dí, že krávy zajaty na Chotečských gruntech na Hradišti mlází. [15]) Poněvadž pamětníci vypravují, že zde zdi vídati bylo, lze tu pomýšleti na hrad středověký, jehož jména a osudů neznáme. Snad tu bydleli zakladatelé a vzdělavatelé vsi Chotče.

[1]) Reg. I. 177, II. 809. [2]) Reg. IV. 5, rkps. fary Plaské. [3]) Arch. bibl. Praž. [4]) Lib. erect. XIII. a. f. 50 [5]) Kopiář Přemyslov., rkps. fary Plaské, Tomek, děje Prahy V. 50. [6]) Rel. tab. II. 125, arch. č. II. 184, lib. conf. [7]) Knihy Pražské, arch. č. I. 409, III. 503. [8]) Reg. kom soudu. [9]) DZ. 11. B 21, 85. B 17. [10]) DZ. 12. J 30, 87. C 21. [11]) DZ. 16. N 17, 88. G 1. [12]) DZm. 235. B 2. [13]) Bílek, děje konf. [14]) Vlastimil r. 1840 na str. 139. [15]) Reg. kom. soudu.

KUGLVAID HRAD.

V blízkém okolí Prahy připomíná se hrad Kuglvaid.[1]) Pokud svědčí o něm skrovné paměti a povaha krajiny, nelze ho jinde hledati, než na hoře ležící za Košíři západně od Skalky a Budňanek, v pravo od silnice k Motolům vedoucí.[2]) Hora tato jest táhlý hřeben, který jen na východní straně s výšinou blízko souvisí, ostatně jest na bocích dílem skalní stěnou, dílem strmá a konečně lomy kamennými rozryta a o to strmější. K založení hradu jest jako stvořena, nyní však po hradu není ani památky, neboť i příkopů tu není, poněvadž jich pro příkrosť hory potřeba nebylo.

Hrad zdejší děkuje založení své *klášteru Plaskému*. Klášter tento hned při založení svém obdržel vinici dosahující od paty Petřína až nahoru k vinicím Strahovským. K tomu přidal jim kníže Bedřich r. 1185 člověka v Košířích a horu při téže vsi ležící,[3]) a ta jest podle smýšlení našeho ta, na níž potom založen jest Kuglvaid. Neboť když přibytím zboží v Jinonicích a Košířích r. 1209 jmění rostlo,[4]) uzdálo se klášteru míti pevné místo k ochraně jeho. Vystavěn tedy Kuglvaid a dáno mu podlé zvyku tehda panujícího německé toto jméno, ač měl již klášter dvůr s kostelem pěkně zřízený na hoře Petřínské.[5]) O hradu se činí zmínka jen jednou. Roku 1387 vyznává Zdeněk syn někdy Řehákův z Chuchle, že mu Jindřich opat Plaský udělil do jeho a manželky jeho Kačky života nově zdělanou a ještě nevysázenou vinici i s pahorkem jich řečeným Elmul, kterážto ležely s jedné strany proti klášteru Kartouzskému blíže vinice Uly Skopka, s druhé strany proti lesu nebo porostlině a hoře, na níž leží hrad řečený obecně Kukelveit, asi uprostřed mezi dotčeným lesem a klášterem Kartouzským. Při tom vzal na sebe Zdeněk povinnosť vinici tu dobrými révami osaditi.[6]) V listu sice není řečeno, že hrad patřil klášteru Plaskému, ale lze za to míti proto, poněvadž by se o příbytku zemanově neb měšťanově přece někde nějaká zmínka zachovala. O pozdějších osudech tohoto hradu není ani potuchy.

HVĚZDA ZÁMEČEK.

Nechtice pominouti letohrádku Hvězdy, kterýž postaven byl spíše jako zahradní dům aneb altán, aspoň stručně se o něm chceme zmíniti.[7]) Jestiť zámeček tento v Oboře ležící zvláštní svým tvarem, jakož i jednoduchou svou způsobou zevnější. Tvar jeho jest hvězda o šesti špicích, jako bychom dva rovnostranné trojúhelníky tak na sebe položili, aby do šesti úhlů ležely. Na tomto podvalí na kraji výšiny k západu spadající postaveno jest prosté stavení a přikryto jest střechou končitou, nad níž se dvoje lucerny a báně vypínávaly. Zvenčí jest všechno prosťounké a jednoduché. Dva vchody jsou tu, jeden do podzemí, druhý do přízemí; u tohoto jest předsíňka velice skrovná s pyšným přece nápisem, že r. 1828 od c. k. dvorského úřadu stavebního postavena. Není-li zevnějšek takový, aby pozornosť příchozího vábil, tím zajímavější jest vnitřek jak rozdělením svým, tak i uměleckým okrášlením. Jak již řečeno, jest stavení na kraji návrší a do něho stavěno, tak že nejspodnější jeho část (podzemí), když se proti němu jde po boku návrší, jako přízemí se objevuje. Část tato, kteráž bezpochyby za kuchyni a komory určena byla, má uprostřed malé okrouhlé místo s okrouhlou chodbou kolem něho a pět komůrek ve špicích. Nad tím postavena jsou troje patra, totiž přízemí, první a druhé poschodí. Přízemí rozděleno jest tak, že jest v každé špici místnosť do kosočtverce založená, tak že rohy ostré jsou usečeny. Pět jich jest světnicemi, v šesté jsou schody zvláštního

[1]) Výklad jména jsme již dali v dílu III. na str. 79. [2]) Viz Progr. Smíchovský r. 1877 na str. 31. [3]) Reg. I. 118, II. 1155. [4]) Reg. I. 237. [5]) Tomek d. Pr. II. 268. [6]) Kniha fary Plaské f. 126, Pam. arch. II. 956. [7]) Přidržujeme se tu nádherné publikace, kterouž vydala centrální kommisse k zachování starožitností (ve Vídni r. 1879). Pěkný o něm článek vydal r. 1875 Jakub Falke v časopise „Wiener Abendpost“.

způsobu, neboť široké (pohodlné) a pro pány určené schody obkličují malý šnek, po němž služebníci chodívali. Tyto rohaté světnice obkličují sedmý pokoj prostřední, jenž by měl také tvar šestihranný, ale na místě každého úhlu jest obdélná čtverhranná chodba, která běží mezi dvě a dvě špice a u zdi venkovské u okna se končí. Podobá se tedy místnosť tato zase hvězdě, jen že špice jsou obdélníky. Tam, kde jsou rovné zdi prostřední místnosti, nacházejí se polookrouhlé výklenky, prvotně k umístění soch udělané. Tato prostřední místnosť jest báňovitě klenutá a dostává světla svého jen skrze dotčené chodby, kdežto světnice ve špicích na venkovských zdech všech (12) oknem, a na vnitřních (6) dveřmi opatřeny jsou.

Toto přízemí nebo první patro lze pokládati za část hlavní, a to také proto, že jediné ze všech jest umělecky vyzdobeno na klenutích svých. Zdi jsou holé. Druhé patro nebo první poschodí od strany

Hvězda. (Pohled od severní strany.)

Pražské jest docela tak rozděleno jako předešlé, ale stropy jsou holé jako stěny a i když se kolikeré obílení otluče, není nikde známky po malbách. Rozdílné od něho jest třetí nebo nejvyšší patro, které nebylo rozděleno, nýbrž jedinou síň obsahovalo; byl to obyčejný u takových stavení mazhauz. Podlaha vydlážděna jest polévanými dlaždičkami různých barev, kteréž zase do hvězdy sestaveny jsou. Také stěny jsou tu holé, ale bývaly pokryty malovanými plátny.

Jak již řečeno, jest přízemí nebo první patro hlavní, ale také nejkrásnější částí všeho zámečku, což platí o uměleckém vyzdobení horní části. I báně, i klenutí světnic, i válcovité klenutí chodeb jsou pokryty ozdobným štukovým dílem. Toto zajímavé je proto, že se umělci podařilo pole pěkně a různotvárně rozděliti, tak že není v jedné světnici takové jako v druhé, a střídání umělecky provedených částí mile oku lahodí. Poznává se na nich umělecká ruka, která je zlehka z měkkého štuku a ne příliš vypouklé vypracovala. Zdali měly býti barveny nebo se od barevné plochy odrážeti, nelze dnes rozhodnouti, poněvadž se známky po barvách nenašly. Jako všichni vlaští umělci, tak i tito následujíce vzorů římských, nedlouho před tím objevených, vypodobili tu rozmanité výjevy z dějin římských, mythologie řecké, z říše živočichův, jakož i mnohé symbolické neb ornamentální předměty. Výjevy z římských dějin opakují se zde ty, kteréž

vídáme i jinde; Horatius Cocles, Mucius Scaevola a jiné výjevy z římských dějin tu nescházejí. Jsou vyobrazeni na báni, jejíž prostředek obsahuje vynesení Anchisovo z hořící Troje.

Dlouho se věřilo v domněnku jezovity Tannera (vyslovenou v historii rodu Šternberského), že postavil Hvězdu Jiřík Poděbradský na památku Kunky ze Šternberka, první své manželky († r. 1448) Bajka tato věřena proto, poněvadž byla Hvězda zavřena, nikdo se do vnitřku jejího dostati a proto se také z vlastního vidění přesvědčiti nemohl, ze které doby stavení toto pochází. Teprve od r. 1866 znenáhla se objevovala pravda, že Hvězda povstala v 16. století a zakladatelem jejím že jest *arcikníže Ferdinand*, o němž jsme již na str. 36. tohoto dílu mluvili. Patrná u tohoto jakož i jiných „lusthauzův" této doby byla snaha, míti příbytek od hluku světského vzdálený. Arcikníže znám jest nejen jakožto milovník památek uměleckých, nýbrž i jako pán u Pražanů velice oblíbený a jako pán „ve všech věcech pracovitý, ke všemu schopný a snažný, jako jeden z velikých pánův může býti." Roku 1555 maje úmysl založiti si letní sídlo u Prahy, svou rukou plán jeho vyrýsoval a dne 27. června t. r. také sepsati dal verše, které na stavení umístěny býti měly. Navrženy mu následující dvoje latinské a dvoje německé:

Vnitřek přízemí ve Hvězdě.

„Cum lustra viderat tercentum et undecim aetas
A Jesu nobis data salute nato,
Sola me finxit fundato lapide primo
Ferdinandi archiducis diva Minerva manus."

Také jiné verše tu měly býti psány, totiž:

„Me ut vides, finxit posuitque dextera sacra
Fernandi, regis romanorum filii."

(Jak mě vidíš, vymyslila mě a postavila pravice posvátná Fernanda, syna krále římského.)

Také německé verše navrženy dvoje, totiž:

„Auf diesem ort, wie mancher sicht,
Bey menschen zeiten ist gwesen nicht,
Es hat sich aber seltzam gwendt
Aus nichts, Gultstern bin ich genent,
Abgmessen, gmacht und circulirt,
Darzu mit erstem stain fundirt
Von einem Fürsten lobelleich,
Ferdinand, erzhertzog von Oesterreich."

Beschehen im 1555 jahr den 27. Juni.

(Na místě tomto, jak mnohý spatřuje, za lidské paměti nic nebývalo, ale divně se to proměnilo z ničeho. Zlatá hvězda slove, jsouc vyměřena, vyrýsována, zřízena a základním kamenem založena od ctného knížete, Ferdinanda, arciknížete Rakouského. Stalo se r. 1555 dne 27. června.)

„Im tausendfünfhunderten zwar
Und fünfundfünfzigsten jahr,
Den siben und zwanzigsten tag
Des Juni sommbr monat
Hat disen stain legt und fundirt,
Das werk erdacht und circulirt
Mit seiner tayren rechten hant
Von Oesterreich erzherzog Ferdinand."

(Roku 1555 27. dne letního měsíce června kámen základní položil, vymysliv a vyrýsovav dílo toto drahocennou svou pravicí, arcikníže Ferdinand Rakouský.)

Konečně předložen arciknížeti i nápis v mluvě nevázané, asi obsahu, že téhož roku a dne jako svrchu psáno, arcikníže Ferdinand, plnomocný místodržitel svého otce, římského, uherského a českého krále, dílo toto sám vymyslil, svou rukou vyměřil a vyrýsoval, kámen základní položil a nové stavení Zlatou hvězdou nazval. Ale ani jediný z nápisův na stavení to nepřišel. Když se stavení to zakládalo, museli všickni jeho dvořané kopati a pomáhati. Zároveň založena při Hvězdě i nová obora, což oboje r. 1557 dokončeno.[1]) Krátký čas před tím zastavena jest také stavba letního sídla, skrze Ferdinanda I. na Letné založeného, a proto stavitelé jeho Paolo della Stella a Giovani de Spazio jsouce bez práce přijati jsou od arciknížete, aby Hvězdu ozdobili novým štukovým dílem. Jmenuje se také třetí mistr, Ferrabosco de Lagno, který na Hvězdě pracoval. V skutku se štukové práce obou stavení i na Letné i ve Hvězdě shodují. K malbám prý nařízeni byli malíři Mat. Jahodka, Jak. Vojtěch, Polák, Perza a Jan Pervista,[2]) ale poněvadž maleb ve Hvězdě není, snad ani k práci nepřišli. Střecha pokryta byla mědí a nad dvojí lucernou třpytila se pozlacená hvězda.

Roku 1564 přebýval tu arcikníže Ferdinand, pokud víme, naposled, hostě tu ovdovělou kněžnu Annu Meklenburskou. Zdali vyzdobení Hvězdy potom přerušeno bylo pro odjezd jeho do Tyrolska nebo z jiné příčiny, není známo. Dne 18. května r. 1610 dal tu Rudolf II. vystrojiti hody kurfirštovi Saskému a jiným knížatům německým, pozvav k tomu také některé české pány.[3]) Z tohoto léta znám jest nám Jan Chrystl, JMC. oborník „v Nové oboře, kdež v Hvězdě slove". Chtěl k rozkazu císařovu a k radosti arciknížat čihadlo v dotčené oboře postaviti a domnívaje se býti na gruntech jezovitských posekal něco mladistvého dříví, ale že to byly grunty poddaných, byl od nich sebrán a klisna mu vzata.[4])

Roku 1619 dne 31. října vítali tu stavové čeští nově zvoleného krále Bedřicha Falckrabě. Týž přibliživ se téhož dne ku Praze jeda od Slaného, pozastavil se v Hvězdě a tu i poobědval. Nežli přijel, očekávali ho před oborou pěšky všichni direktoři královští, co jich v Praze pozůstalo, s velikým zástupem panstva a rytířstva. Když je král spatřil, sešel s vozu a sňav klobouk s hlavy všechněm popořád pravice své podával a s nimi se vítal. Zatím učinil k němu řeč Jan z Talmberka, nejv. komorník, jazykem českým, kterouž mu zase překládal na německo Vácslav Vilém z Roupova. I dal na ni stavům hned sám odpověď, přijímaje přání jich a přízní a ochranou královskou se jim zamlouvaje. Po té panstvo a rytířstvo obrátili se ke králové, podobnou česť a zdvořilosť jí prokazujíce. Po vyřízení toho uvítání a poobědvání vsedl král na spanilého koně temně plesnivého a když se panstvo seřadilo, jelo se ke hradu Pražskému.[5]) Po bitvě Bělohorské uteklo mnoho vojákův českých do obory Hvězdy domnívajíce se, že si tu hrdla zachovají; ale lid císařský i bavorský nechtě jich živiti, pobil jich tu množství a díl jich zajal. Kníže Maximilian, vítěz Bělohorský a Bukvoj tu po bitvě přenocovali a nazejtří Pražany ku vzdání města vyzvali. Když pak r. 1623 Ferdinand II. poprvé po upokojení povstání do Čech přijel, tu mu nejv. úředníci a soudcové zemští vstříc vyjeli, u obory Hvězdy ho očekávali a tu jej přivítali s uctivostí a pokorou náležitou. Když pak císař poobědval ve Hvězdě spolu s nimi, vyjel na Bílou Horu a tu si dával ukazovati všecku tu příležitosť a položení, na němž se ta nešťastná bitva zběhla.[6])

Roku 1639 dne 20. října přiblížil se ke krajině zdejší švédský general Bannér a přitáhl na Bílou horu, obory se zmocnil a ve Hvězdě se ubytoval. Do té obory, když v ní Bannér jedl, arcikníže Leopold Vilém ze dvou kusů dne 24. října střílеti dal a málem byly by tehdáž ty koule všechen prach ležení švédského nenadále zapálily. Celý týden se tu Švédové pozdrželi a vidouce, že by proti císařským nic nedokázali, hnuli se odtud k Berounu. Krajina okolo Prahy tehda nemilosrdně puštěna a pálena. Dne 31. října ráno jel do Hvězdy arcikníže Leopold Vilém a tam, kterak v ní Bannér hospodařil, všechno shlížel.[7]) Za Ferdinanda III. prý Hvězda opravována a Leopold I. dal prý tu vymalovati některé malby malířem pražským Fil. Mazancem. Za téhož císaře po dlouhém suchu nastala v oboře taková nouze o píci, že se zvěř do jiných obor převésti musela. Císař Karel VI. kdykoliv přijel do Prahy, rád meškával v oboře a zámečku zdejším, který ještě tehda byl pěkně zařízen. Ale za dcery jeho Marie Terezie nastaly zase

[1]) Paměti Pavla Kůrky z Korkyně. [2]) Světozor r. 1867 na str. 6. [3]) Tamže. [4]) Arch. mus. [5]) Skála III. 358. [6]) Skála IV. a V. [7]) Beckovského Poselkyně III. c. 270—271.

pro Hvězdu smutné časy. Roku 1742 řádilo tu vojsko francouzské Brogliovo, kteréž prý na záseky skácelo nejkrásnější stromoví, staleté duby ještě z dob zakládání obory pocházející a všechnu zvěř pohubilo. Roku 1744 a 1757 přišli sem Prusové s králem Bedřichem, jenž často prodléval v oboře a odtud se díval, kterak vojsko jeho střílelo na Prahu statečně se hájící a klénot její, kostel sv. Víta. Dosud ukazuje se v oboře kamenná lavice, na níž král pruský sedával, což zvěčněno jest několika planými verši v jazyku německém. Marie Terezie obrátila spustlou oboru na bažantnici, z čehož však brzo zase sešlo, neboť Jozef II. udělal z Hvězdy prachárnu.[1])

Skorem století byla Hvězda pro národ český a obecenstvo umění milovné báchorkou jako nějaký zakletý zámek, o které se mnoho povídalo, ale kteréž nikdo vysvětliti nemohl, neboť vojenská správa sem nikomu nedovolila. Tu nenadále r. 1866 báchorka se vysvětlovala. Vojsko vzavši prach opustilo Hvězdu a nikomu nepřekáženo podívati se do ní. Rozliční badatelé a lidé umění milovní přišli sem, vykreslili co tu viděli a dělali si otisky v sádře. Tu se mnohým rozbřesklo a co bylo nyní pouhou pověstí, proměňovalo se v jistou pravdu a poznání, kdy asi stavení to povstalo. Tehda také Alexander svob. p. Helfert Hvězdu navštívil a o její umělecké ceně se přesvědčil. Zájem pro Hvězdu rostl, ale radosť netrvala dlouho. Po učiněném míru obsadilo ji vojsko a stala se zase prachárnou. Od c. k. centrální kommisse a svob. p. Helferta činěny mnohé pokusy, aby byla prachárna odčiněna; dopisováno o to Dr. Klaudymu, purkmistru Pražskému, generálnímu komandu v Praze, místodržitelství, ministerstvu války, ministerstvu vnitra, ano i žádáno u předsedy ministerstva. Ale ačkoliv se v tu dobu často přiházelo, že pracháryny se vzňaly a do povětří vyletěly, a ačkoli na nebezpečí Hvězdy pro Prahu a celé okolí ukazováno, trvalo přece dlouho, než se povolilo. Po mnohém „tlučení“ přece bylo otevřeno a od říšského ministerstva války dán r. 1874 na podzim rozkaz gen. kcmandu, aby byl „císařský letohrádek Hvězda ihned úplně vyklizen a c. k. zámeckému hejtmanství odevzdán.“

ROZTOKY TVRZ.

V Roztokách stojí posud starý zámek při dvoru a pivováru. Jest to stavení jednopatrové, podoby podkovité takovým způsobem, že část jeho okrouhlá obrácena jest k severu a část hranatá k jihu. Nad to pak ozdoben jest čtverhrannou štíhlou vížkou, která svou končitou střechou znamenitě nad zámek vyniká. Ač celkem jest zámek způsoby starožitné, přece úprava oken a ozdobení jeho ostatní ukazuje na doby novější.

Nejstarší osudy Roztok nesnadno uhodnouti. Zdá se, že se odtud jmenoval r. 1233 *Petr*. Nejisté je to o *Ratmírovi*, jisté zase o *Zdeňce* a *Ješkovi* r. 1318.[2]) Okolo r. 1360 držel ves tuto *Šimon Bohuslavův*, měštěnín Pražský, jsa také držitelem Klecan a spoludržitelem Kosovy hory. Tento jsa ženat s Markétou Steklicovou, uvolil se r. 1369, že bude z Roztok a Klecan vydávati plat, který n. tchán jeho ke kostelu sv. Havla a k založení nového oltáře u sv. Michala odkázal.[3]) Později držel Roztoky jiný měštěnín jménem *Ebrhart*, který tu věno zapsal manželce své Markétě. Oba zemřeli před r. 1381, ale ještě za živobytí jich koupil Roztoky *Rynart Remešský*, bratr Ebrhartův a též měšťan.[4]) Do té doby měl tu klášter Břevnovský také nějaký podíl, ale r. 1387 dovolil král Václav, aby týž statek prodán byl Rynartovi. Rynart zůstal držitelem Roztok až do válek husitských. Konšelé Většího města Pražského zabrali tehda Roztoky, poněvadž Rynart zběhl odtud a krále Zikmunda proti čtyřem článkům se přidržel, a prodali je r. 1424 *Janovi* z *Pořešína*, kancléři města Pražského, a Barboře manželce jeho.[5]) Jan netěšiv se dlouho zboží tomuto, zemřel nedlouho potom a Barbora vdova postoupila r. 1425 práva svého a dětí svých k Roztokám *Lidéři* z *Radkovic*, měštěnínu Velkého města Pražského. Ale ten zapsal ihned právo jakož i jiné veškeré jmění manželce své *Alžbětě* z *Šestlic*.[6]) Nicméně nepřestával se Rynart Remešský psáti dědičným pánem Roztockým a na jeho podání potvrzen jest r. 1434 kněz katolický při kapli sv. Jodoka v Roztokách.[7]) Mezi tím vdala se Alžběta z Šestlic po druhé za *Záviše* z *Valdšteina*, jenž se od r. 1429

---

[1]) Světozor r. 1867 str. 7. [2]) Reg. I. 378, II. 107, tab. vet. 271. [3]) Tomek, děje Prahy II. 446. Borový, lib. erect. I. 72. [4]) DD. 13. f. 229. [5]) Nejstarši kniha Pražská. [6]) Arch. č. II. 58, knihy Pražské. [7]) Lib. conf.

Náhrobek Žofie Benedky z Nečtin, manželky Václava Boryně ze Lhoty, na Levém Hradci.

psával seděním na Roztokách.[1]) Zdali a jak se obojí mezi sebou srovnali, není nám známo. *Jindřich Mičan z Klinšteina* psal se v l. 1446—1448 také z Roztok, ale nevíme, zdali mu patřily tyto nebo jiné Roztoky.[2]) Jisto jest, že si *Bedřich z Donína* roku 1454 odúmrť královskou po Rynartovi vyprosil a že r. 1455 zveden jest na ves celou, tvrz s dvěma poplužími a krčmu.[3])

Roku 1504 držel Roztoky známý tehda *Albrecht Rendl z Úšavy*, nabízeje tu útulek některým z jednoty bratrské a prodal jej asi po 10 letech *Václavovi Budovci z Budova;* když pak tomuto měl také vydati majestáty na clo u Roztok a vsi zápisné Hradec, Husinec a Řeže, nechtěl tak učiniti a dal se k tomu nutiti.[4]) Václav seděl tu ještě r. 1520 a prodal je potom *Břetislavovi Švihovskému z Ryzemberka* a tento *Ladislavovi* a *Fabiánovi Sekerkům z Sedčic.* Nástupce jich *Jan z Donína* seděl tu již r. 1533. Dovídáme se o něm, an si tehda dříví připlavené osoboval. Vítu Palácovi totiž, sousedu na Novém městě, povodní drahně lesu jeho vlastního odneseno; díl ho našel, díl optal u Roztok, Klecan a Letek. Když požádal, aby les optaný mu byl navrácen, toho se dožádati nemohl, než odpor toho se stal, jako by na to práva měli, co by tak lesův skrze vodu odneslo se, že by to jich bylo, ježto se Vítovi zdálo, že to spravedlivé není.[5]) Teprve r. 1539 vloženy Roztoky Janovi ve dsky zemské a on je pak prodal brzo potom *Albrechtovi Šlikovi z Holíče.* V krátké době následovali za sebou r. 1544 *Hynek Krabice z Veitmile,* r. 1545 *Lorenc Šlik* a t. r. *Eliška ze Smiřic.*[6]) Tato postoupila Roztoky r. 1547 manželu svému *Jiříkovi Křineckému z Ronova.*[7]) Nějaký čas držel Roztoky a vsi zápisné k tomu náležité *Jan starší Kalenice z Kalenic.* Od něho koupil to zboží asi r. 1555 *Ludvík Šradyn z Šorndorfu,* JUDr. a císařský rada. Ten měl pořád soudy. Napřed chtěli někteří vesnice od něho vyplacovati, pak obviňován také z násilí. Když Šebestyán Bareš, soused Novoměstský, s vory se plavil, tu kázal Šradyn dříví z vody vytáhnouti, jej pak Barše vsadil do vězení svého v Roztokách a tu jej 17 dní držel. Také se sousedy nežil svorně.[8]) Od nástupců jeho, Dr. Antonína Kartesia a manželky jeho Felicity koupil Roztoky, Hradec, Husinec a Řeže *David Boreň ze Lhoty* a na Míkovicích.[9]) Týž byl člověk bohatý a při tom velice skoupý a skrbný. To se o něm vědělo a bylo příčinou následujícího příběhu. Roku 1590 v listopadu okolo sv. Martina sebrali se Martinkové a jiná chasa okolo Prahy a shromáždivše se v nemalém počtu (do dvou set) přišli k Roztokám. Tvrz sice byla zavřena, ale byli mezi nimi někteří, jak se zpráva dávala, samí poddaní Davidové a robotní pacholci, s nimiž a s čeládkou prý ukrutně nakládal za mzdu platiti nechtěje, a ti jsouce povědomi mostu, kterak se spouští, otevřeli sobě. Zmocnivše se čeládky a ji uzavíravše, udeřili na starého pána (Davida), který leže v komoře sám jediný porozuměl, co se děje, vstal a vzav pytlík peněz vyhodil jim řka: Nu, padouškové, vím já, že byste vy pili; vezměte sobě a jděte do krčmy a propijte je. Ale oni nemajíce na tom dosti, vzali kládu nějakou i vyrazili dvéře a tak i pána se zmocnivše, byli by ho tu hned i zabili, kdyby jeden z nich jeho nezastoupil. Ten snad to udělal z chytrosti,

Náhrobek některého z držitelův Roztok na Levém Hradci.

[1]) Arch. č. III. 501. Tomek, Základy I. 164. [2]) Arch. č. III. 327, 535. ČČM. 1827 III. 80. [3]) DD. 16. f. 386, 23. f. 142. [4]) Jirečkova Rukověť II. 170, reg. kom. soudu. [5]) Arch. kapit. reg. kom. soudu, DZ. 84. D 4. [6]) DZ. 83. H 9. L 6, 85. A 15. [7]) DZ. 85. C 23. [8]) Reg. kom. soudu. [9]) DZ. 57. D 24.

aby se nezbavili toho, který o penězích věděl. Svázavše jej vodili ho po tvrzi z kouta do kouta, aby jim ukázal peníze, a ran mu přidávali, že potom od toho zbití dal jim klíče a oni hospodařili, jak se jim dobře vidělo. Zpráva se činila, že jednu truhlu s penězi vynesli; osm osob mělo co na ní nésti. Pravilo se rozličně, že mu dvacet anebo třicet až i padesát tisíc vzali. Synové Davidovi, Jan i Václav, byli v tu chvíli také v Roztokách. Jeden se spustil v košili a obrazil se velmi, chtěl běžeti ke vsi a udělati pokřik, ale všudy vně od těch loupežníků bylo osazeno, že žádný nemohl tak v rychlosti proběhnouti. Úředník k jednomu udeřil z ručnice a ten zkřikl, že má dosti, a prosil jiných, aby ho tu nenechávali. Odtud se dali do Újezdce (na pravém břehu Vltavy k Říčanům) a všeckno všudy vybrali. Okolní zemané byli z toho velice postrašeni a mnohý z tvrze se stěhoval do Prahy. Oznámení učiněno hned po události u císařského dvora v Praze, tak že po několika dnech jednoho dostali a toho na skřipci zvrci dali, a o jiných přezvěděli, tak že jich k padesáti chytili. Ostatek táhl k Moravě.[1])

David zemřel některý rok potom. Synové jeho rozdělili se pak tak, že Jan dostal Míkovice a Václav Roztoky. K těmto přikoupil r. 1606 dvůr a ves Lichuceves[2]) a dostal se pak v držení Vilémova. Zemřel ve vzpouře r. 1618 následující, postoupiv Roztoky, jak se zdá, ještě za živobytí svého synu svému *Davidovi*. Tento sice r. 1622 na tvrzi, dvoru a Roztokách, na Klíčanech a Klecankách Veronice z Gryspachu manželce své věnoval, ale zápis ten propuštěn r. 1625 na rozkaz soudu zemského, poněvadž byl David zápis učinil již v době, kdež jako z rebelie obviněný nebyl statku a jmění svého mocen. Odsouzen byl t. r. pro účastenství ve vzpouře pátého dílu svého jmění, ale podržel statek svůj proto, poněvadž se uvolil prodati jej *Karlovi* z *Lichtenšteina*, plnomocenstvím nařízenému místodržícímu v Čechách. Dostal zaň 60.000 kop míš. a z toho pětinu za pokutu odvedl.[3]) Poněvadž Roztoky až do roku 1803 v držení rodu Lichtenšteinského zůstávaly a pro nebydlení tu páně na tvrzi mnoho se neměnilo, udržela se na naše časy ve starodávné své podobě.

---

[1]) Diarium za Rudolfa II. f. 197, Dačický I. 172, Březan o Vilémovi na str. 292., o Petrovi Vokovi na str. 133. [2]) DZ. 180. B 6. [3]) DZ. 140. L 9, 141. L 20. Bílek, děje konf.

SEZNAM ČLÁNKŮV.

SEZNAM VYOBRAZENÍ V TEXTU.

SEZNAM VYOBRAZENÍ MIMO TEXT.

DODATKY A OPRAVY.

Na str. 26. v řádce 23. zdola na místě „Boskovic“ čti „Bozkovic.“
" 51. " 28. " " „Roztoku“ " „Roztok.“
" 53. " 26. " čti: Jan Bořita z Martinic, Jindřich z Enzidle a na Týřově.
" 65. " 28. shora na místě „Šmikovským“ čti „Šmikouským.“
" 69. " 9. zdola " „z Loun“ čti „z Losu.“
" 90. " 12. " " „Krakovce“ čti „Krakovského.“
" 91. " 23. shora " „z Loun“ čti „z Losu“
" 126. " 27. " čti: Boleslavův snad syn jest Boleslav, jenž se roku 1318 z Rožďalovic psal.
" 166. " 9. " na místě „112 pečetidel“ čti „215 pečetidel.“
" 167. " 28. " " „70.000 svazků“ čti „34.210 děl s 56.601 svazky.“
" 167. dodej: Sbírka mincí 2833 k., rytých ploten měděných 56 k., hudebních nástrojů 62, hudební archiv 3000 k., sbírka starožitností 666.
" 188. v řádce 28. zdola na místě „Eucovanský“ čti „Encovanský.“
" 189. " 13. shora " „Lambay“ čti „Lamboy.“
" 214. " 10. " " „Reguiers“ čti „Regniers.“
" 227. " 3. " " „Radhoště“ čti „Ředhoště.“
" 235. " 15. " " „Tulchova“ čti „Tulechova.“
" 247. " 5. zdola " „Stejnic“ čti „z Šlejnic.“
" 275. " 12. shora " „Sonsheimu“ čti „Sensheimu.“
" 283. " 21. zdola " „Hasišteině“ čti „Hauenšteině.“
" 287. " 18. " " „Valdek“ čti „Václav.“

REJSTŘÍK MÍST, RODŮV A VĚCÍ.

(Zprávy z tištěných del, při nichž rejstříkové jsou, sem nepojaty.)

L.

M.

T.

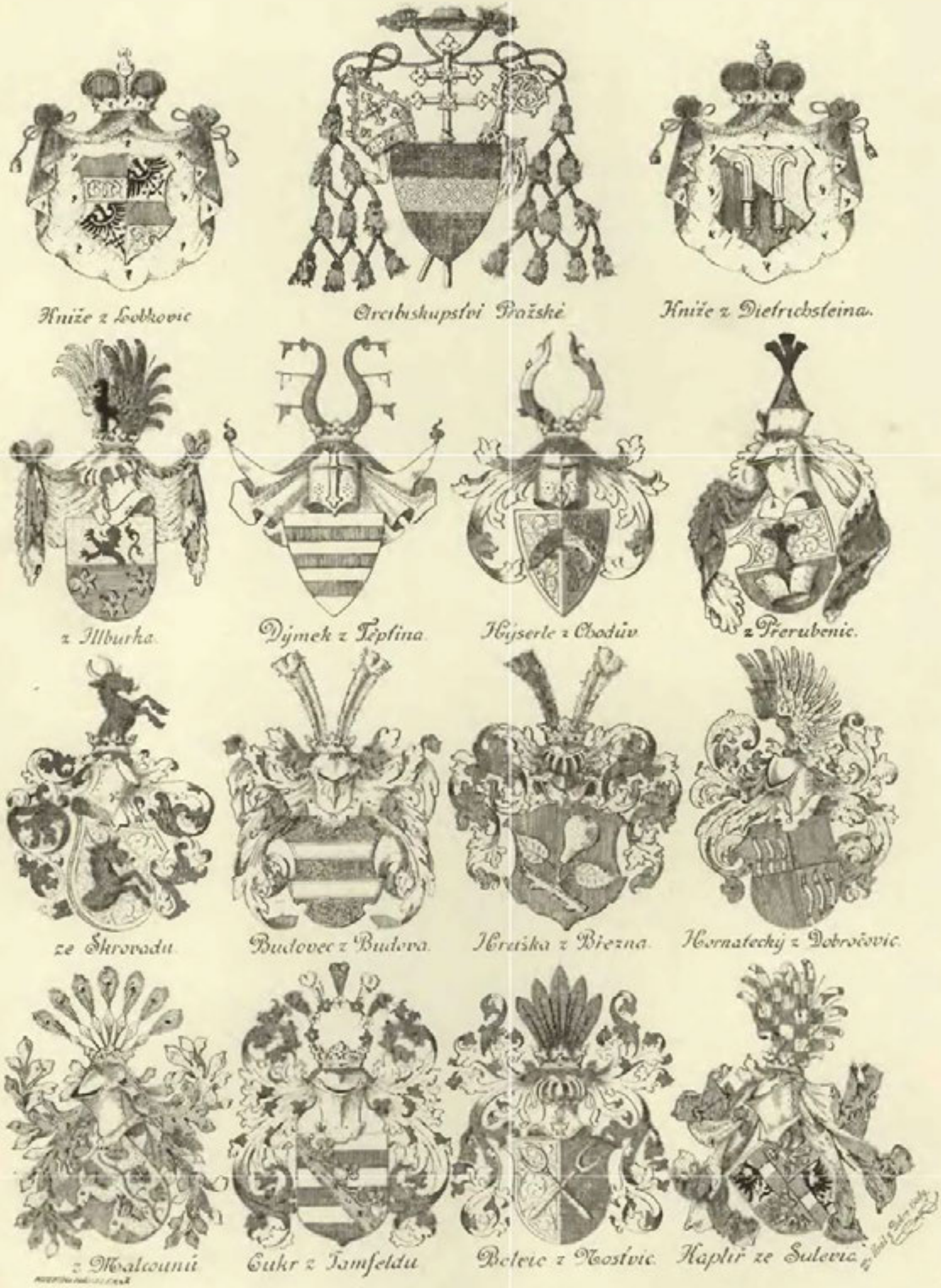
U.

V.

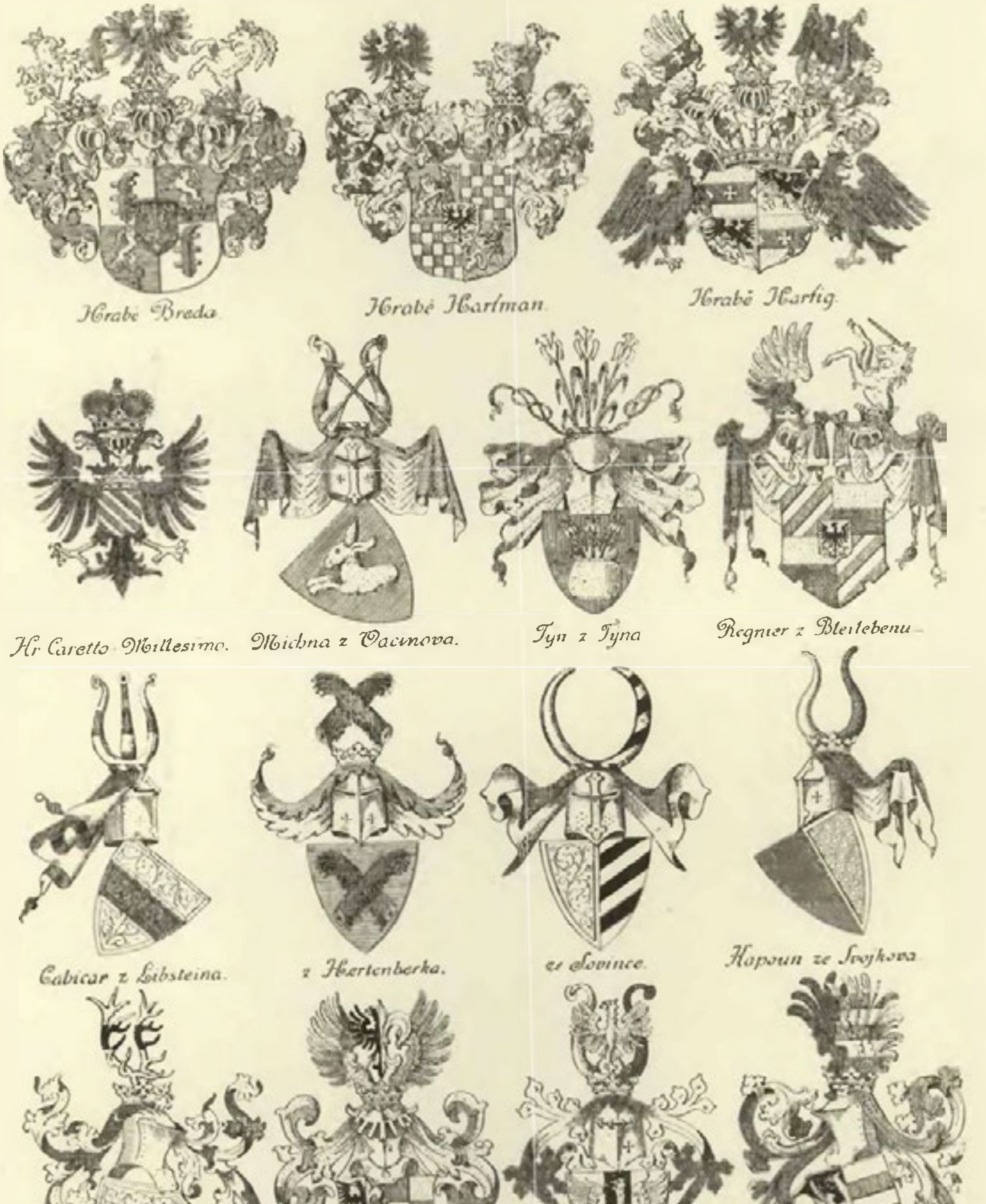
Z.

Ž

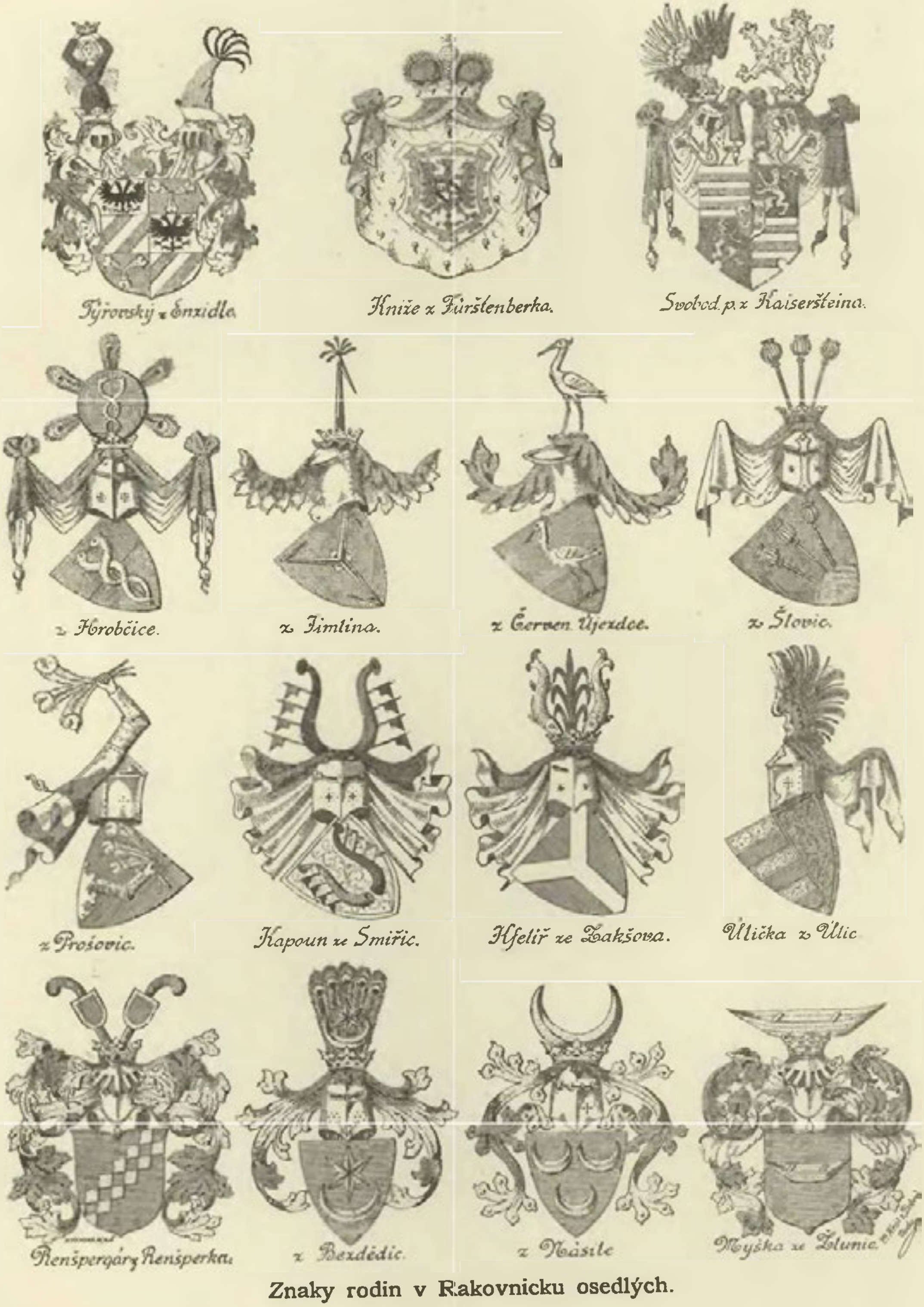

Znaky rodin českých.

Znaky rodin českých.

Znaky rodin v Rakovnicku osedlých.

Bořita z Martinic

Hrabě Clam-Martinic.

Hrabě Lažanský z Bukove

Hrabě z Kolovrat-Krakovský

Hr. Kolovrat Krakovský sv. p. z Újezda.

Hr. z Kolovrat-Bezdružický.

Hr. z Kolovrat-Libšteinský.

Hr. Kolovrat-Krakovský-Novohradský

Hr. Kolovrat-Novodvorský.

Hr. z Kleblsberka

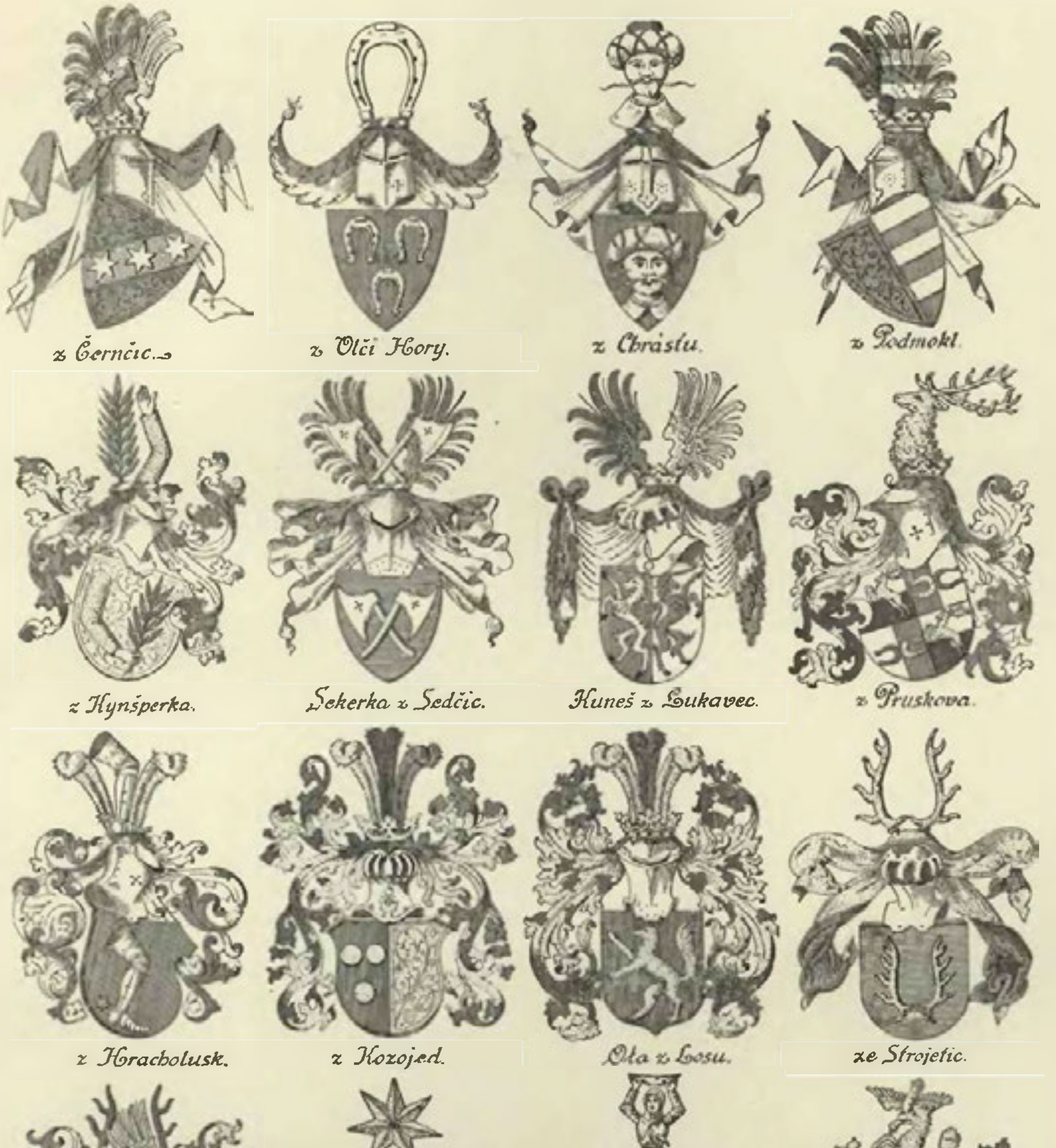

Hrabě z Rindsmaule.

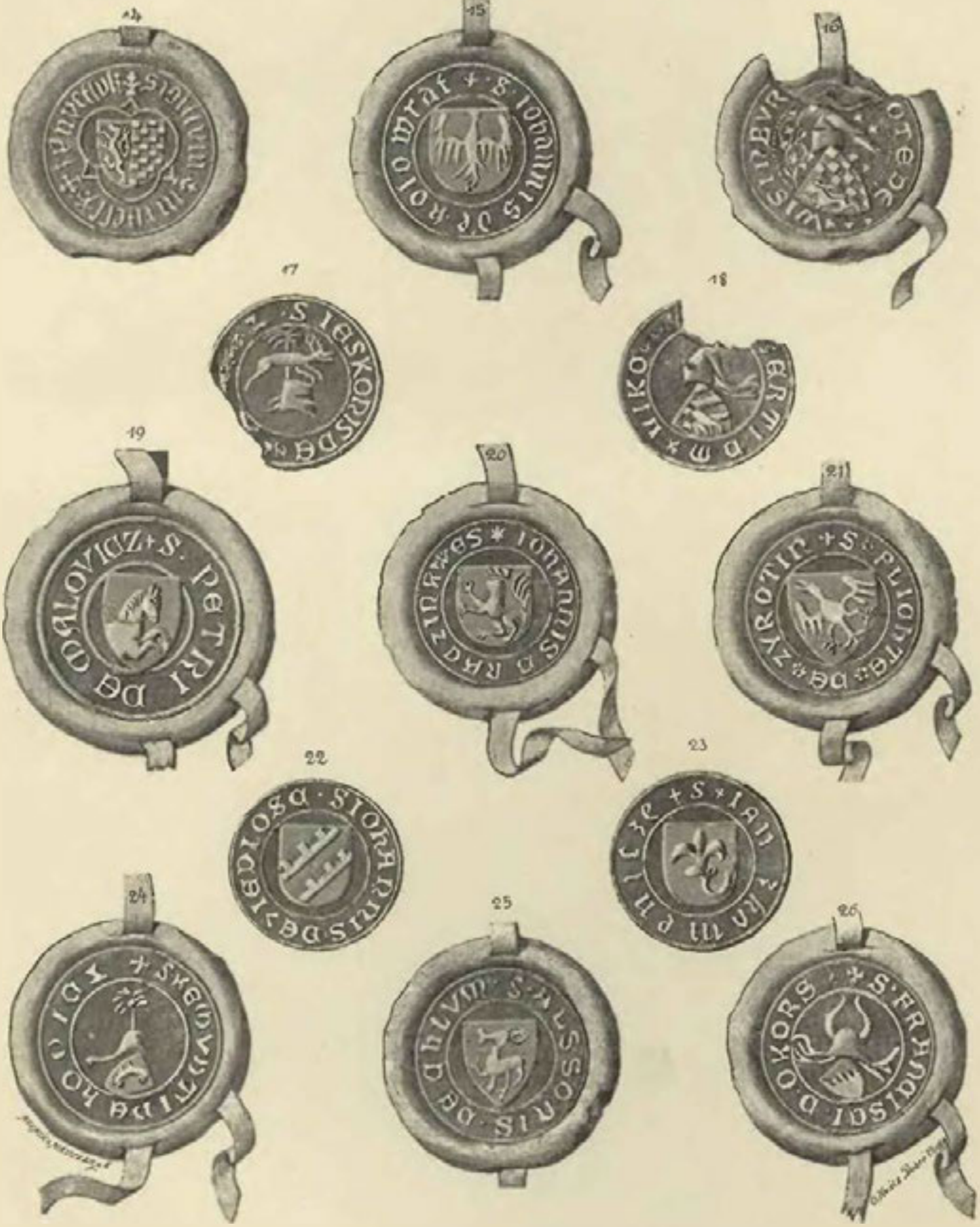

Hr. Nostic-Rinek.

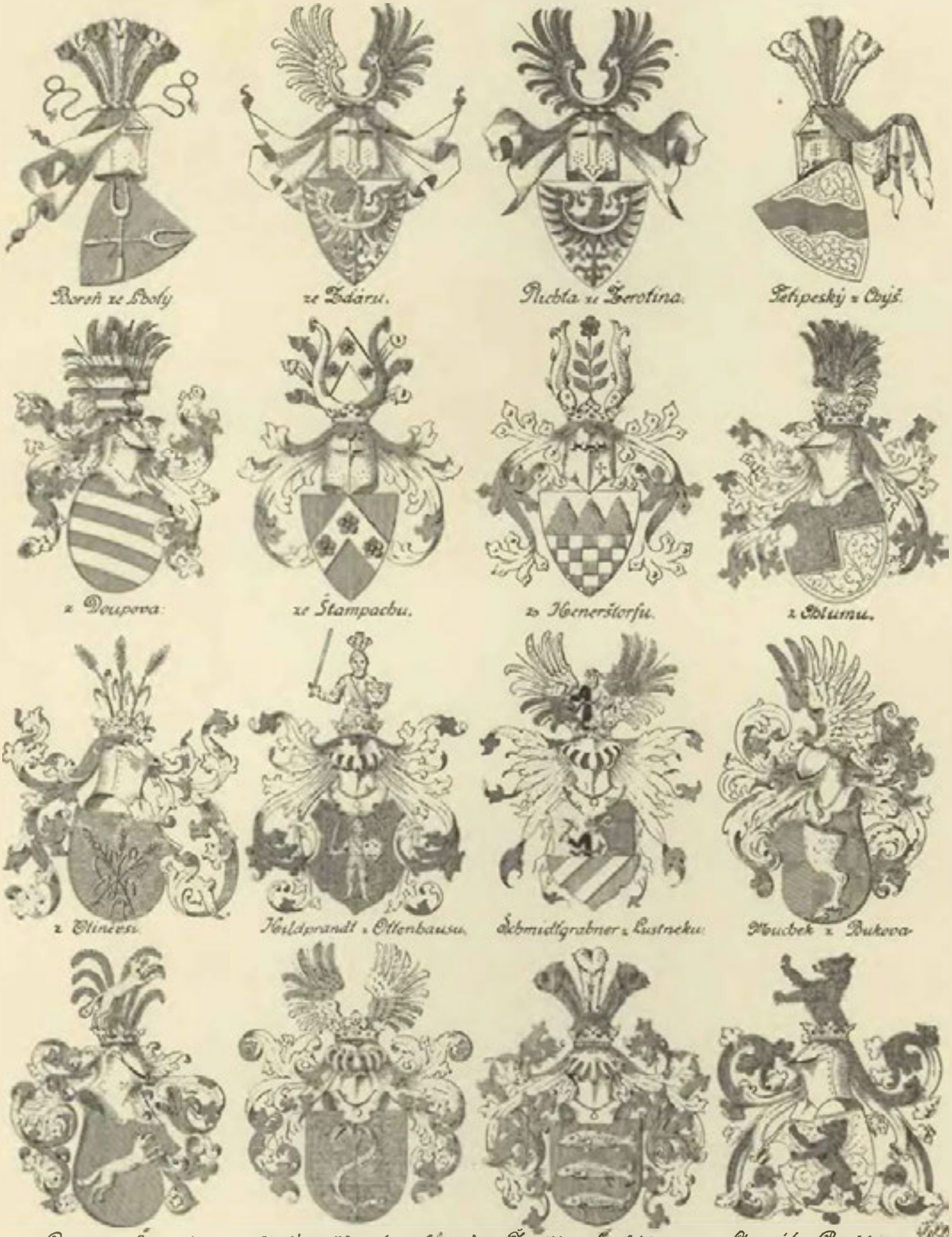
Znaky rodin na Rakovnicku a Slánsku osedlých.

Znaky rodin v Rakovnicku osedlých.

Pečeti rodin v Rakovnicku osedlých.

Znaky rodin na Rakovnicku a Slánsku osedlých.

Pečeti rodů v Rakovnicku a Slánsku osedlých.

Pečeti rodin na Rakovnicku a Slánsku osedlých.

MAPA hradů, zámků a tvrzí v Rakovnicku a Slánsku.
Značky
HRADY
Zámky
Tvrze
Řeky a potoky
Železnice
Silnice
Rybníky
Hranice okresů
Města a místa
ŽIROTÍN
DRŽEMBERK
HLAVAČOV
JIVNO
KŘIVOKLÁT
KRAKOVEC
JENČOV
TÝŘOV
NIŽBORK
LIDICE
OKOŘ
DĚVÍN
PRAHA